

Faunabeheerplan 2015-2020

Faunabeheereenheid Limburg

Faunabeheerplan 2015-2020

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid Limburg.

Faunabeheereenheid Limburg
Postbus 960
6040 AZ Roermond
0475-381733
info@fbelimburg.nl
www.faunabeheereenheid.nl

Het werk van de Faunabeheereenheid Limburg
wordt mogelijk gemaakt door

provincie limburg

VOORWOORD

Voor U ligt het faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Limburg opgericht naar Nederlands recht. De Stichting Faunabeheereenheid Limburg heeft een coördinerende rol bij het voorkómen en bestrijden van schade veroorzaakt door meerdere inheemse beschermde diersoorten. Een planmatige aanpak moet een goede waarborg bieden voor de instandhouding van deze populaties. De Faunabeheereenheid Limburg is van mening met dit plan daar aan te voldoen.

Sinds de invoering van de Flora- en Faunawet (FF-wet) per 1 april 2002 zijn alle inheemse vogels en zoogdieren in principe beschermd. Dit houdt in dat handelingen die er toe leiden dat deze dieren worden verontrust, verjaagd, gevangen, gedood of worden belemmerd zich voort te planten, verboden zijn. Alleen wanneer er belangrijke redenen zijn om van deze bescherming af te wijken kan daar door de overheid toestemming voor worden verleend. In de meeste gevallen doet de overheid dat alleen als de noodzaak daartoe goed is aangetoond. Dit gebeurt voor de belangrijkste schadesoorten met een faunabeheerplan, opgesteld door de Faunabeheereenheid (FBE) Limburg.

Het is een niet geringe inspanning geweest om binnen de aangegeven (dwingende) kaders van de beschermende regelgeving en het beleid (inclusief jurisprudentie), die slechts onder strikte voorwaarden inbreuken toestaan, een faunabeheerplan af te ronden van behoorlijke kwaliteit en met breed draagvlak mede gebaseerd op basis van toereikende terugkoppeling naar de respectievelijke achterbannen. Daarbij diende ook rekening te worden gehouden met de eigen bijzondere belangen van de vier fracties binnen de Faunabeheereenheid Limburg, te weten Jacht (KNV/NOJG), Landbouw (LLTB), Particulier Grondbezit (LPG) en Terrein Beherende Organisaties (TBO's: Limburgs Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, ARK).

Op basis van het vorige Faunabeheerplan 2010-2015 heeft de provincie ontheffingen verstrekt om schade te bestrijden. In deze periode is over het gebruik van de ontheffingen gerapporteerd en gemonitord. Deze periode is wetenschappelijk gezien mogelijk te kort om harde conclusies te trekken of een ontheffing efficiënt en effectief is geweest. Andere factoren spelen ook een grote rol bij het al dan niet ontstaan van schade en/of de ontwikkeling van een populatie dieren, zoals ziekten, voedselaanbod of weersomstandigheden. Het is daarom niet altijd duidelijk of bij een daling van de schade in een bepaald jaar dit te danken is aan de verlening van een ontheffing voor verjagend afschot. Andersom kan echter ook niet zonder meer worden geconcludeerd dat een ontheffing niet goed heeft gewerkt als de uitgekeerde schade is toegenomen. Langdurige monitoring zal in de toekomst wel meer duidelijkheid kunnen gaan geven.

Voor het opstellen van het Faunabeheerplan 2015-2020 heeft het Faunabeheerplan 2010-2015 als basis gediend. Gebleken is namelijk dat dit plan goeddeels aan de verwachtingen heeft voldaan, en zijn er aanwijzingen dat met het Faunabeheerplan 2010-2015 de goede richting is ingeslagen:

- De grondgebruikers en jagers zelf zijn over het algemeen tevreden over de resultaten van verjagend afschot ter beperking of voorkoming van schade (daar waar men weet dat er een middel beschikbaar is om in te grijpen, wordt geringe schade eerder getolereerd);
- De ontheffingen hebben er in elk geval niet toe geleid dat de gunstige staat van instandhouding van een bepaalde diersoort waarvoor een ontheffing is verstrekt, in het gedrang is gekomen;
- De voorwaarden van de ontheffingen worden in het algemeen goed nageleefd.

Het Faunabeheerplan 2015-2020 dat nu binnen de Faunabeheereenheid Limburg is afgerond gaat niet uit van idealen en wenselijkheden, maar van haalbaarheden en draagt het karakter van uiteindelijk een positief te waarderen compromis, dat goed verdedigbaar is: het faunabeheerplan is de resultante van een weloverwogen proces en inbreng van de vier samenwerkende fracties in de Faunabeheereenheid Limburg en van anderen daarbuiten.

Dit faunabeheerplan vormt de basis voor het verlenen van ontheffingen ex Artikel 68 van de Flora- en Faunawet (FF-wet) en mede de basis voor aanwijzingen (Artikel 67 FF-Wet) en vrijstellingen (Artikel 65 FF-wet).

Daarnaast heeft het opstellen van het faunabeheerplan ook een duidelijke meerwaarde gehad. Tijdens het proces van de totstandkoming van het faunabeheerplan hebben zich andere parallelle processen van betekenis voltrokken die van niet geringe relevantie zijn voor de toekomst van de Faunabeheereenheid Limburg. Er was sprake van een verder gaande ontwikkeling binnen de fracties van de Faunabeheereenheid Limburg: van individuele partijen (met een accent op eigen bijzondere belangen) naar samenwerkende partners, en een toename van commitment ten opzichte van de FBE.

De erkenning door het provinciale bestuur van de Faunabeheereenheid Limburg als een in hoge mate relevante partij binnen het zogenaamde maatschappelijk middenveld voor fauna-aangelegenheden zorgt voor een effectieve uitvoering van het faunabeleid, en wel in die zin dat wanneer de Faunabeheereenheid Limburg tot eenheid komt het provinciaal bestuur slechts globaal en marginaal hoeft te toetsen aan uitsluitend duidelijke strijdigheid met het vigerend kader van regelgeving en beleid. Binnen de Faunabeheereenheid Limburg zelf wordt een coördinerende en adviserende functie toegedacht aan de lokale Wildbeheereenheden (WBE's: lokale associaties van jachtaktehouders), bijvoorbeeld in geval van monitoring, rapportage en doorschrijving van ontheffingen.

Dank en waardering voor de inzet (deelnemen aan vergaderingen, toelevering van documenten en bouwstenen anderszins) in het kader van het ontstaan van dit faunabeheerplan is hier nadrukkelijk op zijn plaats. Gedacht wordt in eerste instantie aan de Werkgroep PLanning, Uitvoering & Monitoring (PLUM) van de Faunabeheereenheid Limburg; vooral ook de beleidsmedewerkers van de fracties, maar ook de diverse andere betrokkenen van de diverse fracties, de Limburgse WBE's en andere partijen: allemaal hebben zij waardevolle bouwstenen aangedragen.

Dank ook aan allen die in het kader van de terugkoppeling gereageerd hebben op het concept-faunabeheerplan; zowel redactioneel als inhoudelijk. Hun bijdrage is van betekenis in het kader van het optimaliseren van het faunabeheerplan zowel wat betreft de inhoud als het draagvlak. Het concept werd tijdens deze terugkoppeling in algemene zin geaccordeerd. Het faunabeheerplan balanceert tussen twee kenmerken: enerzijds het gegeven van het bestaan van een algemeen dwingend kader van de wet waarbinnen de vier verschillende fracties tot overeenstemming moeten komen, anderzijds het gegeven dat het faunabeheerplan in een voortdurend veranderende omgeving functioneert: de natuur is constant in ontwikkeling. Bijsturing en/of aanpassing van het plan via monitoring en evaluatie zal een reële mogelijkheid zijn. Op deze mogelijkheid kan in de nabije toekomst door alle fracties worden ingespeeld.

Met de vaststelling door de Faunabeheereenheid Limburg van het faunabeheerplan is haar taak derhalve niet af. Toekomstige wijziging binnen het relevante kader van regelgeving en beleid (inclusief jurisprudentie) en beschikbaar komende gegevens uit de zo belangrijke monitoringsprocessen en onderzoeken plaatsen het faunabeheerplan in een dynamisch kader. Dit betekent op gezette tijden evalueren van het faunabeheerplan om het actueel te houden. Zo nodig wordt het faunabeheerplan dan bijgesteld. Hierbij kan ook worden gedacht aan het tussentijds bijstellen van de voorwaarden voor ontheffingen via de resultaten van monitoring.

Het plan geeft aan dat het de komende jaren noodzakelijk is om bij een aantal diersoorten in te grijpen en een actief beheer te voeren. Dit kan inhouden dat er dieren verstoord, gevangen en gedood moeten worden. Ter voorkoming van onevenredige economische schade, risico's voor de verkeersveiligheid of schade aan de flora en fauna is dit naar de mening van de Faunabeheereenheid Limburg noodzakelijk. Het voor u liggende faunabeheerplan draagt bij aan een goede belangenafweging tussen bescherming van diersoorten en de beperking van schade, die zij soms in belangrijke mate veroorzaken.

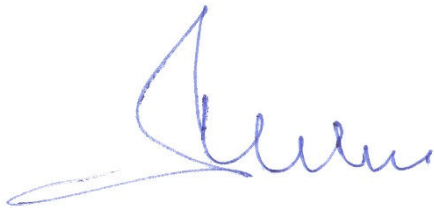
Wij zullen ons inzetten voor een zorgvuldig gebruik van de op basis van dit plan verleende ontheffingen en verwachten van de gebruikers (grondgebruikers, jachtaktehouders en overige uitvoerders) eveneens een zorgvuldige uitvoering.

In voorliggend faunabeheerplan wordt aangegeven voor welke soorten in haar werkgebied de Stichting Faunabeheereenheid Limburg duurzaam beheer en schadepreventie noodzakelijk acht en welke uitzonderingen op het beschermingsregime van de betreffende soorten nodig zijn om schade te voorkomen en bestrijden.

Gezien de maatschappelijke aandacht die er is op het gebied van het faunabeheer zal dit met de nodige zorgvuldigheid en transparantie gebeuren. In goed overleg met alle betrokken partijen zullen wij door middel van maatwerk streven naar een gezamenlijke goede en correcte uitvoering van voorliggend plan. Op een blijvende betrokkenheid en daadwerkelijke inzet van alle relevante fracties blijven wij ook voor de nabije en verdere toekomst rekenen.

Roermond, 9 juni 2015

Namens het bestuur Stichting Faunabeheereenheid Limburg

*Dhr. J.A.L. Peeters
Voorzitter*

Inhoudsopgave

1-0	Inleiding.....	5
2-0	Faunabeheereenheid Limburg	5
3-0	Wet en beleid: uitgangspunten voor het faunabeheerplan.....	12
4-0	Toelichting faunabeheerplan	16
5-0	Één-Loket-Functie.....	35
6-0	Ganzenbeheer in Limburg.....	49
7-0	Kolgans (<i>Anser albifrons</i>).....	56
8-0	Grauwe Gans (<i>Anser anser</i>).....	74
9-0	Brandgans (<i>Branta leucopsis</i>)	107
10-0	Overige ganzensoorten	124
11-0	Wilde Eend (<i>Anas platyrhynchos</i>).....	131
12-0	Kauw (<i>Corvus monedula</i>).....	139
13-0	Roek (<i>Corvus frugileges</i>).....	153
14-0	Zwarte Kraai (<i>Corvus corone</i>)	166
15-0	Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	179
16-0	Holenduif (<i>Columba oenas</i>).....	197
17-0	Houtduif (<i>Columba palumbus</i>).....	203
18-0	Gaai (<i>Garrulus glandarius</i>)	210
19-0	Ekster (<i>Pica pica</i>).....	215
20-0	Wild Zwijn (<i>Sus scrofa</i>).....	221
21-0	Ree (<i>Capreolus capreolus</i>).....	259
22-0	Edelhert (<i>Cervus elaphus</i>).....	282
23-0	Damhart (<i>Dama dama</i>).....	289
24-0	Vos (<i>Vulpes vulpes</i>)	296
25-0	Das (<i>Meles meles</i>)	321
26-0	Steenmarter (<i>Martes foina</i>).....	327
27-0	Bever (<i>Castor fiber</i>).....	330
28-0	Woelrat (<i>Arvicola terrestris</i>).....	335
29-0	Haas (<i>Lepus europaeus</i>).....	341
30-0	Konijn (<i>Oryctolagus cuniculus</i>).....	350

1-0 Inleiding

Het faunabeheerplan van de Faunabeheereenheid Limburg (FBE Limburg) komt voort uit regelgeving van de Flora- en Faunawet (FF-wet, hierna aangeduid als de wet) die per 1 april 2002 in werking is getreden. Het primaire uitgangspunt van deze wet is bescherming van soorten, met de mogelijkheid in te grijpen in de stand van diersoorten vanwege een redelijk doel. Alle wilde zoogdieren (met uitzondering van Zwarte Rat, Bruine Rat, en Huismuis) die van nature in Nederland voorkomen, en alle vogelsoorten die van nature op het grondgebied van de Europese Unie voorkomen, zijn in principe beschermd. Het is in principe verboden deze diersoorten opzettelijk te verontrusten, te vangen, te verwonden of te doden, noch is het toestaan hun holen, nesten en andere voortplantings- en of vaste rust- en verblijfplaatsen te beschadigen, of hun eieren te zoeken en/of te rapen (Artikel 9 tot en met 12; zie *Bijlage 4.3* voor een samenvattend overzicht).

1-1 Vrijstelling en ontheffing in het kader van schadebestrijding en beheer

Op grond van zogenaamde erkende belangen zijn bij de wet uitzonderingen gemaakt op de wettelijke bescherming van inheemse diersoorten. Provincies hebben de bevoegdheid om in het kader van schadebestrijding en beheer:

- *Vrijstellingen te geven van de verboden (Artikel 65 & 66);*
- *Personen en Middelen aan te wijzen om diersoorten in hun stand te beperken (Artikel 67);*
- *Ontheffingen te verlenen (Artikel 68).*

Dit is mogelijk onder de voorwaarde dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat, en op de voorwaarde dat geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Faunabeheerplannen houden verband met de Artikelen 67 en 68 van de wet. Gedeputeerde Staten kunnen een aanwijzing ex Artikel 67 afhankelijk stellen van een faunabeheerplan. Een ontheffing ex Artikel 68 wordt in beginsel slechts verleend aan een Faunabeheereenheid Limburg op basis van een faunabeheerplan.

1-2 Faunabeheereenheid & Faunabeheerplan

De Faunabeheereenheid Limburg heeft een coördinerende rol bij schadebestrijding en beheer. Een planmatige aanpak biedt een betere waarborg voor de instandhouding van populaties van de betreffende diersoorten dan wanneer elke grondgebruiker of jachthouder afzonderlijk, ieder voor zijn eigen gebied, het beheer voert. In voorliggend faunabeheerplan wordt aangegeven voor welke soorten in haar werkgebied de Faunabeheereenheid Limburg duurzaam beheer en schadepreventie noodzakelijk acht en welke uitzonderingen op het beschermingsregime van de betreffende soorten nodig zijn om schade te voorkomen, te beperken of te bestrijden. Per soort wordt helder aangegeven onder welke omstandigheden in welke gebieden welke maatregelen kunnen worden genomen. Alle fracties in de Faunabeheereenheid Limburg staan achter de bij soorten beschreven werkwijze, zodat er duidelijkheid is bij alle betrokkenen met betrekking tot beheer en schadebestrijding, en populatiebeheer. Het faunabeheerplan dient als basis voor het aanvragen van ontheffingen ex Artikel 68 en aanwijzingen ex Artikel 67.

2-0 Faunabeheereenheid Limburg

2-1 Rechtspersoonlijkheid

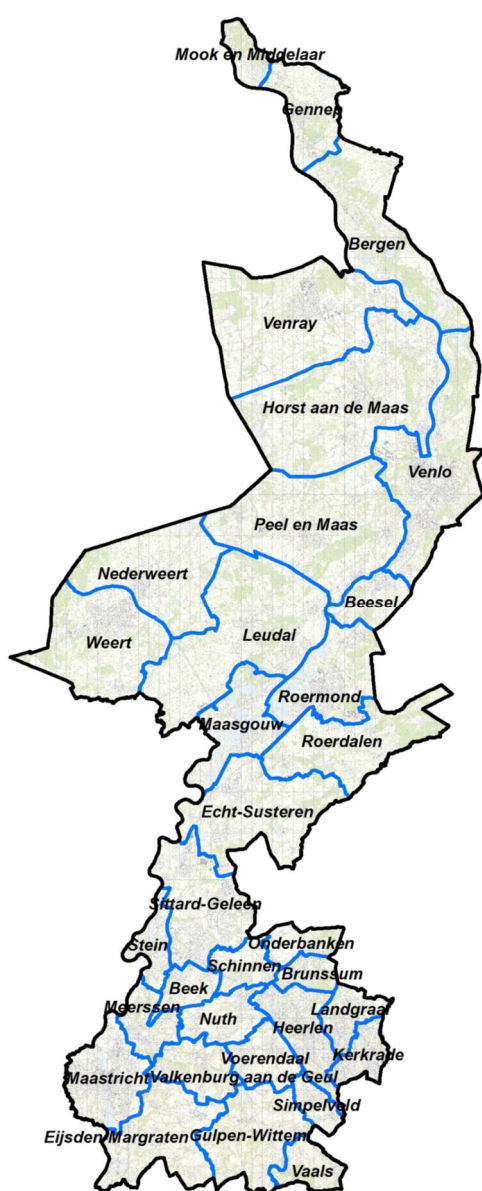
De Stichting Faunabeheereenheid Limburg werd op 16 november 2007 per notariële akte opgericht. Het werkgebied omvat het gehele grondgebied van de provincie Limburg. Deze Faunabeheereenheid Limburg is samengesteld uit de grootste vertegenwoordigende organisaties op het gebied van natuurbeheer, landbouw, het particulier eigendom en de jacht:

- *Koninklijke Jagers Vereniging (KJV), mede vertegenwoordigend de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG);*
- *Limburgs Landschap (LL);*
- *Limburgs Particulier Grondbezit (LPG);*
- *Limburgse Land- en Tuinbouw Bond (LLTB);*
- *Natuurmonumenten (NM), mede vertegenwoordigend Stichting ARK;*
- *Staatsbosbeheer (SBB).*

De rechtsvorm van het samenwerkingsverband Faunabeheereenheid Limburg is een stichting. Op 4 maart 2008 is de Faunabeheereenheid Limburg als Faunabeheereenheid door Gedeputeerde Staten van Limburg wettelijk erkend.

2-2 Werkgebied

Het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg is de gehele provincie Limburg. Het werkgebied beslaat een oppervlakte van circa 221.000 hectare en omvat alle 33 gemeenten (zie *Afbeelding 2.1*) en alle gronden van de 38 Wildbeheereenheden (WBE's: lokale associaties van jachtakehouders; zie *Afbeelding 2.2*).

Afbeelding 2.1: Overzichtskaart d.d. 31 december 2014 - Werkgebied FBE Limburg met de ligging van de gemeenten in Limburg (Bron: provincie Limburg)

Afbeelding 2.2: Overzichtskaart d.d. 31 december 2014 - Werkgebied FBE Limburg met de ligging van Wildbeheereenheden in Limburg (Bron: FBE Limburg)

2-2.1 Karakteristiek beheergebied Faunabeheereenheid Limburg

Het landschap met zijn verschillende gebruikstypen vormt een basis voor het aanwezig zijn van bepaalde faunasoorten.

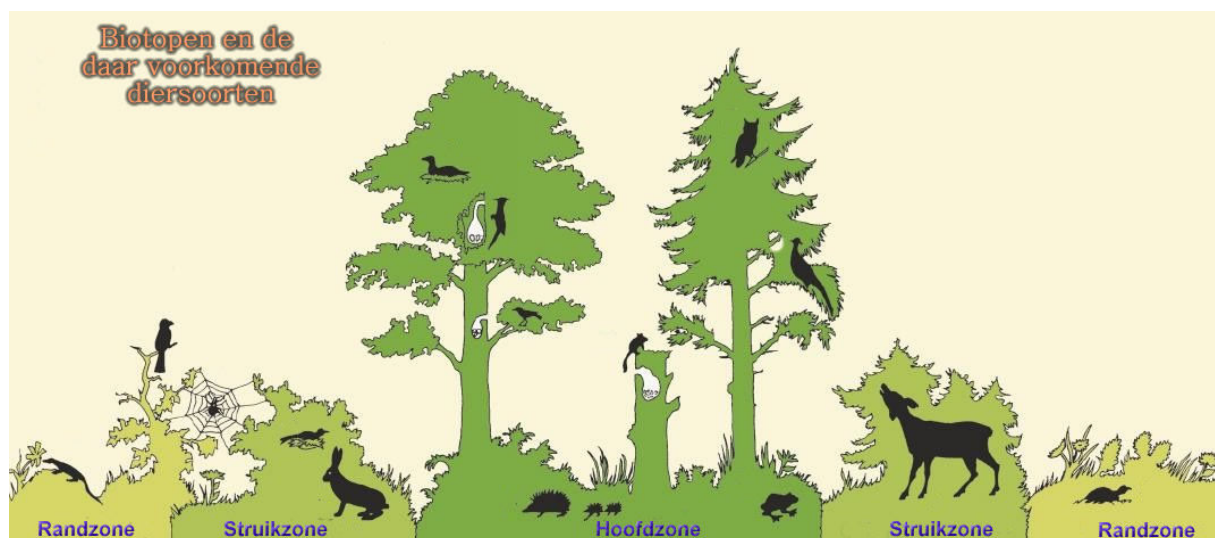
Het aanwezig zijn van diersoorten wordt van nature in belangrijke mate bepaald door de ruimtelijke karakteristiek van het landschap.

Bepalend is het type landschap (bos / halfopen / open / open met ruig begroeide natuurelementen) in samenhang met de grondslag (bodem) en de waterkarakteristiek. Voor een aantal diersoorten is echter ook het cultuurgebruik belangrijk, zoals bijv. bij weidevogels als voortplantingsbiotoop, maar vooral ook als voedselgebied (landbouwgewassen). Daar waar diersoorten leven op de grens van productiegronden en natuurterreinen speelt de interactie een belangrijke rol. Het grootste aandeel in de natuurterreinen wordt in de provincie Limburg gevormd door de terreinen van de terrein-beherende organisaties Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Limburgs Landschap en Limburgs Particulier Grondbezit. Daarnaast zijn er ook terreinen in eigendom van de provincie, van de gemeenten, van Waterschappen en van Defensie. De hiertoe behorende gebieden en kleinere elementen vormen soms voor diersoorten het voortplantingsbiotoop, waarbij voor een deel hun voedselbiotoop wordt gevormd door omliggende productiegronden, zoals bos- en landbouwgronden, die in mate van aantrekkelijkheid per diersoort verschillen.

Terreinen in beheer bij sommige gemeentes (o.a. bebouwde kommen, begraafplaatsen, sportvelden en industrieterreinen in de bebouwde kom), Rijkswaterstaat, Defensie en Maastricht-Aachen Airport vielen in het vorige faunabeheerplan buiten het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg. Indien nodig verzochten zij rechtstreeks ontheffingen van de provincie. Met de invoering van de Één-Loket-Functie in 2011 gaat de Faunabeheereenheid Limburg door met het toevoegen van deze gebieden (met uitzondering van de luchthavens) tot het werkgebied, zodat ook deze terreinen deel kunnen nemen aan het gecoördineerde Beheer en Schadebestrijding, alsook aan de tellingen.

2-2.2 Landschapszones en schadegevoeligheid

In het kader van het onderhavige faunabeheerplan met zijn daarin behandelde diersoorten is een onderscheid tussen *voortplantingsbiotoop* en *voedselgebied* relevant. Veel diersoorten, zoals Ree, Vos, kraaiachtigen en ganzen vinden hun voortplantingsbiotoop in terreinen met opgaande en / of natuurlijke begroeiing, terwijl cultuurgronden in ruime mate in hun voedsel voorzien. De eventueel optredende schade kan dus zowel in natuurterreinen als op cultuurgronden optreden. Hierbij kan de afstand tussen beide gebieden cruciaal zijn.

Het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg kent een grote afwisseling in landschapstypen, waarin diersoorten gebieden met een aantrekkelijk voedselaanbod in de directe omgeving van hun voortplantingsbiotoop vinden:

- *Grootschalige rivierkleilandschappen met afwisseling van landbouwgronden, fruitteeltgebieden en natuurelementen met verschillende voedseltypen, maar ook bieden ze voortplantingselementen voor diverse vogelsoorten zoals ganzen en kraaiachtigen;*
- *Afwisseling van vochtige graslanden met waterrijke natuurterreinen zijn zeer in trek bij bodembroeders (weidevogels, ganzen en Knobbelzwaan), als ook voor de Vos;*

- *Afwisseling met opgaande beplanting is ook zeer aantrekkelijk is voor de kraaiachtigen en daardoor minder voor de weidevogels;*
- *Afwisseling tussen bosgebieden en landbouwgronden zijn zeer aantrekkelijk voor Ree, Vos en kraaiachtigen;*
- *Grotere open cultuurlandschappen zijn weer minder aantrekkelijk voor Ree (te weinig dekking);*
- *Rivierkleigronden met bepaalde cultuurgewassen oefenen als foerageergebied een grote aantrekkingskracht uit op specifieke vogelsoorten (granen, fruit, open tuinbouwgronden).*

Een meer specifieke aanduiding van de relatie tussen de diersoorten en hun eventuele schadelijke effecten, wordt behandeld bij de individuele diersoorten aan de hand van verspreidingsgegevens in combinatie met de daarbij behorende schade- en afschotgegevens.

2-2.3 Landschapstypen in Limburg

(Bron: Handboek "Streefbeeld voor Natuur en Water in Limburg - Provincie Limburg).

Door de vrij complexe ontstaansgeschiedenis is de landschappelijke variatie in Limburg groot. Globaal kan men de navolgende vier landschapstypen onderscheiden:

2-2.3.1 De Maasterrassen

Dit landschap is overwegend oostelijk van het Maasdal gelegen. Door de geleidelijke bodemopheffing en de insnijding van de Maas ontstonden drie maasterrassen: een hoog-, een midden- en een laagterras. De terrasovergangen zijn als steil-randen duidelijk in het landschap herkenbaar. De relatief mineraalrijke zanden zijn in de laagten deels met een kleilaag afgedekt. Daarnaast zijn door windwerking de voedselarme Maasduinen ontstaan. Stagnerend regenwater ten oosten van de Maasduinen stond aan de basis van een groot hoogveengebied. In het uiterste

noorden van Limburg ligt een stuwwal. Door de werking van het landijs zijn hier in de voorlaatste ijstijd Rijn- en Maasafzettingen opgestuwd.

Oorspronkelijk is het landschap grotendeels met bos begroeid. Op drogere delen betreft het berken-zomereikenbos, met plaatselijk ook wintereiken-beukenbos. In laagten en slechts afwaterende delen van het landschap overheersen elzen- en berkenbroekbossen of hoogveenvegetaties met wilgen en gagelstruweel. Er is een grote natuurlijke variatie in beektypen.

Rond 1850 is het landschap voor een belangrijk deel in cultuur gebracht. Rond het beekdal ligt een kleinschalig cultuurlandschap met enkele boerderijen. Bij een terrasovergang is het beekdal ravijnachtig in het landschap ingesneden en nog begroeid met bos. Buiten het beekdal zijn plaatselijk akkers te vinden.

De arme en natte delen van het landschap zijn nog niet in cultuur gebracht. Deze woeste gronden worden gebruikt om het vee te laten grazen of voor plaggen en turfwinning.

Thans is het landschap bijna geheel in cultuur gebracht. Er heeft schaalvergroting in de landbouw plaatsgevonden en veel beken zijn daarvoor gekanaliseerd. Het kleinschalige karakter van het beekdal is geheel verloren gegaan. De soortenrijke hooilanden hebben plaats gemaakt voor soortenarme productiegraslanden. De woeste gronden zijn grotendeels ontgonnen. Op de droogste en minst vruchtbare delen zijn grove dennenbossen aangeplant. Opvallend aan de jonge ontginningen zijn de blokvormige percelen en het regelmatige wegenpatroon.

2-2.3.2 *Het Maasdal*

De Maas komt ons land binnen als een vlechtende middenloop, genaamd de Grensmaas, en gaat in de Roerdal slenk over in een sterk meanderende benedenloop, de Plassenmaas. Vervolgens snijdt de Maas als een weinig meanderende benedenloop diep de Peelhorst in en spreken we over de Zandmaas. Door de ligging voor de Peelrandbreuk heeft zich hier grind kunnen afzetten. De Zandmaas is diep ingesneden en ligt in een smal dal en heeft hierdoor plaatselijk een canyon-achtig uiterlijk.

Oorspronkelijk slingert de rivier zich door een grotendeels bebost rivierdal. De oevers zijn begroeid met struweel of oeverruigte, terwijl er in en langs de rivier grindbanken zijn met pioniersvegetaties. Open en halfopen vegetaties komen vooral voor langs de rivier. Ze ontstaan door de eroderende werking van het water of door rondtrekkende kudde grote grazers.

Rond 1850 is het rivierdal grotendeels in cultuur gebracht. De rivier daarentegen gaat nog grotendeels haar eigen weg, ofschoon hier en daar pogingen worden gedaan om haar te temmen. Langs de rivier zijn de meeste oevers begroeid met ruigte of in cultuur gebracht. De hoger gelegen delen van het Maasdal zijn grotendeels als akker in gebruik. Wegen en paden worden omzoomd door bomenrijen of meidoornhagen.

Thans zijn de grindbanken in de Maas verdwenen. De dorpjes zijn aanzienlijk gegroeid en langs de Maas zijn jachthaventjes en industriële overslagterreinen gekomen. Het Julianakanaal en het Lateraalkanaal zijn aangelegd t.b.v. de bevaarbaarheid van de Maas. De soortenrijke graslanden hebben plaatsgemaakt voor monotone weilanden en ook voor grootschalige maïsakkers. Alleen in wegbermen liggen op enkele kades nog restanten van haverhooilanden en sikkelklaver-kruisdistelgraslanden. Enkele verspreid staande meidoorns op perceelscheidingen en kades herinneren nog aan de vroegere meidoornhagen.

2-2.3.3 *Het Laagland*

Westelijk van de Maas ligt het zwakgolvend dekzandlandschap. Het van oorsprong voedselarme zand is tijdens de laatste ijstijd neergelegd op het middenteras van de Maas. Deze dekzanden zijn later lokaal verstoven tot landduinen. Plaatselijk heeft uitstuiving geleid tot het ontstaan van vennen. Een stelsel van laagten en depressies doorsnijdt het gebied. In verschillende geïsoleerde depressies stagneerde in vroegere tijden het regenwater en ontwikkelde zich hoogveen. Tot in het begin van de vorige eeuw lagen langs de grens met Noord-Brabant uitgestrekte hoogveengebieden van de Peel.

Oorspronkelijk is het landschap grotendeels met bos begroeid. Op de drogere delen betreft het voornamelijk berken-zomereikenbos, plaatselijk ook wintereiken-beukenbos. Deels komen open en halfopen vegetaties voor als gevolg van bosbrand, windval en door grote grazers. De laaggelegen delen zijn nat. Vaak heeft zich hier een meer of minder dikke veenlaag gevormd, die begroeid is met berken-broekbos en wilgen- of gagelstruweel. Waar de veenlaag zo dik is dat ze buiten de invloed van het grondwater komt, is sprake van hoogveen.

Rond 1850 is het landschap grotendeels een heidelandschap. Op de hoogste delen staat voornamelijk droge heide. Rond vennen en uitgestoven laagten zijn ook vochtige- en natte heidevegetaties te vinden. Bos komt alleen nog voor in de vorm van enkele percelen eikenhakhout nabij menselijke bewoning. Een deel van het veengebied is nog intact, langs de randen vindt echter kleinschalige veenwinning plaats. Het oorspronkelijk beekdal is grotendeels in cultuur gebracht en bestaat uit een kleinschalige cultuurlandschap met enkele boerderijen, graslanden, houtwallen en bomenrijen.

Thans is het Peellandschap zo goed als volledig in cultuur gebracht. Met de komst van de intensieve veehouderij vond er een enorme schaalvergroting in de landbouw plaats. Het

huidige akkerbouwgebied bestaat uit rechthoekige kavels, kaarsrechte sloten en wegen. Enkele percelen zijn in gebruik voor de teelt van snijbloemen en ook zijn er diverse tuinbouwkassen in het landschap aanwezig. Van de uitgestrekte hoogvenen zijn na afgraving en ontginning slechts kleine restanten overgebleven, zoals de Mariapeel en de Grootte Peel. De meest zandige voedselarme delen zijn aangeplant met dennen. Heidevegetaties zijn alleen nog maar te vinden op enkele open plekken in het bos. De beekdalen zijn nog deels in gebruik als grasland, maar de soortenrijke

hooilanden hebben plaatsgemaakt voor soortenarme productiegraslanden. Sommige graslanden zijn ingeplant met Canadapopulieren en in het natste deel van het beekdal is een elzenbroekbos bewaard gebleven.

2-2.3.4 **Het Heuvelland**

Het Heuvelland bepaalt het beeld van Zuid-Limburg. Dit landschap is een onderdeel van het Ardenner Massief waarin de Maas en haar zijrivieren, zoals Geul en Geleenbeek, brede dalen hebben uitgeschuurd in de oorspronkelijke hoogvlakte. De bovenste laag van de plateaus bestaat uit löss, de waterdoorlatende ondergrond uit Maasgrind en kalksteen met daaronder steenkoollagen. De plateaus worden afgewisseld door een netwerk van droog- en beekdalen. In de beekdalen meanderen snelstromende beken die bij veel neerslag buiten hun oevers treden in

overstromingsvlakten. De droogdalen zijn uitgeschuurd tijdens de laatste ijstijd door afstromend smelt- en regenwater.

Oorspronkelijk was het Heuvelland grotendeels met bos begroeid. Gras- of moerasachtige vegetaties ontstaan alleen door de erosiekracht van beken, als gevolg van bosbrand of windval en door de knaag-, wroet- en graasactiviteiten van Bevers, Wilde Zwijnen, herten, paarden en runderen. Op de plateaus bepalen voedselarme wintereiken-beukenbossen het beeld, afgewisseld met heischraal graslandachtige vegetaties. Op hellingen staat eiken-

haagbeukenbos en parelgras-beukenbos, terwijl in de beekdalen en op vochtige hellingen het bronbos, het vogelkers-essenbos en hellingsveentjes te vinden zijn.

Rond 1850 geeft het landschap een ander beeld en is geheel door de mens in cultuur gebracht. Op de plateaus vindt akkerbouw plaats en op de hellingen domineert grasland. Bossen komen alleen nog voor op de arme gronden op de plateaus, steile hellingen en de natste plekken.

Thans is het landschap door de mens in cultuur gebracht. De kleine nederzettingen groeiden uit tot een flink dorp of een grote stad.

Schaalvergroting in de landbouw, de mijnindustrie en de mergelgroeves lieten hun sporen na in het landschap. Op vele hellingen is grasland omgezet in akkerland. Van de kleinschaligheid van vroeger is niet zoveel meer over. De soortenrijke natte hooilanden in het beekdal zijn merendeels omgezet in droge soortenarme raaigrasweiden. In het hellingbos is het hakhoutbeheer gestaakt. Op de plateaus bevinden zich uitgestrekte, zwaar bewerkte akkers. Alleen in de randen zijn akkerkruiden te vinden. Het bronbosje is sterk met brandnetels verruigd door het inspoelen van meststoffen vanaf de akkers op het plateau.

2-3 *Werkveld*

Het werkveld van de Faunabeheereenheid Limburg betreft de soorten die schade kunnen veroorzaken aan erkende belangen en de soorten waarvoor populatiebeheer noodzakelijk wordt geacht. Zie *Bijlage 4.4* voor een samenvattend overzicht van diersoorten en hun status.

2-4 *Werkwijze*

In deze paragraaf wordt kort aangegeven hoe de Faunabeheereenheid Limburg de ontheffingen van de provincie gebaseerd op het faunabeheerplan voor het verjagen en doden van bepaalde diersoorten tot uitvoering brengt ten behoeve van Beheer & Schadebestrijding.

Bij het middels Machtigingen doorschrijven van de door de provincie Limburg aan de Faunabeheereenheid Limburg verleende ontheffingen ter bestrijding van belangrijke schade aan de diverse erkende belangen wordt een systematiek gehanteerd welke gestoeld is op de frequentie, aard en/of omvang van (potentiële) schade. Zo worden er diverse soorten Machtigingen onderscheiden:

- *Algemene Machtigingen;*
- *Machtiging Populatiebeheer Hoefdieren (met Wildmerken);*
- *Perceelsgebonden Machtigingen;*
- *Gebiedsgebonden Machtigingen.*

Deze werkwijze met verschillende typen ontheffingen en het doorschrijven ervan middels diverse Machtigingen tot gebruik wordt verder uitgelegd in *Paragraaf 4.5*. In de *Bijlage 4.1* staat in een stappenschema de procedure weergegeven die hierbij gevolgd wordt.

2-5 *Samenstelling van het bestuur*

De Faunabeheereenheid Limburg kent ten tijde van het opstellen van dit faunabeheerplan een onafhankelijke voorzitter (dhr. J.A.L. Peeters) en adjunct-secretaris (dhr. drs. A.F.M. Melissen). De overige functies in het bestuur worden vervuld door vertegenwoordigers van de vier fracties binnen de Faunabeheereenheid Limburg, te weten Jacht (KJV, NOJG), Landbouw (LLTB), Particulier Grondbezit (LPG) en Terrein Beherende Organisaties (TBO's: Limburgs Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Stichting ARK). Het domicilie van deze Faunabeheereenheid Limburg is gekozen in het Ondernemersplein Limburg, Postbus 960, 6040 AZ Roermond; tel. 0475-381733; fax 0475-381484; e-mail: info@fbelimburg.nl.

Het Bestuur van de Faunabeheereenheid Limburg is samengesteld uit een Algemeen Bestuur (AB) en een uit hun midden gevormd Dagelijks Bestuur (DB). In het Dagelijks Bestuur hebben alle vier de fracties één vertegenwoordiger, onder leiding van de onafhankelijke voorzitter. Alle DB leden hebben ook zitting in het AB. In het Algemeen Bestuur hebben alle vier de fracties drie vertegenwoordigers.

Alle in de Faunabeheereenheid Limburg deelnemende geledingen onderschrijven dit faunabeheerplan en streven naar het oplossen van eventuele problemen middels lokaal overleg en maatwerk.

Teneinde efficiënter te werken is gaande 2007 besloten om tot dan toe werkzame diverse werkgroepen te bundelen tot één werkgroep: de Werkgroep Planning, Uitvoering en Monitoring (PLUM). Deze vergadert onder voorzitterschap van de adjunct-secretaris Faunabeheereenheid Limburg. De fracties hebben met een beleidsmedewerker of adviseur een vertegenwoordiger in deze werkgroep.

Daarnaast nemen ook een vertegenwoordiging van de provincie en het Faunafonds deel aan dit bestuurs-voorbereidende en -ondersteunende overleg.

3-0 Wet en beleid: uitgangspunten voor het faunabeheerplan

3-1 Uitgangspunten van de wet in relatie tot het faunabeheerplan

De Flora- en Faunawet is het uitgangspunt voor het opstellen van dit faunabeheerplan.

De verwachting is dat er tijdens de looptijd van dit faunabeheerplan een nieuwe Wet Natuurbescherming ter opvolging van de Flora- en Faunawet zal komen. Dit faunabeheerplan zal dan ook dienen ter onderbouwing van bijvoorbeeld ontheffingen, vrijstellingen en aanwijzingen, en indien nodig daar waar nodig nog worden aangevuld om te voldoen aan het gestelde in de nieuwe wet.

De uitgangspunten van de Flora- en Faunawetwet zijn hieronder samengevat.

Ingrijpen in populaties van beschermde inheemse diersoorten dient in beginsel niet plaats te vinden. Ingrijpen in populaties is aanvaardbaar op voorwaarde dat daarmee een redelijk doel gediend wordt. Onder een redelijk doel wordt verstaan:

- *Beheer van populaties;*
- *Voorkomen en bestrijden van schade door diersoorten ter bescherming van de in de wet genoemde belangen;*
- *In de wet gereguleerde jacht op wildsoorten, inclusief instandhouding redelijke stand en schadepreventie.*

Inbreuken op de wettelijke beschermingsbepalingen kunnen slechts worden toegestaan, indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort en er geen andere bevredigende oplossing bestaat.

Als schadebestrijding handelingen ten aanzien van beschermde soorten vergt, dienen minder vergaande maatregelen zoals *verjagen* boven *doden* te worden toegepast. De wet gaat uit van preventie van schade boven bestrijding.

De handelingen moeten *effectief* zijn voor het beschermen van het betreffende belang. Een *planmatige en gecoördineerde* aanpak bij het verjagen, vangen of doden van dieren, is uit oogpunt van effectiviteit van de ingreep en instandhouding van de soort noodzakelijk.

Schadebestrijding dient primair plaats te vinden op de locatie waar de schade veroorzaakt is of dreigt te ontstaan. Alleen indien maatregelen op de schadelocatie onvoldoende mogelijkheden bieden om het betreffende belang te beschermen, is bestrijding, beperking en/of preventie van schade buiten de schadelocatie mogelijk. Op de schadelocaties dienen *redelijke inspanningen* te worden geleverd voor wat betreft schadepreventie, schadebestrijding en verjaging.

3-2 Rijksbeleid en Beleidskader Faunabeheer

In de Flora- en Faunawet zijn veel zaken al gedelegeerd naar de provincies toe. In de nieuwe Wet natuurbescherming zal dit nog verder worden doorgevoerd.

Een aantal zaken valt nog onder het Rijksbeleid:

- *Ontheffingen voor beperking overlast;*
- *Ontheffingen begraafplaatsen;*
- *Landelijk vrijgestelde soorten;*
- *Inzetbaarheid 1:1 drukjacht (jaarlijks bepaald).*

3-3 Provinciaal beleid

In de Beleidsnotitie Flora- en Faunawet (*provincie Limburg, maart 2003*), is de provinciale uitwerking van de wet vastgelegd. Deze notitie is een belangrijk uitgangspunt voor het opstellen van het faunabeheerplan. Voor belangrijke onderdelen van de wet berust de uitvoeringsbevoegdheid bij de provincie. Zo heeft de provincie o.a. de volgende bevoegdheden:

- *Het goedkeuren van faunabeheerplannen;*
- *Het bieden van mogelijkheden tot het voorkomen en bestrijden van schade veroorzaakt door beschermde inheemse diersoorten door:*
 - *Het verlenen aan de grondgebruiker van **vrijstellingen** van verboden handelingen ten aanzien van dieren (Artikel 65);*
 - *Het geven van een **aanwijzing** om in te grijpen in de stand van beschermde inheemse diersoorten of andere (verwilderde) diersoorten op bepaalde gronden (Artikel 67);*
 - *Het verlenen van **ontheffingen** op de bescherming van dieren (Artikel 68).*

De minister heeft in het besluit *BBSD (Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren / Artikel 3, Bijlage 2)* een aantal beschermde inheemse diersoorten aangewezen die "in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten". Op grond hiervan kunnen de provincies voor deze soorten vrijstelling verlenen van één of meer van de verbodsbepalingen (*Artikel 9 t/m 12 FF-wet*).

3-3.1 Artikel 65 FF-wet

Op grond van Artikel 65, lid 4 hebben Provinciale Staten van Limburg bij provinciale verordening vrijstelling verleend van artikel 10 van de wet voor het opzettelijk **verontrusten** door de grondgebruiker van een aantal met name genoemde diersoorten:

<i>Ekster</i>	<i>Knobbelzwaan</i>	<i>Smient</i>
<i>Fazant</i>	<i>Kolgans</i>	<i>Spreeuw</i>
<i>Grauwe Gans</i>	<i>Meerkoet</i>	<i>Wilde Eend</i>
<i>Haas</i>	<i>Rietgans</i>	<i>Woelrat</i>
<i>Holenduif</i>	<i>Ringmus</i>	
<i>Huismus</i>	<i>Roek</i>	

Voor de Woelrat geldt bovendien een provinciale vrijstelling Artikel 10 FF-wet ten aanzien van het doden van deze diersoort.

Zowel de landelijke als de provinciale vrijstelling strekken alleen tot het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren en schade aan fauna.

3-3.2 Artikel 67 FF-wet

In het eerste faunabeheerplan (2005-2010) werd voor de volgende diersoorten bepleit een nulstand na te streven in Limburg:

<i>Beverrat</i>	<i>Verwilderde Nerts</i>
<i>Muskusrat</i>	<i>Verwilderde Postduif</i>
<i>Nijlgans</i>	<i>Canadese Gans</i>
<i>Rosse Stekelstaart</i>	<i>Verwilderde gedomesticeerde Grauwe Gans</i>
<i>Verwilderde Kat</i>	

De hiervoor benodigde aanwijzing ex Artikel 67 werd destijds echter na een bezwaarprocedure en een rechtszaak ingetrokken. Een nieuwe aanwijzing werd niet gegeven, omdat er toen vanuit gegaan kon worden dat deze dieren ook zonder aanwijzing met alle middelen (inclusief het geweer) konden worden bestreden.

Tot eind 2008 was het in overeenstemming met het Exoten & Verwilderde (gedomesticeerde) Dieren beleid in Nederland toegestaan dergelijke diersoorten met alle middelen te bestrijden. Exoten en verwilderde gedomesticeerde dieren worden immers niet door de Flora- en Faunawet beschermd. Door een andere interpretatie van de wet is het nu echter niet meer toegestaan het geweer hiervoor te gebruiken. De middelen waar deze soorten mee mogen worden bestreden staan wel genoemd, maar het is volgens de wet niet toegestaan om exoten en verwilderde dieren te bestrijden met het geweer. Alternatieve en nog wel toegestane methoden zijn niet effectief, niet gewenst of niet uitvoerbaar (bijvoorbeeld vangen en met blote handen doden) gebleken.

Effectieve bestrijding van exoten en verwilderde dieren met behulp van het geweer is nu slechts mogelijk na aanwijzing van personen en middelen door de provincie volgens Artikel 67 van de Flora- en Faunawet.

De volgende exoten en verwilderde dieren worden in Limburg door de Faunabeheereenheid Limburg aangemerkt als probleemsoorten in het kader van gewassenschade, veiligheid en faunavervalsing:

<u>Exoten:</u>	I	Nijlgans	(<i>Alopochen aegypticus</i>)
	II	Rosse Stekelstaart	(<i>Oxyura jamaicensis</i>)
	III	Pallas Eekhoorn	(<i>Calosciurus erythraeus</i>)
	IV	Siberische Grondeekhoorn	(<i>Tamias sibiricus</i>)
	V	Amerikaanse Nerts	(<i>Mustela vison</i>)
	VI	Wasbeerhond / Marterhond	(<i>Nyctereutes procyonoides</i>)
	VII	Wasbeer	(<i>Procyon lotor</i>)

<u>Verwilderde dieren:</u>	VIII	Gedomesticeerde Grauwe Gans	(<i>Anser anser forma domestica</i>)
	IX	Verwilderde Duif	(<i>Columba livia forma domestica</i>)
	X	Verwilderde Kat	(<i>Felis catus</i>)

De Faunabeheereenheid Limburg vindt het noodzakelijk dat deze diersoorten effectief moeten kunnen worden bestreden. In de uitspraak van 14 april 2006 van de rechtbank van Maastricht maakt de rechter duidelijk dat er sprake moet zijn van een deugdelijke motivatie om exoten en verwilderde dieren te mogen bestrijden. Hierop heeft de Faunabeheereenheid Limburg een uitgebreide onderbouwing aangeleverd en de provincie verzocht voor bovenvermelde soorten bestrijding met alle wettelijke toegestane middelen mogelijk te maken.

De provincie heeft op het moment van verschijnen van dit faunabeheerplan de volgende aanwijzingsbesluiten genomen:

- o *Aanwijzing van provinciale muskusrattenbestrijders als personen die op alle gronden in de provincie Limburg muskusratten mogen bestrijden met vangkooien en klemmen;*
- o *Aanwijzing van jachtaktehouders en valkeniers als personen die de volgende diersoorten mogen vangen en doden met het geweer, jachtvogel en/of vangkooi (10 november 2009):*

<u>Exoten:</u>	I	Nijlgans	(<i>Alopochen aegypticus</i>)
	II	Rosse Stekelstaart	(<i>Oxyura jamaicensis</i>)

Voor de Verwilderde Kat zal opnieuw een aanwijzing aangevraagd worden op grond van een in de afgelopen beheerperiode uitgevoerd onderzoek naar alternatieven ("TNR": Trap-Neuter-Release oftewel: Vangen-Steriliseren-Loslaten op vangplek) en gegevens over de schadelijkheid voor inheemse beschermde kleine vogel-, zoogdier-, amfibieën- en reptielensoorten.

3-3.3 Artikel 68 FF-wet

Op grond van Artikel 68 van de wet kan de provincie, wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort, op grond van erkende belangen ontheffing verlenen van de verbodsbepalingen van onder andere de Artikelen 9 tot en met 12, voor beschermde inheemse diersoorten waarvoor geen vrijstelling is verleend op grond van Artikel 65 van de wet en die niet zijn aangewezen op grond van Artikel 67 van de wet. Een ontheffing ex Artikel 68 wordt in beginsel slechts verleend op basis van een faunabeheerplan.

De provincie kan ontheffingen verlenen op grond van de volgende erkende belangen:

- o *In het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid;*
- o *In het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;*
- o *Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;*
- o *Ter voorkoming van schade aan Flora en Fauna;*

- *Ter voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door Steenmarters aan gebouwen of zich daarin bevindende roerende zaken;*
- *Ter voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door Vossen aan niet bedrijfsmatig gehouden vee;*
- *Ter voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, behorende tot de diersoorten Edelhert, Ree, Damhert, of Wild Zwijn, of;*
- *Ter voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door Konijnen of Vossen op sportvelden en industrieterreinen.*

Aan ontheffingsaanvragen stelt de provincie de volgende eisen:

- *Bij ontheffingsaanvragen in het kader van voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij, wateren en Flora & Fauna dient inzichtelijk te worden gemaakt dat belangrijke schade is aangebracht dan wel wordt verwacht, dat preventieve maatregelen in voldoende mate en afdoende zijn genomen en dat doden tot een bevredigend resultaat zal leiden;*
- *Voor ontheffingverlening wordt als criterium van belangrijke dreigende schade aan gewassen een schade van minimaal € 115 per hectare (Beleidsnota provincie Limburg), of € 250 per schadegeval of schadelocatie per bedrijf (normen Faunafonds) gehanteerd. Een groep grondgebruikers rondom een plek van waar een bepaalde diersoort schade aanricht hebben gezamenlijk soms ook een als belangrijk te classificeren schade veroorzaakt door de betreffende diersoort: indien de schadeplekken binnen de vereiste 1 hectare oppervlakte liggen. Door middel van inventarisaties tijdens lokale overleggen en verwerking van ook de kleinere schades in GIS-kaarten wordt inzichtelijk waar de "verborgen" schades optreden: de schades die te klein lijken voor een individuele grondgebruiker om te melden aan het Faunafonds, maar in de regio bezien aanmerkelijk kunnen zijn. Het begrip belangrijke schade en de wijze van inzet van preventieve middelen zijn aspecten die aandacht verdienen om tot een goede afweging te komen voor het maken van uitzonderingen op de beschermende bepalingen en voor eventuele tegemoetkomingen bij schadegevallen;*
- *De provincie eist dat voorafgaand aan het gebruik van sommige ontheffingen de grondgebruiker voldoende preventieve maatregelen heeft genomen die in redelijkheid verlangd kunnen worden en regelmatig met diverse methoden en/of materialen en/of technieken heeft gevarieerd om de schade te beperken. Daarbij worden in de regel de beleidsregels van het Faunafonds gevolgd (www.bij12.nl/bij12units/faunafonds);*
- *Ontheffingsaanvragen ter voorkoming van schade aan Flora en Fauna dienen onderbouwd te zijn met gegevens waaruit blijkt dat een diersoort (lokale) populaties van andere soorten wezenlijk bedreigt. Aannemelijk dient te worden gemaakt dat schade daadwerkelijk optreedt of op zal kunnen treden.*

De Faunabeheereenheid Limburg maakt zich zorgen om de verrommeling en ontsiering van het landschap die dreigt te ontstaan met het steeds meer toepassen van de diverse verjagende middelen (linten, blikken, plastic zakken etc.).

De Faunabeheereenheid Limburg stelt voor om in op dit faunabeheerplan gebaseerde ontheffingen een clausule op te nemen die het mogelijk maakt dat indien voortschrijdend inzicht aanpassingen van bijvoorbeeld aantal of soort van verjagende middelen nodig maken, de langlopende ontheffingen hierop automatisch aangepast kunnen worden.

Per diersoort heeft de provincie beleid ten aanzien van ontheffingen vastgesteld waarvoor ontheffingen kunnen worden verleend. Op basis van het faunabeheerplan zal een termijn worden bepaald van ten hoogste vijf jaar, vanaf het moment van goedkeuren.

Indien de noodzaak van een faunabeheerplan ontbreekt vanwege de diersoort of de aard en de omvang van de beoogde handelingen kan aan anderen, bijvoorbeeld een gemeente, een WBE, een particulier of een beheerder van een vliegveld of een industrieterrein een ontheffing worden verleend.

De provincie heeft de Faunabeheereenheid Limburg in 2008 verzocht om voor zoveel mogelijk soorten genoemd in het faunabeheerplan het eerste aanspreekpunt te zijn, ook indien het een aanvraag betreft die nog niet op voorhand aan de Faunabeheereenheid Limburg is verleend op basis van het faunabeheerplan. Hierdoor behoudt de Faunabeheereenheid Limburg zicht op ontwikkelingen ten aanzien van faunaschade in het veld, en kan hier snel op inspringen.

De provincie heeft de Faunabeheereenheid Limburg in 2010 verzocht te bekijken of alle fauna gerelateerde ontheffingen via de Faunabeheereenheid Limburg kunnen gaan lopen (Eén-Loket functie), dus ook de aanvragen voor bijvoorbeeld bestrijding overlast Konijnen op sportvelden en industrieterreinen, of overlast in de bebouwde kom op begraafplaatsen e.d. In 2011 is dit zo doorgevoerd.

3-3.4 Sluiting van de jacht, beheer & schadebestrijding

Sluiting van de jacht e.d. bij bijzondere weersomstandigheden vindt plaats op aankondiging van de provincie na overleg met diverse belangenorganisaties en aan de hand van een aantal parameters: sneeuw- en ijsbedekking; een lange termijn weersverwachting; de beschikbaarheid van voedsel en verblijfsmogelijkheid voor het wild; de algehele conditie van het wild en de aard en de omvang van de landbouwschade. Ook kunnen dan ontheffingen geheel of gedeeltelijk tijdelijk worden opgeschort. Als toetsingscriteria stelt de Faunabeheereenheid Limburg voor om landelijk tot een formele richtlijn te komen. Heropening vindt plaats volgens dezelfde criteria.

3-4 Natura 2000 gebieden

Voor alle Natura 2000 gebieden zijn cq. worden concept beheerplannen opgesteld. Beheer & Schadebestrijding binnen Natura 2000 gebieden is wettelijk mogelijk, mits het niet in strijd is met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied. In de beheerplannen zal Beheer & Schadebestrijding in beginsel (mits juridisch mogelijk) worden aangemerkt als “Bestaand Gebruik”, en derhalve in de regel niet vergunning plichtig zijn voor de Natuurbeschermingswet. Daar waar Beheer & Schadebestrijding in strijd is met de instandhoudingsdoelstellingen van het betreffende gebied, zal dit in het beheerplan van het gebied moeten worden geregeld. Aandachtspunt is ook de schade die mogelijk kan worden veroorzaakt door dieren vanuit de Natura 2000 gebieden in de omliggende terreinen.

Op <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=12> is een overzicht van alle Natura 2000 gebieden in Limburg gegeven.

4-0 Toelichting faunabeheerplan

4-1 Doel van het faunabeheerplan

Het faunabeheerplan is gericht op het duurzaam beheer van diersoorten en op het beheer van diersoorten waarvan verwacht wordt dat zij in de toekomst schade kunnen veroorzaken aan zogeheten erkende belangen zoals genoemd in de wet. Het faunabeheerplan vormt de onderbouwing bij het aanvragen van ontheffingen voor diersoorten bij de provincie. Het plan zal inzicht bieden in de risico's op schade in het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg. Op grond daarvan zal aangegeven worden hoe die schade eventueel op voorhand kan worden voorkomen (met de inzet van diverse middelen en/of ontheffingen), dan wel kan worden beperkt en/of bestreden.

Dit plan geeft een onderbouwing van en aanbevelingen voor het beheer van schadeveroorzakende beschermde diersoorten in het kader van Artikel 68 van de FF-wet (Ontheffing). Hierin worden ook Artikel 67 (Aanwijzing) en Artikel 65 (Vrijstelling) betrokken. Dit plan biedt tevens de volgens de FF-wet vereiste onderbouwing op grond waarvan daadwerkelijk tot nader gedefinieerde aanwijzingen en ontheffingen kan worden besloten.

4-2 Evaluatie Faunabeheerplan 2010-2015

Voorafgaand aan het opstellen van het faunabeheerplan voor de periode 2015-2020 is het voorgaande plan geëvalueerd. De evaluatie is beschreven in het rapport 'Evaluatie Faunabeheerplan Limburg 2010-2015'.

De evaluatie en de daarin verwoorde afwegingen en conclusies vormen tezamen met de door alle in de Faunabeheereenheid Limburg deelnemende fracties opgedane ervaring in de afgelopen faunabeheerplanperiode de basis voor het voorliggende faunabeheerplan. Per diersoort is in de diverse hoofdstukken van dit faunabeheerplan de relevante passage uit de evaluatie toegevoegd.

4-3 Voorwaarden en regels voor wat betreft de inhoud van het faunabeheerplan

4-3.1 Algemeen

De inhoudelijke uitwerking van dit faunabeheerplan is vooral gebaseerd op de Artikelen 8 t/m 11 van het Besluit Faunabeheer. Artikel 10 van dit besluit stelt dat het faunabeheerplan ten minste de volgende gegevens bevat:

- a. *De omvang van het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg;*
- b. *Een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg is aangegeven;*
- c. *Kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar;*
- d. *Een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van de in onderdeel c bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in Artikel 68, eerste lid, van de wet die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan;*
- e. *Een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel d bedoelde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad;*
- f. *De gewenste stand van de in onderdeel c bedoelde diersoorten;*
- g. *Per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken;*
- h. *Per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel e, zijn verricht om het schaden van de in onderdeel d bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;*
- i. *Voor zover het plan betrekking heeft op het beheer van Edelherten, Damherten, Reeën of Wilde Zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen;*
- j. *Een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;*
- k. *De mogelijkheid en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid Limburg verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de Faunabeheereenheid Limburg zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;*
- l. *Voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;*
- m. *Een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald;*
- n. *Standpunten van de Faunabeheereenheid Limburg en integratie van de toets punten in het faunabeheerplan.*

4-3.2 Uitwerking Toets punten in Faunabeheerplan Limburg 2015-2020

Toets punt n: *Standpunten van de Faunabeheereenheid Limburg en integratie van de toets punten in het faunabeheerplan.* In het onderhavige faunabeheerplan zijn de hiervoor genoemde toets punten als hieronder vermeld verwerkt:

Toets punt a: *De omvang van het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg*
&

Toets punt b: *Een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg is aangegeven.*

De omvang en een kaart met de begrenzing van het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg zijn opgenomen in het algemene deel van het faunabeheerplan (*Paragraaf 2.2*).

Toets punt c: *Kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar.*

In geheel Limburg wordt de Ree populatie en de Wilde Zwijnen populatie beheerd aan de hand van een Reeënbeheerplan volgens populatiebeheer (gebaseerd op de Methode van Haaften en/of Leidraad Reewildbeheer Vereniging het Reewild) en het jaarlijks vast te stellen Reguleringsplan Wild Zwijn. In deze plannen zijn kwantitatieve gegevens over de populatie opgenomen.

De overige diersoorten die zijn opgenomen in het faunabeheerplan betreffen algemeen voorkomende soorten, die plaatselijk of slechts incidenteel schade veroorzaken. Voor deze soorten wordt de gunstige staat van instandhouding gewaarborgd. Er worden slechts ontheffingen aangevraagd voor verjaging met ondersteunend afschot of het doden van beperkte aantallen schadeveroorzakende individuen. Kwantitatieve populatiegegevens zijn moeilijk te verkrijgen en voor dergelijke algemeen voorkomende soorten ook niet echt noodzakelijk. Toetsing of de gunstige staat van instandhouding van de soort geen gevaar loopt vindt plaats door de aantallen geschoten dieren, op basis van de ontheffing in voorgaande jaren, te vergelijken met de provinciale of landelijke populatieomvang. Bij bejaagbare wildsoorten of diersoorten met een (gedeeltelijke) vrijstelling ook wel door vergelijking met het aantal geschoten dieren in het jachtseizoen of het aantal gedode dieren op basis van de vrijstelling.

Toets punt d: *Een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van de in onderdeel c bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in Artikel 68, eerste lid, van de wet die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan.*

Een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer geldt voor wat betreft het populatiebeheer voor het Ree en het Wilde Zwijn (leefgebied) en wordt gegeven in het Reewildbeheerplan en het Reguleringsplan Zwartwild De Meinweg. Een onderbouwde verwachting van belangen die zullen worden geschaad indien niet tot beheer wordt overgegaan geldt voor alle soorten. Deze verwachting is vooral gebaseerd op de schadegegevens en ontwikkelingen hierin in de afgelopen periode. Ook is gekeken of het gebruik van een ontheffing mogelijk van invloed is geweest op het aantal schademeldingen en de grootte van de schade.

Toets punt e: *Een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel d bedoelde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad.*

De schade aan belangen zijn ontleend aan de door het Faunafonds verzamelde schadegegevens. Het betreft het aantal schadedossiers, de getaxeerde en de uitbetaalde schade per diersoort per jaar. Tevens is een uitsplitsing naar de diverse gewassen gemaakt. Ook is gebruik gemaakt van door de wildbeheereenheden en grondgebruikers verzamelde gegevens. De gegevens zijn opgenomen in de behandeling van elke diersoort.

Duurzaam beheer van populaties door middel van populatiebeheer geldt momenteel in Limburg alleen voor Ree en Wild Zwijn. Bij de overige soorten gaat het om schadebestrijding door verjagend afschot of het wegnemen van schadeveroorzakende individuen (individueel of populatiereductie). Ook dit dient volgens de wet duurzaam te geschieden.

De maatregelen worden getoetst aan de goede staat van instandhouding van de soort. Voor overzomerende ganzen wordt als onderdeel van het beheerpakket maatregelen deels een populatiereductie voorgesteld als middel tot schadebeperking.

Toets punt f: *De gewenste stand van de in onderdeel c bedoelde diersoorten &*

Toets punt g: *Per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken.*

De bedoelde stand is alleen te bepalen bij Ree & Leefgebied Wild Zwijn waarbij in Limburg populatiebeheer wordt toegepast. De aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste doelstand van de Ree populatie en de Wild Zwijn populatie te bereiken staan beschreven in het Reeënbeheerplan en het jaarlijkse Reguleringsplan Wild Zwijn (Leefgebied). Voor overige soorten is de gewenste stand de stand waarbij de duurzame staat van instandhouding wordt gewaarborgd en het niveau van schade aan erkende belangen acceptabel is.

De overige soorten zijn algemeen voorkomend en schadebestrijding kan meestal niet bereikt worden door alleen de stand van deze diersoorten te beperken. Er worden voor deze soorten o.a. ontheffingen aangevraagd voor verjaging met ondersteunend afschot of het doden van beperkte aantallen schadeveroorzakende individuen. Daar waar van toepassing zal een gewenste stand worden aangegeven (bijv. overzomerende Brandganzen).

Toets punt h: *Per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel e, zijn verricht om het schaden van de in onderdeel d bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen.*

Ontheffingen worden door de provincie verleend aan de Faunabeheereenheid Limburg (= ontheffinghouder), meestal op basis van het faunabeheerplan. De Faunabeheereenheid Limburg kan grondgebruikers of Wildbeheereenheden op aanvraag middels een Machtiging toestemming geven om gebruik te maken van de Ontheffing. De machtiging gebruiker dient te rapporteren over het gebruik van de Toestemming tot Ontheffinggebruik (Machtiging). Het gaat hierbij om gegevens als de betreffende gewassen, ingezette preventieve maatregelen, het aantal acties en het aantal geschoten dieren. De Faunabeheereenheid Limburg verzamelt deze gegevens om te gebruiken voor de Rapportage aan de provincie, voor de Monitoring en de Evaluatie van het gevoerde beleid.

In de terugrapportages van de Machtiging gebruikers wordt soms een oordeel geveld over de effectiviteit van preventieve maatregelen of de toegestane maatregelen in zijn geheel. Ontheffingen worden meestal aangevraagd als alternatieve preventieve middelen niet voldoende blijken te werken. De effectiviteit van handelingen en maatregelen kan deels worden afgeleid uit de schadegegevens (zie ook Toetspunten l en m), maar een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse preventieve middelen voor de diverse diersoorten lijkt de Faunabeheereenheid Limburg zeer gewenst.

Toets punt i: *Voor zover het plan betrekking heeft op het beheer van Edelherten, Damherten, Reeën of Wilde Zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen.*

In Limburg geldt dit toets punt voornamelijk alleen voor Reeën en Wilde Zwijnen. Weliswaar worden incidenteel Edelherten en Damherten waargenomen, maar meestal betrof het tot nu toe een enkel zwervend of ontsnapt individu. Indien dit gedurende de komende faunabeheerplan periode wijzigt zal daar waar dat nodig is ook voor deze soorten een regulatieplan worden opgesteld, waarin de genoemde parameters besproken worden.

Een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren, alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen is opgenomen in het Reeënbeheerplan en het Reguleringsplan Wild Zwijn (Leefgebied).

Toets punt j: *Een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden.*

Ontheffingen op basis van populatiebeheer voor afschot van Reeën en Wilde Zwijnen in het leefgebied De Meinweg en voor regionale populatiereductie (zoals Grauwe Gans en Brandgans) worden doorgeschreven aan de Wildbeheereenheden. Deze verdelen het toegestane afschot (onderverdeeld in aantallen bokken, geiten en kalveren respectievelijk keilers, zeugen en biggen) onder de diverse jagers/wildbeheerders.

Het afschot vindt dus plaats op het niveau van de Wildbeheereenheid en de hierbinnen gelegen jachtvelden. Ook voor regionale populatiereductie (zoals Grauwe Gans en Brandgans) wordt de Machtiging verleend aan de Wildbeheereenheden.

Voor bepaalde diersoorten worden onder andere Machtigingen (Toestemmingen tot Ontheffinggebruik) verstrekt voor verjaging met ondersteunend afschot en afschot van schadeveroorzakende individuen. Deze handelingen zijn toegestaan op of in de directe nabijheid van de schadepercelen. De afstand waarop een ontheffing mag worden gebruikt kan variëren per diersoort. Zo stelt de Faunabeheereenheid Limburg voor deze grens op 100 meter vast te stellen bij het beheer van overzomerende Grauwe Ganzen om zo beter gebruik te kunnen maken van natuurlijke dekking om de Beheer- & Schadebestrijdingsdoelstellingen beter te kunnen realiseren. Bij de ontheffing Konijn is een zone van 250 meter om een schadeperceel ook de ontheffing inzetbaar om zo de inloop naar het schadeperceel effectief te kunnen ondervangen. Voor de ontheffing ten bate van uitgezette Korenwolven en voor de ontheffing ten bate van weidevogels en ter bescherming van vee en hobbyvee is deze grens op 2.000 meter bepaald om met kunstlicht Vossen te mogen doden.

Toets punt k: *De mogelijkheid en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid Limburg verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de Faunabeheereenheid Limburg zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is.*

Jachthouders (en grondgebruikers) die niet zijn aangesloten bij een Wildbeheereenheid kunnen rechtstreeks bij de Faunabeheereenheid Limburg een Toestemming tot Ontheffinggebruik (= Machtiging) aanvragen. Bij voorkeur worden de ontheffingen echter doorgeschreven door de Wildbeheereenheden, dus ook aan personen die geen lid zijn. De Wildbeheereenheden hebben een coördinerende rol bij het doorschrijven van de ontheffingen en het terug verzamelen en naar de Faunabeheereenheid Limburg sturen van de gevraagde en vereiste gegevens voor Rapportages en Tellingen. Zij kennen hun mensen in het veld en het werkgebied en zijn daardoor in staat om effectief deel te nemen en bij te dragen aan een goede uitvoering van het gehele traject van Beheer & Schadebestrijding.

Toets punt l: *Voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen*

&

Toets punt m: *Een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald.*

De wet vraagt een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de handelingen. De Faunabeheereenheid Limburg kan zich hierbij echter nagenoeg alleen baseren op de schadegegevens en -ontwikkelingen voor en na een verleende ontheffing en op vergelijking van schadegegevens en de intensiteit van de handelingen, gerelateerd aan de telgegevens van de stand en eventuele reductie van de gemelde schade.

Ook geven de grondgebruikers aan of zij de beschikbare middelen toereikend vinden om schade te kunnen voorkomen of beperken.

Bij de evaluatie van het voorgaande faunabeheerplan is gebleken dat een periode van vijf jaar in het algemeen te kort is om harde conclusies te trekken over de efficiëntie en effectiviteit van bij ontheffing toegestane handelingen, middelen en maatregelen. Gewasschade door dieren is sterk afhankelijk van onder meer fluctuaties in de populatie van dieren, de weersomstandigheden, de gewasprijzen en de tijd van het jaar waarin de schade ontstaat. Het is lang niet altijd met zekerheid te zeggen dat het gebruik van de ontheffing de oorzaak is geweest van minder schade-uitkeringen door het Faunafonds. Anderzijds is het ook niet zeker dat als de schade toeneemt, de ontheffing niet effectief is geweest. Daarbij speelt mogelijk ook een psychologisch effect: Als de mogelijkheid voor het aanvragen van een Toestemming tot Ontheffinggebruik bij dreigende schade bestaat, zal door grondgebruikers eerder enige mate van schade worden geaccepteerd en daalt het aantal schademeldingen. Als deze mogelijkheid niet bestaat komt het probleem groter over bij de grondgebruiker en zullen er mogelijk eerder klachten komen en meer schademeldingen bij het Faunafonds binnenkomen.

Daarnaast worden veel schades niet gemeld, dit heeft diverse oorzaken. Zo komen veel schades niet in aanmerking voor tegemoetkoming (bijvoorbeeld schade door vrijgestelde soorten), en is er ook nog het eigen risico van € 250 en sinds 1 oktober 2014 het ingestelde behandelbedrag van € 300 bij de aanvraag van een tegemoetkoming schade bij het Faunafonds. Hierdoor gaat veel waardevolle informatie verloren. De Faunabeheereenheid Limburg pleit dan ook voor het instellen van een Landelijk (of provinciaal) Meldpunt Faunaschade voor deze tot nu toe veelal verborgen gebleven schades.

Een probleem bij de vergelijking van de mate van schadebestrijding en de daadwerkelijke schade was dat de schadegegevens door het Faunafonds geregistreerd werden op postcodegebied van het woonadres van de aanvrager van de tegemoetkoming in de schade, dit is niet altijd de locatie waar de schade is opgetreden. De handelingen door de Machtiginggebruikers zijn door de Faunabeheereenheid Limburg in de afgelopen periode op perceelsniveau op XY coördinaten verwerkt en opgeslagen. De Faunabeheereenheid Limburg heeft inmiddels het gebruik van de Toestemmingen tot Ontheffinggebruik (de Machtigingen) verder geautomatiseerd. Niet alleen zal het hierdoor voor de grondgebruikers en de coördinatoren van de Wildbeheereenheden eenvoudiger worden om opgave te doen per ontheffing van perceelsnummer en/of XY coördinaten (aanklikken op een kaartje via Internet), ook komen er zo snel en exact de benodigde gegevens binnen om de effectiviteit van de verschillende beheermiddelen te evalueren en analyseren. Sinds 2013 is ook de schadedatabase van het Faunafonds overstapt op perceelsaanduiding en/of X/Y coördinaten van het schadeperceel, zodat een betere evaluatie van het Beheer & Schadebestrijding mogelijk zal worden. Middels zogeheten Lokale Overleggen worden nu al de "kleinere" (vaak niet bij het Faunafonds gemelde) schades op GIS-kaarten in beeld gebracht op perceels- en X/Y coördinaat niveau. De Faunabeheereenheid Limburg is voorstander van het oprichten van één Meldpunt Faunaschade (provinciaal of landelijk) om zo een goed beeld te krijgen over de totale schade.

De wijze van monitoren en de aard van de gegevens die verzameld moeten worden is afhankelijk van de diersoort en het type ontheffing dat hiervoor geldt. De Faunabeheereenheid Limburg is in 2008 gestart met het organiseren van de Voorjaarstellingen van diverse in het faunabeheerplan behandelde diersoorten. Daarnaast is in 2012 begonnen met de aanvullende Zomertelling Ganzen, en worden daarnaast aanvullende inventarisaties gedaan (Vossenburchten sinds 2007 om de 2 tot 3 jaar, Dassenburchten sinds 2015). Ook is de FBE Limburg voornemens om ten aanzien van de gegevensverzameling, afspraken te maken met collega- FBE's en andere instanties, opdat bepaald kan worden welke gegevens verzameld dienen te worden en op welke wijze deze geregistreerd moeten worden om onderlinge vergelijking van gegevens te vereenvoudigen.

4-4 Toelichting op de gebruikte gegevens

4-4.1 Populatiegegevens

Kwantitatieve gegevens over vogelpopulaties zijn o.a. ontleend aan de Atlas van de Nederlandse broedvogels van SOVON (SOVON 2002) en de SOVON Website (*diverse rapporten*). Daarnaast is gebruik gemaakt van de Avifauna van Limburg.

In het algemeen is ook gebruik gemaakt van door de provincie Limburg aangeleverde gegevens. Daarnaast zijn populatiegegevens van Reeën verkregen via de Reewildtellingen (jaarlijks eind maart / begin april & aangevuld met jaarrond gegevens). In juni worden jaarlijks in het Leefgebied De Meinweg tellingen van Wilde Zwijnen gehouden middels gebiedsdekkend aanzitten op twee opeenvolgende dagen. De rapportages Vossen die door de WBE's worden uitgebracht geven ook inzicht in de ontwikkeling van het aantal burchten. Door de meerjarige registratie van deze burchten wordt verwacht dat de populatieontwikkeling van de Vos goed kan worden gevolgd.

Verder is onder andere ook gebruik gemaakt van de jaarlijkse wildtellingen door Wildbeheereenheden (*KJV: WBE-databank*), gegevens van het CBS, zomertellingen van de Overzomerende Ganzen en de Voorjaarstellingen van de Faunabeheereenheid Limburg. In 2015 is begonnen met het registreren van belopen Dassenburchten.

4-4.2 Schadegegevens

Met betrekking tot schade aan belangen in het verleden, zijn de schadegegevens van het Faunafonds over de periode 2000 tot en met september 2014 opgevraagd en gehanteerd. De schadegegevens van het Faunafonds zijn ingedeeld naar postcodegebieden (toegekend op basis van de woonplaats van de aanvrager), en sinds 2013 zijn ook XY- coördinaten van het schadeperceel beschikbaar. Verder wordt onderscheid gemaakt in schadeveroorzakende diersoort, het schadegewas, getaxeerde en uitbetaalde schade.

Zoals al eerder vermeld wordt schade door grondgebruikers niet altijd gemeld en komen sommige typen schades niet voor tegemoetkoming in aanmerking (bijvoorbeeld verslemping van de bodem door ganzen en schade door sommige kraaiachtigen in fruit). De getaxeerde schade is vaak ook niet gelijk aan de uitgekeerde schade (bijvoorbeeld door kortingen vanwege onvoldoende preventieve maatregelen en het eigen risico van € 250 en dergelijke). De schadegegevens van het Faunafonds geven dus de ondergrens van de schade en de werkelijke schade door dieren aangericht is in de praktijk vaak beduidend hoger. Hier zou een toekomstig Meldpunt Faunaschade uitkomst kunnen gaan bieden.

Belanghebbenden die schade ondervinden, aangericht door bepaalde beschermde inheemse diersoorten, kunnen zich wenden tot het Faunafonds voor een eventuele tegemoetkoming in de schade.

Een tegemoetkoming in aan de landbouw, de bosbouw, of visserij aangerichte schade wordt slechts verleend indien de grondgebruiker de schade niet had kunnen voorkomen of beperken door het treffen van maatregelen waartoe hij naar eisen van redelijkheid en billijkheid is gehouden. Mogelijke maatregelen en de beleidsregels staan genoemd in de Handreiking Faunaschade en op de website (www.bij12.nl/bij12units/faunafonds).

Een tegemoetkoming door het Faunafonds voor geleden schade door beschermde inheemse diersoorten, waarvoor ingevolge Artikel 68 van de wet ontheffing kan worden verleend, wordt slechts toegekend, indien:

- *De ontheffing op deugdelijke wijze is aangevraagd, maar op inhoudelijke gronden door de provincie is geweigerd;*
- *De ontheffing is verleend en er, ondanks dat daarvan naar het oordeel van het bestuur van het Faunafonds op adequate wijze gebruik gemaakt is, bedrijfsmatige schade aan gewassen, teelten of overige producten is opgetreden.*

Voor een aantal diersoorten worden tot op heden in de provincie Limburg geen ontheffingen afgegeven volgens de lijst van voor Faunafonds ontheffingaanvraag vrijgestelde soorten:

- Knobbelzwaan
- Kleine Zwaan
- Wilde Zwaan
- Kuifeend
- Tafeleend
- Rietgans spp
- Aalscholver
- Fuut
- Meerkoet
- Waterhoen
- Turkse Tortelduif
- Holenduif
- Raaf
- Ekster
- Vlaamse Gaai
- Mezen
- Vink-achtigen
- Mussen
- Lijster-achtigen
- Meeuwen
- Spechten
- Stootvogels
- Reiger
- Steenmarter (doden)
- Bunzing
- Hermelijn
- Wezel
- Otter
- Das (doden)
- Bever (doden)
- Wolf
- Lynx
- Exoten.

Als een grondgebruiker geen ontheffing krachtens Artikel 68 van de wet heeft aangevraagd (met uitzondering van de hierboven opgesomde aanvraagvrije soorten), zal in beginsel geen tegemoetkoming worden verleend. Daar waar veel ontheffingen al op voorhand aan de Wildbeheereenheden zijn doorgeschreven kan een grondgebruiker vaak al op zeer korte termijn van diverse ontheffingen gebruik (laten) maken.

De Handreiking Faunaschade (2009, uitgave Faunafonds Dordrecht) geeft per diersoort of soortsgroep een overzicht van de mogelijke schade aan belangen en de te nemen preventieve maatregelen. De Handreiking is bedoeld als voorlichtingsmateriaal. De voorwaarden die het Faunafonds stelt bij de beoordeling van aanvragen om tegemoetkoming in faunaschade staan verwoord in de Beleidsregels van het Faunafonds, te vinden op: www.bij12.nl/bij12units/faunafonds.

4-4.3 Gegevens schade-beperkende en -voorkógende maatregelen

Grondgebruikers die van een ontheffing gebruik willen maken kunnen hiertoe schriftelijk toestemming krijgen van de Faunabeheereenheid Limburg (Machtiging). Na afloop van de Machtiging dient de grondgebruiker over het gebruik en de resultaten van de Machtiging te rapporteren aan de Faunabeheereenheid Limburg. Het gaat hierbij om zaken als de betreffende gewassen, toegepaste preventieve maatregelen, aantal verjagingsacties en aantal geschoten dieren. De Faunabeheereenheid Limburg verzamelt deze gegevens en legt deze (per jaar) vast in een bestand. Elk jaar brengt de Faunabeheereenheid Limburg verslag uit aan de provincie over het gebruik van de ontheffing (Jaarrapportage Ontheffinggebruik Faunabeheereenheid Limburg). De bestanden en jaarverslagen leveren de informatie over de genomen maatregelen.

De terugrapportages van de gebruikers van de machtiging geven tot op heden geen inzicht in afschot aantallen van bejaagbare wildsoorten tijdens het jachtseizoen. Hiervoor is gebruik gemaakt van gegevens van de KJV (*WBE-databank*).

4-5 Type ontheffingen en machtigingen

4-5.1 Inleiding

Op basis van de provinciale ontheffingen die gebaseerd op het faunabeheerplan op voorhand aan de Faunabeheereenheid Limburg zijn verleend worden door de Faunabeheereenheid Limburg ontheffingen doorgeschreven (de zogeheten “Machtigingen”, zijnde de formele Toestemming tot Ontheffinggebruik) aan de Wildbeheereenheden, jachtaktehouders, overige uitvoerders of grondgebruikers om de ontheffingen uit te (laten) voeren.

Door middel van een melding in het door de Faunabeheereenheid Limburg gebruikte digitale ontheffingen registratiesysteem Faunaregistratie / Schade registratie (FRS/SRS) kunnen WBE's, jachtaktehouders, overige uitvoerders en grondgebruikers de Machtigingen aanvragen. De Provinciale Ontheffing is onlosmakelijk onderdeel van iedere doorschrijving en wordt als bijlage aan de Machtiging toegevoegd.

Over het gebruik van de machtigingen moet worden gerapporteerd, allereerst door de gebruikers aan de Faunabeheereenheid Limburg, en door de Faunabeheereenheid Limburg aan de provincie. Zonder terugrapportage wordt in het volgend seizoen niet zonder meer een nieuwe Machtiging verleend (wegens het niet voldaan hebben aan de machtiging voorwaarden).

4-5.2 Provinciale Ontheffingen

De Faunabeheereenheid Limburg maakt bij aanvraag van Provinciale Ontheffingen onderscheid in:

- *Diersoorten waarbij de populatie duurzaam beheerd moet worden om te voorkomen dat belangen worden geschaad (populatiebeheer of populatiereductie);*
- *Diersoorten waarbij bij dreigende of optredende schade één of enkele schadeveroorzakende individuen gedood kunnen worden om de schade te voorkomen of te beperken (doden schadeveroorzakende individuen);*
- *Diersoorten waarbij dreigende of optredende schade voorkomen of beperkt kan worden door verjaging met ondersteunend afschot op of nabij de schadepercelen (verjaging met ondersteunend afschot);*
- *Overige Ontheffingen (bijvoorbeeld Vangen Bever uit ongewenst gebied of Verstoren Dassenburcht in talud Noodopvang Overstromingsbassin).*

Populatiebeheer betreft diersoorten waarvoor een duurzaam beheer van de populatie wordt voorgestaan. Kwalitatieve populatiegegevens, voedselaanbod, draagkracht en gewenste stand zijn hierbij belangrijke aspecten (*toets punten c, d, f, i, j*). In Limburg zijn het Ree en het Wild Zwijn in het leefgebied De Meinweg de enige diersoorten waarvoor nu populatiebeheer wordt toegepast. Voor Grauwe Ganzen en Brandganzen wordt als onderdeel van het beheerpakket maatregelen deels een populatiereductie voorgesteld als middel tot schadebeperking.

Bij het incidenteel doden van schadeveroorzakende individuen gaat het om het doden van slechts één of enkele dieren. Inzicht in populatieomvang en verspreiding over de provincie is minder van belang. De beoordeling of door afschot het instandhoudingsdoel in gevaar komt kan plaatsvinden aan de hand van vergelijking van het aantal gedode dieren in relatie tot provinciale of eventueel landelijke populatie. Bij wildsoorten wordt het afschot op basis van de ontheffing beoordeeld ten opzichte van het afschot zoals dit gepleegd wordt in het reguliere jachtseizoen.

Bij verjaging met ondersteunend afschot worden, aanvullend op preventieve maatregelen, dieren verjaagd en soms één of meerdere geschoten. Bij de beoordeling of hierbij het instandhoudingsdoel in gevaar komt geldt hetzelfde als bij de voorgaande, al kunnen aantallen geschoten dieren soms flink oplopen. Bij een dreigend gevaar ten aanzien van het instandhoudingsdoel kunnen beperkingen ten aanzien van het aantal geschoten dieren per verjagingsactie worden ingesteld (Quotum).

De machtiging gebruiker kan onder bepaalde voorwaarden een (andere) jachtaktehouder toestemming verlenen om buiten zijn aanwezigheid in het jachtveld van de doorgeschreven Machtiging gebruik te maken, mits het gebruik altijd traceerbaar en controleerbaar is, en de verplichtingen en voorwaarden (o.a. rapportage) worden nagekomen. Ook kan deze gastaktehouder als hij/zij vaker dan eenmalig wil assisteren op eigen naam een machtiging laten doorschrijven om op het betreffende perceel zelfstandig deel te nemen aan de beheer- en schadebestrijdings-acties (mits voorzien van grondgebruikersverklaring en voldaan wordt aan het gestelde in het Jachtbesluit ten aanzien van de bejaagbaarheid van percelen).

Ontheffingen worden aan de Faunabeheereenheid Limburg op voorhand verleend, bij voorkeur voor de maximale geldigheidsduur van het faunabeheerplan. Vervolgens worden door de Faunabeheereenheid Limburg op aanvraag maatwerk machtigingen afgegeven.

De Faunabeheereenheid Limburg stelt voor om in de op dit faunabeheerplan gebaseerde ontheffingen een clausule op te nemen die het mogelijk maakt dat indien voortschrijdend inzicht aanpassingen van bijvoorbeeld aantal of soort van verjagende middelen nodig maken, de langlopende ontheffingen hierop automatisch aangepast kunnen worden.

In het systeem van doorschrijvingen spelen de lokale WBE's een belangrijke rol. Zij kennen de situatie en de jachthouders ter plekke, verdelen de doorschrijvingen naar behoefte, coördineren het lokale beheer (bijvoorbeeld Reewildafschot of gebruik kunstlicht) en verzamelen de benodigde gegevens voor tellingen en rapportages.

In *Bijlage 4.4* wordt een overzicht gegeven van de diverse diersoorten welke een schadehistorie hebben in Limburg (*Historische database Faunafonds*) en/of opgenomen zijn in lijsten van vrijstellingen of aanwijzingen en/of waarvan verwacht wordt dat zij gedurende de looptijd van dit faunabeheerplan schade kunnen gaan veroorzaken.

4-5.3 *Machtigingen*

Er wordt in de huidige systematiek gewerkt met een viertal typen machtigingen, welke via het digitale ontheffingen systeem (FRS / SRS) kunnen worden aangevraagd en verleend:

- *Algemene Machtigingen;*
- *Machtiging Populatiebeheer Hoefdieren (met Wildmerken);*
- *Perceelsgebonden Machtigingen;*
- *Gebiedsgebonden Machtigingen.*

4-5.3.1 *Algemene Machtigingen*

Deze machtiging wordt met name ingezet voor soorten waarbij sprake is van veelvuldige veroorzaking van schade in één of meerdere seizoenen, en wordt voor een langere periode doorgeschreven naar een WBE, welke dan naar behoefte deze verder kan doorschrijven naar relevante jachtvelden binnen haar werkgebied. Vaak zijn er voor de inzet van deze machtigingen geen inzet van alternatieve werende middelen nodig, en zijn ze niet gekoppeld aan een specifiek schadeperceel (bijvoorbeeld de Wild Zwijn Basis Machtiging).

Deze machtiging tot doding voor een bepaalde diersoort is gebaseerd op bestrijding van belangrijke en te voorziene schade aan erkende belangen die veelvuldig en verspreid over het gehele werkgebied van een WBE kan voorkomen, en daarom is daarvoor een Ontheffing op Voorhand voor aangevraagd. De betreffende diersoort zal namelijk in korte tijd veel schade kunnen veroorzaken, zodat snel handelen met diverse in te zetten toegestane wettelijke middelen gewenst is.

4-5.3.2 *Populatiebeheer Hoefdieren met Wildmerken*

De machtiging op grond van Populatiebeheer wordt aan een categorie van personen of een organisatie (bijvoorbeeld een WBE) verstrekt. Deze kan individuele jachtaktehouders toestemming geven om van deze machtiging gebruik te maken.

De machtiging voor populatiebeheer is gebaseerd op een gedegen beheerplan. Het gewenste beheer ligt vast en wordt gecoördineerd door de WBE.

De werkwijze bij het verlenen van Toestemmingen tot Ontheffinggebruik wordt verder uitgelegd in *Bijlage 4.1*.

Populatiebeheer is een pakket van adequate maatregelen, waardoor populatie en schade op een vooraf afgesproken niveau wordt gehandhaafd en / of met elkaar in balans wordt gebracht. Hierbij zijn de *erkende belangen*, zoals vermeld in Artikel 68 van de FF-wet en de *andere belangen*, zoals bedoeld in Artikel 4 van het Besluit Beheer & Schadebestrijding dieren in meegenomen.

Populatiebeheer is gewenst in zijn algemeenheid ter voorkoming van belangrijke schade aan erkende belangen en daarnaast ook ter voorkoming van voedselstress bij grote hoefdieren in situaties waar de populatie uitstijgt boven de draagkracht van een gebied.

Hierbij is het zaak een gewenste stand te bepalen zonder afbreuk te doen aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Populatiebeheer is gericht op de vermindering van de aanwas, alsook op de beperking van het aantal volwassen dieren. Bij de uitvoering van dat beheer hoeft geen plaats- en tijdsgebonden relatie te bestaan tussen ingrijpen en schade en er hoeven geen voorwaarden te worden gehanteerd tot de inzet van werende middelen.

4-5.3.3 Perceelsgebonden Machtigingen

Dit type machtiging wordt in de regel ingezet bij diersoorten die incidenteel belangrijke schade veroorzaken. De plaats waar schade zal optreden is niet te voorspellen. De betreffende diersoort kan in korte tijd veel schade veroorzaken, zodat snel handelen noodzakelijk is. De machtiging kan worden aangevraagd door de grondgebruiker en/of de jachtaktehouder welke de uitvoering zal verzorgen, en wordt kortlopend afgegeven onder voorwaarde van genomen preventieve maatregelen overeenkomstig de ontheffing. Voordat tot doorschrijving wordt besloten kan een veldinspectie plaatsvinden om te kijken of aan specifieke voorwaarden (zoals bepaalde eerst in te zetten alternatieve werende middelen) is voldaan. Het kan hierbij gaan om een machtiging voor doding van schadeveroorzakende individuen of verjaging met ondersteunend afschot, al dan niet met aanvullende middelen (zoals kunstlicht of een vangkooi).

Deze machtiging tot doding voor een bepaalde diersoort is gebaseerd op bestrijding van belangrijke en acuut dreigende schade aan erkende belangen die incidenteel en onvoorspelbaar qua plaats en tijd voorkomt. Daarom wordt daarvoor een Ontheffing op Voorhand voor aangevraagd. De betreffende diersoort kan namelijk in korte tijd veel schade veroorzaken, zodat snel handelen met diverse in te zetten toegestane wettelijke middelen gewenst is.

4-5.3.4 Gebiedsgebonden Machtigingen

Dit type machtiging is met name ontwikkeld in verband met de Een-Loket-Functie. Deze wordt vooral ingezet voor het bestrijden van schade op locaties die in de regel geen deel uitmaken van reguliere bejaagbare velden (begraafplaatsen, sportvelden, industrieterreinen, spoordijken, militaire oefenterreinen e.d.) en kunnen aan iedere uitvoerder worden doorgeschreven, dus niet alleen aan jachtaktehouders. Betroffen gebieden kunnen liggen in de bebouwde kom, of zich uitstrekken over meerdere WBE's (zoals rivierdijken, spoordijken, wegtracés).

4-6 Monitoring

Het voorliggende faunabeheerplan heeft betrekking op een periode van vijf jaar. In het laatste jaar worden de in het plan voorgestelde maatregelen en verleende ontheffingen wederom geëvalueerd en indien nodig bijgesteld. Indien nodig kan op delen ook tussentijds geëvalueerd en bijgesteld worden. De te verzamelen gegevens verschillen per diersoort en zijn afhankelijk van de aangevraagde en/of verleende ontheffing en eventueel geldende vrijstellingen.

De te verzamelen gegevens betreffen vooral populatie- en verspreidingsgegevens, de genomen maatregelen en het effect van deze maatregelen.

Een groot deel van de benodigde gegevens wordt verzameld door de Faunabeheereenheid Limburg, via de terugrapportages van de Machtiging gebruikers. Het gaat hierbij om gegevens als:

- *Aantal verleende Toestemmingen tot Ontheffinggebruik;*
- *Betreffende belang dat geschaad werd;*
- *Aantal acties;*
- *Ingezette middelen;*
- *Aantal gedode dieren per ingezet middel;*
- *Toegepaste preventieve maatregelen;*
- *Beoordeling effectiviteit Toestemmingen tot Ontheffinggebruik.*

Gegevens over populatiegrootte en -ontwikkelingen kunnen voor vogelsoorten worden verkregen via het SOVON, CBS en de provincie. Verder organiseert de Faunabeheereenheid Limburg sinds 2008 de zogeheten Voorjaarstelling Limburg (zie *Bijlage 4.4* voor een overzicht van de te tellen soorten). Daarnaast geven ook de gegevens van de KJV en WBE's, via tellingen en/of meerjarige afschotgegevens, inzicht in grootte en toe- of afname van populaties.

Schadegegevens worden per diersoort verzameld en vastgelegd door het Faunafonds. Opmerking: Voor soorten met een vrijstelling worden in principe geen schadevergoedingen verleend en gegevens over de opgetreden schade zijn daarom niet beschikbaar. Daarnaast worden ook schademeldingen welke rechtstreeks aan de Faunabeheereenheid Limburg worden gemeld geregistreerd.

De Faunabeheereenheid Limburg bepleit het instellen van een centraal Meldpunt Faunaschade (landelijk of provinciaal), waar ook de schades die op zich te klein zijn voor afhandeling door het Faunafonds gemeld kunnen worden.

Het effect van maatregelen is deels te beoordelen aan de hand van schadecijfers. Het Faunafonds heeft tevens als wettelijke taak om onderzoek naar preventieve maatregelen te stimuleren en de effectiviteit hiervan te beoordelen.

Het registreren van slachtoffers onder Reeën door verkeer en verdrinking en dergelijke gebeurt nu door de WBE's. Dood gevonden dieren die niet zijn geschoten worden "Valwild" genoemd. Hierin zitten zowel de dieren die een natuurlijke dood gestorven zijn (ouderdom, vermagering, ziekte) of door een ongeval om het leven zijn gekomen (verdrinking en aanrijdingen). Veel gestorven dieren worden echter nooit gevonden, maar door aaseters geheel opgeruimd. Met name dieren die ten gevolge van aanrijdingen zijn gestorven worden redelijk goed gerapporteerd.

Indien in de context van dit faunabeheerplan wordt gesproken over "Valwild" dan wordt met name die groep dieren bedoeld die ten gevolge van verkeersongevallen om het leven zijn gekomen. Sinds 2013 wordt naar type dood gevonden dier het valwild geregistreerd (Aanrijding, Verdrinking, Ziekte, Onbekend, Verstrikt in draad etc).

Wegbeheerders (en kanaalbeheerders) kunnen belangrijke informatie verschaffen over verkeers- en verdrinkingslachtoffers onder Reeën en Wilde Zwijnen. Daarnaast kan de dierenambulance en Stichting Zweethonden Nederland (www.zweethonden.nl) een rol spelen bij het beter in kaart brengen van valwild. Een centraal provinciaal meldpunt voor verkeerslachtoffers onder fauna zou zeer wenselijk zijn, de FBE Limburg werkt aan een opzet waarbij een aantal zaken rondom valwild voor diverse diersoorten geregeld gaat worden. De Faunabeheereenheid Limburg zal centraal de valwildgegevens verzamelen en inzichtelijk maken. Deze zullen dan aan de wegbeheerders en WBE's ter beschikking worden gesteld, opdat de risico's voor de verkeersveiligheid kunnen worden verminderd.

4-7 Diersoorten

In de volgende hoofdstukken komen de verschillende diersoorten gegroepeerd op taxonomische volgorde aan bod. In *Bijlage 4.4* wordt een overzicht gegeven van alle in dit Faunabeheerplan behandelende soorten en onder vermelding van hun status, aangevuld met soorten welke daarnaast nu of in de nabije toekomst mogelijk ook van belang kunnen worden en waarvan nu al een monitoring wordt voorgestaan, en soorten vermeld in de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds*) als veroorzakers van belangrijke schade aan erkende belangen.

Sommige soorten vallen wat indeling betreft formeel onder twee categorieën, voorbeelden hiervan zijn o.a.:

- Holenduif: nu nog geen ontheffing aangevraagd, maar al wel gemonitord, omdat uit de database Faunafonds blijkt dat schades gerapporteerd worden;
- Zwarte Kraai: Vrijgesteld & Ontheffinggebruik Vangkooi;
- Exoten: Onbeschermd & Aanwijzing Middelen en Personen.

4-8 Referenties

Bij het samenstellen van dit plan is voor de *Hoofdstukken 1 t/m 4* gebruik gemaakt van onderstaande bronnen. De referenties die eventueel gebruikt zijn voor de afzonderlijke soortbeschrijvingen zijn in die hoofdstukken opgenomen.

- *Faunafonds: Handreiking Faunaschade, Dordrecht 2009*
- *Provincie Limburg: Beleidsnota Uitvoering Flora- en Faunawet, 2002*
- *Provincie Limburg: Handboek "Streefbeelden voor Natuur en Water in Limburg", 2002*
- *Website Ministerie LNV: Wetsteksten Flora- en Faunawet*

Bijlage 4.1: Werkwijze van de Faunabeheereenheid Limburg
 Stappenschema met betrekking tot (het gebruik van) de ontheffingen door middel van
 verstrekking van machtigingen door de Faunabeheereenheid Limburg

Stap I Verzoek	<p>Grondgebruiker / uitvoerder / WBE verzoekt d.m.v. een schriftelijke aanvraag dan wel in het digitale ontheffingen registratiesysteem FRS/SRS om een Machtiging.</p>
Stap II Machtiging	<p>De Faunabeheereenheid Limburg bekijkt of de aanvrager in aanmerking komt voor een machtiging: wordt voldaan aan de voorwaarden van de ontheffing en zijn de gegevens compleet.</p> <p>Door de Faunabeheereenheid Limburg wordt schriftelijk bevestigd dat de aanvraag voor een machtiging wordt toegekend of geweigerd:</p> <p>Indien niet is gerapporteerd over de vorige verstrekte machtiging wordt het nieuwe verzoek afgewezen wegens niet voldaan hebben aan de ontheffingsvoorwaarden.</p> <p>Bij de aanvraag van een machtiging kan vóór afgifte van de machtiging, controle plaatsvinden.</p>
Stap III Activering van de Machtiging	<p>Perceelsgebonden Machtiging & Gebiedsgebonden Machtiging Er mag op of in de onmiddellijk omgeving van het schadegebied (zoals aangegeven in de machtiging) van de machtiging gebruik gemaakt worden op het moment waarop de machtiging is ontvangen tot het moment dat deze vervalt. Er kan slechts gebruik gemaakt worden van de machtiging onder voorwaarde van eventueel verplicht gestelde genomen preventieve maatregelen volgens de ontheffing en/of de machtiging.</p> <p>Algemene Machtiging: Van de machtiging kan worden gebruik gemaakt tot dat de machtiging vervalt. Hij kan in de gehele of gedeeltelijke (indien dit in de machtiging is aangegeven) werkgebied van een WBE worden doorgeschreven. Er kan slechts gebruik gemaakt worden van de machtiging onder voorwaarde van eventueel in de ontheffing verplicht gestelde genomen preventieve maatregelen volgens de ontheffing en/of de machtiging.</p> <p>Machtiging op grond van Populatiebeheer: Er mag van de machtiging gebruik worden gemaakt op het moment waarop de machtiging is ontvangen tot het moment dat deze vervalt.</p> <p>De machtiging gebruiker kan onder bepaalde voorwaarden een (andere) uitvoerder toestemming verlenen om van de doorgeschreven machtiging gebruik te maken, mits het gebruik altijd traceerbaar en controleerbaar is, en de verplichtingen (o.a. rapportage) worden nagekomen.</p>
Stap IV Rapportage	<p>De ontvanger van een machtiging houdt een registratie bij van zowel de omstandigheden waaronder de machtiging is gebruikt (data, locatie en gebruikers) als van de resultaten die met behulp van de machtiging zijn behaald. Deze resultaten worden in het digitale ontheffingen registratiesysteem ingevoerd. De Faunabeheereenheid Limburg zal hiervan minimaal jaarlijks verslag uitbrengen aan de provincie.</p>
Stap V Beëindiging Machtiging	<p>De Faunabeheereenheid Limburg zal in de volgende gevallen een verleende machtiging beëindigen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Aan het einde van de looptijd van de machtiging en/of ontheffing; ○ Indien niet voldaan wordt aan de voorwaarde tot rapportage gebruik; ○ Na een door GS gedaan gemotiveerd verzoek; ○ Indien de machtiging kennelijk ten onrechte is verleend; ○ Indien van de machtiging gebruik wordt gemaakt door iemand die daartoe niet bevoegd is; ○ Indien van de machtiging gebruik wordt gemaakt in strijd met een wettelijk voorschrift of een aan de ontheffing / machtiging verbonden voorschrift. <p>Van de brief tot intrekking van de machtiging zendt de Faunabeheereenheid Limburg gelijktijdig een afschrift aan GS en/of provinciale medewerkers.</p>

Bijlage 4.2: Oppervlaktes Werkgebieden WBE's Limburg

Naam WBE*	Oppervlakte absoluut (in hectares)	Oppervlakte Regulier Beheerd gebied (hectares)**
WBE Maas en Niers	7.000	5.500
WBE Bergen	10.660	8.300
WBE Venray	8.220	5.500
WBE St. Hubertus Venray	5.830	5.150
WBE Meerlose Baan	8.550	5.700
WBE Arcen en Velden	4.750	3.200
WBE Horst	8.120	6.280
WBE Sevenum	4.220	3.000
WBE Everlose Beek	5.470	2.950
WBE St. Hubertus Meijel	2.000	2.000
WBE Helden	6.400	5.300
WBE De Heidse Peel (Li)	580	580
WBE Graafschap Kessel	4.530	4.600
WBE Maasterras	3.480	2.050
WBE Grootte Peel	3.620	2.400
WBE Waterbloem	8.830	7.775
WBE Land van Horne	10.580	9.600
WBE Beesel-Reuver-Swalmen	5.770	4.500
WBE Oude Graaf	5.790	5.800
WBE Grenskant	8.890	8.500
WBE Hunsel	2.540	2.350
WBE Maasland	2.100	2.100
WBE Maas en Roer	3.910	2.100
WBE Roerstreek	6.520	5.700
WBE Annendaal	8.350	7.000
WBE De Eendracht	800	700
WBE De Maasvallei	6.550	4.750
WBE Susteren/Graetheide	4.390	3.500
WBE Swentibold	2.910	2.000
WBE De Hondskerck	4.840	2.000
WBE Brunsummerheide/Schinveldse Bossen	10.430	5.150
WBE Moorveld	1.450	750
WBE Beekdal	5.700	6.300
WBE Voerendaal e.o.	9.610	11.500
WBE Meerssen	590	200
WBE Geuldal	6.130	4.600
WBE Savelsbos	8.210	8.210
WBE Heuvelland	3.520	3.500
WBE Grensland Vaals	3.230	2850
Totaal:	214.490	173.365

* Een zeer klein gedeelte van de werkgebieden van enkele Brabantse en Gelderse WBE's is gelegen in Limburg, hiervoor worden in voorkomende gevallen Limburgse ontheffingen doorgeschreven

** Gedeeltes van het totale werkterrein zijn uitgesloten van reguliere bejaging met het geweer (bijvoorbeeld bebouwde kom, snelwegen, e.d.)

Bijlage 4.3: Bescherming inheemse diersoorten (Samenvatting)

De bescherming van de dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, bestaat uit een aantal verboden handelingen, neergelegd in de Artikelen 9 t/m 18 van de FF-wet.

- *Artikel 9: Het is verboden dieren te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen;*
- *Artikel 10: Het is verboden dieren opzettelijk te verontrusten;*
- *Artikel 11: Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren;*
- *Artikel 12: Het is verboden eieren van dieren te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen;*
- *Artikel 13: Het is verboden deze dieren, producten daarvan en / of eieren en nesten te bezitten of te verhandelen;*
- *Artikel 14: Het is verboden dieren of eieren van dieren in de vrije natuur uit te zetten. Het is verboden bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) aangewezen soorten onder zich te hebben, te verhandelen, te vervoeren of te gebruiken voor commercieel gewin;*
- *Artikel 15: Tevens is het verboden bij AMvB aangewezen middelen onder zich te hebben, etc. (zie conform Artikel 14);*
- *Artikel 16: Het is verboden voor degene die niet voorzien is van een jachtakte in het veld een geweer te dragen, zich zonder gegronde reden met een fret, een buidel of een kastval op gronden te bevinden waarop hij niet bevoegd is die middelen te gebruiken voor de uitoefening van de jacht of i.v.m. het beheer en bestrijding van schade als bedoeld in de artikelen 65, 67 en 68. Ook is een ieder verplicht een hem toebehorend dier te verhinderen dat het in het veld dieren opspoort, doodt, verwondt, vangt of bemachtigt;*
- *Artikel 17: Bij AMvB kan, in het belang van de instandhouding van beschermde inheemse diersoorten, het verrichten van bij die maatregel aangewezen handelingen worden verboden of beperkt, als die handelingen een ernstige bedreiging kunnen vormen voor die dieren, dan wel kunnen leiden tot aanmerkelijke verslechtering van omstandigheden die voor het voortbestaan van die soorten noodzakelijk zijn;*
- *Artikel 18: Aangaande de in de artikelen 8 t/m 16 genoemde verboden kunnen, ingevolge de uitvoering van internationale verplichtingen of bindende besluiten van organen van de EU of andere volkenrechtelijke organisaties, worden gewijzigd of nieuwe verboden in dat kader worden gesteld.*

Belangrijke AMvB's in dit verband zijn het Besluit Faunabeheer en het Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren (BBSD).

Bijlage 4.4: Overzicht soorten

Overzicht diverse diersoorten (taxonomische volgorde) welke een schadehistorie hebben in Limburg (Historische database Faunafonds) en/of opgenomen zijn in lijsten van vrijstellingen of aanwijzingen en/of waarvan verwacht wordt dat zij gedurende de looptijd van dit faunabeheerplan schade kunnen gaan veroorzaken en/of aan de orde komen in dit faunabeheerplan (**Vetgedrukt**); en de beoogde aan te vragen ontheffingen ervoor.

Diersoort	Status				Type	Ontheffing / Aanwijzing	Periode	Monitoring	FBP	Opmerking
	I	II	III	IV						
Inheemse soorten:										
Aalscholver	IB		PV-GO					X		
Knobbelzwaan	IB		PV-GO					KX	X	
Toendra Rietgans	IB	PV-V	PV-GO					KX	X	**
Taiga Rietgans	IB	PV-V	PV-GO						X	**
Kolgans (OVW)	IB	PV-V	PV-O	PM	VOA	1 nov-14 mei		KX	X	
Kolgans (OVZ)	IB	PV-V						KX	X	**
Grauwe Gans (NMPz)	IB	PV-V	PV-O	AM (& PM)	VOA&Ov	15 feb-31 okt		KX>50	X	**
Grauwe Gans (NMPw)	IB	PV-V	PV-O	PM	VOA	1 nov-14 feb		SOVON	X	**
Grauwe Gans (MP)	IB	PV-V	PV-O	AM (& PM)	VOA&Ov	1 jan-31 dec		KX>50	X	**
Brandgans (OVZ)	IB		PV-O	AM (& PM)	VOA&Ov	1 mei-31 okt		KX	X	**
Grote Canadese Gans	IB	LV						KX	X	**
Smient (OVW)	IB	PV-V							X	**
Wilde Eend	IB	PV-V	J	PM	VOA	1 jan-31 dec		KJV	X	
Patrijs	IB		J (X)					KJV		
Fazant	IB	J						KJV	X	
Meerkoet	IB		PV-GO					X	X	*****
Kokmeeuw	IB		PV-GO							
Stormmeeuw	IB		PV-GO							
Zilvermeeuw	IB		PV-GO							
Holenduif	IB		PV-GO							X
Houtduif	IB	LV	J					KJV	X	
Merel	IB		PV-GO							*
Lijster	IB		PV-GO							*
Mees	IB		PV-GO							*
Gaai	IB		PV-GO							X
Ekster	IB		PV-GO					X	X	
Kauw	IB	LV		PM	VK	1 jan-31 dec		X	X	
Roek	IB	PV-O		PM	VOA	1 jan-31 dec		KX:	X	*****
Zwarte Kraai	IB	LV		PM	VK	1 jan-31 dec		X	X	
Spreeuw	IB	PV-O		PM /AM	VOA&VVOW	1 jan-31 dec			X	
Huismsus	IB	PV-V	PV-GO	RL						
Vink	IB		PV-GO							*
Mol	IB	LV-A								
Europese Wilde Kat	IB		PV-GO							X
Vos	IB	LV	PV-O	AM/PM/GM	AKS	1 jan-31 dec		KX	X	****
Steenmarter	IB	PV-O	PV-GD	GM	VVVV	1 jan-31 dec			X	
Das	IB		PV-GO	GM	VVVV	1 jan-31 dec			X	

Diersoort (Vervolg)	Status				Ontheffing / Aanwijzing	Periode	Monitoring	FBP	Opmerking
Inheemse diersoorten:									
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	Type				
Wild Zwijn (niet-leefgebied)	IB	PV-O			OVP	AKRGA	1 jan-31 dec		X
Wild Zwijn (Leefgebied)	IB	PV-O			PHM	PB	1 jan-31 dec		X
Ree	IB	PV-O			PHM	PB	1 jan-31 dec	KX	X
Edelhert	IB	PV-O			GM	Afschot	1 jan-31 dec		X
Damhert	IB	PV-O			AM	Afschot	1 jan-31 dec		X
Haas	IB	PV-V	PV-O	J	PM	VOA	1 jan-31 dec	KJV	X
Konijn	IB	LV	J		PM/GM	AKS	1 jan-31 dec	KJV	X
Bever	IB	RL	PV-GO		GM	VVVV	1 jan-31 dec	Prov	X
Bosmuis	IB	LV-A							
Huismuis	IOB								
Veldmuis	IB	LV-A							
Zwarte Rat	IOB								
Bruine Rat	IOB								
Woelrat	IB	PV-D							X
Hamster (Korenwolf)	IB	RL							X
Nieuwe diersoorten:									
Lynx	IB		PV-GO						
Wolf	IB		PV-GO						
Europese Otter	IB	RL	PV-GO						
Exoten:									
Zwarte Zwaan	NIOB						1 jan-31 dec	KX	X
Indische gans	NIOB						1 jan-31 dec	KX	X
Nijlgans	NIOB	PV-A				GVKH-A	1 jan-31 dec	KX >10	X
Rosse Stekelstaart	NIOB	PV-A				GVKH-A	1 jan-31 dec		X
Zwaangans	NIOB						1 jan-31 dec	KX	X
Wasbeer	NIOB						1 jan-31 dec		X
Wasbeerhond	NIOB						1 jan-31 dec		X
Amerikaanse Nerts	NIOB						1 jan-31 dec		X
Pallas Eekhoorn	NIOB						1 jan-31 dec		X
Siberische Grondeekhoorn	NIOB						1 jan-31 dec		X
Beverrat	NIOB						1 jan-31 dec		X ***
Muskusrat	NIOB	PV-D				D & T	1 jan-31 dec		X ***
Verwilderde dieren:									
Verw. Boerengans	NIOB						1 jan-31 dec	KX	X
Verw. Eend	NIOB						1 jan-31 dec		X
Verw. Duif	NIOB						1 jan-31 dec	X	X
Verw. Kat	NIOB						1 jan-31 dec		X

Legenda: Bijlage 4.4: Overzicht Soorten

IB	Inheems Beschermd FF-wet
IOB	Inheems Onbeschermd FF-wet
J (X)	Jacht (Gesloten)
JS	Jachtsoort FF-wet
KX	Locatie telling op kaart aangegeven
LV	Landelijke Vrijstellingslijst ex Artikel 65 FF-wet
LV-A	Landelijk vrijgesteld ex Artikel 16 sub e lid 2
MP	Maasplassen Regio
NIOB	Niet Inheems Onbeschermd FF-wet
NMPz / NMPw	Niet-Maasplassen Regio Zomer / Niet-Maasplassen Regio Winter
PV-A	Provinciale aanwijzing ex Artikel 67 (d.d. 20-11-2009)
PV-D	Provinciale Vrijstellingslijst / Doden
PV-O	Provinciale Ontheffing ex Artikel 68 FBP 2005-2010
PV-V	Provinciale Vrijstellingslijst / Verontrusten
PV-GO	Provincie Geen Ontheffing mogelijk
PV-GD	Provincie Geen Ontheffing mogelijk voor doden
L	Rode Lijst NL-2004

Handelingen:

AKS	Afschot & Kunstlicht & Schemer
AKRGA	Afschot, Kunstlicht, Restlicht, Geluiddemper, Aanzit drukjacht
D&T	Doden & Toegang terreinen
GVKH-A	Geweer&Vangkooi&Honden op Aanwijzing (Vangen & Doden Landelijk toegestaan)
PB	Populatiebeheer
VK	Vangkooi
VOA	Aan Verjaging ondersteunend Afschot
VOA&Ov	Verjaging met ondersteunend afschot & Overige beperkende maatregelen
VOA&VVOW	Verjaging met ondersteunend afschot , Vangkooi, Verplaatsing & Overwinteren
VVVV	Verstoring Nest, Verontrusten, Vangkooi, Verplaatsing

Type Ontheffing:

AM	Algemene Machtiging
PM	Perceelsgebonden Machtiging
PHM	Populatiebeheer Hoefdieren Machtiging
GM	Gebiedsgebonden Machtiging

Opmerkingen:

*	Zangvogels geen ontheffing
**	Ganzen algemeen
***	In verband met Bevers
****	KJV Burchten Inventarisatie 2010-2012-2014
*****	Verjagen
*****	Kolonies op kaart aangeven

5-0 Één-Loket-Functie

5-1 Inleiding

Zoals ook al vermeld in het Faunabeheerplan 2010-2015 van de Faunabeheereenheid Limburg (FBE Limburg) is door Gedeputeerde Staten aan de FBE Limburg gevraagd om het aanspreekpunt te worden voor een aantal ontheffingen welke tot dan rechtstreeks bij de provincie werden aangevraagd en afgegeven. Hierdoor kunnen nu alle fauna gerelateerde provinciale ontheffingen (met uitzondering van de ontheffingen voor veiligheid rond luchthavens) via één loket worden afgehandeld.

In sommige gevallen kon namelijk tot dan toe een ontheffing ex artikel 68 van de Flora- en Fauna-wet (FF-wet) direct aangevraagd worden bij de provincie. Dit betrof onder andere ontheffingen voor incidentele schade en/ of locaties binnen de bebouwde kom (bijvoorbeeld voor vliegvelden, spoordijken, wegtracés, dijken, sportterreinen, industrieterreinen, begraafplaatsen, Steenmarteroverlast) en ontheffing voor het gebruik van het geweer in een veld kleiner dan 40 hectare. De afgelopen faunabeheerplanperiode werden deze ontheffingen bij de FBE Limburg aangevraagd, waarna er een ontheffing welke in de gehele provincie inzetbaar zou zijn bij de provincie werd aangevraagd en aan de FBE Limburg verleend. In voorkomende gevallen kon de aanvrager vanuit de FBE Limburg van een doorschrijving worden voorzien mits aan de gestelde voorwaarden werd voldaan.

Inmiddels is duidelijk geworden dat de ontheffing voor begraafplaatsen niet meer via de provincie, maar via het Ministerie aan te vragen is op basis van Art 75.

Op grond van Artikel 68 FF-wet is GS bevoegd om voor de overige hierboven genoemde gevallen ontheffingen te verlenen:

Artikel 68:

Wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort, kunnen Gedeputeerde Staten (GS), voor zover niet bij of krachtens enig ander artikel van deze wet vrijstelling is of kan worden verleend, ten aanzien van beschermde inheemse diersoorten, het Faunafonds gehoord, ontheffing verlenen van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 9 tot en met 15, 15a, 15b, tweede lid in samenhang met het eerste lid, 16, 17, 18, 53, eerste lid, onderdelen c en d, 72, vijfde lid, en 74:

- a. in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;*
- b. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;*
- c. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;*
- d. ter voorkoming van schade aan flora en fauna of;*
- e. met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen.*

Onder "Belang a" valt de mogelijkheid om te ontheffen voor schade die diersoorten kunnen aanrichten aan dijklichamen (zoals spoordijken, waterdijken en wegtracés).

Voor wat betreft het ontheffen van de 40 hectare eis vermeld Artikel 74 (lid 1-a) dat het verboden is dieren te vangen en te doden in een veld dat niet voldoet aan de in Artikel 49 gestelde eisen (Afmeting Jachtvelden).

De voorwaarden zijn verder uitgewerkt in het Jachtbesluit (JB) en het Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren (BBSB). De voorwaarden voor een bejaagbaar veld ten aanzien van het gebruik van het geweer zijn verder uitgewerkt in het Jachtbesluit §6, Artikel 10: lid 1: een jachtveld is minimaal 40 hectare aaneengesloten, met o.a. als aanvullende voorwaarde dat er volgens lid 2 een cirkel met straal van 150 meter in getrokken kan worden. Van deze voorwaarden kan GS ontheffing verlenen.

Ten aanzien van eventuele eisen gesteld aan een jachtveld voor het vangen en doden van dieren zonder geweer (bijv. met fretten, jachtvogels of kastvallen) worden in het bedoelde Jachtbesluit geen nadere eisen gesteld, dus alle velden (zowel binnen als buiten de bebouwde kom) voldoen hierdoor aan de gestelde eisen (namelijk: géén specifieke eisen).

Grondgebruikers mogen derhalve in het jachtseizoen (behalve bijvoorbeeld op zon- en feestdagen en andere regulier uitgezonderde situaties, bijvoorbeeld een wintersluiting) ALTIJD de jachtsoorten op hun eigen percelen (laten) bemachtigen en doden, gebruik makend van alle dan wettelijk toegestane middelen. Alleen voor het gebruik van het geweer worden aanvullende eisen gesteld (o.a. niet binnen de bebouwde kom, cirkel 300 meter doorsnede, minimaal 40 hectare aaneengesloten e.d.).

Verder mogen grondgebruikers, mits er ergens in het werkgebied van de Wildbeheereenheid (WBE) waarin het perceel gelegen is waarop schade is of dreigt, om schade te bestrijden veroorzaakt door dieren die op de landelijke vrijstellingslijst vermeld staan ook jaarrond (behalve bijvoorbeeld op zon- en feestdagen en andere regulier uitgezonderde situaties, bijvoorbeeld een wintersluiting) op hun eigen percelen gebruik maken van alle wettelijk toegestane middelen. Alleen voor het gebruik van het geweer worden aanvullende eisen gesteld (o.a. niet binnen de bebouwde kom, cirkel 300 meter doorsnede, minimaal 40 hectare aaneengesloten e.d.).

In het Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren (BBSD), zijn de “Andere Belangen” (*Art 68-lid e / FF-wet*) verder uitgewerkt in §3: Aanwijzing andere belangen voor het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen (hieronder vermeld voor zover van toepassing voor dit Faunabeheerplan *Hoofdstuk Één-Loket-Functie*):

Artikel 4:

Als andere belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, onderdeel e, van de wet, zijn aangewezen:

- a. de voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door Steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken, en*
- d. de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door Konijnen of Vossen op sportvelden en industrieterreinen;*
- f. de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse zoogdiersoort op begraafplaatsen.*

In de Beleidsnota Uitvoering Flora- en Faunawet van de provincie Limburg staat beschreven hoe zij uitvoering geeft aan het beleid ten aanzien van diersoorten die schade veroorzaken aan de overige erkende belangen.

5-2 Één-Loket-Functie in de praktijk

Op grond van Artikel 68 FF-wet is GS bevoegd om voor een aantal belangen ontheffingen te verlenen.

De Faunabeheereenheid Limburg zal voor die situaties dat hierboven vermelde mogelijkheden door omstandigheden niet toereikend zijn en aanvullende ontheffingen noodzakelijk zijn in het kader van de Één-Loket-Functie bij de provincie voor haar gehele werkgebied en de gehele looptijd van het vigerende faunabeheerplan een set van ontheffingen aanvragen.

Aanvragen tot verontrusting of doding van dieren die verantwoordelijk zijn voor acuut dreigende belangrijke schade aan diverse wettelijk genoemde belangen, maar die qua aard en/of intensiteit van optreden geen faunabeheerplan behoeften, vielen tot nu toe buiten het werkveld van de Faunabeheereenheid Limburg, en konden rechtstreeks bij de provincie worden aangevraagd. Deze ontheffingen moesten apart aangevraagd worden, en gegevens over afschot en aantallen bleven deels buiten de datastroom van de overige fauna ontheffingen.

Voor de looptijd van dit faunabeheerplan wordt daarom in het kader van de Één-Loket-Functie wederom een pakket van ontheffingen aangevraagd.

Deze ontheffingen worden per diersoort en/of belang en/of ontheffinggrond op voorhand door de provincie verstrekt aan de Faunabeheereenheid Limburg. Na toetsing of voldaan is aan de voorwaarden zoals hieraan gesteld door de provincie kan deze als losse Ontheffing en/of als combinatie met andere Ontheffingen en/of Landelijke Vrijstellingen voor een beperkte periode doorgeschreven worden om ze lokaal in te zetten als alternatieven tekort schieten.

In de respectieve faunabeheerplan *Hoofdstukken Vos (24)*, *Steenmarter (26)* en *Konijn (30)* worden de hierboven genoemde belangen meegenomen per diersoort.

5-3 Diverse belangen

5-3.1 Gravende zoogdieren in dijklichamen

Konijnen en Vossen kunnen door het ondergraven van diverse typen dijklichamen deze structureel verzwakken, en daarmee een risico voor de openbare veiligheid en volksgezondheid vormen door onder andere het verzwakken van vloeistof kerende lichamen (dijken en opslagbassins), kogelwerende dijken (schietbanen en oefenterreinen) en verzakkingen in spoordijken en wegtracés.

Als deze dijklichamen deel uitmaken van een bejaagbaar veld, kan de schade op grond van enerzijds de landelijke vrijstelling indien er ergens in het werkgebied van de WBE schade optreedt of dreigt jaarrond (Vos & Konijn) of anderzijds de bejaagbaarheid tijdens het jachtseizoen (Konijn) ook regulier met alle toegestane wettelijke middelen (Konijn: Fret, Jachtvogel, Hagel- en Kogel-Geweer, Buidel; Vos: Kastval, Aardhond, Hagel- en Kogel-geweer) bestreden worden.

Omdat mogelijk in de toekomst deze landelijke vrijstellingen zouden kunnen komen te vervallen en/of de schade bestreden moet kunnen worden buiten het jachtseizoen wordt een ontheffing voor dit belang voor de genoemde middelen aangevraagd voor Vos en Konijn.

Daarnaast wordt gevraagd, voor die gevallen waar met de inzet van de reguliere middelen onvoldoende resultaat kan worden behaald, de ontheffing ook te verlenen voor het gebruik ervan in de schemerperiode (van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang), met gebruik van kunstlicht, nachtzicht- of restlichtapparatuur en /of geluidsdemper.

Indien de betreffende dijklichamen zich niet bevinden in een bejaagbaar veld, kan deze ontheffing gecombineerd worden met de ontheffing "Terreinen kleiner dan 40 hectare" en/of de ontheffing "Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet".

Gebleken is de afgelopen beheerperiode dat de bedoelde percelen vaak in bebouwd gebied gelegen zijn en is de inzet van een kogel- of hagelgeweer (met kruit) uit veiligheidsoverwegingen of ernstige verstoring van de bewoonde omgeving niet inzetbaar. Inmiddels zijn er echter ook persluchtwapens beschikbaar welke beschikken over voldoende kaliber en trefenergie om ook Konijnen te kunnen doden, die voor dit doel kunnen worden ingezet.

5-3.2 Terreinen kleiner dan 40 hectare

Incidenteel is er sprake van belangrijke schade aan erkende belangen door beschermde inheemse diersoorten, maar voldoet een veld niet aan de eisen welke worden gesteld aan de afmetingen van een jachtveld, zodat daar het geweer niet mag worden gebruikt.

Voor wat betreft het ontheffen van de 40 hectare eis vermeld *Artikel 74 (lid 1-a)* dat het verboden is dieren te vangen en te doden in een veld dat niet voldoet aan de in *Artikel 49* gestelde eisen (Afmeting Jachtvelden) en dat verboden is om dieren te vangen en te doden op begraaftplaatsen (*lid 1-d*).

De voorwaarden zijn verder uitgewerkt in het Jachtbesluit (JB) en het Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren (BBSD). De voorwaarden voor een bejaagbaar veld ten aanzien van het gebruik van het geweer zijn verder uitgewerkt in het Jachtbesluit §6, *Artikel 10-lid 1*: een jachtveld is minimaal 40 hectare aaneengesloten, met als aanvullende voorwaarde dat er volgens lid 2 een cirkel met straal van 150 meter in getrokken kan worden. Van deze voorwaarden kan GS ontheffing verlenen.

Wanneer het onmogelijk is een bejaagbaar veld te maken bijvoorbeeld door fysieke beperkingen, dus door de ligging ten opzichte van onbejaagbare objecten als snelwegen of bebouwde kommen, industrieterreinen e.d., dan kan hiervoor een ontheffing worden aangevraagd.

Onbejaagbaarheid doordat aanpalende grondgebruikers geen grondgebruikersverklaring willen afgeven, of onmin tussen aanpalende jachtaktehouders zal normaliter geen reden zijn om de ontheffing vrij te geven.

Deze ontheffing kan alleen worden ingezet wanneer deze gebruikt wordt in combinatie met een (landelijke) vrijstelling (*Art 65 FF-wet*): momenteel Vos, Konijn, Houtduif, Canadese Gans, Zwarte Kraai en Kauw en/of in combinatie met één of meer andere ontheffingen (*Art 68 & 75 FF-wet*) dan wel aanwijzingen (*Art 67 FF-wet*).

5-3.3 Terreinen gelegen binnen de bebouwde kom in de zin der wet

Incidenteel is er schade aan erkende belangen maar kunnen niet alle wettelijk toegestane middelen worden ingezet omdat het betreffende perceel waarop de handelingen zouden moeten worden uitgevoerd gelegen zijn binnen de bebouwde kom in de zin der wet. Krachtens Artikel 53 lid 1 sub m FF-wet en Artikel 7 lid 9 sub b BBSD is het verboden aldaar het geweer te gebruiken. Indien de overige middelen niet of onvoldoende effect hebben, kan dan de inzet van het geweer daar worden toegestaan, mits het na beoordeling wel veilig en verantwoord zou kunnen, en na ingewonnen advies van de lokale politie over de situatie. Dit kan ook een luchtdrukwapen wat aan de eisen van de wet voldoet betreffen.

Deze ontheffing kan alleen worden ingezet wanneer deze gebruikt wordt in combinatie met een (landelijke) vrijstelling (*Art 65 FF-wet: momenteel Vos, Konijn, Houtduif, Canadese Gans, Zwarte Kraai en Kauw*) en/of in combinatie met één of meer andere ontheffingen (*Art 68 & 75 FF-wet*) dan wel aanwijzingen (*Art 67 FF-wet*).

5-3.4 Steenmarters bij overlast aan gebouwen en opstallen

De steenmarter is een soort die op steeds meer plaatsen in Limburg waargenomen wordt. Kwamen de meldingen vroeger vooral uit Zuid-Limburg, nu wordt het dier ook veel in Midden-Limburg, en oostelijk van de Maas tot in Noord-Limburg waargenomen. Daarbij wordt de bebouwde omgeving niet geschuwd, waardoor de soort plaatselijk voor overlast kan zorgen door nachtelijk lawaai, een penetrante geur, kadavervliegen en maden in huis. Verder kan er sprake zijn van het beschadigen van gebouwen (vervuiling door latrines en prooiresten) en het aanvreten van de bekabeling in gebouwen, van auto's en landbouwmachines.

De provincie heeft de bevoegdheid om overlast en schade veroorzaakt door Steenmarters te (laten) beperken. Het beleid van de provincie is erop gericht om door goede voorlichting over mogelijke maatregelen de overlast zoveel mogelijk te beperken. Daartoe is een afhandelingstraject gerealiseerd die momenteel loopt via de gemeente, waar de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen Limburg (IKL) nu een contactpersoon heeft voor overlast veroorzaakt door Vleermuizen en Steenmarters, naar de uitvoerder (gecertificeerde overlastbestrijders).

Ontheffing voor wegvangen wordt bij hoge uitzondering gegeven: Steenmarters keren meestal terug of komen op weg naar hun oude plaats om in het verkeer. Ontheffing voor doden worden niet afgegeven door de provincie. Wel mag de nestplaats verstoord en ontoegankelijk gemaakt worden, mits zeker is dat er geen jongen zijn en het dier niet in het nest wordt opgesloten en zal verhongeren.

De provinciale beleidsnota vermeldt ten aanzien van dit belang het volgende:

e1. Schade of belangrijke overlast veroorzaakt door Steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken. Steenmarters kunnen door hun leefwijze in de menselijke leefomgeving overlast veroorzaken in de vorm van geluid, stank en knagen. Schade aan gebouwen of daarin opgeslagen roerende goederen kan grotendeels voorkomen worden door afscherming of het onbereikbaar maken voor Steenmarters. De systematiek van de wet brengt met zich mee dat het verontrusten van Steenmarters, bijvoorbeeld met het oog op het voorkomen van belangrijke overlast, slechts is toegestaan op basis van een ontheffing. Het voornemen is om ontheffingen voor het verontrusten en eventueel vangen en verplaatsen van Steenmarters aan uitsluitend gemeenten te verlenen die voor de uitvoering door hen aangewezen personen of instanties kunnen inzetten.

In 2002 hebben GS opdracht gegeven een proefproject uit te voeren dat tot doel heeft te onderzoeken hoe overlast kan worden voorkomen en beperkt en het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal.

De provincie heeft aangegeven weinig heil te zien in het wegvangen van dieren, omdat leeggevallen territoria direct weer worden opgevuld door jonge dieren. Wel zal het toegestaan worden dat er preventieve werende maatregelen getroffen worden door de eigenaar of gebruiker van de gebouwen. Eigenaren/ gebruikers moeten schade/overlast zelf voorkomen indien deze schade of overlast voor hen niet aanvaardbaar is. De hieruit voortvloeiende kosten zijn dan ook voor rekening van de eigenaar/gebruiker. Het vrijwilligersnetwerk van contactpersonen per gemeente wordt wel deels gesubsidieerd door de provincie.

Gezien de beheer historie en de huidige ontwikkeling van de populatie mag worden geconcludeerd dat de duurzame staat van instandhouding niet negatief wordt beïnvloed door de voorgestelde beheermaatregelen.

Bij (vermeende) aanwezigheid en overlast van een Steenmarter kan men dit melden bij de gemeente. Iedere gemeente is per 2002 verantwoordelijk voor meldingen van overlast door beschermde dieren. Via het Steenmarterloket (door het IKL bemand) wordt een deskundige uitvoerder ingeschakeld.

De provincie Limburg subsidieert de afhandeling van steenmarteroverlast in huis: men betaalt slechts € 50. Daarnaast kan men bij schade aan kabels in de auto een verjagingsapparaat laten installeren in de auto. Ook dit wordt deels gesubsidieerd: de aanschafkosten zijn voor automobilist, maar het wordt geplaatst en er wordt advies gegeven, en voor het apparaatje geldt: 1 jaar garantie als het defect raakt (omruilen) én niet werkzaam: geld terug.

Maatregelen welke door aangewezen personen mogen worden genomen en uitgevoerd zijn:

- *Aanbrengen van kragen rond de boomstam van bomen in de nabijheid van het huis;*
- *Afsluiten van dagrustplaatsen in het huis alleen door aangewezen personen, de gemeente om advies vragen in verband met de uitvoering en uitvoeringstijd. Deze handeling is overigens ontheffing plichtig. Vanwege de mogelijke aanwezigheid van jongen in de periode maart – juli, in deze periode geen afsluitingen plaatsen;*
- *Aanleg van alternatieve marterverblijfplaatsen in de omgeving;*
- *Voor weren van marters uit auto's of andere vervoermiddelen/werktuigen zijn in de handel verschillende systemen op de markt.*
- *In uiterste noodzaak kan, na toestemming door de provincie, gebruik gemaakt worden van het wegvangen van Steenmarters met levend vangende kooien / type kastval.*

Bij inzet van werende middelen en het aanbieden van alternatieve verblijfsruimten buiten de woning wordt verwacht dat schade en overlast in grote mate kan worden voorkomen. Er dient rekening te worden gehouden dat bij het wegvangen van Steenmarters, de opengevallen plek weer snel kan worden ingenomen door een andere marter. Wegvangen zonder toepassing van werende middelen of aanbieden van alternatieve verblijfplaatsen is over het algemeen zinloos.

De ontheffing kan op individueel niveau op basis van een goed onderbouwde aanvraag aan uitvoerders (zoals dierschadebestrijders) worden verleend.

Op de hieronder vermelde sites van de VZZ zijn de brochures "Steenmarters in en om het huis" en "Last van een beschermd dier?" te vinden:

<http://www.zoogdiervereniging.nl/sites/default/files/imce/nieuwesite/Zoogdiersoorten/Steenmarter/downloads/Brochure-steenmarters-inenomhethuis-2007.pdf>

http://www.zoogdiervereniging.nl/sites/default/files/imce/nieuwesite/Zoogdiersoorten/Steenmarter/downloads/LNV_FlyerSteenmarter_LastVanEenBechermdDier.PDF

5-3.5 Konijnen en Vossen op sportvelden en industrieterreinen

Konijnen en Vossen kunnen door het ondergraven van sportvelden, recreatie-, evenementen- en industrie-terreinen een risico voor de openbare veiligheid en volksgezondheid vormen. Op sportterreinen is er door het verzakken van de grond grote kans op blessures.

Daarnaast kunnen genoemde diersoorten op bijvoorbeeld golfterreinen of tijdelijke terreinen (bijvoorbeeld evenemententerreinen of activiteitenterreinen bij recreatiecentra waarop gesport wordt) schade aanrichten aan de grasmat, waarbij er ook risico voor verzwikking kan optreden.

Verzakkingen op industrieterreinen kunnen een direct risico voor het personeel opleveren (verzakkingen met kans op blessures of ongelukken met vervoermiddelen). Ook kunnen deze verzakkingen indirect een gevaar vormen (verzakking grond waarin leidingen liggen die kunnen scheuren).

In het Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren (BBSD), zijn de “Andere Belangen (Art 68-lid e / FF-wet)” verder uitgewerkt in §3: Aanwijzing andere belangen voor het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen:

Artikel 4:

Als andere belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, onderdeel e, van de wet, zijn aangewezen:

d. de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door Konijnen of Vossen op sportvelden en industrieterreinen;

In de Beleidsnota Uitvoering Flora- en Faunawet van de provincie Limburg staat beschreven hoe zij uitvoering geeft aan het beleid ten aanzien van diersoorten die schade veroorzaken aan de overige erkende belangen, de provinciale beleidsnota vermeldt ten aanzien van dit belang het volgende:

4.8 Schadebestrijding op sportvelden en industrieterreinen.

Sportvelden

Onder schade aan sportvelden wordt verstaan: het graven van gaten in de grasmat of anderszins beschadigen van sportvelden op zodanige wijze dat sporters die gebruik maken van deze terreinen kans hebben op letsel.

Industrieterreinen

Onder schade aan industrieterreinen wordt verstaan: het ondermijnen van kabelgoten, transportleidingen, gebouwen, werken of installaties door graverij of knagen waardoor schade ontstaat.

Als deze sportvelden en industrieterreinen deel uitmaken van een bejaagbaar veld, kan de schade op grond van enerzijds de landelijke vrijstelling indien er ergens in het werkgebied van de WBE schade optreedt of dreigt jaarrond (Vos & Konijn) of anderzijds de bejaagbaarheid tijdens het jachtseizoen (Konijn) ook regulier met alle toegestane wettelijke middelen (Konijn: Fret, Jachtvogel, Hagel- en Kogel-Geweer, Buidel; Vos: Kastval, Aardhond, Hagel- en Kogel-geweer) bestreden worden.

Omdat mogelijk in de toekomst deze landelijke vrijstellingen zouden kunnen komen te vervallen en/of de schade bestreden moet kunnen worden buiten het jachtseizoen wordt een ontheffing voor dit belang voor de genoemde middelen aangevraagd voor Vos en Konijn.

Daarnaast wordt gevraagd, voor die gevallen waar met de inzet van de reguliere middelen onvoldoende resultaat kan worden behaald, de ontheffing ook te verlenen voor het gebruik ervan in de schemerperiode (van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang), en het gebruik van kunstlicht, en aanvullend voor wat betreft Industrieterreinen het gebruik van nachtzichtapparatuur en geluiddemper.

Indien de betreffende percelen zich niet bevinden in een bejaagbaar veld, kan deze ontheffing gecombineerd worden met de ontheffing “Terreinen kleiner dan 40 hectare” en/of de ontheffing “Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet”.

Voordat de ontheffing mag worden ingezet zal eerst aangetoond moeten worden dat inzet van alternatieve middelen (zoals bijvoorbeeld plaatsing van een Konijnen werend raster, fretteren of regulier afschot op basis van jacht of vrijstelling in de omgeving), niet afdoende was dan wel niet in redelijkheid verlangd kon worden van de grondgebruiker.

Zo is een vrij liggend voetbalveld in de regel in alle redelijkheid nog wel met een Konijnen werend hekwerk af te sluiten, maar grotere sportcomplexen, golfbanen en industrieterreinen niet.

Daarnaast zal een zwaarder middel pas ingezet mogen worden indien andere middelen niet afdoende zijn gebleken. Er zal eerst met regulier beheer (zoals afschot op basis van jacht of vrijstelling) getracht moeten worden de schade te beperken, voordat de schemeronthefving kan worden ingezet. En pas als dat niet werkt, kan de kunstlichtonthefving, nachtzichtapparatuur en geluiddemper worden ingezet.

Gebleken is de afgelopen beheerperiode dat de bedoelde percelen vaak in bebouwd gebied gelegen zijn is de inzet van een kogel- of hagelgeweer (met kruit) uit veiligheidsoverwegingen of ernstige verstoring van de bewoonde omgeving niet inzetbaar. Inmiddels zijn er echter ook persluchtwapens beschikbaar welke beschikken over voldoende kaliber en trefenergie om ook Konijnen te kunnen doden, die voor dit doel kunnen worden ingezet.

5-3.6 Zoogdieren op begraafplaatsen

Zoogdieren kunnen schade aanrichten op begraafplaatsen, waardoor graven verzakken, botten worden opgegraven of de beplanting op de graven of de begraafplaats wordt aangevreten. Het vangen en doden van dieren op begraafplaatsen is niet toegestaan (*Artikel 74 lid 1-d FF-wet*). Het Ministerie van EZ kan hiervoor ontheffing verlenen (op grond van *Art 75 FF wet*). Tot nu toe worden die (ondanks verzoek voor een langer lopende verstrekking) telkens voor de looptijd van 1 jaar verstrekt, dus jaarlijks opnieuw aangevraagd.

Als deze begraafplaatsen deel uitmaken van een bejaagbaar veld, kan de schade **na verleende ontheffing** op grond van enerzijds de landelijke vrijstelling indien er ergens in het werkgebied van de WBE schade optreedt of dreigt jaarrond (Vos & Konijn) of anderzijds de bejaagbaarheid tijdens het jachtseizoen (Konijn) ook regulier met alle toegestane wettelijke middelen (Konijn: Fret, Jachtvogel, Hagel- en Kogel-Geweer, Buidel; Vos: Kastval, Aardhond, Hagel- en Kogelgeweer) bestreden worden.

Omdat mogelijk in de toekomst deze landelijke vrijstellingen zouden kunnen komen te vervallen en/of de schade bestreden moet kunnen worden buiten het jachtseizoen wordt een ontheffing voor dit belang voor de genoemde middelen aangevraagd voor Vos en Konijn.

Daarnaast wordt gevraagd, voor die gevallen waar **na verleende ontheffing** met de inzet van de reguliere middelen onvoldoende resultaat kan worden behaald, de ontheffing ook te verlenen voor het gebruik ervan in de schemerperiode (van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang) en kunstlicht.

Indien de betreffende begraafplaatsen zich niet bevinden in een bejaagbaar veld, kan deze ontheffing gecombineerd worden met de ontheffing "Terreinen kleiner dan 40 hectare" en/of de ontheffing "Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet".

Voordat de ontheffing mag worden ingezet zal eerst aangetoond moeten worden dat inzet van alternatieve middelen (zoals bijvoorbeeld plaatsing van een Konijnen werend raster, fretteren of regulier afschot op basis van jacht of vrijstelling in de omgeving), niet afdoende was dan wel niet in redelijkheid verlangd kon worden van de grondgebruiker. Zo zijn bijvoorbeeld sommige natuurbegraafplaatsen in de regel in alle redelijkheid niet met een Konijnen werend hekwerk af te sluiten.

Daarnaast zal een zwaarder middel pas ingezet mogen worden indien andere middelen niet afdoende zijn gebleken. Er zal eerst met regulier beheer (zoals afschot of fretteren op basis van jacht of vrijstelling) getracht moeten worden de schade te beperken, voordat de schemeronthefving kan worden ingezet. En pas als dat niet werkt, kan de kunstlichtonthefving worden ingezet.

Gebleken is de afgelopen beheerperiode dat de bedoelde percelen vaak in bebouwd gebied gelegen zijn en is de inzet van een kogel- of hagelgeweer (met kruit) uit veiligheidsoverwegingen of ernstige verstoring van de bewoonde omgeving niet inzetbaar.

Inmiddels zijn er echter ook persluchtwapens beschikbaar welke beschikken over voldoende kaliber en trefenergie om ook Konijnen te kunnen doden, die voor dit doel kunnen worden ingezet.

Voor Exoten en Verwilderde Dieren zal aanvullend (voor zover nog niet beschikbaar) een Aanwijzing ex art 67 FF-wet worden aangevraagd.

5-3.7 Ganzen op recreatieterreinen en zwemwateren

De afgelopen jaren kwamen er diverse verzoeken binnen voor een ontheffing in het kader van de bescherming van de Volksgezondheid, en dan met name de handhaving van de kwaliteit van zwemwater en de hygiëne op ligweides (Salmonella / Vogelgriep / Darminfecties / Huidirritatie / Blauwalg door eutrofiering). Op steeds meer plaatsen nemen watervogels bezit van waterpartijen en ligweides die tot dan voor zwemmen en zongebruik door de mens benut werden. Formeel mogen niet alle watervogelsoorten verjaagd worden, en mag het nestelen en broeden niet altijd verstoord worden.

Soms is het mogelijk om de betreffende wateren en/of ligweides tijdelijk af te zetten of bordjes met waarschuwingen te plaatsen, maar niet altijd valt te voorkomen dat mensen toch gebruik gaan maken van de voorzieningen, of is het onwenselijk dat bijvoorbeeld de gemeentelijke zwemvoorziening voor langere tijd gesloten zou moeten worden. De Beleidsnota Uitvoering Flora- en Faunawet van de provincie Limburg vermeld hierover:

“Het belang van de volksgezondheid kan in het geding zijn bij overdracht van besmettelijke ziekten van beschermde diersoorten op de mens, waarbij sprake dient te zijn van een epidemisch karakter. Zo zijn bijvoorbeeld in het verleden Vossen geschoten om te kunnen vaststellen in hoeverre met vaccinatie van deze soort de verspreiding van rabiës (hondsdolheid) voorkomen kon worden. Uit onderzoek bleek viruspreventie door vaccinatie uiterst effectief. Bij het beoordelen van aanvragen van ontheffing voor het doden van beschermde dieren om reden van volksgezondheid zal advies worden gevraagd aan de Inspectie Volksgezondheid voor Limburg van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.”

Indien uit ingewonnen advies van bij GG& GD of vergelijkbare instanties (zoals RIVM, GD-Deventer, CVI-Lelystad, DWHC e.d.) blijkt dat de overlast tot risico voor de volksgezondheid kan leiden, en andere middelen niet tot het gewenste resultaat leidden, kan een ontheffing worden aangevraagd.

Doel van de ontheffing zal zijn om de Grauwe Ganzen te ontmoedigen ter plekke te nestelen, de nesten en/of eieren te verstoren en/of onklaar te maken of ze te verjagen (bijvoorbeeld met Ansia vogelafweerpistool), en in ultimo te doden.

Er kunnen nu echter in geheel Limburg jaarlijks tussen 15 februari en 31 oktober soorten geschoten worden waarvoor ontheffingen op basis van populatiereductie inzetbaar zijn (Grauwe Gans, Brandgans), in de Maasplassenregio jaarrond Grauwe Gans, en jaarrond de soorten die landelijk vrijgesteld zijn (Canadese Gans) of provinciaal aangewezen (Nijlgans), mits deze zwemwateren en ligweides deel uitmaken van een bejaagbaar veld, waarmee mogelijk een deel van de problemen al kan worden verholpen.

Daarnaast wordt gevraagd, voor die gevallen waar met de inzet van de reguliere middelen onvoldoende resultaat kan worden behaald, de ontheffing ook te verlenen voor het gebruik ervan in de schemerperiode (van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang).

Omdat mogelijk in de toekomst de landelijke vrijstellingen zouden kunnen komen te vervallen en/of de schade bestreden moet kunnen worden als de populatiereductie ontheffingen niet inzetbaar zijn wordt een ontheffing gevraagd voor dit belang voor de genoemde middelen inclusief afschot. Deze ontheffing zal naar behoefte in gedeeltes worden doorgeschreven (dus bijvoorbeeld alleen verontrusten, of nestbehandeling, of alleen afschot).

Indien de betreffende zwemwateren en ligweides zich niet bevinden in een bejaagbaar veld, kan deze ontheffing gecombineerd worden met de ontheffing “Terreinen kleiner dan 40 hectare” en/of de ontheffing “Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet”.

Voor Exoten en Verwilderde Dieren zal aanvullend (voor zover nog niet beschikbaar) een Aanwijzing ex art 67 FF-wet worden aangevraagd.

5-3.8 Ganzen op waterpartijen nabij auto(snel)wegen en rijkswegen

In het aan Limburg grenzende Noord-Brabant is in het faunabeheerplan ook een passage opgenomen over de gevolgen van het verblijven van watervogels (met name ganzen) op wateren direct gelegen naast auto(snel)wegen. Het zal hier gaan om een ontheffing met als belang risico's voor de veiligheid van het verkeer. Omdat deze situatie zich ook in Limburg voor kan doen is besloten om ook in dit hoofdstuk hier aandacht aan te besteden, opdat indien nodig een ontheffing voor dit doel kan worden aangevraagd.

Ook in Limburg valt de trend waar te nemen dat steeds kleinere plassen en waterpartijen gekoloniseerd worden door watervogels, en dan met name ganzen. Daar waar deze gelegen zijn direct in de nabijheid van auto(snel)wegen kunnen zij een gevaar voor de verkeerveiligheid gaan vormen.

Ganzen die op bedoelde wateren verblijven en vandaar wegvliegen kunnen worden aangereden, en gevreesd moet worden voor uitwijkreacties, stremmingen, filevorming met risico op kop-staart botsingen etc.

Doel van de ontheffing is om de ganzen te ontmoedigen ter plekke te nestelen, de nesten en/of eieren te verstoren en/of onklaar te maken of ze te verjagen (bijvoorbeeld met Ansia vogelafweerpistool).

Er kunnen nu echter in geheel Limburg jaarlijks tussen 15 februari en 31 oktober soorten geschoten worden waarvoor ontheffingen op basis van populatiereductie inzetbaar zijn (Grauwe Gans, Brandgans), in de Maasplassenregio jaarrond Grauwe Gans, en jaarrond de soorten die landelijk vrijgesteld zijn (Canadese Gans) of provinciaal aangewezen (Nijlgans), mits deze zwemwateren en ligweides deel uitmaken van een bejaagbaar veld, waarmee mogelijk een deel van de problemen al kan worden verholpen.

Verder wordt gevraagd, voor die gevallen waar met de inzet van de reguliere middelen onvoldoende resultaat kan worden behaald, de ontheffing ook te verlenen voor het gebruik ervan in de schemerperiode (van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang), en in ultimo te doden.

Omdat mogelijk in de toekomst de landelijke vrijstellingen zouden kunnen komen te vervallen en/of de schade bestreden moet kunnen worden als de populatiereductie ontheffingen niet inzetbaar zijn wordt een ontheffing gevraagd voor dit belang voor de genoemde middelen inclusief afschot. Deze ontheffing zal naar behoefte in gedeeltes worden doorgeschreven (dus bijvoorbeeld alleen verontrusten, of nestbehandeling, of alleen afschot).

Indien de betreffende wateren direct gelegen naast auto(snel)wegen zich niet bevinden in een bejaagbaar veld, kan deze ontheffing gecombineerd worden met de ontheffing "Terreinen kleiner dan 40 hectare" en/of de ontheffing "Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet".

Voor Exoten en Verwilderde Dieren zal aanvullend (voor zover nog niet beschikbaar) een Aanwijzing ex art 67 FF-wet worden aangevraagd.

5-3.9 Luchtdrukwapens

Gebleken is de afgelopen beheerperiode dat diverse percelen waarvoor een Één-Loket-Functie ontheffing werd aangevraagd (schade en overlast door konijnen op sportvelden, begraafplaatsen e.d.) vaak in bebouwd gebied gelegen zijn en was de inzet van een kogel- of hagelgeweer (met kruit) uit veiligheidsoverwegingen en/of ernstige verstoring van de bewoonde omgeving niet goed mogelijk. Inmiddels zijn er echter ook persluchtwapens beschikbaar welke beschikken over voldoende kaliber en trefenergie om ook Konijnen te kunnen doden, en voor dit doel kunnen worden ingezet op basis van een ontheffing voor het gebruik van een kogelgeweer. Een aparte ontheffing voor het inzetten van een dergelijk luchtdrukwapen wordt daarom ook niet aangevraagd.

Het betreffende luchtdrukwapen dient wel voldoende trefenergie te ontwikkelen om dieren tot de grootte van een Konijn te kunnen doden, en de inzet zal pas mogen plaatsvinden na consultatie van de lokale politie over de inzetbaarheid ter plaatse. Het wapen zal dan ook indien verplicht op het verlov (WM) of jachtakte vermeld worden.

5-3.10 Vogels in gebouwen in relatie tot Volksgezondheid

5-3.10.1 Inleiding

Tot vorig jaar gaf het Ministerie / RVO aan dierschadebestrijders ontheffingen voor het verontrusten, verjagen, vangen dan wel doden met een luchtdrukwapen voor een aantal vogelsoorten in gebouwen welke deel uitmaakten van de voedselketen (voedselproducerende of voedselverwerkende bedrijven en hun toeleveranciers, bijvoorbeeld van verpakkingsmateriaal voor voedsel), en voor medische instellingen (ziekenhuizen, zorginstellingen en farmaceutische bedrijven e.d.).

Per 2014 moet men zich daarvoor echter wenden tot de individuele provincies. In het kader van de Één-Loket-Functie wordt dit daarom in deze paragraaf behandeld.

Ontheffingen konden worden aangevraagd voor incidentele gevallen waarbij vogels in gebouwen terecht komen, waarna ze niet zelfstandig een weg naar buiten kunnen vinden.

Preventief zal voorkomen moeten worden dat dergelijke situaties zich kunnen gaan voordoen. De toegang waardoor vogels toegang hebben gekregen tot het gebouw dient zo snel mogelijk gedicht te worden.

Wanneer het naar buiten verjagen niet het gewenste effect oplevert is inzet van vangmiddelen in de vorm van vangnetten te adviseren. Gevangen vogels dient men zo snel mogelijk buiten een straal van 5 kilometer van de vanglocatie in een geschikt biotoop los te laten.

Wanneer de als eerste in te zetten middelen (het naar buiten verjagen of vangen van de vogel) niet lukt kan in het uiterste geval worden gekozen om bepaalde vogelsoorten te doden met een luchtdrukwapen.

Doordat het om incidentele gevallen gaat komt de staat van instandhouding van de soort niet in het geding.

5-3.10.2 Belangen

De aanwezigheid van vogels in gebouwen waar voedingsmiddelen verwerkt of opgeslagen worden kan een risico voor de volksgezondheid vormen. Verontreinigingen van levensmiddelen en verpakkingsmaterialen kan plaatsvinden door uitwerpselen of veertjes. Het verlenen van een ontheffing uit voorzorg is ingegeven door de strikte hygiëne regels die gelden voor de voedingsmiddelenindustrie (HACCP-protocollen): de aanwezigheid van dieren in ruimten waar overpakte levensmiddelen worden verwerkt is niet toegestaan.

Ook zorginstellingen, medische centra en farmaceutische bedrijven kennen hoge eisen voor wat betreft hygiëne. Mensen die in zorginstellingen en medische centra verblijven hebben vaak al een kwetsbare gezondheid, waardoor zij extra gevoelig zijn voor infecties. Ook hier kan de volksgezondheid in geding komen door de aanwezigheid van vogels in deze gebouwen.

Buiten deze groep bedrijfspanden en gebouwen werd ook ontheffing verleend voor bedrijfspanden waar de vogels verantwoordelijk zijn voor het nodeloos af laten gaan van het alarm voor hulpdiensten. Het nodeloos uitrukken van hulpdiensten vanwege door vogels in bedrijfspanden veroorzaakt loos alarm vormt een gevaar voor de openbare veiligheid, omdat hierdoor minder adequaat gereageerd kan worden in situaties waarin er daadwerkelijk iets aan de hand is.

Daarnaast wordt het voorkomen van onnodig lijden van de vogels zelf (verhongerden / verdorsten als zij in de gebouwen blijven opgesloten) als belang genoemd.

5-3.10.3 Werkwijze

Een ontheffing zal worden aangevraagd om in voorkomende gevallen adequaat op te kunnen treden indien beschermde vogelsoorten zich in gebouwen bevinden.

Het betreft een ontheffing op voorhand om vogels te verontrusten, verjagen, te vangen en weer loslaten en om in incidentele gevallen individuen van met name genoemde soorten vogels te doden met een luchtdrukwapen, wanneer alle andere mogelijkheden niet tot het gewenste resultaat hebben geleid.

Er zal volgens een protocol gewerkt gaan worden met deze ontheffing, dierschadebestrijders werken vaak al volgens het principe van Integrated Pest Management (IPM), waarbij zoveel als mogelijk wordt ingezet op preventie. De volgende stappen worden hierbij doorlopen:

1. *Inventarisatie van het probleem;*
2. *Advisering over aanpassingen van het proces, zoals een gesloten deurenbeleid of intensievere schoonmaak (geen voedselresten die vogels aantrekken) en het dichtens van alle mogelijke toegangspoorten voor vogels tot het bedrijf, waardoor het probleem zich niet nogmaals kan herhalen;*
3. *Advisering en uitvoering van weringsystemen;*
4. *Het verjagen van vogels met door het Faunafonds genoemde verjaagmiddelen of laser, dit levert voor de vogels minder stress op dan vangen;*
5. *Het levend vangen met vangkooien/kastvallen, schiet- of mistnetten, waarbij gevangen vogels buiten worden uitgezet;*
6. *In het uiterste geval schieten van een laatste exemplaar van de met name genoemde vogelsoorten op basis van ontheffing met behulp van een luchtdrukwapen;*
7. *Controle op de genomen maatregelen en eventueel corrigeren.*

Deze werkwijze dient altijd nagevolgd te worden, waarbij het zwaarste middel (afschot) slechts in het uiterste geval wordt ingezet. Een volgende stap wordt alléén genomen, wanneer de voorgaande stappen niet het gewenste effect hebben gehad.

5-3.10.3 Soorten

Aangezien exoten en gedomesticeerde vogelsoorten niet beschermd zijn onder de wet is hiervoor alleen de algemene zorgplicht van belang. Indien nodig mogen zij dan ook gevangen en gedood worden zonder dat daar een ontheffing voor nodig is. Deze ontheffing beperkt zich daarom alleen tot alle soorten die vallen onder het beschermingsregiem van de FF-wet, namelijk de vogelsoorten die onder artikel 4, eerste lid, onderdeel b van de FF-wet zijn aangewezen. Met uitzondering van het doden mogen alle middelen worden ingezet om deze soorten te verontrusten, verjagen, te vangen en direct daarna weer vrij te laten.

Uitsluitend voor de volgende vogelsoorten zal als uiterste middel het luchtdrukwapen worden ingezet om ze te doden als alle andere middelen niet tot het gewenste resultaat hebben geleid (lijst gebaseerd op eerder door RVO afgegeven landelijk geldige ontheffingen):

<i>Turkse tortel (Streptopelia decaocto),</i>	<i>Roodborst (Erithacus rubecula),</i>
<i>Kokmeeuw (Chroicocephalus ridibundus),</i>	<i>Zwarte roodstaart (Phoenicurus ochruros),</i>
<i>Zilvermeeuw (Larus argentatus),</i>	<i>Huismus (Passer domesticus),</i>
<i>Ekster (Pica pica),</i>	<i>Houtduif (Columba palumbus),</i>
<i>Kauw (Corvus monedula),</i>	<i>Holenduif (Columba oenas),</i>
<i>Zwarte kraai (Corvus corone),</i>	<i>Huiszwaluw (Delichon urbicum),</i>
<i>Pimpelmees (Cyanistes caeruleus),</i>	<i>Boerenzwaluw (Hirundo rustica),</i>
<i>Koolmees (Parus major),</i>	<i>Kleine mantelmeeuw (Larus fuscus),</i>
<i>Spreeuw (Sturnus vulgaris),</i>	<i>Stormmeeuw (Larus canus).</i>
<i>Merel (Turdus merula),</i>	

5-3.10.4 Staat van instandhouding

Vogels die verjaagd of gevangen en weer losgelaten worden zullen opnieuw deel uitmaken van de in het wild levende populatie en daarom zullen deze handelingen geen negatief effect hebben op de staat van instandhouding van deze soorten.

Omdat individuele vogels die definitief opgesloten raken in een bedrijfsruimte geen wezenlijk onderdeel meer kunnen uitmaken van de landelijke populatie heeft het incidenteel doden van een enkel exemplaar ook geen effect op de staat van instandhouding van de soort.

5-3.10.5 Middelen

De ontheffing wordt aangevraagd voor diverse middelen.

Allereerst voor het verjagen (vogelgeluiden en AgriLaser) van vogels, het vangen met een mistnet, schietnet, schepnet, vangkooi of kastval (inclusief het mogen plaatsen van lokvogels), vervoeren en weer loslaten van vogels en voor het doden van vogels met een luchtdrukwapen.

5-4 Samenvatting aan te vragen ontheffingen

5-4.1 Gebied en Periode

Conform de aard van de Één-Loket-Ontheffingen zal het geldigheidsgebied de gehele provincie Limburg zijn, overeenkomend met het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg, en zullen ingezet kunnen worden jaarrond voor de looptijd van het vigerende Faunabeheerplan 2015-2020, voor zover van toepassing geldig op het schadeperceel /-percelen, tot 100 meter daarbuiten (Grauwe Ganzen en Brandganzen) of tot 250 meter daarbuiten (Konijn) of tot 2 kilometer (Vos) daarbuiten, conform de overige vergelijkbare ontheffingen Faunabeheerplan 2015-2020.

5-4.2 Middelen

5-4.2.1 Gravende zoogdieren in dijklichamen en (spoor)wegtracés

- Kogelgeweer
- Hagelgeweer
- Kastval
- Fretteren (Konijn)
- Buidel (Konijn)
- Aardhonden (Vos)
- Jachtvogels (Konijn)
- Schemerontheffing (1 uur voor zon op tot 1 uur na zon onder)
- Kunstlicht
- Nachtzicht- of restlichtapparatuur
- Geluiddemper
- Op of tot 250 meter van het perceel (Konijn)
- Op of tot 2 kilometer van het perceel (Vos)
- Kan gecombineerd worden met ontheffing "Terreinen kleiner dan 40 hectare" en/of de ontheffing "Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet"

5-4.2.2 Terreinen kleiner dan 40 hectare

- Ontheffing te gebruiken in combinatie met vrijstelling (ex Art. 65), aanwijzing (ex Art. 67) of ontheffing (ex Art. 68 & 75 FF-wet)
- Voor Exoten en Verwilderde Dieren zal aanvullend (voor zover nog niet beschikbaar) een Aanwijzing ex art 67 FF-wet worden aangevraagd

5-4.2.3 Terreinen gelegen binnen de bebouwde kom in de zin der wet

- Inzet geweer slechts na ingewonnen advies van de lokale politie
- Ontheffing te gebruiken in combinatie met vrijstelling (ex Art. 65), aanwijzing (ex Art. 65) of ontheffing (ex Art. 68 & 75 FF-wet)
- Voor Exoten en Verwilderde Dieren zal aanvullend (voor zover nog niet beschikbaar) een Aanwijzing ex art 67 FF-wet worden aangevraagd

5-4.2.4 Steenmarters bij overlast aan gebouwen en opstallen

- *Alleen door erkende bedrijven*
- *Verontrusten*
- *Verstoren nestplaats & rustplaats*
- *Wegvangen en herplaatsen*

5-4.2.5 Konijnen en Vossen op sport- en recreatievelden en industrieterreinen

- *Kogelgeweer*
- *Hagelgeweer*
- *Kastval*
- *Fretteren (Konijn)*
- *Buidel (Konijn)*
- *Aardhonden (Vos)*
- *Jachtvogels (Konijn)*
- *Schemerontheffing (1 uur voor zon op tot 1 uur na zon onder)*
- *Kunstlicht*
- *Nachtzicht- of restlichtapparatuur (Industrieterreinen)*
- *Geluiddemper (Industrieterreinen)*
- *Op of tot 250 meter van het perceel (Konijn)*
- *Op of tot 2 kilometer van het perceel (Vos)*
- *Kan gecombineerd worden met ontheffing "Terreinen kleiner dan 40 hectare" en/of de ontheffing "Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet"*

5-4.2.6 Zoogdieren op begraafplaatsen

- *Kogelgeweer*
- *Hagelgeweer*
- *Kastval*
- *Fretteren (Konijn)*
- *Buidel (Konijn)*
- *Aardhonden (Vos)*
- *Jachtvogels (Konijn)*
- *Schemerontheffing (1 uur voor zon op tot 1 uur na zon onder)*
- *Kunstlicht*
- *Op of tot 250 meter van het perceel (Konijn)*
- *Op of tot 2 kilometer van het perceel (Vos)*
- *Kan gecombineerd worden met ontheffing "Terreinen kleiner dan 40 hectare" en/of de ontheffing "Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet"*

5-4.2.7 Ganzen op recreatieterreinen en zwemwateren

- *Ontheffing verontrusten en verjagen alle soorten ganzen (o.a. Ansia Vogelafweerpistool)*
- *Ontheffing verstoren nesten en eieren (Grauwe Ganzen en Brandganzen)*
- *Ontheffing doden Grauwe Ganzen en Brandganzen met geweer (Hagel en Kogel)*
- *Op of tot 100 meter van het perceel*
- *Schemerontheffing (1 uur voor zon op tot 1 uur na zon onder)*
- *Kan gecombineerd worden met ontheffing "Terreinen kleiner dan 40 hectare" en/of de ontheffing "Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet"*

5-4.2.8 Ganzen op waterpartijen nabij auto(snel)wegen en rijkswegen

- *Ontheffing verontrusten en verjagen alle soorten ganzen (o.a. Ansia Vogelafweerpistool)*
- *Ontheffing verstoren nesten en eieren van Grauwe Ganzen en Brandganzen op waterpartijen binnen 100 meter van auto (snel)wegen en rijkswegen*
- *Ontheffing doden met geweer (Hagel en Kogel) van Grauwe Ganzen en Brandganzen op waterpartijen binnen 100 meter van auto (snel)wegen en rijkswegen*

- *Op of tot 100 meter van het perceel*
- *Schemerontheffing (1 uur voor zon op tot 1 uur na zon onder)*
- *Kan gecombineerd worden met ontheffing “Terreinen kleiner dan 40 hectare” en/of de ontheffing “Terreinen gelegen binnen de Bebouwde Kom in de zin der Wet”*

5-4.2.9 Luchtdrukwapens

- *Er is geen aparte Ontheffing tot inzet Luchtdrukwapen met voldoende energie en kaliber om dieren tot de grootte van een Konijn te doden, mits men beschikt over een Ontheffing welke het doden van betreffende dier toestaat met het kogelgeweer.*
- *Inzet wapen slechts na ingewonnen advies van de lokale politie*
- *Wapen moet zo nodig op verlof (WM) of jachtakte staan*

5-4.2.10 Vogels in gebouwen in relatie tot Volksgezondheid

- *Alleen door erkende bedrijven*
- *Alle middelen in te zetten IN gebouwen*
- *Verjagingsmiddelen conform Handreiking Faunafonds*
- *Vangkooi*
- *Kastval*
- *Lokvogels (namaak en levend)*
- *Schepnet*
- *Mistnet*
- *Schietnet*
- *Luchtdrukwapen*

5-5 Referenties

- *NHGL, Zoogdieren van Limburg, 2010*
- *Provincie Limburg, Beleidsnota Uitvoering Flora- en Faunawet, 2003*

6-0 Ganzenbeheer in Limburg

6-1 Inleiding

De wens om in de winterperiode plaats te bieden aan trekganzen in Nederland (en dus ook in Limburg), gecombineerd met de toenemende schade aan zowel landbouw als natuur veroorzaakt door diverse soorten ganzen was aanleiding om nieuwe beheerafspraken te maken, voortbordurend op de opzet van het landelijke Ganzenakkoord welke uiteindelijk geen doorgang vond eind 2013.

Vooruitlopend op de nieuwe faunabeheerplanperiode (welke zal lopen van 6 juli 2015 tot en met 5 juli 2020, en welke wat betreft het ganzenbeheer naar verwachting pas actief zou kunnen zijn najaar 2015) zijn de hoofdstukken betreffende ganzenbeheer alvast aangepast aan het voortschrijdende inzicht op het gebied van adequaat beheer van diverse ganzensoorten, en is het aangepaste beheer middels het aanvragen van relevante ontheffingen per 1 april 2015 ingevoerd.

Het uitgangspunt voor het uit te voeren ganzenbeheer is dat er een duurzame populatie van de diverse soorten inheemse beschermde ganzen in stand wordt gehouden.

Enerzijds is het er op gericht dat **trekganzen** hier in alle rust kunnen overwinteren. Voor hen wordt voorgesteld om in de winterperiode in principe geen ontheffing tot afschot aan te vragen (met uitzondering bij schade aan kwetsbare gewassen) en worden er rustgebieden aangewezen. Ook zullen de trekganzen niet meer op basis van een ontheffing bejaagd kunnen worden op percelen met niet-kwetsbare gewassen.

Anderzijds wordt het aantal ganzen dat ook in de zomer in ons land blijft, de **standganzen**, verminderd. Omdat ganzen met name in deze periode voor schade zorgen aan landbouw en natuur, wordt het aantal standganzen teruggebracht naar een niveau waarop de schade zich in het verleden nog op een aanvaardbaar niveau bevond (zie uitwerking per soort voor details).

Met het aangepaste beheer wordt beoogd trekganzenpopulaties die alleen in de winter verblijven in Limburg meer rust te bieden. Daarnaast wordt beoogd dat de ganzenpopulaties duurzaam in stand worden gehouden op een niveau, waarbij een goed evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de van nature voorkomende populaties en de risico's op schade aan belangen die daarmee samenhangen.

Concreet betekent dit:

- Het bieden van **extra rust** aan trekganzen in de winterperiode;
- Het **terugdringen van schade** tot een aanvaardbaar niveau (zie uitwerking per soort voor details);
- Het planmatig **reduceren van diverse populaties standganzen** (individuele ganzen die heel het jaar in Limburg blijven) tot een acceptabel schadeniveau bereikt is (zie uitwerking per soort voor details);
- Het **verwijderen van populaties** van Verwilderde Ganzen, Exotische soorten (met name Nijlganzen) en het **verlagen van de stand** van Canadese Ganzen.

6-2 Schadebeperking

In beginsel worden bij de uitvoering van Beheer & Schadebestrijding éérs werende en niet-dodende middelen ingezet om schade aan erkende belangen te voorkómen en/of te verminderen. Indien dit niet afdoende is, of indien de inzet van deze middelen in billijkheid en redelijkheid niet van de grondgebruiker kan worden verlangd, is ook het inzetten van zwaardere middelen aan de orde. Voor sommige middelen en maatregelen is géén ontheffing nodig. Dit Faunabeheerplan zal daarom vooral gericht zijn op het beschrijven van handelingen welke een onderbouwing ten behoeve van ontheffingverlening vereisen. Dit omvat bijvoorbeeld zowel het verjagen en verontrusten van ganzen bij voedselarme vennen, het incidenteel aan verjaging ondersteunende afschot op of nabij percelen met kwetsbare gewassen, als ook de mogelijkheid tot populatiereductie met inzet van diverse middelen indien er geen andere bevredigende oplossingen zijn.

6-3 Beheer van Trekganzen & Standganzen in Limburg

Per soort kan per regio (bijvoorbeeld de Maasplassenregio) worden gekozen voor de best passende manier van beheer, welke bepaald wordt door de verspreiding en het vóórkomen van de betreffende ganzensoort, de gewenste mate van rust voor trekganzen, de in dat gebied mogelijk in het gedrang komende belangen (zoals o.a. gewasschade of aantasting natuurwaarden), en de daaraan gekoppelde gewenste schadeontwikkeling (afname schade en stabilisatie op aanvaardbaar niveau).

6-4 Nieuwe Afspraken Limburgs Ganzenbeheer

1. De **Aantalsontwikkeling** van diverse ganzensoorten zal ieder jaar in het voorjaar (in principe de 1^e zaterdag april) en midzomer (in principe de 3^e zaterdag juli) worden gemonitord volgens de daarvoor geldende protocollen.
2. Jaarlijks zal ook de **Schadeontwikkeling** voor geheel Limburg in beeld gebracht worden; Invoering van een Behandelbedrag door het Faunafonds kan verstorend werken op in beeld brengen van schadeontwikkelingen (mogelijk hiervoor een apart taxatiesysteem opzetten: meldingen schades en steekproefsgewijze verificatie).
3. Jaarlijks (na de zomertelling) zullen de aantalsontwikkeling en de schadeontwikkeling **geëvalueerd** worden, opdat tijdig bijgestuurd kan worden indien de gestelde doelen niet gehaald lijken te worden of juist al gehaald zijn.
4. Gekozen wordt voor Winteropvang van Trekganzen in aangewezen (nader te begrenzen) **Rustgebieden** (voorheen foerageergebieden genoemd): hier zal van 1 november tot en met 14 mei geheel geen verontrusting, verjaging of afschot van trekganzen plaatsvinden.

Door te kiezen voor een aantal omschreven en begrensde rustgebieden wordt ook tegemoetgekomen aan de wens van de TBO's om te voorzien in gebieden waar echt gegarandeerde rust is.

De ligging van de rustgebieden zal op basis van schadehistorie en overmacht situatie en/of ligging N2000 gebieden worden vastgesteld door de provincie op advies van de Faunabeheereenheid Limburg. Het voorstel is om de ligging van de rustgebieden voor een beperkte periode vast te leggen (looptijd beheerplan), zodat ze eenvoudig daarna weer aan te passen zijn. De gewenste en benodigde oppervlakte is vooralsnog gelijk aan de oppervlakte welke de afgelopen periode beschikbaar was (ongeveer 600 hectare, 0,6% van het landelijk ter beschikking te stellen oppervlakte op basis van verdeling ganzen over Nederland). Er zal nog nader beoordeeld worden of een herlegging en/of herijking van deze gebieden wenselijk is.

5. Voor wat betreft de in het kader van de pilot "Overzomerende Ganzen Maasplassengebied" (zie voor meer informatie Faunabeheerplan Limburg 2010-2015) ingestelde zomerganzen **gedooggebieden met gedoogovereenkomsten** wordt voorgesteld deze te handhaven; de provincie wordt gevraagd dit mogelijk te maken. De Opvanggebieden in de zomer met gedoogovereenkomsten worden in principe in stand gehouden, hiermee kunnen grondgebruikers in overmacht situatie-gebieden geholpen worden. De huidige locaties van deze opvanggebieden (alle in Midden-Limburg) zullen opnieuw moeten worden bekeken voor de komende beheerperiode. De inzetbare periode van de nu nog actieve gedoogovereenkomsten is van 1 april tot en met 30 september, en de contracten lopen tot en met 2016. Voor de aansluitende periode zal gekeken worden of de inzetbare periode gelijk kan blijven dan wel beter aangepast kan worden (bijvoorbeeld verlengen tot 31 oktober). Beoordeeld moet worden of ook andere gebieden buiten de Maasplassenregio als opvanggebied in aanmerking komen. Deze gedoogovereenkomsten tegen vergoeding bieden een alternatief aan grondgebruikers die graslandpercelen hebben in gebieden met van nature hoge aantallen ganzen. Ook kunnen deze gebieden een bijdrage leveren aan het beperken van de schade doordat er minder ganzen verjaagd worden, waardoor beoogd wordt de totale voedselopname buiten deze gedooggebieden (en daarmee de totale schade) te verlagen.

In 100 hectare zomergedooggebied mogen ontheffingen tot afschot van ganzen niet ingezet worden in de periode dat een gebied als gedooggebied fungeert. Regulier gebruik zoals landbouwactiviteiten en jacht, beheer en schadebestrijding van overige diersoorten (o.a. Provinciale Aanwijzing Nijlgans & Landelijke Vrijstelling Canadese Gans) kunnen gewoon doorgang vinden. Verwacht wordt namelijk dat op basis van de ervaringen in het verleden dit niet leidt tot een wezenlijke verstoring van de overige ganzen. Daar waar sprake lijkt van opzettelijke verontrusting kan handhavend worden opgetreden.

6. Vooral nog is er geen behoefte of noodzaak om een Convenant **Regulier Gebruik** af te sluiten met jagers over een minimaal aan te houden afstand tot ook in dat veld aanwezige beschermde winterganzen bij wettelijk toegestane bejaging van Jachtsoorten en Beheer & Schadebestrijding middels Ontheffing, Aanwijzing en/of Vrijstelling dan wel van Onbeschermde Soorten (zoals Exotische soorten, Verwilderde en/of Canadese Ganzen), en / of op hoeveel dagen deze reguliere beheer- en jachtactiviteiten mogelijk zullen zijn in rustgebieden. Het beperken van de jachtrechten of landbouwhandelingen is niet in rechte afdwingbaar, en in het veld niet handhaafbaar. In Limburg zijn er uit de afgelopen beheerperiode geen signalen ontvangen dat bovenstaande handelingen uitgevoerd werden met als doel het opzettelijk verontrusten en verstoren van de aanwezige ganzen.
7. **Schade** op landbouwgronden door beschermde inheemse ganzen kan worden opgegeven voor taxatie en vergoeding via het Faunafonds, maar aanvullend is het verzoek van de Faunabeheereenheid Limburg dat in de rust- en gedooggebieden er geen eigen risico geldt, en dat er minimaal in deze gebieden (maar liefst ook daarbuiten) het oktober 2014 ingevoerde Behandeld bedrag bij aanvraag tegemoetkoming schade bij het Faunafonds gerestitueerd gaat worden.
8. Voor de **Brandgans** en **Grauwe Gans** is het van belang om naar de populatiegroottes te kijken en een **Gewenste Minimale Stand** voor geheel Limburg **per Regio** (Noord – Midden – Zuid) te bepalen (zie uitwerking per soort voor details). De ruime ontheffing mag dan tot 90% van het toegekende quotum worden benut, daarna wordt een beperktere ontheffing van kracht om de minimale stand altijd te kunnen waarborgen. Gekeken zal worden naar de stand per regio in 2005, of naar het jaar dat er nog sprake was van nagenoeg geen landbouwschade of natuurschade.
9. **Schoontijd**: Het niet zullen doden van ouderdieren met nestjongen (dus in de periode maart t/m mei) zal alléén voor de populatiereductie van toepassing zijn, en **niet** bij schadebeperking op kwetsbare gewassen: dan zal wel altijd worden opgetreden door de jager als de grondgebruiker dit bij hem meldt.
10. Er zal gekeken worden welke doelstellingen er zijn te behalen, en dan wordt bepaald welk instrument daarvoor geschikt is: **Vrijstellingen** (die wel aan of uit te zetten zijn door GS) of **Ontheffingen** met voorschriften, dan wel een combinatie van deze twee. Met een ontheffing is een betere borging van de rapportage (iedere 2 weken of maandelijks) te garanderen en aan te sturen via het FaunaRegistratieSysteem.
11. Verjaging en verontrusten moet voor de Brandgans nog worden aangepast in de **Provinciale Verordening**; ook voor de andere ganzensoorten moet duidelijk worden opgenomen wat waar wel of niet mag, wat en wanneer.
12. In te zetten **middelen**:
 - a. Voor de **Ruime** Ontheffingen: hagel- en kogelgeweer met lokmiddelen (lokvogel-imitatie en lokfluit; géén elektronische geluiden), jachtvogel, een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang, ook inzetbaar op zon- en feestdagen;
 - b. Voor de **Beperkte** Ontheffingen: hagel- en kogelgeweer, jachtvogel, een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang;
 - c. Invoeren **Extra middelen -I-**: Bejagen Koppelvormende Grauwe Ganzen in (en buiten) natuurgebieden;
 - d. Invoeren **Extra middelen -II-**: Indien nodig de broedgebieden binnen de bebouwde kom aanpakken. (o.a. Nest- en Ei-behandeling);

- e. Invoeren **Extra middelen -III-**: (o.a. CO₂ / Nest- en Ei-behandeling buiten stedelijke concentraties) worden nu nog niet als noodzakelijk in te zetten middelen beschouwd, maar de optie wordt opgehouden voor latere toepassing indien nodig en/of voor specifieke gebieden.

6-5 Kernpunten

1. **Meer rust voor trekganzen in winterperiode dan voorheen;**
2. **Minder schade door overzomerende ganzen / standganzen dan voorheen;**
3. **Meer Populatiereductie ongewenste ganzensoorten als Verwilderde Ganzen, Exotische Ganzen (met name Nijlganzen) en Canadese Ganzen dan voorheen;**
4. **Eenvoudiger en effectiever beheer met meer duidelijkheid voor de uitvoerders.**

6-6 Begripsomschrijvingen

- **Ruime Ontheffing Populatiereductie:** Geen werende middelen, 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang, ook inzetbaar op zon- en feestdagen; zowel hagel- als kogelgeweren en roofvogel, geen directe relatie met een schadeperceel, dus alle percelen, geen beperking in aantal te schieten ganzen, lokfluit en lokkers toegestaan;
- **Beperkte ontheffing Schadebeperking:** Alleen op Schadeperceel of 100 meter er buiten, Verplichte inzet werende middelen, maximaal 2 ganzen per invallende groep, 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang, geen lokmiddelen toegestaan, zowel hagel- als kogelgeweren en roofvogel;
- **Kwetsbare gewassen:** Onder kwetsbare gewassen vallen alle teelten van gewassen die geoogst kunnen worden, met uitzondering van:
 - i. alle graslandpercelen waarvan het grasgewas is ingezaaid vóór 1 augustus direct voorafgaand aan de betreffende winterperiode
 - ii. percelen met oogstresten
 - iii. percelen met groenbemester (niet-geoogste gewassen)
 - iv. granen in de periode waarin het gewas afrijpt (mits niet-gelegerd). Verjagen en ondersteunend afschot mag (buiten de rustgebieden) voor wintertarwe dus in de periode zaad, ontkieming, groeien en gelegerd graan;
- **Niet-kwetsbare gewassen:** Alle gewassen behalve de kwetsbare gewassen. De classificatie "niet-kwetsbare gewassen" ziet alleen op het al dan niet mogen inzetten van ontheffingen op percelen met dergelijke gewassen. Ook op percelen met niet-kwetsbare gewassen kunnen ganzen belangrijke schade aan de landbouwgewassen veroorzaken;
- **Koppelvormende Grauwe Ganzen:** Gepaarde Grauwe Ganzen die in de buurt van potentieel broedgebied samen zitten of vliegen, te onderscheiden zijn van de groep en enige mate van afstand houden tot andere ganzen.

6-7 Jaaroverzichtstabel Ganzenbeheer Limburg

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D		
Kolgans	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Brandgans	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Grauwe Gans: Maasplassen Regio	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Grauwe Gans: Rest Limburg	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Exoten, Verwilderd etc.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Overige Ganzen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Periode Rustgebieden Winter	+	+	+	+	+	+					+	+	+	+
Periode Gedooggebieden Zomer				+	+	+	+	+	+	+				

- = Bepaalde Ontheffing Schadebeperking
- = Ruime Ontheffing Populatiereductie
- = Koppelvormende Ganzen Grauwe Gans
- = Geen Ontheffing

Tabel 6-1: Jaaroverzichtstabel Ganzenbeheer Limburg

6-8 Overzicht inspanningsverplichtingen

In onderstaande Tabel 6-2 wordt, uitgesplitst naar Kwetsbare Gewassen en Niet-kwetsbare Gewassen, een overzicht gegeven van de eventueel benodigde inspanningsverplichtingen van de grondgebruiker in verband met het inzetten van een ontheffing en/of het aanvragen van een tegemoetkoming in de schade (situatie per 1 oktober 2014).

Kwetsbare Gewassen

Diersoort	Periode	Regio	Ontheffing beschikbaar	Werende middelen nodig alvorens ontheffing in te zetten?	Kan tegemoetkoming verleend worden?	Werende middelen nodig alvorens indien een aanvraag tegemoetkoming?	Aanvraag ontheffing nodig alvorens aanvraag indien een tegemoetkoming?	Behandel bedrag?	Eigen risico?	Opmerkingen:
Beschermde ganzen	1 nov - 14 mei	Rustgebieden	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Restitutie	Nee	Geen overeenkomsten: dus via Faunafonds
Exoten en onbeschermden ganzen	1 nov - 14 mei	Rustgebieden	Aanwijzing / Vrijstelling	nvt	Nee	nvt	nvt	nvt	nvt	
Beschermde ganzen	1 april - 31 okt	Gedooggebieden	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Restitutie	Nee	
Exoten en onbeschermden ganzen	1 april - 31 okt	Gedooggebieden	Aanwijzing / Vrijstelling	nvt	Nee	nvt	nvt	nvt	nvt	
Exoten en onbeschermden ganzen	Jaarrond	Rest van Limburg	Aanwijzing / Vrijstelling	nvt	Nee	nvt	nvt	nvt	nvt	
Kolgans	1 nov - 31 mrt	Geheel Limburg	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	
Kolgans	1 apr - 31 okt	Geheel Limburg	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Brandgans	1 nov - 30 apr	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	
Brandgans	1 mei - 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Ruim	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Brandgans	1 mei - 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Beperkt	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Grauwe Gans	1 nov - 14 febr	Maasplassen	Ja: Ruim	Nee	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	
Grauwe Gans	1 nov - 14 febr	Rest Limburg	Ja: Beperkt	Ja	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	
Grauwe Gans	15 feb - 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Ruim	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Grauwe Gans	15 feb - 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Beperkt	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Overige Beschermde ganzen	1 nov - 31 mrt	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	o.a. Rietganzen
Overige Beschermde ganzen	1 apr - 31 okt	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	o.a. Rietganzen

Tabel 6-2a: Overzicht van de eventueel benodigde inspanningsverplichtingen van de grondgebruiker in verband met het inzetten van een ontheffing en/of het aanvragen van een tegemoetkoming in de schade op kwetsbare gewassen door ganzen; * Status beleidsregels Faunafonds d.d. 1 oktober 2014

Niet-kwetsbare Gewassen

Diersoort	Periode	Regio	Ontheffing beschikbaar	Werende middelen nodig alvorens ontheffing in te zetten?	Kan tegemoetkoming verleend worden?	Werende middelen nodig alvorens aanvraag indienen tegemoetkoming?	Aanvraag ontheffing nodig alvorens aanvraag tegemoetkoming?	Behandel bedrag?	Eigen risico?	Opmerkingen:
Beschermde ganzen	1 nov - 14 mei	Rustgebieden	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Restitutie	Nee	Geen overeenkomsten: dus via Faunafonds
Exoten en onbeschermden ganzen	1 nov - 14 mei	Rustgebieden	Aanwijzing / Vrijstelling	nvt	Nee	nvt	nvt	nvt	nvt	
Beschermde ganzen	1 april - 31 okt	Gedooggebieden	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Restitutie	Nee	
Exoten en onbeschermden ganzen	1 april - 31 okt	Gedooggebieden	Aanwijzing / Vrijstelling	nvt	Nee	nvt	nvt	nvt	nvt	
Exoten en onbeschermden ganzen	Jaarrond	Rest van Limburg	Aanwijzing / Vrijstelling	nvt	Nee	nvt	nvt	nvt	nvt	
Kolgans	1 nov - 31 mrt	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	
Kolgans	1 apr - 31 okt	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	
Brandgans	1 nov - 30 apr	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	
Brandgans	1 mei- 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Ruim	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	
Brandgans	1 mei- 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Beperkt	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	
Grauwe Gans	1 nov - 14 febr	Maasplassen	Ja: Ruim	Nee	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	
Grauwe Gans	1 nov - 14 febr	Rest Limburg	Nee	nvt		Nee	Nee	Ja	Ja	
Grauwe Gans	15 feb - 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Ruim	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	
Grauwe Gans	15 feb - 31 okt	Geheel Limburg	Ja: Beperkt	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	
Overige Beschermde ganzen	1 nov - 31 mrt	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	o.a. Rietganzen
Overige Beschermde ganzen	1 apr - 31 okt	Geheel Limburg	Nee	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	o.a. Rietganzen

Tabel 6-2b: Overzicht van de eventueel benodigde inspanningsverplichtingen van de grondgebruiker in verband met het inzetten van een ontheffing en/of het aanvragen van een tegemoetkoming in de schade op **niet-kwetsbare** gewassen door ganzen; * Status beleidsregels Faunafonds d.d. 1 oktober 2014

7-0 **Kolgans (*Anser albifrons*)**

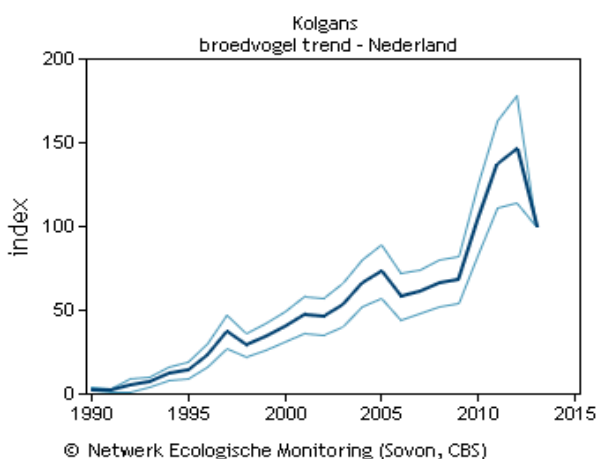
7-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

7-1.1 **Algemeen**

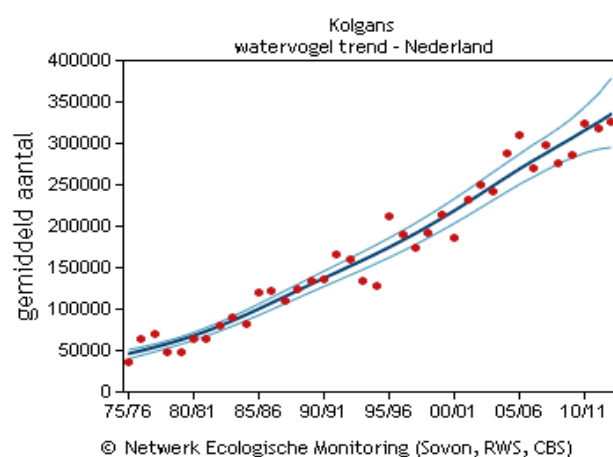

De Kolgans (*Anser albifrons*) is een zeldzame broedvogel in de waterrijke delen van Nederland. De soort is echter talrijk als wintergast tussen eind oktober en maart. De grootste aantallen overwinteren met name in graslandgebieden in Friesland, het Deltagebied en de Gelderse Poort. Ook in andere regio's kunnen echter grote aantallen worden waargenomen. Deze broedvogel uit Siberië is de laatste decennia in Nederland als overwinteraar toegenomen tot een seizoensmaximum van meer dan 851.000 exemplaren (SOVON Vogelbalans 2013).

De laatste jaren is er sprake van een voortgaande toename, met name ook van de broedvogels. Zie *Afbeelding 7-1 en 7-2* voor de trendgrafieken.

Afbeelding 7-1: Trendgrafiek Kolgans Broedvogel Nederland 1991-2013 (Bron: Sovon)

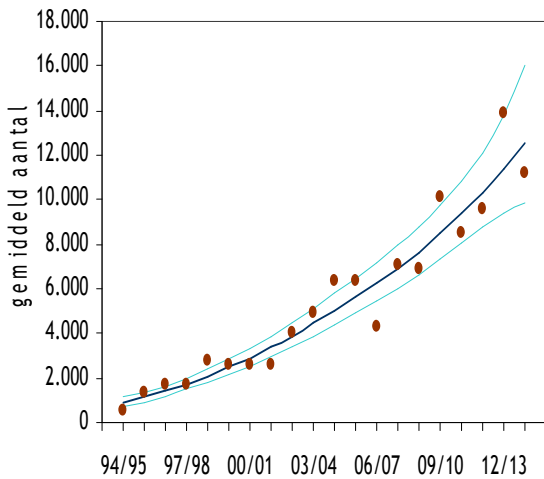
Afbeelding 7-2: Trendgrafiek Kolgans Niet-Broedvogel Nederland 1975-2011 (Bron: Sovon)

7-1.2 **Voorkomen & Trend in Limburg**

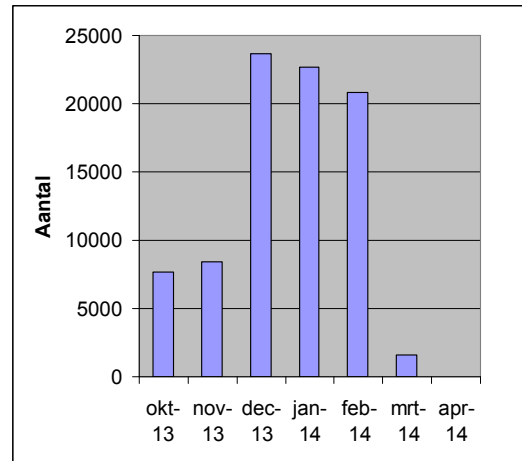
Belangrijke overwinteringsgebieden in Limburg liggen langs de Maas in Noord-Limburg, in de Maasplassenregio en rond de Grote Peel. Reneerkens et al. (2004) geven een beeld van de ontwikkeling van de stand langs de Maas. Langs de Noord-Limburgse Maas zijn de aantallen toegenomen tot ruim 6.500 exemplaren in februari 2003 (waarvan er overigens 3.500 exemplaren aan de Brabantse zijde van de Maas zaten).

In Midden-Limburg verblijven meer Kolganzen: ook daar namen de aantallen toe, van gemiddeld ca. 2.000 tot gemiddeld ca. 5.000 exemplaren in februari 2002. Bij de Maasplassen rond en ten noorden van Roermond verblijven de grootste concentraties Kolganzen. De aantallen Kolganzen in Zuid-Limburg zijn beperkt. Op 14 december 2013 werden er in Noord-Limburg 10.260, in Midden-Limburg 13.673 en in Zuid-Limburg geen Kolganzen waargenomen.

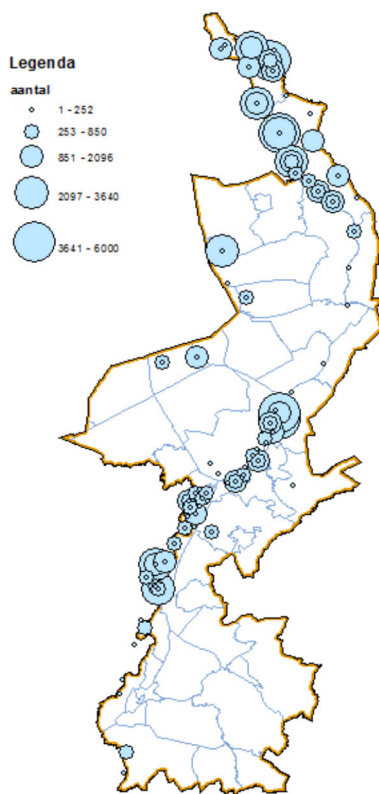
De trend van de ontwikkeling van de populatie Kolganzen in Limburg is te zien in *Afbeelding 7-3*.

Afbeelding 7-3: Trend Kolgans Limburg 1994-2014. Het gemiddelde aantal ganzen is verkregen door middeling van de maandelijkse telgegevens uit de winterperiode (Bron: Provincie Limburg)

Afbeelding 7-4: Seizoensmaxima 2013-2014 (Bron: Provincie Limburg)

In Afbeelding 7-4 zijn de seizoensmaxima voor 2013-2014 weergegeven.

In Afbeelding 7-5 zijn de verspreiding en aantallen van in Limburg waargenomen Kolganzes weergegeven in de winterperiode 2013-2014.

In Tabel 7-1 (Voorjaarstelling) en Tabel 7-2 (Zomertelling) wordt een overzicht gegeven van de telgegevens van Kolganzes in Limburg.

Afbeelding 7-5: Verspreiding van Kolganzes in Limburg Winterperiode 2013-2014 (Bron: Provincie Limburg)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	*	*	*	**	**	**	**	**	**
Voorjaarstellingen Limburg	283	78	85	87	258	199	256	7.019	77

Tabel 7-1: Inventarisatiegegevens 2006-2014 Kolganzes (Bron: * = WBE Database; ** = Voorjaarstellingen Faunabeheereenheid Limburg)

Midzomertelling Limburg	2010 *	2011 *	2012 **	2013 **	2014 **
Regio Noord			23	11	1
Regio Midden	***	***	26	16	0
Regio Zuid			0	0	4
Totaal	-	-	49	27	5

Tabel 7-2: Inventarisatiegegevens 2008-2014 Kolganzen

* Alleen in Midden-Limburg geteld (Pilot Data)

** In Noord-, Midden- en deel Zuid-Limburg geteld

*** Data vermengd met "Overige Ganzen": geen uitsplitsing

7-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

7-2.1 Algemeen

De Kolgans is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. De wet stelt de bescherming voorop en ingrijpen door de mens is een uitzondering. Bepaalde handelingen mogen alleen onder strikte voorwaarden worden uitgevoerd. Afwijken van de bescherming van dieren is volgens de wet van toepassing bij jacht, bij beheer van populaties en bij het voorkómen en beperken van schade aan erkende belangen.

De Overwinterende Kolgans was één van de soorten uit het landelijk Beleidskader Faunabeheer. Op basis hiervan ontwikkelde de provincie beleid. Dit Beleidskader zou worden opgevolgd door het Ganzenakkoord, welke echter nooit in werking is getreden. De Faunabeheereenheid Limburg heeft van GS het verzoek gekregen om in de lijn van het Ganzenakkoord te komen tot een nieuwe vorm van ganzenbeheer in Limburg

7-2.2 Het beleidskader in het kort

Het Ganzenbeheer Limburg gaat uit van een duurzame instandhouding van overwinterende trekganzen, maar geeft tevens aan dat beheer noodzakelijk is. Dat beheer bestaat uit opvang in rustgebieden en ver- en bejaging buiten die gebieden. Zie verder *Hoofdstuk 6-1: Inleiding*.

Vanuit het Ganzenakkoord werd aanbevolen rustgebieden aan te wijzen, en ontheffingen te verlenen om ver- en bejaging van ganzen buiten de rustgebieden mogelijk te maken. In totaal is in Limburg ongeveer 600 hectare gebied aangewezen als rustgebied voor trekganzen. Zie verder *Hoofdstuk 6-4 punt 4: Nieuwe Afspraken Limburgs Ganzenbeheer / Rustgebieden*.

7-2.3 Overjarig grasland

Overjarig grasland wordt niet meer als een kwetsbaar gewas beschouwd: verjaging en verontrusten is nog wel toegestaan op percelen met overjarig grasland, het doden van Kolganzen in het kader van schadebestrijding niet. Ook op percelen met niet-kwetsbare gewassen kunnen ganzen echter belangrijke gewasschade veroorzaken.

7-2.4 Kwetsbare gewassen

Voor een omschrijving van "Kwetsbare gewassen": zie *Hoofdstuk 6-6: Begripsomschrijvingen*.

Om een ontheffing tot doden te mogen gebruiken op percelen met kwetsbare gewassen, en/of om in aanmerking te komen voor tegemoetkomingen in verband met schade op percelen met kwetsbare gewassen moeten er gelijktijdig minimaal twee typen preventieve middelen in voldoende mate (conform Handreiking Faunaschade) worden ingezet (zicht & geluid).

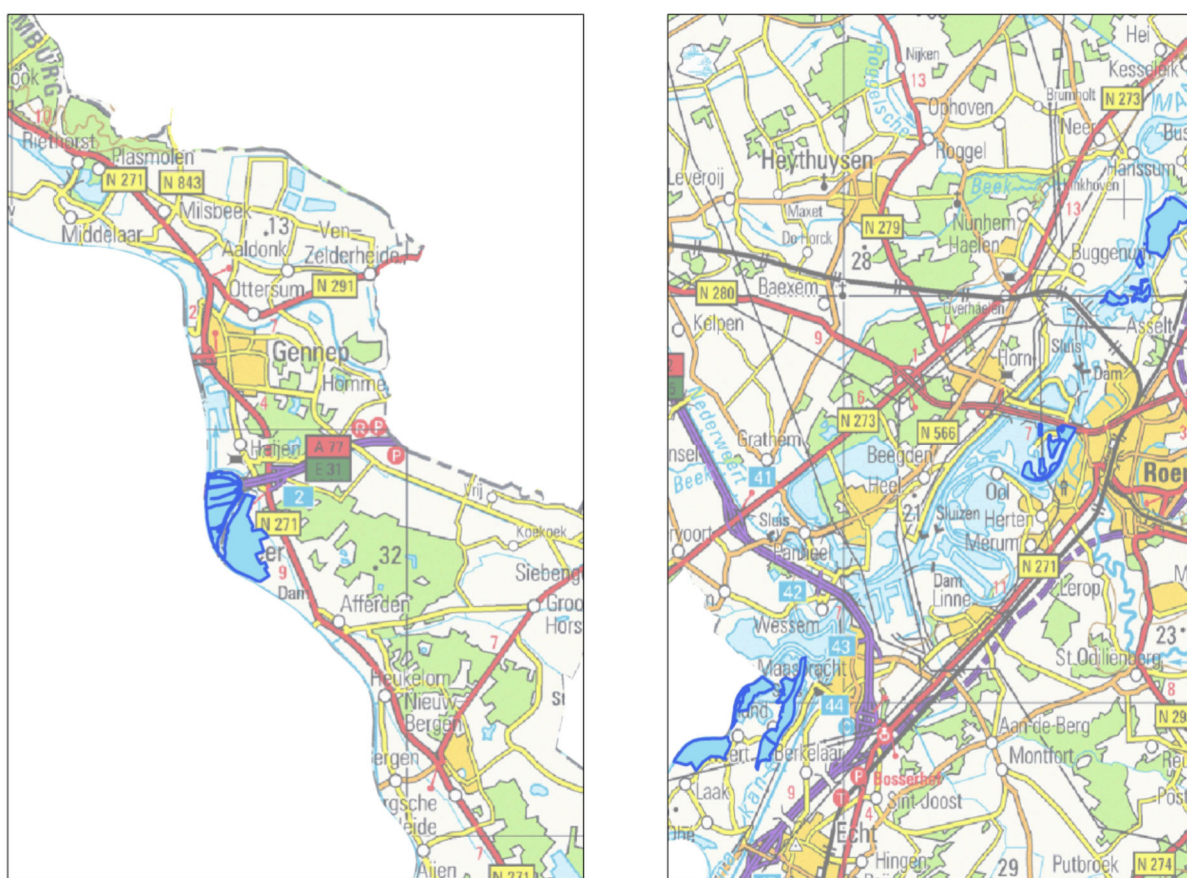
De Kolgans is op de provinciale vrijstellingslijst geplaatst voor wat betreft het verontrusten en verjagen bij dreigende schade voor zover het de gebieden betreft die niet zijn aangewezen als rustgebied of andere voor de soort aangewezen gebieden.

7-2.5 Rustgebieden in Limburg

In Tabel 7-3 en Afbeelding 7-6 wordt een overzicht gegeven van de in Limburg momenteel aangewezen rustgebieden voor winterganzen in Limburg. Er is discussie over de juiste ligging van de rustgebieden. De meest effectieve exacte ligging van de percelen zal nader worden vastgesteld.

Regio	Gebied	Oppvl.
Noordelijk Maasdal	Zuidereiland-Ossenkamp	230
Midden Limburg West	Maaswaard-Hatenboer	45
Midden Limburg West	Biesweerd	98
Midden Limburg West	Asseltse Plassen	27
Midden Limburg West	De Brandt e.o.	187
Totaal:		587

Tabel 7-3: Aangewezen rustgebieden voor trekganzenopvang in Limburg

Afbeelding 7-6: Aangewezen rustgebieden voor trekganzenopvang

7-3 Potentiële schade aan erkende belangen

7-3.1 Schade aan gewassen

In de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) wordt aangegeven dat ganzen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten in diverse teelten. Tabel 7-4 geeft een overzicht van de gewassen waaraan schade kan optreden, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Aardappelen	Vraat	Gehele jaar	
Aardappelen	Vraat, vertrapping	Najaar / Winter	Door ganzen die vroeg trekken
Granen	Vraat	Gehele jaar	
Grasland (Overjarig)	Vertrapping	Gehele jaar	
Graszaad / Inzaai / Zoden	Bevuiling	Gehele jaar	
Koolsoorten	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	
Maïs	Vraat	Kiemperiode	Incidenteel vertrapping
Peulvruchten	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	Incidenteel
Riet & Biezen	Vraat	Gehele jaar	Lokaal soms grote schade
Suiker- & Voederbieten	Vraat	Gehele jaar	
Suiker- & voederbieten	Vraat, vertrapping	Najaar / Winter	Door ganzen die vroeg trekken
Vollegrondsgroenten	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	
Winterwortelen	Vraat	Winter	Late teelt & bewaarteelt

Tabel 7-4: Overzicht van de schade die ganzen kunnen aanrichten aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

7-3.1.1 Potentiële Landbouwschade

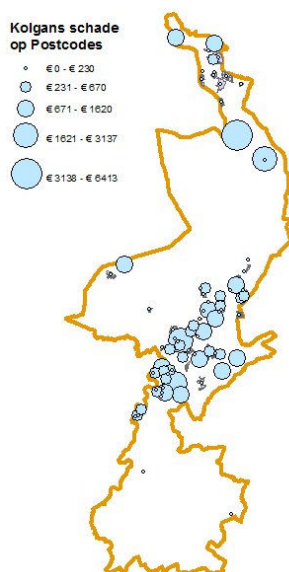
Potentieel schadegevoelige gewassen komen ook in Limburg voor (zie Tabel 7-5).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2013 (in hectares)

Aardappelen, totaal	6.949	Groenten Tuinbouw totaal	12.976
Granen, totaal	42.627	Groenten Overig Akkerbouw totaal	7.847
Grasland, blijvend	12.823	Koolzaad	227
Grasland, overig	20.014	Suikerbieten	6.466
Graszaden	204	Voederbieten	48
Groenvoedergewassen, totaal	33.282	Winterwortelen	199

Tabel 7-5: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Kolganzen in Limburg 2013 (Bron: CBS)

7-3.1.2 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2005-2013

In Afbeelding 7-7 wordt een overzicht getoond van getaxeerde schades door Kolganzen in de periode 2005-2013 per postcodegebied.

In Tabel 7-6 is de schadehistorie van de Kolganzen in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat vanaf 2005 de schade door Overwinterende Kolganzen aan landbouwgewassen varieert van € 9.116 tot € 37.165. Zie Bijlage 7-1 voor een uitgewerkt overzicht.

De werkelijke landbouwschade van Overwinterende Kolganzen in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers lieten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300.

Afbeelding 7-7 Overzicht getaxeerde schades door Kolganzen in de periode 2005-2013 per postcodegebied (Bron: Faunafonds)

Daarnaast is volgens een onderzoek van LTO Nederland ("Schade door overzomerende ganzen in de Vechtstreek" - Terwan, 2006), de werkelijke schade van ganzen een factor 2 à 2,5 hoger dan de getaxeerde schade door het Faunafonds.

Dit hangt volgens het rapport onder meer samen met de berekening van de directe gewasschade en de extra arbeid die grondgebruikers moeten investeren. Die extra hoeveelheid arbeid zou moeten worden besteed aan het verjagen van de ganzen, de extra graslandplanning en de extra voederwinning.

Ook kan het zo zijn dat een deel van de schade nu niet meer geclaimd hoeft te worden, maar in plaats daarvan via een vergoeding in de rustgebieden wordt opgevangen.

Gewas	Maand	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Grasland, blijvend	1	1.412				3.880	3.319	0	3.418	21.363	
	2	270	741	2.463	6.693	2.987		8.213	2.733	7.238	
	3	16.563	2.053	183	1.893		2.358	334	1.679	3.983	
	4			1.057		171			1.246	1.732	
	5	0						52			
	6									218	
	7									321	
	9	0							0		
	10	1.942	7.972	5.623							
	Grasland, nieuw ingezaaid	1							601		278
2			91								
3							2.843				
4			0								
Graszaad	2		0								
	3	0									
	7									256	
	12					0		592			
Groenbemester	10	2.729									
Groenten	3			269							
Koolzaad	3	0									
Overige akkerbouwgewassen	7							3.485			
	10	792									
Wintergraan	1	302	77		605	1.745	419	664	1.299		
	2	1.910	1.146		3.137		257	467			
	3	2.379	269	1.214	2.807		1.432	1.146		1.050	
	4	76	0							726	
	5				1.371						
	10	888	2.398								
	11			0	2.261	333	1.800	805			
	12		225		874			1.378	0		
	Kolgans totaal		29.263	14.972	10.809	19.641	9.116	12.428	17.737	10.375	37.165

Tabel 7-6: Overzicht getaxeerde schade in €, veroorzaakt door Overwinterende Kolganzen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie; diersoort was wel opgegeven bij schademelding, maar niet door taxateur vastgesteld)

7-3.2 Wenselijkheid beheer

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie kan blijven optreden aan diverse landbouwgewassen.

7-3.3 Schadevoorkomende maatregelen

7-3.3.1 Mogelijk te nemen preventieve en schadebeperkende maatregelen

Het Faunafonds (www.bij12.nl/bij12units/faunafonds) en de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) geven een overzicht van de maatregelen die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door ganzen in de winterperiode; voor details van de in te zetten middelen verwijzen wij naar deze bronnen.

Gegevens over de effectiviteit van verjaging door akoestische en visuele middelen om belangrijke schade te voorkomen en te beperken zijn niet bekend. Aangenomen wordt dat op den duur de effectiviteit van verjagende middelen afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder de verjaagactiviteiten zijn des te hoger de effectiviteit is (*Oord, 2002; Handreiking Faunaschade 2009*). Tevens zal de effectiviteit afhankelijk zijn van de aanwezigheid van geschikte rustgebieden in de omgeving.

7-3.3.2 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door de Ganzen:

<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Knalapparaten</i>	<i>Elektronische geluidsgolven</i>
<i>Camouflagenetten</i>	<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Schriklint / koord</i>
<i>Landbouwwerktuigen</i>	<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Flitsmolen</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

7-3.3.3 Preventieve en schadebeperkende maatregelen in het verleden

Diverse preventieve en schadebeperkende maatregelen (conform de Handreiking Faunaschade) zijn in de afgelopen faunabeheerplanperiode in de provincie Limburg genomen. Daarnaast was er in de winterperiode de mogelijkheid tot het gebruiken van een verjagingsplan waardoor de optische middelen (vlaggen en zakken) achterwege konden blijven op overjarig grasland (zie *Paragraaf 7-3.4.2*).

7-3.3.4 Beheer ter voorkoming en beperking van schade in de toekomst

Om schade te voorkomen worden preventieve maatregelen ingezet conform de Handreiking Faunaschade (www.bij12.nl/bij12units/faunafonds), en zal aan verjaging ondersteunend afschot worden ingezet op of in de onmiddellijke nabijheid van het schadeperceel. Indien er nieuwe effectieve methodes ter preventie of verjaging ter beschikking komen zullen deze uiteraard ook worden ingezet.

7-4 Gewenste Stand

In de winterperiode is een gewenste stand niet van toepassing, en er wordt slechts een verwaarloosbaar effect op de stand verwacht gezien het relatief lage verwachte aantal middels incidenteel ondersteunend afschot te doden dieren ten opzichte van de in Limburg dan aanwezige populatie.

Een grote standganspopulatie van Kolganzen in Limburg is ongewenst. In de zomer zal indien zich een standpopulatie gaat ontwikkelen een minimale midzomerstand van 50 dieren per regio (Noord/Midden/Zuid) worden nagestreefd: dit is een stand waarbij er naar verwachting geen onacceptabele schade aan erkende belangen zal worden aangericht.

7-5 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

De provincie en SOVON voeren tellingen uit. Daarnaast voert de Faunabeheereenheid Limburg ieder voorjaar en midzomer ook een inventarisatie uit die de gehele provincie omvat. Een exact beeld van het aantal ganzen is niet altijd eenvoudig te verkrijgen daar dit gedurende de winter zeer sterk kan fluctueren afhankelijk van de weeromstandigheden per winter.

7-6 **Beheer**

7-6.1 **Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode**

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was het mogelijk om door middel van een ontheffing met meldingssysteem verjaging met ondersteunend afschot te plegen mits er voldoende verjagende middelen in het veld geplaatst waren.

7-6.1.1 **Beheer: Afgegeven Ontheffingen**

In Tabel 7-7 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2004-2005	7	10	1	18
2005-2006	8	10	1	19
2006-2007	6	10	0	16
2007-2008	7	11	2	20
2008-2009	7	11	4	22
2009-2010	8	12	4	24
2010-2011	9	11	3	23
2011-2012	9	12	3	24
2012-2013	9	12	3	24
2013-2014	5	7	2	14

Tabel 7-7: Overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen aan WBE's 2004-2014

7-6.1.2 **Beheer: Maatregelen**

Tabel 7-8 vermeldt van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren in de winterperiode (1 oktober - 31 maart) in Limburg.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2005-2006	14	24	0	38
2006-2007	0	314	0	314
2007-2008	12	202	0	214
2008-2009	0	336	0	336
2009-2010	5	188	0	193
2010-2011	0	241	0	241
2011-2012	38	290	0	328
2012-2013	53	245	0	298
2013-2014	107	244	39	390

Tabel 7-8: Overzicht aantal gedode Overwinterende Kolganzen Limburg 2005-2014

7-6.2 **Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen**

7-6.2.1 **Gewenste maatregelen**

Ter voorkoming en beperking van schade wordt een jaarrond **Beperkte Ontheffing Schadebeperking** aangevraagd om op of in de onmiddellijke omgeving van percelen met kwetsbare gewassen aan verjaging ondersteunend afschot van maximaal 2 dieren per invallende groep te kunnen uitvoeren verwijzend naar het lerend vermogen van de ganzen.

De Faunabeheereenheid Limburg stelt de ontheffingverlener voor om een clause op te nemen in de ontheffing op voorhand ten aanzien van verjagende en alternatieve werende middelen. Deze ontheffingsvoorschriften zouden op grond van voortschrijdend inzicht aangepast moeten kunnen worden lopende de geldigheidsduur van de ontheffing (bijvoorbeeld veranderingen in eisen ten aanzien van verjagende middelen).

Ten aanzien van de periode per dag dat het geweer ingezet mag worden om aan verjaging ondersteunend afschot te plegen (lerend vermogen) wordt gevraagd dit van een uur voor zonsopgang tot en met een uur na zonsondergang te laten lopen, zodat het aan verjaging ondersteunend afschot effectiever kan plaatsvinden.

Momenteel zijn er nog nagenoeg geen Kolganzen als standganzen in Limburg. Mocht zich echter de komende beheerperiode wél een (broed)populatie ontwikkelen (zoals met de Brandganzen het geval was), wordt dit als een ongewenste ontwikkeling beschouwd, en aanvullend zal een **Ruime Ontheffing Populatiereductie** voor de zomerperiode voor deze soort worden aangevraagd, met een minimale populatiegrootte van 50 dieren per regio (Noord/Midden/Zuid).

7-6.2.2 Plaats van Beheer

Plaats van afschot zal zijn op het perceel met kwetsbare gewassen waarop schade aan de erkende belangen optreedt of verwacht wordt of op maximaal 100 meter van dit perceel, zodat het aan verjaging ondersteunend afschot op invallende ganzen (ganzen die door te cirkelen of in glijvlucht gaan aangeven dat zij gaan landen op het schadeperceel) effectiever kan plaatsvinden. Bijkomend voordeel kan zijn dat op iets grotere afstand van een schadeperceel waar ganzen neerstrijken mogelijk meer kansen op natuurlijke dekking voor een jachtaktehouder aanwezig is, die hierdoor dan ook effectiever aan verjaging ondersteunend afschot kan plegen.

7-6.2.3 Beheer Periodes

Kolganzen komen nu overwegend in de winterperiode in Limburg voor. Soms worden ook in de zomerperiode groepjes Kolganzen waargenomen. Als zij dan ook schade veroorzaken aan kwetsbare gewassen kan ook dan de beperkte ontheffing ingezet worden.

Momenteel zijn er nog nagenoeg geen populaties Kolganzen als standganzen in Limburg. Mocht dit zich echter de komende beheerperiode wél ontwikkelen (zoals met de Brandganzen het geval was), dan zal een **Ruime Ontheffing Populatiereductie** voor de zomerperiode voor deze soort worden aangevraagd.

7-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

7-6.2.4.1 Inventarisatie populatie

Minimaal 2x per jaar vindt er een provinciebrede telling plaats. De aantalsontwikkeling van diverse ganzensoorten zal ieder jaar in het voorjaar (in principe de 1^e zaterdag April) en midzomer (in principe de 3^e zaterdag Juli) worden gemonitord volgens de daarvoor geldende protocollen.

7-6.2.4.2 Meldingssysteem

Voordat een doorgeschreven Machtiging tot gebruik van de Beperkte Ontheffing Schadebeperking mag worden ingezet dient er eerst een aanvraag bij de Faunabeheereenheid Limburg ingediend te worden. In deze aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, bij welk soort gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen al zijn getroffen. Deze meldingen worden doorgestuurd naar de provincie. Een veldinspectie kan dan door medewerkers van de provincie worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan.

7-6.2.4.3 Methodiek Ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen kwalitatieve en uniforme formulieren ter beschikking;*

- De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;
- De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of Wildbeheereenheid) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.

7-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Het aantal dieren gedood met de Beperkte Ontheffing Schadebeperking Kolganzen in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

Het eventueel te verwachten in Limburg aantal dieren gedood met Kolganzen ontheffing **Populatiereductie Standganzen** in de zomerperiode vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort. Daarnaast wordt een minimum aantal dieren in Limburg gewaarborgd, overeenkomend met de aantallen waarbij er naar verwachting sprake is van acceptabele schade (50 in Noord-Limburg, 50 in Midden-Limburg en 50 in Zuid-Limburg).

7-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Er is op dit moment wel een compleet beeld van de preventieve en schade beperkende maatregelen die in het verleden zijn genomen in de provincie Limburg, maar niet direct van de effectiviteit daarvan. Diverse middelen zoals voorgeschreven door de ontheffingen en het Faunafonds zijn toegepast. Een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse middelen zal hierover mogelijk meer duidelijk maken. Wel duidelijk is dat ondanks de verplichte inzet van de werende middelen er nog steeds schade optreedt, dus dat de huidige werende middelen alleen niet voldoende effectief zijn.

7-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

7-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 7-5.

7-7 Conclusies & Analyse

7-7.1 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De afgelopen periode is het aantal overwinterende Kolganzen in Limburg en de rest van Nederland in aantal toegenomen. Ondanks het aanwezig zijn van rustgebieden blijft daarbuiten de schade nog in belangrijke mate optreden. Er komt nu voor Kolganzen extra winterrust, maar op kwetsbare gewassen kan nu een Beperkte Ontheffing Schadebeperking worden ingezet.

Voortzetting van het beleid ten aanzien van foerageergebieden (nu rustgebieden geheten) is gewenst, waarbij de Faunabeheereenheid Limburg een nadere bepaling van de juiste ligging van de rustgebieden voorstaat.

7-7.2 Doelstellingen

Voor de komende beheerperiode wordt gestreefd naar extra winterrust voor Kolganzen middels rustgebieden en door het niet langer beschikbaar zijn van ontheffingen tot afschot op niet-kwetsbare gewassen. Daar waar toch schade dreigt of optreedt kan dit beperkt worden door het inzetten van een Beperkte Ontheffing Schadebeperking met tot aan verjaging ondersteunend afschot.

Momenteel zijn er nog nagenoeg geen Kolganzen als standganzen in Limburg. Mocht dit zich echter de komende beheerperiode wél ontwikkelen (zoals bijvoorbeeld met de Brandganzen het geval was), dan zal een **Ruime Ontheffing Populatiereductie** voor de zomerperiode voor deze soort worden aangevraagd, met een minimale populatiegrootte van 50 dieren per regio, zodat voorkomen wordt dat zich een grote standpopulatie gaat vestigen.

7-8 Referenties

- *Avifauna van Limburg, NHGL 2006*
- *Evaluatie Opvangbeleid 2002-2008 overwinterende ganzen en Smienten, Min LNV 2009*
- *Handreiking Faunaschade 2009*
- *SOVON database*
- *SOVON: Vogelbalans 2013 / Thema Ganzen*
- *SOVON – Watervogels in Nederland 2013/66*

Bijlage 7-1: Getaxeerde schade door Kolganzen in Limburg 2005-2013 (Faunafonds)

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de getaxeerde schades veroorzaakt in Limburg voor de periode 2005-2013 welke waren opgegeven voor een tegemoetkoming bij het Faunafonds. Soms is er geen bedrag ingevuld: de taxateur kon dan bij de veldcontrole niet vaststellen dat de in de aanvraag vermelde soort nog aanwezig was en voor een deelpercentage van de schade verantwoordelijk was geweest.

Diersoort	Datum melding	Getaxeerd bedrag per diersoort	Oppervlakte schade [ha]	Gewas	Postcode
Kolgans	10-jan-05	€ 54	1,5	wintergraan	6031LC
Kolgans	18-jan-05	€ 270	8	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	18-jan-05	€ 670	20	grasland, blijvend	6074GD
Kolgans	26-jan-05	€ 248	2,25	wintergraan	6077NW
Kolgans	31-jan-05	€ 472	6,3	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	02-feb-05	€ -	0	wintergraan	6114LA
Kolgans	07-feb-05	€ 359	6,5	wintergraan	6127PA
Kolgans	10-feb-05	€ 64	2	wintergraan	6114JW
Kolgans	15-feb-05	€ 270	8,5	grasland, blijvend	6019DG
Kolgans	15-feb-05	€ -	0	wintergraan	6019DG
Kolgans	22-feb-05	€ 592	45,3	wintergraan	6085AG
Kolgans	24-feb-05	€ 895	4,5	wintergraan	6587AD
Kolgans	03-mrt-05	€ 83	3	wintergraan	6124BC
Kolgans	07-mrt-05	€ 6.413	59,5	grasland, blijvend	5855AS
Kolgans	08-mrt-05	€ 250	9,4	wintergraan	6071PD
Kolgans	08-mrt-05	€ 262	7,18	wintergraan	6101AE
Kolgans	10-mrt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6116BB
Kolgans	10-mrt-05	€ 524	11,3	grasland, blijvend	6099BR
Kolgans	10-mrt-05	€ -	0	wintergraan	6099BR
Kolgans	11-mrt-05	€ 451	11,7	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	11-mrt-05	€ 486	4,5	grasland, blijvend	6116AD
Kolgans	11-mrt-05	€ 1.264	12,2	grasland, blijvend	6107BK
Kolgans	15-mrt-05	€ 1.620	18	grasland, blijvend	6031NP
Kolgans	15-mrt-05	€ 2.925	28	grasland, blijvend	6101NM
Kolgans	15-mrt-05	€ 117	3,9	grasland, blijvend	6101XW
Kolgans	15-mrt-05	€ 832	4	wintergraan	6114LB
Kolgans	21-mrt-05	€ -	0	graszaad	6101RA
Kolgans	22-mrt-05	€ 2.304	26,75	grasland, blijvend	5871CG
Kolgans	22-mrt-05	€ -	0	koolzaad	5871CG
Kolgans	22-mrt-05	€ 842	5	wintergraan	5871CG
Kolgans	23-mrt-05	€ 459	10,5	grasland, blijvend	6107AB
Kolgans	23-mrt-05	€ 110	5	wintergraan	6107AB
Kolgans	18-apr-05	€ 76	2,4	wintergraan	5851AB
Kolgans	12-mei-05	€ -	0	grasland, blijvend	6019DG
Kolgans	27-sep-05	€ -	0	grasland, blijvend	6101NM
Kolgans	01-okt-05	€ 1.361	6,3	groenbemester	6061EX
Kolgans	02-okt-05	€ 1.261	27,92	grasland, blijvend	6041TN
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PD
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PD
Kolgans	02-okt-05	€ 9	1	grasland, blijvend	6598MX
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	5851AS

Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PZ
Kolgans	02-okt-05	€ 168	5,5	grasland, blijvend	6107AB
Kolgans	02-okt-05	€ 103	4,5	grasland, blijvend	6101NM
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	5853EH
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Kolgans	02-okt-05	€ 211	5,5	grasland, blijvend	6074AC
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-okt-05	€ 11	0,3	grasland, blijvend	6598MH
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6598MR
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6101XS
Kolgans	02-okt-05	€ 644	2,98	groenbemester	6595PA
Kolgans	02-okt-05	€ 724	3,35	groenbemester	6595PM
Kolgans	02-okt-05	€ 104	1,44	overige akkerbouwgewassen	5853EM
Kolgans	02-okt-05	€ 141	1,96	overige akkerbouwgewassen	6101XS
Kolgans	02-okt-05	€ 547	7,6	overige akkerbouwgewassen	5441PW
Kolgans	02-okt-05	€ 277	7	wintergraan	6595\$%
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6071PD
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6595NM
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6107AB
Kolgans	02-okt-05	€ 611	5,7	wintergraan	6107BM
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6599EG
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6071PD
Kolgans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6191AA
Kolgans	02-okt-05	€ -	15,53	wintergraan	6191AA
Kolgans	05-okt-05	€ 179	13,25	grasland, blijvend	5995PS
Kolgans	27-okt-05	€ -	0	wintergraan	6067BJ
Kolgans	17-jan-06	€ 35	1,4	wintergraan	6595NC
Kolgans	17-jan-06	€ 42	3,5	wintergraan	6595NC
Kolgans	14-feb-06	€ -	0	wintergraan	5753RW
Kolgans	14-feb-06	€ 495	12	wintergraan	6051JS
Kolgans	14-feb-06	€ 651	11,9	wintergraan	6067BJ
Kolgans	16-feb-06	€ 91	2	grasland, nieuw ingezaaid	6466EZ
Kolgans	17-feb-06	€ 108	3	grasland, blijvend	6086NC
Kolgans	17-feb-06	€ -	0	graszaad	6086PT
Kolgans	28-feb-06	€ 108	3	grasland, blijvend	6097NL
Kolgans	28-feb-06	€ 187	4	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	28-feb-06	€ 230	8	grasland, blijvend	6097AR
Kolgans	28-feb-06	€ 108	3	grasland, blijvend	6067CC
Kolgans	06-mrt-06	€ 401	8	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	06-mrt-06	€ 485	16,85	grasland, blijvend	6051JS
Kolgans	07-mrt-06	€ 98	7	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	07-mrt-06	€ 386	14	grasland, blijvend	6074GD
Kolgans	15-mrt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6116AD
Kolgans	21-mrt-06	€ 134	2	grasland, blijvend	6107BK
Kolgans	21-mrt-06	€ 76	4	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	21-mrt-06	€ 103	3,74	wintergraan	6107BK
Kolgans	22-mrt-06	€ 93	3,5	grasland, blijvend	5991PP
Kolgans	23-mrt-06	€ 64	2,5	grasland, blijvend	6081PA

Kolgans	24-mrt-06	€ 172	3	grasland, blijvend	6101NM
Kolgans	24-mrt-06	€ 166	6	wintergraan	6019DG
Kolgans	30-mrt-06	€ 144	3	grasland, blijvend	6109RE
Kolgans	05-apr-06	€ -	0	grasland, nieuw ingezaaid	6017BH
Kolgans	26-apr-06	€ -	4,08	wintergraan	6071PD
Kolgans	02-okt-06	€ 948	6,25	grasland, blijvend	6107AB
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PD
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Kolgans	02-okt-06	€ 97	1,5	grasland, blijvend	5851AS
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Kolgans	02-okt-06	€ 97	1,5	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-okt-06	€ 836	10,5	grasland, blijvend	6071NW
Kolgans	02-okt-06	€ 22	0,5	grasland, blijvend	6598MH
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6061EX
Kolgans	02-okt-06	€ 64	1	grasland, blijvend	5853EH
Kolgans	02-okt-06	€ 1.633	7,5	grasland, blijvend	5754RA
Kolgans	02-okt-06	€ 811	8,25	grasland, blijvend	6071PD
Kolgans	02-okt-06	€ 427	6,5	grasland, blijvend	6101NM
Kolgans	02-okt-06	€ 189	2,25	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	02-okt-06	€ 2.648	29,89	grasland, blijvend	6041TN
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6105AD
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6086AV
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6598MX
Kolgans	02-okt-06	€ 200	2,5	grasland, blijvend	6598MX
Kolgans	02-okt-06	€ -	0	wintergraan	6595NM
Kolgans	02-okt-06	€ 405	4	wintergraan	6191AA
Kolgans	02-okt-06	€ 800	5,15	wintergraan	6071PD
Kolgans	02-okt-06	€ 1.193	9,18	wintergraan	6595\$%
Kolgans	22-dec-06	€ 74	2	wintergraan	6049CJ
Kolgans	29-dec-06	€ 151	1,5	wintergraan	6051JS
Kolgans	26-feb-07	€ 270	2,75	grasland, blijvend	6097AR
Kolgans	26-feb-07	€ 185	1,75	grasland, blijvend	6097NL
Kolgans	26-feb-07	€ 337	2,5	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	27-feb-07	€ 277	5,5	grasland, blijvend	6067CC
Kolgans	27-feb-07	€ 243	4	grasland, blijvend	6051JS
Kolgans	27-feb-07	€ 378	2	grasland, blijvend	6097AE
Kolgans	28-feb-07	€ 348	7,25	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	28-feb-07	€ 425	17,5	grasland, blijvend	6074GD
Kolgans	02-mrt-07	€ 183	8,5	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	05-mrt-07	€ 421	5,76	wintergraan	6067BJ
Kolgans	09-mrt-07	€ 793	4,7	wintergraan	6067BJ
Kolgans	12-mrt-07	€ 269	0,4	groenten	6097EK
Kolgans	20-apr-07	€ 344	7,75	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	20-apr-07	€ 16	0,5	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	24-apr-07	€ 66	0,75	grasland, blijvend	6037RJ
Kolgans	26-apr-07	€ 631	38	grasland, blijvend	5871CG
Kolgans	02-okt-07	€ 1.656	6,25	grasland, blijvend	6071PD

Kolgans	02-okt-07	€ 484	3,75	grasland, blijvend	5954PE
Kolgans	02-okt-07	€ 1.722	16	grasland, blijvend	6041TN
Kolgans	02-okt-07	€ 342	3,25	grasland, blijvend	5851AS
Kolgans	02-okt-07	€ 216	2,25	grasland, blijvend	6598MX
Kolgans	02-okt-07	€ 356	4,5	grasland, blijvend	5754RA
Kolgans	02-okt-07	€ 657	4,5	grasland, blijvend	6107AB
Kolgans	02-okt-07	€ 137	1,3	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-okt-07	€ 53	0,5	grasland, blijvend	6598MH
Kolgans	20-nov-07	€ -	0	wintergraan	6598BJ
Kolgans	23-jan-08	€ 431	3,5	wintergraan	6127AJ
Kolgans	31-jan-08	€ 174	1,75	wintergraan	6127AS
Kolgans	13-feb-08	€ 549	6,75	grasland, blijvend	5954PE
Kolgans	20-feb-08	€ 3.137	9	wintergraan	6097AL
Kolgans	21-feb-08	€ 328	3,5	grasland, blijvend	6086NC
Kolgans	22-feb-08	€ 618	7,5	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	25-feb-08	€ 1.552	14,5	grasland, blijvend	6074GD
Kolgans	26-feb-08	€ -	0	grasland, blijvend	6051JS
Kolgans	26-feb-08	€ -	0	grasland, blijvend	6067CC
Kolgans	26-feb-08	€ 225	1,5	grasland, blijvend	6097AE
Kolgans	26-feb-08	€ 426	2	grasland, blijvend	6097NL
Kolgans	26-feb-08	€ 492	4,25	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	26-feb-08	€ 956	5	grasland, blijvend	6097AR
Kolgans	28-feb-08	€ 863	11	grasland, blijvend	5954PE
Kolgans	28-feb-08	€ 684	7,5	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	07-mrt-08	€ 956	6,75	grasland, blijvend	6071NW
Kolgans	20-mrt-08	€ 2.480	6	wintergraan	6067BJ
Kolgans	20-mrt-08	€ 327	1,75	wintergraan	6097EK
Kolgans	27-mrt-08	€ 937	4,5	grasland, blijvend	6082NC
Kolgans	07-mei-08	€ 596	2,75	wintergraan	6107AB
Kolgans	21-mei-08	€ 775	2,8	wintergraan	6071PD
Kolgans	27-nov-08	€ 252	2	wintergraan	6051JS
Kolgans	27-nov-08	€ 159	3,5	wintergraan	6067BJ
Kolgans	27-nov-08	€ 1.850	8	wintergraan	6067BJ
Kolgans	09-dec-08	€ 874	3,6	wintergraan	6071PD
Kolgans	02-jan-09	€ 331	6,3	grasland, blijvend	6071PD
Kolgans	02-jan-09	€ 301	6	grasland, blijvend	5754RA
Kolgans	02-jan-09	€ 259	5,4	grasland, blijvend	6107AB
Kolgans	02-jan-09	€ 33	1,25	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-jan-09	€ 324	4,5	grasland, blijvend	6109RE
Kolgans	02-jan-09	€ 59	1,35	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	02-jan-09	€ 1.824	29,4	grasland, blijvend	6041TN
Kolgans	02-jan-09	€ 138	2,5	wintergraan	6107BM
Kolgans	02-jan-09	€ 432	6,1	wintergraan	6071PD
Kolgans	27-jan-09	€ 1.175	5,6	wintergraan	5953DC
Kolgans	28-jan-09	€ 443	8,25	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	28-jan-09	€ 306	9	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	03-feb-09	€ 294	6,5	grasland, blijvend	6086NC
Kolgans	13-feb-09	€ 1.123	17,6	grasland, blijvend	6074GD
Kolgans	17-feb-09	€ 131	6,25	grasland, blijvend	5954PE
Kolgans	19-feb-09	€ 145	2,25	grasland, blijvend	6097NL

Kolgans	19-feb-09	€ 382	4,55	grasland, blijvend	6067CC
Kolgans	23-feb-09	€ 151	3	grasland, blijvend	6097AR
Kolgans	23-feb-09	€ 617	4	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	23-feb-09	€ 144	1,65	grasland, blijvend	6097AE
Kolgans	07-apr-09	€ 171	2,55	grasland, blijvend	6082NC
Kolgans	19-nov-09	€ 333	4,4	wintergraan	5953TJ
Kolgans	31-dec-09	€ -	0	graszaad	6127AJ
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6598MH
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6109RE
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	5851AS
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6105AD
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	5853EH
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6598MX
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	wintergraan	6071PD
Kolgans	02-jan-10	€ -	0	wintergraan	6598MX
Kolgans	11-jan-10	€ 340	3,35	grasland, blijvend	6086PT
Kolgans	22-jan-10	€ 1.087	14	grasland, blijvend	6074GD
Kolgans	22-jan-10	€ 952	13	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	25-jan-10	€ 940	9,75	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	27-jan-10	€ 419	12,2	wintergraan	6085AG
Kolgans	02-feb-10	€ 257	7,25	wintergraan	5851AB
Kolgans	02-mrt-10	€ 174	1,6	grasland, blijvend	6097AE
Kolgans	02-mrt-10	€ 312	2,15	grasland, blijvend	6097NL
Kolgans	02-mrt-10	€ 456	3,25	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	02-mrt-10	€ 504	12,8	grasland, blijvend	6067CC
Kolgans	02-mrt-10	€ 390	2,5	grasland, blijvend	6097AR
Kolgans	02-mrt-10	€ 1.325	5,5	wintergraan	6067BJ
Kolgans	03-mrt-10	€ 522	10	grasland, blijvend	6051JS
Kolgans	03-mrt-10	€ 107	4	wintergraan	6051JS
Kolgans	18-mrt-10	€ 2.843	10,6	grasland, nieuw ingezaaid	5954PE
Kolgans	26-nov-10	€ 1.800	6,5	wintergraan	5953DC
Kolgans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Kolgans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Kolgans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Kolgans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6598MH
Kolgans	02-jan-11	€ 324	1,8	wintergraan	6107BM
Kolgans	06-jan-11	€ 601	4,39	grasland, nieuw ingezaaid	5953TJ
Kolgans	14-jan-11	€ 340	3,6	wintergraan	5953DC
Kolgans	01-feb-11	€ 361	1,75	grasland, blijvend	6097AE
Kolgans	01-feb-11	€ 716	5,75	grasland, blijvend	6067CC
Kolgans	01-feb-11	€ 1.092	16,85	grasland, blijvend	6051JS
Kolgans	01-feb-11	€ 2.457	5	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	01-feb-11	€ 1.809	8	grasland, blijvend	6097AR
Kolgans	01-feb-11	€ 612	2,9	grasland, blijvend	6097NL

Kolgans	11-feb-11	€ 220	15,25	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	11-feb-11	€ 108	4	wintergraan	6107AB
Kolgans	11-feb-11	€ 359	8	wintergraan	6019DG
Kolgans	24-feb-11	€ 946	5	grasland, blijvend	5954PE
Kolgans	04-mrt-11	€ 334	7,45	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	10-mrt-11	€ 1.146	6,9	wintergraan	6075AD
Kolgans	31-mei-11	€ 52	9,8	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	26-jul-11	€ 3.485	1,77	overige akkerbouwgewassen	6075AD
Kolgans	08-sep-11	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	28-nov-11	€ 805	2,5	wintergraan	6599CJ
Kolgans	13-dec-11	€ 303	2	wintergraan	5953TJ
Kolgans	18-dec-11	€ 592	6,01	graszaad	5953DC
Kolgans	18-dec-11	€ 500	4,25	wintergraan	5953DC
Kolgans	21-dec-11	€ 575	2	wintergraan	5954NK
Kolgans	27-jan-12	€ 713	12	grasland, blijvend	6051JS
Kolgans	27-jan-12	€ 609	2,35	grasland, blijvend	6097NL
Kolgans	27-jan-12	€ 1.236	9,7	grasland, blijvend	6097AR
Kolgans	27-jan-12	€ 74	1,5	grasland, blijvend	6097AE
Kolgans	27-jan-12	€ -	0	grasland, blijvend	6067CC
Kolgans	27-jan-12	€ 786	3,5	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	27-jan-12	€ 747	1	wintergraan	6097EK
Kolgans	31-jan-12	€ 552	2	wintergraan	6086PR
Kolgans	07-feb-12	€ 1.374	5,25	grasland, blijvend	6086NC
Kolgans	08-feb-12	€ 873	17,75	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	08-feb-12	€ 351	11,45	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	24-feb-12	€ 135	11	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	13-mrt-12	€ 1.679	11,25	grasland, blijvend	6082NC
Kolgans	04-apr-12	€ 1.246	1,75	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	18-dec-12	€ -	0	wintergraan	5954GC
Kolgans	02-jan-13	€ 1.362	27,75	grasland, blijvend	6102RL
Kolgans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Kolgans	02-jan-13	€ 647	5	grasland, blijvend	5851AS
Kolgans	02-jan-13	€ 375	3	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	02-jan-13	€ 1.153	6,75	grasland, blijvend	6107AB
Kolgans	02-jan-13	€ 488	5,5	grasland, blijvend	6071PB
Kolgans	02-jan-13	€ 2.698	8,85	grasland, blijvend	5754RA
Kolgans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	6598MH
Kolgans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Kolgans	02-jan-13	€ 2.166	12	grasland, blijvend	6071PD
Kolgans	02-jan-13	€ 1.100	10,5	grasland, blijvend	6598MX
Kolgans	02-jan-13	€ 6.527	26,25	grasland, blijvend	6041TN
Kolgans	13-jan-13	€ 615	4,5	grasland, blijvend	6127PA
Kolgans	13-jan-13	€ 278	3,75	grasland, nieuw ingezaaid	6127PA
Kolgans	15-jan-13	€ 850	7,5	grasland, blijvend	6051JS
Kolgans	15-jan-13	€ 851	5,5	grasland, blijvend	6097EK
Kolgans	15-jan-13	€ 802	4,8	grasland, blijvend	6077PC
Kolgans	15-jan-13	€ 152	1,5	grasland, blijvend	6097AE
Kolgans	15-jan-13	€ 466	2	grasland, blijvend	6097NL
Kolgans	15-jan-13	€ 1.111	7,7	grasland, blijvend	6097AR

Kolgans	05-feb-13	€ 2.359	13,5	grasland, blijvend	6074GD
Kolgans	05-feb-13	€ 2.105	6,25	grasland, blijvend	6086NC
Kolgans	05-feb-13	€ 1.914	13,5	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	26-feb-13	€ 99	0,7	grasland, blijvend	6082AA
Kolgans	26-feb-13	€ 761	11,25	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	04-mrt-13	€ 160	4,25	grasland, blijvend	6085AG
Kolgans	05-mrt-13	€ 846	1,84	wintergraan	5954GC
Kolgans	11-mrt-13	€ 461	2,95	grasland, blijvend	6037RJ
Kolgans	11-mrt-13	€ 222	1,5	grasland, blijvend	6102RL
Kolgans	12-mrt-13	€ 489	7,95	grasland, blijvend	6107BM
Kolgans	12-mrt-13	€ 204	2,75	wintergraan	6107BM
Kolgans	25-mrt-13	€ 2.651	8	grasland, blijvend	6082NC
Kolgans	08-apr-13	€ 726	3,25	wintergraan	6107AB
Kolgans	11-apr-13	€ 1.732	3,75	grasland, blijvend	6101XW
Kolgans	25-jun-13	€ 218	9,5	grasland, blijvend	6109RH
Kolgans	21-jul-13	€ 32	7,5	grasland, blijvend	5871CE
Kolgans	23-jul-13	€ 256	6,1	graszaad	5953DC
Kolgans	26-jul-13	€ 72	4,5	grasland, blijvend	6037RJ
Kolgans	26-jul-13	€ 217	12,8	grasland, blijvend	6102RL

8-0 **Grauwe Gans (*Anser anser*)**

8-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

8-1.1 **Algemeen**

De Grauwe Gans is in Nederland een algemene jaarvogel. Moerasgebieden met riet en eilanden vormen een ideale omgeving voor broedende Grauwe Ganzen. Ook in moerasbossen met elzen en wilgenstruweel voelt de soort zich thuis.

Het dieet is hoofdzakelijk plantaardig: gras, wortelstokken, bladeren, zaad, vruchten en plantenspruiten, 's winters aangevuld met granen, oogstresten (zoals aardappels of bieten) en andere overstaande of ingezaaide landbouwgewassen. Grauwe Ganzen foerageren zowel vanaf het water (op water- en oeverplanten) als op het land.

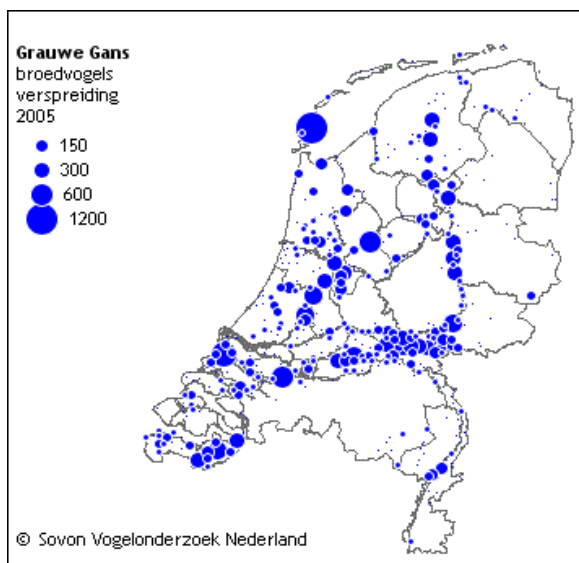
Momenteel verblijven er 's winters circa 421.000 Grauwe Ganzen in Nederland (SOVON *Watervogels in Nederland 2013*). Zie *Tabel 8-1* voor overzichten van de seizoensmaxima geteld tussen september en mei (Bron: *NEM 2014*). In de zomer zijn er 440.000 Grauwe Ganzen in Nederland (*Vogelbalans 2013, Sovon*).

De Grauwe Gans komt als broedvogel voor in grote delen van Europa. Het geprefereerde broedbiotoop - moerasgebieden met een combinatie van open water, (riet)moeras of moerasbos - komt van oudsher ruim voor in het Nederlandse landschap. De Nederlandse broedpopulatie wordt gerekend tot de Noordwest-Europese populatie.

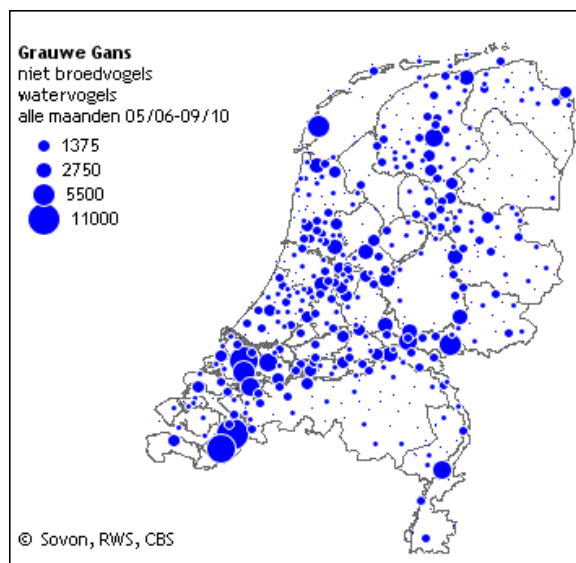
De soort verdween aan het begin van de 20e eeuw, vermoedelijk door overbejaging en doordat veel geschikt broedbiotoop in cultuur werd gebracht. Halverwege de 20e eeuw keerde de Grauwe Gans terug als broedvogel. Dit was het gevolg van zowel de aanleg van de IJsselmeerpolders als enkele herintroductieprojecten. De landelijke broedpopulatie in 1977 omvatte 100 tot 150 paren. In 1993 was dit toegenomen tot minimaal 1.200 tot 1.300 paren en in 2000 naar schatting 8.000 tot 9.000 paren. Voor 2005 werd de populatie op 25.000 paren geraamd (SOVON *Website 2014*). Momenteel wordt de broedpopulatie geschat op 440.000 dieren (SOVON: *Vogelbalans 2013 / Thema Ganzen*). Met een jaarlijkse groei van bijna 20% is de Grauwe Gans één van de snelst toenemende vogels in Nederland. De soort is algemeen in de meeste waterrijke gebieden in Nederland. Op de hoge gronden zijn Grauwe Ganzen opvallende broedvogels van talloze vennen, afgravingen en andere plassen.

De spectaculaire terugkeer in Nederland, waar de soort samen met de Nijlgans één van de (qua verspreiding) meest toegenomen broedvogels van de afgelopen kwart eeuw is, staat niet op zichzelf. De Noordwest-Europese populatie is toegenomen van ca. 30.000 vogels in 1967/68 tot 200.000 in de eerste helft van de jaren negentig (Nilsson *et al.*, 1999); olopend tot 400.000 individuen in 2002 (*Wetlands International, 2002*) en 610.000 in 2008 (*De Levende natuur - jan 2010*).

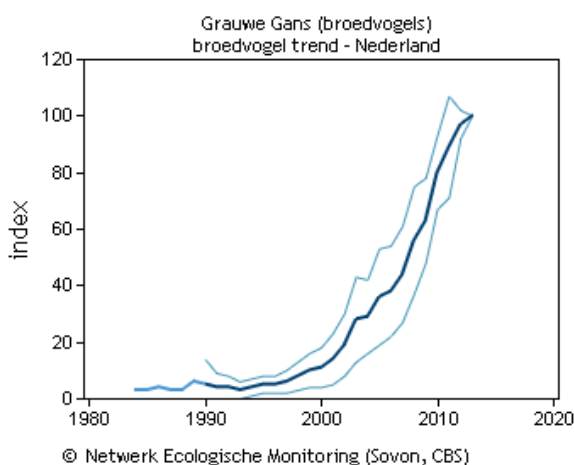
In *Afbeelding 8-1 t/m 8-4* wordt voor de Grauwe Gans zowel de verspreiding als ook de ontwikkeling van de broedpopulatie én de niet-broedvogels in Nederland weergegeven.

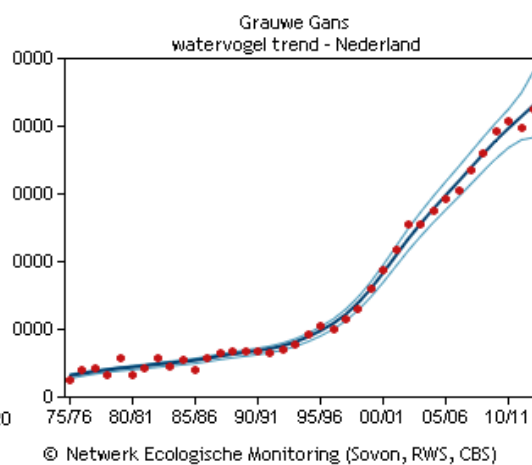
Afbeelding 8-1: Broedende Grauwe Ganzen in Nederland (Bron: Sovon)

Afbeelding 8-2: Niet-Broedende Grauwe Ganzen in Nederland (Bron: Sovon)

Afbeelding 8-3: Trendgrafiek Grauwe Gans Broedvogel Nederland 1991-2013 (Bron: Sovon)

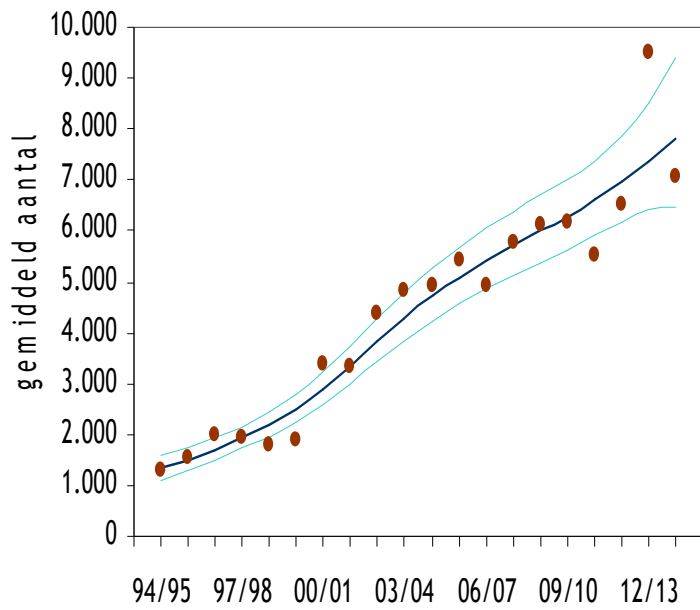
Afbeelding 8-4: Trendgrafiek Grauwe Gans Niet-Broedvogel Nederland 1991-2013 (Bron: Sovon)

8-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

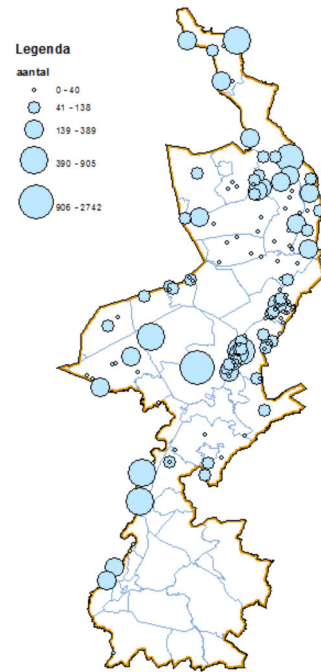
De Grauwe Gans is in de provincie Limburg vooral een broedvogelpopulatie die in de winterperiode deels aangevuld wordt met wintergasten. De kernpopulatie ligt in de Maasplassenregio: in moerasvegetaties rond ontgrindingen (Maasplassen), maar ook in vennen in heide- en hoogveengebieden (bijvoorbeeld in de Groote Peel, de Hamert, de Meinweg en de Beegderheide), soms zelfs in gebieden die grotendeels door bos worden omringd. Op 14 december 2013 werden er in Limburg de volgende aantallen Grauwe Ganzen geteld: Noord: 8.336; Midden 9.011; Zuid 1.713 (Bron: provincie Limburg).

Naast de Limburgse populatie Grauwe Ganzen bevinden zich in de zomerperiode óók Grauwe Ganzen in Kreis Viersen (Duitsland) en Belgisch Limburg (België). Deze mogen worden beschouwd als behorend bij dezelfde Maasplassen populatie. Daarom worden ook deze locaties meegenomen in de tellingen in het kader van de Monitoring.

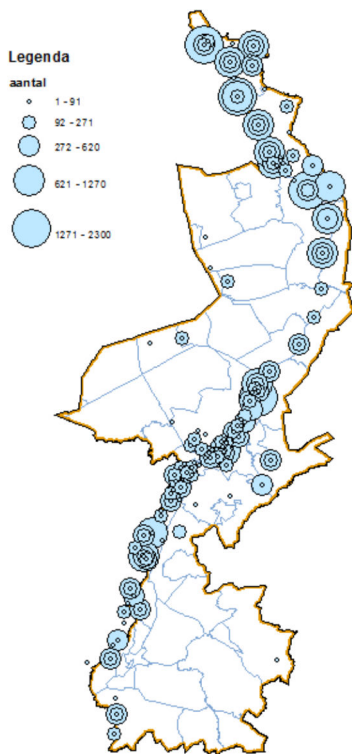
De trend van de ontwikkeling van de populatie Grauwe Ganzen in Limburg is te zien in Afbeelding 8-5. De verspreiding van de standganzen populatie Grauwe Ganzen in Limburg is te zien in Afbeelding 8-6. De verspreiding van Grauwe Ganzen in de winterperiode (september - april) in Limburg is te zien in Afbeelding 8-7. In Afbeelding 8-8 zijn de seizoensmaxima voor de periode 2013-2014 weergegeven.

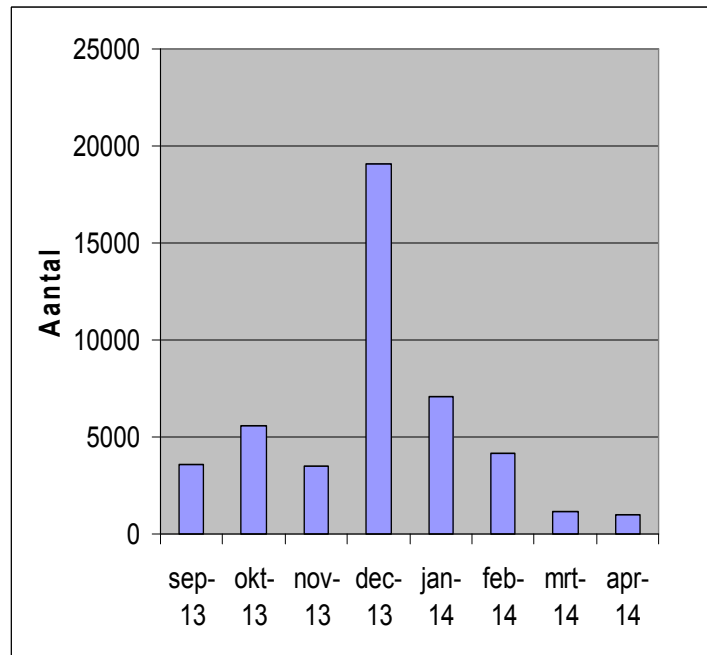
Afbeelding 8-5: Trend Grauwe Gans Populatie Limburg 1994-2014 door middeling maandelijkse telgegevens winterperiode (Bron: Provincie Limburg)

Afbeelding 8-6: Verspreiding van Grauwe Ganzen Zomer 2014 in Limburg (Bron: Faunabeheereenheid Limburg)

Afbeelding 8-7: Verspreiding van Grauwe Ganzen Winterperiode 2013-2014 in Limburg (Bron: Provincie Limburg)

Afbeelding 8-8: Seizoensmaxima van Grauwe Ganzen in Limburg 2013-2014 (Bron: Provincie Limburg)

Tijdens de Voorjaarstellingen die in april (op één dag vlakdekkend in geheel Limburg geteld) uitgevoerd werden door de KNJV/LLTB in 2003-2008 en de Voorjaarstellingen van de Faunabeheereenheid Limburg in 2009-2012 zijn de in de onderstaande *Tabel 8-1* (Voorjaarstelling) en *Tabel 8-2* (Zomertelling) vermelde aantallen vogels geteld.

Voorjaarstellingen Limburg	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	*	*	*	*	**	**	**	**	**	**
Regio Noord	-	952	1.306	1694	1.729	2.362	2.760	2.717	4.856	4.361
Regio Midden	4.837	5.058	5.883	4.705	4.061	4.073	4.337	4.441	8.858	5.745
Regio Zuid	25	408	195	394	207	890	218	263	200	353
Totaal	4.862	6.418	7.384	6.793	5.997	7.325	7.315	7.421	13.914	10.459

Tabel 8-1: Inventarisatiegegevens Grauwe Ganzen

(Bron: * = WBE Database; ** = Voorjaarstellingen Faunabeheereenheid Limburg)

Midzomertelling Limburg	2008 *	2009 *	2010 *	2011 *	2012 **	2013 **	2014 **
Regio Noord	-	-	-	-	4.361	7.065	6.498
Regio Midden	6.406	6.374***	7.211****	7.792	8.666	8.188	8.528
Regio Zuid	-	-	-	-	628	627	2.068
Totaal	6.406	6.374	7.211	7.792	13.655	15.880	17.094

Tabel 8-2: Inventarisatiegegevens 2008-2014 Grauwe Ganzen

* = Alleen in Midden-Limburg geteld (Pilot Data)

** = In Noord-, Midden- en deel Zuid-Limburg geteld op 3e zaterdag juli

*** = 29-8-2009 geteld

**** = 28-8-2010 geteld

8-1.3 Kenmerken populatie Grauwe Gans in Limburg

- De populatie stamt af van een klein aantal geïntroduceerde vogels in 1977 in Duitsland;
- De Limburgse populatie vormt samen met de populatie in Kreis Viersen en Belgisch Limburg één populatie, de 'Maasplassenpopulatie';
- Waarschijnlijk is het merendeel van de populatie standvogel;
- Na het broedseizoen vindt er uitwisseling plaats tussen de deelpopulaties van de Maasdalpopulaties om te ruïen of te foerageren, waarbij de Limburgse Maasplassen centraal staan;
- Naar schatting 60% van de aantallen in de najaar/ winter zijn afkomstig uit de Limburgse populatie, 30% van de aantallen uit Belgisch-Limburg en Kreis Viersen en 10% zijn trekganzen uit Scandinavische streken (P. Voskamp 2006);
- De hoogste concentratie broeders is gevestigd in de Maasplassenregio, waar in hoge aantallen hoofdzakelijk kolonie-gewijs wordt gebroed. De broedparen in de Maasplassenregio concentreren zich sterk op slechts enkele geschikte broedplekken (strekdammen en eilanden);
- In het noorden van Limburg neemt het aantal broedparen nog steeds toe. Natuurherstelprojecten in de vennen en heidegebieden hebben voor een toename van voor de Grauwe Gans geschikt leefgebied gezorgd. In het zuiden geldt dit ook voor de nieuwe ontgrondingsplassen, hoewel hier minder broedparen zitten;
- De kuikens groeien op in de directe omgeving van de broedlocatie, bij voorkeur in de directe omgeving van water en kort eiwitrijk grasland;
- Langs de Maas bevinden zich op Limburgs grondgebied drie belangrijke ruiplaatsen (Molengreend, Asseltse plassen, Osen) en een aantal in België en Duitsland;
- Het getelde aantal ganzen in het stroomgebied van de Maas en omliggende gebieden (ook in België en Duitsland) varieerde over de periode 2008 -2014 van 6.374 tot 8.666, waarvan naar schatting 2.500 ganzen actief deelnemen aan de reproductie;

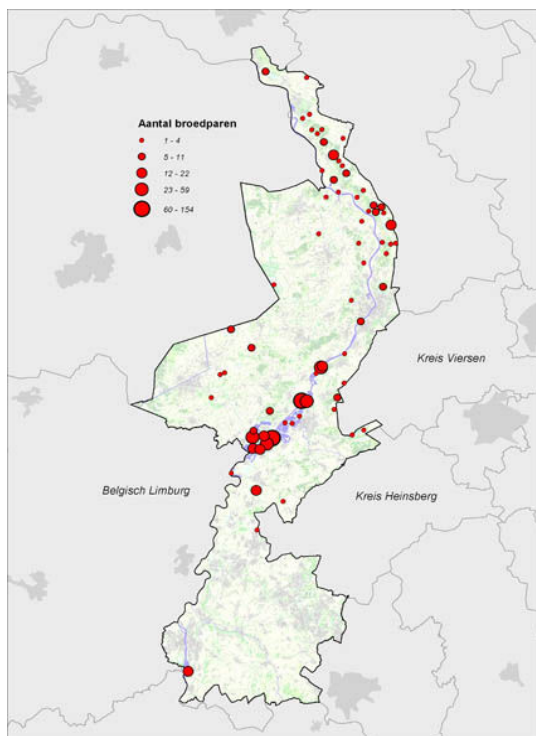
- De tendens lijkt te zijn dat de broedgroepen zich verkleinen en verplaatsen naar plekken waar zij minder verstoord worden door mensen en dierlijke predatoren, ook in stedelijk gebied (Maasnielderbeek te Roermond) is een toename van broedende Grauwe Ganzen waargenomen. Op de grote strekdammen waar eerst gebroed werd, is een teruggang van aantallen nesten en eieren geconstateerd;
- Het broedsucces werd door de provincie Limburg gemonitord en is de afgelopen jaren gelijk gebleven (Witteveen & Bos, 2007; Janssen 2012). Wel is er een verschuiving zichtbaar van de grote groepen naar meer verspreide groepen broedende dieren.

8-1.4 Ruiplaatsen en opgroeigebieden (zomer)

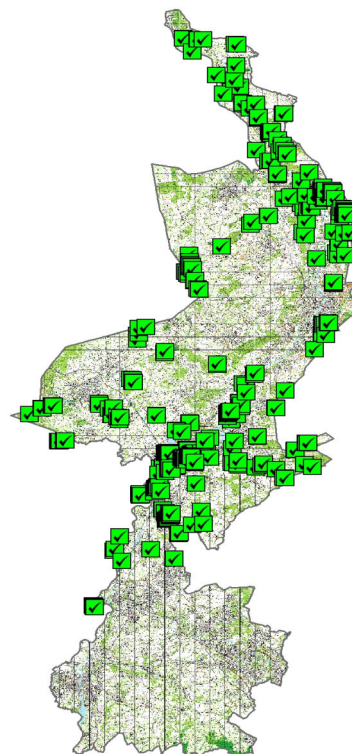
In de Maasplassenregio liggen enkele belangrijke ruiplaatsen waar bescherming nodig is voor de duurzame staat van instandhouding van de soort. Op de Molengreend bij Maasbracht ruien hoogstwaarschijnlijk niet-succesvolle broedvogels of niet-broeders. De succesvolle broedvogels ruien in de directe omgeving van de broedlocatie vanwege de zorg voor de nog niet vliegvlugge jongen (opgroeigebied). Ook nabij de Clauscentrale en op de spoorplas bij Osen bevinden zich ruiers (niet-broeders of niet-succesvolle broeders) in combinatie met ruiende families.

8-1.5 Ligging broedlocaties

De grootste concentratie aan broedparen Grauwe Gans in 2005 lag in en rond de Maasplassen (520 paren; zie Afbeelding 8-9). De kernpopulaties bevonden zich bij Roermond en Osen. In de Maasplassenregio broedden de ganzen vrijwel allemaal koloniegewijs op strekdammen en eilanden, in tegenstelling tot Noord-Limburg waar de ganzen verspreid in de vennen en heidegebieden broedden (202 paren in 2005). De tendens lijkt te zijn dat de broedgroepen van de strekdammen zich verkleinen en verplaatsen naar plekken waar zij minder verstoord worden door mensen en dierlijke predatoren, ook in stedelijk gebied (Maasnielderbeek te Roermond) is een toename van broedende Grauwe Ganzen waargenomen. Op de grote strekdammen waar eerst gebroed werd, is een teruggang van aantallen nesten en eieren geconstateerd. Per saldo lijkt het erop dat minder broedparen *die meer verspreid broeden* met een hoger broedsucces per nest de populatie op peil houden.

Afbeelding 8-9: Situering broedende Grauwe Ganzen in Limburg in 2005 (Bron: P. Voskamp 2006)

Afbeelding 8-10: Situering broedende Grauwe Ganzen in Limburg t/m 2008 (Bron: provincie Limburg)

De hoogste concentratie broedvogels in Noord-Limburg (van Beesel tot Mook) bevond zich bij Kesseleik (eiland en strekdam), gevolgd door de vennen en heidegebieden bij Bergen en in de Hamert. De noordelijkste broedparen kwamen voor in de Mookerplas. In het zuiden van Limburg (38 paren) en in het Peelgebied (28) kwamen relatief gezien weinig paren voor. De vastgestelde broedparen in het Peelgebied concentreerden zich rond de Grote Peel.

De totale broedpopulatie in 2005 lag naar schatting tussen de 800 en 825 broedparen, waarvan 2/3 in kolonieverband broedde en het overige solitair. Tijdens de Voorjaargestelling 2009 werden in geheel Limburg minimaal 700 broedparen waargenomen (zie *Afbeelding 8-10*). In 2011 werden er op een aantal bekende broedkolonies in totaal 594 nesten waargenomen (*Janssen 2011*).

8-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

8-2.1 Algemeen

De Grauwe Gans is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. De wet stelt de bescherming voorop en ingrijpen door de mens is een uitzondering. Bepaalde handelingen mogen alleen onder strikte voorwaarden worden uitgevoerd. Afwijken van de bescherming van dieren is volgens de wet van toepassing bij jacht, bij beheer van populaties en bij het voorkómen en beperken van schade aan erkende belangen.

De overwinterende Grauwe Gans was één van de soorten uit het landelijk Beleidskader Faunabeheer. Op basis hiervan ontwikkelde de provincie provinciaal beleid.

Dit Beleidskader zou worden opgevolgd door het Ganzenakkoord, welke echter nooit in werking is getreden. De Faunabeheereenheid Limburg heeft van GS het verzoek gekregen om in de lijn van het Ganzenakkoord te komen tot een nieuwe vorm van ganzenbeheer in Limburg.

8-2.2 Het beleidskader in het kort

Het Ganzenbeheer Limburg gaat uit van een duurzame instandhouding van overwinterende trekganzen, maar geeft tevens aan dat beheer noodzakelijk is. Dat beheer bestaat uit opvang in rustgebieden en ver- en bejaging buiten die gebieden. Zie verder *Hoofdstuk 6-1: Inleiding*.

De minister heeft de provincies gevraagd rustgebieden aan te wijzen, en ontheffingen te verlenen om ver- en bejaging van ganzen buiten de rustgebieden mogelijk te maken. In totaal is in Limburg ongeveer 600 hectare gebied aangewezen als rustgebied voor trekganzen. Zie verder *Hoofdstuk 6-4 punt 4: Nieuwe Afspraken Limburgs Ganzenbeheer / Rustgebieden*.

De Grauwe Gans is voor wat betreft verontrusten en verjagen bij dreigende gewasschade op de provinciale vrijstellingslijst geplaatst voor zover het de gebieden betreft die niet zijn aangewezen als rustgebied of andere voor de soort aangewezen gebieden. Verontrusten en verjaging om schade aan bijvoorbeeld voedselarme vennen te voorkomen was tot nu toe nog niet toegestaan.

8-2.3 Overjarig grasland

Overjarig grasland wordt niet meer als een kwetsbaar gewas beschouwd: verjaging en verontrusten is nog wel toegestaan op percelen met overjarig grasland, het doden van Grauwe Ganzen in het kader van schadebestrijding op basis van een beperkte Ontheffing niet. Ook op percelen met niet-kwetsbare gewassen kunnen ganzen echter belangrijke gewasschade veroorzaken.

8-2.4 Kwetsbare gewassen

Voor een omschrijving van “Kwetsbare gewassen”: zie *Hoofdstuk 6-6: Begripsomschrijvingen*.

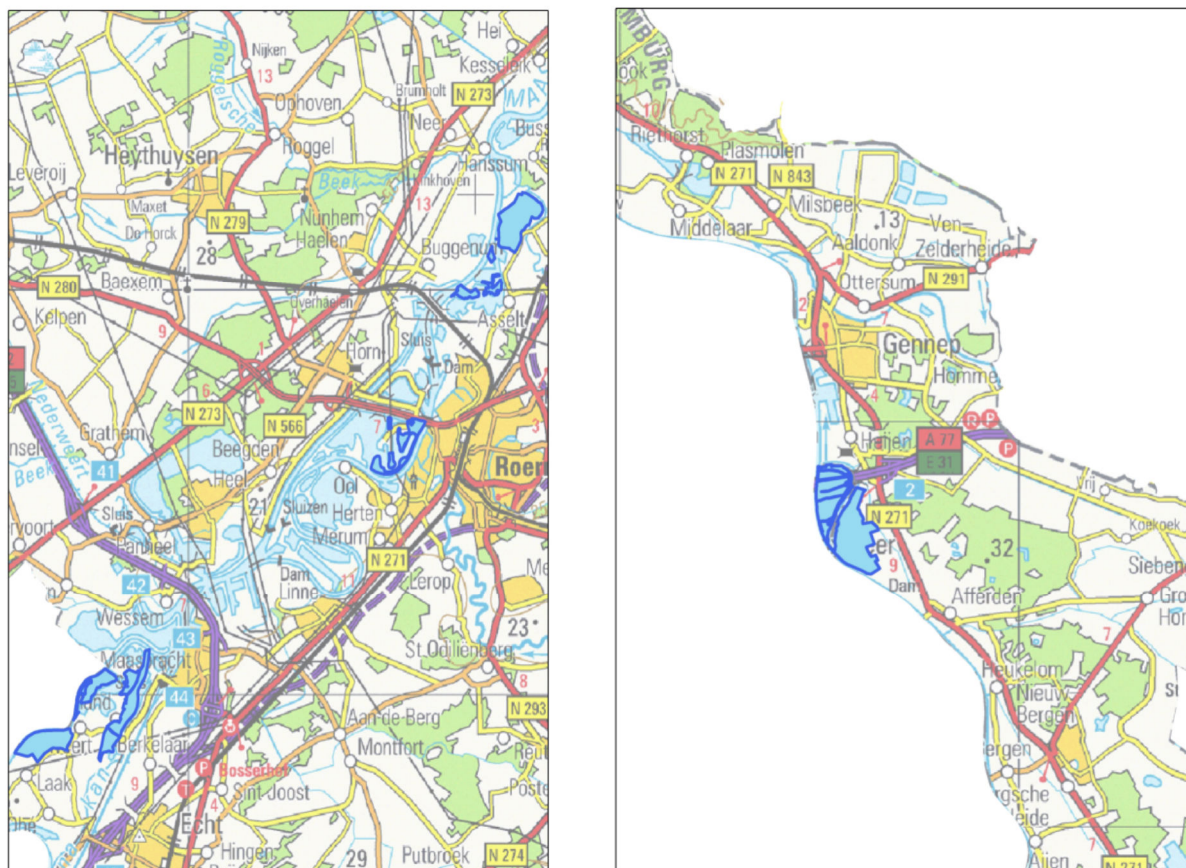
Om een ontheffing tot doden te mogen gebruiken op percelen met kwetsbare gewassen, en/of om in aanmerking te komen voor tegemoetkomingen in verband met schade in de periode op percelen met kwetsbare gewassen moeten er gelijktijdig minimaal twee typen preventieve middelen in voldoende mate (conform Handreiking Faunaschade) worden ingezet (zicht & geluid).

8-2.5 Rustgebieden in Limburg

In Tabel 8-3 en Afbeelding 8-11 wordt een overzicht gegeven van de in Limburg momenteel aangewezen rustgebieden voor winterganzen. Er is discussie over de juiste ligging van de rustgebieden. De meest effectieve exacte ligging van de percelen zal nader worden vastgesteld.

Regio	Gebied	Oppvl.
Noordelijk Maasdal	Zuidereiland-Ossenkamp	230
Midden Limburg West	Maaswaard-Hatenboer	45
Midden Limburg West	Biesweerd	98
Midden Limburg West	Asseltse Plassen	27
Midden Limburg West	de Brandt e.o.	187
Totaal:		587

Tabel 8-3: Aangewezen rustgebieden voor trekganzenopvang in Limburg

Afbeelding 8-11: Aangewezen rustgebieden voor trekganzenopvang

8-3 Potentiële schade aan erkende belangen

8-3.1 Schade aan gewassen

In de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) wordt aangegeven dat ganzen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten in diverse teelten. *Tabel 8-4* geeft een overzicht van de gewassen waaraan schade kan optreden, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Aardappelen	Vraat	Gehele jaar	
Aardappelen	Vraat, vertrapping	Najaar / Winter	Door ganzen die vroeg trekken
Granen	Vraat	Gehele jaar	
Grasland (Overjarig)	Vertrapping	Gehele jaar	
Graszaad / Inzaai / Zoden	Bevuiling	Gehele jaar	
Koolsoorten	Vraat	Gehele jaar	
Maïs	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	
Peulvruchten	Vraat	Kiemperiode	Incidenteel vertrapping
Riet & Biezen	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	Incidenteel
Suiker- & Voederbieten	Vraat	Gehele jaar	Lokaal soms grote schade
Suiker- & voederbieten	Vraat, vertrapping	Gehele jaar	
Vollegrondsgroenten	Vraat	Najaar / Winter	Door ganzen die vroeg trekken
Winterwortelen	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	
		Winter	Late teelt & bewaarteelt

Tabel 8-4: Overzicht van de schade die ganzen kunnen aanrichten aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

8-3.1.1 Potentiële Landbouwschade

Potentieel schadegevoelige gewassen komen ook in Limburg voor (zie *Tabel 8-5*).

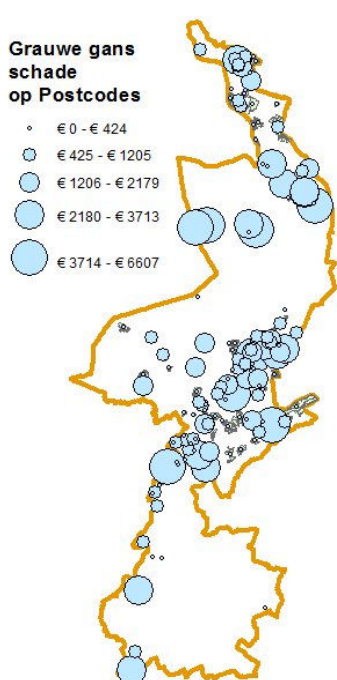
Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2013 (in hectares)

Aardappelen, totaal	6.949	Groenten Tuinbouw totaal	12.976
Granen, totaal	42.627	Groenten Overig Akkerbouw totaal	7.847
Grasland, blijvend	12.823	Koolzaad	227
Grasland, overig	20.014	Suikerbieten	6.466
Graszaden	204	Voederbieten	48
Groenvoedergewassen, totaal	33.282	Winterwortelen	199

Tabel 8-5: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Grauwe Ganzen in Limburg 2013 (Bron: CBS)

8-3.1.2 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2005-2013

In *Afbeelding 8-12* wordt een overzicht getoond van getaxeerde schades door Grauwe Ganzen in de periode 2005-2013 per postcodegebied.

In *Tabel 8-6* is de schadehistorie van de Grauwe Gans in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat vanaf 2005 de schade door Grauwe Ganzen aan landbouwgewassen is toegenomen en varieert tussen € 56.914 en € 182.271. Zie 6 - *Schadetabellen Ganzen Limburg 2005-2013* voor een compleet overzicht.

De werkelijke landbouwschade door Grauwe Ganzen in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers lieten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300.

Afbeelding 8-12: Overzicht getaxeerde schades Grauwe Ganzen 2005-2013 per postcodegebied (Bron: Faunafonds)

Gewas	Maand	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aardappel	7					636		577		
	9	0			2.100		4.651		1.113	
	10			396						
Bonen	7			1.097				6.528	1.350	743
	8							17.345		0
	9	6.607								
Erwten	5	200	1.305							
	7				2.625					
Grasland, blijvend	1	8.651	2.397	7.385		13.738	13.281	24.614	27.660	12.077
	2	7.030	4.569	7.874	13.753	9.332	468	9.035	14.595	7.618
	3	8.160	4.207	1.653	5.486	3.179	6.627	17.345	12.614	11.416
	4	6.730		5.660	2.708	1.061		7.925	3.783	91
	5	819	487	5.404	375	3.499	1.756	6.100	4.603	
	6	365	10.665	2.856	8.561	12.995	7.215	605	6.809	4.202
	7		1.742	3.071	2.864	2.978	7.005	1.390	1.477	6.999
	8	3.456						8.113		576
	9	396					3.922	0	0	
	10	4.990	5.897	7.813						
Grasland, nieuw ingezaaid	1		75					600		971
	2		828		675					
	4		0							
Graszaad	2		0							
	3		424							
	5		1.442							
	7			1.759					3.098	257
	12						0	593		
Groenten	1							0		
	3			270						
	7			1.503				1.860		
	8					1.436				
	9				675	2.923				

	10									1.668
IJsbergsla	5									2.880
Koolzaad	3	0	312							
	10	728								
Mais	5									1.746
	6					220	963			356
	7			3.115	0					
Mais snijmais	6									323
	7									420
Mais suikermals	7									6.450
Overige akkerbouwgewassen	7									5.437
	9	4.742								
Snijrogge	10	568								
Sperzie -/ stamslaboon	6									16.633
	7			9.198	1.647					5.867
	8									8.382
				14.572						12.625
										675
Suikerbiet	5	578								1.485
	7									911
	8									696
	9									2.037
	10									3.025
										1.641
										138
										223
Wintergraan	1	285	2.324		1.120	10.637	10.779	4.787	10.088	4.279
	2	1.192	3.297	1.114	6.702	1.819	13.373	9.447	1.543	373
	3	3.516	442	1.214	3.245	1.775	7.818	2.715	3.465	1.326
	4	303	297		2.930	1.544	2.267			1.282
	5									2.022
	6			842			876			
	7				2.902	630	3.758	7.110		
	8			0		0	898	1.134		0
	10	2.479	2.398							
	11			2.315	2.263	5.545	3.195	7.382	373	
	12		2.253		1.355	907		7.969	0	
Zomergraan	4	0								
	5		386					877	852	
	7	474							284	
	8								1.925	431
Grauwe Gans totaal		62.269	60.319	64.539	64.146	82.608	95.623	182.271	112.433	56.914

Tabel 8-6: Overzicht getaxeerde schade in €, veroorzaakt door Grauwe Ganzen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie; diersoort was wel opgegeven bij schademelding, maar niet door taxateur vastgesteld)

8-3.2 Schade aan de natuur

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat Grauwe Ganzen door eutrofiëring (het verhogen van de voedselrijkdom) de zorgvuldig gecreëerde balans in voedselarme vennen kunnen verstoren, en daarmee jarenlange inspanningen om vennen voedselarm te krijgen en daarmee de specifieke flora en fauna weer te herstellen teniet kunnen doen (Bruin 2011; Brouwer 2010). Ook deze schade aan flora en fauna is een wettelijk belang op grond waarvan de aan te vragen ontheffingen tot verstoren, verontrusten, verjagen en doden zullen moeten kunnen worden ingezet, daar in de betrokken natuurgebieden alternatieve middelen niet uitvoerbaar, gewenst of toepasbaar zijn of anderszins in redelijkheid van de terreinbeheerder vereist kunnen worden.

8-3.3 Wenselijkheid beheer

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie kan blijven optreden aan diverse landbouwgewassen schade kan worden toegebracht aan flora en fauna (natuurdoelstellingen).

8-3.4 Schadevoorkomende maatregelen

8-3.4.1 Mogelijk te nemen preventieve en schadebeperkende maatregelen

Het Faunafonds (www.bij12.nl/bij12units/faunafonds) en de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) geven een overzicht van de maatregelen die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door ganzen in de winterperiode; voor details van de in te zetten middelen verwijzen wij naar deze bronnen.

Gegevens over de effectiviteit van verjaging door akoestische en visuele middelen om belangrijke schade te voorkomen en te beperken zijn niet bekend. Aangenomen wordt dat op den duur de effectiviteit van verjagende middelen afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder de verjaagactiviteiten zijn, des te hoger de effectiviteit is (*Oord, 2002; Handreiking Faunaschade 2009*). Tevens zal de effectiviteit afhankelijk zijn van de aanwezigheid van geschikte rustgebieden in de omgeving.

8-3.4.2 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door de Ganzen:

<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Knalapparaten</i>	<i>Elektronische</i>
<i>Camouflagenetten</i>	<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>geluidsgolven</i>
<i>Landbouwwerktuigen</i>	<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Schriklint / koord</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>	<i>Flitsmolen</i>

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

8-3.4.3 Preventieve en schadebeperkende maatregelen in het verleden

Diverse preventieve en schadebeperkende maatregelen (conform de Handreiking Faunaschade) zijn in de afgelopen faunabeheerplanperiode in de provincie Limburg genomen. Daarnaast is de mogelijkheid tot het gebruiken van een verjagingsplan (waardoor de optische middelen (vlaggen en zakken) achterwege konden blijven op overjarig grasland) benut.

8-3.4.4 Beheer ter voorkoming en beperking van schade in de toekomst

Om schade te voorkomen worden preventieve maatregelen ingezet conform de Handreiking Faunaschade (www.bij12.nl/bij12units/faunafonds), en zal aan verjaging ondersteunend afschot worden ingezet op of in de onmiddellijke nabijheid van het schadepceel. Indien er nieuwe effectieve methodes ter preventie of verjaging ter beschikking komen zullen deze ook worden ingezet.

8-4 Gewenste Stand

Een stand waarbij de duurzame staat van instandhouding gewaarborgd is en waarbij op basis van maatwerk door het regionaal inzetten van een combinatie van diverse ontheffingen een acceptabel schadeniveau bereikt wordt.

Gewerkt zal gaan worden met streefstanden per regio (Noord / Midden / Zuid): de gewenste Voorjaarsstand (850 N/2.500 M/150 Z) en Zomerstand (1.400 N/ 4.000 M/ 240 Z). Dit aantal is gebaseerd op de analyse van de historische populatieontwikkeling in relatie tot de historische schadeontwikkeling: de streefstand is de stand waarbij historisch er nagenoeg geen schade door de Grauwe Ganzen werd waargenomen.

Veel van de in Limburg overwinterende Grauwe Ganzen zijn ook al als Standganzen in de voorliggende zomer in Limburg aanwezig als broedvogel.

Door de langgerekte ligging van de provinciegrenzen is het mogelijk dat grote aantallen ganzen op de teldagen net aan de Belgische of Duitse zijde van de provinciegrens verblijven. Telgegevens van net over de grens zullen indien beschikbaar ook worden meegenomen in de bepaling van de stand.

Tot aan de midzomertelling van enig jaar zal gewerkt worden met een streefstand gebaseerd op de voorjaarsstand (april) van het betreffende jaar (of een gemiddelde van de voorliggende jaren om toevalligheden uit te filteren) én de midzomerstand (3e week Juli) van het jaar ervoor (of een gemiddelde van de voorliggende jaren om toevalligheden uit te filteren). Voor de periode gelegen tussen de Midzomertelling en 1 oktober zal de streefstand worden vastgesteld op basis van de daadwerkelijk waargenomen stand (of een gemiddelde van de voorliggende jaren om toevalligheden uit te filteren) van de midzomertelling in dat jaar.

8-5 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

De provincie en SOVON voeren tellingen uit. Daarnaast zijn er de jaarlijkse Voorjaarstellingen van de Faunabeheereenheid Limburg. Vanaf zomer 2012 worden ook nog aanvullende midzomertellingen voor alle ganzen in Limburg uitgevoerd, conform het landelijke initiatief van de gezamenlijke Faunabeheereenheden Nederland. Daarnaast zal de afschotlocatie worden vastgelegd en gerapporteerd.

8-6 Beheer

8-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen beheerperiode was het mogelijk om door middel van ontheffingen met meldingssysteem verjaging met ondersteunend afschot te plegen mits er voldoende verjagende middelen in het veld geplaatst waren (winterperiode en in zomerperiode in gebieden met lage dichtheden ganzen); ook was er een populatiereductie ontheffing Hoge dichtheden Grauwe Gansen beschikbaar in de zomerperiode voor de Maasplassenregio (het werkgebied van de vroegere FBE Midden Limburg).

8-6.1.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen

In *Tabel 8-7* wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen in de winterperiode (1 oktober - 31 maart) aangegeven.

<i>Winterperiode</i>	<i>Noord-Limburg</i>	<i>Midden-Limburg</i>	<i>Zuid-Limburg</i>	<i>Totaal</i>
2004-2005	7	10	1	18
2005-2006	8	10	1	19
2006-2007	6	10	0	16
2007-2008	7	11	2	20
2008-2009	7	11	4	22
2009-2010	8	12	4	24
2010-2011	9	11	3	23
2011-2012	9	12	3	24
2012-2013	9	12	3	24
2013-2014	5	7	2	14

Tabel 8-7: Overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen aan WBE's 2004-2014

In *Tabel 8-8* wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen in de zomerperiode (1 april - 30 september) aangegeven.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2005	0	0	1	1
2006	5	5	0	10
2007	6	21	2	29
2008	6	21	3	30
2009	7	21	3	31
2010	7	20	3	30
2011	7	18	3	28
2012	8	18	3	29
2013	6	18	0	24
2014	11	20	0	31

Tabel 8-8: Overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen Overzomerende Grauwe Ganzen Limburg 2005-2014

8-6.1.2 Beheer: Maatregelen

Tabel 8-9 vermeldt van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren in de winterperiode (1 oktober - 31 maart) in Limburg.

Winterperiode	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2004-2005	89	262	0	351
2005-2006	29	1210	2	1.241
2006-2007	187	534	0	721
2007-2008	146	792	7	945
2008-2009	76	530	9	615
2010-2011	117	380	0	497
2011-2012	147	807	50	1.004
2012-2013	146	1013	0	1.159
2013-2014	191	404	56	651

Tabel 8-9: Overzicht aantal gedode Overwinterende Grauwe Ganzen Limburg 2004-2014

Tabel 8-10 vermeldt van de afgelopen faunabeheerplanperiode het afschot in de zomerperiode (1 april - 30 september) gepleegd in Limburg.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2005	25	466	0	491
2006	50	179	0	229
2007	57	373	0	430
2008	37	355	13	405
2009	97	545	7	649
2010	73	477	0	550
2011	168	736	23	927
2012	182	1136	45	1.363
2013	201	1216	0	1.417
2014	180	1283	0	1.463

Tabel 8-10: Overzicht aantal gedode Overzomerende Grauwe Ganzen Limburg 2005-2014

Voor de periode 2007-2014 kan voor de Overzomerende Grauwe Ganzen gedifferentieerd worden naar het gebruik van de soort ontheffing voor Midden-Limburg in het kader van de pilot (zie Tabel 8-11).

Afschot Grauwe Ganzen	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Strikte ontheffing *	20	124	84	32	-	-	-	-
Beperkte ontheffing **	0	49	14	33	78	62	121	166
Ruime ontheffing ***	353	182	447	412	658	1.074	1.095	1.117
Totaal	373	355	545	477	736	1.136	1.216	1.283

* = max. 1 gans / groep & werende middelen vereist (2007106-2)

** = max. 2 ganzen / groep & werende middelen vereist (2007106-3)

*** = geen limiet & geen werende middelen vereist (2007106-1)

Tabel 8-11: Overzicht Pilotgebied aantal gedode Overzomerende Grauwe Ganzen Limburg 2007-2014

8-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

8-6.2.1 Gewenste maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade wordt voor alle regio's van Limburg een jaarrond **Beperkte Ontheffing Schadebeperking Grauwe Ganzen** aangevraagd.

Deze ontheffing kan ingezet worden op of in de onmiddellijke omgeving van percelen met kwetsbare gewassen waar schade optreedt of dreigt om aan verjaging ondersteunend afschot van maximaal 2 dieren per invallende groep te kunnen uitvoeren verwijzend naar het lerend vermogen van de ganzen.

Deze ontheffing kan worden ingezet in alle regio's voor de Grauwe Ganzen in de winterperiode (die voor deze soort loopt van 1 november t/m 14 februari van het opvolgende jaar) ter voorkoming en beperking van schade buiten de aangewezen rustgebieden. Ook kan deze ontheffing worden ingezet indien in enige regio 90% van het quotum Populatiereductie is bereikt (en deze populatiereductie ontheffing zal worden geschorst) óf waar de midzomerstand bij aanvang van de zomerperiode al ONDER de streefstand ligt (1.350 in Noord-Limburg, 4.000 in Midden-Limburg en 250 in Zuid-Limburg). Bij deze ontheffing hoort een rapportageplicht. Tenslotte kan deze ontheffing worden ingezet in een zone van 500 meter rondom gedoooggebieden in de zomerperiode.

De Faunabeheereenheid Limburg stelt de ontheffingverlener voor om een clause op te nemen in de ontheffing op voorhand ten aanzien van verjagende en alternatieve werende middelen. De ontheffingsvoorschriften zouden op grond van voortschrijdend inzicht aangepast moeten kunnen worden lopende de geldigheidsduur van de ontheffing (bijvoorbeeld veranderingen in eisen ten aanzien van verjagende middelen).

Ten aanzien van de periode per dag dat het geweer ingezet mag worden om aan verjaging ondersteunend afschot te plegen (lerend vermogen) wordt gevraagd dit van een uur voor zonsopgang tot en met een uur na zonsondergang te laten lopen, zodat het aan verjaging ondersteunend afschot effectiever kan plaatsvinden.

Daarnaast zal er voor de Grauwe Ganzen een Ruime Ontheffing **Populatiereductie Standganzen Grauwe Ganzen** aangevraagd worden.

Deze ruime ontheffing voor hogere dichtheden zal gedurende de zomerperiode ingezet worden in die regio's waar de midzomerstand BOVEN de streefstand ligt. Gebruik van deze ontheffing zal niet gebonden zijn aan een schadeperceel, het plaatsen van werende middelen voordat deze ontheffing mag worden ingezet is niet vereist en er is geen maximum aantal te doden dieren per invallende of foeragerende groep. Het kogelgeweer en het gebruik van lokmiddelen zal ook toegestaan zijn, en de ontheffing kan 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang worden ingezet. Verder kan indien dit nodig is deze ontheffing ook worden ingezet op zon- en feestdagen.

Afbeelding 8-13: Indeling Wildbeheereenheden in de Maasplassenregio voor al dan niet Jaarrond Standgansbeheer op basis van tellingen en schadehistorie

Deze ruime ontheffing voor hogere dichtheden zal gedurende de zomerperiode ingezet worden in die regio's waar de midzomerstand BOVEN de streefstand ligt. Gebruik van deze ontheffing zal niet gebonden zijn aan een schadeperceel, het plaatsen van werende middelen voordat deze ontheffing mag worden ingezet is niet vereist en er is geen maximum aantal te doden dieren per invallende of foeragerende groep.

Bij deze ontheffing hoort een rapportageplicht. Zodra het quotum van het aantal ganzen dat de streefstand overschrijdt voor 90% is bereikt, mag deze ontheffing Populatiereductie Standgansen niet meer worden ingezet, en kan bij schade op kwetsbare gewassen of schade aan flora en fauna overgestapt worden op de inzet van de Beperkte Ontheffing Schadebeperking Grauwe Ganzen.

Ook kan deze ontheffing **Populatiereductie Standgansen** in een regio rond de Maasplassen in de winterperiode ingezet worden (dus daar jaarrond inzetbaar), aangezien aangetoond is dat nagenoeg de gehele winterpopulatie ook als standgans in de zomer aanwezig is. Per WBE die geheel of gedeeltelijk in de 10 kilometer zone rondom de Maasplassen ligt is bepaald of op basis van tellingen en schadehistorie deze ontheffing ook mag worden ingezet (zie Afbeelding 8-13 voor de indeling).

De provincie wordt gevraagd om ook het belang van schade aan Flora en Fauna mee op te nemen in de te verstrekken ontheffingen, en om in de verordening het verontrusten en verjagen van Grauwe Ganzen om schade aan bovengenoemde belangen (bijvoorbeeld eutrofiering van voedselarme vennen) te voorkomen mogelijk te maken.

Tenslotte zal ook een ontheffing worden aangevraagd tot **Koppelafschot Grauwe Ganzen** voor de gehele provincie buiten de winterrustgebieden geldig van 1 februari tot en met 14 februari. Hiermee kan voorkomen worden dat het tot vorming van broedparen en dus nesten komt, en kan (door maatregelen zo vroeg in het jaar) er gehandeld worden voordat er mogelijk andere soorten verstoord worden bij hun broedpogingen.

Vooralsnog is er geen aanleiding om ook maatregelen als het vangen en doden van ruiende ganzen of het behandelen van eieren in te zetten. Indien de populatie zich sterker ontwikkelt dan verwacht kan dit heroverwogen worden en kan het nodig zijn ook hiervoor ontheffingen aan te vragen.

8-6.2.2 Plaats van Beheer

Voor de **Beperkte Ontheffing Schadebeperking Grauwe Ganzen** zal de plaats van afschot zijn op het perceel met kwetsbare gewassen waarop schade optreedt aan de erkende belangen of op maximaal 100 meter van dit perceel, zodat het aan verjaging ondersteunend afschot op invallende ganzen (ganzen die door te cirkelen of in glijvlucht gaan aangeven dat zij gaan landen op het schadeperceel) effectiever kan plaatsvinden.

Bijkomend voordeel kan zijn dat op iets grotere afstand van een schadeperceel waar ganzen neerstrijken mogelijk meer kansen op natuurlijke dekking voor een jachtaktehouder aanwezig is, die hierdoor dan ook effectiever aan verjaging ondersteunend afschot kan plegen. Deze ontheffing zal in alle regio's kunnen worden ingezet.

Voor de Ruime Ontheffing **Populatiereductie Standganzen Grauwe Ganzen** zal de plaats van afschot alleen in die regio zijn waar op dat moment het gebruik van de ontheffing is toegestaan en zolang het quotum niet is bereikt (Maasplassen Midden-Limburg: jaarrond, rest: alleen in zomerperiode).

8-6.2.3 Beheer Periodes

De ontheffingen kunnen alleen ingezet worden mits in de regio en periode het gebruik van de ontheffing is toegestaan.

Voor de **Beperkte Ontheffing Schadebeperking Grauwe Ganzen** zal de beheerperiode jaarrond zijn indien schade optreedt of dreigt op percelen met kwetsbare gewassen.

Voor de Ruime Ontheffing **Populatiereductie Standganzen Grauwe Ganzen** zal de beheerperiode jaarrond zijn in de Maasplassenregio, en van 15 februari tot en met 31 oktober daarbuiten, maar slechts zolang het quotum niet is bereikt.

8-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

8-6.2.4.1 Inventarisatie populatie

Zie Paragraaf 8-5.

8-6.2.4.2 Meldingssysteem

Voordat een doorgeschreven **Beperkte Ontheffing Schadebeperking Grauwe Ganzen** mag worden ingezet zal er eerst een melding van gebruik bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan. In de melding dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, bij welk gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen zijn getroffen. Deze meldingen worden doorgestuurd naar de provincie. Een veldinspectie kan dan door medewerkers van de provincie worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan.

8-6.2.4.3 Methodiek Ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen kwalitatieve en uniforme formulieren ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of Wildbeheereenheid) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

8-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Het te verwachten in Limburg aantal dieren gedood met Grauwe Ganzen ontheffingen **Populatiereductie Standganzen & Schadebeperking Standganzen** in relatie tot het totaal aantal in de winter (450.000 dieren: SOVON – *Watervogels in Nederland 2011/2012*) en in de zomer (440.000 dieren: SOVON: *Vogelbalans 2013 / Thema Ganzen*) aanwezige dieren in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort. Daarnaast wordt gewerkt met gewaarborgde streefstanden per regio (Noord / Midden / Zuid): Gewenste Voorjaarsstand (850 N/2.500 M/150 Z) en Zomerstand (1.350 N / 4.000 M / 250 Z).

8-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Er is op dit moment wel een compleet beeld te krijgen van de preventieve en schadebeperkende maatregelen die in het verleden zijn genomen in de provincie Limburg, maar niet direct van de effectiviteit daarvan. Diverse middelen zoals voorgeschreven door de ontheffingen en het Faunafonds zijn toegepast. Een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse middelen zal hierover mogelijk meer duidelijk maken. Wel duidelijk is dat ondanks de verplichte inzet van de werende middelen er nog steeds schade optreedt, dus dat de werende middelen alleen niet voldoende effectief zijn. Populatiereductie zal naar verwachting bijdragen aan het omlaag brengen van de schades.

8-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

8-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 8-5.

8-7 Conclusies & Analyse

8-7.1 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De afgelopen beheerperiode is het aantal Grauwe Ganzen in aantal toegenomen, zowel in de winterperiode als in de zomerperiode. Ondanks het aanwezig zijn van rustgebieden blijft daarbuiten de schade in de winterperiode nog in belangrijke mate optreden. Voortzetting van het gevoerde beleid met aan verjaging ondersteunend afschot op kwetsbare gewassen met een **Beperkte Ontheffing Schadebeperking Grauwe Ganzen** is derhalve gewenst. De Faunabeheereenheid Limburg staat een nadere bepaling van de juiste ligging van de rustgebieden voor.

Voor Grauwe Ganzen die aanwezig zijn als **standganzen** wordt gestreefd naar een beperking van de schade in de **zomerperiode** middels een **Ruime Ontheffing Populatiereductie Standganzen Grauwe Ganzen**, welke in de Maasplassenregio jaarrond zal kunnen worden ingezet buiten de rustgebieden en gedooggebieden.

Tenslotte zal ook een Ontheffing **Koppelvormende Grauwe Ganzen** worden aangevraagd ten behoeve van het inzetten in die gebieden waar later optreden tot verstoring van andere soorten zou kunnen leiden, of waar om andere redenen gewenst is al voor de koppelvorming in te grijpen.

8-7.2 Doelstellingen

Voor de komende beheerperiode wordt gestreefd naar extra winterrust voor Grauwe Ganzen middels rustgebieden en door het niet langer beschikbaar zijn van ontheffingen tot afschot op niet-kwetsbare gewassen.

Daar waar toch schade dreigt of optreedt kan dit beperkt worden door het inzetten van een **Beperkte Ontheffing Schadebeperking Grauwe Ganzen**, gecombineerd met de inzet van diverse werende middelen.

In de Maasplassenregio in Midden Limburg zal daarnaast ook in de winterperiode de **Ontheffing Populatiereductie Standganzen Grauwe Ganzen** kunnen worden ingezet zolang de werkelijke stand boven de streefstand ligt.

Daarnaast is het streven om de schade welke door de standganzen veroorzaakt wordt te verminderen middels een **Ruime Ontheffing Populatiereductie Standganzen Grauwe Ganzen** zolang de werkelijke stand boven de streefstand ligt, gecombineerd met een **Ontheffing Koppelvormende Grauwe Ganzen**.

8-8 Referenties

- *Avifauna van Limburg, NHGL 2006*
- *Broek, E en T.G.Y van den: Ganzen brengen de landbouw naar de natuur; De Levende Natuur – 1 jan 2010 / pp 60-62/ Brouwer*
- *Bruin, C.J.W., H.J.F. Schulp en J. Simons: De waterkwaliteit van Texelse duinwateren, Onderzocht aan de hand van de Sieralgenflora, Staatsbosbeheer Rapport januari 2011*
- *Evaluatie Opvangbeleid 2002-2008 overwinterende ganzen en Smienten, Min LNV 2009*
- *Handreiking Faunaschade 2009*
- *Faunafonds Dordrecht: Handreiking Faunaschade 2009*
- *Hustings, F., J. van de Coelen, B. van Noorden, R. Schols, P. Voskamp: Avifauna van Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, 2006*
- *Janssen, R & H. de Brauer: Broedende Grauwe Ganzen Anser anser in de provincie Limburg in 2011, Rapport augustus 2012*
- *Jeugd, van der H.P., B. Voslamber, C van Turnhout, H. Sierdsema, N. Feige, J. Nienhuis, & K. Koffijberg: Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen, 2006*
- *Koffeyberg et al: Doortrekkende en overwinterende ganzen in Nederland; De Levende Natuur - 1 jan 2010 / pp 3-9*
- *Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV), WBE Database*
- *Ministerie LNV: Handreiking Overzomerende Ganzen 2009*
- *Netwerk Ecologische Monitoring, 2014*
- *Nilsson, L., A. Follestad, K. Koffijberg, E. Kuijken, J. Madsen, J. Mooij, J.B. Mouronval, H. Person, V. Schricke, & B. Voslamber: Greylag Goose, Anser anser. Northwest Europe. Pp. 183-201 in Madsen, J., Cracknell, G. & Fox, T. (eds). Goose populations of the Western Palearctic. A review of status and distribution. Wetlands International Publication, nr. 48, Wetland International, Wageningen / National Environmental Research Institute, Rønde, 1999*
- *Oord, J.G: Handboek Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht, 2002*
- *SOVON Vogelonderzoek Nederland: Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000 – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden, 2002..*
- *SOVON Vogelonderzoek Nederland: Website rapporten 2009*
- *SOVON: Vogelbalans 2013 / Thema Ganzen*
- *SOVON – Watervogels in Nederland 2013/66*
- *Terwan, P.: Schade door overzomerende ganzen in de Vechtstreek, Paul Terwan Onderzoek & Advies, Utrecht, 2006*
- *Voskamp, P.W.: Grauwe Ganzen (Anser anser) in Limburg. Provincie Limburg, afd. Groen, Maastricht, 2006*
- *Wetlands International: Waterbird Population Estimates - Third Edition. Wetlands International Global Series, No. 12, Wageningen, The Netherlands, 226 pp, 2002*
- *Witteveen & Bos : Broedsucces van de Grauwe Gans in het Midden-Limburgse Plassengebied, 2007*

Bijlage 8-1: Getaxeerde schade door Grauwe Ganzen in Limburg 2005-2013 (Faunafonds)

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de getaxeerde schades veroorzaakt in Limburg voor de periode 2005-2013 welke waren opgegeven voor een tegemoetkoming bij het Faunafonds. Soms is er geen bedrag ingevuld: de taxateur kon dan bij de veldcontrole niet vaststellen dat de in de aanvraag vermelde soort nog aanwezig was en voor een deelpercentage van de schade verantwoordelijk was geweest.

Diersoort	Datum melding	Getaxeerd bedrag per diersoort	Oppervlakte schade [ha]	Gewas	Postcode
Grauwe Gans	10-jan-05	€ 36	1,5	wintergraan	6031LC
Grauwe Gans	18-jan-05	€ -	0	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	18-jan-05	€ 540	8	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	18-jan-05	€ 855	10	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	18-jan-05	€ 1.339	20	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	18-jan-05	€ 1.035	6,75	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	18-jan-05	€ 4.090	26	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	18-jan-05	€ 7	4	grasland, blijvend	6086PT
Grauwe Gans	25-jan-05	€ 194	1,5	grasland, blijvend	5944EZ
Grauwe Gans	26-jan-05	€ 249	2,25	wintergraan	6077NW
Grauwe Gans	31-jan-05	€ 591	6,3	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	15-feb-05	€ 360	8,5	grasland, blijvend	6019DG
Grauwe Gans	15-feb-05	€ 776	4,5	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	15-feb-05	€ 874	3,7	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	15-feb-05	€ 898	10,8	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	22-feb-05	€ 297	45,3	wintergraan	6085AG
Grauwe Gans	23-feb-05	€ 4.122	18,5	grasland, blijvend	5813AR
Grauwe Gans	24-feb-05	€ 895	4,5	wintergraan	6587AD
Grauwe Gans	08-mrt-05	€ 1.044	7,18	wintergraan	6101AE
Grauwe Gans	08-mrt-05	€ 62	9,4	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	10-mrt-05	€ 524	11,3	grasland, blijvend	6099BR
Grauwe Gans	10-mrt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6116BB
Grauwe Gans	10-mrt-05	€ -	0	wintergraan	6099BR
Grauwe Gans	11-mrt-05	€ 902	11,7	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	11-mrt-05	€ 324	4,5	grasland, blijvend	6116AD
Grauwe Gans	11-mrt-05	€ 316	12,2	grasland, blijvend	6107BK
Grauwe Gans	15-mrt-05	€ 2.925	28	grasland, blijvend	6101NM
Grauwe Gans	15-mrt-05	€ 176	3,9	grasland, blijvend	6101XW
Grauwe Gans	22-mrt-05	€ 2.304	26,75	grasland, blijvend	5871CG
Grauwe Gans	22-mrt-05	€ -	0	koolzaad	5871CG
Grauwe Gans	22-mrt-05	€ 842	5	wintergraan	5871CG
Grauwe Gans	23-mrt-05	€ 689	10,5	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	23-mrt-05	€ 166	5	wintergraan	6107AB
Grauwe Gans	29-mrt-05	€ 1.402	3,7	wintergraan	6095NW
Grauwe Gans	01-apr-05	€ 3.713	33,5	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	06-apr-05	€ 547	14,75	grasland, blijvend	5995PS
Grauwe Gans	07-apr-05	€ -	0	zomergraan	6067BJ
Grauwe Gans	18-apr-05	€ 303	2,4	wintergraan	5851AB
Grauwe Gans	19-apr-05	€ 164	2,2	grasland, blijvend	6081PA
Grauwe Gans	25-apr-05	€ 2.168	10,5	grasland, blijvend	6071NW
Grauwe Gans	29-apr-05	€ 138	4,7	grasland, blijvend	5964NR

Grauwe Gans	04-mei-05	€ 200	0,7	erwten	6097AL
Grauwe Gans	06-mei-05	€ -	0	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	10-mei-05	€ 819	9	grasland, blijvend	5995PS
Grauwe Gans	24-mei-05	€ 578	1	suikerbiet	6595NC
Grauwe Gans	14-jun-05	€ 365	1,4	grasland, blijvend	5854PT
Grauwe Gans	13-jul-05	€ 474	1,5	zomergraan	5871CG
Grauwe Gans	10-aug-05	€ 805	9,79	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	24-aug-05	€ 2.651	32,5	grasland, blijvend	5855AS
Grauwe Gans	07-sep-05	€ 396	5	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	21-sep-05	€ -	0	aardappel	6085AG
Grauwe Gans	23-sep-05	€ 6.607	8,4	bonen	6075AD
Grauwe Gans	26-sep-05	€ 4.742	2,5	overige akkerbouwgewassen	6116AP
Grauwe Gans	27-sep-05	€ -	0	grasland, blijvend	6101NM
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 2.102	27,92	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 9	1	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PZ
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 253	5,5	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 155	4,5	grasland, blijvend	6101NM
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	5853EH
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 211	5,5	grasland, blijvend	6074AC
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 17	0,3	grasland, blijvend	6598MH
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6598MR
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	6101XS
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 415	7	wintergraan	6595\$%
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6595NM
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6107AB
Grauwe Gans	02-okt-05	€ 1.426	5,7	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6599EG
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	0	wintergraan	6191AA
Grauwe Gans	02-okt-05	€ -	15,53	wintergraan	6191AA
Grauwe Gans	05-okt-05	€ 359	13,25	grasland, blijvend	5995PS
Grauwe Gans	20-okt-05	€ 528	10	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	21-okt-05	€ 1.356	16,1	grasland, blijvend	5871CG
Grauwe Gans	21-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	5855AS
Grauwe Gans	21-okt-05	€ 728	5,25	koolzaad	5871CG
Grauwe Gans	21-okt-05	€ 568	15	snijrogge	5871CG
Grauwe Gans	21-okt-05	€ 638	2,8	wintergraan	5871CG
Grauwe Gans	27-okt-05	€ -	0	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	09-jan-06	€ 108	2,19	wintergraan	6075AM
Grauwe Gans	17-jan-06	€ 324	1,4	wintergraan	6595NC
Grauwe Gans	17-jan-06	€ 979	8,6	wintergraan	5953GH

Grauwe Gans	17-jan-06	€ 803	3,5	wintergraan	6595NC
Grauwe Gans	26-jan-06	€ 75	3	grasland, nieuw ingezaaid	6466EZ
Grauwe Gans	26-jan-06	€ 63	1	wintergraan	6466EZ
Grauwe Gans	31-jan-06	€ 2.397	20,25	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	31-jan-06	€ 47	1,92	wintergraan	6181JP
Grauwe Gans	13-feb-06	€ 139	2	wintergraan	6097EK
Grauwe Gans	14-feb-06	€ 2.982	56	grasland, blijvend	5855AS
Grauwe Gans	14-feb-06	€ 495	12	wintergraan	6051JS
Grauwe Gans	14-feb-06	€ 2.606	11,9	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	16-feb-06	€ 828	2	grasland, nieuw ingezaaid	6466EZ
Grauwe Gans	17-feb-06	€ 252	3	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	17-feb-06	€ -	0	graszaad	6086PT
Grauwe Gans	28-feb-06	€ 252	3	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	28-feb-06	€ 437	4	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	28-feb-06	€ 538	8	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	28-feb-06	€ 108	3	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	28-feb-06	€ 57	3,5	wintergraan	5855AS
Grauwe Gans	03-mrt-06	€ 424	3,03	graszaad	6101RA
Grauwe Gans	06-mrt-06	€ 746	8	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	06-mrt-06	€ 728	16,85	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	07-mrt-06	€ 345	7	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	07-mrt-06	€ 1.349	14	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	15-mrt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6116AD
Grauwe Gans	21-mrt-06	€ 202	2	grasland, blijvend	6107BK
Grauwe Gans	21-mrt-06	€ 116	4	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	21-mrt-06	€ 156	3,74	wintergraan	6107BK
Grauwe Gans	22-mrt-06	€ 93	3,5	grasland, blijvend	5991PP
Grauwe Gans	23-mrt-06	€ 152	2,5	grasland, blijvend	6081PA
Grauwe Gans	24-mrt-06	€ 260	3	grasland, blijvend	6101NM
Grauwe Gans	24-mrt-06	€ 312	3	koolzaad	6019DG
Grauwe Gans	24-mrt-06	€ 286	6	wintergraan	6019DG
Grauwe Gans	30-mrt-06	€ 216	3	grasland, blijvend	6109RE
Grauwe Gans	04-apr-06	€ 297	10	wintergraan	6019DG
Grauwe Gans	05-apr-06	€ -	0	grasland, nieuw ingezaaid	6017BH
Grauwe Gans	26-apr-06	€ -	4,08	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	22-mei-06	€ 1.442	4,74	graszaad	6599EG
Grauwe Gans	23-mei-06	€ 487	6	grasland, blijvend	6071NW
Grauwe Gans	26-mei-06	€ 1.305	6	erwten	6116AP
Grauwe Gans	26-mei-06	€ 386	6,2	zomergraan	6116AP
Grauwe Gans	06-jun-06	€ 302	8,65	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	16-jun-06	€ 2.883	36,5	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	20-jun-06	€ 772	10	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	20-jun-06	€ 3.120	30	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	20-jun-06	€ 1.669	21	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	20-jun-06	€ 803	9,5	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	20-jun-06	€ 476	7	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	20-jun-06	€ 640	7,5	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	05-jul-06	€ 790	9	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	13-jul-06	€ 952	13	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	21-aug-06	€ 4.203	8,25	sperzieboon / stamslaboon	5964AJ

Grauwe Gans	23-aug-06	€ 8.190	6	sperzieboon / stamslaboon	6116AP
Grauwe Gans	25-aug-06	€ 2.179	9,6	sperzieboon / stamslaboon	5856CH
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 948	6,25	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 65	1,5	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 65	1,5	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 558	10,5	grasland, blijvend	6071NW
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 22	0,5	grasland, blijvend	6598MH
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6061EX
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 44	1	grasland, blijvend	5853EH
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 1.089	7,5	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 313	8,25	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 285	6,5	grasland, blijvend	6101NM
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 189	2,25	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 2.119	29,89	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6105AD
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6086AV
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 200	2,5	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-okt-06	€ -	0	wintergraan	6595NM
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 405	4	wintergraan	6191AA
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 800	5,15	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-06	€ 1.193	9,18	wintergraan	6595\$%
Grauwe Gans	12-dec-06	€ 521	3,3	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	12-dec-06	€ -	0	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	22-dec-06	€ 297	2	wintergraan	6049CJ
Grauwe Gans	29-dec-06	€ 355	1,5	wintergraan	6051JS
Grauwe Gans	29-dec-06	€ 1.080	2	wintergraan	6595AT
Grauwe Gans	02-jan-07	€ 4.118	18	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	19-jan-07	€ 3.267	25	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	13-feb-07	€ 1.114	2,5	wintergraan	6595AT
Grauwe Gans	26-feb-07	€ 270	2,75	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	26-feb-07	€ 186	1,75	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	26-feb-07	€ 338	2,5	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	27-feb-07	€ 277	5,5	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	27-feb-07	€ 243	4	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	27-feb-07	€ 378	2	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	28-feb-07	€ 1.134	6,5	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	28-feb-07	€ 1.220	7,25	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	28-feb-07	€ 3.828	17,5	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	02-mrt-07	€ 1.653	8,5	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	05-mrt-07	€ 421	5,76	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	09-mrt-07	€ 793	4,7	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	12-mrt-07	€ 270	0,4	groenten	6097EK
Grauwe Gans	20-mrt-07	€ -	0	wintergraan	6466EZ

Grauwe Gans	06-apr-07	€ 270	2	grasland, blijvend	6071NS
Grauwe Gans	20-apr-07	€ 804	7,75	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	20-apr-07	€ 38	0,5	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	24-apr-07	€ 810	2,75	grasland, blijvend	6063NL
Grauwe Gans	24-apr-07	€ 157	0,75	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	26-apr-07	€ 3.581	38	grasland, blijvend	5871CG
Grauwe Gans	22-mei-07	€ 1.876	22	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	25-mei-07	€ 3.528	12	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	01-jun-07	€ 2.058	9,75	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	29-jun-07	€ 798	1,5	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	29-jun-07	€ 842	5,76	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	03-jul-07	€ 1.071	9,5	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	04-jul-07	€ 1.503	4	groenten	6085BL
Grauwe Gans	04-jul-07	€ 3.115	3	mais	6085BL
Grauwe Gans	05-jul-07	€ 4.875	3,24	sperzieboon / stamslaboon	5944EJ
Grauwe Gans	05-jul-07	€ 3.738	2,3	sperzieboon / stamslaboon	5944EJ
Grauwe Gans	10-jul-07	€ 1.759	5,26	graszaad	6005RZ
Grauwe Gans	20-jul-07	€ 756	8,25	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	20-jul-07	€ 307	3,75	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	20-jul-07	€ 105	1,25	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	20-jul-07	€ 265	2,25	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	20-jul-07	€ 567	6	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	26-jul-07	€ 1.097	4,5	bonen	5856CB
Grauwe Gans	31-jul-07	€ 585	1,8	sperzieboon / stamslaboon	6595AT
Grauwe Gans	03-aug-07	€ -	0	wintergraan	6595AT
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 1.656	6,25	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 484	3,75	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 3.443	16	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 341	3,25	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 216	2,25	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 829	4,5	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 656	4,5	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 136	1,3	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-okt-07	€ 52	0,5	grasland, blijvend	6598MH
Grauwe Gans	05-okt-07	€ 396	2,75	aardappel	6085AG
Grauwe Gans	07-nov-07	€ 2.315	3,5	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	20-nov-07	€ -	0	wintergraan	6598BJ
Grauwe Gans	23-jan-08	€ 798	3,5	wintergraan	6127AJ
Grauwe Gans	31-jan-08	€ 322	1,75	wintergraan	6127AS
Grauwe Gans	12-feb-08	€ 2.868	6,18	wintergraan	6101AE
Grauwe Gans	13-feb-08	€ 1.645	6,75	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	13-feb-08	€ 696	2	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	20-feb-08	€ 3.138	9	wintergraan	6097AL
Grauwe Gans	21-feb-08	€ 328	3,5	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	22-feb-08	€ 1.445	7,5	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	25-feb-08	€ 3.623	14,5	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	26-feb-08	€ -	0	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	26-feb-08	€ -	0	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	26-feb-08	€ 225	1,5	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	26-feb-08	€ 427	2	grasland, blijvend	6097NL

Grauwe Gans	26-feb-08	€ 1.149	4,25	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	26-feb-08	€ 957	5	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	27-feb-08	€ 675	1,5	grasland, nieuw ingezaaid	6061NS
Grauwe Gans	28-feb-08	€ 1.367	7,5	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	28-feb-08	€ 2.587	11	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	07-mrt-08	€ 1.435	6,75	grasland, blijvend	6071NW
Grauwe Gans	20-mrt-08	€ 1.350	5,5	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	20-mrt-08	€ 2.481	6	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	20-mrt-08	€ 764	1,75	wintergraan	6097EK
Grauwe Gans	27-mrt-08	€ 938	4,5	grasland, blijvend	6082NC
Grauwe Gans	31-mrt-08	€ 600	2	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	31-mrt-08	€ 1.163	3,25	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	07-apr-08	€ 2.427	2,75	grasland, blijvend	5953TH
Grauwe Gans	10-apr-08	€ 281	0,75	grasland, blijvend	6082AA
Grauwe Gans	29-apr-08	€ 2.930	4	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	06-mei-08	€ 851	3,5	wintergraan	6085AG
Grauwe Gans	07-mei-08	€ 396	2,75	wintergraan	6107AB
Grauwe Gans	21-mei-08	€ 775	2,8	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	30-mei-08	€ 375	7	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	24-jun-08	€ 2.961	9	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	24-jun-08	€ 1.688	6,8	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	24-jun-08	€ 983	4	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	24-jun-08	€ 800	2,75	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	24-jun-08	€ 176	1	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	24-jun-08	€ 573	2,75	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	24-jun-08	€ 1.380	8,25	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	07-jul-08	€ 2.670	6	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	07-jul-08	€ 232	1,75	wintergraan	6097EK
Grauwe Gans	08-jul-08	€ 1.647	2,4	sperzieboon / stamslaboon	6595AT
Grauwe Gans	09-jul-08	€ 529	2,5	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	21-jul-08	€ 2.625	2,6	erwten	6599EG
Grauwe Gans	24-jul-08	€ 1.270	7,25	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	25-jul-08	€ -	0	mais	5851GA
Grauwe Gans	30-jul-08	€ 1.065	5	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-sep-08	€ 2.100	1	aardappel	6071PD
Grauwe Gans	18-sep-08	€ 675	0,3	groenten	5964AJ
Grauwe Gans	28-okt-08	€ 138	4	suikerbiet	6071PD
Grauwe Gans	27-nov-08	€ 252	2	wintergraan	6051JS
Grauwe Gans	27-nov-08	€ 160	3,5	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	27-nov-08	€ 1.851	8	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	16-dec-08	€ 605	2,4	wintergraan	6245LM
Grauwe Gans	23-dec-08	€ 574	1,5	wintergraan	6466EZ
Grauwe Gans	23-dec-08	€ 176	1,4	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	5853EH
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	6598MH
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 437	2,25	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB

Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 767	4	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	grasland, blijvend	6105AD
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 1.155	6,3	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 1.200	6	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 1.033	5,4	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 129	1,25	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 324	4,5	grasland, blijvend	6109RE
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 87	1,35	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 5.470	29,4	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	wintergraan	6598MX
Grauwe Gans	02-jan-09	€ -	0	wintergraan	6599AB
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 413	2,5	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-09	€ 802	6,1	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	15-jan-09	€ 8.379	21	wintergraan	6075AD
Grauwe Gans	21-jan-09	€ 379	2,35	grasland, blijvend	6075AD
Grauwe Gans	28-jan-09	€ 1.329	8,25	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	28-jan-09	€ 1.428	9	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	28-jan-09	€ 1.043	4,5	wintergraan	6082ND
Grauwe Gans	03-feb-09	€ 987	4,5	grasland, blijvend	6071NW
Grauwe Gans	03-feb-09	€ 1.178	6,5	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	05-feb-09	€ 851	6,75	wintergraan	5995NV
Grauwe Gans	09-feb-09	€ 968	6,4	wintergraan	5953GH
Grauwe Gans	13-feb-09	€ 3.370	17,6	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	17-feb-09	€ 1.172	6,25	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	19-feb-09	€ 584	2,25	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	19-feb-09	€ 383	4,55	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	23-feb-09	€ 605	3	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	23-feb-09	€ 618	4	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	23-feb-09	€ 435	1,65	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	02-mrt-09	€ 1.775	4,7	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	06-mrt-09	€ -	0	wintergraan	6599AT
Grauwe Gans	10-mrt-09	€ 1.046	4	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	13-mrt-09	€ 2.133	8,5	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	07-apr-09	€ 686	2,55	grasland, blijvend	6082NC
Grauwe Gans	27-apr-09	€ 308	2,25	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	28-apr-09	€ 67	1,5	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	29-apr-09	€ 1.544	3,5	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	20-mei-09	€ 422	10	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	29-mei-09	€ 3.077	26	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-jun-09	€ 916	5,75	grasland, blijvend	6105AD
Grauwe Gans	10-jun-09	€ 876	2,75	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	11-jun-09	€ 875	7	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	11-jun-09	€ 1.247	7	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	11-jun-09	€ 915	6,75	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	11-jun-09	€ 947	6	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	11-jun-09	€ 306	2,75	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	11-jun-09	€ 59	0,05	mais	6097EK
Grauwe Gans	11-jun-09	€ -	0	wintergraan	6067BJ

Grauwe Gans	11-jun-09	€ -	0	wintergraan	6051JS
Grauwe Gans	22-jun-09	€ 231	7,5	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	23-jun-09	€ 118	10,8	grasland, blijvend	5851AB
Grauwe Gans	23-jun-09	€ 161	0,1	mais	5851GA
Grauwe Gans	30-jun-09	€ 1.153	7,75	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	30-jun-09	€ 3.050	16	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	30-jun-09	€ 3.237	15,75	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	10-jul-09	€ 1.205	7,75	grasland, blijvend	5854PK
Grauwe Gans	15-jul-09	€ 630	0,5	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	16-jul-09	€ 636	4,3	aardappel	6085AG
Grauwe Gans	27-jul-09	€ 590	6	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	29-jul-09	€ 1.183	9	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	04-aug-09	€ 696	5	suikerbiet	6085AG
Grauwe Gans	10-aug-09	€ 1.436	6	groenten	6088NN
Grauwe Gans	10-aug-09	€ -	0	wintergraan	5768GC
Grauwe Gans	18-aug-09	€ -	0	groenten	6101JG
Grauwe Gans	08-sep-09	€ 842	3,5	suikerbiet	6125RG
Grauwe Gans	14-sep-09	€ 2.923	3,8	groenten	6595ME
Grauwe Gans	15-sep-09	€ 1.390	11,5	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	15-sep-09	€ 238	5	suikerbiet	6071NC
Grauwe Gans	16-sep-09	€ 2.003	13,25	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	18-sep-09	€ 529	3,16	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	29-sep-09	€ 957	14	suikerbiet	6127AJ
Grauwe Gans	19-okt-09	€ 223	0,8	suikerbiet	6071PD
Grauwe Gans	12-nov-09	€ 4.211	7,7	wintergraan	5441PW
Grauwe Gans	19-nov-09	€ 1.334	4,4	wintergraan	5953TJ
Grauwe Gans	17-dec-09	€ 907	60	wintergraan	6127AJ
Grauwe Gans	31-dec-09	€ -	0	graszaad	6127AJ
Grauwe Gans	02-jan-10	€ 210	2,73	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-jan-10	€ 326	4,25	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	02-jan-10	€ 96	1,25	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	02-jan-10	€ 205	2,14	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	02-jan-10	€ 1.574	12,25	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-jan-10	€ 206	2,15	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-jan-10	€ 3.159	23,9	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6598MH
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6109RE
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6105AD
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	5853EH
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	wintergraan	6599AB
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	wintergraan	6598MX
Grauwe Gans	02-jan-10	€ -	0	wintergraan	6071PD

Grauwe Gans	11-jan-10	€ 226	3,35	grasland, blijvend	6086PT
Grauwe Gans	13-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6086PR
Grauwe Gans	13-jan-10	€ 641	7,4	wintergraan	6086NE
Grauwe Gans	14-jan-10	€ -	0	grasland, blijvend	6086PR
Grauwe Gans	18-jan-10	€ 3.087	13,74	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	18-jan-10	€ 1.308	13,74	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	21-jan-10	€ 324	2,25	grasland, blijvend	6086PR
Grauwe Gans	21-jan-10	€ 1.432	2	wintergraan	6086PR
Grauwe Gans	22-jan-10	€ 2.175	14	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	22-jan-10	€ 1.430	13	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	22-jan-10	€ 546	3,25	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	25-jan-10	€ 1.412	9,75	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	27-jan-10	€ 1.392	10,5	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	27-jan-10	€ 3.771	12,2	wintergraan	6085AG
Grauwe Gans	28-jan-10	€ 540	3,06	wintergraan	6101AE
Grauwe Gans	02-feb-10	€ 256	7,25	wintergraan	5851AB
Grauwe Gans	09-feb-10	€ -	2,45	wintergraan	6105AK
Grauwe Gans	15-feb-10	€ -	2,5	wintergraan	6027NG
Grauwe Gans	18-feb-10	€ 2.736	12,65	wintergraan	6241GS
Grauwe Gans	18-feb-10	€ 7.580	14	wintergraan	6071NC
Grauwe Gans	18-feb-10	€ 1.697	8,5	wintergraan	6071ND
Grauwe Gans	24-feb-10	€ 1.104	9,5	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	26-feb-10	€ 468	3,25	grasland, blijvend	5951NL
Grauwe Gans	02-mrt-10	€ 456	3,25	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	02-mrt-10	€ 504	12,8	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	02-mrt-10	€ 390	2,5	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	02-mrt-10	€ 172	1,6	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	02-mrt-10	€ 311	2,15	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	02-mrt-10	€ 1.326	5,5	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	02-mrt-10	€ 1.753	5,7	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	03-mrt-10	€ 1.284	9,68	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	03-mrt-10	€ 522	10	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	03-mrt-10	€ 107	4	wintergraan	6051JS
Grauwe Gans	04-mrt-10	€ 2.458	11	wintergraan	6075AD
Grauwe Gans	04-mrt-10	€ 1.712	17,5	wintergraan	6595NK
Grauwe Gans	08-mrt-10	€ 462	2,7	wintergraan	5953CK
Grauwe Gans	17-mrt-10	€ 596	8,25	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	17-mrt-10	€ -	8,25	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	18-mrt-10	€ 340	4,5	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	19-mrt-10	€ 1.692	8,5	grasland, blijvend	5954PE
Grauwe Gans	19-mrt-10	€ 360	1,5	grasland, blijvend	6082AA
Grauwe Gans	22-mrt-10	€ -	10,5	grasland, blijvend	6075AD
Grauwe Gans	13-apr-10	€ 1.515	7	wintergraan	6245LM
Grauwe Gans	23-apr-10	€ 752	3,05	wintergraan	6107AB
Grauwe Gans	12-mei-10	€ 420	3,5	grasland, blijvend	5854PK
Grauwe Gans	17-mei-10	€ 1.336	9	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	17-mei-10	€ 877	2	zomergraan	6097EK
Grauwe Gans	01-jun-10	€ 806	15	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	02-jun-10	€ 2.325	13	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	09-jun-10	€ 71	3	mais	6097EK

Grauwe Gans	14-jun-10	€ 1.512	35	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	23-jun-10	€ 43	2	grasland, blijvend	5851AB
Grauwe Gans	23-jun-10	€ 892	25	mais	5851AB
Grauwe Gans	25-jun-10	€ 725	5	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	29-jun-10	€ 1.804	9,68	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	05-jul-10	€ 732	4	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	13-jul-10	€ 814	3	suikerbiet	6071PD
Grauwe Gans	20-jul-10	€ 1.216	4	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	20-jul-10	€ 2.206	12,18	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	20-jul-10	€ 1.930	11,05	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	21-jul-10	€ 1.500	1,85	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	23-jul-10	€ 730	4,5	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	23-jul-10	€ 1.026	3,45	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	30-jul-10	€ 191	3,48	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	30-jul-10	€ 97	8,06	suikerbiet	6071PD
Grauwe Gans	30-jul-10	€ 1.232	3,97	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	04-aug-10	€ 1.337	10,5	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	04-aug-10	€ 461	2,5	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	04-aug-10	€ 1.334	12,8	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	04-aug-10	€ 2.861	11,5	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	04-aug-10	€ 1.280	3,7	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	04-aug-10	€ 898	5,5	wintergraan	6067BJ
Grauwe Gans	05-aug-10	€ -	4	wintergraan	6051JS
Grauwe Gans	09-aug-10	€ 840	3,09	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	21-sep-10	€ 4.651	10,86	aardappel	6085AG
Grauwe Gans	29-sep-10	€ -	3,5	grasland, blijvend	6005PV
Grauwe Gans	01-okt-10	€ 1.668	9,5	groenten	6595ME
Grauwe Gans	09-nov-10	€ 1.395	5,35	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	26-nov-10	€ 1.800	6,5	wintergraan	5953DC
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 1.615	4	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 6.869	18	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 2.443	3,15	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 2.994	10,25	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 864	3,5	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 281	1,5	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 934	4,25	grasland, blijvend	6109RE
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 1.224	3,5	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 3.931	5,07	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 94	0,6	grasland, blijvend	5853EH
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 2.535	9,25	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 830	3,4	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Grauwe Gans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	02-jan-11	€ -	0	grasland, blijvend	6598MH
Grauwe Gans	02-jan-11	€ 486	1,8	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	06-jan-11	€ 600	4,39	grasland, nieuw ingezaaid	5953TJ
Grauwe Gans	13-jan-11	€ -	2	groenten	6077PC
Grauwe Gans	14-jan-11	€ 791	3,6	wintergraan	5953DC

Grauwe Gans	25-jan-11	€ 3.510	6	wintergraan	5863AH
Grauwe Gans	01-feb-11	€ 361	1,75	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	01-feb-11	€ 717	5,75	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	01-feb-11	€ 1.092	16,85	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	01-feb-11	€ 2.458	5	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	01-feb-11	€ 1.810	8	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	01-feb-11	€ 613	2,9	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	02-feb-11	€ 2.097	3,6	wintergraan	6071ND
Grauwe Gans	07-feb-11	€ 900	1,7	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	11-feb-11	€ 1.984	15,25	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	11-feb-11	€ 972	4	wintergraan	6107AB
Grauwe Gans	11-feb-11	€ 3.232	8	wintergraan	6019DG
Grauwe Gans	15-feb-11	€ 2.246	3,8	wintergraan	5953NR
Grauwe Gans	24-feb-11	€ -	0	wintergraan	6127PA
Grauwe Gans	03-mrt-11	€ 644	5,5	grasland, blijvend	6042KT
Grauwe Gans	03-mrt-11	€ 684	2,7	wintergraan	6075AM
Grauwe Gans	04-mrt-11	€ 1.337	7,45	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	10-mrt-11	€ 1.639	6,9	wintergraan	6075AD
Grauwe Gans	11-mrt-11	€ 392	6	wintergraan	6075NA
Grauwe Gans	22-mrt-11	€ 5.552	13,25	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	22-mrt-11	€ 1.595	6,05	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	22-mrt-11	€ 5.764	14,9	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	22-mrt-11	€ 2.453	8,6	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	07-apr-11	€ 1.386	7,25	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	19-apr-11	€ 1.804	4	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	20-apr-11	€ 2.918	12,25	grasland, blijvend	5871CE
Grauwe Gans	26-apr-11	€ 1.652	6,85	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	27-apr-11	€ 165	2,65	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	03-mei-11	€ 852	2	zomergraan	6085AG
Grauwe Gans	10-mei-11	€ 1.485	0,8	suikerbiet	6085AG
Grauwe Gans	16-mei-11	€ 426	11,25	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	17-mei-11	€ 2.882	13,35	grasland, blijvend	6127PA
Grauwe Gans	17-mei-11	€ -	0	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	17-mei-11	€ -	0	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	17-mei-11	€ -	0	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	17-mei-11	€ -	0	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	17-mei-11	€ 288	1,5	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	17-mei-11	€ 622	9,5	grasland, blijvend	5862AB
Grauwe Gans	25-mei-11	€ 1.746	2,2	mais	5851AB
Grauwe Gans	26-mei-11	€ -	0	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	26-mei-11	€ 940	7,6	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	31-mei-11	€ 942	9,8	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jun-11	€ 605	10,5	grasland, blijvend	5871CE
Grauwe Gans	09-jun-11	€ 356	0,3	mais	6097NL
Grauwe Gans	28-jun-11	€ 16.633	12,26	sperzieboon / stamslaboon	6595ME
Grauwe Gans	07-jul-11	€ 1.390	7,43	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	13-jul-11	€ 2.255	1,2	sperzieboon / stamslaboon	6595AT
Grauwe Gans	13-jul-11	€ 1.802	1,4	sperzieboon / stamslaboon	6595PE
Grauwe Gans	13-jul-11	€ 1.205	1,4	sperzieboon / stamslaboon	6595PE
Grauwe Gans	15-jul-11	€ 605	1,2	sperzieboon / stamslaboon	6598DJ

Grauwe Gans	15-jul-11	€ 1.620	0,9	wintergraan	6085AG
Grauwe Gans	19-jul-11	€ 4.320	4,5	wintergraan	6071NC
Grauwe Gans	20-jul-11	€ 577	1,3	aardappel	6085AG
Grauwe Gans	22-jul-11	€ 1.952	0,64	overige akkerbouwgewassen	5954NK
Grauwe Gans	25-jul-11	€ 1.170	0,65	wintergraan	6085AG
Grauwe Gans	26-jul-11	€ 3.485	1,77	overige akkerbouwgewassen	6075AD
Grauwe Gans	27-jul-11	€ 6.528	3,4	bonen	5954NJ
Grauwe Gans	28-jul-11	€ 1.860	1,15	groenten	6051JB
Grauwe Gans	29-jul-11	€ 284	0,4	zomergraan	6071PD
Grauwe Gans	02-aug-11	€ 16.657	6,73	bonen	6085BL
Grauwe Gans	03-aug-11	€ 1.562	1,1	zomergraan	6111AA
Grauwe Gans	04-aug-11	€ 12.625	5,4	sperzieboon / stamslaboon	5953GH
Grauwe Gans	09-aug-11	€ 688	0,42	bonen	6591MB
Grauwe Gans	12-aug-11	€ 1.134	0,7	wintergraan	5851EA
Grauwe Gans	16-aug-11	€ 363	1,1	zomergraan	5866CB
Grauwe Gans	08-sep-11	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	15-nov-11	€ 3.985	10,2	wintergraan	6075AD
Grauwe Gans	16-nov-11	€ 2.592	3,6	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	18-nov-11	€ -	0	wintergraan	5854@@
Grauwe Gans	28-nov-11	€ 805	2,5	wintergraan	6599CJ
Grauwe Gans	02-dec-11	€ 903	4,5	wintergraan	6031AC
Grauwe Gans	08-dec-11	€ -	0	wintergraan	6071NC
Grauwe Gans	12-dec-11	€ -	0	wintergraan	6241GS
Grauwe Gans	13-dec-11	€ 2.329	3	wintergraan	5954GC
Grauwe Gans	13-dec-11	€ 303	2	wintergraan	5953TJ
Grauwe Gans	18-dec-11	€ 593	6,01	graszaad	5953DC
Grauwe Gans	18-dec-11	€ 1.168	4,25	wintergraan	5953DC
Grauwe Gans	21-dec-11	€ 2.691	5,15	wintergraan	6245KB
Grauwe Gans	21-dec-11	€ 575	2	wintergraan	5954NK
Grauwe Gans	02-jan-12	€ -	0	grasland, blijvend	6599AB
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 350	1,25	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 10.050	25,55	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 1.663	8,75	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 1.307	4,5	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 389	3,75	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 1.089	6,25	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 647	6,5	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 727	4,26	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	02-jan-12	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 2.145	8	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-jan-12	€ -	0	grasland, blijvend	6071PB
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 2.416	7,5	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 198	3,75	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 634	3,7	grasland, blijvend	6105AD
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 488	5,46	grasland, blijvend	6599AB
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 4.784	7,05	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	02-jan-12	€ 1.553	5,75	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	17-jan-12	€ 1.058	2	wintergraan	5851AB
Grauwe Gans	25-jan-12	€ 657	1,8	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	27-jan-12	€ 609	2,35	grasland, blijvend	6097NL

Grauwe Gans	27-jan-12	€ 1.236	9,7	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	27-jan-12	€ 75	1,5	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	27-jan-12	€ -	0	grasland, blijvend	6067CC
Grauwe Gans	27-jan-12	€ 786	3,5	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	27-jan-12	€ 2.851	12	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	27-jan-12	€ 748	1	wintergraan	6097EK
Grauwe Gans	31-jan-12	€ 1.288	2	wintergraan	6086PR
Grauwe Gans	03-feb-12	€ 1.168	6,7	grasland, blijvend	6127PA
Grauwe Gans	03-feb-12	€ 853	4	wintergraan	6127PA
Grauwe Gans	07-feb-12	€ 1.373	5,25	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	08-feb-12	€ 3.128	13,25	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	08-feb-12	€ 4.653	17,75	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	08-feb-12	€ 3.055	11,45	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	13-feb-12	€ -	0	grasland, blijvend	6086PR
Grauwe Gans	24-feb-12	€ 1.218	11	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	29-feb-12	€ 690	2	wintergraan	6101AE
Grauwe Gans	02-mrt-12	€ 4.931	3,75	grasland, blijvend	5813AV
Grauwe Gans	06-mrt-12	€ 1.741	9	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	08-mrt-12	€ 518	1,5	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	13-mrt-12	€ 1.679	11,25	grasland, blijvend	6082NC
Grauwe Gans	18-mrt-12	€ 4.263	17	grasland, blijvend	5871CE
Grauwe Gans	19-mrt-12	€ 2.539	1,15	wintergraan	6071NC
Grauwe Gans	27-mrt-12	€ 408	0,25	wintergraan	6071PD
Grauwe Gans	04-apr-12	€ 1.246	1,75	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	10-apr-12	€ -	0	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	10-apr-12	€ 1.296	8,75	grasland, blijvend	6077PC
Grauwe Gans	10-apr-12	€ 504	3,5	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	10-apr-12	€ -	0	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	11-apr-12	€ 225	1,3	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	18-apr-12	€ 512	3,25	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	22-mei-12	€ 396	2	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	25-mei-12	€ 98	9,15	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	31-mei-12	€ 562	3,25	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	31-mei-12	€ 1.604	8,95	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	31-mei-12	€ 1.943	14	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	04-jun-12	€ 986	4,75	grasland, blijvend	5871CE
Grauwe Gans	12-jun-12	€ 323	0,7	mais snijmais	5851GA
Grauwe Gans	25-jun-12	€ 1.159	7,25	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	26-jun-12	€ 2.317	20,45	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	28-jun-12	€ 2.347	14	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	02-jul-12	€ 841	6,75	grasland, blijvend	6127PA
Grauwe Gans	09-jul-12	€ 636	2,7	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	13-jul-12	€ 2.580	6,84	graszaad	6599EG
Grauwe Gans	16-jul-12	€ 518	1,75	graszaad	5954NK
Grauwe Gans	19-jul-12	€ 8.382	2,2	sperzieboon / stamslaboon	6595PE
Grauwe Gans	23-jul-12	€ 1.350	10	bonen	6085BL
Grauwe Gans	23-jul-12	€ 6.450	4,1	mais suikermais	6085BL
Grauwe Gans	07-aug-12	€ 675	0,2	sperzieboon / stamslaboon	5995NV
Grauwe Gans	10-aug-12	€ 431	0,25	zomergraan	6071PD
Grauwe Gans	16-aug-12	€ 576	4	grasland, blijvend	6598MX

Grauwe Gans	11-sep-12	€ 349	1,2	aardappel	6071PD
Grauwe Gans	11-sep-12	€ 1.374	1,02	suikerbiet	6082AA
Grauwe Gans	18-sep-12	€ 883	0,55	suikerbiet	6085AG
Grauwe Gans	19-sep-12	€ 764	1,5	aardappel	5954NE
Grauwe Gans	29-sep-12	€ 768	1,75	suikerbiet	6107AB
Grauwe Gans	20-nov-12	€ 373	1,5	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	18-dec-12	€ -	0	wintergraan	5954GC
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 583	27,75	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	6071PE
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 276	5	grasland, blijvend	5851AS
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 160	3	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 493	6,75	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 209	5,5	grasland, blijvend	6071PB
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 1.155	8,85	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	6598MH
Grauwe Gans	02-jan-13	€ -	0	grasland, blijvend	5953NR
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 928	12	grasland, blijvend	6071PD
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 471	10,5	grasland, blijvend	6598MX
Grauwe Gans	02-jan-13	€ 2.797	26,25	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	13-jan-13	€ 770	4,5	grasland, blijvend	6127PA
Grauwe Gans	13-jan-13	€ 971	3,75	grasland, nieuw ingezaaid	6127PA
Grauwe Gans	13-jan-13	€ 1.260	6,75	wintergraan	6127PA
Grauwe Gans	15-jan-13	€ 851	7,5	grasland, blijvend	6051JS
Grauwe Gans	15-jan-13	€ 852	5,5	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	15-jan-13	€ 802	4,8	grasland, blijvend	6077PC
Grauwe Gans	15-jan-13	€ 152	1,5	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	15-jan-13	€ 466	2	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	15-jan-13	€ 1.112	7,7	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	15-jan-13	€ 443	2,25	wintergraan	6034ST
Grauwe Gans	18-jan-13	€ 2.576	2,8	wintergraan	5851AB
Grauwe Gans	05-feb-13	€ 2.359	13,5	grasland, blijvend	6074GD
Grauwe Gans	05-feb-13	€ 2.104	6,25	grasland, blijvend	6086NC
Grauwe Gans	05-feb-13	€ 1.913	13,5	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	17-feb-13	€ 373	1,5	wintergraan	5954NK
Grauwe Gans	26-feb-13	€ 1.143	11,25	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	26-feb-13	€ 99	0,7	grasland, blijvend	6082AA
Grauwe Gans	04-mrt-13	€ 1.440	4,25	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	05-mrt-13	€ 847	1,84	wintergraan	5954GC
Grauwe Gans	11-mrt-13	€ 692	2,95	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	11-mrt-13	€ 333	1,5	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	12-mrt-13	€ 1.143	7,95	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	12-mrt-13	€ 479	2,75	wintergraan	6107BM
Grauwe Gans	15-mrt-13	€ 5.156	15,5	grasland, blijvend	5871CE
Grauwe Gans	25-mrt-13	€ 2.652	8	grasland, blijvend	6082NC
Grauwe Gans	08-apr-13	€ 81	3,25	wintergraan	6107AB
Grauwe Gans	11-apr-13	€ 91	3,75	grasland, blijvend	6101XW
Grauwe Gans	12-apr-13	€ 1.201	3,5	wintergraan	6171PS
Grauwe Gans	02-mei-13	€ 2.880	0,5	ijsbergsla	5964NC
Grauwe Gans	24-jun-13	€ 317	3	grasland, blijvend	6051JS

Grauwe Gans	24-jun-13	€ 331	3	grasland, blijvend	6077PC
Grauwe Gans	24-jun-13	€ -	0	grasland, blijvend	6097EK
Grauwe Gans	24-jun-13	€ -	0	grasland, blijvend	6097NL
Grauwe Gans	24-jun-13	€ -	0	grasland, blijvend	6097AE
Grauwe Gans	24-jun-13	€ -	0	grasland, blijvend	6097AR
Grauwe Gans	25-jun-13	€ 876	9,5	grasland, blijvend	6109RH
Grauwe Gans	26-jun-13	€ 1.166	6,75	grasland, blijvend	6041TN
Grauwe Gans	26-jun-13	€ 533	4	grasland, blijvend	6085AG
Grauwe Gans	27-jun-13	€ 979	10,35	grasland, blijvend	6107BM
Grauwe Gans	03-jul-13	€ 1.253	5,4	grasland, blijvend	6107AB
Grauwe Gans	03-jul-13	€ -	0	grasland, blijvend	5862AA
Grauwe Gans	10-jul-13	€ 743	1,55	bonen	6034ST
Grauwe Gans	11-jul-13	€ 798	7,9	grasland, blijvend	6127PA
Grauwe Gans	21-jul-13	€ 616	7,5	grasland, blijvend	5871CE
Grauwe Gans	23-jul-13	€ 257	6,1	graszaad	5953DC
Grauwe Gans	26-jul-13	€ 655	4,5	grasland, blijvend	6037RJ
Grauwe Gans	26-jul-13	€ 1.953	12,8	grasland, blijvend	6102RL
Grauwe Gans	26-jul-13	€ 1.724	9	grasland, blijvend	5754RA
Grauwe Gans	29-jul-13	€ 420	0,55	mais snijmais	6041TN
Grauwe Gans	05-aug-13	€ -	0	wintergraan	6101RA
Grauwe Gans	21-aug-13	€ -	0	bonen	6085BL
Grauwe Gans	05-sep-13	€ 300	2	suikerbiet	6071PD
Grauwe Gans	16-sep-13	€ 1.341	0,5	suikerbiet	6071NC
Grauwe Gans	24-sep-13	€ 281	3,25	grasland, blijvend	6101XW
Grauwe Gans	25-sep-13	€ 58	1	grasland, blijvend	6171PS

9-0 **Brandgans (*Branta leucopsis*)**

9-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

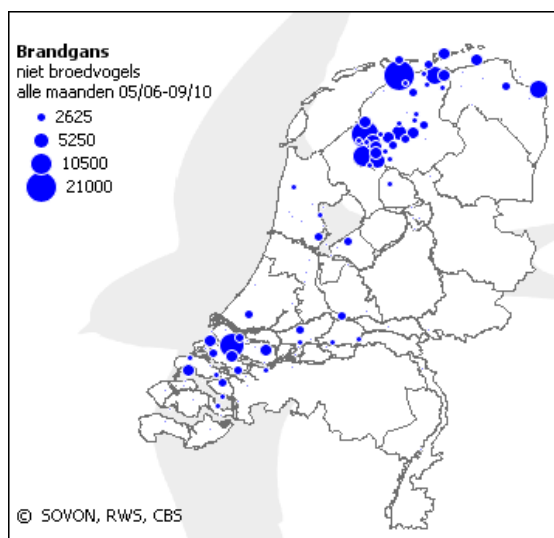
9-1.1 **Algemeen**

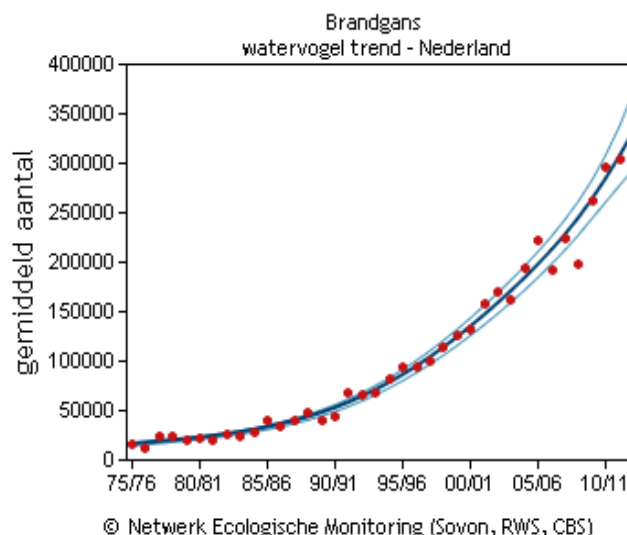
De Brandgans is een opvallende gans met een zwarte hals en borst en daarmee contrasterende witte wangen. In Nederland was de soort aanvankelijk alleen in de winter aanwezig, maar sinds 1982 is ook sprake van een broedpopulatie, die sindsdien sterk is toegenomen. De broedpopulatie is echter nog altijd klein vergeleken met de in Nederland overwinterende aantallen. Van de Russische en Baltische broedvogels arriveert vanaf oktober een zeer groot deel in Nederland. Ze overwinteren relatief lang in Nederland en vertrekken pas in april en mei weer naar de broedgebieden.

In januari zijn de maximale aantallen aanwezig. De Brandgans is van oorsprong een broedvogel van Arctische gebieden op Groenland, Spitsbergen en Noord-Rusland. Na een sterke populatiegroei in de jaren 80 van de vorige eeuw breidde het broedareaal zich uit naar het Oostzeegebied.

In het seizoen 2005 – 2006 bedroeg het seizoensmaximum aan **Overwinterende Brandganzen** in Nederland bijna 504.000 vogels (januari), en in 2007-2008 506.000 (januari). Er is sprake van een significante jaarlijkse stijging van meer dan 5%. Nederland is een belangrijk overwinteringsgebied, en kent nog steeds toenemende aantallen vogels die daar overwinteren (zie *Afbeelding 9-1*). Er is op basis van een tienjarige trend nog steeds sprake van een significante toename van overwinterende Brandganzen in Nederland (zie *Afbeelding 9-2*).

Afbeelding 9-1: Overwinterende Brandganzen in Nederland (Bron: SOVON)

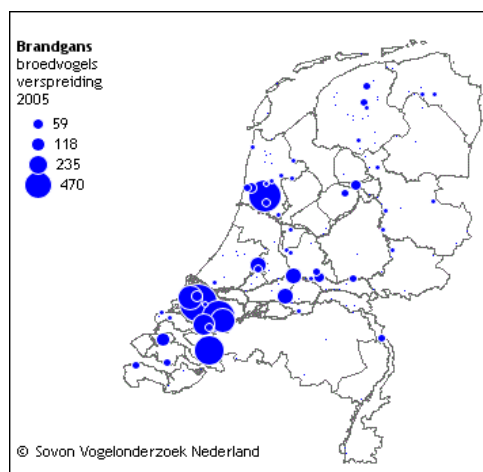
Afbeelding 9-2: Landelijke Index Overwinterende Brandganzen (Bron: SOVON)

Brandganzen **broeden** sinds 1982 in Nederland en omliggende buurlanden (*Van der Jeugd et al. 2005*). Van een aantal Nederlandse populaties is bekend dat de oorsprong moet worden gezocht in het ontsnappen van vogels uit collecties (*Lensink 1996 a,b*). Hieruit kan niet worden geconcludeerd dat de populatie zich uitsluitend heeft gevestigd door toedoen van de mens.

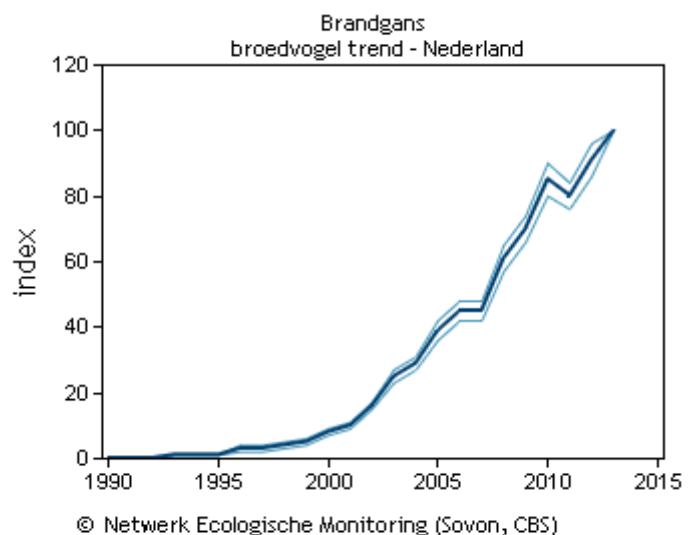
Ringonderzoek heeft uitgewezen dat in Rusland en Zweden geboren wilde vogels zich in Nederland kunnen vestigen. In 2005 bestond de landelijke zomerpopulatie uit 25.000 individuen die met 37% per jaar groeit (Van der Jeugd et al. 2006).

Brandganzen broeden in Nederland op diverse plaatsen, waaronder nauwelijks begroeide weilanden. Hierin bevindt het nest zich dus zeer geëxposeerd. Brandganzen broeden ook wel in moerasbossen en rietkragen. De soort broedt zo mogelijk groepsgewijs. Gemiddeld worden 4 tot 5 (2 tot 9) eieren gelegd; de incubatietijd bedraagt 24 tot 25 dagen. De Brandgans is reproductief op 3 jarige, maar in enkele gevallen ook al op 2 jarige leeftijd. Brandganzen foerageren zowel op land als in moerasgebieden. De Brandgans was van oudsher (tot 1984) geen inheemse broedvogel, maar geniet als inheemse beschermde soort wel bescherming onder de Flora- en Faunawet. In dit kader dient opgemerkt te worden dat het broedareaal van de Brandgans autonoom in zuidelijke richting lijkt te verschuiven. De oorzaak van die uitbreiding is onduidelijk maar wordt in eerste instantie gezocht in veranderend, en voor de Brandgans dus gunstiger, landgebruik door de mens, en de toename van het aantal zeearenden in en rond de Baltische Staten en Noord-Duitsland, waardoor de predatiedruk aldaar toenam.

De Nederlandse Brandganzen **broedpopulatie** vertoont een zeer snelle toename en is de snelst toenemende ganzenpopulatie ter wereld (*Overzomerende ganzen: Grenzen aan de groei?* / SOVON, 2006), en heeft met name zijn zwaartepunt verdeeld over een tweetal gebieden: het gebied ten noorden van Amsterdam en het Deltagebied (zie *Afbeelding 9-3* & *Afbeelding 9-4*).

Afbeelding 9-3: Verspreiding van broedende Brandganzen in Nederland 2002-2005 (Bron: SOVON)

Afbeelding 9-4: Landelijke Index Broedvogels (Bron: SOVON)

Brandganzen zijn planteneters en foerageren op diverse grassen, ook wel op blad, stengels of wortels van biezten of russen en andere kruidachtige planten. Hun lichaamsbouw en verteringssysteem zijn sterk aangepast aan eiwitrijke en goed verteerbare vegetatie. Op grasland, kwelders en schorren heeft de Brandgans voorkeur voor percelen die al kort gegraasd zijn door bijvoorbeeld vee. Ze houden vooral van door schapen beweede percelen, omdat dat resulteert in een zeer korte en eiwitrijke grasmat.

De Brandgans benut vooral in najaar en voorjaar ook andere kwelderbegroeiingen. In agrarisch gebied foerageert de soort overwegend op intensief agrarisch cultuurgrasland, in oktober-november ook in toenemende mate op oogstafval van vooral suikerbieten. In de winter foerageert de Brandgans plaatselijk ook op ingezaaid wintergraan; in het late voorjaar eveneens incidenteel op winter- en zomergraanpercelen.

Door optreden in grote groepen is de Brandgans gevoelig voor verstoring. Belangrijkste verstoringbronnen zijn vooral landbouwwerkzaamheden, jacht, recreatie en laag vliegverkeer van vliegtuigen en helikopters.

In vergelijking met andere ganzensoorten houdt de soort gemiddeld grotere afstanden aan tot windmolens (350 tot 600 m), wegen (100 tot 150 m) en gebouwen (100 tot 200 m). Alle afstanden zijn afhankelijk van andere omstandigheden ter plaatse. De Brandgans wordt snel opgeschrikt door roofvogels, reigers en hazen. De soort is gevoelig voor eventuele barrières zoals windmolenparken en hoogspanningsleidingen bij pendelbewegingen tussen voedselterrein en slaapplaats.

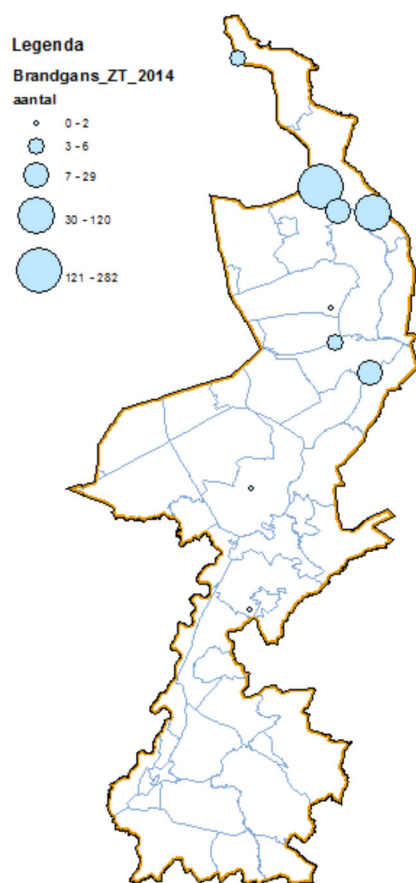
9-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

De Brandgans is in de provincie Limburg een broedvogel én wintergast. De kernpopulaties liggen in Noord-Limburg langs de Maas en in de Midden-Limburgse Maasplassenregio voor zowel de zomerganzen als de winterganzen. Een groot deel van deze ganzen is jaarrond aanwezig.

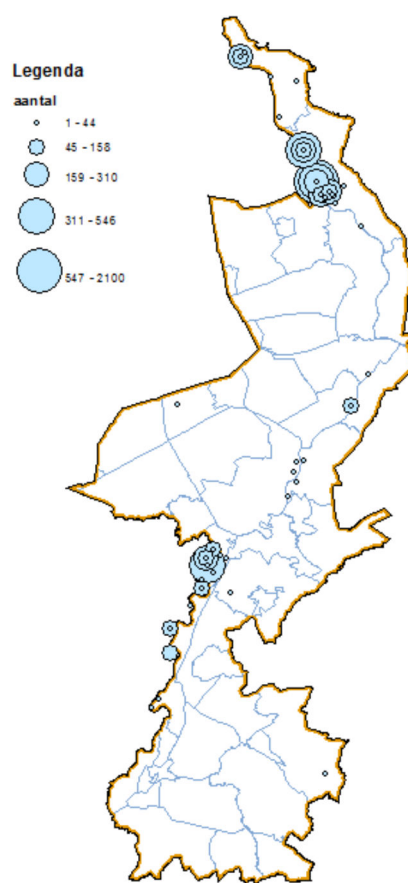
Op 14 december 2013 werden er in Limburg de volgende aantallen Brandganzen geteld: Noord: 625; Midden 259; Zuid 0.

Zie *Afbeelding 9-5* & *Afbeelding 9-6* voor overzichtskarten.

De verspreiding van de standganzen populatie Brandganzen in Limburg is te zien in *Afbeelding 9-5*. De verspreiding van Brandganzen in de winterperiode (september - april) in Limburg is te zien in *Afbeelding 9-6*.

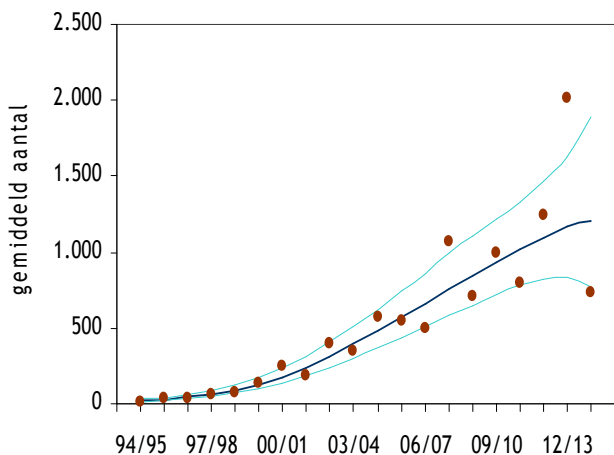
*Afbeelding 9-5:
Verspreiding van
Brandganzen Zomer
2014 in Limburg (Bron:
Faunabeheereenheid
Limburg)*

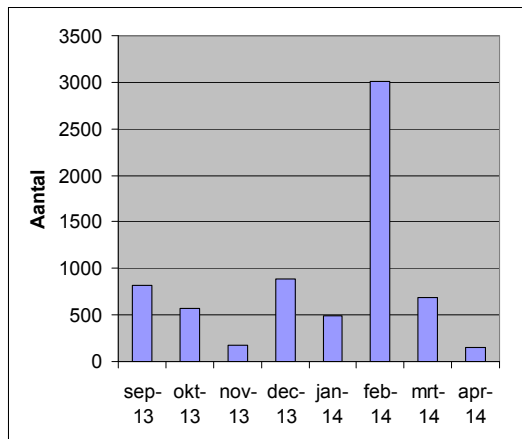
*Afbeelding 9-6:
Verspreiding van
Brandganzen seizoen
2013-2014 Limburg
(Bron: Provincie*

Limburg)

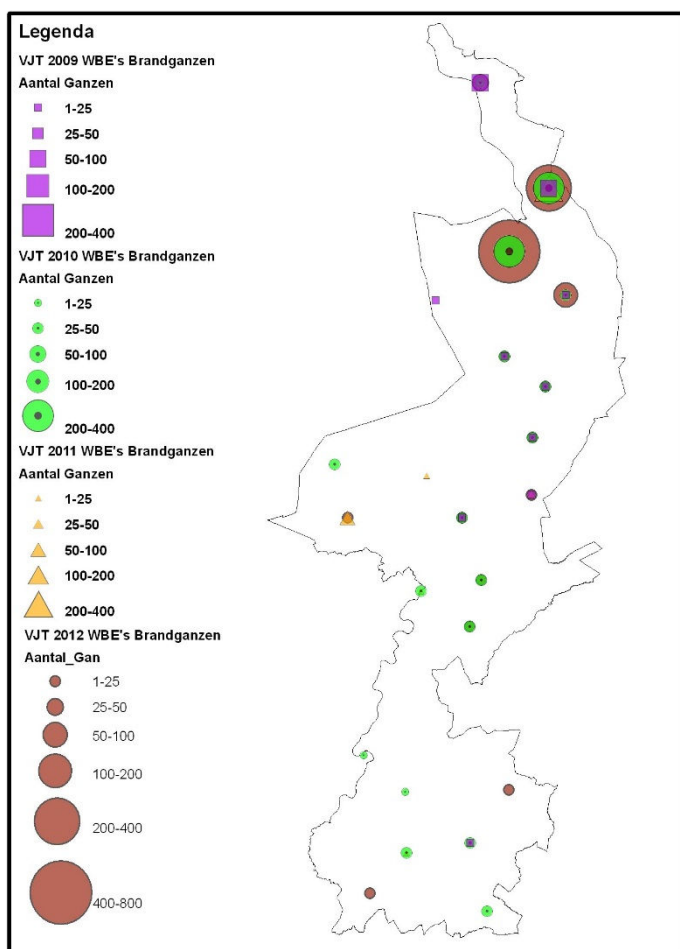
De trend van de ontwikkeling van de populatie Brandganzen in Limburg is te zien in *Afbeelding 9-7*. In *Afbeelding 9-8* zijn de seizoensmaxima voor Brandganzen in de periode 2013-2014 weergegeven.

Afbeelding 9-7: Trend Brandganzen Populatie Limburg 1994-2014 verkregen door middeling van maandelijkse telgegevens winterperiode (Bron: Provincie Limburg)

Afbeelding 9-8: Seizoensmaxima Brandganzen gebaseerd op tellingen (Bron: Provincie Limburg)

Tijdens de Voorjaarstellingen die in april (op één dag vlakdekkend in geheel Limburg geteld) uitgevoerd worden door de KJV/LLTB in 2003-2008 en de Voorjaarstellingen van de Faunabeheereenheid Limburg in 2009-2012 zijn de in de onderstaande Tabel 9-1 (Voorjaarstelling) en Tabel 9-2 (Zometelling) vermelde aantallen vogels geteld. Zie Afbeelding 9-9 voor een grafische weergave ervan.

Tijdens de Voorjaarstelling wordt in een weekend op dezelfde dag over geheel Limburg geteld hoeveel dieren waar aanwezig zijn. Voor deze telling is relevant dat de Brandganspopulatie ter hoogte van Bergen ook aan de Brabantse zijde van de Maas kan foerageren; hetzelfde geldt voor de populatie nabij Stevensweert die zeer frequent aan de Belgische zijde van de Maas graast.

Deze grens-overschrijdende vliegbewegingen, die inhouden dat de kernpopulaties dus gemist kunnen worden tijdens de Voorjaarstelling, kunnen sprongen veroorzaken in de trend.

Afbeelding 9-9: Getelde Brandganzen in de Faunabeheereenheid Limburg Voorjaarstellingen 2006 t/m 2014 (Bron: Faunabeheereenheid Limburg)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	*	*	*	**	**	**	**	**	**
Voorjaarstellingen Limburg	449	129	1.002	232	793	328	949	886	348

Tabel 9-1: Inventarisatiegegevens 2006-2014 Brandganzen (Bron: * = WBE Database; ** = Tellingen FBE Limburg)

Midzomertelling Limburg	2008 *	2009 *	2010 *	2011 *	2012 **	2013 **	2014 **
Regio Noord					419	709	465
Regio Midden	65	135	***	***	84	90	47
Regio Zuid						1	0
Totaal	65	135	-	-	503	800	512

* Alleen in Midden-Limburg geteld (Pilot Data)

** In Noord-, Midden- en deel Zuid-Limburg geteld

*** Data vermengd met "Overige Ganzen: Geen uitsplitsing te maken"

Tabel 9-2: Inventarisatiegegevens 2008-2014 Brandganzen

In Tabel 9-3 en Afbeelding 9-10 wordt een overzicht gegeven van waarnemingen betreffende grotere groepen Brandganzen in de zomerperiode. Te zien is dat met name in Noord Limburg er sprake is van een sterke toename in aantallen en groeps grootte.

Waarnemingen Zomer Maxima Juni-Augustus (*maand* van waarneming)

JAAR	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Gebied D	Gebied E
2003	-	-	-	-	-
2004	-	-	-	-	-
2005	228 (8)	6 (8)	100 (8)	-	85 (6)
2006	20 (8)	-	25 (7)	35 (8)	26 (8)
2007	-	-	-	-	-
2008	-	-	-	-	-
2009	38 (7)	-	-	-	-
2010	32 (8)	-	-	-	-
2011	60 (7)	200 (8)	50 (6)	12 (6)	6 (8)
2012	160 (7)	-	-	-	25 (7)

Waarnemingen Zomer Maxima Mei-September (*maand* van waarneming)

JAAR	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Gebied D	Gebied E
2003	8 (5)	-	21 (9)	-	16 (5)
2004	-	-	-	24 (5)	60 (5)
2005	800 (9)	10 (9)	100 (8)	-	85 (6)
2006	120 (9)	75 (9)	123 (9)	38 (9)	26 (8)
2007	-	-	-	-	9 (5)
2008	18 (5)	10 (5)	-	-	-
2009	38 (7)	22 (5)	-	-	-
2010	32 (8)	6 (5)	300 (9)	8 (5)	18 (5)
2011	75 (5)	200 (8)	50 (6)	13 (5)	30 (9)
2012	160 (7)	400 (9)	-	165 (5)	27 (5)

Eerste Zomer waarneming Grotere groepen Brandganzen (<500 dieren)

Grootte:	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Gebied D	Gebied E
> 10	2005	2005	2003	2000	2000
> 25	2005	2006	2005	2006	2004
> 50	2005	2006	2005	2012	2005
> 75	2005	2006	2005	2012	2005
> 100	2005	2011	2005	2012	-
> 150	-	2011	2010	2012	-
> 200	-	2011	2010	-	-

Tabel 9-3: Inventarisatiegegevens 2004-2012 Brandganzen: Zomermaxima Mei-September & Juni-Augustus Maximaal waargenomen groeps grootte (tussen haakjes de maand van waarneming). Eerste registratie grotere groepen (>10 etc. = Waargenomen Groeps grootte) (Bron: NDFF / Waarneming.nl)

Afbeelding 9-10: Verspreiding clusters Brandganzen

In het rapport “*Broedende Grauwe Ganzen (Anser anser) in de provincie Limburg in 2011*” (Janssen, R. & H. De Brauwer, 2012) worden naast de broedende Grauwe Ganzen ook andere nestelende soorten die tijdens de inventarisatie gezien zijn beschreven.

Zo zijn er op 7 april 2011 op een eiland in ‘t Leuken bij Bergen 7 nesten van Brandganzen waargenomen, naast 120 wegvliegende Brandganzen en op 7 mei 2011 op een eiland in de Mokerplas 26 nesten van Brandganzen geregistreerd, waarmee aangetoond is dat deze soort niet alleen overwintert, maar ook in grote aantallen in de zomer aanwezig is en broedt.

Jaar	Septembertelling		Apriltelling		
	Midden	Noord	Midden	Noord	
1994	2	1	-	-	-
1995	6	2	11	2	2
1996	11	8	17	10	10
1997	12	13	28	0	0
1998	85	10	45	13	13
1999	63	1	31	13	13
2000	80	0	99	10	10
2001	86	0	85	55	55
2002	210	161	76	54	54
2003	171	372	123	39	39
2004	32	502	40	180	180
2005	68	447	120	18	18
2006	179	0	64	101	101
2007	273	356	6	32	32
2008	126	36	52	432	432
2009	90	456	96	17	17
2010	110	415	64	27	27
2011	308	2.556	77	176	176
2012	-	-	88	804	804

Tabel 9-4: Inventarisatiegegevens 1994-2012 Brandganzen Telgegevens April (Begin zomerseizoen) en September (Einde zomerseizoen) (Bron: SOVON)

In Tabel 9-4 is te zien dat over de weergegeven periode van 1994 tot 2012 met name in de Noordelijke Maasplassenregio de stand zowel in het begin van het zomerseizoen (April telling) als het einde van het zomerseizoen (September telling) oploopt. Van deze bron ontbreken de gegevens over mei t/m augustus, omdat dan niet geteld wordt.

9-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

9-2.1 Algemeen

De Brandgans is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. De wet stelt de bescherming voorop en ingrijpen door de mens is een uitzondering. Bepaalde handelingen mogen alleen onder strikte voorwaarden worden uitgevoerd. Afwijken van de bescherming van dieren is volgens de wet van toepassing bij jacht, bij beheer van populaties en bij het voorkómen en beperken van schade aan erkende belangen.

De Brandgans is (nog) niet opgenomen in de Bijlage 1 als bedoeld in Artikel 3 van de Verordening Beheer en Schadebestrijding Dieren Limburg (Vrijstellingslijst voor verontrusten en verjagen voor soorten die schade kunnen veroorzaken). De Faunabeheereenheid Limburg verzoekt GS deze diersoort wel in deze bijlage te gaan opnemen.

De toenemende landbouwschade door ganzen in het algemeen was voor de minister van LNV aanleiding om nieuw beleid te ontwikkelen. Hiervoor is in het najaar van 2003 het Beleidskader Faunabeheer in het leven geroepen.

Dit Beleidskader zou worden opgevolgd door het Ganzenakkoord, welke echter nooit in werking is getreden. De Faunabeheereenheid Limburg heeft van GS het verzoek gekregen om in de lijn van het Ganzenakkoord te komen tot een nieuwe vorm van ganzenbeheer in Limburg.

9-2.2 *Het beleidskader in het kort*

De **overwinterende** Brandgans werd in het Beleidskader Faunabeheer genoemd als “Mengsoort”. Daar waar Brandganzen gemengd foerageren met Kolganzen, Grauwe Ganzen en Smienten, werd binnen het Beleidskader toegestaan dat Brandganzen eveneens werden verontrust en verjaagd. Voor **Overzomerende** Brandganzen kon de Handreiking Overzomerende Ganzen gevolgd worden.

Het Ganzenbeheer Limburg gaat uit van een duurzame instandhouding van overwinterende **trekganzen**, maar geeft tevens aan dat beheer van **standganzen** noodzakelijk is. Dat beheer bestaat in de winterperiode uit opvang in rustgebieden en geen afschot meer op percelen met niet-kwetsbare gewassen in de winterperiode, en populatiereductie van de standganzen in de zomerperiode. Zie verder *Hoofdstuk 6-1: Inleiding*.

Vanuit het Ganzenakkoord werd aanbevolen rustgebieden aan te wijzen, en ontheffingen te verlenen om ver- en bejaging van ganzen buiten de rustgebieden mogelijk te maken. In totaal is in Limburg ongeveer 600 hectare gebied aangewezen als rustgebied voor trekganzen. Zie verder ook *Hoofdstuk 6-4 punt 4: Nieuwe Afspraken Limburgs Ganzenbeheer / Rustgebieden*.

9-2.3 *Overjarig grasland*

Overjarig grasland wordt niet meer als een kwetsbaar gewas beschouwd: verjaging en verontrusten is nog wel toegestaan op percelen met overjarig grasland, het doden van Brandganzen in het kader van schadebestrijding met een beperkte ontheffing niet. Ook op percelen met niet-kwetsbare gewassen kunnen ganzen echter belangrijke gewasschade veroorzaken. Daar waar in het kader van Populatiereductie Standganzen Machtigingen zijn uitgegeven kan het doden van Brandganzen plaatsvinden op alle percelen waar men beschikt over een geldige grondgebruikersverklaring.

9-2.4 *Kwetsbare gewassen*

Voor een omschrijving van “Kwetsbare gewassen”: zie *Hoofdstuk 6-6: Begripsomschrijvingen*.

Om een ontheffing tot doden te mogen gebruiken op percelen met kwetsbare gewassen, en/of om in aanmerking te komen voor tegemoetkomingen in verband met schade in de periode op percelen met kwetsbare gewassen moeten er gelijktijdig minimaal twee typen preventieve middelen in voldoende mate (conform Handreiking Faunaschade) worden ingezet (zicht & geluid). In het kader van de afspraken m.b.t. de overwinterende ganzen in het Beleidskader Faunabeheer was voor wat betreft verjagen en verontrusten de Brandgans nog niet op de provinciale vrijstellingslijst geplaatst voor zover het de gebieden betreft die niet zijn aangewezen als rustgebied of voor andere voor de soort aangewezen gebieden.

9-2.5 *Rustgebieden in Limburg*

In *Tabel 9-5* en *Afbeelding 9-12* wordt een overzicht gegeven van de in Limburg momenteel aangewezen rustgebieden voor winterganzen in Limburg. Er is discussie over de juiste ligging van de rustgebieden. De meest effectieve exacte ligging van de percelen zal nader worden vastgesteld.

Regio	Gebied	Oppervlakte (ha)
<i>Noordelijk Maasdal</i>	<i>Zuidereiland-Ossenkamp</i>	<i>230</i>
<i>Midden-Limburg West</i>	<i>Maaswaard-Hatenboer</i>	<i>45</i>
<i>Midden-Limburg West</i>	<i>Biesweerd</i>	<i>98</i>
<i>Midden-Limburg West</i>	<i>Asseltse Plassen</i>	<i>27</i>
<i>Midden-Limburg West</i>	<i>de Brandt e.o.</i>	<i>187</i>
	Totaal:	587

Tabel 9-5: Aangewezen rustgebieden voor winterganzenopvang in Limburg

Afbeelding 9-12: Aangewezen rustgebieden voor trekganzenopvang

9-3 Potentiële schade aan erkende belangen

9-3.1 Schade aan gewassen

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Aardappelen	Vraat	Gehele jaar	
Aardappelen	Vraat, vertrapping	Najaar Winter	/ Door ganzen die vroeg trekken
Granen	Vraat	Gehele jaar	
Grasland (Overjarig)	Vertrapping	Gehele jaar	
Graszaad / Inzaai / Zoden	Bevuiling	Gehele jaar	
Koolsoorten	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	
Maïs	Vraat	Kiemperiode	Incidenteel vertrapping
Peulvruchten	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	Incidenteel
Riet & Biezen	Vraat	Gehele jaar	Lokaal soms grote schade
Suiker- & Voederbieten	Vraat	Gehele jaar	
Suiker- & voederbieten	Vraat, vertrapping	Najaar Winter	/ Door ganzen die vroeg trekken
Vollegrondsgroenten	Vraat	Voorjaar / Zomer / Herfst	
Winterwortelen	Vraat	Winter	Late teelt & bewaarteelt

Tabel 9-6: Overzicht van de schade die ganzen kunnen aanrichten aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

In de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) wordt aangegeven dat ganzen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten in diverse teelten. *Tabel 9-6* geeft een overzicht van de gewassen waaraan schade kan optreden, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

9-3.1.1 Potentiële Landbouwschade

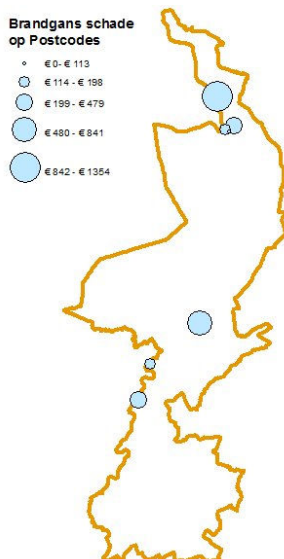
In Limburg komen diverse arealen voor ganzenschade gevoelige gewassen voor (zie *Tabel 9-7*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2013 (in hectares)

Aardappelen, totaal	6.949	Groenten Tuinbouw totaal	12.976
Granen, totaal	42.627	Groenten Overig Akkerbouw totaal	7.847
Grasland, blijvend	12.823	Koolzaad	227
Grasland, overig	20.014	Suikerbieten	6.466
Graszaden	204	Voederbieten	48
Groenvoedergewassen, totaal	33.282	Winterwortelen	199

Tabel 9-7: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Brandganzen in Limburg 2013 (Bron: CBS)

9-3.1.2 Schademeldingen aan het Faunafonds

In *Afbeelding 9-13* zijn de schadelocaties weergegeven voor de periode 2005-2013. In *Tabel (Tabel 9-8)* is de schadehistorie van de Brandganzen in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat belangrijke schade door Brandganzen aan landbouwgewassen optreedt en door taxaties van het Faunafonds zijn vastgesteld.

De werkelijke landbouwschade van Brandganzen in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de door het Faunafonds vastgestelde schade. Niet alle grondgebruikers lieten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300.

Afbeelding 9-13: Schadelocaties Brandganzen Limburg 2005-2013 (Bron: Faunafonds)

Daarnaast is volgens een onderzoek van LTO Nederland, het rapport "Schade door overzomerende ganzen in de Vechtstreek" (*Terwan, 2006*), de werkelijke schade van ganzen ook hoger omdat naast de berekening van de directe gewasschade ook de extra arbeid (besteed aan het verjagen van de ganzen, extra graslandplanning en extra voederwinning) die grondgebruikers moeten investeren zijn meegewogen. Die extra hoeveelheid arbeid wordt niet vergoed. Ook kan het zo zijn dat een deel van de schade nu niet meer geclaimd wordt, maar in plaats daarvan via een gedoogvergoeding in de rustgebieden of een beheerpakket vergoeding via de SNL regeling wordt opgevangen.

Op zich zijn de schades in Limburg tot nu toe niet extreem te noemen, maar er is wel een duidelijke toename over de laatste jaren te zien, en men moet bedenken dat er nog maar enkele honderden ganzen voorkomen.

De Handreiking Overzomerende ganzen geeft aan dat ingrijpen in een vroeg stadium het meest effectief is. In dit verband willen wij verwijzen naar het al eerder vermelde groeipotentieel van de Brandganzenpopulatie zoals bijvoorbeeld in Zuid-Holland is aangetoond: een sterke toename van 350 broedparen in 1998 tot 13.172 individuen in 2006 (*Van der Jeugd et al. 2006*).

Deze groei heeft zich tot 2010 voortgezet: 18.000 in 2007, 13.000 in 2008, 19.500 in 2009, 21.111 in 2010 (*Bron: Integrale ganzentelling Zuid-Holland, CLM, 2004-2010*), met een daaraan gerelateerde toename van uitgekeerde landbouwschades: € 67.004 in 2006, € 91.084 in 2007 tot € 146.456 in 2010 (*Bron: Faunafonds: Uitgekeerde Schade per provincie 2003-2009*).

In *Tabel 9-8* is de schadehistorie van de Brandganzen in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat vanaf 2005 de schade door Brandganzen aan landbouwgewassen aanzienlijk is. Zie *Bijlage 9-1* voor een compleet overzicht.

Gewas	Maand	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grasland, blijvend	1					162				154
	2							2.406		
	3						311		4.381	
	4							958		3.513
	5							4.517	884	3.639
	6						403	600	800	
	7							479		0
	9							648		
	10	841								2.129
	Grasland, nieuw ingezaaid	3								3.713
6									2.909	
8							1.354			
Spercie- / stamslaboon	6									1.969
Wintergraan	2			1.053					285	
Brandganzen totaal		841		1.053		162	2.068	9.608	15.101	9.275

Tabel 9-8: Overzicht getaxeerde schade in €, veroorzaakt door Brandganzen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie; diersoort was wel opgegeven bij schademelding, maar niet door taxateur vastgesteld)

9-3.3 Wenselijkheid beheer

Gezien de huidige populatieomvang en de daarbij al optredende schades is de verwachting dat er bij niet-beheren gezien de ingeschatte ontwikkeling van de populatie (zoals bijvoorbeeld in Zuid-Holland; zie *Paragraaf 9-3.1.2*) in Limburg evenredige ongewenste schadebeelden kunnen ontstaan aan diverse landbouwgewassen.

9-3.4 Schadevoorkomende maatregelen

9-3.4.1 Mogelijk te nemen preventieve en schadebeperkende maatregelen

Het Faunafonds (www.bij12.nl/bij12units/faunafonds) en de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) geven een overzicht van de maatregelen die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door ganzen; voor details van de in te zetten middelen verwijzen wij naar deze bronnen.

Gegevens over de effectiviteit van verjaging door akoestische en visuele middelen om belangrijke schade te voorkomen en te beperken zijn niet bekend. Aangenomen wordt dat op den duur de effectiviteit van verjagende middelen afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder de verjaagactiviteiten zijn, des te hoger de effectiviteit is (*Oord, 2002; Handreiking Faunaschade 2009*). Tevens zal de effectiviteit afhankelijk zijn van de aanwezigheid van geschikte rustgebieden in de omgeving.

Formeel mogen buiten de rustgebieden in de winter en in geheel Limburg in de zomer individuele dieren of groepen Brandganzen niet verjaagd en/of verontrust worden. Doordat ze vaak gemengd met andere soorten voorkomen waarvoor dit wel is toegestaan zal dit in de praktijk niet vaak tot problemen hoeven te leiden.

In het kader van dit hoofdstuk faunabeheerplan zal echter aan de provincie gevraagd worden de Brandgans op te nemen in Bijlage 1 als bedoeld in Artikel 3 van de Verordening Beheer en Schadebestrijding Dieren Limburg.

9-3.4.2 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door de Ganzen:

<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Knalapparaten</i>	<i>Elektronische geluidsgolven</i>
<i>Camouflagenetten</i>	<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Schriklint / koord</i>
<i>Landbouwwerktuigen</i>	<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Flitsmolen</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

9-3.4.3 Preventieve en schadebeperkende maatregelen in het verleden

Diverse preventieve en schadebeperkende maatregelen (conform de Handreiking Faunaschade) zijn in de afgelopen faunabeheerplanperiode in de provincie Limburg genomen voor de soorten waarmee de Brandgans vaak gemengd voorkomt. Ondanks deze maatregelen trad er toch nog belangrijke schade op.

9-3.4.4 Beheer ter voorkoming en beperking van schade in de toekomst

Voor **Overwinterende** Brandganzen zal conform het beoogde Ganzenakkoord geen afschot gepleegd worden, aangevuld met het verzoek aan de provincie om deze soort toe te voegen aan de lijst zoals genoemd in Bijlage 1 als bedoeld in Artikel 3 van de Verordening Beheer en Schadebestrijding Dieren Limburg, zodat verjaging buiten de rustgebieden eventueel wel toegestaan is.

Voor **Overzomerende** Brandganzen zal om schade te voorkomen een combinatie van populatiereductie (Ruime Ontheffing Brandganzen Populatiereductie) en aan verjaging ondersteunend afschot (Beperkte Ontheffing Brandganzen Schadebeperking) worden ingezet. Voor uitleg over deze gewenste vorm van beheer: zie *Paragraaf 9-4*.

9-4 Gewenste Stand

In andere provincies is gebleken dat de Brandgans zich als overzomeraar explosief kan vermeerderen (zie *Paragraaf 9-3.1.2*), in Limburg wordt deze ontwikkeling ongewenst geacht.

Voor de Brandganzen zal er in de **winterperiode** (die voor deze soort loopt van 1 november t/m 30 april van het opvolgende jaar) geen afschot plaatsvinden.

Voor de gedurende de **zomerperiode** (van 1 mei t/m 31 oktober) in Limburg verblijvende Brandganzen is de gewenste midzomerstand een minimale stand van 200 dieren in geheel Limburg, uitgesplitst naar 100 in Noord-Limburg, 50 in Midden-Limburg en 50 in Zuid-Limburg (Midzomerstand), omdat bij deze stand er geen schade verwacht wordt en de goede staat van instandhouding daarmee gewaarborgd wordt. Dit aantal is gebaseerd op de analyse van de historische populatieontwikkeling in relatie tot de historische schadeontwikkeling: de streefstand is de stand waarbij er historisch nagenoeg nog geen schade door de Brandganzen werd waargenomen, en de stand nog geen sterke toename vertoonde.

Uit analyse van de populatieontwikkeling (*NDFF-data*) is te zien dat grotere groepen Brandganzen in de zomerperiode vanaf 2005 worden waargenomen, met een forse toename vanaf 2010. De eerste winterschademeldingen komen uit 2005 en 2007, en uitgebreider vanaf 2010. Vanaf 2010 komen ook de eerste structurele meldingen van zomerschade.

Veel van de in Limburg overwinterende Brandganzen waren ook al in de voorliggende zomer in Limburg aanwezig als broedvogel. Door de langgerekte ligging van de provinciegrenzen is het mogelijk dat grote aantallen Brandganzen op de teldagen net over de provinciegrens verblijven.

De gegevens van net over de grens zullen indien beschikbaar ook worden meegenomen in de bepaling van de stand.

Tot aan de midzomertelling van enig jaar zal gewerkt worden met een streefstand gebaseerd op de voorjaarsstand (april) van het betreffende jaar (of een gemiddelde van de voorliggende jaren om toevalligheden uit te filteren) én de midzomerstand (3e week Juli) van het jaar ervoor (of een gemiddelde van de voorliggende jaren om toevalligheden uit te filteren). Voor de periode gelegen tussen de Midzomertelling en 1 oktober zal de streefstand worden vastgesteld op basis van de daadwerkelijk waargenomen stand (of een gemiddelde van de voorliggende jaren om toevalligheden uit te filteren) van de midzomertelling in dat jaar.

9-5 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

De provincie en SOVON voeren tellingen uit, daarnaast zijn er de jaarlijkse Voorjaarstellingen van de Faunabeheereenheid Limburg. Vanaf zomer 2012 worden ook nog aanvullende midzomertellingen voor alle ganzen in Limburg uitgevoerd, conform het landelijke initiatief van de gezamenlijke Faunabeheereenheden Nederland. Daarnaast zal de afschotlocatie worden vastgelegd en gerapporteerd.

9-6 Beheer

9-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

Tot 2011 was het niet mogelijk om door middel van een ontheffing verjaging met ondersteunend afschot te plegen. Verontrusting, verjaging en werende middelen waren formeel niet toegestaan op basis van een provinciale vrijstelling, maar doordat de ganzen vaak gemend zaten met ganzensoorten waarbij dit wel was toegestaan was enige wering en verjaging wel mogelijk. Sinds seizoen 2012 zijn er ontheffingen beschikbaar geweest.

9-6.1.1 Beheer: Verleende Ontheffingen

In Tabel 9-9 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2012	2	0	1	3
2013	3	0	0	3
2014	2	4	0	6

Tabel 9-9: Overzicht van het aantal afgegeven Brandganzen ontheffingen 2012-2014

9-6.1.2 Beheer: Maatregelen

Tabel 9-10 vermeldt het aantal gedode Brandganzen in Limburg.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2012	57	0	0	57
2013	60	0	0	60
2014	6	19	0	25

Tabel 9-10: Overzicht aantal gedode Brandganzen Limburg 2012-2014

9-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

9-6.2.1 Gewenste maatregelen

Voor de Brandganzen in de **winterperiode** (die voor deze soort loopt van 1 november t/m 30 april van het opvolgende jaar) wordt ter voorkoming en beperking van schade aan de provincie verzocht om deze soort op termijn toe te voegen aan de lijst zoals genoemd in Bijlage 1 als bedoeld in Artikel 3 van de Verordening Beheer en Schadebestrijding Dieren Limburg, zodat verjaging ook mogelijk is (buiten de rustgebieden). Tot die tijd zou de ontheffing een bepaling moeten bevatten welke jaarrond (dus ook in het winterseizoen) verjagen en verontrusten toestaat in relatie tot schadepercelen.

Voor de Brandganzen in de **zomerperiode** (1 mei t/m 31 oktober) wordt voor geheel Limburg twee ontheffingen op voorhand (OOV) aangevraagd. Om schade te voorkomen zal aan verjaging ondersteunend afschot worden ingezet.

De Faunabeheereenheid Limburg stelt de ontheffingverlener voor om ten aanzien van verjagende & alternatieve werende middelen een clause op te nemen in de ontheffing op voorhand, zodat ontheffingsvoorschriften op grond van voortschrijdend inzicht aangepast kunnen worden lopende de geldigheidsduur van de ontheffing (bijvoorbeeld veranderingen in eisen ten aanzien van verjagende middelen).

Er zullen twee typen ontheffing worden aangevraagd: één ruime ontheffing voor **Populatiereductie Standganzen** om in te zetten in een regio met hogere dichtheden Brandganzen (meer dan de gewenste midzomerstand), en één beperkte ontheffing **Schadebeperking Standganzen** om in te kunnen zetten in gebieden met lagere dichtheden Brandganzen.

De beperkte ontheffing **Schadebeperking Standganzen** voor de lagere dichtheden zal ingezet worden in die regio's waar de midzomerstand ONDER de streefstand ligt (100 in Noord-Limburg, 50 in Midden-Limburg en 50 in Zuid-Limburg). Bij deze ontheffing hoort een rapportageplicht (minimaal maandelijks).

De ruime ontheffing voor hogere dichtheden **Populatiereductie Standganzen** zal ingezet worden in die regio's waar de midzomerstand BOVEN de streefstand ligt. Gebruik van deze ontheffing zal niet gebonden zijn aan een schadeperceel, het plaatsen van werende middelen, en er is geen maximum aantal te doden dieren per invallende of foeragerende groep. Het kogelgeweer en het gebruik van lokmiddelen zal ook toegestaan zijn. Het gebruik zal toegestaan zijn van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang, en indien nodig ook op zon- en feest-dagen. Bij deze ontheffing hoort een rapportageplicht. Zodra het quotum van het aantal ganzen dat de streefstand overschrijdt voor bijvoorbeeld 90% is bereikt, mag deze hogere dichtheden ontheffing niet meer worden ingezet, alleen nog de ontheffing voor lagere dichtheden.

Vooralsnog is er geen aanleiding om ook maatregelen als het vangen en doden van ruiende ganzen of het behandelen van eieren in te zetten, maar indien de populatie zich sterker ontwikkelt dan verwacht zal dit heroverwogen worden en kan het nodig zijn ook hiervoor ontheffingen aan te vragen.

9-6.2.2 Plaats van Beheer

Voor de Brandganzen ontheffing **Populatiereductie Standganzen** zal de plaats van afschot geheel Limburg zijn omdat ze inmiddels in alle regio's worden waargenomen.

Voor de Brandganzen ontheffing **Schadebeperking Standganzen** zal de plaats van afschot zijn op het perceel met kwetsbare gewassen waarop schade optreedt aan de erkende belangen of op maximaal 100 meter van dit perceel, zodat het aan verjaging ondersteunend afschot op invallende ganzen (ganzen die door te cirkelen of in glijvlucht gaan aangeven dat zij gaan landen op het schadeperceel) effectiever kan plaatsvinden. Bijkomend voordeel kan zijn dat op iets grotere afstand van een schadeperceel waar ganzen neerstrijken mogelijk meer kansen op natuurlijke dekking voor een jachtaktehouder aanwezig is, die hierdoor dan ook effectiever aan verjaging ondersteunend afschot kan plegen

9-6.2.3 Beheer Periodes

- **Schadebeperking Standganzen** Brandganzen: Van 1 mei tot en met 31 oktober.
- **Populatiereductie Standganzen** Brandganzen: Van 1 mei tot en met 31 oktober.

Verjaging en verontrusting van ongemengde groepen Brandganzen zal buiten de rustgebieden op basis van toevoeging aan de lijst in de Verordening Beheer en Schadebestrijding Dieren Limburg mogelijk moeten zijn. Tot die tijd zou de ontheffing een bepaling moeten bevatten welke jaarrond (dus ook in het winterseizoen) verjagen en verontrusten toestaat in relatie tot schadepercelen.

9-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

9-6.2.4.1 Inventarisatie populatie

Zie Paragraaf 9-5.

9-6.2.4.2 Meldingssysteem

Voordat een doorgeschreven beperkte Machtiging tot gebruik van de Brandganzen ontheffing **Schadebeperking Standganzen** mag worden ingezet dient er eerst een aanvraag bij de Faunabeheereenheid Limburg ingediend te worden. In deze aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, bij welk soort gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen zijn getroffen. Deze meldingen worden doorgestuurd naar de provincie. Een veldinspectie kan dan door medewerkers van de provincie worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan.

9-6.2.4.3 Methodiek Ontheffingen

- De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);
- De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;
- De FBE stelt voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen kwalitatieve en uniforme formulieren ter beschikking;
- De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;
- De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of Wildbeheereenheid) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.

9-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Het te verwachten in Limburg aantal dieren gedood met Brandganzen ontheffingen **Populatiereductie Standganzen & Schadebeperking Standganzen** in relatie tot het totaal aantal in de winter (721.000 dieren: SOVON: Vogelbalans 2013 / Thema Ganzen) en in de zomer (52.000 dieren: SOVON: Vogelbalans 2013 / Thema Ganzen) aanwezige dieren in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

Daarnaast wordt een minimum aantal dieren in Limburg gewaarborgd, overeenkomend met de aantallen waarbij de populatie jarenlang stabiel was en er geen sprake was van belangrijke schade (100 in Noord-Limburg, 50 in Midden-Limburg en 50 in Zuid-Limburg).

9-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Er is op dit moment wel een compleet beeld te krijgen van de preventieve en schadebeperkende maatregelen die in het verleden zijn genomen in de provincie Limburg, maar niet direct van de effectiviteit daarvan. Diverse middelen zoals voorgeschreven door de ontheffingen en het Faunafonds zijn toegepast voor soorten waarmee de Brandganzen vaak in het veld samen voorkomt. Een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse middelen zal mogelijk meer hierover duidelijk maken. Wel duidelijk is dat ondanks de verplichte inzet van de werende middelen er nog steeds schade optreedt, dus dat de werende middelen alleen niet voldoende effectief zijn. Populatiereductie zal naar verwachting bijdragen aan het omlaag brengen van de schades.

9-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

9-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 9-5.

9-7 **Conclusies & Analyse**

9-7.1 **Analyse populatie ontwikkelingen Limburg**

De afgelopen faunabeheerplanperiode is het aantal Brandganzen dat als Standganzen aanwezig was in aantal toegenomen.

Voor de Brandganzen standganzenpopulatie wordt gevreesd dat er een exponentiële toename mogelijk is (zie *Paragraaf 9-3.1.2*), met navenante dreigende belangrijke schades.

Voor Brandganzen die in de winterperiode aanwezig zijn geldt dat ondanks het beschikbaar zijn van rustgebieden in de winter daarbuiten belangrijke schade blijft optreden. De mogelijkheid tot verontrusting en verjaging door plaatsing van deze soort op de lijst in de Verordening Beheer en Schadebestrijding Dieren Limburg is derhalve gewenst. Tot die tijd zou de ontheffing een bepaling moeten bevatten welke jaarrond (dus ook in het winterseizoen) verjagen en verontrusten toestaat in relatie tot schadepercelen.

9-7.2 **Doelstellingen**

Voor de komende beheerperiode wordt gestreefd naar extra winterrust voor Brandganzen middels rustgebieden en door het niet beschikbaar zijn van ontheffingen tot afschot. Daar waar toch schade dreigt of optreedt kan dit beperkt worden door het inzetten van diverse werende middelen.

Deze kunnen echter pas ingezet worden door deze soort toe te laten voegen aan de lijst zoals genoemd in Bijlage 1 als bedoeld in Artikel 3 van de Verordening Beheer en Schadebestrijding Dieren Limburg. Tot die tijd zou de ontheffing een bepaling moeten bevatten welke jaarrond (dus ook in het winterseizoen) verjagen en verontrusten toestaat in relatie tot schadepercelen.

Daarnaast is het streven om de schade welke door de standganzen veroorzaakt wordt te verminderen middels een **Ruime Ontheffing Populatiereductie Standganzen Brandganzen** zolang de werkelijke stand boven de streefstand ligt, gecombineerd met een **Beperkte Ontheffing Schadereductie Brandganzen** voor als 90% van het quotum in enige regio bereikt is.

Voor Brandganzen die aanwezig zijn als **standganzen** wordt gestreefd naar een beperking van de schade in de **zomerperiode** (1 mei - 31 oktober), door het aanvragen van twee ontheffingen:

- een beperkte ontheffing Brandgans - Lagere Dichtheden **Schadebeperking** (In eerste instantie gericht op verjaging, met verplichting tot inzetten werende middelen conform Handreiking Faunafonds, max. 2 dieren per invallende groep, relatie tot schadeperceel of maximaal 100 meter daarbuiten, hagelgeweer en/of jachtvogels toegestaan, van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang), en
- een ruime ontheffing Brandgans - Hogere Dichtheden **Populatiereductie** (geen verplichting tot inzetten werende middelen voor het gebruik van de ontheffing, geen relatie tot schade perceel kogelgeweer, hagelgeweer en/of jachtvogels toegestaan, lokvogels of imitaties en andere lokmiddelen toegestaan, het gebruik zal toegestaan zijn van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang, en indien nodig ook op zon- en feest-dagen).

9-8 **Referenties**

- *Avifauna van Limburg, NHGL 2006*
- *Evaluatie Opvangbeleid 2002-2008 Overwinterende Ganzen en Smienten, Min LNV 2009*
- *Handreiking Faunaschade 2009*
- *Handreiking voor beleid ten aanzien van Overzomerende Ganzen, Min LNV 2007*
- *Janssen, R. & H. De Brauwer. Broedende Grauwe Ganzen (Anser anser) in de provincie Limburg in 2011. Bionet 2013-02, Augustus 2012*

- *Jeugd, van der H.P., Voslamber B, van Turnhout C., Sierdsema, H., Feige, N., Nienhuis, J. & Koffijberg, K. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen*
- *Lensink R. 1996a. De opkomst van exoten in de Nederlandse Avifauna: verleden, heden en toekomst. Limosa 69: 104-130*
- *Lensink R. 1996b. Vreemde vogels in de Nederlandse Avifauna: verleden, heden en wat voor een toekomst. Vogeljaar 44: 142-164*
- *NDFF / Waarneming.nl / Brandganzen*
- *SOVON Database - Brandganzen*
- *SOVON: Vogelbalans 2013 / Thema Ganzen*
- *SOVON - Watervogels in Nederland 2013/66*

Bijlage 9-1: Getaxeerde schade door Brandganzen in Limburg 2005-2013 (Faunafonds)

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de getaxeerde schades veroorzaakt in Limburg voor de periode 2005-2013 welke waren opgegeven voor een tegemoetkoming bij het Faunafonds. Soms is er geen bedrag ingevuld: de taxateur kon dan bij de veldcontrole niet vaststellen dat de in de aanvraag vermelde soort nog aanwezig was en voor een deelpercentage van de schade verantwoordelijk was geweest.

Diersoort	Datum melding	Getaxeerd bedrag per diersoort	Oppervlakte schade [ha]	Gewas	Postcode
Brandgans	02-okt-05	€ 841	27,92	grasland, blijvend	6041TN
Brandgans	02-feb-07	€ 1.053	5	wintergraan	5449AD
Brandgans	02-jan-09	€ 162	4,5	grasland, blijvend	6109RE
Brandgans	17-mrt-10	€ 198	8,25	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	17-mrt-10	€ -	8,25	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	18-mrt-10	€ 113	4,5	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	01-jun-10	€ 403	15	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	17-aug-10	€ 1.354	13	grasland, nieuw ingezaaid	5851AB
Brandgans	22-feb-11	€ 2.406	5,1	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	07-apr-11	€ 296	7,25	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	27-apr-11	€ 662	2,65	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	16-mei-11	€ 1.705	11,25	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	17-mei-11	€ 2.492	9,5	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	17-mei-11	€ 320	13,35	grasland, blijvend	6127PA
Brandgans	10-jun-11	€ 600	2,5	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	06-jul-11	€ 479	19	grasland, blijvend	5855EK
Brandgans	25-sep-11	€ 648	6,75	grasland, blijvend	5851AB
Brandgans	03-feb-12	€ 285	4	wintergraan	6127PA
Brandgans	19-mrt-12	€ 1.856	9,75	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	20-mrt-12	€ 2.525	7,5	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	29-mrt-12	€ 3.713	10	grasland, nieuw ingezaaid	5851AB
Brandgans	25-mei-12	€ 884	9,15	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	05-jun-12	€ 800	4,45	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	14-jun-12	€ 2.909	12	grasland, nieuw ingezaaid	5851AB
Brandgans	16-okt-12	€ 2.129	10	grasland, blijvend	5851AB
Brandgans	13-jan-13	€ 154	4,5	grasland, blijvend	6127PA
Brandgans	04-apr-13	€ 3.513	4	grasland, blijvend	5862AA
Brandgans	06-mei-13	€ 2.876	9,75	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	30-mei-13	€ 763	6,5	grasland, blijvend	5862AB
Brandgans	28-jun-13	€ 1.969	2,62	sperzieboon / stamslaboon	5851AB
Brandgans	03-jul-13	€ -	0	grasland, blijvend	5862AA

10-0 Overige ganzensoorten

10-1 Nijlgans (*Alopochen aegypticus*)

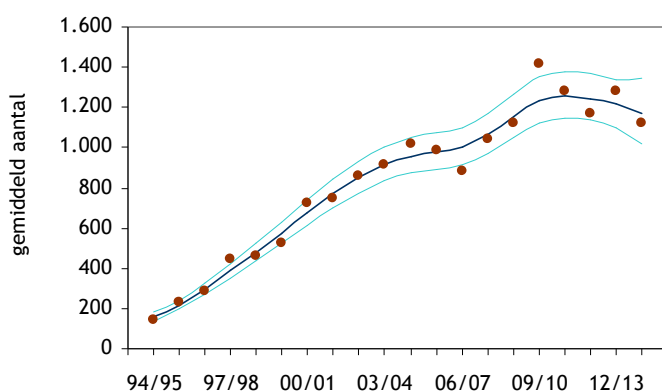
De Nijlgans is een soort welke beschouwd wordt als exoot in Nederland, en is een soort welke in Limburg veelvuldig belangrijke schade veroorzaakt. Ter beperking van de schade is deze soort per aanwijzingsbesluit d.d. 10 november 2009 (Aanwijzing op grond van artikel 67 van de Flora- en faunawet) aangewezen om met het geweer bestreden te kunnen worden door jachttaktheouders die in het bezit zijn van grondgebruikersverklaringen of jachthuurovereenkomsten van die percelen waarop zij de bestrijdingshandelingen uitvoeren.

Rapportage van het gebruik van de ontheffing is verplicht. De Nijlgans wordt ook meegeteld in de jaarlijkse tellingen, zie *Tabel 10-1*. Zie *Bijlage 10-1* voor schadegegevens.

	2009	2010	2011	2012	2013 (VJT*)	2013 (ZT*)	2014 (VJT*)	2014 (ZT*)
Nijlgans	2.908	3.665	2.975	2.738	2.997	2.767	2.339	2.154

* VJT = Voorjaarstelling = 1e weekend Apriltelling, ZT = 3^e weekend Juli telling

Tabel 10-1: Aantallen Nijlganzen geteld in Limburg

In *Afbeelding 10-1* wordt de trendontwikkeling voor deze soort in Limburg weergegeven.

In *Tabel 10-2* wordt een overzicht van het aantal gebruikte aanwijzingen door de WBE's gegeven.

Afbeelding 10-1: Trendontwikkeling Limburg 1994-2014 Nijlgans
(Bron: Provincie Limburg)

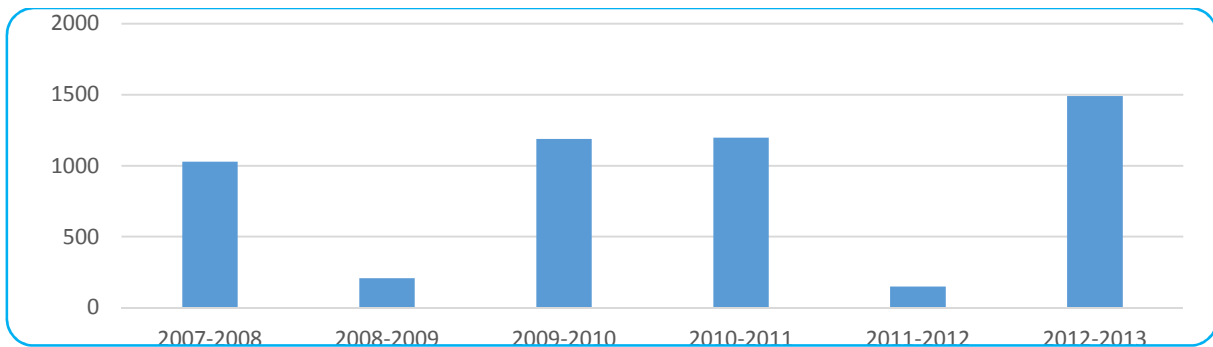
	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2009	8	10	11	29
2010	10	13	13	36
2011	11	11	13	35
2012	10	12	12	34
2013	11	12	12	35
2014*	10	10	14	34

Tabel 10-2: Overzicht van het aantal gebruikte aanwijzingen Nijlganzen door WBE's 2009-2014

Tabel 10-3 vermeld van de afgelopen periode het aantal gedode dieren in Limburg op basis van de aanwijzing, zie *Afbeelding 10-2* voor een grafische weergave daarvan.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2009	422	618	237	1.277
2010	602	688	253	1.543
2011	921	849	375	2.145
2012	916	860	459	2.235
2013	808	513	484	1.805
2014	839	765	887	2.491

Tabel 10-3: Overzicht aantal gedode Nijlganzen Limburg 2009-2014

Afbeelding 10-2: Afschotcijfers Nijlgans in Limburg 2007-2013
(Bron: KJV WBE Database: in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

10-2 Canadese Gans (*Branta Canadensis*)

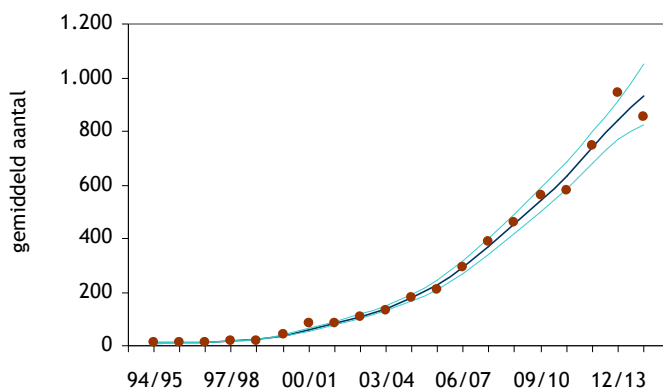
De Canadese Gans is in geheel Nederland een soort welke veelvuldig belangrijke schade veroorzaakt. Ter beperking van de schade is deze soort landelijk vrijgesteld om met het geweer bestreden te kunnen worden door jachttaktheouders die in het bezit zijn van grondgebruikersverklaringen of jachthuurovereenkomsten van die percelen waarop zij de bestrijdingshandelingen uitvoeren. De Canadese Gans wordt ook meegeteld in de jaarlijkse tellingen, zie *Tabel 10-4*. Zie *Bijlage 10-2* voor schadegegevens.

	2009	2010	2011	2012	2013 (VJT*)	2013 (ZT*)	2014 (VJT*)	2014 (ZT*)
Canadese Gans	789	846	1.067	1.149	1.232	1.863	997	1.305

* VJT = Voorjaarstelling = 1e weekend Apriltelling, ZT = 3^e weekend Juli telling

Tabel 10-4: Aantallen Indische Ganzen geteld in Limburg

In *Afbeelding 10-3* wordt de trendontwikkeling voor deze soort in Limburg weergegeven.

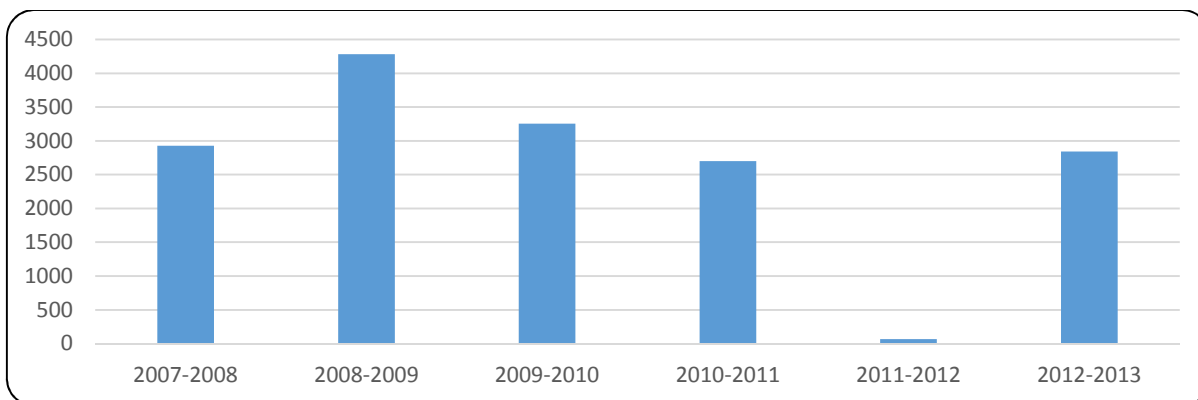

Omdat deze soort mogelijk niet geheel mag verdwijnen, zal deze beheerd worden naar een doelstand gelijk de stand in 2005 (200 dieren).

Voor het meerdere aantal dieren zal jaarlijks een quotum worden vastgesteld volgens de volgende methode: Quotum = Zomerstand - gewenste stand.

Afbeelding 10-3: Trendontwikkeling Limburg 1994-2014 Canadese Gans (Bron: Provincie Limburg)

Zie *Afbeelding 10-4* voor afschotcijfers 2007-2013 (Bron: KJV WBE Database)

Afbeelding 10-4: Afschotcijfers Canadese Gans in Limburg 2007-2013
(Bron: KJV WBE Database: in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

10-3 Indische Gans (*Anser indicus*)

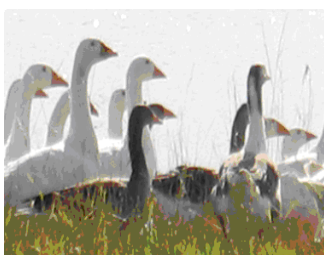
De Indische Gans is een soort welke beschouwd wordt als exoot in Nederland. Er is in Limburg geen aanwijzing voor beschikbaar aangezien er nog slechts geringe aantallen van deze soort voorkomen in Limburg, zie *Tabel 10-5*.

	2009	2010	2011	2012	2013 (VJT*)	2013 (ZT*)	2014 (VJT*)	2014 (ZT*)
Indische gans	22	16	24	36	16	7	12	4

* VJT = Voorjaarstelling = 1e weekend Apriltelling, ZT = 3^e weekend Juli telling

Tabel 10-5: Aantallen Indische Ganzen geteld in Limburg

10-4 Verwilderde gedomesticeerde Grauwe Gans (*Anser anser*)

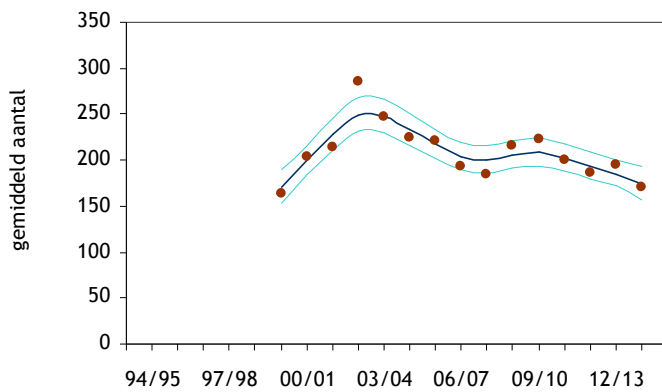
De Verwilderde gedomesticeerde Grauwe Gans, ook wel Boerengans of Soepgans genoemd, is een verwilderde soort van oorspronkelijk gedomesticeerde Grauwe Ganzen, en wordt beschouwd als een verwilderde diersoort in Nederland. Er is in Limburg geen aanwijzing voor doden met het geweer beschikbaar aangezien deze soort ook geschoten mag worden op basis van de Grauwe Ganzen ontheffingen in Limburg, zie *Tabel 10-6*. Zie *Bijlage 10-3* voor schadegegevens.

	2009	2010	2011	2012	2013 (VJT*)	2013 (ZT*)	2014 (VJT*)	2014 (ZT*)
Boerengans	489	425	371	312	365	349	331	469

* VJT = Voorjaarstelling = 1e weekend Apriltelling, ZT = 3^e weekend Juli telling

Tabel 10-6: Aantallen Boerenganzen geteld in Limburg

In *Afbeelding 10-5* wordt de trendontwikkeling voor deze soort in Limburg weergegeven.

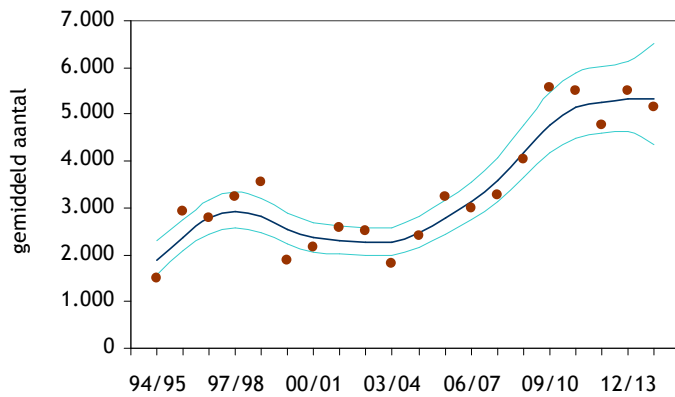

Afbeelding 10-5 Trendontwikkeling Limburg 1994-2014 Verwilderde Gedomesticeerde Grauwe Gans
(Bron: Provincie Limburg)

10-5 Rietgans

De diverse soorten rietganzen zijn beschermde soorten in Limburg waarvoor geen ontheffingen worden afgegeven. Wel mogen zij op percelen waar zij belangrijke schade kunnen veroorzaken worden verontrust en verjaagd (Provinciale vrijstellingslijst voor verontrusten in de Verordening beheer en schadebestrijding dieren Limburg). In *Afbeelding 10-6* wordt de trendontwikkeling voor de Toendra Rietgans in Limburg weergegeven.

Afbeelding 10-6: Trendontwikkeling Limburg 1994-2014 Toendrarietgans
(Bron: Provincie Limburg)

Bijlage 10-1: Getaxeerde schade door Nijlganzen in Limburg 2005-2013 (Faunafonds)

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de getaxeerde schades veroorzaakt in Limburg voor de periode 2005-2013 welke waren opgegeven voor een tegemoetkoming bij het Faunafonds. Soms is er geen bedrag ingevuld: de taxateur kon dan bij de veldcontrole niet vaststellen dat de in de aanvraag vermelde soort nog aanwezig was en voor een deelpercentage van de schade verantwoordelijk was geweest.

Schades van Boerengans, Nijlgans en Canadese Gans komen geheel niet voor vergoeding in aanmerking, schades die voor 100% door deze soorten worden veroorzaakt worden dan ook niet getaxeerd. De in deze tabel voor deze diersoorten toch opgenomen bedragen zijn incidenteel als deeltaxatie opgenomen omdat dit afgetrokken zou worden van de uit te keren tegemoetkoming.

Diersoort	Datum melding	Getaxeerd bedrag per diersoort	Oppervlakte schade [ha]	Gewas	Postcode
Nijlgans	07-mrt-05	€ 427	59,5	grasland, blijvend	5855AS
Nijlgans	21-mrt-05	€ 83	3	wintergraan	6101RA
Nijlgans	29-apr-05	€ 46	4,7	grasland, blijvend	5964NR
Nijlgans	24-aug-05	€ 241	32,5	grasland, blijvend	5855AS
Nijlgans	21-okt-05	€ -	0	grasland, blijvend	5855AS
Nijlgans	26-jan-06	€ 76	3	grasland, nieuw ingezaaid	6466EZ
Nijlgans	26-jan-06	€ 63	1	wintergraan	6466EZ
Nijlgans	14-feb-06	€ 596	56	grasland, blijvend	5855AS
Nijlgans	21-aug-06	€ 221	8,25	sperzieboon / stamslaboon	5964AJ
Nijlgans	22-mei-07	€ 234	22	grasland, blijvend	6041TN
Nijlgans	12-feb-08	€ 150	6,18	wintergraan	6101AE
Nijlgans	24-jul-08	€ 71	7,25	grasland, blijvend	6041TN
Nijlgans	17-dec-09	€ 906	60	wintergraan	6127AJ
Nijlgans	31-dec-09	€ -	0	graszaad	6127AJ
Nijlgans	28-jan-10	€ 59	3,06	wintergraan	6101AE
Nijlgans	15-feb-10	€ -	2,5	wintergraan	6027NG
Nijlgans	20-jul-10	€ 116	12,18	grasland, blijvend	6102RL
Nijlgans	02-jan-11	€ 157	10,25	grasland, blijvend	5754RA
Nijlgans	02-jan-11	€ 49	4,25	grasland, blijvend	6109RE
Nijlgans	02-jan-11	€ 981	18	grasland, blijvend	6041TN
Nijlgans	10-mrt-11	€ 491	6,9	wintergraan	6075AD
Nijlgans	26-mei-11	€ 52	7,6	grasland, blijvend	6041TN
Nijlgans	31-mei-11	€ 52	9,8	grasland, blijvend	6107BM
Nijlgans	03-feb-12	€ 194	6,7	grasland, blijvend	6127PA
Nijlgans	08-feb-12	€ 164	13,25	grasland, blijvend	6074GD
Nijlgans	08-feb-12	€ 105	11,45	grasland, blijvend	6085AG
Nijlgans	08-feb-12	€ 290	17,75	grasland, blijvend	6085AG
Nijlgans	06-mrt-12	€ 91	9	grasland, blijvend	6107BM
Nijlgans	31-mei-12	€ 102	14	grasland, blijvend	5754RA
Nijlgans	02-jul-12	€ 240	6,75	grasland, blijvend	6127PA
Nijlgans	13-jul-12	€ 455	6,84	graszaad	6599EG
Nijlgans	13-jan-13	€ 138	3,75	grasland, nieuw ingezaaid	6127PA
Nijlgans	13-jan-13	€ 360	6,75	wintergraan	6127PA
Nijlgans	11-jul-13	€ 114	7,9	grasland, blijvend	6127PA
Nijlgans	26-jul-13	€ 90	9	grasland, blijvend	5754RA

Bijlage 10-2: Getaxeerde schade door Canadese ganzen in Limburg 2005-2013 (Faunafonds)

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de getaxeerde schades veroorzaakt in Limburg voor de periode 2005-2013 welke waren opgegeven voor een tegemoetkoming bij het Faunafonds. Soms is er geen bedrag ingevuld: de taxateur kon dan bij de veldcontrole niet vaststellen dat de in de aanvraag vermelde soort nog aanwezig was en voor een deelpercentage van de schade verantwoordelijk was geweest.

Schades van Boerengans, Nijlgans en Canadese Gans komen geheel niet voor vergoeding in aanmerking, schades die voor 100% door deze soorten worden veroorzaakt worden dan ook niet getaxeerd. De in deze tabel voor deze diersoorten toch opgenomen bedragen zijn incidenteel als deeltaxatie opgenomen omdat dit afgetrokken zou worden van de uit te keren tegemoetkoming.

Diersoort	Datum melding	Getaxeerd bedrag per diersoort	Oppervlakte schade [ha]	Gewas	Postcode
Canadagans	26-jan-06	€ 353	3	grasland, nieuw ingezaaid	6466EZ
Canadagans	26-jan-06	€ 295	1	wintergraan	6466EZ
Canadagans	29-jun-07	€ 88	1,5	grasland, blijvend	6097EK
Canadagans	23-dec-08	€ 245	1,5	wintergraan	6466EZ
Canadagans	02-jan-10	€ 631	23,9	grasland, blijvend	6041TN
Canadagans	07-mei-10	€ 9	2,25	grasland, blijvend	5851AB
Canadagans	06-jul-11	€ 479	19	grasland, blijvend	5855EK
Canadagans	03-feb-12	€ 585	6,7	grasland, blijvend	6127PA
Canadagans	05-jun-12	€ 199	4,45	grasland, blijvend	5862AB
Canadagans	02-jul-12	€ 121	6,75	grasland, blijvend	6127PA
Canadagans	13-jan-13	€ 181	6,75	wintergraan	6127PA
Canadagans	11-jul-13	€ 228	7,9	grasland, blijvend	6127PA

Bijlage 10-3: Getaxeerde schade door Boerengansen in Limburg 2005-2013 (Faunafonds)

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de getaxeerde schades veroorzaakt in Limburg voor de periode 2005-2013 welke waren opgegeven voor een tegemoetkoming bij het Faunafonds. Soms is er geen bedrag ingevuld: de taxateur kon dan bij de veldcontrole niet vaststellen dat de in de aanvraag vermelde soort nog aanwezig was en voor een deelpercentage van de schade verantwoordelijk was geweest.

Schades van Boerengans, Nijlgans en Canadese Gans komen geheel niet voor vergoeding in aanmerking, schades die voor 100% door deze soorten worden veroorzaakt worden dan ook niet getaxeerd. De in deze tabel voor deze diersoorten toch opgenomen bedragen zijn incidenteel als deeltaxatie opgenomen omdat dit afgetrokken zou worden van de uit te keren tegemoetkoming.

Diersoort	Datum melding	Getaxeerd bedrag per diersoort	Oppervlakte schade [ha]	Gewas	Postcode
Boerengans e.d.	03-feb-09	€ 58	4,5	grasland, blijvend	6071NW
Boerengans e.d.	29-mei-09	€ 161	26	grasland, blijvend	6041TN
Boerengans e.d.	23-jun-09	€ 17	0,1	mais	5851GA

11-0 Wilde Eend (*Anas platyrhynchos*)

11-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

11-1.1 Algemeen

Nederlandse Wilde Eenden zijn grotendeels standvogels, waarvan de populatie in de winter wordt aangevuld met exemplaren uit Noord- en Oost-Europa. Zo verblijven er in januari ongeveer 1 miljoen exemplaren in ons land.

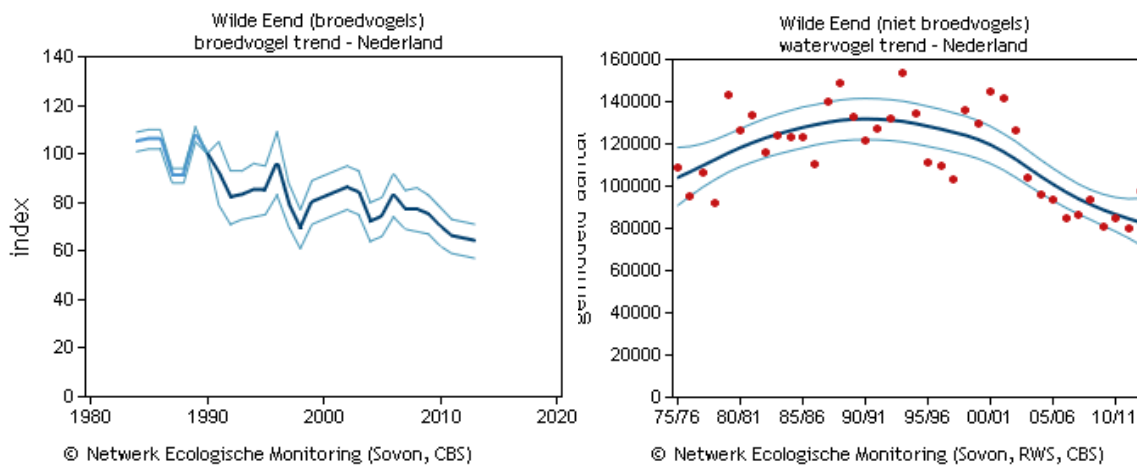
De Wilde Eend is één van de algemeenste en meest verspreide broedvogels in Nederland. Vrijwel overal waar water en dekking is, kan de soort tot broeden komen. Zo komt hij in vrijwel ieder park voor.

Verder behoren weilanden, akkers, moerassen en meren tot het leefgebied. De broedpopulatie in Nederland omvat 350.000 tot 500.000 paren (1998-2000, SOVON).

Nestkeuze vindt in uiteenlopende habitats plaats, doch in ieder geval bij of op korte afstand van water. Nesten worden vooral op de grond gemaakt, maar soms ook in boomholtes.

In de broedtijd nemen zij dierlijk en plantaardig voedsel tot zich, terwijl in de nazomer bij voorkeur zaden en in de winter vooral grassen op hun menukaart staan.

De dichtheid van broedvogels varieert in de diverse habitats en delen van het land. In het rivierengebied is de globale dichtheid 8 tot 16 paar per 100 hectare. In beekdalen en waterrijke natuurgebieden kan de dichtheid oplopen tot 32 paar per 100 hectare. In droge gebieden, zoals bijvoorbeeld het Mergelland komt slechts 0,1 paar per 100 hectare tot broeden. In Nederland is de broedvogelstand vrij stabiel (zie *Afbeelding 11-1*; SOVON).

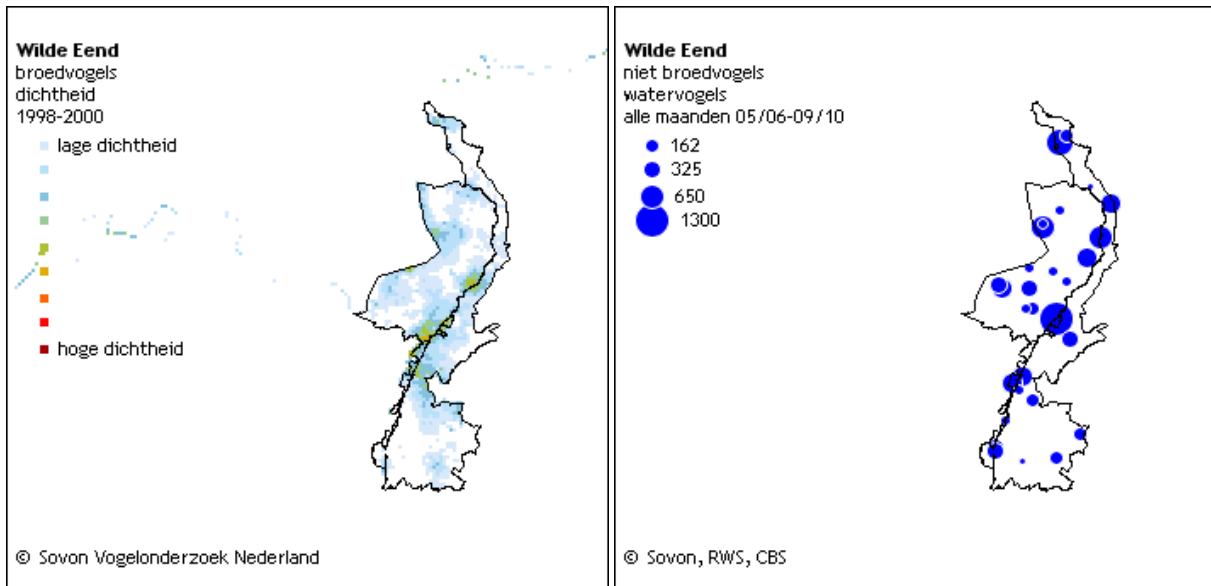

Afbeelding 11-1: Trend populatieontwikkeling Wilde Eend Broedvogels en Niet Broedvogels (SOVON)

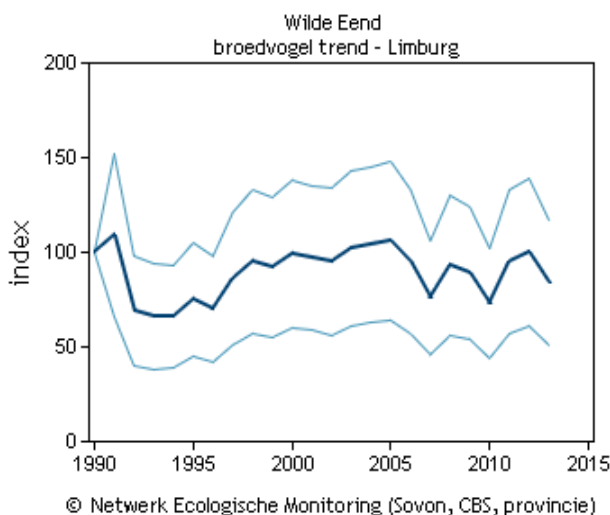
11-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

De Wilde Eend is talrijk in de natte delen van Limburg (zie *Afbeelding 11-2*; SOVON). Piekaantallen worden vastgesteld in strenge winters; concentraties Wilde Eenden bevinden zich in de Maasplassen en in de Peelregio. Winteraantallen variëren tussen 40.000 en 60.000 vogels (*Bron: Avifauna Limburg; 2010*).

Volgens SOVON (zie *Afbeelding 11-3*) vertoont de winterpopulatie een afnemende trend, mogelijk ten gevolge van afnemend voedselaanbod en verstoring op de plassen.

Afbeelding 11-2: Dichtheid & Verspreiding Wilde Eend Limburg (SOVON)

Afbeelding 11-3: Wilde Eend - trend Limburg 1999-2014 (Index 100 = 1990; SOVON)

11-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

De Wilde Eend is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet en is tevens op grond van Artikel 32 van de wet aangewezen als wildsoort. Om reden van benutting is de jacht op Wilde Eend geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Bij bijzondere weersomstandigheden kan de jacht op Wilde Eenden door de provincie worden gesloten. Van bijzondere weersomstandigheden is bijvoorbeeld sprake bij langdurig strenge koude, hevige sneeuwval en ijzelvorming.

Op grond van Artikel 65 Flora- en Faunawet heeft de provincie bij provinciale verordening vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten van Wilde Eenden. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkomen van belangrijke schade aan erkende belangen. Ter voorkoming van belangrijke schade kan de provincie ontheffing op grond van Artikel 68 van de wet verlenen voor het doden van Wilde Eenden buiten het jachtseizoen. De Provincie verwacht van jachthouders in eerste instantie dat ze de stand (in een groter gebied) met reguliere bejaging op een acceptabel niveau houden teneinde schade te voorkomen en te beperken.

In de beleidsregels van het Faunafonds is bepaald dat er voor diersoorten waarvoor in enig deel van het jaar de jacht geopend is, er geen tegemoetkoming in de schade zal worden verleend.

11-3 Potentiële schade aan erkende belangen

11-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er incidenteel sprake geweest van schade aan erkende belangen. In gevallen dat, ondanks preventieve maatregelen, Wilde Eenden belangrijke schade buiten het jachtseizoen dreigen te veroorzaken, is ondersteunend afschot van Wilde Eenden op schadegevoelige percelen mogelijk. De schade kan in deze situaties snel en sterk oplopen en een vlotte afhandeling is gewenst.

11-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie incidenteel kan blijven optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Wilde Eenden, net als in het verleden, slechts incidenteel zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (wel of geen belangrijke schade) zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

11-3.3 Schade aan gewassen

In Tabel 11-1 is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Wilde Eenden schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt. Daarnaast wordt ook predatie in viskwekerijen gemeld als Landbouwschade. In 2012 was er een aanvraag voor een ontheffing ter beperking van schade door Wilde Eenden aan graan, deze is ook verleend.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Granen (zomer- & winter-)	Vraatschade	Gehele teeltperiode	Vooraf gelegerd graan; soms i.c.m. Vertrapping en/of Bevuiling
Maïs (snij-/korrel-/suiker-)	Vraatschade	Voorjaar/Zomer/Herfst	Incidenteel schade. Preventief lastig
Peulvruchten	Vraatschade	Gehele teeltperiode	In afrijpingsperiode vaak i.c.m. met Bevuiling en Vertrapping
Graszaad en –zoden	Vraatschade, Bevuiling en Vertrapping	Gehele jaar	
Spinazie	Vraatschade, Bevuiling en Vertrapping	Zaai- en kiemperiode	
Sla	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Andijvie	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Bloemkool en broccoli	Vraatschade	Jong gewas	Incidenteel. Matig schade gevoelig
Boerenkool	Vraatschade		Incidenteel. Matig schade gevoelig
Overige koolsoorten	Vraatschade	Gehele teeltperiode	Incidenteel. Matig schade gevoelig
Algemene vollegrondsgroenten	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Bloemen, bloemzaden en –bollen	Vraatschade		Vooraf in lelies; Soms i.c.m. Vertrapping
Graszaad en –zoden	Vraatschade	Gehele jaar	I.c.m. Bevuiling en Vertrapping

Tabel 11-1: Overzicht van de schade die Wilde Eenden kunnen veroorzaken aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

11-3.4 Potentiële Landbouwschade

In Limburg komen diverse arealen voor met schade door Wilde Eenden op gevoelige gewassen (zie Tabel 11-2).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Akkerbouwgroenten, totaal	3.969	Maïs, corncob mix	637
Andijvie	17	Maïs, korrel	4.329
Bloembollen en -knollen, totaal	2.177	Peulvruchten, totaal	119
Bloemkwekerijgewassen	354	Sla	845
Bloemkool	207	Snijmaïs	15.810
Granen, totaal	15.374	Spinazie	271
Graszaad	143	Tuinbouwgroenten, totaal	6.078

Tabel 11-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Wilde Eenden in Limburg 2014 (Bron: CBS)

11-3.5 Schadehistorie Landbouwgewassen

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen geweest van schade en is er één ontheffing aangevraagd om aanvullend afschot te kunnen plegen buiten de periode dat de jacht geopend was.

11-3.6 Schademeldingen aan Faunafonds in de jaren 2010-2014

In Tabel 11-3 is de schadehistorie van deze diersoort in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat de laatste jaren incidenteel er sprake kan zijn van belangrijke schade.

De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300. Conform de Flora- en Faunawet is de jachtaktehouder in principe verantwoordelijk voor het voorkomen van gewasschades door bejaagbare wildsoorten. Daarnaast wordt er door gewijzigde beleidsregels van het Faunafonds per 1 augustus 2014 voor diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is, geen tegemoetkoming in de schade uitgekeerd door het Faunafonds. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk geregeld geen verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

Gewas	2010	2011	2012	2013	2014
Gras	43				
Maïs	296				
Wilde Eend Totaal	€ 339				

Tabel 11-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Wilde Eenden per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie)

11-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties waarbij schade aan gewassen dreigt op te treden. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor. Tijdens het jachtseizoen kan schade eveneens voorkomen worden door middel van afschot.

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Wilde Eenden:

<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Flitsmolens</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Camouflagenetten</i>	<i>Afschot Schriklint / koord / raster</i>
<i>Ballonnen</i>	<i>Landbouwvoertuigen</i>	
<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Knalapparaat</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

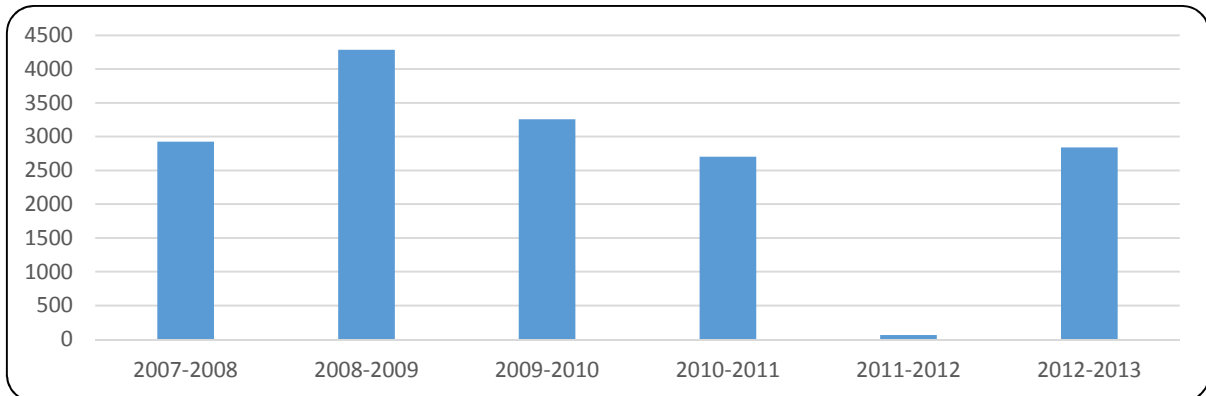
11-5 Gewenste Stand

Een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat slechts incidenteel aan verjaging ondersteunend afschot plaatsvindt, ter beperking van schade aan erkende belangen. Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan gewassen is soms een dusdanig lage stand op en om het schadegevoelige perceel noodzakelijk door middel van afschot tijdens het jachtseizoen, dat het risico op schade beperkt blijft.

Wilde Eenden kunnen echter onder bepaalde omstandigheden soms schade aanrichten, ook buiten het jachtseizoen en ondanks afschot gepleegd tijdens het jachtseizoen.

Hiervoor bestaat de mogelijkheid om een aanvullende ontheffing aan te vragen, nadat andere middelen zijn ingezet maar niet toereikend bleken. Ter voorkoming van schade aan gewassen in de toekomst kan de stand lokaal rond schadegevoelige percelen laag worden gehouden.

Afschot in het kader van een ontheffing is zeer gering in vergelijking tot afschot tijdens het jachtseizoen, zie *Afbeelding 11-4* voor afschotcijfers 2007-2013 (*Bron: KJV WBE Database*) en zal daarom de gunstige staat van instandhouding van de Wilde Eend niet aantasten.

Afbeelding 11-4: Afschotcijfers Wilde Eend in Limburg 2007-2013
(*Bron: KJV WBE Database: in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode*)

11-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Registratie afschot en trendtellingen landelijke databases.

11-6 Beheer

11-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer Afgelopen Periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode is in 2012 1x een ontheffing aangevraagd én doorgeschreven voor beperking schade aan graan, in totaal werden op basis van deze ontheffing 11 Wilde Eenden geschoten.

11-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

11-6.2.1 Gewenste maatregelen

Een ontheffing op voorhand voor afschot buiten de periode dat de jacht geopend is zal niet worden aangevraagd, omdat er nagenoeg geen belangrijke schades worden gemeld.

11-6.2.2 Plaats van Beheer

Plaats van afschot zal zijn op het perceel waarop schade optreedt aan de erkende belangen of op maximaal 100 meter van dit perceel, dit omdat op iets grotere afstand van een schadeperceel waar Wilde Eenden op neerstrijken vaak meer natuurlijke dekking voor een jachtaktehouder aanwezig is, zodat het aan verjaging ondersteunend afschot effectiever kan plaatsvinden.

11-6.2.3 Beheer Periodes

Jaarrond.

11-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

11-6.2.4.1 Inventarisatie Populatie

Zie *Paragraaf 11-5.1*.

11-6.2.4.2 Meldingssysteem

Om de ontheffing te mogen inzetten zal er een onderbouwde aanvraag bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan.

In deze aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de actie zal uitvoeren, bij welk gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen zijn getroffen. Deze aanvraag wordt doorgestuurd naar de provincie.

Een veldinspectie kan dan door medewerkers van de provincie worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften voor het gebruik van de ontheffing wordt voldaan.

11-6.2.4.3 Methodiek Ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

11-6.3 Duurzame staat van instandhouding

De duurzame staat van instandhouding in relatie tot de ontheffing is gewaarborgd doordat slechts incidenteel afschot plaatsvindt. Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het totaal aantal aanwezige en tijdens het jachtseizoen geschoten dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

11-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Standaard akoestische en visuele middelen moeten worden ingezet in de schadegevoelige periode(n) op schadegevoelige percelen. Tijdens het jachtseizoen kan schade eveneens voorkomen worden door middel van afschot.

11-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Inleidende Hoofdstukken).

11-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 11-5.1.

11-7 Analyse & Conclusies

11-7.1 Evaluatie afgelopen beheerperiode

Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen van schade binnengekomen door een lokale Wilde Eenden stand welke niet gedurende de periode dat de jacht geopend was dusdanig verlaagd kon worden dat er geen schade aan erkende belangen optrad. In het jachtseizoen werden gedurende de periode 2007-2013 gemiddeld 3.200 dieren geschoten.

De provincie verwacht van jachthouders in eerste instantie dat ze de stand (in een groter gebied) met reguliere bejaging op een acceptabel niveau houden teneinde schade te voorkomen en te beperken.

Ondanks de tot nu toe beperkte schade door Wilde Eenden blijft de kans op belangrijke schade aanwezig.

Het Faunafonds vergoed geen schade veroorzaakt door diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is.

11-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De Wilde Eend is een talrijke broedvogel, doortrekker en wintergast. De populatie Wilde Eenden is stabiel in Limburg.

11-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Zonder beheer zal het niet mogelijk zijn om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het reguliere afschot in de bejaagbare periode en zeker in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

11-7.4 Conclusie / Doelstellingen

Wilde Eenden kunnen lokaal landbouwschade veroorzaken. De frequentie waarmee en de omvang van de schade is echter zodanig dat een ontheffing op voorhand op basis van een Faunabeheerplan niet in de rede ligt. In individuele gevallen kan met onderbouwing van de schade een ontheffing worden aangevraagd.

Indien alternatieve middelen en het verlagen van de stand gedurende het jachtseizoen niet het gewenste effect hebben op het voorkomen en/of beperken van schade aan erkende belangen zal een ontheffing aangevraagd moeten kunnen worden om in te zetten gedurende een korte periode op of in de onmiddellijke nabijheid (100 meter) van het schadeperceel.

Bijlage 11-1 Meldingen Ontheffinggebruik

ontheffing	soort ontheffing	aanvang actie	middel	preventieve middelen	opp. (ha.)	belang Schade	uitkomst	opmerkingen veldcontrole
2010-012-5	Wilde Eend	30-7-2012	geweer	akoestische middelen		graan	akkoord	

12-0 **Kauw (*Corvus monedula*)**

12-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

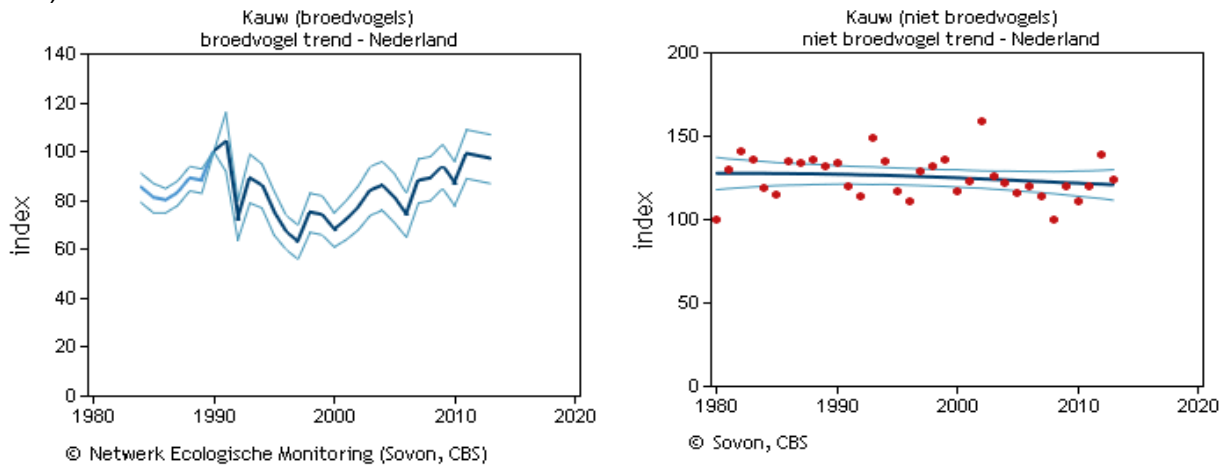
12-1.1 **Algemeen**

Deze kolonievogel behoort tot de kraaiachtigen. Hij broedt in torens, Konijnenholen, schoorstenen en holle bomen in grotere of kleinere groepen. Voedselzoekende Kauwen verblijven vaak in gezelschap van Roeken en Spreeuwen. Zijn voedsel bestaat uit wormen, slakken, aas, insecten, vruchten, granen en soms kleinere vogels of muizen. Paarvorming vindt voor het leven plaats. Het legsel bestaat uit 3 tot 7 eieren. Het nestmateriaal bestaat uit takjes en materiaal met vooral wol of haren, welke wordt geplukt van schapen of paarden.

De Kauw komt vrijwel in geheel Nederland als broedvogel voor, meestal rond menselijke bebouwing, maar minder regelmatig ook langs bosranden.

De broedpopulatie bedroeg in 2000 180.000 tot 220.000 paren. Deze soort is landelijk de afgelopen 15 jaar in aantal toegenomen (Matige toename, bron: SOVON; zie Afbeelding 12-1).

Afbeelding 12-1: Trend populatieontwikkeling Kauw Broedvogels en Niet Broedvogels (SOVON)

12-1.2 **Voor komen & Trend in Limburg**

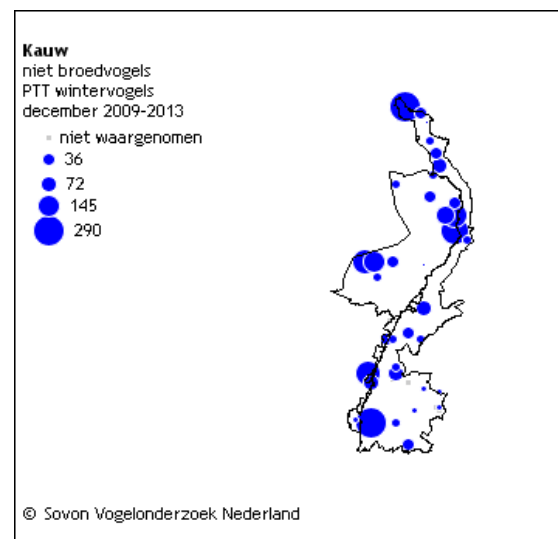
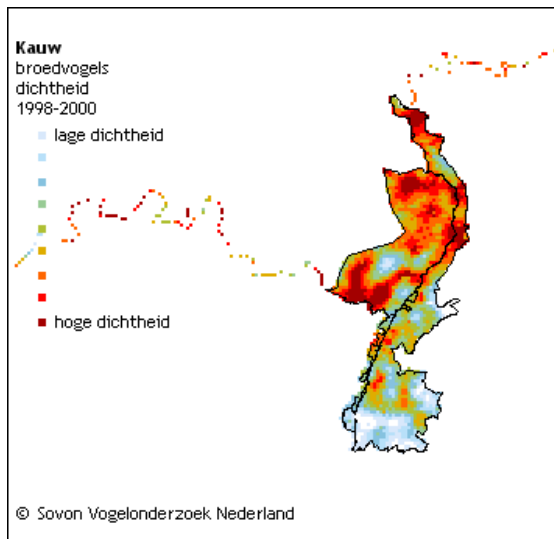
De Kauw is in Limburg een talrijke broedvogel, de schatting in 1998 was 6.900 tot 15.000 paren (Bron: Avifauna in Limburg). Deze komen voornamelijk in Noord- en Midden-Limburg voor.

In Zuid-Limburg is de soort zonder aanwijsbare redenen juist een zeldzame broedvogel: zie Afbeelding 12-2 voor een grafische weergave van de Dichtheid & Verspreiding. Overigens geldt dit ook voor aangrenzend België en Duitsland (Rheinwald 1993, Hagemeyer & Blair 1997).

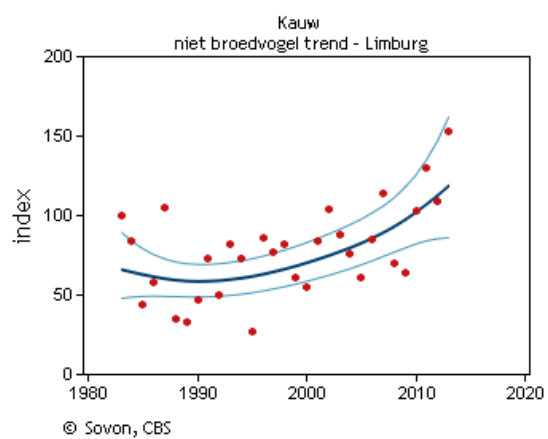
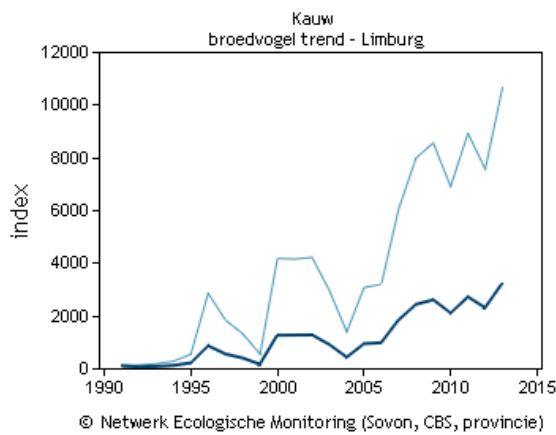
In doortrekperiodes en in de winter heerst in verminderde mate hetzelfde beeld: Kauwen zijn talrijk in Noord- en Midden-Limburg en schaarser in het zuiden van de provincie.

De Kauw heeft als broedvogel een voorkeur voor wat oudere stadswijken en oude massieve gebouwen zoals boerderijen, kerktorens en kastelen. Kleine kolonies komen voor in de buurt van die oudere stadswijken door de aanwezigheid van oude eiken- en beukenbosjes, waarin zich als nestplaats bruikbare hopen bevinden.

De soort is de afgelopen 15 jaar in aantal toegenomen (Matige toename, bron: SOVON / Afbeelding 12-3).

Afbeelding 12-2: Dichtheid & Verspreiding Kauw (SOVON)

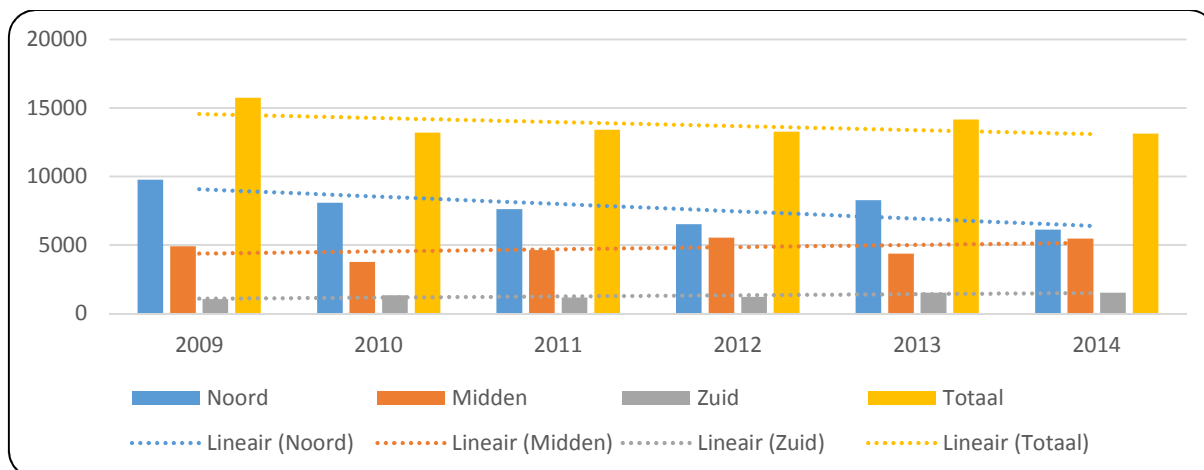
Afbeelding 12-3: Trend populatieontwikkeling Kauw in Limburg (SOVON)

Ieder voorjaar wordt er in geheel Limburg vlakdekkend geïventariseerd op het vóórkomen van deze diersoort.

In *Tabel 12-1* worden de telresultaten per regio weergegeven, en in *Afbeelding 12-4* de trend per Regio en Totaal. Op basis van deze tellingen is de trend in Noord licht dalend, en in Midden en Zuid licht stijgend, Totaal is de trend licht dalend.

Regio	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Noord-Limburg	9776	8086	7632	6519	8274	6135
Midden-Limburg	4908	3769	4627	5537	4371	5465
Zuid-Limburg	1059	1348	1167	1212	1528	1532
Totaal	15743	13203	13426	13268	14173	13132

Tabel 12-1: Gegevens Voorjaarstelling Kauw (Faunabeheereenheid Limburg)

Afbeelding 12-4: Ontwikkeling populatie Kauw per Regio en Totaal 2009-2014 (Faunabeheereenheid Limburg Voorjaarsestellingen)

12-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Door een wetswijziging voor wat betreft de toegestane vangmiddelen (uitsluiting niet specifieke vangmiddelen) is het vanaf medio 2009 niet langer toegestaan om ten aanzien van de volgens Artikel 65 Flora- & Faunawet landelijk vrijgestelde soort Kauw (*Corvus monedula*) zonder ontheffing vangkooien in te zetten in het kader van schadebestrijding.

Kauwen zijn landelijk vrijgesteld (*Artikel 65 Flora- en Faunawet*) op grond van het in het gehele land aanrichten van wezenlijke schade. Deze aanwijzing kan slechts worden gegeven indien de gunstige staat van instandhouding wordt gewaarborgd, wat dus met deze aanwijzing is vastgesteld. Met de landelijke aanwijzing door de minister van de genoemde soorten zijn dus al de afwegingen betreffende al dan niet schade en al dan niet gunstige staat van instandhouding gemaakt.

De provincie dient echter bij het afgeven van de ontheffing op basis van een faunabeheerplan een aantal overwegingen te maken. Dit faunabeheerplan Kauw dient ter onderbouwing van die overwegingen in verband met de aanvraag door de Faunabeheereenheid Limburg tot het kunnen gebruiken van vangkooien voor Kauwen in Limburg. Bij gebruik van een vangkooi zal een selectie bij de uitgang plaatsvinden: bij de verplichte regelmatige controle worden alleen Kauwen uit de kooi gehaald en gedood, alle andere dieren worden vrijgelaten.

In de beleidsregels van het Faunafonds is bepaald dat er voor diersoorten waarvoor een (landelijke) vrijstelling is verleend, er geen tegemoetkoming in de schade zal worden verleend.

12-3 Potentiële schade aan erkende belangen

12-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er regelmatig sprake geweest van schade aan erkende belangen. In gevallen dat, ondanks preventieve maatregelen, Kauwen belangrijke schade dreigen te veroorzaken, is de inzet van Vangkooien voor het beschermen van percelen met schadegevoelige gewassen gewenst.

12-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie regelmatig zal optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Kauwen, net als in het verleden, regelmatig zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (wel of geen belangrijke schade) zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

12-3.3 Schade aan Landbouwbelangen

12-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

In Tabel 12-2 is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Kauwen schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Gewas	Schade / Periode / Opmerkingen
Granen (zomer- en winter-) Maïs (snij-, korrel-, suiker-)	Vraatschade zaaiperiode, zomer (gelegerd graan) Vraat-, pik- en krabschade (voorjaar en herfst); ook schade aan ingekuilde snijmaïs (gehele jaar)
Peulvruchten Algemene vollegrondsgroenten Appels en peren Bessen (rode- en witte aalbes, kruisbes, zwarte- en blauwe-) Bloem, -zaden en -bollen Bosbouw en boomteelt	Vraat- en krabschade (zaai- en kiemperiode) Pikschade (gehele teeltperiode); soms uittrekken Pikschade (zomer en herfst) Vraatschade en vernieling (voorjaar en zomer)
Landbouwhuisdieren	Pik- en krabschade (voorjaar) Vraatschade en uittrekken stekken (gehele jaar); vraatschade in zaaibedden van boomkwekerijen Vraatschade en predatie (gehele jaar);vraatschade aan voer bij eenden en nertsenfokkerijen en aanpikken / predatie van jonge eenden en kuikens
Kuilvoer Opstallen en erven	Pikschade (gehele jaar) aan afdekzeilen Bevuiling, vernieling, geluidoverlast (gehele jaar)

Tabel 12-2: Potentiële Landbouwschade in relatie tot Kauwen (Handreiking Faunaschade Faunafonds)

In het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg kwamen volgens het CBS in het jaar 2014 de volgende oppervlaktes (in hectares) in relatie tot Kauwen schadegevoelige landbouwgewassen voor (zie Tabel 12-3).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardbeien, totaal	364	Maïs, corncob mix	637
Appels	1.197	Maïs, korrel	4.329
Blauwe bessen	394	Peren	310
Fruit, totaal	7.264	Peulvruchten, totaal	119
Gerst, winter	1.461	Snijmaïs	15.810
Gerst, zomer	1.360	Suikerbieten	6.462

Tabel 12-3: Potentiële Landbouwschade gebieden in relatie tot Kauwen in Limburg (Bron: CBS)

12-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

Het aantal schadeklachten is blijkens opgave van de Landbouwsector de laatste jaren gegroeid. Uit navraag bij de LLTB (Limburgse Land- en Tuinbouw Bond) is gebleken dat ondanks het inzetten van diverse preventieve maatregelen Kauwen schade toebrengen aan rijpend fruit, pas ingezaaide percelen maïs en aan vollegronds groenten. Vooral in de fruitsector is een toename van de schade geconstateerd. Doordat in Limburg steeds meer telers overstappen op de zachte Conference peren neemt de schade door aanpikken (en vervolgens schade door verrotting) door deze diersoort ook fors toe.

Omdat onder de Jachtwet de Kauw bejaagbaar was, en er derhalve geen vergoedingen werden uitgekeerd, ontbreekt echter vanuit deze hoek een nadere onderbouwing via registratie van de schadehistorie van vóór 2002. Door de plaatsing door de Minister op de landelijke vrijstellingslijst sinds 2004 ontbreken over de periode daarna ook de volledige schadegegevens via het Faunafonds.

12-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

Er zijn sinds 2009 slechts incidenteel schadegegevens via het Faunafonds bekend, namelijk van schattingen van schade veroorzaakt door deze diersoort als bijtaxatie (in verband met aftrek niet-vergoedbare schade door vrijgestelde soorten) voor schade veroorzaakt door andere diersoorten die wel voor tegemoetkoming schade in aanmerking komen.

Aanvullend zijn in het kader van een schadepreventieproject Kraaiachtigen diverse schades getaxeerd (Zie *Bijlage 12-2*).

Daarnaast wordt er voor vrijgestelde diersoorten geen tegemoetkoming in de schade uitgekeerd door het Faunafonds. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk geregeld geen verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Appel				156		
Asperge					166	
Mais snijmais					606	67
Peer				2.477		
Wintergraan				418		
Zomergraan		10				
Kauw Totaal		10		3.051	772	67

Tabel 12-4: Getaxeerde schades (€) in relatie tot Kauwen 2009-2014 (Faunafonds)

12-4 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Kauwen:

Zaaizaadbehandeling	Percelen gelijktijdig inzaaien	Elektronische geluidsgolven
Vlaggen	Afschot / verjaging	Kleppermolentjes
Knalapparaten	Vangkooi / kastval	Angstkreten
Nabootsing roofvogel	Afschot / regulering stand	Ritselfolie
Ballonnen	Vogelverschrikkers	Schriklint / Rood
Fladderprojectiel	Camouflage netten	Flitsmolens
Dieper zaaien	Vogelafweerpistool	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

12-5 Gewenste Stand

Een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat slechts incidenteel de inzet van een vangkooi plaatsvindt, ter beperking van schade aan erkende belangen.

Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan gewassen is soms lokaal een dusdanig lage stand op en om het schadegevoelige perceel noodzakelijk door middel van afschot op basis van de vrijstelling, dat het risico op schade beperkt blijft. Door middel van afschot op basis van de landelijke vrijstelling is echter niet altijd te realiseren dat het risico op schade beperkt blijft. Hiervoor bestaat de mogelijkheid om een aanvullende ontheffing voor gebruik van een vangkooi aan te vragen, nadat andere middelen zijn ingezet maar niet toereikend bleken.

Ter voorkoming van schade aan gewassen in de toekomst kan de stand lokaal rond schadegevoelige percelen laag worden gehouden. Het aantal te doden dieren met een vangkooi is gering in vergelijking tot afschot op basis van de landelijke vrijstelling, en zal daarom de gunstige staat van instandhouding van de Kauw niet aantasten: zie *Afbeelding 12-5* voor afschotcijfers 2007-2013 (*Bron: KJV WBE Database*) en *Tabel 12-6* voor de afgelopen periode gedode aantal Kauwen met een vangkooi ontheffing).

12-5.1 **Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid**

Registratie afschot op basis landelijke vrijstelling, gedood met vangkooi, trendtellingen landelijke databases en Faunabeheereenheid Limburg Voorjaarsstellingen.

12-6 **Beheer**

12-6.1 **Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode**

In de afgelopen faunabeheerplanperiode is regelmatig een ontheffing aangevraagd én doorgeschreven voor beperking schade aan gewassen. Voor de regio Zuid waren er maximaal gesteld aan het aantal te doden dieren (maximaal 400 in Zuid-Limburg) en maximaal 50 dieren per operationele kooi.

In 2014 was door een gerechtelijke uitspraak de vangkooi ontheffing gedurende een deel van het jaar niet inzetbaar.

12-6.1.1 **Beheer: Afgegeven Ontheffingen**

In *Tabel 12 -5* wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen in de afgelopen faunabeheerplanperiode gegeven.

Noord- & Midden-Limburg	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal WBE's doorgeschreven</i>	8	8	4	2	2
<i>Aantal gebruikte machtigingen</i>	0	4	4	2	0

Zuid-Limburg	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal WBE's doorgeschreven</i>	3	3	2	0	0
<i>Aantal gebruikte machtigingen</i>	0	0	1	0	0

Tabel 12 -5: Overzicht van het aantal afgegeven Machtigingen tot gebruik ontheffing Kauw 2010-2014

12-6.1.2 **Beheer: Gebruik Ontheffingen & Aantal Gevangen Dieren**

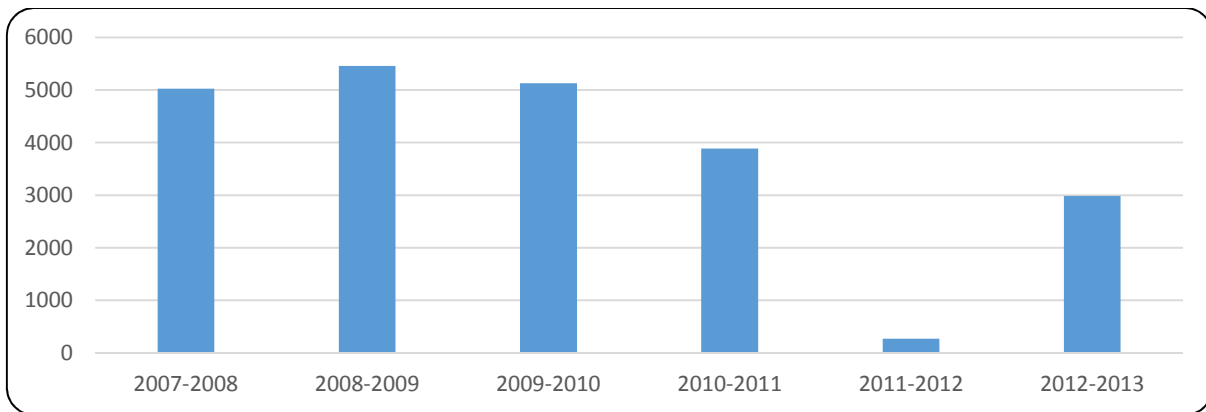
Tabel 12-6 vermeldt van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffing in Limburg.

Noord- & Midden-Limburg	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal gedode dieren</i>	0	1.278	976	1.007	0

Zuid-Limburg	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal gedode dieren</i>	0	0	101	0	0

Tabel 12 -6: Overzicht aantal gedode dieren op basis van Ontheffing Kauw Vangkooi Limburg 2010-2014

In *Afbeelding 12-5* is een overzicht van het afschot per jaar in Limburg over de periode 2007-2013 op basis van de Landelijke Vrijstelling weergegeven (*Bron: WBE Database*).

Afbeelding 12-5: Afschotcijfers Kauw in Limburg 2007-2013
(Bron: KJV WBE Database: in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

12-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

12-6.2.1 Gewenste maatregelen

Om belangrijke schade aan gewassen te kunnen beperken en voorkómen is naast de mogelijkheid tot afschot op basis van de landelijke vrijstelling en het inzetten van werende middelen ook de inzet van een vangkooi wenselijk, om lokaal de stand voldoende te kunnen verlagen.

Om tegemoet te komen aan de wens van de provincie om zicht te houden op de lokale effecten van het inzetten van vangkooien zal een systeem van meldingsplicht bij aanvang gebruik van de vangkooi ontheffing en een jaarlijkse rapportage worden opgezet.

Per WBE (Wildbeheereenheid: organisatorische eenheid van lokale jachtaktehouders, geheel Limburg omvat ongeveer 40 WBE's) zal de Voorjaargestelling, het jaarlijks afschot met het geweer en het aantal gevangen dieren met de vangkooi in kaart gebracht worden. Bij de melding zal een kaart bijgevoegd moeten worden met daarop de ligging van de schadegevoelige percelen en de positie van de vangkooi. Tevens zullen de oppervlaktes en soorten gewassen van de schadegevoelige percelen en de gewenste periode van inzet gemeld worden.

De Faunabeheereenheid Limburg vraagt een ontheffing aan voor het gebruik van vangkooien met als Basis Regeling een ontheffing op voorhand van 1 kooi per 500 hectare gevoelig landbouwgewas. Voor geheel Limburg zullen jaarlijks maximaal 80 operationele kooien tegelijk inzetbaar zijn, waarbij voor Zuid-Limburg een maximum te vangen van 50 Kauwen per operationele kooi per jaar geldt, met een maximum van 400 Kauwen voor geheel Zuid-Limburg per jaar. Na onderbouwing is aanvraag van uitbreiding van dit aantal mogelijk (bijvoorbeeld gebied met veel fruitbomen in het oogstseizoen).

12-6.2.2 Plaats van Beheer

Locatie van de Vangkooi is op of binnen 100m van een schadeperceel.

12-6.2.3 Beheer Periodes

De vangkooi kan ingezet worden gedurende de periode dat het gewas schadegevoelig is, ook op zon- en feestdagen.

12-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

12-6.2.4.1 Inventarisatie Populatie

Zie Paragraaf 12-5.1.

12-6.2.4.1 Procedure

Om de ontheffing te mogen inzetten zal er een onderbouwde aanvraag bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan.

In deze aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de actie zal uitvoeren, bij welk gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen zijn getroffen. Een veldinspectie kan worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften voor het gebruik van de ontheffing wordt voldaan.

12-6.2.4.3 Methodiek Ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

12-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Het aantal dieren gedood met de vangkooi Kauw in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort, temeer daar het maximaal aantal in te zetten kooien is gemaximeerd tot 80 stuks en in Zuid-Limburg het aantal te doden dieren is gemaximeerd tot 50 per operationele kooi en in totaal 400 dieren.

12-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Er is op dit moment wel een compleet beeld van de preventieve en schadebeperkende maatregelen die in het verleden zijn genomen in de provincie Limburg, maar niet direct van de effectiviteit daarvan. Diverse middelen zoals voorgeschreven door de ontheffingen en het Faunafonds zijn toegepast. Een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse middelen zal hierover mogelijk meer duidelijk maken. Wel duidelijk is dat ondanks de verplichte inzet van de werende middelen er nog steeds schade optreedt, dus dat de huidige werende middelen alleen niet voldoende effectief zijn.

12-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Inleidende Hoofdstukken).

12-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 12-5.1.

12-7 Analyse & Conclusies

12-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Vangkooien worden slechts beperkt ingezet, wegens onbekendheid met en de complexiteit van de wettelijke regels voor het gebruiken van de vangkooi. Zo wordt het als storend ervaren dat formeel iedere dag de kooi geheel geleegd zou moeten worden (maar: hoe meer dieren in de kooi zitten, hoe beter de vangkooi werkt) en op zondag de kooi helemaal niet gebruikt mag worden. Daar waar ze wel worden ingezet, zijn ze effectief met het in korte tijd verlagen van de stand en daarmee de schadedruk. Ook de verkrijgbaarheid van geringde lokkers is een probleem, dit zou eenvoudiger mogelijk gemaakt moeten worden volgens de gebruikers van deze ontheffing.

Het Faunafonds vergoed geen schade veroorzaakt door diersoorten waarvoor een vrijstelling geldt.

12-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De trend is volgens Faunabeheereenheid Limburg tellingen stabiel tot licht dalend in Noord-Limburg, en licht stijgend in Midden- en Zuid-Limburg. Volgens de SOVON telmethodiek is de trend licht stijgend voor geheel Limburg.

12-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Zonder beheer zal het niet mogelijk zijn om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Het aantal dieren gedood met de vangkooi in relatie tot het afschot op basis van de landelijke vrijstelling in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

12-7.4 Conclusie / Doelstellingen

12-7.4.1 Doelstelling & Uitvoering Beheer

De populatieomvang van deze broedvogel is in Limburg nagenoeg stabiel. Het aantal schadeklachten is blijkens opgave van de landbouwsector nog steeds hoog. Vooral in de fruitsector is een toename van de schade geconstateerd, o.a. in de Blauwe Bessenteelt. Doordat in Limburg steeds meer telers overstappen op de zachte Conference peren neemt de schade door aanpikken (en vervolgens schade door verrotting) door deze diersoort ook fors toe.

Omdat onder de Jachtwet de Kauw bejaagbaar was, en er derhalve geen vergoedingen werden uitgekeerd, ontbreekt echter vanuit deze hoek een nadere onderbouwing via registratie van de schadehistorie van voor 2002.

Door de plaatsing op de landelijke vrijstellingslijst sinds 2004 ontbreken over de periode daarna ook de volledige schadegegevens via het Faunafonds.

Wel beschikbaar zijn de schattingen van schade veroorzaakt door deze diersoort als bijtaxatie (i.v.m. aftrek niet-vergoedbare schade door vrijgestelde soorten) voor schade veroorzaakt door andere diersoorten die wel voor tegemoetkoming schade in aanmerking komen.

Uit navraag bij de LLTB (Limburgse Land- en Tuinbouw Bond) is gebleken dat Kauwen schade toebrengen aan rijpend fruit, pas ingezaaide percelen maïs en aan vollegrondsgroenten. Vooral in de fruitsector is een toename van de schade geconstateerd. Vanwege het aanrichten van onder meer deze schades heeft de minister van LNV de Kauw op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Gezien het huidige grondgebruik gerelateerd aan het gebruik in 2002 (zie bovenstaande *Tabellen 12-1 & 12-2*) zijn er anno 2014 in Limburg nog vergelijkbare arealen met voor schade door kauwen gevoelige landbouwgewassen als in 2002.

Ten opzichte van 2010 zijn de aantallen Kauwen nagenoeg gelijk gebleven of zelfs toegenomen. Het afschot is over die periode min of meer stabiel.

Het middel vangkooi is bij uitstek geschikt om lokale overlast en schade te bestrijden. Daar waar afschot hooguit één of enkele dieren betreft, zal de groep zich naar een ander perceel begeven, en dus slechts leiden tot een verplaatsing van de problemen.

Een vangkooi op of in de buurt van het schadeperceel kan het aantal schade veroorzakende dieren lokaal effectief naar beneden brengen zonder het probleem (tijdelijk, tot ze weer terugkomen) naar de burens te verplaatsen.

Omdat deze diersoort op de landelijke vrijstellingslijst is geplaatst kan er in geheel Limburg een vrije inzet van het geweer plaatsvinden. Alternatieve werende middelen zijn op basis van de landelijke vrijstelling niet vereist.

Beperkte aanvullende inzet van de vangkooi is noodzakelijk omdat geweer en verjagen alleen onvoldoende effectief is en een te grote inspanning zou vragen. De inzet van vangkooien zal wel gekoppeld worden aan bepaalde periodes en het aanwezig zijn van schadegevoelige gewassen, en in Zuid-Limburg (waar relatief minder Kauwen zitten) aan maxima gebonden zijn.

Tabel 12-7 geeft weer op of in de buurt van welke percelen en in welke periodes vangkooien effectief kunnen worden ingezet om schade aan diverse belangen te beperken en/of te voorkomen.

	Schadebelang Periode
Rijpend fruit	Gewassen 1 juni – 1 november
Pas ingezaaide percelen zomergraan & maïs	Gewassen 1 april – 1 juli
Pas ingezaaide percelen wintergraan	Gewassen 1 oktober -1 januari
Afrijpende percelen graan & maïs	Gewassen 1 juli – 1 november
Vollegrondsgroenten	Gewassen 1 april – 1 november

Tabel 12-7: *Beheer Periodes Vangkooi Kauw per gevoelig gewas*

Bovengenoemde percelen liggen verspreid door geheel Limburg, derhalve is de aanvraag ook bedoeld voor geheel Limburg. Aangezien in de periode waarin de middelen geweer en vangkooi vrij konden worden ingezet om schade te beperken naar schatting meer dan de helft van alle gedode dieren door middel van een vangkooi gedood werden, zou het niet meer beschikbaar zijn hiervan een te zware inspanning met het geweer in het veld vergen om eenzelfde niveau van schadebeperking te kunnen behalen.

Door middel van de ontheffing voor vangkooien op of in de buurt van plaatsen waar schade aan eerder genoemde specifieke belangen optreedt dan wel mag worden verwacht kan op gelijke voet voortgegaan worden met het beperken van de schade, terwijl de populatieomvang niet in gevaar komt.

Ondanks de mogelijkheid tot vrije inzet van schadebeperkende middelen geweer & vangkooi (2004-2008) was er in die periode sprake van een stabiele tot groeiende voorjaarspopulatie op basis van de telgegevens. Bij een vergelijkbare inzet van vangkooien is derhalve geen nadelig effect op het voortbestaan van de populatie te verwachten.

Sinds 1999 werd jaarlijks gemiddeld 30% van de in het voorjaar getelde Kauwen gedood met geweer en een niet exact bekend deel gedood met een vangkooi zonder dat dit tot een afname van de populatie leidde.

De vangkooi is dus een effectief middel dat vooral lokaal (op of nabij de schadelocatie) effectief is. Het voorstel is dan ook om nu aan de hand van een verplichte rapportage te registreren hoeveel dieren jaarlijks gedood zijn in het werkgebied van een WBE met de vangkooien, en vervolgens jaarlijks te bepalen wat het effect geweest is op de totale populatie (instandhouding doelstelling). Indien uit telgegevens blijkt dat de populatie ernstig in aantal verminderd, kan een aanpassing volgen van het beheer door het stellen van quota per WBE te vangen dieren met een vangkooi naast een vrij afschot (zolang de landelijke vrijstelling nog geldt).

In Zuid-Limburg zijn er weinig Kauwen waargenomen. Vangkooien zouden in dit gebied de soort geheel kunnen doen verdwijnen. Daarom wordt voor dit gebied het gebruik van de vangkooi met een Kauw als lokvogel beperkt tot de periode van 1 juni tot en met 30 oktober. Daarnaast zal er maandelijks een rapportage ingediend moeten worden. Voorgesteld wordt om een maximum aantal van 400 Kauwen in Zuid-Limburg door middel van een vangkooi te vangen dieren in te stellen, met een maximum van 50 Kauwen per vangkooi per ontheffingsperiode. Deze rapportage plicht zal ook komen te gelden voor de kraaienvangkooi-ontheffing in Zuid-Limburg (bijvangsten).

Dit hoofdstuk faunabeheerplan dient ter onderbouwing van de hierop gebaseerde aanvragen van een ontheffing ex Artikel 68 van de Flora- en Faunawet voor het mogen inzetten van vangkooien voor de preventie en bestrijding van schade veroorzaakt door genoemde diersoorten.

12-7.4.2 Uitgangspunten

- Volgens de richtlijnen van LNV / LASER konden in 2000 WBE's vangkooien inzetten met een maximum van 1 kooi per 500 hectare met daarin minimaal 50 hectare schadegevoelig gewas;
- In de ontheffingplichtige tijd (voorafgaand aan de vrijstelling) werden toen naar schatting 250 kooien ingezet, en is er geen nadelige invloed op de Zwarte Kraaien - en Kauwen populatie vastgesteld (zie trendtellingen SOVON);
- Kooien zullen alleen bij (te verwachten) schade op schadegevoelige gewassen worden ingezet, waaronder ook korrelmaïs (taxatiegegevens van het Faunafonds als bijtaxatie);
- Uit de inventarisatie onder WBE's in Limburg is gebleken dat er de afgelopen jaren ten tijde van de vrijstelling door de WBE's naar schatting in totaal ongeveer 100 grote en 75 kleinere vangkooien gebruikt zijn voor Zwarte Kraaien & Kauwen samen. De vangkooien ingezet voor schadebeperking door grondgebruikers niet zijnde jachtaktehouders aangesloten bij de WBE's zijn NIET hierin opgenomen, over dit aantal hebben wij geen exacte getallen, het betreft vooral de kleinere vangkooien. Anekdotisch wordt gesproken over minimaal eenzelfde aantal kleinere kooien als door WBE's gebruikt, waardoor de schatting van het totaal aantal gebruikte vangkooien de afgelopen jaren (toen een ieder vrij was deze vangmiddelen in te zetten) op minimaal 250 uit zou komen;
- De mogelijkheid om het totaal aantal kooien te verlagen door ze te verplaatsen is wel mogelijk, maar met beperkingen. De meeste grotere constructies vereisen bijvoorbeeld een grote platte wagen met tractor om te verplaatsen, en minimaal 4 personen om de kooi op te tillen, het is niet iets wat zo maar even gedaan kan worden. Voor een aantal locaties en vooral voor de kleinere vangkooien is dit echter wel een mogelijkheid. Voor andere locaties is het efficiënter om een kooi tijdelijk buiten gebruik te stellen (invliegopening af te sluiten met een slot, of de deur permanent te verwijderen of in geopende stand af te sluiten met kettingslot e.d.), omdat jaar op jaar op deze locatie schade bestreden dient te kunnen worden (bijv. fruitplantages).

12-7.4.3 Conclusie

- Gezien de Europese kritiek op het inzetten van vangkooien willen wij het aantal als basis aan te vragen kooien voor Kauwen verlaagd vaststellen op 1 operationele kooi per 500 hectare gevoelig landbouwgewas, in totaal dus afgerond 80 operationele kooien voor geheel Limburg. Bij dit aantal is gebaseerd op extrapolatie van de gegevens uit 2002 geen negatieve invloed op de instandhouding van de soort te verwachten (de populatiegrootte en oppervlakte landbouwgrond zijn vergelijkbaar);
- Een aantal kooien kan gaan rouleren binnen het werkgebied, echter niet altijd. Het totaal aantal aangevraagde basiskooien ligt echter ver onder het aantal dat volgens de gehouden inventarisatie werden ingezet, dus ook onder het aantal waarbij geen nadelige gevolgen voor de populatie konden worden vastgesteld, en de schade aan landbouwgewassen beperkt kon worden tot het maatschappelijke draagvlak (men was immers vrij deze vangmiddelen onbeperkt in te zetten);
- De op basis van het faunabeheerplan aan te vragen ontheffing betreft het maximaal aantal tegelijkertijd te gebruiken aantal operationele vangkooien in Limburg. Indien door lokale omstandigheden ondanks het eventuele rouleren meer vangkooien gewenst zijn, dient hiervoor een onderbouwde aanvullende aanvraag bij de Faunabeheereenheid Limburg te worden ingediend;
- Door de koppeling aan de eis dat de kooi alleen operationeel mag zijn indien er een schadegevoelig gewas in de directe omgeving is, wordt ook een roulerende inzet bewerkstelligd, operationele verplaatsbare kooien zullen de gewassen en seizoenen volgen. Het aantal OPERATIONELE kooien kan daardoor beperkt blijven;
- Continueren van tot nu toe gevolgde beheer. Mogelijk maken dat de kooi op zondag niet dichtgelegd hoeft te worden, dat ook dieren zonder gesloten voetring (maar met een ring welke aangebracht kan worden bij een volwassen dier en welke niet zonder deze te vernielen kan worden hergebruikt, dan wel op een andere manier herkenbaar zijn gemaakt) gebruikt mogen worden als lokker;

- *Tijdens de sinds 2008 door de Faunabeheereenheid Limburg gehouden Voorjaargestelling wordt in één weekend over geheel Limburg geteld en vastgelegd op welke locatie hoeveel dieren van de in het faunabeheerplan genoemde soorten aanwezig zijn. Geadviseerd wordt de Kauw te blijven monitoren om inzicht te houden in de populatieomvang van deze vogel. Alleen via monitoring in combinatie met vastgestelde geleden schade kan straks de wenselijkheid van een eventuele verlenging van de landelijke vrijstelling worden onderbouwd.*

Bijlage 12-1 Meldingen Ontheffinggebruik

ontheffing	soort ontheffing	aanvang actie	middel	preventieve middelen	opp. (ha.)	belang Schade	uitkomst	opmerkingen veldcontrole
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	15-5-2011	vangkooi	2x scary men, kunstvogel op flexibele mast, quad met kunstvogel die continue rondrijdt	35,00	blauwe bessen	akkoord	OK
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	29-6-2011	vangkooi	vogelverschrikker in de vorm van gedode kraaien en kauwen, plaatsen van ratellinten	3,00	stokbonen	akkoord	
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	7-7-2011	vangkooi	vogelverschrikkers, o.a. dode kraaien en kauwen opgehangen, ratelbanden	3,00	appels	akkoord	OK
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	26-7-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratel linten, gaskanon	5,90	Courgette	akkoord	Binnen bebouwde kom, men was bezig met oogsten. Op moment geen verjagingsmiddelen aanwezig. 5 kauwen in kooi.
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	30-8-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratellinten	2,50	snijmais	akkoord	Kooi voldoet aan de voorwaarden.
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	5-9-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratellinten, gaskanon	3,00	snijmais	akkoord	
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	20-9-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratellinten	1,70	snijmais	niet akkoord	Gewas reeds geoogst.einde actie.
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	22-5-2012	vangkooi	vogelverschrikkers in de vorm van gedode kraaien en kauwen en ophangen van linten	8,00	appels	akkoord	
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	1-6-2012	vangkooi	2 scary men, 4 kunstvogels op flexibele mast, quad met kunstvogel, knalapparaten	35,00	blauwe bessen	akkoord	Kooi voldoet aan de voorwaarden. 1 kauw in kooi.
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	12-6-2012	vangkooi	vogelverschrikkers in de vorm van gedode kraaien en kauwen, ophangen van linten	5,00	stokboom	akkoord	Ongeveer 20 kauwen in kooi.
2010-012-7	Kauw vangkooi NM-L	3-7-2012	vangkooi	knalapparaat, alarmpistool dode kraaien opgehangen , alu-folie	12,00	blauwe bes	niet akkoord	Kooi stond te ver van schadelocatie. Verzocht om kooi te verplaatsen.
2010-012-8	Kauw vangkooi Z-L		vangkooi					Voldoet niet aan de ontheffingsvoorschriften

Bijlage 12-2 Taxatie schade Kraaiachtigen: Kauw

In het kader van een schadepreventieproject Kraaiachtigen zijn diverse schades getaxeerd.

<i>Datum</i>	<i>Diersoort</i>	<i>Postcode</i>	<i>Plaats</i>	<i>Gewas</i>	<i>Getaxeerde schade</i>
15-aug-2012	Kauw	5975NH	Sevenum	Appels	€ 420

13-0 **Roek (*Corvus frugileges*)**

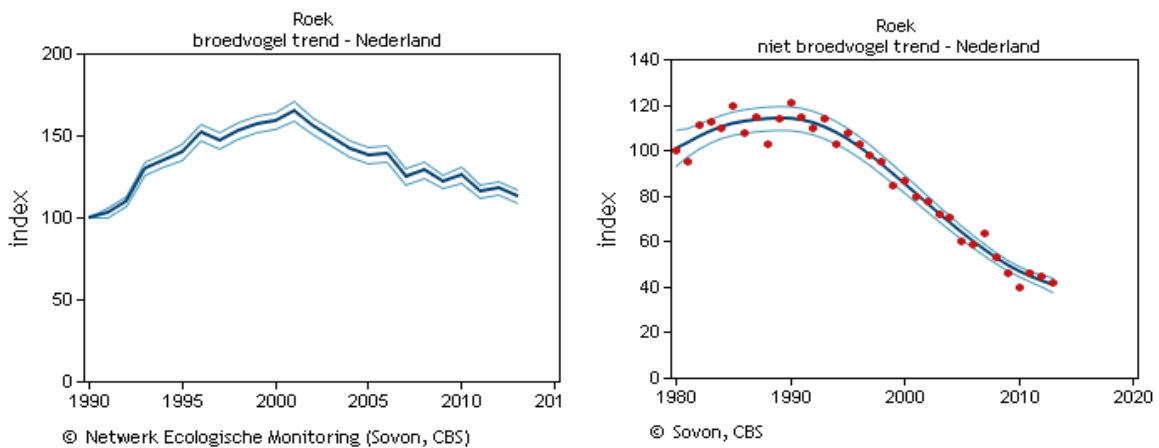
13-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

13-1.1 **Algemeen**

De Roek is in Nederland grotendeels een standvogel die in kolonies broedt. Hij voedt zich met slakken, wormen, insectenlarven, muizen, ingezaaide granen, vruchten en aas. Vanuit de kolonies worden voedselvluchten naar het omringende land gemaakt. Als de voedselomstandigheden rond een bestaande kolonie minder geschikt worden, kunnen kolonies uiteenvallen en vindt er een verspreiding plaats over een groter gebied. In de winter vindt aanvulling van de Nederlandse populatie plaats vanuit Noord- en Oost-Europa.

De broedpopulatie bedroeg in 2012 ca. 52.750 tot 55.750 paren, waarbij in het laatste decennium een lichte afname heeft plaatsgevonden (SOVON). De koloniegrootte is de laatste jaren afgenomen en is tevens een grotere verspreiding van de kleinere kolonies geconstateerd (zie *Afbeelding 13-1*). In *Afbeelding 13-2* is de trend over de afgelopen jaren in Nederland weergegeven.

Afbeelding 13-1: Trend populatieontwikkeling Roek Broedvogels en Niet Broedvogels (SOVON)

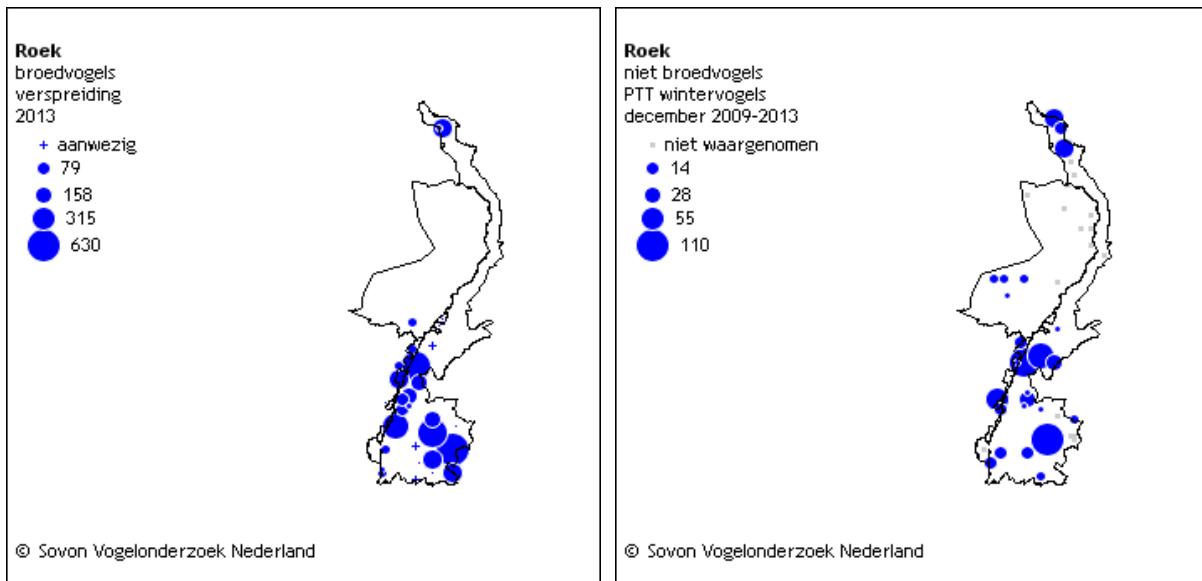
13-1.2 **Voorkomen & Trend in Limburg**

Deze broedvogel komt voor in Midden- en Zuid-Limburg (zie *Afbeelding 13-2*). Volgens de Basisgegevens Avifauna Limburg bedroeg de stand 3.400 paar in 2005, en 3.800 in 2010 (SOVON). De soort is de laatste jaren in aantal gestabiliseerd (zie *Afbeelding 13-3*).

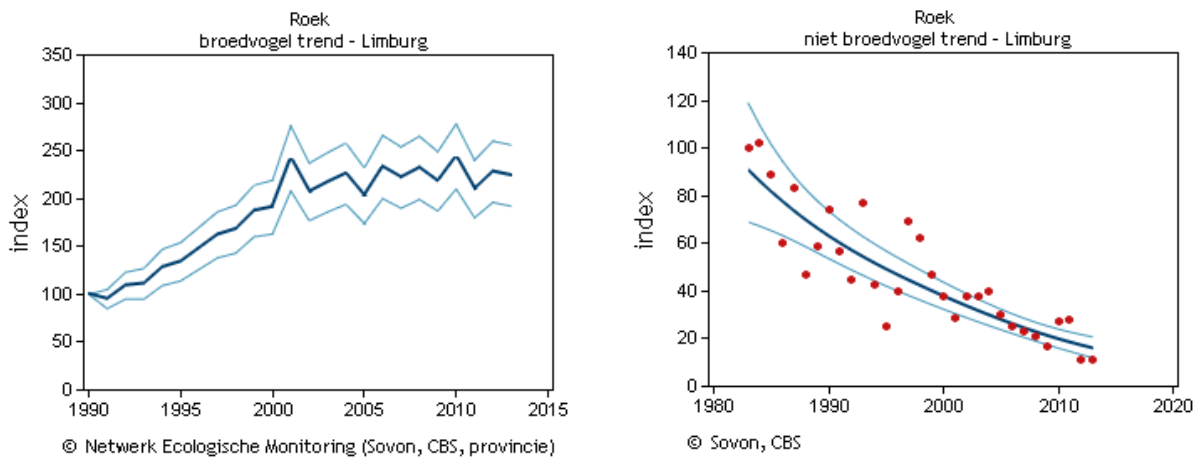
Het aantal kolonies en daarmee de verspreiding is volgens de provincie o.a. onder invloed van verstoring gegroeid. Zie *Bijlage 13-1* voor de ontwikkeling in de tijd van de roekenkolonies in verspreiding en grootte voor de afgelopen faunabeheerplanperiode (op basis van Faunabeheereenheid Limburg tellingen).

In de winter vindt enige aanvulling plaats door Roeken uit aangrenzende landen. Het gaat hierbij niet om erg grote aantallen.

In 2014 werden 107 kolonies geteld, waarin 3.400 broedparen zaten. In 2014 werden 17 kolonies gesticht met in totaal 159 nesten. Tegelijkertijd werden 12 kolonies verlaten met in totaal 193 nesten. Niet minder dan 99 kolonies kregen te maken met een achteruitgang, 83 kolonies gingen vooruit (SOVON).

Afbeelding 13-2: Dichtheid & Verspreiding Rook in Limburg (SOVON)

Afbeelding 13-3: Trend populatieontwikkeling Rook in Limburg (SOVON)

Roeken: Aantal vogels Buiten kolonies						
Regio	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Noord	479	55	167	96	80	57
Midden	474	127	560	413	707	250
Zuid	2.250	3.055	2.296	1.989	2.250	2.106
Totaal	3.357	3.237	3.023	2.498	3.037	2.413

Tabel 13 -1: Gegevens Voorjaarsstelling Rook: Aantal vogels BUITEN Kolonies (Faunabeheereenheid Limburg)

Roeken: Aantal kolonies						
Regio	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Noord	1	1	1	1	3	5
Midden	3	4	1	3	3	0
Zuid	49	52	35	33	38	61
Totaal	59	57	37	37	44	66

Tabel 13-2: Gegevens Voorjaarsstelling Rook: Aantal waargenomen Kolonies (Faunabeheereenheid Limburg)

Roeken: Aantal vogels IN kolonies

Regio	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Noord	44	108	69	90	221	300
Midden	56	128	43	74	53	0
Zuid	4.386	4.832	2.851	2.384	3.752	1.537
Totaal	4.486	5.068	2.963	2.548	4.026	1.837

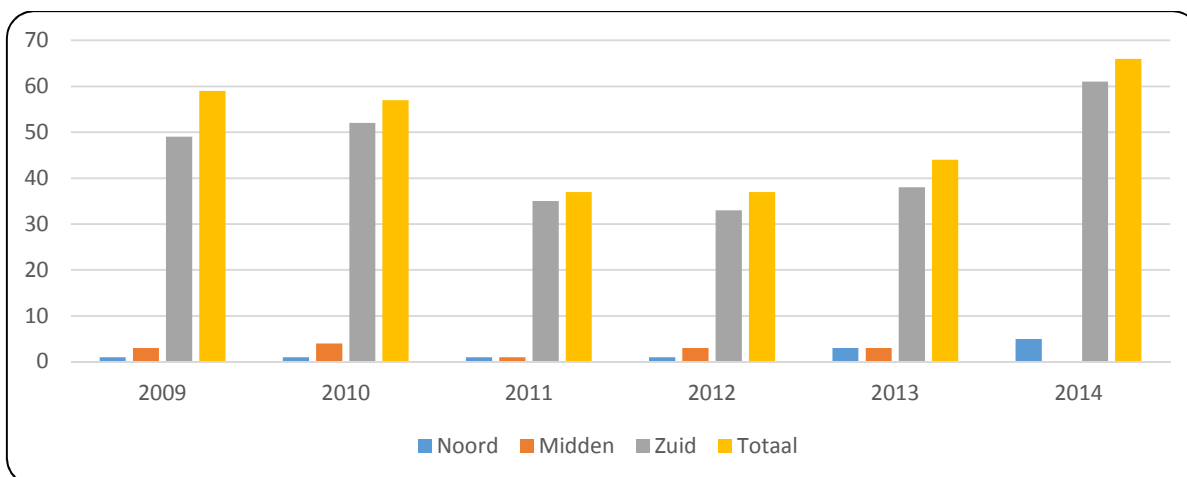
Tabel 13-3: Gegevens Voorjaargestelling Roek : Aantal vogels IN kolonies (Faunabeheereenheid Limburg)

Roeken: Aantal vogels totaal

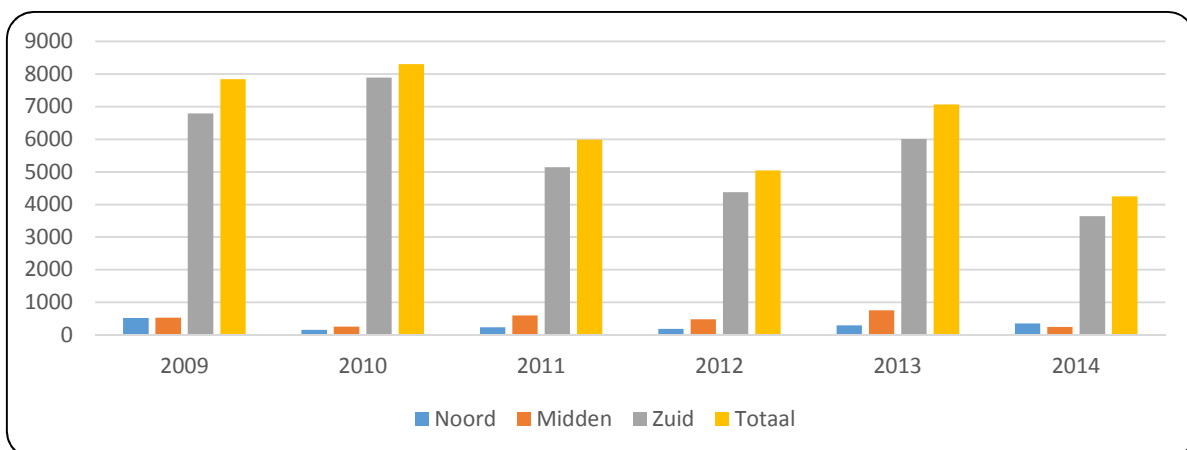
Regio	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Noord	523	163	236	186	301	357
Midden	530	255	603	487	760	250
Zuid	6.790	7.887	5.147	4.373	6.002	3.643
Totaal	7.843	8.305	5.986	5.046	7.063	4.250

Tabel 13-4: Gegevens Voorjaargestelling Roek: Aantal vogels Totaal (Faunabeheereenheid Limburg)

Ieder voorjaar wordt er in geheel Limburg vlakdekkend geïnventariseerd op het vóórkomen van deze diersoort. In Tabel 13-1 t/m 4 en Afbeelding 13-4 & 5 worden de telresultaten per regio weergegeven voor respectievelijk het aantal op de teldag waargenomen Roeken BUITEN kolonies, het aantal kolonies, het aantal Roeken IN kolonies, en het totaal aantal Roeken.

Afbeelding 13-4: Ontwikkeling kolonies Roek per regio en totaal 2009-2014 (Faunabeheereenheid Limburg Voorjaarstellingen)

Afbeelding 13-5: Ontwikkeling totaal aantal Roeken per regio en totaal 2009-2014 (Faunabeheereenheid Limburg Voorjaarstellingen)

In *Tabel 13-4* wordt de ontwikkeling van het aantal Kolonies & Broedparen in Limburg gegeven (Bron: SOVON)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal Kolonies	79	71	74	71	79	66	76
Antal Broedparen/ Nesten	3.888	3.738	4.186	3.595	3.905	3.826	3.782

Afbeelding 13-4: Ontwikkeling kolonies en broedparen Roek in Limburg 2010-2014 (SOVON)

13-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

De Roek is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. De wet stelt de bescherming voorop en ingrijpen door de mens is een uitzondering. Bepaalde handelingen mogen alleen onder strikte voorwaarden worden uitgevoerd. Afwijken van de bescherming van dieren is volgens de wet van toepassing bij jacht, bij beheer van populaties en bij het voorkómen en beperken van schade aan erkende belangen. Voor de drie regio's (Noord, Midden en Zuid) zijn maxima bepaald voor het aantal dieren dat gedood mag worden op basis van de ontheffing. Door middel van een verplichte maandelijkse rapportage kan gemonitord worden of dit maximum bereikt wordt. Als dat zo is, wordt de ontheffing opgeschort. Ook is het in de broedtijd niet toegestaan om in de buurt van kolonies de ontheffing in te zetten, dit totdat de jongen het nest verlaten hebben.

13-3 Potentiële schade aan erkende belangen

13-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er regelmatig sprake geweest van schade aan erkende belangen.

13-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie kan blijven optreden aan erkende belangen.

13-3.3 Schade aan gewassen

13-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

In *Tabel 13-5* is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Roeken schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Granen (zomer- en wintergranen)	Vraatschade	Zaaiperiode/Zomer	Gelegerd graan in zomer
Aardappelen	Krab- & Pikschade		
Suiker- en Voederbieten	Krab- & Pikschade		
Maïs	Vraatschade	Zaaiperiode/Zomer	Zaai & Afrijping
Peulvruchten	Vraat- & Pikschade		Zaai, Kiem & Afrijping
Graszaad & Ingezaaid gras	Vraatschade	Zaaiperiode/Zomer	
Vollegrondsgroenten	Uittrekken pootgoed	Planten	Eerste twee weken
Appels & Peren	Pikschade	Zomer/Herfst	
Boomteelt	Vernieling		Top- & Takbreuk

Tabel 13-5: Overzicht van de schade die Roeken kunnen aanrichten aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

In het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg kwamen volgens het CBS in het jaar 2014 de volgende oppervlaktes (in hectares) in relatie tot Roeken schadegevoelige landbouwgewassen voor (zie *Tabel 14-6*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardappelen, totaal	7.164	Maïs, corncob mix	637
Akkerbouwgroenten, totaal	3.969	Maïs, korrel	4.329
Appels	1.197	Peren	310
Boomkwekerijgewassen, totaal	2.512	Peulvruchten, totaal	119
Granen, totaal	15.374	Voederbieten	43
Graszaden	143	Vruchtbomen	492
Park- en laanbomen	454		

Tabel 13-6: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Roeken in Limburg 2014 in hectares (Bron: CBS)

Roeken kunnen in de fruitteelt grote schades veroorzaken. Ook op pas ingezaaide graan- en maïspcelen veroorzaken Roeken vaak aanzienlijke schade. In de fruitteelt wordt niet alleen pikschade veroorzaakt, maar ook schade door het uitbreken van toppen uit de fruitbomen. In park- en laanbomen kan schade optreden door het aanpikken van knoppen en afbreken van toppen. De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk niet altijd een verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

13-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

In Midden- maar vooral ook Zuid-Limburg is de afgelopen faunabeheerplanperiode regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot verjaging met ondersteunend afschot. Uit Zuid-Limburg komen meldingen van een toename van de overlast door Roeken, niet alleen in de fruitplantages maar ook in het voorjaar bij ontkiemende gewassen. Daarnaast wordt gemeld dat door de aanwezigheid van Hamsterbeheergebieden (kernleefgebieden en opvangstroken met overstaand graan) er in die gebieden meer en gedurende langere periodes Roeken verblijven, met een toename van schade in ontkiemende gewassen en aansluitend in de tijd aan fruit percelen (aardbeien, dan kersen, dan hardfruit). Het lijkt voor groepen Roeken interessanter langer in die regio te verblijven. Nader onderzoek naar dit verschijnsel is gewenst.

13-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aardappel				130		
Appels en peren	1.014	572	4.215	13.650	1.849	7.156
Asperge					829	
Bloemkool				3.861		
Brouwgerst	524					
Erwten	902					
Groenten		2.967				
Kers	3.084					
Kool			1.866			
Mais snijmais				1.257	3.437	1.189
Overig			2.932			
Overige akkerbouwgewassen	660					
Peer				8.905	3.423	5.410
Zomer & Wintergraan		2.732	713	2.285	730	
Roek Totaal	6.184	6.271	9.726	30.088	10.268	13.755

Tabel 13-7: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Roeken per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie)

In *Tabel 13-7* is de schadehistorie van Roeken in de provincie Limburg gepresenteerd. Zie *Bijlage 13-3* voor een uitsplitsing naar aantal gevallen en beschadigde hectares. Uit de gegevens blijkt dat de schade door Roeken aan landbouwgewassen aanzienlijk is.

Aanvullend zijn in het kader van een schadepreventieproject Kraaiachtigen diverse schades getaxeerd (Zie *Bijlage 13-2*).

De werkelijke landbouwschade van Roeken in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het behandelbedrag van € 300 per aanvraag tegemoetkoming en het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar.

13-3.4 Schade aan Bossen & Bosaanplant

In park- en laanbomen kan schade optreden door het aanpikken en afbreken van knoppen.

13-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Roeken:

<i>Zaaizaadbehandeling</i>	<i>Percelen gelijktijdig inzaaien</i>	<i>Elektronische geluidsgolven</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Kleppermolentjes</i>
<i>Knalapparaten</i>	<i>Vangkooi / kastval</i>	<i>Angstkreten</i>
<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Afschot / regulering stand</i>	<i>Ritsselfolie</i>
<i>Ballonnen</i>	<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Schriklint / Rood</i>
<i>Fladderprojectiel</i>	<i>Camouflage netten</i>	<i>Flitsmolens</i>
<i>Dieper zaaien</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

13-5 Gewenste Stand

Een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat slechts incidenteel aan verjaging ondersteunend afschot plaatsvindt, ter beperking van schade aan erkende belangen.

13-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

De provincie en SOVON voeren tellingen uit. Daarnaast is er een registratie van alle met een ontheffing gedode dieren en de voorjaargestelling van de Faunabeheereenheid Limburg.

13-6 Beheer

13-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer Afgelopen Periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was een ontheffing beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven. Per regio waren maxima gesteld aan het aantal te doden dieren van respectievelijk voor Noord-, Midden- en Zuid Limburg van 50, 50 en 150 dieren.

13-6.1.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen

In *Tabel 13-8* wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen in de afgelopen faunabeheerplanperiode gegeven.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2010	2	6	13	21
2011	0	1	5	6
2012	0	1	12	13
2013	1	1	10	12
2014	0	2	11	13

Tabel 13-8: Overzicht van het aantal afgegeven machtigingen tot gebruik ontheffing Roek 2010-2014

13-6.1.2 **Beheer: Maatregelen**

Tabel 13-9 vermeldt van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffing in Limburg.

	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2010	0	0	66	66
2011	0	49	58	107
2012	0	0	172	172
2013	2	2	119	123
2014	0	12	161	173

Tabel 13-9: Overzicht aantal gedode dieren op basis van ontheffing Roeken Limburg 2010-2014

13-6.2 **Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen**

13-6.2.1 **Gewenste maatregelen**

Een ontheffing op voorhand voor verjaging met ondersteunend afschot wordt aangevraagd. Om in te kunnen springen op een mogelijke toename van de schade door Roeken wordt voor de komende faunabeheerplanperiode een ontheffing in twee gedeeltes aangevraagd. De basisontheffing is qua gebruik en uitvoering min of meer gelijk aan de ontheffing welke de afgelopen faunabeheerplanperiode is gebruikt, met een maximaal afschot per regio van respectievelijk voor Noord-, Midden- en Zuid-Limburg van 25, 50 en 150 dieren. Deze ontheffing kan ook ingezet worden om dreigende schade te voorkómen. Uit de evaluatie bleek ook dat de afgelopen faunabeheerplanperiode in enkele regio's de limiet wél enkele keren gehaald werd. Daarom zal ook een uitbreidingsontheffing aangevraagd worden voor aanvullend afschot van maximaal 75 dieren voor geheel Limburg. Deze ontheffing zal echter pas worden ingezet als de limiet voor de basisontheffing welke ook PREVENTIEF is in te zetten is bereikt, en als dan vastgesteld wordt (door taxatie van het Faunafonds en/of inspectie door medewerkers van de provincie) dat er ondanks andere in te zetten preventieve middelen nog steeds belangrijke schade optreedt.

13-6.2.2 **Plaats van Beheer**

Op of binnen 100 meter van de percelen waar belangrijke schade is of dreigt aan erkende belangen. In het broedseizoen niet binnen 500 meter van een kolonie.

13-6.2.3 **Beheer Periodes**

Jaarrond. In het broedseizoen niet binnen 500 meter van een kolonie.

13-6.2.4 **Uitvoering Beheermaatregelen**

13-6.2.4.1 **Inventarisatie Populatie**

Zie Paragraaf 13-5.1.

13-6.2.4.2 **Meldingssysteem**

Voordat een ontheffing middels een machtiging wordt doorgeschreven zal er eerst een aanvraag voor een machtiging bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan. In de aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, bij welk gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen al zijn getroffen. Een veldinspectie kan worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan.

13-6.2.4.3 **Methodiek Ontheffingen**

- De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);
- De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;
- De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;

- De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;
- De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.

13-6.3 Duurzame staat van instandhouding

De duurzame staat van instandhouding is gewaarborgd doordat slechts incidenteel aan verjaging ondersteunend afschot plaatsvindt. Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

13-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Roeken zijn zeer slimme dieren. Het regelmatig wisselen van diverse werende middelen is dan ook noodzakelijk, als ook het plegen van ondersteunend afschot omdat anders snel de afschrikkende werking verdwijnt. Er is op dit moment wel een compleet beeld te krijgen van de preventieve en schadebeperkende maatregelen die in het verleden zijn genomen in de provincie Limburg, maar niet direct van de effectiviteit daarvan. Diverse middelen zoals voorgeschreven door de ontheffingen en het Faunafonds zijn toegepast. Een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse middelen zal mogelijk meer hierover duidelijk maken.

13-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

13-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 13-5.1.

13-7 Analyse & Conclusies

13-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Komende van een populatieniveau van 2.800 broedparen in 2008-2009 is de broedpopulatie is eerst gestegen van 2010 tot 2013 (3.500 broedparen), maar is afgelopen jaar weer iets gedaald. Regelmatig veroorzaken Roeken grote schade aan landbouwgewassen. Aan verjaging ondersteunend afschot op basis van de beperkte ontheffing met quota voor de diverse regio's in Limburg is een belangrijk middel om de Roeken te weren van de schadelocaties: uit onderzoek is gebleken dat zij snel leren en vertrekken bij de eerste aanblik van de jager (Rapport Kraaiachtigen / Arvalis).

13-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

Het aantal Roeken in Limburg lijkt min of meer stabiel over de afgelopen faunabeheerplanperiode. Wel is er een tendens van het verschuiven van koloniegrootte te zien, ten gunste van de kleinere kolonies. Voor de komende faunabeheerplanperiode zal als basis een vergelijkbaar beheer worden voortgezet met een ontheffing op voorhand voor het voorkómen en beperken van belangrijke schade, aangevuld met een ontheffing met zwaardere voorschriften om in voorkomende gevallen van aantoonbaar optredende schade na bereiken van het maximum aantal te doden dieren toch nog middelen te hebben om in te kunnen zetten. Onderzocht zou moeten worden of de in het veld waargenomen lokale toename van overlast effectief kan worden teruggebracht.

13-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

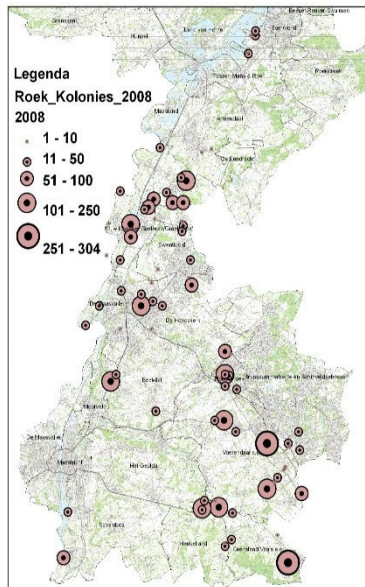
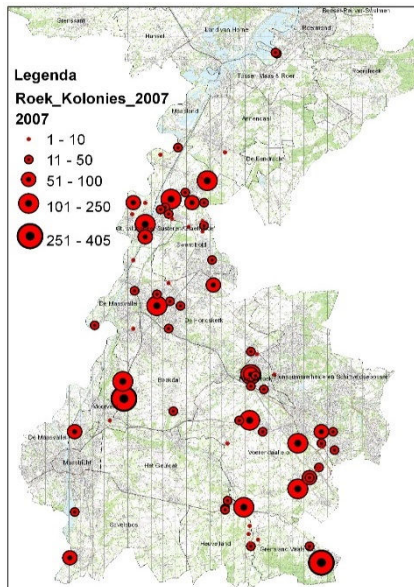
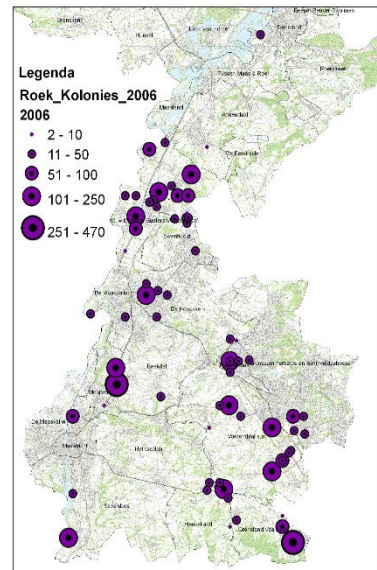
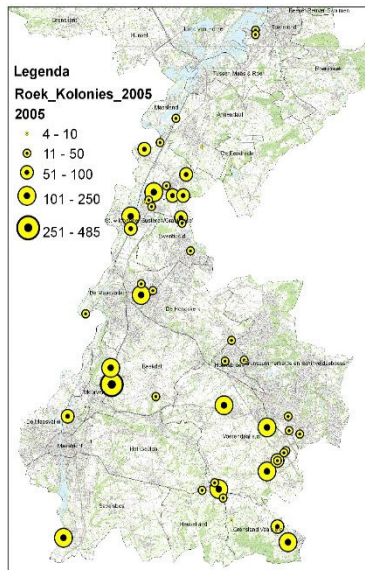
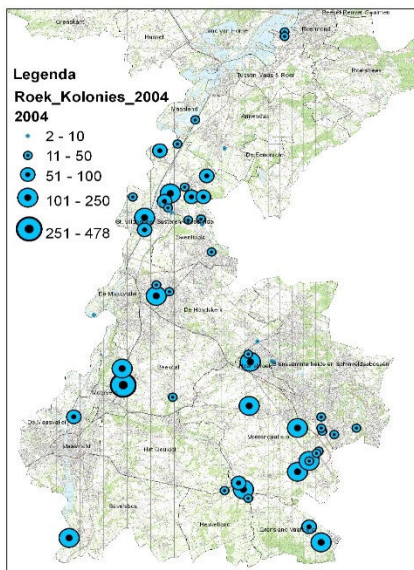
Zonder beheer wordt een toename van de nu al aanzienlijke schade aan erkende belangen verwacht.

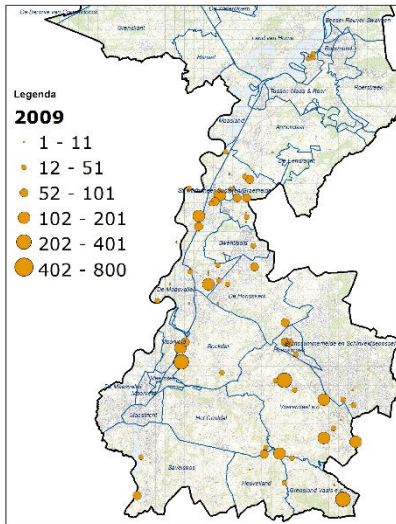
Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

13-7.4 Conclusie / Doelstellingen

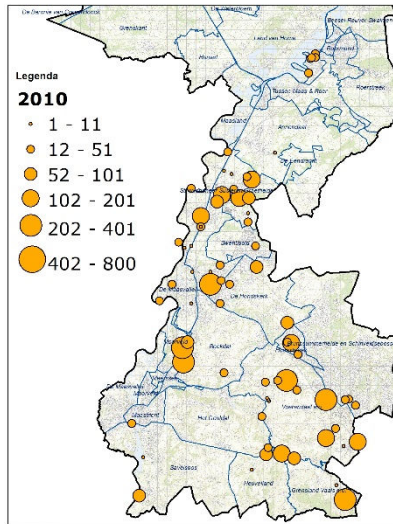
Door middel van het inzetten van diverse werende middelen en verjaging met ondersteunend afschot de optredende schade aan erkende belangen niet te laten toenemen, zonder daarbij de duurzame staat van instandhouding in gevaar te brengen.

Bijlage 13-1: Ontwikkeling grootte en locatie kolonies Roek 2004-2014

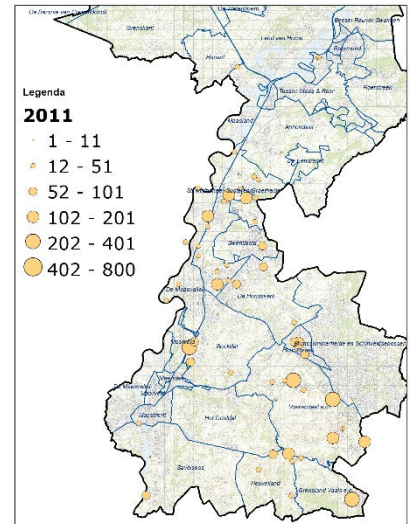

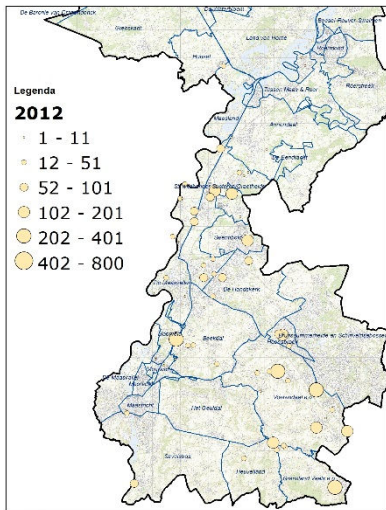
provincie limburg

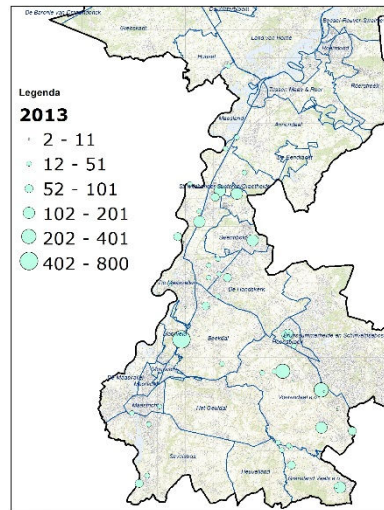
provincie limburg

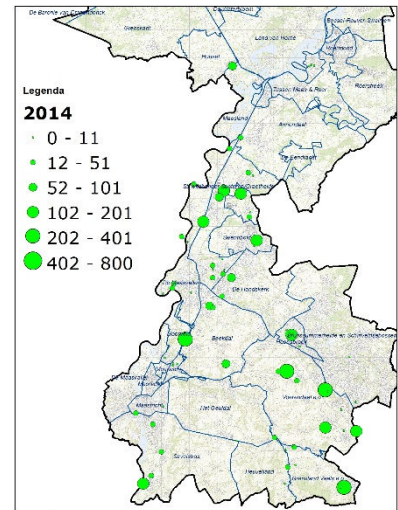
provincie limburg

provincie limburg

provincie limburg

provincie limburg

Bijlage 13-2 Taxatie schade Kraaiachtigen: Roek

In het kader van een schadepreventieproject Kraaiachtigen zijn diverse schades getaxeerd.

Datum	Diersoort	Postcode	Plaats	Gewas	Getaxeerde schade
15-okt-2012	Roek	5976NC	Kronenberg	Bloemkool	€ 3.872
14-aug-2012	Roek	6069NC	Grathem	Peren	€ 2.898
29-mrt-2013	Roek	6367JT	Voerendaal	Wintertarwe	€ 0
29-mrt-2013	Roek	6301PW	Valkenburg	Wintertarwe	€ 253
29-mrt-2013	Roek	6086PV	Neer	Wintertarwe	€ 256
18-jun-2012	Roek	5975NT	Sevenum	Zomergerst	€ 177

Bijlage 13-3: Uitsplitsing Faunafonds Getaxeerde schades Roek

	Totaal																	
	€ 6.184	54,5	8	€ 6.271	23,1	6	€ 9.726	141,5	8	€ 30.088	144,3	20	€ 10.268	45,3	8	€ 13.755	199,1	28
Zomergraan	€ 2.732	6,5	1	€ 2.967	4,2	2	€ 2.932	118,5	1	€ 2.285	17,2	2	€ 578	1,5	1	€ 5.410	58,2	11
wintergraan	€ 713	2,3	2	€ 1.866	2,1	1	€ 2.285	42	7	€ 152	1,7	22,6	€ 152	1,7	22,6	€ 8.905	42	7
overig	€ 2.932	118,5	1	€ 2.932	118,5	1	€ 2.932	118,5	1	€ 1.257	4	1	€ 3.437	5,6	1	€ 1.189	5,9	1
mais snijmais	€ 1.866	2,1	1	€ 1.866	2,1	1	€ 1.257	4	1	€ 1.257	4	1	€ 3.437	5,6	1	€ 1.189	5,9	1
kool	€ 1.866	2,1	1	€ 1.866	2,1	1	€ 1.257	4	1	€ 1.257	4	1	€ 3.437	5,6	1	€ 1.189	5,9	1
kers	€ 3.084	1,5	1	€ 3.084	1,5	1	€ 3.084	1,5	1	€ 3.084	1,5	1	€ 3.084	1,5	1	€ 3.084	1,5	1
groenten	€ 2.967	4,2	2	€ 2.967	4,2	2	€ 2.967	4,2	2	€ 2.967	4,2	2	€ 2.967	4,2	2	€ 2.967	4,2	2
erwten	€ 902	5	1	€ 902	5	1	€ 902	5	1	€ 902	5	1	€ 902	5	1	€ 902	5	1
brouwgerst	€ 524	2,4	1	€ 524	2,4	1	€ 524	2,4	1	€ 524	2,4	1	€ 524	2,4	1	€ 524	2,4	1
bloemkool	€ 3.861	3,5	1	€ 3.861	3,5	1	€ 3.861	3,5	1	€ 3.861	3,5	1	€ 3.861	3,5	1	€ 3.861	3,5	1
asperge	€ 829	6	1	€ 829	6	1	€ 829	6	1	€ 829	6	1	€ 829	6	1	€ 829	6	1
appels en peren	€ 1.014	44,1	4	€ 572	12,4	3	€ 4.215	18,5	4	€ 13.650	76,3	8	€ 1.849	7,8	2	€ 7.156	135	16
appel	€ 1.014	44,1	4	€ 572	12,4	3	€ 4.215	18,5	4	€ 13.650	76,3	8	€ 1.849	7,8	2	€ 7.156	135	16
aardappel	€ 6.184	54,5	8	€ 6.271	23,1	6	€ 9.726	141,5	8	€ 30.088	144,3	20	€ 10.268	45,3	8	€ 13.755	199,1	28
overige akkerbouwgewassen	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1
peer	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1	€ 660	1,5	1

14-0 Zwarte Kraai (*Corvus corone*)

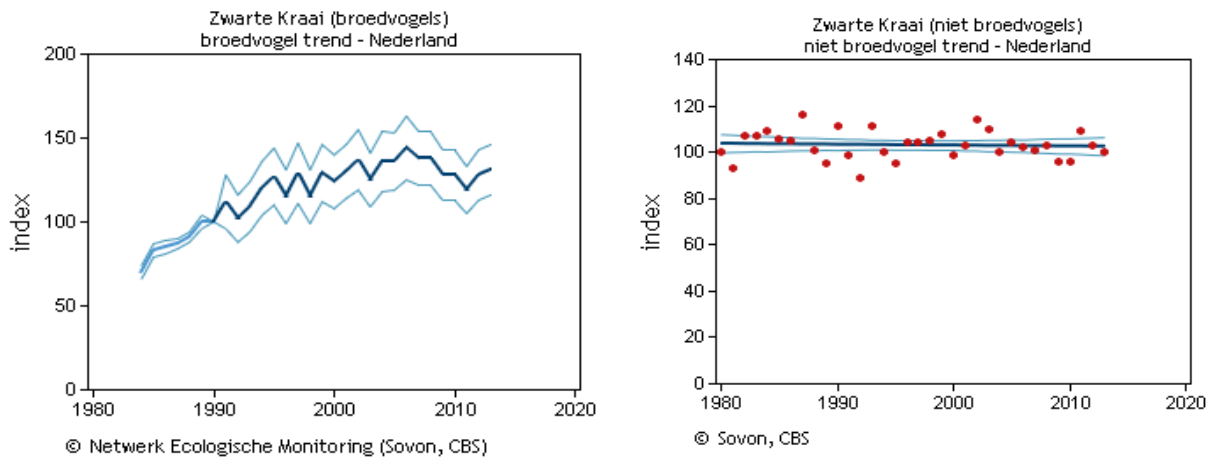
14-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

14-1.1 Algemeen

Gepaarde volwassen Zwarte Kraaien verblijven het gehele jaar in hun territorium, terwijl onvolwassen vogels in groepen rondzwerven. Pas na 2 tot 4 jaren vestigen Zwarte Kraaien zich vanuit de groep in een eigen territorium. Hun nesten zijn te vinden in alleenstaande bomen, houtwallen, hoogspanningsmasten en erfbeplantingen. Ze broeden solitair. Het legsel bestaat meestal uit een 5-tal eieren. Het zijn alleseters, en ze hebben heft een voorkeur voor akkers en weilanden met in de nabijheid bomenrijen of kleine bossen.

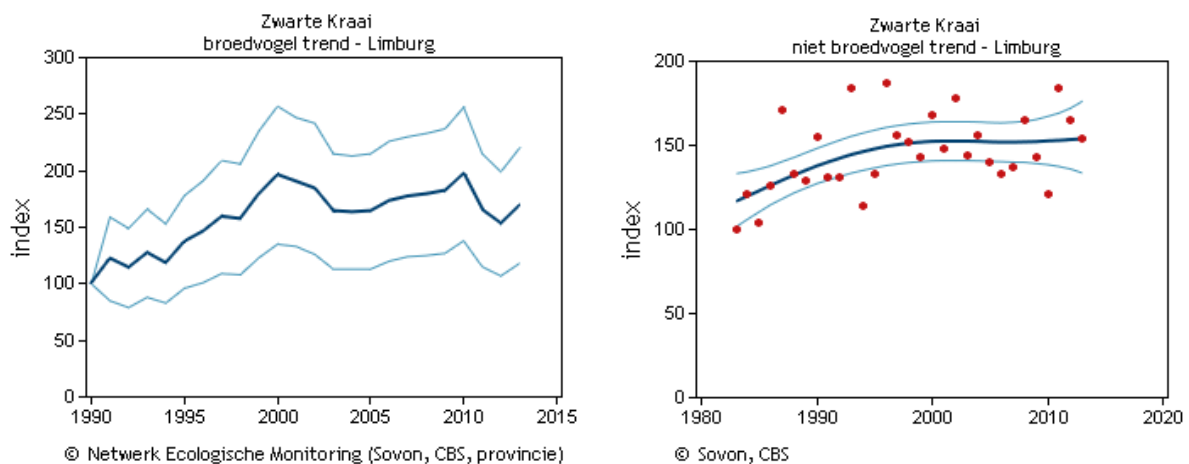
Deze standvogel behoort tot een van de meest verspreide broedvogels in Nederland. De broedpopulatie bedroeg in 2000 70.000 tot 100.000 paren. Deze soort is landelijk de afgelopen 15 jaar in aantal toegenomen, waarbij de stand de afgelopen 25 jaar eerst licht is toegenomen, maar de laatste 10 jaar een lichte afname laat zien (Matige toename, bron: SOVON; zie Afbeelding 14-1).

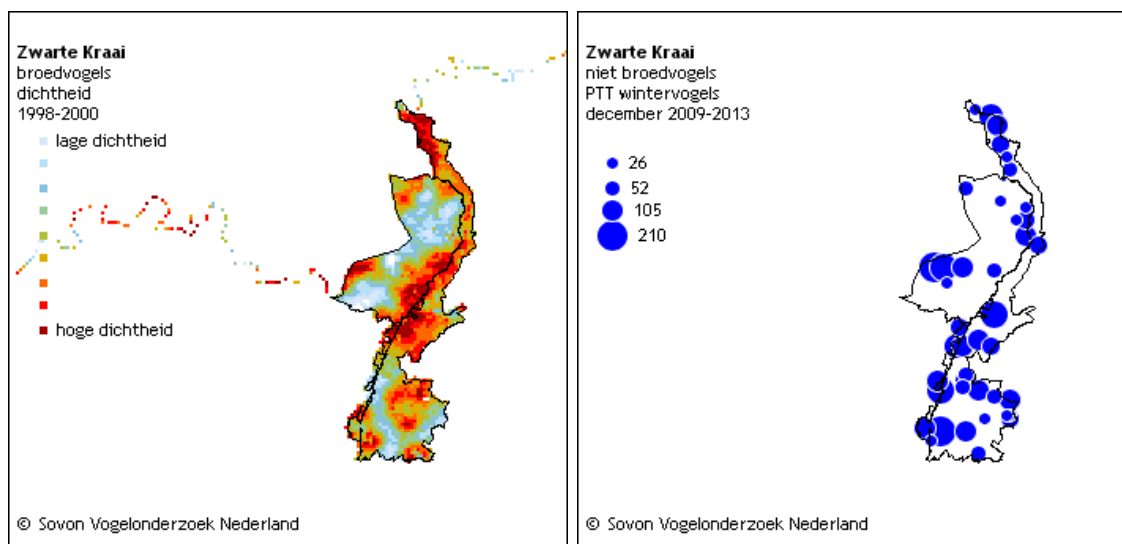
Afbeelding 14-1: Trend populatieontwikkeling Zwarte Kraai Broedvogels en Niet Broedvogels (SOVON)

14-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

Deze ruim verspreide broedvogel komt in geheel Limburg voor, zie Afbeelding 14-3. De stand werd in 1998 geraamd op 4.100 - 8.900 paar (Bron: Avifauna in Limburg). De soort is de afgelopen 25 jaar in aantal toegenomen (Bron: SOVON; zie Afbeelding 14-2).

Afbeelding 14-2: Trend populatieontwikkeling Zwarte Kraai in Limburg (SOVON)

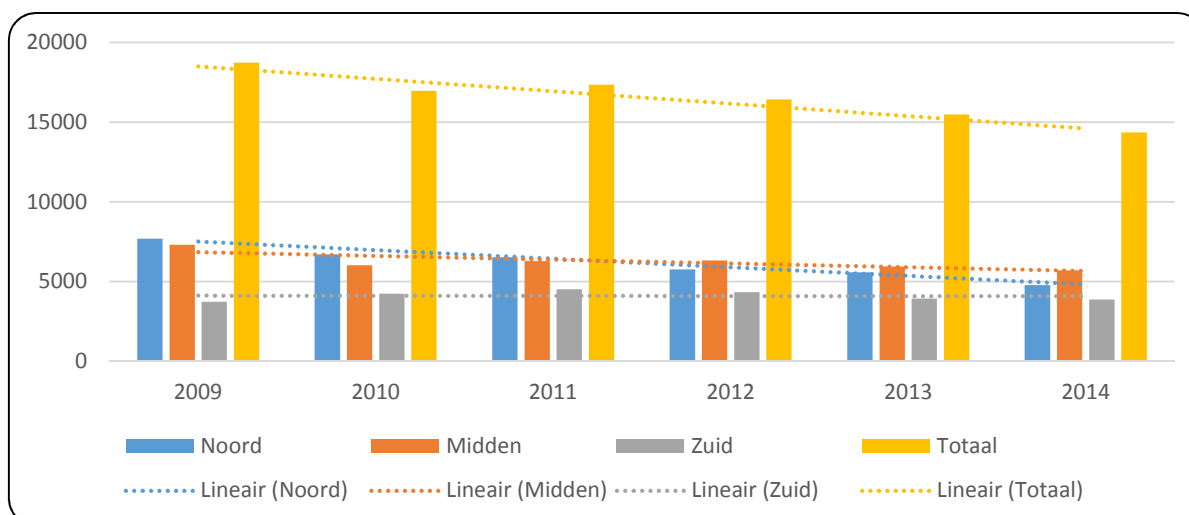

Afbeelding 14-3: Dichtheid & Verspreiding Zwarte Kraai Limburg (SOVON)

Ieder voorjaar wordt er in geheel Limburg vlakdekkend geïnventariseerd op het vóorkomen van deze diersoort. In *Tabel 14-1* worden de telresultaten per regio weergegeven. In *Afbeelding 14-4* is de trend weergegeven: de trend is in Noord- en Midden-Limburg licht dalend, en in Zuid-Limburg gelijk. Totaal is in Limburg de trend licht dalend.

Regio	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Noord-Limburg	7696	6708	6532	5759	5585	4774
Midden-Limburg	7313	6019	6286	6322	5948	5703
Zuid-Limburg	3727	4243	4524	4348	3945	3870
Totaal	18736	16970	17342	16429	15478	14347

Tabel 14-1: Gegevens Voorjaarstelling Zwarte Kraai (Faunabeheereenheid Limburg)

Afbeelding 14-4: Trend populatieontwikkeling Zwarte Kraai in Limburg (Faunabeheereenheid Limburg tellingen)

14-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Door een wetswijziging voor wat betreft de toegestane vangmiddelen (uitsluiting niet specifieke vangmiddelen) is het vanaf medio 2009 niet langer toegestaan was om ten aanzien van de volgens Artikel 65 Flora- & Faunawet landelijk vrijgestelde soort Zwarte Kraai zonder ontheffing vangkooien in te zetten in het kader van schadebestrijding.

Zwarte Kraaien zijn landelijk vrijgesteld (*Artikel 65 Flora- en Faunawet*) op grond van het in het gehele land aanrichten van wezenlijke schade. Deze aanwijzing kan slechts worden gegeven indien de gunstige staat van instandhouding wordt gewaarborgd, wat dus met deze aanwijzing is vastgesteld. Met de landelijke aanwijzing door de minister van de genoemde soorten zijn dus al de afwegingen betreffende al dan niet schade en al dan niet gunstige staat van instandhouding gemaakt.

De provincie dient echter bij het afgeven van de ontheffing op basis van een faunabeheerplan een aantal overwegingen te maken. Dit faunabeheerplan Zwarte Kraai dient ter onderbouwing van die overwegingen in verband met de aanvraag door de Faunabeheereenheid Limburg tot het kunnen gebruiken van vangkooien voor Zwarte Kraaien in Limburg. Bij gebruik van een vangkooi zal een selectie bij de uitgang plaatsvinden: bij de verplichte regelmatige controle worden alleen Zwarte Kraaien uit de kooi gehaald en gedood, alle andere dieren worden vrijgelaten.

In de beleidsregels van het Faunafonds is bepaald dat er voor diersoorten waarvoor een (landelijke) vrijstelling is verleend, er geen tegemoetkoming in de schade zal worden verleend.

14-3 Potentiële schade aan erkende belangen

14-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er regelmatig sprake geweest van schade aan erkende belangen. In gevallen dat, ondanks preventieve maatregelen, Zwarte Kraaien belangrijke schade dreigen te veroorzaken, is de inzet van vangkooien voor het beschermen van percelen met schadegevoelige gewassen gewenst.

14-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie regelmatig zal optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Zwarte Kraaien, net als in het verleden, regelmatig zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (wel of geen belangrijke schade) zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

14-3.3 Schade aan Landbouwbelangen

14-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

In *Tabel 14-2* is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Zwarte Kraaien schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Gewas	Schade / Periode / Opmerkingen
<i>Granen (zomer- en winter-)</i>	<i>Vraatschade (voorjaar, zomer en herfst).</i>
<i>Maïs (snij-, korrel-, suiker-)</i>	<i>Vraat-, pik- en krabschade (voorjaar en herfst); ook schade aan ingekuilde snijmaïs (gehele jaar).</i>
<i>Peulvruchten</i>	<i>Vraat- en krabschade (zaai- en kiemperiode).</i>
<i>Algemene vollegrondsgroenten</i>	<i>Pikschade (gehele teeltperiode); soms uittrekken.</i>
<i>Appels en peren</i>	<i>Pikschade (zomer en herfst).</i>
<i>Bessen (rode- en witte aalbes, kruisbes, zwarte- en blauwe-)</i>	<i>Vraatschade en vernieling (voorjaar en zomer).</i>
<i>Bloem-, -zaden en -bollen</i>	<i>Pik- en krabschade (voorjaar).</i>
<i>Bosbouw en boomteelt</i>	<i>Vraatschade en uittrekken stekken (gehele jaar); vraatschade in zaaibedden van boomkwekerijen.</i>
<i>Landbouwhuisdieren</i>	<i>Vraatschade en predatie (gehele jaar);: vraatschade aan voer bij eenden en nertsenfokkerijen en aanpikken/predatie van jonge eenden en kuikens.</i>
<i>Kuilvoer</i>	<i>Pikschade (gehele jaar) aan afdekzeilen.</i>

Tabel 14-2: Potentiële Landbouwschade in relatie tot Zwarte Kraaien (Handreiking Faunaschade Faunafonds)

In het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg kwamen volgens het CBS in het jaar 2014 de volgende oppervlaktes (in hectares) in relatie tot Zwarte Kraaien schadegevoelige landbouwgewassen voor (zie *Tabel 14-3*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardbeien, totaal	364	Maïs, corncob mix	637
Appels	1.197	Maïs, korrel	4.329
Blauwe bessen	394	Peren	310
Fruit, totaal	7.264	Peulvruchten, totaal	119
Gerst, winter	1.461	Snijmaïs	15.810
Gerst, zomer	1.360	Suikerbieten	6.462

Tabel 14-3: Potentiële Landbouwschade gebieden in relatie tot Zwarte Kraaien in Limburg (Bron: CBS)

14-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

Het aantal schadeklachten is blijkens opgave van de Landbouwsector de laatste jaren gegroeid. Uit navraag bij de LLTB (Limburgse Land- en Tuinbouw Bond) is gebleken dat ondanks het inzetten van diverse preventieve maatregelen Zwarte Kraaien schade toebrengen aan rijpend fruit, pas ingezaaide percelen maïs en aan vollegronds groenten. Vooral in de fruitsector is een toename van de schade geconstateerd. Doordat in Limburg steeds meer telers overstappen op de zachte Conference peren neemt de schade door aanpikken (en vervolgens schade door verrotting) door deze diersoort ook fors toe.

Omdat onder de Jachtwet de Zwarte Kraai bejaagbaar was, en er derhalve geen vergoedingen werden uitgekeerd, ontbreekt echter vanuit deze hoek een nadere onderbouwing via registratie van de schadehistorie van vóór 2002. Door de plaatsing door de Minister op de landelijke vrijstellingslijst sinds 2004 ontbreken over de periode daarna ook de volledige schadegegevens via het Faunafonds.

14-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

Er zijn sinds 2009 slechts incidenteel schade gegevens via het Faunafonds bekend, namelijk van schattingen van schade veroorzaakt door deze diersoort als bijtaxatie (in verband met aftrek niet-vergoedbare schade door vrijgestelde soorten) voor schade veroorzaakt door andere diersoorten die wel voor tegemoetkoming schade in aanmerking komen.

Aanvullend zijn in het kader van een schadepreventieproject Kraaiachtigen diverse schades getaxeerd (Zie *Bijlage 14-2*).

Daarnaast wordt er voor vrijgestelde diersoorten geen tegemoetkoming in de schade uitgekeerd door het Faunafonds. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk geregeld geen verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Appel				5.847	2.231	1.192
Appels & Peren	810	602	27			
Asperge					662	
Bloemkool				214		
Groenten		724				
Mais snijmaïs						66
Overige akkerbouwgewassen	165					
Peer				3.784	425	58
Wintergraan		246	79	300		
Zomergraan		9				
Zwarte Kraai Totaal	975	1.581	106	10.145	3.318	1.316

Tabel 14-4: Getaxeerde schades (€) in relatie tot Zwarte Kraaien 2009-2014 (Faunafonds)

14-4 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade Faunafonds en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Zwarte Kraaien:

Zaaizaadbehandeling	Percelen gelijktijdig inzaaien	Elektronische geluidsgolven
Vlaggen	Afschot / verjaging	Kleppermolentjes
Knalapparaten	Vangkooi / kastval	Angstkreten
Nabootsing roofvogel	Afschot / regulering stand	Ritsfolie
Ballonnen	Vogelverschrikkers	Schriklint / Rood
Fladderprojectiel	Camouflage netten	Flitsmolen
Dieper zaaien	Vogelafweerpistool	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

14-5 Gewenste Stand

Een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat slechts incidenteel de inzet van een vangkooi plaatsvindt, ter beperking van schade aan erkende belangen.

Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan gewassen is soms lokaal een dusdanig lage stand op en om het schadegevoelige perceel noodzakelijk door middel van afschot op basis van de vrijstelling, dat het risico op schade beperkt blijft. Door middel van afschot op basis van de landelijke vrijstelling is echter niet altijd te realiseren dat het risico op schade beperkt blijft. Hiervoor bestaat de mogelijkheid om een aanvullende ontheffing voor gebruik van een vangkooi aan te vragen, nadat andere middelen zijn ingezet maar niet toereikend bleken.

Ter voorkoming van schade aan gewassen in de toekomst kan de stand lokaal rond schadegevoelige percelen laag worden gehouden. Het aantal te doden dieren met een vangkooi is gering in vergelijking tot afschot op basis van de landelijke vrijstelling, en zal daarom de gunstige staat van instandhouding van de Zwarte Kraai niet aantasten: zie *Afbeelding 14-5* voor afschotcijfers 2007-2013 (*Bron: KJV WBE Database*) en *Tabel 14-5* voor de afgelopen periode gedode aantal Zwarte Kraaien met een vangkooi ontheffing.

14-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Registratie afschot op basis landelijke vrijstelling, gedood met vangkooi, trendtellingen landelijke databases en Faunabeheereenheid Limburg Voorjaarstellingen.

14-6 Beheer

14-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode is regelmatig een ontheffing aangevraagd én doorgeschreven voor beperking schade aan gewassen.

In 2014 was door een gerechtelijke uitspraak de vangkooi ontheffing gedurende een deel van het jaar niet inzetbaar.

14-6.1.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen

In *Tabel 14-5* wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen in de afgelopen faunabeheerplanperiode gegeven.

	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal WBE's doorgeschreven</i>	18	14	9	3	0
<i>Aantal gebruikte machtigingen</i>	1	2	2	1	0

Tabel 14-5: Aantal aangevraagde machtigingen Zwarte Kraai in 2010-2014

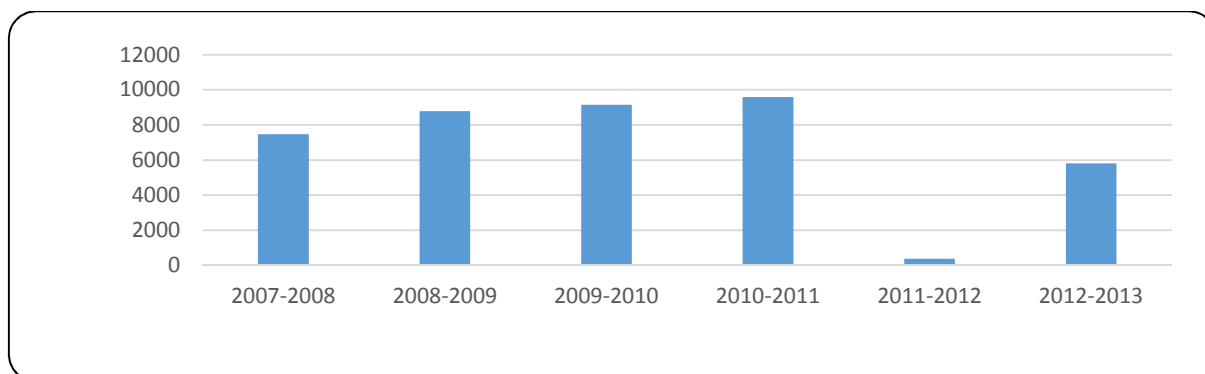
14-6.1.2 Beheer: Maatregelen & aantal gevangen dieren

Tabel 14-6 vermeldt van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffing in Limburg.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal gedode dieren	22	598	280	133	0

Tabel 14-6: Aantal op basis van ontheffing Vangkooi gedode Zwarte Kraaien in 2010-2014

In Afbeelding 14-5 is een overzicht van het afschot per jaar in Limburg over de periode 2007-2013 op basis van de Landelijke Vrijstelling weergegeven (Bron: WBE Database).

Afbeelding 14-5: Afschotcijfers Zwarte Kraai in Limburg 2007-2013

(Bron: KJV WBE Database: in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

14-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

14-6.2.1 Gewenste maatregelen

Om belangrijke schade aan gewassen te kunnen beperken en voorkómen is naast de mogelijkheid tot afschot op basis van de landelijke vrijstelling en het inzetten van werende middelen ook de inzet van een vangkooi wenselijk, om lokaal de stand voldoende te kunnen verlagen.

Om tegemoet te komen aan de wens van de provincie om zicht te houden op de lokale effecten van het inzetten van vangkooien zal een systeem van meldingsplicht bij aanvang gebruik van de vangkooi ontheffing en een jaarlijkse rapportage worden opgezet. Per WBE (Wildbeheereenheid: organisatorische eenheid van lokale jachtaktehouders, geheel Limburg omvat ongeveer 40 WBE's) zal de Voorjaargestelling, het jaarlijks afschot met het geweer en het aantal gevangen dieren met de vangkooi in kaart gebracht worden. Bij de melding zal een kaart bijgevoegd moeten worden met daarop de ligging van de schadegevoelige percelen en de positie van de vangkooi. Tevens zullen de oppervlaktes en soorten gewassen van de schadegevoelige percelen en de gewenste periode van inzet gemeld worden.

De Faunabeheereenheid Limburg vraagt een ontheffing aan voor het gebruik van vangkooien met als Basis Regeling een ontheffing op voorhand van 1 kooi per 500 hectare gevoelig landbouwgewas. Voor geheel Limburg zullen jaarlijks maximaal 80 operationele kooien tegelijk inzetbaar zijn. Na onderbouwing is aanvraag van uitbreiding van dit aantal mogelijk (bijvoorbeeld gebied met veel fruitbomen in het oogstseizoen).

14-6.2.2 Plaats van Beheer

Locatie van de vangkooi is op of binnen 100 meter van een schadeperceel.

14-6.2.3 Beheer Periodes

De vangkooi kan ingezet worden gedurende de periode dat het gewas schadegevoelig is, ook op zon- en feestdagen.

14-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

14-6.2.4.1 Inventarisatie Populatie

Zie Paragraaf 14-5.1.

14-6.2.4.2 Procedure

Om de ontheffing te mogen inzetten zal er een onderbouwde aanvraag bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan. In deze aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de actie zal uitvoeren, bij welk gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen zijn getroffen. Een veldinspectie kan worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften voor het gebruik van de ontheffing wordt voldaan.

14-6.2.4.3 Methodiek Ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

14-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Het aantal dieren gedood met de vangkooi Zwarte Kraai in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort, temeer daar het maximaal aantal in te zetten kooien is gemaximeerd tot 80 stuks.

14-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Er is op dit moment wel een compleet beeld van de preventieve en schadebeperkende maatregelen die in het verleden zijn genomen in de provincie Limburg, maar niet direct van de effectiviteit daarvan. Diverse middelen zoals voorgeschreven door de ontheffingen en het Faunafonds zijn toegepast. Een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse middelen zal hierover mogelijk meer duidelijk maken. Wel duidelijk is dat ondanks de verplichte inzet van de werende middelen er nog steeds schade optreedt, dus dat de huidige werende middelen alleen niet voldoende effectief zijn.

14-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Inleidende Hoofdstukken).

14-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 14-5.1.

14-7 Analyse & Conclusies

14-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Vangkooien worden slechts beperkt ingezet, wegens onbekendheid met en de complexiteit van de wettelijke regels voor het gebruiken van de vangkooi. Zo wordt het als storend ervaren dat formeel iedere dag de kooi geheel geleegd zou moeten worden (maar: hoe meer dieren in de kooi zitten, hoe beter de vangkooi werkt) en op zondag de kooi helemaal niet gebruikt mag worden. Daar waar ze wel worden ingezet, zijn ze effectief met het in korte tijd verlagen van de stand en daarmee de schadedruk. Ook de verkrijgbaarheid van geringde lokkers is een probleem, dit zou eenvoudiger mogelijk gemaakt moeten worden volgens de gebruikers van deze ontheffing.

Het Faunafonds vergoed geen schade veroorzaakt door diersoorten waarvoor een vrijstelling geldt.

14-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De trend is volgens Faunabeheereenheid Limburg tellingen stabiel in Zuid-Limburg, tot licht dalend in Noord- en Midden-Limburg. Volgens de SOVON telmethodiek is de trend licht stijgend voor geheel Limburg.

14-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Zonder beheer zal het niet mogelijk zijn om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Het aantal dieren gedood met de vangkooi in relatie tot het afschot op basis van de landelijke vrijstelling in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormt geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

14-7.4 Conclusie / Doelstellingen

14-7.4.1 Doelstelling & Uitvoering Beheer

De populatieomvang van deze broedvogel is in Limburg nagenoeg stabiel. Het aantal schadeklachten is blijkens opgave van de landbouwsector nog steeds hoog. Vooral in de fruitsector is een toename van de schade geconstateerd. Doordat in Limburg steeds meer telers overstappen op de zachte Conference peren neemt de schade door aanpikken (en vervolgens schade door verrotting) door deze diersoort ook fors toe.

Omdat onder de Jachtwet de Zwarte Kraai bejaagbaar was, en er derhalve geen vergoedingen werden uitgekeerd, ontbreekt echter vanuit deze hoek een nadere onderbouwing via registratie van de schadehistorie van voor 2002.

Door de plaatsing op de landelijke vrijstellingslijst sinds 2004 ontbreken over de periode daarna ook de volledige schadegegevens via het Faunafonds.

Wel beschikbaar zijn de schattingen van schade veroorzaakt door deze diersoort als bijtaxatie (i.v.m. aftrek niet-vergoedbare schade door vrijgestelde soorten) voor schade veroorzaakt door andere diersoorten die wel voor tegemoetkoming schade in aanmerking komen.

Uit navraag bij de LLTB (Limburgse Land- en Tuinbouw Bond) is gebleken dat Zwarte Kraaien schade toebrengen aan rijpend fruit, pas ingezaaide percelen maïs en aan vollegrondsgroenten. Vooral in de fruitsector is een toename van de schade geconstateerd. Vanwege het aanrichten van ondermeer deze schades heeft de minister van LNV de Zwarte Kraai op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Gezien het huidige grondgebruik gerelateerd aan het gebruik in 2002 (zie bovenstaande *Tabellen 14-1 & 14-2*) zijn er anno 2014 in Limburg nog vergelijkbare arealen met voor schade door Zwarte Kraaien gevoelige landbouwgewassen als in 2002.

Ten opzichte van 2010 zijn de aantallen Zwarte Kraaien nagenoeg gelijk gebleven of zelfs toegenomen. Het afschot is over die periode min of meer stabiel.

Het middel vangkooi is bij uitstek geschikt om lokale overlast en schade te bestrijden. Daar waar afschot hooguit één of enkele dieren betreft, zal de groep zich naar een ander perceel begeven, en dus slechts leiden tot een verplaatsing van de problemen. Een vangkooi op of in de buurt van het schadepceel kan het aantal schade veroorzakende dieren lokaal effectief naar beneden brengen zonder het probleem (tijdelijk, tot ze weer terugkomen) naar de burenen te verplaatsen.

Omdat deze diersoort op de landelijke vrijstellingslijst is geplaatst kan er in geheel Limburg een vrije inzet van het geweer plaatsvinden. Alternatieve werende middelen zijn op basis van de landelijke vrijstelling niet vereisd.

Bepaalde aanvullende inzet van de vangkooi is noodzakelijk omdat geweer en verjagen alleen onvoldoende effectief is en een te grote inspanning zou vragen.

De inzet van vangkooien zal wel gekoppeld worden aan bepaalde periodes en het aanwezig zijn van schadegevoelige gewassen.

Tabel 14-7 geeft weer op of in de buurt van welke percelen en in welke periodes vangkooien effectief kunnen worden ingezet om schade aan diverse belangen te beperken en/of te voorkomen.

	Schadebelang	Periode
<i>Rijpend fruit</i>	<i>Gewassen</i>	<i>1 juni – 1 november</i>
<i>Pas ingezaaide percelen zomergraan & maïs</i>	<i>Gewassen</i>	<i>1 april – 1 juli</i>
<i>Pas ingezaaide percelen wintergraan</i>	<i>Gewassen</i>	<i>1 oktober -1 januari</i>
<i>Afrijpende percelen graan & maïs</i>	<i>Gewassen</i>	<i>1 juli – 1 november</i>
<i>Vollegrondsgroenten</i>	<i>Gewassen</i>	<i>1 april – 1 november</i>
<i>Weidevogels</i>	<i>Flora & Fauna</i>	<i>1 maart – 1 juli</i>

Tabel 14-7: Beheer Periodes Vangkooi Zwarte Kraai per gevoelig gewas

Bovengenoemde percelen liggen verspreid door geheel Limburg, derhalve is de aanvraag ook bedoeld voor geheel Limburg. Aangezien in de periode waarin de middelen geweer en vangkooi vrij konden worden ingezet om schade te beperken naar schatting meer dan de helft van alle gedode dieren door middel van een vangkooi gedood werden, zou het niet meer beschikbaar zijn hiervan een te zware inspanning met het geweer in het veld vergen om eenzelfde niveau van schadebeperking te kunnen behalen.

Door middel van de ontheffing voor vangkooien op of in de buurt van plaatsen waar schade aan eerder genoemde specifieke belangen optreedt dan wel mag worden verwacht kan op gelijke voet voortgegaan worden met het beperken van de schade, terwijl de populatieomvang niet in gevaar komt.

Ondanks de mogelijkheid tot vrije inzet van schadebeperkende middelen geweer & vangkooi (2004-2008) was er in die periode sprake van een stabiele tot groeiende voorjaarspopulatie op basis van de telgegevens. Bij een vergelijkbare inzet van vangkooien is derhalve geen nadelig effect op het voortbestaan van de populatie te verwachten.

Sinds 1999 werd jaarlijks gemiddeld 30% van de in het voorjaar getelde Zwarte Kraaien gedood met geweer en een niet exact bekend deel gedood met een vangkooi zonder dat dit tot een afname van de populatie leidde.

De vangkooi is dus een effectief middel dat vooral lokaal (op of nabij de schadelocatie) effectief is. Het voorstel is dan ook om nu aan de hand van een verplichte rapportage te registreren hoeveel dieren jaarlijks gedood zijn in het werkgebied van een WBE met de vangkooien, en vervolgens jaarlijks te bepalen wat het effect geweest is op de totale populatie (instandhouding doelstelling). Indien uit telgegevens blijkt dat de populatie ernstig in aantal verminderd, kan een aanpassing volgen van het beheer door het stellen van quota per WBE te vangen dieren met een vangkooi naast een vrij afschot (zolang de landelijke vrijstelling nog geldt).

Dit hoofdstuk Faunabeheerplan dient ter onderbouwing van de hierop gebaseerde aanvragen van een ontheffing ex Artikel 68 van de Flora- en Faunawet voor het mogen inzetten van vangkooien voor de preventie en bestrijding van schade veroorzaakt door genoemde diersoorten.

14-7.4.2 Uitgangspunten

- Volgens de richtlijnen van LNV / LASER konden in 2000 WBE's vangkooien inzetten met een maximum van 1 kooi per 500 hectare met daarin minimaal 50 hectare schadegevoelig gewas;
- In de ontheffingplichtige tijd (voorafgaand aan de vrijstelling) werden toen naar schatting 250 kooien ingezet, en is er geen nadelige invloed op de Zwarte Kraaien- en Kauwenpopulatie vastgesteld (zie trendtellingen SOVON);

- *Kooien zullen alleen bij (te verwachten) schade op schadegevoelige gewassen worden ingezet, waaronder ook korrelmaïs (taxatiegegevens van het Faunafonds als bijtaxatie);*
- *Uit de inventarisatie onder WBE's in Limburg is gebleken dat er de afgelopen jaren ten tijde van de vrijstelling door de WBE's naar schatting in totaal ongeveer 100 grote en 75 kleinere vangkooien gebruikt zijn voor Kauwen & Zwarte Kraaien samen. De vangkooien ingezet voor schadebeperking door grondgebruikers niet zijnde jachtaktehouders aangesloten bij de WBE's zijn NIET hierin opgenomen, over dit aantal hebben wij geen exacte getallen, het betreft vooral de kleinere vangkooien. Anekdotisch wordt gesproken over minimaal eenzelfde aantal kleinere kooien als door WBE's gebruikt, waardoor de schatting van het totaal aantal gebruikte vangkooien de afgelopen jaren (toen een ieder vrij was deze vangmiddelen in te zetten) op minimaal 250 uit zou komen;*
- *De mogelijkheid om het totaal aantal kooien te verlagen door ze te verplaatsen is wel mogelijk, maar met beperkingen. De meeste grotere constructies vereisen bijvoorbeeld een grote platte wagen met tractor om te verplaatsen, en minimaal 4 personen om de kooi op te tillen, het is niet iets wat zo maar even gedaan kan worden. Voor een aantal locaties en vooral voor de kleinere vangkooien is dit echter wel een mogelijkheid. Voor andere locaties is het efficiënter om een kooi tijdelijk buiten gebruik te stellen (invliegopening afsluiten), omdat jaar op jaar op deze locatie schade bestreden dient te kunnen worden (bijv. fruitplantages). Het aantal OPERATIONELE kooien kan daardoor beperkt blijven.*

14-7.4.3 Conclusie

- *Gezien de Europese kritiek op het inzetten van vangkooien willen wij het aantal als basis aan te vragen kooien voor Zwarte Kraaien verlaagd vaststellen op 1 operationele kooi per 500 hectare gevoelig landbouwgewas, in totaal dus afgerond 80 operationele kooien voor geheel Limburg. Bij dit aantal is gebaseerd op extrapolatie van de gegevens uit 2002 geen negatieve invloed op de instandhouding van de soort te verwachten (de populatiegrootte en oppervlakte landbouwgrond zijn vergelijkbaar);*
- *Een aantal kooien kan gaan rouleren binnen het werkgebied, echter niet altijd. Het totaal aantal aangevraagde basiskooien ligt echter ver onder het aantal dat volgens de gehouden inventarisatie werden ingezet, dus ook onder het aantal waarbij geen nadelige gevolgen voor de populatie konden worden vastgesteld, en de schade aan landbouwgewassen beperkt kon worden tot het maatschappelijke draagvlak (men was immers vrij deze vangmiddelen onbeperkt in te zetten);*
- *De op basis van het faunabeheerplan aan te vragen ontheffing betreft het maximaal aantal tegelijkertijd te gebruiken operationele vangkooien in Limburg. Indien door lokale omstandigheden ondanks het eventuele rouleren meer vangkooien gewenst zijn, dient hiervoor een onderbouwde aanvullende aanvraag bij de Faunabeheereenheid Limburg te worden ingediend;*
- *Door de koppeling aan de eis dat de kooi alleen operationeel mag zijn indien er een schadegevoelig gewas in de directe omgeving is, wordt ook een roulerende inzet bewerkstelligd, operationele verplaatsbare kooien zullen de gewassen en seizoenen volgen;*
- *Continueren van tot nu toe gevolgde beheer. Mogelijk maken dat de kooi op zondag niet dichtgelegd hoeft te worden, dat ook dieren zonder gesloten voertuig (maar met een ring welke aangebracht kan worden bij een volwassen dier en welke niet zonder deze te vernielen kan worden hergebruikt, dan wel op een andere manier herkenbaar zijn gemaakt) gebruikt mogen worden als lokker;*
- *Tijdens de sinds 2008 door de Faunabeheereenheid Limburg gehouden Voorjaargestelling wordt in één weekend over geheel Limburg geteld en vastgelegd op welke locatie hoeveel dieren van de in het Faunabeheerplan genoemde soorten aanwezig zijn. Geadviseerd wordt de Zwarte Kraai te blijven monitoren om inzicht te houden in de populatieomvang van deze vogel. Alleen via monitoring in combinatie met vastgestelde geleden schade kan straks de wenselijkheid van een eventuele verlenging van de landelijke vrijstelling worden onderbouwd.*

Bijlage 14-1 Meldingen Ontheffinggebruik

Ontheffing	soort ontheffing	aanvang actie	middel	preventieve middelen	opp. (ha.)	belang Schade	Uitkomst	opmerkingen veldcontrole
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	29-6-2011	vangkooi	vogelverschrikker in de vorm van gedode kraaien en kauwen, plaats van ratellinten	3,00	stokbonen	Akkoord	OK
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	7-7-2011	vangkooi	Vogelverschrikkers, o.a. dode kraaien en kauwen opgehangen, ratelbanden	3,00	appels	Akkoord	OK
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	26-7-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratel linten, gaskanon	5,90	Courgette	Akkoord	Binnen bebouwde kom, men was bezig met oogsten op moment geen verjagingsmiddelen aanwezig. 5 kauwen in kooi.
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	30-8-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratellinten	2,50	snijmais	akkoord	Kooi voldoet aan de voorwaarden.
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	5-9-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratellinten, gaskanon	2,00	snijmais		
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	20-9-2011	vangkooi	dode kraaien en kauwen, ratellinten	1,70	snijmais	niet akkoord	Gewas reeds geoogst. einde actie.
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	22-5-2012	vangkooi	vogelverschrikkers in de vorm van gedode kraaien en kauwen en ophangen van linten	8,00	appels	akkoord	
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	1-6-2012	vangkooi	rood/wit lint en verjaging met geweer	1,50	mais	niet akkoord	Kooi stond niet vangklaar. Mazen onder langs de kooi zijn te groot. geen verjagingsmiddelen. afwijzen en laten aanpassen. Kan opnieuw geactiveerd worden als de mais weer schadegevoelig is.

2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	12-6-2012	vangkooi	vogelverschrikkers in de vorm van gedode kraaien en kauwen, ophangen van linten	5,00	stokboom	akkoord	
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	16-6-2012	geweer	dode kraaien en kauwen, linten	11,00	sla, andijvie	akkoord	Kooi stond aan de overkant van de spoorlijn achter boerderij. .OK
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	3-7-2012	vangkooi	knal apparaat alarmpistool dode kraaien opgehangen , alu-folie	12,00	blauwe bes	niet akkoord	Kooi stond te ver van schadelocatie. Verzocht om kooi te verplaatsen.
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	7-7-2012	vangkooi	bejaging met geweer jaarrond en akoestische en visuele middelen	1,50	Laanbomen en spillen (dunne laanbomen)	akkoord	
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	20-7-2012	vangkooi	lint-strps en dode kraaien opgehangen	4,60	Courgettes	akkoord	
2010-012-13	Zwarte Kraai vangkooi gewassen	5-9-2012	vangkooi	linten en verjagen middels geweer	1,50	mais	akkoord	Kooi inmiddels aangepast.

Bijlage 14-2 Taxatie schade Kraaiachtigen: Zwarte Kraai

In het kader van een schadepreventieproject Kraaiachtigen zijn diverse schades getaxeerd.

Datum	Diersoort	Postcode	Plaats	Gewas	Getaxeerde schade
16-jul-2012	Zwarte Kraai	6367HA	Hulsberg	Appels	€ 0
15-aug-2012	Zwarte Kraai	5976NH	Kronenberg	Appels	€ 302
15-aug-2012	Zwarte Kraai	5975NH	Sevenum	Appels	€ 421
30-jul-2012	Zwarte Kraai	6077NW	Lerop	Appels	€ 3.190
25-jun-2012	Zwarte Kraai	6218HT	Maastricht	Asperges Groen	€ 2.855
25-jun-2012	Zwarte Kraai	6218HT	Maastricht	Asperges Wit	€ 1.645
15-okt-2012	Zwarte Kraai	5976NC	Kronenberg	Bloemkool	€ 204
24-jul-2012	Zwarte Kraai	6086AW	Neer	Chinese Kool	€ 0
30-mrt-2013	Zwarte Kraai	6419PD	Heerlen	Kuilgras	€ 0
30-mrt-2013	Zwarte Kraai	5977NJ	Evertsoord	Kuilgras	€ 220
30-mrt-2013	Zwarte Kraai	5977NJ	Evertsoord	Kuilmais	€ 493
30-mrt-2013	Zwarte Kraai	6095PB	Baexem	Kuilmais	€ 593
1-sep-2012	Zwarte Kraai	5975AB	Sevenum	Peren	€ 692
30-jul-2012	Zwarte Kraai	6255NS	Noorbeek	Peren	€ 761
24-jul-2012	Zwarte Kraai	5976ND	Kronenberg	Prei	€ 0
28-sep-2012	Zwarte Kraai	6085AG	Horn	Snijmais	€ 300
28-sep-2012	Zwarte Kraai	6099BR	Beegden	Snijmais	€ 323
28-sep-2012	Zwarte Kraai	5977ND	Evertsoord	Snijmais	€ 492
29-mrt-2013	Zwarte Kraai	6367JT	Voerendaal	Wintertarwe	€ 0
29-mrt-2013	Zwarte Kraai	6301PW	Valkenburg	Wintertarwe	€ 63
29-mrt-2013	Zwarte Kraai	6086PV	Neer	Wintertarwe	€ 255
18-jun-2012	Zwarte Kraai	5975NT	Sevenum	Zomergerst	€ 177

15-0 Spreeuw (*Sturnus vulgaris*)

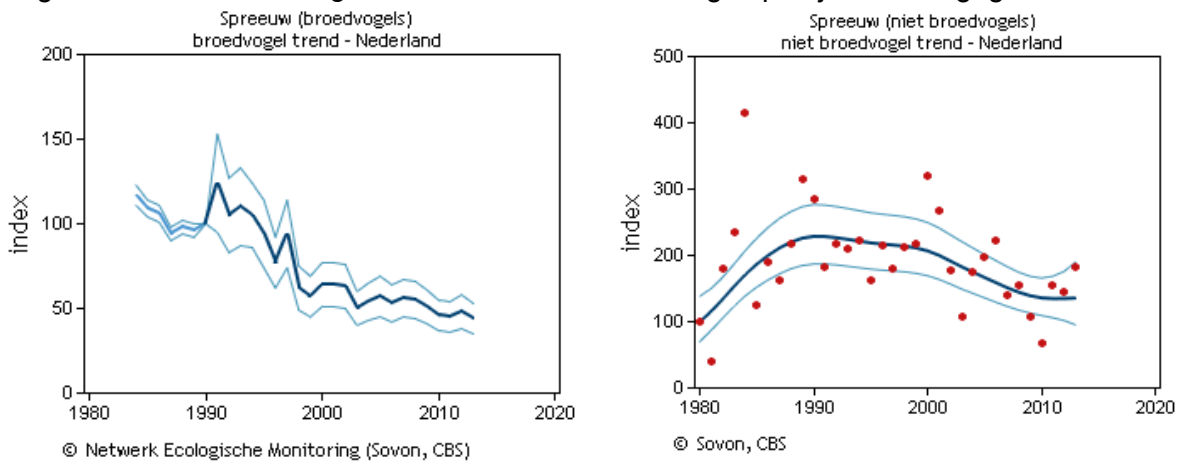
15-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

15-1.1 Algemeen

Deze talrijk voorkomende broedvogel komt ook buiten de broedtijd in grote aantallen in Nederland voor. Hij broedt in allerlei holten, waar hij een slordig nest maakt van hooi, stro, bladeren, wol, papier, e.d. Vaak zijn er twee broedsels per jaar en bestaat een legsel uit 4 tot 6 eieren. Hun voedsel bestaat uit insecten, wormen, slakken, bessen, graan en afval. Hoewel de soort in Nederland nog steeds zeer algemeen is (500.000 tot 900.000 broedparen in 1998-2000; SOVON), vertoont de broedvogelindex een licht dalende lijn.

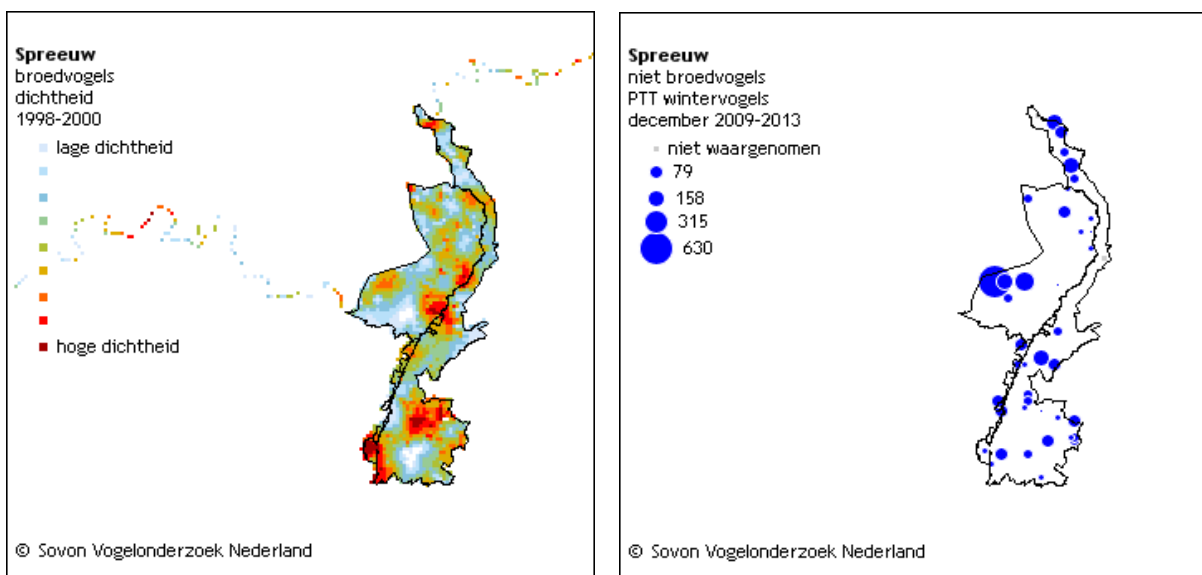
In de zomer en herfst wordt de Nederlandse populatie aangevuld met grote aantallen soortgenoten uit Oost-Europa. Spreeuwen worden dan in groepen van duizenden exemplaren waargenomen. In *Afbeelding 15-1* is de trend over de afgelopen jaren weergegeven.

Afbeelding 15-1: Trend populatieontwikkeling Spreeuw Broedvogels en Niet Broedvogels (SOVON)

15-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

In Limburg komt de Spreeuw breed verspreid als broedvogel voor (*Zie Afbeelding 15-2*).

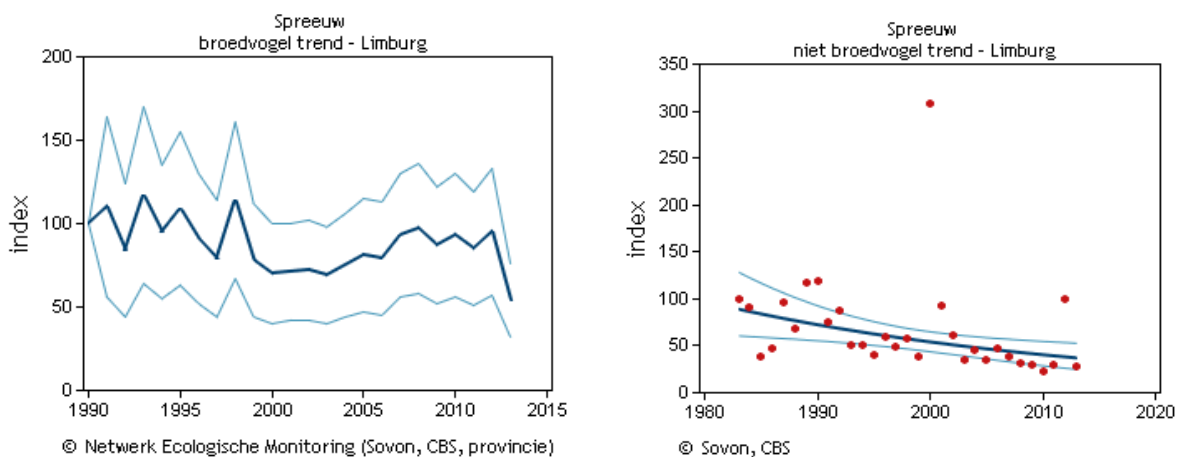

Afbeelding 15-2: Dichtheid & Verspreiding Spreeuw in Limburg (SOVON)

Hun populatie telde 14.000 tot 29.000 paar in 1998 (*Avifauna Limburg*). Naast de broedparen welke per paar gemiddeld 4 jongen krijgen komen er daarnaast nog vele tienduizenden vogels uit het buitenland tijdens de trek. Enig moment kunnen er dus meer dan 100.000 Spreeuwen in Limburg aanwezig zijn.

Een belangrijk deel van de Spreeuwen-populatie broedt in de bebouwde kom, met name in de sterk verstedelijkte gebieden bij Roermond, Maastricht en de Oostelijke Mijnstreek (SOVON 2002). Ook aan de randen van sommige loofbossen, met name daar waar zich boomholten bevinden, wordt door Spreeuwen gebroed.

Sinds de tachtiger jaren is ook in Limburg het aantal Spreeuwen afgenomen (zie *Afbeelding 15-3*). Langjarige monitoring gegevens van de Spreeuw als broedvogel laten in de periode 1984-2001 vooral een afname zien in bossen, natuurgebieden en deels ook in steden. Met name de omzetting van wei- in bouwland heeft een afname in voedselaanbod veroorzaakt. De populatie in Limburg is licht dalend (*Bron: SOVON*).

Afbeelding 15-3: Trend populatieontwikkeling Spreeuw in Limburg (SOVON)

15-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

De Spreeuw is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. De wet stelt de bescherming voorop en ingrijpen door de mens is een uitzondering. Bepaalde handelingen mogen alleen onder strikte voorwaarden worden uitgevoerd. Afwijken van de bescherming van dieren is volgens de wet van toepassing bij jacht, bij beheer van populaties en bij het voorkómen en beperken van schade aan erkende belangen.

Afgelopen faunabeheerplanperiode was het mogelijk om een ontheffing voor het doden met het geweer van Spreeuwen aan te vragen. Daarnaast was er in het kader van een project een Vangen & Verplaatsen Ontheffing beschikbaar voor Blauwe Bessentelers. De Spreeuwen werden levend gevangen in een vangkooi en zuidelijker in Limburg, op minimaal 30 kilometer van de vangplek weer losgelaten. Omdat het bijna altijd jonge Spreeuwen betrof, die nog Zuid-West georiënteerd zijn voor de herfsttrek, is in het betreffende seizoen nagenoeg geen van de geringde verplaatste vogels tot nu toe weer teruggekeerd naar de schadelocatie (*Bakker & van Noorden 2011, 2012, 2013, 2014*).

Doel van het project is om de eerste groepsvorming door jonge Spreeuwen te voorkomen, die anders daarna grotere zwermen trekkende Spreeuwen zouden kunnen aantrekken. Hierdoor worden grotere schades bij de teelt van Blauwe Bessen vermeden. De aantallen kunnen van jaar tot jaar sterk verschillen. Tevens was het doel het aantal te doden dieren in het kader van schadebestrijding omlaag te brengen (Vangen & Verplaatsen in plaats van Afschot). Bij het project stierven aanvankelijk nog relatief veel dieren tijdens het vangen en het transport (8 à 10%), maar deze aantallen zijn door verbetering van de methode lager geworden (7% in 2014: 92 dieren op 1.229 gevangen dieren), en zeker veel lager dan het aantal anders ter plekke geschoten dieren.

Het project is succesvol gebleken, daarom wordt de inzet van deze methode bij de Blauwe Bessenteelt minimaal tot en met 2017 door de provincie Limburg mogelijk gemaakt. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek is deze methode nu naar meerdere deelnemers met Blauwe Bessenteelt uitgebreid, en zal voor de faunabeheerplanperiode 2015-2020 een ontheffing op voorhand voor het inzetten van deze methode worden aangevraagd.

15-3 Potentiële schade aan erkende belangen

15-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er sprake geweest van schade aan erkende belangen. Spreeuwenschade in de kleinfruit-teelt (o.a. bessen, frambozen, kersen) vindt plaats in de periode juni t/m augustus aan het einde van de broedtijd. Spreeuwen zijn sociale dieren, de aanwezigheid van soortgenoten trekt nog meer vogels aan. Hierdoor komt een sneeuwbaaleffect op gang waardoor de groepen steeds groter worden.

15-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige zich stabiliserende populatieomvang in Limburg is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie kan blijven optreden aan erkende belangen.

15-3.3 Schade aan gewassen

15-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

In de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) wordt aangegeven dat Spreeuwen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten in diverse teelten. *Tabel 15-1* geeft een overzicht van de gewassen waaraan schade kan optreden, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Granen (zomer- en wintergranen)	Pikschade	Voorjaar/Najaar	Kiemend graan
Maïs	Pikschade	Zomer	
Appels & Peren	Pikschade	Zomer/Herfst	
Kersen	Vraat- /Pikschade	Zomer/Herfst	Ook bevuiling & vernieling
Bessen	Vraatschade	Zomer	
Bramen	Vraatschade	Zomer	
Frambozen	Vraatschade	Zomer	
Aardbeien	Pikschade	Zomer/Herfst	
Wijnbouw	Vraatschade		
Bloemen, bloem-zaden, -bollen	Pikschade	Zomer/Herfst	Ook bevuiling
Landbouwhuidieren	Vraat veevoer		Overbrenging ziekten

Tabel 15-1: Overzicht van de schade die Spreeuwen kunnen aanrichten aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (*Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009*)

In Limburg komen diverse arealen met voor Spreeuwen gevoelige gewassen voor (zie *Tabel 15-2*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardbeien, totaal	728	Overig kleinfruit	8
Appels	1.197	Peren	310
Blauwe Bessen	395	Rode bessen, Frambozen Bramen	74
Bloembollen en -knollen, totaal	1.088	Snijmaïs	15.810
Bloemzaden	4	Suikermaïs	84
Fruit, totaal	2.442	Vruchtboomen	492
Granen, totaal	15.371	Wijndruiven	45
Maïs, corncob mix	637	Zure kersen	299

Tabel 15-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Spreeuwen in Limburg 2014 (Bron: CBS)

15-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

Verspreid over geheel Limburg is de afgelopen faunabeheerplanperiode regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot verjaging met ondersteunend afschot in verband met schade. Sinds het begin van het project Vangen & Verplaatsen hebben diverse Blauwe bessen telers zich aangemeld om mee te doen. Zie *Paragraaf 15-6.1* voor een overzicht. Opvallend is dat het van jaar tot jaar kan verschillen hoe groot de schadedruk is, dit komt door het al dan niet aanwezig zijn van grotere zwermen Spreeuwen.

15-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

In *Tabel 15-3* is de schadehistorie van Spreeuwen in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat vanaf 2004 de schade door Spreeuwen aan landbouwgewassen aanzienlijk is. In 2007 werd € 59.736 getaxeerd bij 2 Blauwe Bessen telers, dit was 1/4 deel (26%) van het totaal in Limburg getaxeerde schadebedragen door het Faunafonds. Het Faunafonds heeft als standpunt dat schade door Spreeuwen in de regel niet meer voor vergoeding in aanmerking komt, zodat schades door Spreeuwen niet meer door hen worden getaxeerd.

Gewas	2004	2005	2006	2007	2008
Appels en peren					
Fruitboomkwekerij		€ 17.698			
Kersen	0				
Kleinfruit		€ 13.337		€ 59.736*	
Spreeuw Totaal	0	€ 31.035		€ 59.736	

* Schade bij 2 Blauwe Bessen telers getaxeerd, totaal 60ha

Tabel 15-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Spreeuwen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie)

De werkelijke landbouwschade van Spreeuwen in Limburg lag hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers lieten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar. Nu wordt er niet meer getaxeerd, omdat Spreeuwenschade bij kleinfruit in principe niet meer voor een tegemoetkoming in de schade door het Faunafonds in aanmerking komt.

Een indicatieve berekening van de te verwachten schade in de Blauwe Bessenteelt toont aan dat de schade snel kan oplopen:

- *Er zijn meerdere groepen van meer dan duizend dieren die maanden in het gebied waar de bessenteelt in Limburg plaatsvindt blijven hangen (hoogveengebieden);*
- *In het gebied zijn meerdere bedrijven met per bedrijf gemiddeld 20 hectare teelt Blauwe Bessen;*
- *Een Spreeuw heeft een lichaamsgewicht van 60-80 gram (Wiersma, 2003; blz. 56);*
- *Energiebehoefte is gemiddeld 150-180 kJ per dag (Wiersma, 2003; blz. 34);*
- *100 Gram Blauwe Bessen bevat 270 kJ ~ 65 kcal (Voedingscentrum 2012);*
- *Een Spreeuw die vooral op de Blauwe Bes foerageert voorziet met een opname van 60 gram geheel in zijn dagelijkse energiebehoefte (60 gr x 2,7 kJ/gram bes = 165 kJ);*
- *In een zwerm Spreeuwen zitten al snel 1000 dieren (soms wel meer: tot duizenden dieren per zwerm);*
- *Per dag kunnen die 1000 dieren in totaal 60 kg bessen consumeren (en een veelvoud aanpikken / van de struik trekken en niet geheel opeten / verlies door het in de struik invallen: de bodem is bedekt met een laag bessen nadat een zwerm is ingevallen);*
- *Dit vertegenwoordigt een minimale schade van gemiddeld € 7,50 x 60 = € 450 PER DAG per zwerm in het betreffende gebied. De gehanteerde schadedrempels van € 250 per bedrijf zal op deze manier snel bereikt worden.*

15-4 **Preventie & Schadevoorkomende maatregelen**

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door de Spreeuwen:

<i>Vlaggen</i>	<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Angstkreten</i>
<i>Knalapparaten</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>	<i>Flitsmolen</i>
<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Elektronische geluidsgolven</i>	
<i>Fladderprojectiel</i>	<i>Kleppermolentjes</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

15-5 **Gewenste Stand**

Een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat slechts incidenteel aan verjaging ondersteunend afschot plaatsvindt, en de inzet van vangkooien er toe kan bijdragen dat per saldo er minder dieren de dood vinden ter beperking van schade aan erkende belangen.

15-5.1 **Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid**

De provincie en SOVON voeren tellingen uit. Daarnaast is er een registratie van alle met ontheffingen gedode dieren.

15-6 **Beheer**

15-6.1 **Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode**

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was een ontheffing Spreeuw Geweer voor aan verjaging ondersteunend afschot beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven. Daarnaast was er in het kader van het Vangen & Verplaatsen project ook een ontheffing Spreeuw Vangen & verplaatsen.

15-6.1.1 **Beheer: Afgegeven Ontheffingen & Uitgevoerde Maatregelen Afschot**

In *Tabel 15-4* wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen, meldingen gebruik en afschot gegeven van 2005-2014. Van oktober 2013 tot en met juni 2014 was er wegens een gerechtelijke uitspraak geen ontheffing tot afschot beschikbaar.

		Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg	Totaal
2005	Aantal	3	2	3	8
	Meldingen	5	2	2	9
	Afschot	989	23	23	1.035
2006	Aantal	3	2	3	8
	Meldingen	3	1	1	5
	Afschot	97	132	0	229
2007	Aantal	3	2	3	8
	Meldingen	7	5	1	13
	Afschot	1.604	435	32	2.071
2008	Aantal	3	2	3	8
	Meldingen	4	7	2	13
	Afschot	1.038	305	40	1.383
2009	Aantal	4	2	2	8
	Meldingen	4	2	1	7
	Afschot	99	287	32	418
2010	Aantal	4	2	2	8
	Meldingen	1	7	1	9
	Afschot	46	274	32	352
2011	Aantal	4	1	1	6
	Meldingen	3	2	1	6
	Afschot	1145	5	45	1.195

2012	Aantal	3	3	1	7
	Meldingen	6	8	1	15
	Afschot	924	491	41	1.456
2013	Aantal	0	1	0	1
	Meldingen	0	1	0	1
	Afschot	0	0	0	2
2014	Aantal	1	0	0	1
	Meldingen	0	1	0	1
	Afschot	0	217	0	217

Tabel 15-4: Overzicht ontheffingen Spreeuw Geweer 2005-2014

15-6.1.2 Beheer: Uitgevoerde Maatregelen Vangen & Verplaatsen

In Tabel 15-5 wordt een overzicht gegeven van het aantal afgegeven ontheffingen, het aantal gevangen dieren en het aantal gestorven dieren van de Spreeuw Vangen & Verplaatsen ontheffing van 2008-2014.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal gebruikte Machtigingen	3	3	3	3	5	12	12
Aantal Gevangen dieren	396	599	103	478	769	445	1.229
Aantal gestorven dieren	28	40	16	44	52	26	92
% Gestorven / Gevangen	7%	7%	16%	9%	7%	6%	7%

Tabel 15-5: Overzicht ontheffingen Spreeuw Vangen & Verplaatsen 2010-2014

15-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

15-6.2.1 Beheer: Gewenste maatregelen

Een ontheffing op voorhand voor verjaging met ondersteund afschot wordt voor de looptijd van de Faunabeheerplanperiode aangevraagd.

Daarnaast wordt een ontheffing op voorhand worden aangevraagd voor het Vangen & Verplaatsen van Spreeuwen ter voorkoming van schade aan de teelt van Blauwe Bessen. Uit het project is gebleken dat vangen en verplaatsen effectief is.

Indien de methode voor Spreeuwen in de praktijk in de faunabeheerplanperiode werkzaam blijkt, kan deze in de toekomst ook door (groepen van) andere fruittelers van zeer kapitaal intensieve gewassen anders dan Blauwe Bessen worden ingezet als alternatief voor afschot, mits dit qua kosten redelijkerwijs van hen verlangd kan worden. Opgemerkt dient te worden dat bij het verplaatsen van de Spreeuwen de telers van andere gewassen er geen last van mogen gaan ondervinden. Dit zal worden gemonitord, o.a. aan de hand van het terug melden van ringgegevens bij afschot of vangen elders: alle verplaatste dieren zullen worden geringd.

Omdat er toch nog wel enige sterfte optreedt bij het Vangen & Verplaatsen (aanvankelijk gemiddeld 9-10%, nu gezakt tot 7%), is gekozen om deze manier van schadebeperking allereerst in te zetten bij de meest schadegevoelige gewassen, dit in verband met de anders mogelijk te grote impact op de Spreeuwenpopulatie.

Doelstelling van de "Vangen & Verplaatsen"-ontheffing is dat naast een effectievere schadepreventie ook het totaal aantal tijdens de schadebestrijding gedode dieren zal kunnen afnemen. Het effect van de methode zal daarom gedurende de looptijd gemonitord en geëvalueerd worden, en indien nodig worden aangepast. Een deel van de kosten van de uitvoering en de monitoring (het ringen en het verplaatsen van de Spreeuwen) zal worden gedragen door de provincie.

15-6.2.2 Plaats van Beheer

Op of in de onmiddellijke nabijheid van de schadepercelen:

- Afschot: tot 100 meter van het schadeperceel;
- Vangkooi: te plaatsen op landbouwpercelen tot maximaal 500 meter van het schadeperceel om de Spreeuwen niet extra te lokken naar de kwetsbare percelen; afwijkende afstanden slechts bij voldoende onderbouwning en na instemming van de behandelend ambtenaar (bijvoorbeeld precies tussen enkele schadegevoelige percelen in die bij elkaar in de buurt liggen).

15-6.2.3 Beheer Periodes

- Afschot: Gedurende de periodes dat gewassen (zoals kleinfruit, appels, en wijnbouw) gevoelig zijn: 1 mei tot en met 31 oktober;
- Vangkooi: Gedurende de periodes dat hoog schadegevoelige gewassen kwetsbaar zijn en de jonge Spreeuwen gaan vliegen (15 mei tot en met 31 oktober of einde oogst indien eerder);
- Voor het vangen van de lokspreuwen in het begin van het vangseizoen: van 1 mei tot en met 14 mei.

15-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

15-6.2.5.1 Inventarisatie Populatie

Zie Paragraaf 15-5.1.

15-6.2.5.2 Meldingssysteem

- Voordat een ontheffing Spreeuw Geweer of Vangen & Verplaatsen middels een Machtiging wordt doorgeschreven zal er eerst een aanvraag voor een machtiging bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan. In de aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, bij welk gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen al zijn getroffen. Een veldinspectie kan dan door medewerkers van de provincie worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan (zie *Bijlage 15-5* voor een overzicht);

15-6.2.5.3 Methodiek Ontheffingen algemeen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

15-6.2.5.4 Methodiek Ontheffingen Vangen & Verplaatsen

Aan het gebruik van de vangkooien zijn richtlijnen verbonden, deels gebaseerd op de uitkomsten van het project. Voor een overzicht van deze richtlijnen zie *Bijlage 12.1*, voor een constructietekening zie *Bijlage 12.2*, en voor een voorbeeld voor het logboek (registratie van alle gebeurtenissen inclusief dode vogels) zie *Bijlage 12.3*.

15-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Voor verjaging ondersteunend afschot geldt dat de duurzame staat van instandhouding is gewaarborgd doordat dit slechts incidenteel plaatsvindt. Voor Vangen & Verplaatsen geldt dat de meeste gevangen dieren levend elders worden losgelaten.

Het aantal dieren gedood met de ontheffingen in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen beiden geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort. Op enig moment tijdens de schadegevoelige periode van de gewassen kunnen meer dan 100.000 Spreeuwen in Limburg verblijven, waarbij de doodsoorzaak door inzet van de ontheffingen wegvalt tegen de natuurlijke sterfte.

Om toch te waarborgen dat er door het Vangen & Verplaatsen niet opeens veel meer dieren gedood worden of doodgaan als bijeffect van het Vangen & Verplaatsen zal in eerste instantie het aantal te doden dieren gemaximeerd worden: Voor die gewassen waarbij naast het reguliere afschot ook een Vangen & Verplaatsen ontheffing kan worden aangevraagd zal een quotum van maximaal 3.000 spreeuwen per jaar voor de beide ontheffingen tezamen gaan gelden, waarbij bedacht moet worden dat het "Vangen & Verplaatsen" zeer waarschijnlijk het afschotaantal zal gaan verminderen (effectievere methode & een verbod op afschot van spreeuwen in de directe nabijheid van de kooi), zodat per saldo minder dieren doodgaan. Uit de doorlopende monitoring en evaluatie zal moeten blijken of dit aantal aangepast kan of moet worden.

Verder zal de "Vangen & Verplaatsen" ontheffing in eerste instantie alleen ingezet worden bij hoog schade gevoelige gewassen, momenteel teelten van Blauwe Bessen. Het aantal dode dieren als bijeffect van het Vangen & Verplaatsen, monitoring en ringen zal mede daardoor beperkt blijven.

Het vangen zal verder niet dienen te gebeuren nabij slaapplaatsen, omdat daar dieren verzamelen vanuit een veel groter gebied dan de schadepercelen.

15-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Spreeuwen zijn zeer slimme dieren. Het regelmatig wisselen van diverse werende middelen is dan ook noodzakelijk, als ook het plegen van ondersteunend afschot, omdat anders snel de afschrikkende werking verdwijnt.

Het project met Vangen & Verplaatsen is in de betreffende jaren dermate effectief geweest dat er nagenoeg geen schade meer in die regio door Spreeuwen kon worden vastgesteld.

Er is op dit moment wel een compleet beeld te krijgen van de preventieve en schadebeperkende maatregelen die in het verleden zijn genomen in de provincie Limburg, maar niet direct van de effectiviteit daarvan. Diverse middelen zoals voorgeschreven door de ontheffingen en het Faunafonds zijn toegepast. Een landelijk onderzoek naar de effectiviteit van de diverse middelen zal mogelijk meer hierover duidelijk maken.

15-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

15-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 15-5.1.

15-7 Analyse & Conclusies

15 -7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Op basis van de Spreeuw Geweer ontheffing voor het beperken van (dreigende) schade in Kleinfruit zijn de afgelopen 5 jaren gemiddeld 645 spreeuwen per jaar gedood, waarbij opgemerkt moet worden dat een deel van 2013 en 2014 de ontheffing door een gerechtelijke uitspraak niet kon worden ingezet, zodat anders het gemiddelde waarschijnlijk hoger uitgevallen zou zijn.

Het Vangen & Verplaatsen Spreeuwen voor schadebeperking in de Blauwe bessen teelt lijkt tot nu toe een werkzame methode te zijn, er is nagenoeg geen schade gemeld en de sterfte van spreeuwen ten gevolgen van het vangen en verplaatsen is beperkt: de afgelopen 5 jaren gemiddeld 46 dieren per jaar tegen in totaal 2794 elders weer losgelaten Spreeuwen.

Het is lastig gebleken om aan het begin van het seizoen voldoende lokspreeuwen beschikbaar te hebben.

Daarom is in de ontheffing opgenomen dat een deel van de gevangen spreeuwen de winter over gehouden mag worden. Na een pilot hiertoe in 2014-2015 is gebleken dat dit succesvol mogelijk was: alle dieren hebben de winter in goede conditie overleefd.

Wel zou in verband met risicospreiding deze winteropvang over meerdere locaties moeten worden verspreid. Ook is het wenselijk om het vangen van jonge spreeuwen al op 1 mei te kunnen beginnen, zodat er tijdig voldoende lokspreeuwen zijn voor alle deelnemende kooien.

15-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

Net als de landelijk licht dalende trend is er in Limburg lichte afname vastgelegd.

15-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

De ervaring over de afgelopen jaren leert dat Spreeuwen vooral in kleinfruit (en dan met name in Blauwe Bessen) aanzienlijke schade kunnen aanrichten. De teelt komt in delen van Limburg veelvuldig voor.

Omdat de aanwezigheid van grote groepen Spreeuwen, met name in de (na)zomer, niet te voorspellen is, is schadebestrijding en preventie vaak een lastige opgave. Om schade te minimaliseren dienen meerdere verjagingsmethodieken te worden ingezet.

Afschot van enkele Spreeuwen is een belangrijke aanvulling op andere verjagingsactiviteiten als onderdeel van de beperking van (dreigende) schade aan Kleinfruit. Voor het verrichten van deze handeling is een ontheffing op voorhand noodzakelijk.

De werkzaamheid van Vangen & Verplaatsen tot beperking van de schade in Blauwe Bessen teelten is in een project onderzocht en zeer werkzaam gebleken, daarom zal ook hiervoor een ontheffing op voorhand worden aangevraagd.

15-7.4 Doelstellingen

Door middel van het inzetten van diverse werende middelen, verjaging met ondersteunend afschot en het Vangen & Verplaatsen van Spreeuwen de optredende schade aan erkende belangen niet te laten toenemen, zonder daarbij de duurzame staat van instandhouding in gevaar te brengen door te streven naar een verlaging van het totaal aantal te doden dieren door het combineren van de verschillende ontheffingen en middelen voor deze diersoort.

15-8 Referenties

- *Bakker A. & B. van Noorden, 2011: Bestrijding Spreeuwenschade in Blauwe Bessenteelt, door middel van verplaatsing van Spreeuwen. Eind-rapportage 2009-2010 Provincie Limburg, Maastricht*
- *Voedingscentrum: Caloriewijzer Blauwe Bessen (www.voedingscentrum.nl)*
- *Wiersma, Popko: Dissertatie "Working for a living", Universiteit Groningen, 2003*

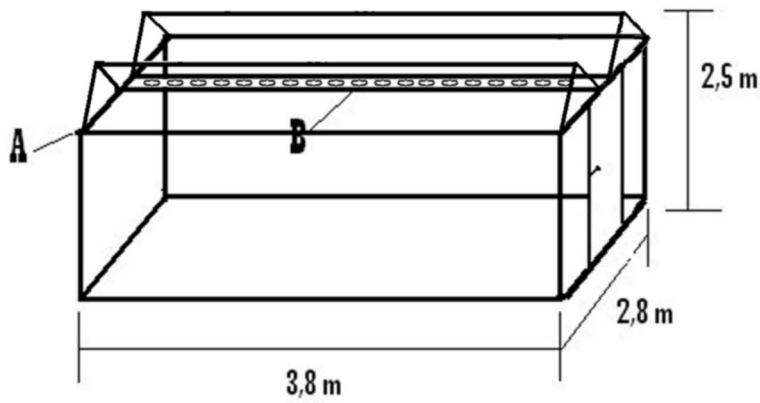
Bijlage 15-1: Richtlijnen gebruik Vangkooi Spreeuwen

- *Inzetbaar van 15 mei tot 1 november (of einde oogst indien dat eerder is);*
- *Inzetbaar uitsluitend bij (dreigende) schade aan hoog schadegevoelige gewassen;*
- *Maximaal aantal kooien zal mede gerelateerd worden aan het aantal dieren dat tijdens het vangen overlijdt: Meer kooien geeft kleinere groepen per kooi, daardoor minder stress, dus minder uitval, maar méér kooien kan ook leiden tot in absolute zin meer dieren vangen, en dus ook meer dieren die sterven. Monitoring van het aantal dode Spreeuwen is dus een essentieel onderdeel van deze ontheffing, het aantal kooien zal dus gestuurd worden door deze monitoring en de evaluatie van de data. Het omlaag brengen van het aantal te doden dieren om tot een effectieve schadevermindering te komen is mede een grondslag voor de inzet van de Vang- en Verplaatsontheffing.*
- *Richtlijnen waar de Machtiging gebruiker zich aan moet houden:*
 - *Dagelijks voldoende voedsel van goede kwaliteit: Kuiken opgroeikorrel nr 2 (Boerenbond / Welkoop /AgriFirm) of vergelijkbaar product (zie Bijlage 12.4; korrels vóór aanbieden mengen met kleingesneden stukjes fruit). Dagelijks voldoende vers water;*
 - *Dagelijkse controle: **Dode Spreeuwen** verwijderen en in **logboek** bijhouden: zie Bijlage 12.3 voor een voorbeeld (dit zal bij iedere machtiging als bijlage worden meegezonden).*
- *Richtlijnen voor kooi:*
 - *Constructie van de kooi moet veilig voor de dieren zijn, zo dat vogels zich niet verwonden (geen dubbel gaas gebruiken, geen scherpe uitstekende delen, spijkers of draaduiteinden aan de binnenzijde van de kooi);*
 - *Voorkom verstoring en stress van gevangen vogels (plaatsing bijvoorbeeld niet in een buurt waar veel volk of verkeer komt);*
 - *Gebruik van het geweer of vogelafweerpistolen niet binnen 100 meter van de kooi;*
 - *Bescherming tegen regen en felle zon (“Spreeuwenflat”: stapel pallets met watervaste afdeklank met overstek);*
 - *Constructie volgens voorbeeld bouwtekening (zie Bijlage 12.2):*
 1. *Afmetingen van de vangkooi 380x280x250 cm (Lengte x Breedte x Hoogte)*
 2. *Metalen gaas honingraat 25 mm (Type gaas: Hexanet Bekaert 25 mm maaswijdte x 0,8mm draaddikte: zie Bijlage 12.2 voor een Afbeelding)*
 3. *Metalen gaas rondom op de bodem ook naar buiten vlak omgeslagen 50 cm, verzaagd met grond, tegels, stenen of balken (tegen het ingraven door roofdieren en Konijnen) OF 50 cm loodrecht naar beneden ingegraven*
 4. *Onderste 30 cm gerekend vanaf de bodem mag van dicht materiaal gemaakt worden (minder snel gaas defecten, duurzamer)*
 5. *Deur van voldoende grootte verplicht voor eenvoudig betreden voor uithalen vogels (aan zijkant of kopse kant naar keuze)*
 6. *(Watervaste) Nokplank (dikte 1,2-1,8 cm) of honingraat gaasrooster (werkt beter) met invliegopeningen op 180 cm hoogte; 380 cm lang en 40 cm breed*
 7. *Invliegopeningen: gaten rond 6 cm diameter (deze maat biedt bescherming tegen invallende roofvogels)*
 8. *22 cm tussenruimte tussen de gaten (= 28 cm hart op hart); totaal ± 12 gaten*
 9. *Invliegopening aan de binnenzijde van de kooi mag rondom voorzien zijn van staven / spijlen tegen uitvliegen (4-6 x 15 cm)*

- Locatie Vangkooi:
 - Tot op maximaal 500 m vanaf het bessenperceel toe te staan, om de aanzuigende werking naar het perceel met Blauwe Bessen zelf te voorkomen, de Spreeuwen in de kooi zullen als een magneet op zwermen werken, en die moeten niet op het schadeperceel gaan aantrekken;
 - Afwijkende afstanden slechts bij voldoende onderbouwing en na instemming van de behandelend ambtenaar;
 - De kooi mag ook niet geplaatst worden nabij slaappleatsen van Spreeuwen, omdat daar dieren verzamelen vanuit een veel groter gebied dan de schadepercelen.
- Overige richtlijnen voor gebruik:
 - Gespecialiseerd bedrijf komt dieren ophalen en vervoeren;
 - Roofvogels die onverhoopt toch in de kooi komen dienen direct te worden vrijgelaten OF direct te worden aangeboden om te ringen;
 - **Indien door welke omstandigheid dan ook het welzijn van de gevangen dieren niet gegarandeerd kan worden (aanhoudende extreme regenval, extreme hitte, ernstige verstoring door werkzaamheden in de directe omgeving van de kooi etc.) dienen alle op dat moment in de kooi aanwezige dieren direct te worden vrijgelaten!!!**

Bijlage 15-2: Bouwtekeningen Vangkooi Spreeuwen

Spreeuwenvangkooi Figuur 1

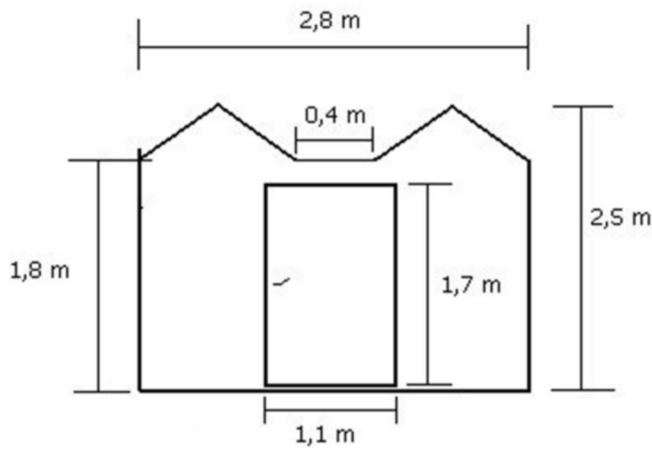

A = Zijwand (zie fig. 2)
 B = Nokplank met invliegopeningen (zie fig. 3)

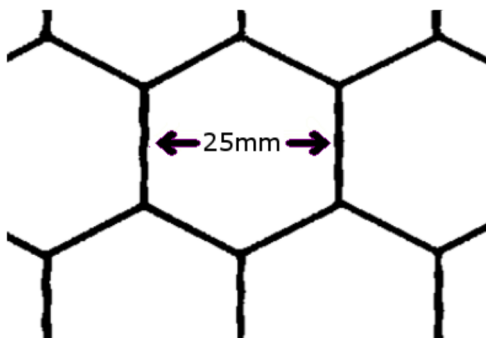

Optionele uitvlieg bescherming

Spreeuwenvangkooi Figuur 2

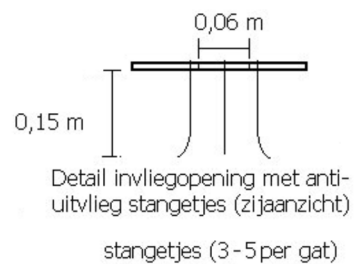
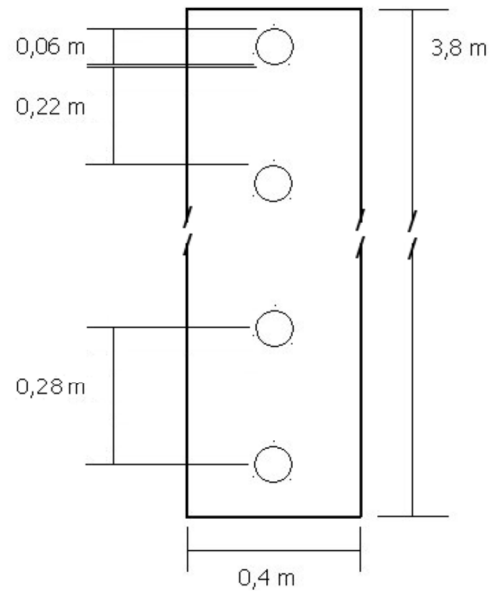

Hexanet gaas (25 mm)

Spreeuwenvangkooi Figuur 3

Nokplank met invliegopeningen (B)

Bijlage 15-4: Voorbeeld Spreeuenvoer

In het project werd Kuiken Opgroeikorrel 2 (*Boerenbondwinkel / Welkoop / Agrifirm*) gebruikt als voer voor in de kooi verblijvende Spreeuwen.

Deze korrel moet vóór het in de kooi plaatsen gemend worden met fijngesneden stukjes fruit.

Op dit voermengsel namen Spreeuwen toe in gewicht tijdens het verblijf in de kooi.

Korrelgrootte: diameter 2 mm, korrellengte 4-8 mm

Samenstelling per 100 gram product (in grammen):

<i>Ruw Eiwit:</i>	17,4	<i>Natrium:</i>	0,17
<i>Ruw Vet:</i>	3,7	<i>Calcium:</i>	1,06
<i>Ruwe Celstof:</i>	5,2	<i>Methionine:</i>	0,42
<i>Ruwe As:</i>	5,8	<i>Lysine:</i>	0,81
<i>Overige Koolhydraten:</i>	62,9	<i>Fosfor:</i>	0,48

Bijlage 15-5 Meldingen Ontheffinggebruik

ontheffing	soort ontheffing	aanvang actie	middel	preventieve middelen	Opp. (ha.)	belang Schade	uitkomst	opmerkingen veldcontrole
2010-012-16	Spreeuw	11-6-2011	geweer	knalapparaat, verjagen met motor, vliegerroofvogel, afweerpistool, roofvogelgeluid	40,00	blauwe bessen	akkoord	OK
2010-012-16	Spreeuw	15-6-2011	geweer	vogelafschrikpistool, vlaggen rood/wit lint	17,00	blauwe bessen	akkoord	Knalapparaat in werking.. Verder OK.
2010-012-16	Spreeuw	23-6-2011	geweer	vogelafschrikpistool, nep roofvogels en vlaggen van linten	9,00	blauwe bes	akkoord	OK.
2010-012-16	Spreeuw	23-6-2011	geweer	vogelafschrikpistool, vlaggen van kunstmestzakken en kunstmiddel via angstkreten vogels	12,00	blauwe bes	akkoord	OK
2010-012-16	Spreeuw	23-6-2011	geweer	vogelafschrikpistool, vlaggen van linten en kunstmestzakken	1,00	blauwe bes	akkoord	OK
2010-012-16	Spreeuw	10-8-2011	geweer	vogelverschrikker, stokken met ,linten, ballonnen, alarmpistool	3,50	Blauwe bes	akkoord	Vogelverschrikker, stokken met ,linten, ballonnen, alarmpistool. OK
2010-012-16	Spreeuw	11-8-2011	geweer	spiegels, vlaggen, verjagingsballen, platen, geluiden, knallen, rond fietsen	3,50	Blauwe bes	akkoord	OK

2010-012-16	Spreeuw	11-8-2011	geweer	havik (nep), vislijn, schrikbollen (havik), linten, vlaggen, zakken, vogelnetten, ca. 2 ha., verjagen, radio, auto, fiets	4,00	Blauwe bes	akkoord	OK
2010-012-16	Spreeuw	27-6-2012	geweer	vlaggen met linten, vogelafschrikpistool, rond draaiende ballen, geluid, normale roofvogels en zwevend vliegers	8,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	28-6-2012	geweer	trommels, knal / vogel afweerpistool, poppen	1,30	blauwe bes	akkoord	Voldoet aan voorwaarden.
2010-012-16	Spreeuw	29-6-2012	geweer	Knalapparaat, Vlaggen, Afweerpistool	55,00	blauwe bes	akkoord	Kooien voldoen aan voorwaarden.
2010-012-16	Spreeuw	30-6-2012	geweer	stokken met kunstmestzakken, vogelafschrikpistool, middel via angstkreten van vogels	15,00	blauwe bes	akkoord	Voldoet aan voorwaarden.
2010-012-16	Spreeuw	2-7-2012	geweer	stokken met vlaggen, vogelafschrikpistool, gaskanon	12,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	2-7-2012	geweer	stokken met vlaggen, vogelafschrikpistool	1,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	3-7-2012	geweer	stokken met vlaggen, Gaskanon, Vogelafschrikpistool	26,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	6-7-2012	geweer	knalapparaten, Birdyman, Havik ogen, Vogelgeluiden, vogelafweerpistool	27,00	blauwe bes	akkoord	

2010-012-16	Spreeuw	6-7-2012	geweer	knalapparaat, afweerpistool, vlieger, vogelgeluiden, scareyman	13,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	9-7-2012	geweer	stokken met vlaggen en afweerpistool	6,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	11-7-2012	geweer	netten (2ha), ballon vogelverschrikker, gewone vogelverschrikker, imitatie-roofvogel (fladderprojectiel), brommers, geluiden met boxen, verjagen	4,00	Bosbessen	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	16-7-2012	geweer	knalapparaat, vogelafweerpistool, angstkreten, birdguard, linten, 2 valken, verjaging door personen	12,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	21-7-2012	geweer	linten / Vlaggen, Knalapparaten,, fladderprojectiel, Nestkast Torenavalk	0,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	31-7-2012	geweer	vlaggen, alarmpistool	4,00	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	14-8-2012	geweer	vogelafweergeluiden, stokken met linten, ballonnen, alarmpistool	3,50	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	16-6-2013	geweer	verjaging dmv handenklap en angstkreten		blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	17-6-2013	geweer	verjaging		blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	20-6-2013	geweer	geen		blauwe bes	akkoord	Voldoet aan de voorwaarden
2010-012-16	Spreeuw	1-7-2013	geweer	geen		blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	4-7-2013	geweer	vlaggen, vogelafweerpistool	12,7	blauwe bes	akkoord	

2010-012-16	Spreeuw	4-7-2013	geweer	vlaggen, vogelafweerpistool	4,01	blauwe bes	akkoord	Voldoet aan de voorwaarden
2010-012-16	Spreeuw	4-7-2013	geweer	vlaggen, vogelafweerpistool	10,3	blauwe bes	akkoord	
2010-012-16	Spreeuw	15-7-2013	geweer	geen		blauwe bes	akkoord	Voldoet aan de voorwaarden
2010-012-16	Spreeuw	2-9-2013	geweer	geen		blauwe bes	niet akkoord	Afgewezen door Faunabeheereenheid Limburg.
2010-012-16	spreeuwen	niet	geweer			illex sierbessen	niet akkoord	Geen spreeuwen waargenomen, overnet

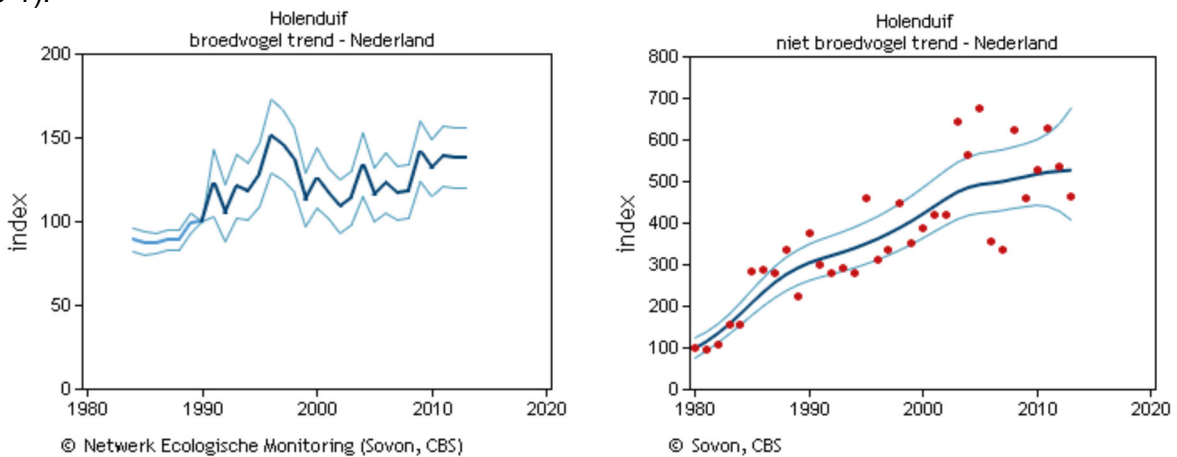
16-0 Holenduif (*Columba oenas*)
16-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling
16-1.1 Algemeen

Deze broedvogel kan zich aan uiteenlopende omstandigheden aanpassen, zoals aan voedselkeuze (“onkruiden” of landbouwgewassen) en nestplaats keuze (van hopen van Konijnen tot boomholten). De soort kan tot vier broedpogingen per jaar doen. De potentie voor snelle uitbreiding is hierdoor aanwezig.

Volgens SOVON is het aantal overwinteraars sinds 1980 verviervoudigd. Broedvogel van kleinschalig landschap en oude loofbossen. Lokaal talrijk aanwezig in intensieve landbouwgebieden, in de winter met name talrijk in akkerbouwgebieden. Met name in het agrarisch landschap in Zuid- en Oost-Nederland is de Holenduif als broedvogel toegenomen.

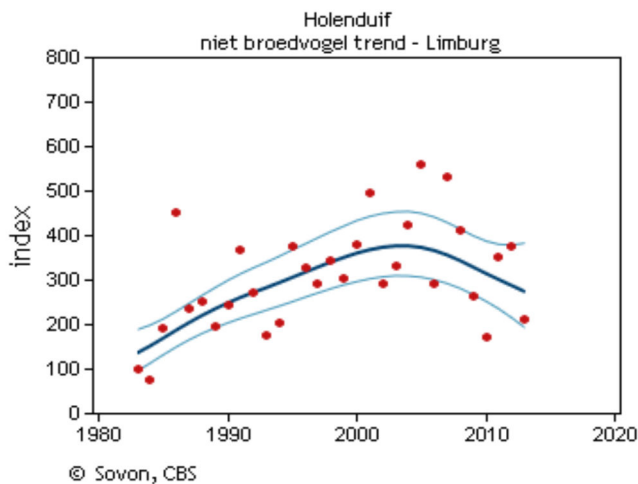
In 2000 werd het aantal broedparen in Nederland geschat op 50.000 tot 70.000 (zie *Afbeelding 16-1*).

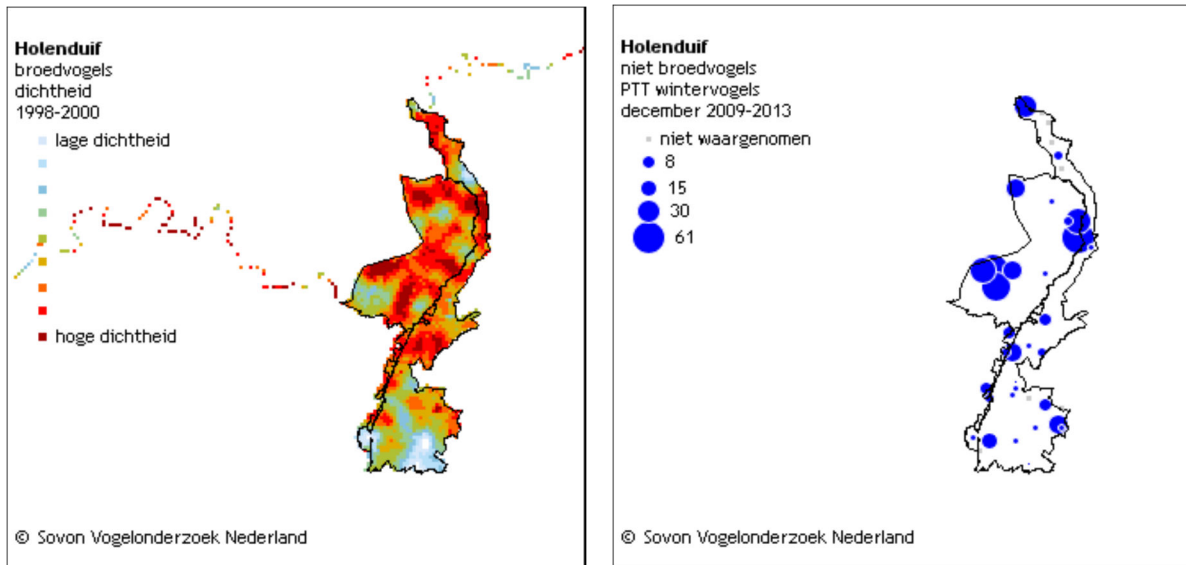
Afbeelding 16-1: Trend populatieontwikkeling Holenduif Broedvogels en Niet-broedvogels (SOVON)

16-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

In de gehele provincie Limburg (m.n. Noord- en Midden-Limburg) talrijk voorkomende broedvogel, met wat lagere dichtheden in Zuid-Limburg (Zie *Afbeelding 16-3*). Volgens Avifauna Limburg 5.000 tot 8.000 broedparen in 2004, met in agrarisch cultuurland en in bosgebieden matige afname over de periode 1999-2008. Zie *Afbeelding 16-2* voor de trend.

Afbeelding 16-2: Trend Holenduiven Niet-broedvogels 1995-2012 in Limburg (Bron: SOVON)

Afbeelding 16-3: Verspreiding Holenduif Broedvogels 1998-2000 en Niet-broedvogels 2009-2013 (Bron: SOVON)

16-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Deze diersoort is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet.

Op grond van Artikel 65 Flora- en Faunawet heeft de provincie bij provinciale verordening vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten van Holenduiven. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkómen van belangrijke schade aan erkende belangen.

Ter voorkoming van belangrijke schade zal de provincie geen ontheffing op grond van Artikel 68 van de wet verlenen voor het doden van Holenduiven.

16-3 Potentiële schade aan erkende belangen

16-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er incidenteel sprake geweest van schade aan erkende belangen. In gevallen dat, ondanks preventieve maatregelen, Holenduiven schade (dreigen te) veroorzaken, is in de toekomst, na wijziging van het provinciale beleid, een ontheffing wel mogelijk.

16-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie incidenteel kan blijven optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Holenduiven, net als in het verleden, slechts incidenteel zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (wel of geen belangrijke schade) zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

16-3.3 Schade aan Landbouwbelangen

In Tabel 16-1 is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Holenduiven schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Granen (zomer- en winter-)	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	Vooral gelegerd graan; soms i.c.m. Vertrapping en/of Bevuiling
Maïs (snij-, korrel-, suiker-) Peulvruchten	Vraatschade Vraat/Pikschade	Zaiperiode Gehele teeltperiode	Soms i.c.m. met Bevuiling en Vertrapping

Graszaad en –zoden	Vraatschade, Bevuiling en Vertrapping	Voorjaar/Zomer	
Spinazie	Vraatschade	Zaai- en kiemperiode	
Sla	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Andijvie	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Spruitkool	Pikschade	Winter/Zomer	I.c.m. met Bevuiling
Bloemkool en broccoli	Pikschade	Winter/Zomer	I.c.m. met Bevuiling
Boerenkool	Pikschade	Gehele teeltperiode	I.c.m. met Bevuiling
Overige koolsoorten	Pikschade	Gehele teeltperiode	I.c.m. met Bevuiling
Algemene vollegroondsgroenten	Pikschade	Gehele teeltperiode	

Tabel 16-1: Overzicht van de schade die Holenduiven kunnen veroorzaken aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

16-3.4 Potentiële Landbouwschade

In Limburg komen diverse arealen voor schade door Holenduiven gevoelige gewassen voor (Tabel 16-2).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Blauwe bessen	395	Rode kool	5
Bloemkool	207	Sluitkool, totaal	78
Chinees kool	110	Spitskool	19
Gerst, winter	1.461	Tarwe, winter	6.663
Gerst, zomer	1.360	Tarwe, zomer	393
Overig kleinfruit	8	Rode bessen, Frambozen Bramen	74
Overige granen	51		

Tabel 16-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Holenduiven in Limburg 2014 (Bron: CBS)

16-3.5 Schadehistorie Landbouwgewassen

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen geweest van schade en werd geïnformeerd naar een ontheffing om aan verjaging ondersteunend afschot te kunnen plegen/of om vangkooien te mogen inzetten. Deze zijn niet vertrekt door de provincie.

16-3.6 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2010-2014

In Tabel 16-3 is de schadehistorie van Holenduiven in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat de laatste jaren de schade door Holenduiven aan landbouwgewassen toeneemt, althans er vaker getaxeerd en uitgekeerd wordt. Zie Tabel 16-4 voor een overzicht, en Bijlage 16-1 voor een uitwerking ervan.

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013
Aardappel			1.483		
Boerenkool		5.301			
Cichorei				1.494	231
Erwten	1.419				
Groenten	3.468	1.692	9.630		
Sla		3.397			
Holenduif Totaal	€ 4.887	€ 10.390	€ 11.113	€ 1.494	€ 231

Tabel 16-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Holenduiven per gewas in de provincie Limburg

De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds.

Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk niet altijd een verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

16-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties waarbij schade aan gewassen dreigt op te treden. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Holenduiven:

<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Flitsmolens</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Camouflagenetten</i>	<i>Rammelblikjes</i>
<i>Ballonnen</i>	<i>Landbouwvoertuigen</i>	<i>Fladderprojectiel</i>
<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Knalapparaat</i>	<i>Ritsselfolie</i>

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

16-5 Gewenste Stand

Ingrijpen in de stand is vooralsnog niet aan de orde. De Holenduif kan echter onder bepaalde omstandigheden soms schade aanrichten, ondanks het voldoende inzetten van werende middelen.

16-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Trendtellingen, provinciale en landelijke databases.

16-6 Beheer

16-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was geen ontheffing beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven, wel waren er enkele verzoeken hiertoe. Mogelijk bestaat in de toekomst de mogelijkheid om een aanvullende ontheffing aan te vragen, nadat andere middelen zijn ingezet maar niet toereikend bleken.

16-6.2 Gewenste maatregelen

Van de Holenduif zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord.

16-7 Analyse & Conclusies

16-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

De getaxeerde schade door holenduiven lijkt af te nemen, ondanks een stabiele tot toenemende populatie.

16-7.1 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De Holenduif is algemeen voorkomende soort in Limburg. De populatie is stabiel in Limburg. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er diverse meldingen van schade binnengekomen.

16-7.2 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Momenteel is het niet mogelijk zijn om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er echter sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Voor een tegemoetkoming in de schade kan een beroep gedaan worden op het Faunafonds.

16-7.3 Analyse Beheer

De provincie verwacht van grondgebruikers in eerste instantie dat alternatieve werende en preventieve middelen worden toegepast teneinde schade te voorkomen en te beperken.

Ondanks de tot nu toe ingezette preventieve middelen blijft de kans op belangrijke schade aanwezig.

Het Faunafonds verwacht bij optredende of dreigende schade van de grondgebruiker dat deze een ontheffing aanvraagt bij de Faunabeheereenheid Limburg. Indien aan de Faunabeheereenheid Limburg geen ontheffing is verleend, dient de grondgebruiker zelf ontheffing aan te vragen bij de provincie. Het individueel aanvragen van ontheffingen bij de provincie leidt tot ongewenste bureaucratie en administratieve lasten, bij zowel de provincie als bij de grondgebruiker. Voor de Holenduif is al op voorhand bepaald dat een ontheffingaanvraag niet gehonoreerd zal worden, dit zal ook door de Faunabeheereenheid Limburg aan de grondgebruiker worden meegedeeld, welke dit weer kan doorgeven naar het Faunafonds in geval van een verzoek tot tegemoetkoming.

16-7.4 Conclusie

Holenduiven kunnen lokaal belangrijke schade aan erkende belangen veroorzaken. Vanuit de provincie is bij het huidige beleid geen ontheffing mogelijk, wel kan in bepaalde gevallen mogelijk een tegemoetkoming in de schade door het Faunafonds verstrekt worden. Indien het provinciale beleid in de toekomst veranderd zijn over de komende faunabeheerplanperiode relevante gegevens gemonitord.

Bijlage 16-1: Uitsplitsing Faunafonds getaxeerde schades Holenduif

Jaar	Totaal			sla	groenten	erwten	cichorei	boerenkool	aardappel		
	Taxatie	Hectare	Aantal								
2009	Taxatie	3.468	1.419								
	Hectare	5	8								
	Aantal	2	1								
2010	Taxatie	3.397	1692	5.301							
	Hectare	5	3	218							
	Aantal	1	1	2							
2011	Taxatie	9.630		1.483							
	Hectare	6		1							
	Aantal	3		1							
2012	Taxatie		1.494								
	Hectare		14								
	Aantal		1								
2013	Taxatie		231								
	Hectare		2								
	Aantal		1								
	Totaal	4.887	13	3	10.390	225,8	4	11.113	7,2	4	
									1.494	13,9	1
									231	1,8	1

17-0 Houtduif (*Columba palumbus*)

17-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

17-1.1 Algemeen

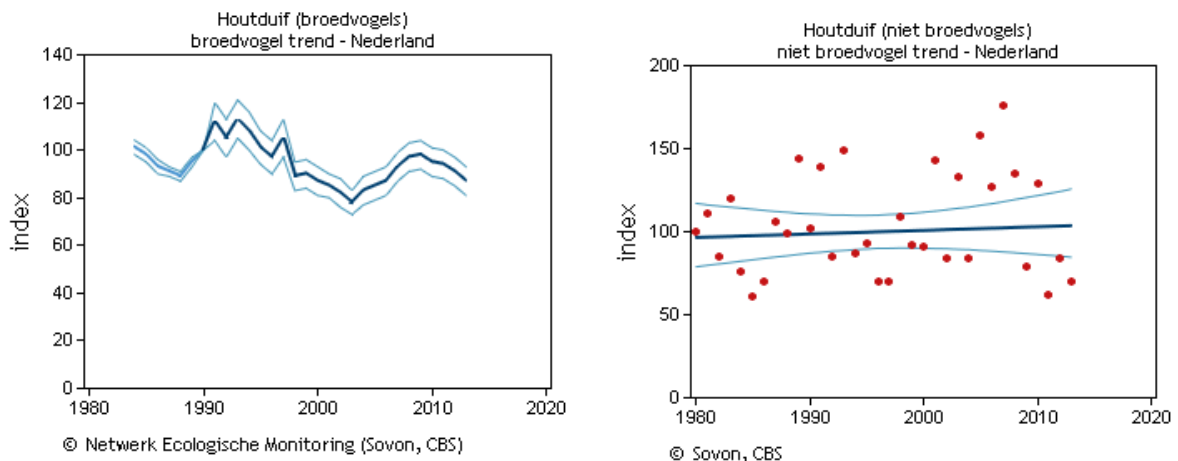

Houtduiven zijn het hele jaar in Nederland aanwezig. In de winter wordt de eigen populatie, grotendeels standvogels, aangevuld door Duitse en Scandinavische vogels. De winteraantallen zijn het hoogst op de zandgronden, waar ook slaapplekken van vele duizenden Houtduiven zijn. De winteraantallen worden deels bepaald door de hoeveelheid voedsel (eikels, beukenootjes, overgebleven graan en mais) en kunnen van jaar op jaar sterk verschillen.

De trek is vooral opvallend ten zuidoosten van de lijn Enschede-Eindhoven. Tussen half oktober en half november noteren trektellers hier soms tienduizenden Houtduiven (of zelfs meer) per dag.

De voorjaars trek, waarbij de aantallen veel lager zijn, speelt zich hoofdzakelijk in maart af. Houtduiven ontbreken alleen in de meest boomloze landschappen. De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. In grote bosgebieden is de Houtduif vaak schaars. Sinds ongeveer 1975 namen de aantallen in bossen en soms ook cultuurland op de zandgronden af. Vermindering van voedselaanbod, onder andere door de omschakeling van graanteelt op maïsverbouw, was de vermoedelijk belangrijkste factor. Tegelijkertijd namen de aantallen in stedelijk gebied sterk toe. De soort is hier tegenwoordig een van de talrijkste broedvogels. Hij is de Turkse Tortel, die stedelijk gebied eerder koloniseerde, in veel gebieden voorbijgestreefd.

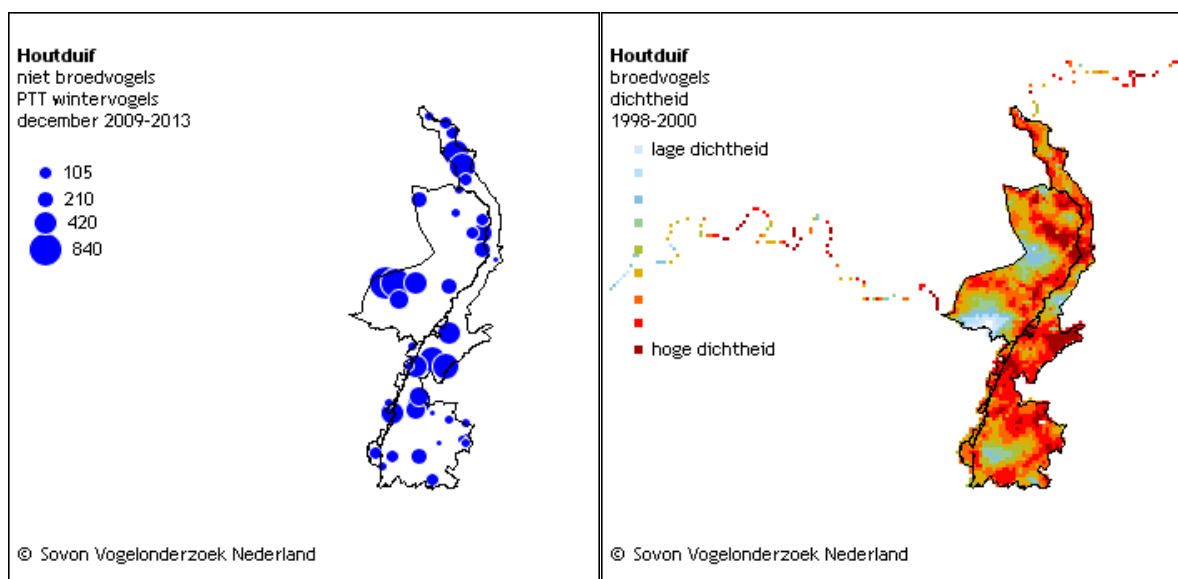
In 2000 werd het aantal broedparen in Nederland geschat op 400.000 tot 500.000 (zie *Afbeelding 17-1*; SOVON).

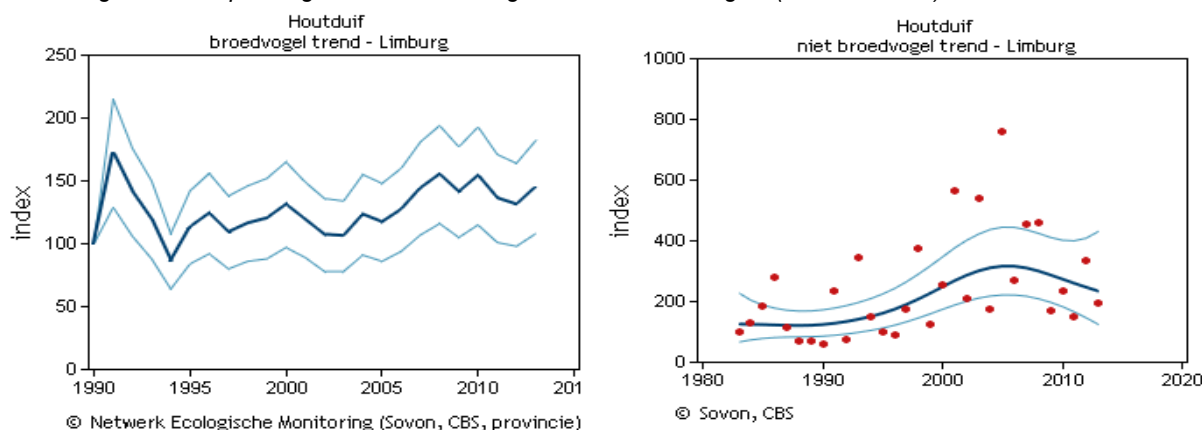
Afbeelding 17-1: Trend populatieontwikkeling Houtduif Broedvogels en Niet-broedvogels (SOVON)

17-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

In de gehele provincie Limburg (m.n. Noord- en Midden-Limburg) talrijk voorkomende broedvogel, met wat lagere dichtheden in Zuid-Limburg (Zie *Afbeelding 17-2*). Volgens Avifauna Limburg 22.000 tot 39.000 broedparen in 1998, met in agrarisch cultuurland en in bosgebieden matige afname over de periode 1999-2008. Zie *Afbeelding 17-3* voor de trend.

Afbeelding 17-2: Verspreiding Houtduif Broedvogels & Niet-broedvogels (Bron: SOVON)

Afbeelding 17-3: Trend Houtduiven 1990-2012 in Limburg (Bron: SOVON)

17-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Deze diersoort is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. Deze diersoort staat ook op de wildsoortenlijst, en is dus bejaagbaar in het jachtseizoen (15 oktober t/m 31 januari). Deze soort is verder landelijk vrijgesteld voor doden indien er schade is of dreigt.

Op grond van Artikel 65 Flora- en Faunawet heeft de provincie bij provinciale verordening vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten van Houtduiven. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkómen van belangrijke schade aan erkende belangen.

In de beleidsregels van het Faunafonds is bepaald dat er voor diersoorten waarvoor in enig deel van het jaar de jacht geopend is, er geen tegemoetkoming in de schade zal worden verleend. Hetzelfde geldt ook voor diersoorten waarvoor een (landelijke) vrijstelling is verleend.

17-3 Potentiële schade aan erkende belangen

17-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er regelmatig sprake geweest van schade aan erkende belangen. Op basis van de Landelijke Vrijstelling en de jacht werd er afschot gepleegd.

17-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie incidenteel kan blijven optreden aan erkende belangen.

Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Houtduiven, net als in het verleden, regelmatig zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (wel of geen belangrijke schade) zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

17-3.3 Schade aan Landbouwbelangen

In Tabel 17-1 is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Houtduiven schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Granen (zomer- en winter-)	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	Vooral gelegerd graan; soms i.c.m. Vertrapping en/of Bevuiling
Maïs (snij-, korrel-, suiker-)	Vraatschade	Zaaiperiode	
Peulvruchten	Vraat/Pikschade	Gehele teeltperiode	Soms i.c.m. met Bevuiling en Vertrapping
Graszaad en -zoden	Vraatschade, Bevuiling en Vertrapping	Voorjaar/Zomer	
Spinazie	Vraatschade	Zaai- en kiemperiode	
Sla	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Andijvie	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Spruitkool	Pikschade	Winter/Zomer	I.c.m. met Bevuiling
Bloemkool en broccoli	Pikschade	Winter/Zomer	I.c.m. met Bevuiling
Boerenkool	Pikschade	Gehele teeltperiode	I.c.m. met Bevuiling
Overige koolsoorten	Pikschade	Gehele teeltperiode	I.c.m. met Bevuiling
Algemene vollegrondsgroenten	Pikschade	Gehele teeltperiode	

Tabel 17-1: Overzicht van de schade die Houtduiven kunnen veroorzaken aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

17-3.4 Potentiële Landbouwschade

In Limburg komen diverse arealen voor schade door Houtduiven gevoelige gewassen voor (Tabel 17-2).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Blauwe bessen	395	Rode kool	5
Bloemkool	207	Sluitkool, totaal	78
Chinese kool	110	Spitskool	19
Gerst, winter	1.461	Tarwe, winter	6.663
Gerst, zomer	1.360	Tarwe, zomer	393
Overig kleinfruit	8	Rode bessen, Frambozen Bramen	74
Overige granen	51		

Tabel 17-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Houtduiven in Limburg 2014 (Bron: CBS)

17-3.5 Schadehistorie Landbouwgewassen

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen geweest van schade, met name in gebieden waar op basis van Hamsterbeheer granen langer bleven staan en zo lokaal tot concentraties van Houtduiven leidde.

17-3.6 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2013

In Tabel 17-3 is de schadehistorie van Houtduiven in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat de laatste jaren de schade door Houtduiven aan landbouwgewassen toeneemt, althans er vaker getaxeerd wordt. Zie Tabel 17-4 voor een overzicht, en Bijlage 17-1 voor een uitwerking ervan.

Conform de Flora- en Faunawet is de jachtaktehouder in principe verantwoordelijk voor het voorkomen van gewasschades door bejaagbare wildsoorten. Daarnaast wordt er door gewijzigde beleidsregels van het Faunafonds per 1 augustus 2014 voor vrijgestelde diersoorten, of diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is, geen tegemoetkoming in de schade uitgekeerd door het Faunafonds. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk geregeld geen verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds, aangezien dit alleen bijtaxaties zijn, omdat er voor deze diersoort geen tegemoetkoming kan worden aangevraagd vanwege de Landelijke Vrijstelling.

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013
bloemkool				215	
boerenkool		11.396			
cichorei				2.241	231
druif				816	
erwten	354				
groenten			4.032		
kool	2.138				
sla		679			
wintergraan		164			
Houtduif Totaal	€ 2.492	€ 1.247	€ 4.032	€ 3.272	€ 231

Tabel 17-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Houtduiven per gewas in de provincie Limburg

17-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties waarbij schade aan gewassen dreigt op te treden. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Houtduiven:

<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Flitsmolens</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Camouflagenetten</i>	<i>Rammelblikjes</i>
<i>Ballonnen</i>	<i>Landbouwvoertuigen</i>	<i>Fladderprojectiel</i>
<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Knalapparaat</i>	<i>Ritsfolie</i>

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

17-5 Gewenste Stand

De soort is zowel een jachtsoort als een landelijk vrijgestelde soort. De stand wordt dus bepaald op de stand waarbij er sprake is van een redelijke wildstand in het jachtseizoen, en een stand waarbij er geen belangrijke schade is daarbuiten.

17-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Trendtellingen, provinciale en landelijke databases.

17-6 **Beheer**

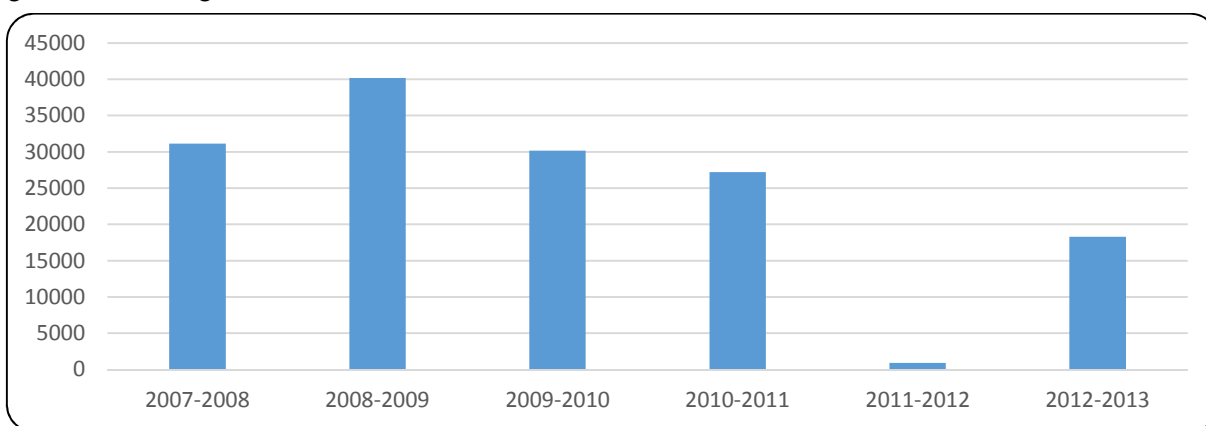
17-6.1 **Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode**

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was geen ontheffing beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven.

Wel was afschot mogelijk op basis van de Jacht en de Landelijke Vrijstelling. In *Afbeelding 17-4* is een overzicht van het afschot per jaar in Limburg over de periode 2007-2013 op basis van Jacht & de Landelijke Vrijstelling weergegeven (*Bron: WBE Database*).

17-6.2 **Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen**

Er was geen ontheffing beschikbaar, maar er werd wel afschot gepleegd in het kader van de landelijke vrijstelling en afschot gedurende het jachtseizoen. Zie *Afbeelding 17-4* voor een grafische weergave hiervan

Afbeelding 17-4: Afschotcijfers Houtduif in Limburg 2007-2013

(*Bron: KJV WBE Database; in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode*).

17-6.3 **Gewenste maatregelen**

Van de Houtduif zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord. Populatieregulatie in het jachtseizoen en daarbuiten middels de Landelijke Vrijstelling is wenselijk.

17-7 **Analyse & Conclusies**

17-7.1 **Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode**

Ondanks het aangewezen zijn als bejaagbare wildsoort en dat het doden mogelijk is op basis van de Landelijke Vrijstelling wordt er regelmatig belangrijke schade veroorzaakt door deze soort.

Het Faunafonds vergoed geen schade veroorzaakt door diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is, of waarvoor een vrijstelling geldt.

17-7.1 **Analyse populatie ontwikkelingen Limburg**

De Houtduif is een algemeen voorkomende soort in Limburg. De populatie is stabiel tot toenemend in Limburg. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er diverse meldingen van schade binnengekomen.

17-7.2 **Wenselijkheid tot duurzaam beheer**

Incidenteel is er sprake van aanzienlijke schade aan erkende belangen, ondanks de populatieregulatie op basis van Jacht & Landelijke Vrijstelling. Voor een tegemoetkoming in de schade kan geen beroep gedaan worden op het Faunafonds.

17-7.3 **Analyse Beheer**

De provincie verwacht van grondgebruikers in eerste instantie dat alternatieve werende en preventieve middelen worden toegepast teneinde schade te voorkomen en te beperken.

Daarnaast dient er in het jachtseizoen een redelijke stand te worden bewerkstelligd, en daarbuiten kan op basis van de Landelijke Vrijstelling de populatie gereduceerd worden. Ondanks deze mogelijkheden blijft de kans op belangrijke schade aanwezig.

17-7.4 Conclusie

Houtduiven kunnen lokaal belangrijke schade aan erkende belangen blijven veroorzaken. Middels Jacht, maar ook middels het doden van dieren op basis van de Landelijke Vrijstelling kan schade wel deels worden voorkomen.

Bijlage 17-1: Uitsplitsing Faunafonds getaxeerde schades Houtduif

	Totaal		
	Taxatie	Hectares	Aantal
2009	2.138	354	€ 2.492
	1	8	9
	1	1	2
2010	8 164 679	11.396	€ 12.247
	4 4 5	109	122
	2 1 1	1	5
2011	4.032		€ 4.032
	5		5
	2		2
2012	816 2.241	215	€ 3.272
	8 14	4	26
	2 1 1	1	4
2013		231	€ 231
		2	2
		1	1

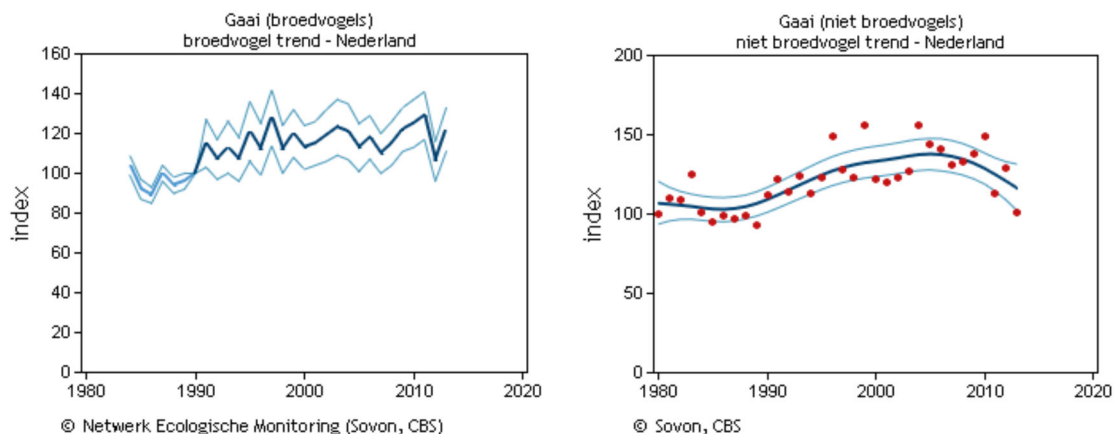
18-0 Gaai (*Garrulus glandarius*)

18-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

18-1.1 Algemeen

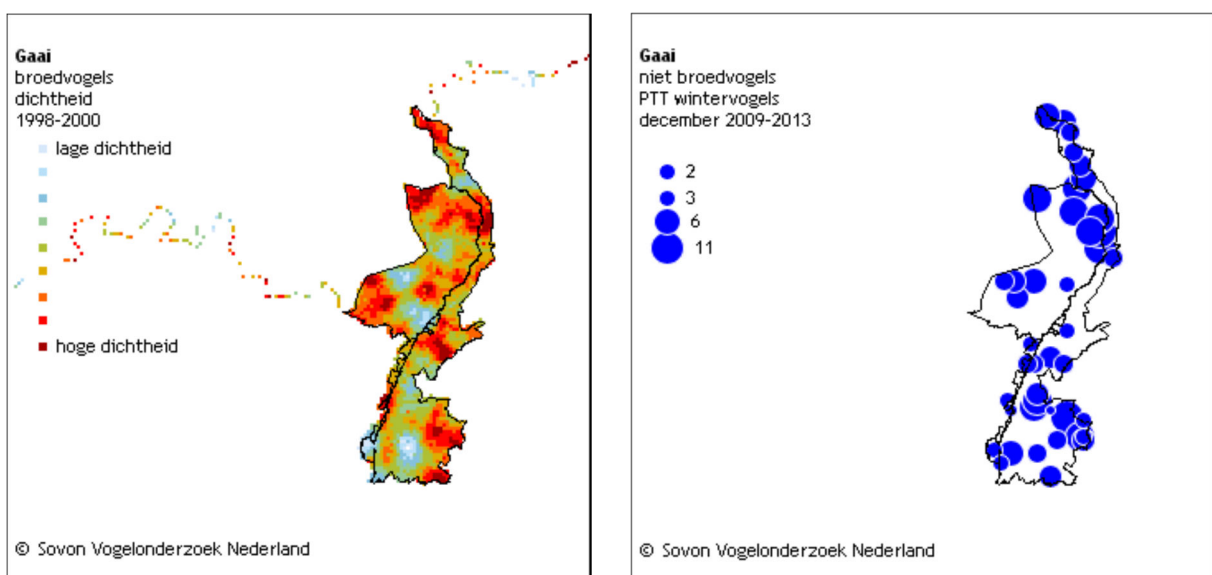
Deze broedvogel behoort tot de kraaiachtigen en komt vrijwel in heel Nederland als broedvogel voor (zie *Afbeelding 18-1*). De hoogste dichtheden bevinden zich in de bosrijke provincies waaronder Limburg. De broedvogelstand is de laatste jaren nagenoeg stabiel (Zie *Afbeelding 18-2*). Hun voedsel bestaat in uit zowel dierlijk als plantaardig materiaal, zoals zaden, insecten en jonge vogels. In de zomer en het najaar wordt hun menu uitgebreid met fruit, graan en maïs. In de herfst en winter staan eikels en beuken- en hazelnoten op het menu. In Nederland komen ongeveer 40.000 tot 60.000 broedparen voor (1998-2000; SOVON).

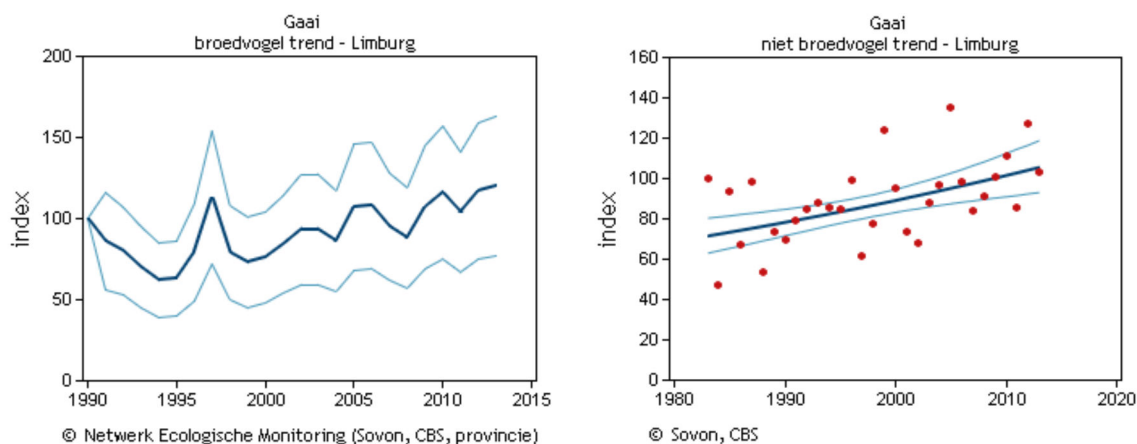
Afbeelding 18-1: Trend populatieontwikkeling Gaai Broedvogels en Niet-broedvogels (SOVON)

18-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

De Gaai wordt verspreid over de gehele provincie aangetroffen (Zie *Afbeelding 18-2*). Ook hier heeft de soort een voorkeur voor de bosrijke delen van de provincie. Hij leeft zowel in naald- als loofbos. Als nestplaats bestaat een voorkeur voor dichtere bostypes (dicht sparrenbos, jonge aanplanten). Naar schatting herbergde Limburg 4.500 tot 10.000 paren in 1999 (van *Noorden & Schols 1999*), de langjarige trend is stabiel (Zie *Afbeelding 18-3*).

Afbeelding 18-2 Verspreiding Gaai Broedvogels en Niet-broedvogels in Limburg (SOVON)

Afbeelding 18-3: Trend Gaai Broedvogels en Niet-broedvogels in Limburg (SOVON)

18-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Gaaien zijn beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet.

Ter voorkoming van belangrijke schade zal de provincie geen ontheffing op grond van Artikel 68 van de wet verlenen voor het doden van Gaaien.

18-3 Potentiële schade aan erkende belangen

18-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er incidenteel sprake geweest van schade aan erkende belangen. In gevallen dat, ondanks preventieve maatregelen, Gaaien schade veroorzaken, is in de toekomst, na wijziging van het provinciale beleid, een ontheffing wel mogelijk.

18-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie incidenteel kan blijven optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Gaaien, net als in het verleden, slechts incidenteel zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (wel of geen belangrijke schade) zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

18-3.3 Schade aan Landbouwbelangen

In Tabel 18-1 is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Gaaien schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Appels & Peren	Pikschade	Zomer/Herfst	
Bessen	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	Ook vernieling
Bloemen, bloemzaden en -bollen	Pikschade	Zomer/Herfst	Incidenteel Bloemzaden
Bosbouw en boomteelt	Vraatschade	Gehele jaar	Zaibedden & Stekken

Tabel 18-1: Overzicht van de schade die Gaaien kunnen veroorzaken aan Landbouwgewassen. In de tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

18-3.4 Potentiële Landbouwschade

In Limburg komen diverse arealen voor Gaaien gevoelige gewassen voor (Tabel 18-2).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Appels	1.197	Bloemzaden	
Blauwe bessen	395	Boomkwekerijgewassen, totaal	5.024
Bloembollen en -knollen, totaal	2.177	Peren	310
Bloemkwekerijgewassen	354	Rode bessen, frambozen, bramen	74

Tabel 18-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Gaaien in Limburg 2014 (Bron: CBS)

18-3.5 Schadehistorie Landbouwgewassen

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn ten aanzien van deze diersoort er enkele meldingen geweest van schade en werd geïnformeerd naar een ontheffing om aan verjaging ondersteunend afschot te kunnen plegen en/of om vangkooien te mogen inzetten.

18-3.6 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2010-2014

In Tabel 18-3 is een overzicht van de schadehistorie van Gaai in de provincie Limburg gepresenteerd, zie Bijlage 18-1 voor een uitwerking ervan. Uit de gegevens blijkt dat de laatste jaren incidenteel er sprake kan zijn van belangrijke schade.

De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk niet altijd een verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

Gewas	2010	2011	2012	2013	2014
Appels			2.101	359	500
Appels en peren	668	436			
Peren			840	321	1.532
Gaai Totaal	€ 668	€ 436	€ 2.941	€ 680	€ 2.032

Tabel 18-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Gaaien per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie)

18-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties waarbij schade aan gewassen dreigt op te treden. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Gaaien:

Zaaizaadbehandeling	Percelen gelijktijdig inzaaien	Kleppermolentjes
Vlaggen	Afschot / verjaging	Angstkreten
Knalapparaten	Vangkooi / kastval	Ritselfolie
Nabootsing roofvogel	Vogelverschrikkers	Flitsmolens
Ballonnen	Camouflage netten	Schriklint / koord
Fladderprojectiel	Vogelafweerpistool	
Dieper zaaien	Elektronische geluidsgolven	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

18-5 Gewenste Stand

Ingrijpen in de stand is vooralsnog niet aan de orde. Gaaien kunnen echter onder bepaalde omstandigheden schade aanrichten, ondanks het voldoende inzetten van werende middelen.

Mogelijk bestaat in de toekomst de mogelijkheid om een aanvullende ontheffing aan te vragen, nadat andere middelen zijn ingezet maar niet toereikend bleken.

18-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Trendtellingen, provinciale en landelijke databases.

18-6 Beheer

18-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was geen ontheffing beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven, wel waren er enkele verzoeken hiertoe. Deze zijn niet door de provincie toegekend.

18-6.2 Gewenste maatregelen

Van Gaai zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord.

18-7 Analyse & Conclusies

18-7.1 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De Gaai is een algemeen voorkomende soort in Limburg. De populatie is stabiel in Limburg. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen van schade binnengekomen.

18-7.2 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Momenteel is het niet mogelijk zijn om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er echter sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Voor een tegemoetkoming in de schade kan een beroep gedaan worden op het Faunafonds.

18-7.3 Analyse Beheer

De provincie verwacht van grondgebruikers in eerste instantie dat alternatieve werende en preventieve middelen worden toegepast teneinde schade te voorkomen en te beperken.

Ondanks de tot nu toe ingezette preventieve middelen blijft de kans op belangrijke schade aanwezig.

Het Faunafonds verwacht bij optredende of dreigende schade van de grondgebruiker dat deze een ontheffing aanvraagt bij de Faunabeheereenheid Limburg. Indien aan de Faunabeheereenheid Limburg geen ontheffing is verleend, dient de grondgebruiker zelf ontheffing aan te vragen bij de provincie. Het individueel aanvragen van ontheffingen bij de provincie leidt tot ongewenste bureaucratie en administratieve lasten, bij zowel de provincie als bij de grondgebruiker. Voor de Gaai is al op voorhand bepaald dat een ontheffingaanvraag niet gehonoreerd zal worden, dit zal ook door de Faunabeheereenheid Limburg aan de grondgebruiker worden meegedeeld, welke dit weer kan doorgeven naar het Faunafonds in geval van een verzoek tot tegemoetkoming.

18-7.4 Conclusie

Gaaien kunnen lokaal belangrijke schade aan erkende belangen veroorzaken. Vanuit de provincie is bij het huidige beleid geen ontheffing mogelijk, wel kan in bepaalde gevallen mogelijk een tegemoetkoming in de schade door het Faunafonds verstrekt worden. Indien het provinciale beleid in de toekomst veranderd zijn over de komende faunabeheerplanperiode relevante gegevens gemonitord.

Bijlage 18-1: Uitsplitsing Faunafonds getaxeerde schades Gaai

		Totaal		
peren	Taxatie	668	436	840
	Hectares	30	33	16
	Aantal	3	3	2
appels en peren	Taxatie	668	436	2.101
	Hectares	30	33	46
	Aantal	3	3	4
appels	Taxatie	668	436	321
	Hectares	30	33	7
	Aantal	3	3	2
		€ 668	€ 436	€ 680
		€ 2.941	€ 2.032	

19-0 Ekster (*Pica pica*)

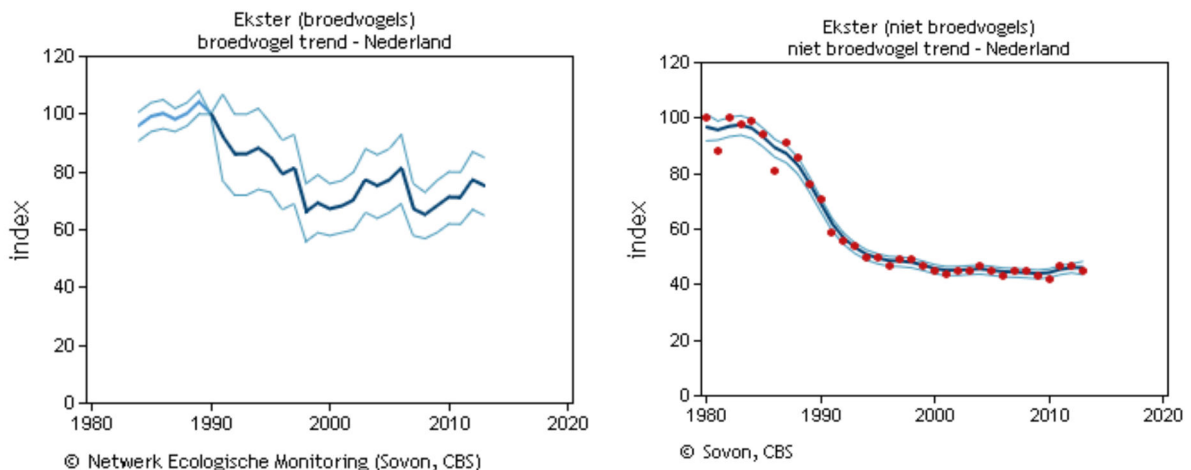
19-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

19-1.1 Algemeen

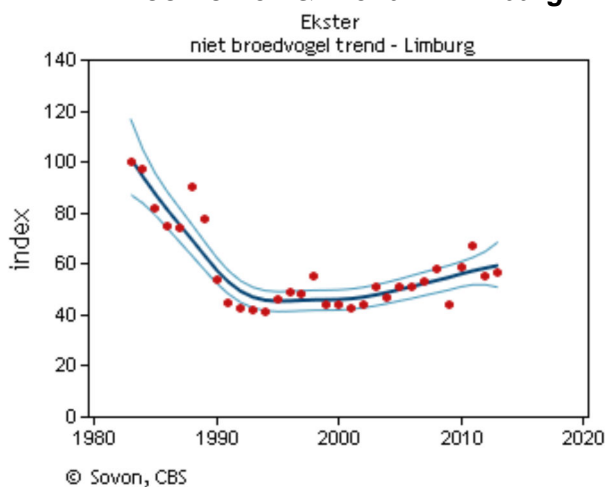
Deze standvogel kwam in de eerste helft van de 20e eeuw zowel in bossen als agrarisch gebied volop voor. Momenteel is deze soort vrijwel geheel gebonden aan agrarisch cultuurlandschap en stedelijke bebouwing. Eksters broeden in hoge solitaire bomen en dichte bosjes. Hun nesten zijn groot en hebben een overkapping en een rond invlieggat. Eksters zijn echte cultuurvolgers en leven van zeer divers plantaardig- en dierlijk voedsel. In de negentiger jaren vond in het algemeen een afname van de Ekster-populatie plaats.

Vanaf 1990 is de stand vrijwel gehalveerd. In 1999-2000 bedroeg het aantal broedparen 40.000 tot 60.000 (SOVON). Mogelijke oorzaken zijn een veranderde wijze van bemesting van landbouwgronden (mestinjectie i.p.v. gieren) en de toegenomen concurrentie met de Zwarte Kraai, welke dominant is ten opzichte van de Ekster. Er is een stijgende tendens van broedende Eksters nabij en in de bebouwde kom van dorpen en steden, mogelijk omdat Zwarte Kraaien daar relatief minder voorkomen. De laatste jaren is de stand stabiel (zie *Afbeelding 19-1*).

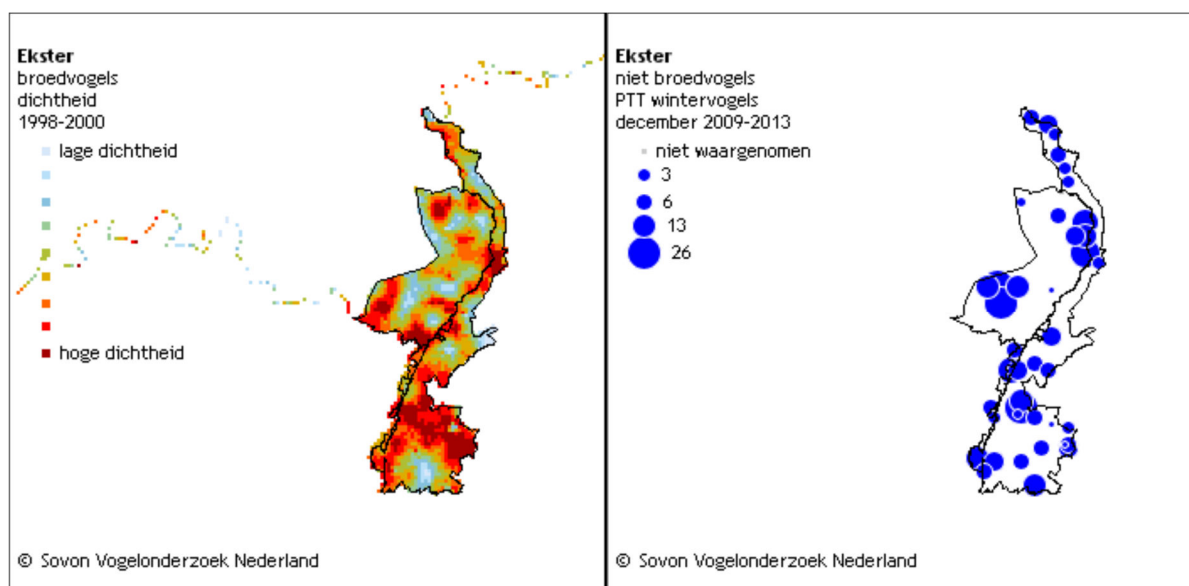
Afbeelding 19-1: Trend populatie ontwikkeling Ekster Broedvogels en Niet-broedvogels (SOVON)

19-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

De Ekster is een broedvogel die ruim verspreid in geheel Limburg voorkomt (zie *Afbeelding 19-3*). Eksters zijn met name talrijk in bomenrijke dorpen en steden. De broedpopulatie in Limburg wordt in 2002 geschat op 2.000 tot 4.000 paren in 2004 (*Avifauna Limburg*), en is de laatste jaren licht stijgend (zie *Afbeelding 19-2*).

Afbeelding 19-2: Trend Ekster Broedvogels en Niet-broedvogels in Limburg (SOVON)

Afbeelding 19-3: Verspreiding Ekster Broedvogels en Niet-broedvogels in Limburg (SOVON)

Ieder voorjaar wordt er in geheel Limburg vlakdekkend geïnventariseerd op het voorkomen van deze diersoort. In Tabel 19-1 worden de telresultaten per regio weergegeven.

Regio	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Noord	3.117	3.446	2.032	2.220	2.549	1.889
Midden	1.939	1.916	1.980	2.222	1.773	1.910
Zuid	1.096	1.488	1.371	1.270	1.261	1.069
Totaal	6.152	6.850	5.383	5.712	5.583	4.868

Tabel 19-1: Gegevens Voorjaargestelling Ekster Limburg (Bron: FBE Limburg)

19-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Eksters zijn beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet.

Op grond van Artikel 65 Flora- en Faunawet heeft de provincie bij provinciale verordening vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten van Eksters. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkómen van belangrijke schade aan erkende belangen.

Ter voorkoming van belangrijke schade zal de provincie geen ontheffing op grond van Artikel 68 van de wet verlenen voor het doden van Eksters.

19-3 Potentiële schade aan erkende belangen

19-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er incidenteel sprake geweest van schade aan erkende belangen. In gevallen dat, ondanks preventieve maatregelen, Eksters schade (dreigen te) veroorzaken, is in de toekomst, na wijziging van het provinciale beleid, een ontheffing wel mogelijk.

19-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie incidenteel kan blijven optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Eksters, net als in het verleden, slechts incidenteel zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (wel of geen belangrijke schade) zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

19-3.3 Schade aan Landbouwbelangen

In Tabel 19-1 is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Eksters schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Ook wordt aangegeven dat er schade door Eksters kan worden toegebracht aan jonge eenden en kuikens bij fokkerijen.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Maïs (snij-, korrel-, suiker-)	Vraatschade	Voorjaar/Zomer/Herfst	Zaai & Afrijpend gewas
Appel & Peren	Pikschade	Zomer/Herfst	
Bessen	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	I.c.m. Vernieling
Bloemen, bloemzaden en – bollen	Pikschade	Voorjaar	
Bosbouw & Boomteelt	Vraatschade	Gehele jaar	I.c.m. Vernieling stekken

Tabel 19-1: Overzicht van de schade die Eksters kunnen veroorzaken aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

19-3.4 Potentiële Landbouwschade

In Limburg komen diverse arealen voor schade door Eksters gevoelige gewassen voor (Tabel 19-2).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Appels	1.197	Maïs, korrel	4.329
Blauwe bessen	395	Rode bessen, frambozen, bramen	74
Bloembollen en -knollen, totaal	2.177	Snijmaïs	15.810
Boomkwekerijgewassen, totaal	5.024	Suikermaïs	84
Maïs, corncob mix	637	Vruchtboomen	492

Tabel 19-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Eksters in Limburg 2014 (Bron: CBS)

19-3.5 Schadehistorie Landbouwgewassen

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen geweest van schade en werd geïnformeerd naar een ontheffing om aan verjaging ondersteunend afschot te kunnen plegen en/of om vangkooien te mogen inzetten.

19-3.6 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

In Tabel 19-3 is een overzicht van de schadehistorie van Eksters in de provincie Limburg gepresenteerd, en in Bijlage 19-1 een uitwerking. Uit de gegevens blijkt dat de laatste jaren incidenteel er sprake kan zijn van belangrijke schade.

Gewas	2009	2011	2012	2013	2014
Appels				282	456
Appels en peren	192	341			
Peren				409	1.502
Ekster Totaal	€ 192	€ 341		€ 691	€ 1.958

Tabel 19-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Eksters per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie)

De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van € 300.

Een grondgebruiker zal dus in de praktijk niet altijd een verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

19-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties waarbij schade aan gewassen dreigt op te treden. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Eksters:

<i>Zaaizaadbehandeling</i>	<i>Percelen gelijktijdig inzaaien</i>	<i>Elektronische geluidsgolven</i>
<i>Vlaggen</i>	<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Kleppermolentjes</i>
<i>Knalapparaten</i>	<i>Vangkooi / kastval</i>	<i>Angstkreten</i>
<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Afschot / regulering stand</i>	<i>Ritsselfolie</i>
<i>Ballonnen</i>	<i>Vogelverschrikkers</i>	<i>Schriklint / Rood</i>
<i>Fladderprojectiel</i>	<i>Camouflage netten</i>	<i>Flitsmolen</i>
<i>Dieper zaaïen</i>	<i>Vogelafweerpistool</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

19-5 Gewenste Stand

Ingrijpen in de stand is vooralsnog niet aan de orde. Eksters kunnen echter onder bepaalde omstandigheden soms schade aanrichten, ondanks het voldoende inzetten van werende middelen.

19-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Trendtellingen, provinciale en landelijke databases.

19-6 Beheer

19-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was geen ontheffing beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven, wel waren er enkele verzoeken hiertoe.

19-6.2 Gewenste maatregelen

Van Eksters zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord.

19-7 Analyse Conclusies

19-7.1 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De Ekster is een algemeen voorkomende soort in Limburg. De populatie is stabiel tot licht stijgend in Limburg. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen van schade binnengekomen.

19-7.2 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Momenteel is het niet mogelijk zijn om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er echter sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Voor een tegemoetkoming in de schade kan een beroep gedaan worden op het Faunafonds.

19-7.3 Analyse Beheer

De provincie verwacht van grondgebruikers in eerste instantie dat alternatieve werende en preventieve middelen worden toegepast teneinde schade te voorkomen en te beperken.

Ondanks de tot nu toe ingezette preventieve middelen blijft de kans op belangrijke schade aanwezig.

Het Faunafonds verwacht bij optredende of dreigende schade van de grondgebruiker dat deze een ontheffing aanvraagt bij de Faunabeheereenheid Limburg. Indien aan de Faunabeheereenheid Limburg geen ontheffing is verleend, dient de grondgebruiker zelf ontheffing aan te vragen bij de provincie. Het individueel aanvragen van ontheffingen bij de provincie leidt tot ongewenste bureaucratie en administratieve lasten, bij zowel de provincie als bij de grondgebruiker. Voor de Ekster is al op voorhand bepaald dat een ontheffingaanvraag niet gehonoreerd zal worden, dit zal ook door de Faunabeheereenheid Limburg aan de grondgebruiker worden meegedeeld, welke dit weer kan doorgeven naar het Faunafonds in geval van een verzoek tot tegemoetkoming.

19-7.4 Conclusie

Eksters kunnen lokaal belangrijke schade aan erkende belangen veroorzaken. Vanuit de provincie is bij het huidige beleid geen ontheffing mogelijk, wel kan in bepaalde gevallen mogelijk een tegemoetkoming in de schade door het Faunafonds verstrekt worden. Indien het provinciale beleid in de toekomst veranderd zijn over de komende faunabeheerplanperiode relevante gegevens gemonitord.

20-0 Wild Zwijn (*Sus scrofa*)

20-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

20-1.1 Algemeen

Een andere naam voor Wilde Zwijnen is ook wel Zwartwild. De mannelijke dieren (beer, ever of keiler) zijn groter dan de vrouwelijke (zeug of bagge). Het gewicht varieert sterk naar populatie dichtheid en voedselaanbod. De dieren hebben een massief voorkomen, de schouders zijn hoger dan het achterlijf en de rug en flanken zijn in de winter zwaar behaard. Wilde Zwijnen zijn door menselijke activiteiten vooral schemering- en nacht actieve dieren geworden met een duidelijk matriarchale leefwijze. Bij een te gering voedselaanbod vallen grote groepen (rottes) uit elkaar.

Paringen vinden plaats van september tot januari, waarna tussen januari en april geworpen wordt. Een worp bestaat meestal uit 3 tot 8 biggen. Hoewel Wilde Zwijnen alleseters zijn, zijn ze toch erg kieskeurig. Ze eten veel gras, maar eikels en beukennoten (mast) krijgen de voorkeur. Verder eten zij vooral onderaardse plantendelen, knollen, paddenstoelen en bosvruchten. Ook larven, wormen, slakken, kevers, en soms jonge Konijnen, reekalveren, knaagdieren, vogels, reptielen, amfibieën en aas of voedselresten van roofdieren worden gegeten. Het Wilde Zwijn heeft een voorkeur voor een halfopen landschap, waarin bossen worden afgewisseld met weiden en akkers. Populatieschommelingen zijn sterk afhankelijk van de beschikbare hoeveelheid mast, de weersomstandigheden in de winter en het voorjaar en het gerealiseerde afschot.

20-1.2 Vóórkomen & Trend in Limburg

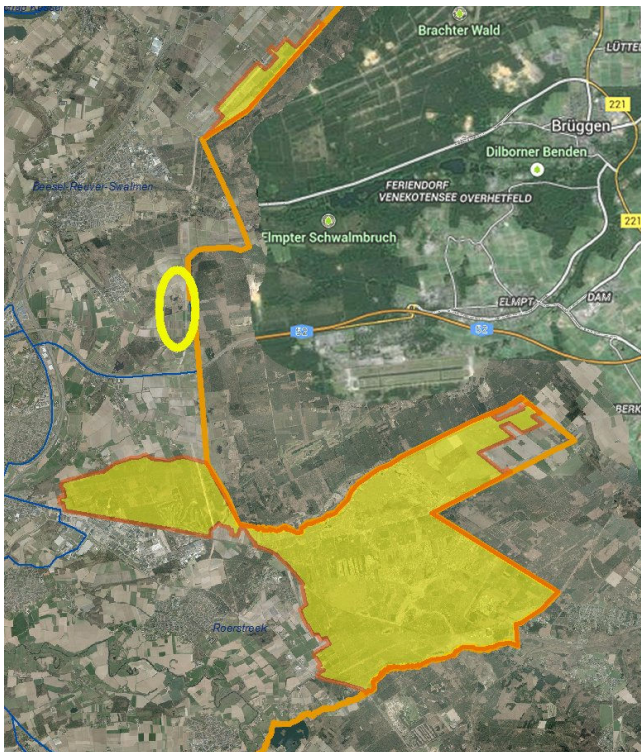

Pas na de Tweede Wereldoorlog hebben Wilde Zwijnen zich vanuit de Duitse bossen blijvend in De Meinweg gevestigd. Dit vormt samen met het Meerlebroek een formeel vastgesteld leefgebied voor de soort. De standpopulatie die thans aanwezig is in het Meinweggebied maakt deel uit van het grensoverschrijdend gebied Maas-Swalm-Nette. Het aantal dieren wordt voor dit gebied geschat op circa 380.

Het Nederlandse deel van het gebied had gedurende de afgelopen beheerplanperiode voldoende draagkracht voor een populatie met een voorjaarstand van 60 dieren. Het totale leefgebied gecombineerd in Nederland en Duitsland is ongeveer 8.000 hectare groot.

Het plaatsen van een nieuw raster rond het munitiedepot ten noorden van de weg Swalmen-Brüggen, de aanwezigheid van het militaire terrein Elmpeterbruch en de aanleg van aangrenzende wegen, heeft de mogelijkheden voor vrije uitwisseling binnen deze populatie beperkt. De totale grootte van het Nederlandse deel van het leefgebied is thans ca. 2.200 hectare en is grotendeels gelegen in het Nationaal Park De Meinweg (ongeveer 2.000 hectare) en deels in het Meerlebroek (200 hectare).

Het leefgebied op de Meinweg van het Wilde Zwijn bestaat onder meer uit bossen, die overwegend in eigendom zijn van Staatsbosbeheer (SBB), de gemeente Roerdalen, WML, DSM en een aantal particulieren. Verder treffen we natuurgebieden aan in de vorm van heidevelden, afgewisseld met enkele solitaire bomen en boomgroepen. De natuurterreinen zijn hoofdzakelijk in eigendom van SBB en een aantal particulieren. Ook zijn er van oudsher vennen te vinden. Deze zijn erg belangrijk als drink- en zoelplaats. Aan de rand van het Nationaal Park en in een klein deel van het leefgebied liggen landbouwgronden (zie *Afbeelding 20-1*).

Afbeelding 20-1: Leefgebied De Meinweg, Leefgebied Meerlebroek en (gele ovaal) Blankwater / Boukoul.

Aan Nederlandse zijde ligt het leefgebied van het Wilde Zwijn voor een groot deel in het Nationaal Park (NP) De Meinweg. In het Meinweg gebied is de afgelopen jaren sprake van een toename van recreatie. Sinds de komst van het NP heeft de recreatie zich meer van het centrum naar de randen verplaatst.

Ook het sluiten van bepaalde wegen en het niet meer toegankelijk maken van de verharde Meinweg voor niet-bestemmingsverkeer, heeft ertoe geleid dat grotere delen van het Meinweggebied beter als rust- en dekingsgebied fungeren. Hoewel de recreatiedruk groter is geworden, kan worden gesteld dat centraal de rust in verhouding is toegenomen.

De aanwezigheid van doorgaand sluip- en bestemmingsverkeer op De Meinweg en Bosweg-Vlodrop Station veroorzaakt af en toe verkeersslachtoffers onder het in het gebied aanwezige wild. Handhaving van de afsluiting is dan ook gewenst.

Op het Beatrixplateau is op een deel wat oorspronkelijk landbouwgrond was natuur ontwikkeld, welke nu vrij toegankelijk is voor het Wilde Zwijn, wat direct tot een verbetering van de kwaliteit van het totale leefgebied heeft geleid.

In 2012 is ook het gebied Meerlebroek ingericht als leefgebied voor Wilde Zwijnen (zie Afbeelding 20-1). In dit 200 hectare grote deel bevinden zich enkele poelen, welke een belangrijke bijdrage leveren aan de verhoging van de kwaliteit van het Nederlands-Duitse leefgebied.

20-1.2.1 Vóórkomen & Trend in Limburg: Buiten Leefgebieden

Tot 1995 kwam in Limburg sporadisch een klein aantal exemplaren van het Wilde Zwijn buiten het leefgebied De Meinweg voor. Ondanks de mogelijkheid om buiten het leefgebied in geheel Limburg afschot van het Wilde Zwijn te realiseren (het toen zogenoemde nulstandbeleid), heeft dit niet kunnen verhinderen dat buiten De Meinweg op verscheidene locaties langs de grenzen en later ook steeds meer landinwaarts vaker Wilde Zwijnen werden waargenomen, aangereden en/of geschoten. Soms zijn dit mogelijk losgebroken of vermoedelijk losgelaten dieren (Weerterbos 1990; Maasduinen 2009), meestal echter dieren die vanuit Duitsland of België (vooral nog vanuit de Voerstreek, maar de laatste jaren ook in de regio Kempenbroek) de grens oversteken of hun nakomelingen (zie Bijlage 20-1: *Verspreiding Wild Zwijn Limburg 2005-2014 Afschot & Valwild*). De laatste jaren komen er ook Wilde Zwijnen vanuit Noord-Brabant de grens met Limburg over, en toekomstig mogelijk ook vanuit Gelderland.

Exacte gegevens over de aantallen in Limburg aanwezige Wilde Zwijnen buiten het leefgebied zijn er niet. Door middel van reguliere tellingen zoals dat in leefgebieden gebruikelijk is (het tellen in juni nadat er een bepaalde periode geen afschot meer is geweest en middels het inrichten van voederplaatsen bij vaste hoogzitten) is hierin ook geen inzicht in te krijgen, omdat de dieren buiten het leefgebied veel mobieler zijn en in veel lagere dichtheden per 100 hectare voorkomen door de constante druk van afschot. De komende beheerperiode zal ingestoken worden op het beter in beeld krijgen van de aantallen Wilde Zwijnen buiten de leefgebieden.

Afschot en aangereden dieren worden wel geregistreerd buiten de leefgebieden, en geven zo een minimale ondergrens van het aantal dieren dat per jaar aanwezig was (zie *Afbeelding 20-2* en *Tabel 20-7* voor een overzicht).

Schattingen (op grond van overige waarnemingen in het veld, sporen en meldingen van bijstaande dieren: dieren die gezien zijn terwijl er één uit de groep werd geschoten) liggen in de orde van grootte van tot 2 à 3 maal 350 dieren (het gemiddeld jaarlijks geschoten aantal. Ieder najaar in November wordt door de WBE's geïnventariseerd wat men denkt dat er aan Wilde Zwijnen voorkomt binnen het werkgebied (zie *Tabel 20-1*).

	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Geschatte aantal (opgave WBE's)</i>	526	511	504	490	764

Tabel 20-1: WBE Schattingen aantal Wild Zwijn buiten Leefgebieden in Limburg

20-1.2.2 Vóórkomen & Trend in Limburg: Leefgebied

Reguliere tellingen (met behulp van lokvoer buiten het afschotseizoen in aanwezigheid van onafhankelijke waarnemers) en afschot vinden in het leefgebied de Meinweg plaats door de WBE Roerstreek en geven een beeld van de trend van de populatieomvang en het toegepaste populatiebeheer. In *Paragraaf 20-6.1.2*, *Tabel 20-8* wordt een overzicht gegeven van de telgegevens en de toekenningen tot afschot, valwild en gerealiseerd afschot voor de periode 2009-2014. In *Afbeelding 20-3* van dezelfde paragraaf zijn deze gegevens grafisch weergegeven.

Op basis van aanwastellingen (rond de maand juni) wordt het afschot vastgesteld, waarbij het streven is om in het volgende voorjaar een populatie van maximaal 60 Wilde Zwijnen te realiseren in de verhouding 30 zeugen en 30 keilers. Tijdens de aanwastelling worden echter nooit alle dieren geteld.

Door evaluatie van waarnemingen jaarrond en gegevens van bijstaande dieren wordt in de winter bepaald voor hoeveel dieren eventueel aanvullend afschot aangevraagd moet worden, of eventueel de periode met een of twee maanden verlengd en/of 1 maand vervroegd moet worden, of dat het toegekende afschot eventueel naar beneden moet worden bijgesteld.

20-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

In dit faunabeheerplan geldt, net als in de vorige beheerperiode, voor het Wilde Zwijn buiten de leefgebieden het beleid dat er daar strikt juridisch geen instandhoudingdoelstelling is, wat betekent dat het toegestaan wordt dat er door middel van beheer lokaal geen Wilde Zwijnen meer vóórkomen.

In de Nota Jacht en Wildbeheer waren bepalingen voor wat betreft het Wilde Zwijn vervat (leefgebieden en gebieden daarbuiten). In de vigerende beleidsnota Uitvoering Flora- en Faunawet geeft de provincie Limburg aan dat door integraal beheer de populatie van het Wild Zwijn in het Meinweg gebied op een voorjaarsstand van 60 dieren zal worden gehouden. Ook wordt in deze beleidsnota aangegeven dat de mogelijkheden om de omvang van het leefgebied te vergroten en de kwaliteit ervan te verbeteren zullen worden onderzocht.

Om een duurzame populatie in het leefgebied De Meinweg (inclusief het tijdens de afgelopen beheerplanperiode toegevoegde Meerlebroek) in stand te kunnen houden en overlast en schade in de aangrenzende landbouwgebieden te voorkomen, zijn in het verleden tussen Staatsbosbeheer, de gemeente Roerdalen, de WBE Roerstreek, de LLTB, de provincie en het Faunafonds de volgende afspraken gemaakt:

- *Een maximale voorjaarsstand van 60 exemplaren;*
- *Rasters in goede conditie houden;*
- *Plaatsen roosters en rasters;*
- *In overleg met provincie, gemeenten en SBB aanleg nieuwe rasters;*

- *Het gewenste afschot wordt door de Faunabeheereenheid Limburg jaarlijks vastgesteld na advies van de WBE Roerstreek (het jaarlijks op te stellen regulatieplan Wild Zwijn).*

Uit de evaluatie van het functioneren van het leefgebied raster blijkt dat er de laatste 5 jaar (nadat het raster op orde is gebracht) geen toegenomen schade is vastgesteld en/of meer afschot plaatsvond direct buiten het raster (zie *Bijlage 20-6*).

Gedeputeerde Staten van Limburg heeft tijdens de afgelopen beheerplanperiode aan de Faunabeheereenheid Limburg het verzoek gedaan te onderzoeken of er draagvlak is voor mogelijke uitbreiding van de leefgebieden in oppervlakte, geografische ligging en aantal. Een rapport is opgeleverd waarin de mogelijkheden en knelpunten van nieuwe leefgebieden in Limburg worden aangegeven. Zoals verder in dit hoofdstuk zal worden toegelicht stelt de Faunabeheereenheid Limburg zich nu op het standpunt dat een verdere uitbreiding van leefgebieden met een instandhoudingsdoelstelling niet gewenst is, en dat de goede staat van instandhouding gewaarborgd wordt door de het huidige leefgebied De Meinweg / Meerlebroek.

Voor deze Faunabeheerplanperiode is door GS Limburg aan de Faunabeheereenheid Limburg verzocht te kijken naar een meer schadegerichte aanpak, gebaseerd op de visie van GS in deze (zie *Bijlage 20-7*).

20-3 Potentiële schade aan erkende belangen

Landbouwschade aan gewassen is een erkend belang. Wilde Zwijnen zoeken vooral op geur, wroetend en gravend naar hun voedsel. Al wroetend kunnen zij aan landbouwgewassen en weilanden grote schade toebrengen. Schade van Wilde Zwijnen is duidelijk herkenbaar aan lange, bochtige, omgewoelde stukken bosgrond of grasland. Daarnaast is er in toenemende mate schade in maïsvelden. De Wilde Zwijnen verblijven hier vele maanden in, en duwen de stengels naar de grond om de kolven te kunnen bemachtigen.

De verkeersveiligheid is ook een erkend belang dat door de aanwezigheid van Wilde Zwijnen wordt geschaad. Door de compacte bouw en relatief grote massa kan een aanrijding met een Wild Zwijn tot grote materiële en lichamelijke schade leiden.

Tenslotte vormt het risico van de verspreiding van besmettelijke veeziekten ook een potentiële schade aan erkende belangen. Er bestaat de mogelijkheid dat besmettelijke veeziekten met de immigrerende Wilde Zwijnen worden binnengebracht (*Groot Bruinderink 2009*). Dit risico wordt ook als reden aangegeven voor het niet mogen voorkomen van Wilde Zwijnen buiten de leefgebieden (schade aan gehouden vee). Gevaar voor een uitbraak of dragerschap van varkensziekten onder de Wilde Zwijnenpopulatie is, hoewel klein, wel degelijk potentieel aanwezig, met mogelijke gevolgen voor de handelsbelangen.

Er zijn meerdere dierziekten te onderscheiden, waarvan tot nu toe de voornaamste de Klassieke Varkens Pest, Mond- en Klauwzeer, Trichinen en Ziekte van Aujeszky zijn. Wanneer dergelijke ziekten uitbreken bij gehouden varkens of Wilde Zwijnen in Limburg, kan dit gevolgen hebben voor de Wilde Zwijnen populatie, de volksgezondheid (Trichinen) en/of de varkenshouderij in geheel Zuid-Nederland.

Er zijn afspraken gemaakt tussen het Ministerie van EZ en de Landbouwsector voor wat betreft de financiële afhandeling van uitbraken van besmettelijke dierziekten (*Convenant financiering bestrijding besmettelijke dierziekten 2015-2019 van 30 april 2015, nr. 123215*) op basis waarvan er een plan van aanpak opgesteld zal worden waarin onder meer zal worden ingegaan op handhaving van de nulstand (<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/convenanten/2015/04/30/convenant-financiering-bestrijding-besmettelijke-dierziekten-2015-2019.html>). Lage dichtheden dieren (zowel in het leefgebied als daarbuiten) zijn belangrijk om ziekte-uitbraken geen kans te geven zich snel te verspreiden en/of zich langdurig te handhaven in de wilde populatie. Dit is mede een reden om de populatie in het leefgebied duurzaam te beheren en niet groter te laten worden dan de draagkracht van het gebied toelaat, ook zullen minder dieren uit het Leefgebied proberen naar de landbouwgebieden te trekken (vermindering van de druk op het raster).

Het is uiteraard belangrijk om goed werkende rasters rond de landbouwenclaves in leefgebieden te onderhouden, zodat een eventuele uitbraak gecompartmenteerd kan worden. Ook de mogelijkheid van het afzetten van ecoducten kan bijdragen aan het compartimenteren bij noodsituaties.

De Gezondheidsdienst voor Dieren neemt in opdracht van het Ministerie van EZ in de bestrijding van genoemde ziekten het voortouw en onderzoekt monsters die conform de uitgevaardigde richtlijnen van geschoten Wilde Zwijnen genomen worden.

20-3.1 Wenselijkheid Beheer

Buiten de leefgebieden wordt voor het Wilde Zwijn geen instandhoudingsdoelstelling nagestreefd in verband met de anders optredende schade aan de in *Paragraaf 20-3* genoemde belangen.

Voor een **leefgebied** geldt, dat om aan te kunnen tonen dat populatiebeheer gewenst is, het noodzakelijk is inzicht te krijgen in de effecten van het achterwege laten van dit beheer. Daarbij moet tevens de afweging worden gemaakt waar en in hoeverre natuurlijke sterfte onder invloed van ziekte, parasieten of andere natuurlijke oorzaken wenselijk en /of mogelijk is.

De Faunabeheereenheid Limburg stelt zich ten doel om de regulatie in de leefgebieden van deze diersoort zodanig uit te voeren dat het natuurlijke gedrag zo min mogelijk wordt beïnvloed. Het opbouwen, in stand houden en/of verbeteren van een gezonde en naar leeftijdsklassen en geslachtsverhouding zo natuurlijk mogelijk opgebouwde populatie Wild Zwijn is de doelstelling bij duurzaam beheer. Op deze wijze kunnen de individuen en de rotten zich soort specifiek ontplooiën, zonder dat deze dieren onacceptabele schade veroorzaken aan gewassen op gronden in het beheergebied of in de onmiddellijke nabijheid daarvan, zonder het risico op aanrijdingen te doen toenemen en de kans op het optreden en aanwezig blijven van eventuele besmettelijke dierziekten laag is.

Daarnaast is er bij het leefgebied Meinweg / Meerlebroek wenselijk te komen tot grensoverschrijdende samenwerking met Duitse partners, met name door WBE Roerstreek. Het uitwisselen van gegevens omtrent bestanden en regulatie-aantallen vindt reeds deels plaats en dient gecontinueerd, respectievelijk uitgebreid te worden. Dit is te meer gewenst, omdat er een groot verschil in wetgeving bestaat. Met betrekking tot Wilde Zwijnen die op andere locaties dan ter plaatse van het leefgebied de grens passeren is het zinvol om contacten te onderhouden met Belgische en (opnieuw) Duitse partners.

20-3.1.1 Onnatuurlijke sterfte: Buiten de leefgebieden

In *Tabel 20-2* is samengevat hoeveel Valwild Wild zwijn (aangereden en/of dood gevonden dieren) er per jaar werd geregistreerd. In *Bijlage 20-3* is een grafische weergave per jaar gegeven van het aantal aangereden dieren.

Jaar	2010	2011	2012	2013	2014
Valwild	35	22	14	19	38

Tabel 20-2: Valwild Wild Zwijn Buiten Leefgebieden 2010-2014

20-3.1.2 Onnatuurlijke sterfte: Leefgebied

De aantallen Valwild Wild Zwijn (aangereden en/of dood gevonden dieren) in het Leefgebied De Meinweg zijn de afgelopen jaren variabel (zie *Tabel 20-8*) maar altijd laag (gemiddeld 0,5% van de gemiddelde aanwastelling). Het gebied bevat bijna geen doorgaande wegen en er mag niet hard gereden worden.

20-3.1.3 Verwachting indien beheer uitblijft

Indien geen beheer zal plaatsvinden **buiten de leefgebieden** zal meer nog dan nu de Wilde Zwijnenpopulatie zich uitbreiden over geheel Limburg, met een navenante toename aan schades in de landbouw, vergroting van de risico's voor de verkeersveiligheid en een toename op de kans van verspreiding van besmettelijke dierziekten.

Indien er geen populatiebeheer zou plaatsvinden **in de leefgebieden** zal de dichtheid van de dieren toenemen. Een grotere kans op schades op percelen gelegen in of in de directe omgeving van het leefgebied kan hiervan het gevolg zijn.

De huidige rasters zijn namelijk weliswaar Wild Zwijn werend, maar niet 100% Wild Zwijn kerend. Door de grotere dichtheid zal de kans op stress toenemen, en de migratie- en dispersiedrang toenemen. Het gevolg is dat de kans op aanrijdingen zal stijgen met negatief gevolg voor de verkeersveiligheid. Als afschot niet of onvoldoende wordt gerealiseerd, zal de jaarlijkse sterfte in de vorm van verkeersslachtoffers en natuurlijke sterfte in het wild toenemen. Dit kan afhankelijk van de wens en/of doelstelling van de grondgebruiker meer of minder wenselijk zijn.

20-3.2 Schade aan gewassen

In *Tabel 20-3* wordt een overzicht gegeven van Landbouwgewassen die in relatie tot Wilde Zwijnen schadegevoelig zijn.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Granen (zomer- en winter-)	Wroetschade (melkrijpstadium tot oogst) en Vraatschade (voorjaar); soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen
Aardappelen	Wroetschade (voorjaar) en vraatschade (zomer); soms combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen
Bieten (suiker- en voeder-)	Wroet- en vraatschade (gehele teeltperiode)
Maïs (snij-, korrel-, suiker-)	Wroet- en vraatschade (voorjaar, zomer, herfst) i.c.m. schade door lopen, liggen en/of rollen
Grasland, graszoden en ingezaaid grasland	Wroetschade (herfst en winter)
Bosbouw en boomteelt	Wroetschade (herfst en winter); scheefduwen aanplant
Landbouwhuisdieren	Overbrenging ziekten (gehele jaar)
Kuilvoer	Vraatschade en vernieling (gehele jaar)

Tabel 20-3: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Wilde Zwijnen (Bron: Handreiking Faunaschade, Faunafonds)

Daarnaast is er in Limburg sprake van schade aan fruitboomgaarden door wroeten op de tussenpaden van gras. Hierdoor wordt het werken met machines tussen de bomen bemoeilijkt en is er een risico voor de plukkers (blessures door verstappen/struikelen).

20-3.2.1 Potentiële Landbouwschade

In *Tabel 20-4* wordt een overzicht gegeven van oppervlaktes in Limburg voorkomende potentieel schadegevoelige landbouwgewassen in 2014.

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardappelen, totaal	6.949	Maïs, corncob mix	612
Akkerbouwgroenten, totaal	3.746	Maïs, korrel	5.841
Boomkwekerijgewassen, totaal	2.530	Overige Granen	2.952
Bos- en haagplantsoen	327	Suikerbieten	6.466
Grasland	49.478	Snijmais	16.465
Graszaden	319	Suikermaïs	80
Groenvoedergewassen, totaal	30.045	Tarwe, totaal	7.883
Laan- en parkbomen	500	Voederbieten	56

Tabel 20-4: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Wilde Zwijnen in Limburg 2014 (Bron: CBS)

In of in de directe omgeving van het leefgebied liggen landbouwpercelen waarop meerdere van de in *Tabel 20-4* genoemde gewassen verbouwd worden. De bestaande rasters zijn niet 100% zwijnen-kerend, maar zwijnen-werend. Incidenteel kunnen Wilde Zwijnen dit raster passeren, maar bij de huidige stand in het leefgebied lijken er niet veel Wilde Zwijnen door het raster te passeren.

20-3.2.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

Met de toename en verspreiding buiten het leefgebied van de Wilde Zwijnen in Limburg is er ook een toename van het aantal schadegevallen en aanrijdingen. De indruk bestaat dat de getaxeerde schade aan landbouwgewassen slechts een deel is van de daadwerkelijke schade. De reden hiervan is dat Wilde Zwijnen jaarrond meerdere kleine schades kunnen aanrichten aan bijvoorbeeld grasland die vanwege de geringe omvang niet worden gemeld maar in totaal wel een substantiële omvang hebben. Zie *Bijlage 20-4* als voorbeeld van een registratie van dergelijke schades opgemaakt tijdens de lokale overleggen om de problematiek buiten de leefgebieden hanteerbaar te maken. Daarnaast wordt de gevolgschade ook niet getaxeerd of vergoed.

20-3.2.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

In *Tabel 20-5* wordt een overzicht gegeven van door Wild Zwijn veroorzaakte getaxeerde schades (€) door het Faunafonds. In *Bijlage 20-8* wordt een uitwerking naar het aantal gevallen en het aantal hectares per gewas weergegeven.

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aardappel	716	15	4.692	2.870	2.075	3.492
Grasland, blijvend	46.402	65.950	42.984	19.562	34.762	3.310
Grasland, nieuw ingezaaid			0		12.740	123
Graszoden				973		
Groenten	245	1.299				
Mais	10.164	15.138	15.524			
Mais korrelmais				1.367	4.528	344
Mais snijmais				13.894	9.654	18.856
Overige akkerbouwgewassen			692			
Overige kool				464		
Suikerbiet	718	2.396	2.563	4.260	1.328	1.170
Voedergewas		1.918				
Wintergraan	1.050	9.344	8.066	2.571	10.502	612
Zomergraan	191			1.734	797	
Totaal (€)	59.486	96.060	74.521	47.695	76.386	27.907*

* data t/m september 2014

Tabel 20-5: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Wilde Zwijnen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds)

20-3.3 Schade aan Bossen en Bosaanplant

De afgelopen beheerperiode is er geen schade gemeld aan bossen of bosaanplant in natuurgebieden, over het algemeen wordt de wroetactiviteit daar als onderdeel van een natuurlijk proces beschouwd en niet als schade. Ook vanuit de Unie van Bosgroepen zijn er geen schademeldingen. In fruitplantages zijn wel schadegevallen bekend door wroeten in de grasstroken tussen de boomrijen.

20-3.4 Schade aan Flora en Fauna

Schade aan populaties adders werd in 2008 vermoed in het Leefgebied De Meinweg (*Lenders, 2010*). Een proef met uitgerasterde stukken zal hierover meer duidelijkheid geven de komende jaren.

20-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door het Wilde Zwijn:

Vlaggen
Flitslampen
Landbouwvoertuigen

Flitsmolens
Knalapparaten
Geurgordijn

Afleidende akkers (alternatief voedsel)
Deugdelijke rasters
Regulering door afschot

(Voor meer gedetailleerde toepassing, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

20-5 Draagkracht & Gewenste Stand

20-5.1 Gewenste Stand

Met uitzondering van het Leefgebied De Meinweg / Meerlebroek wordt in de gehele provincie Limburg geen instandhouding van een populatie van het Wild Zwijn nagestreefd.

In het vorige beheerplan is geopperd om het natuurontwikkelingsgebied Blankwater nabij Boukoul (zie *Afbeelding 20- 1*) ook formeel als leefgebied te begrenzen. Daarvan wordt nu afgezien. De vegetatieontwikkeling in dit gebied (met veenontwikkeling) is dusdanig dat de aanwezigheid van Wilde Zwijnen hier, in een relatief klein en afgerasterd gebied, aanmerkelijke schade kan aanrichten aan de zeer zeldzame, zich ontwikkelende vegetaties. Dat wordt door de Faunabeheereenheid Limburg vanuit het belang 'flora en fauna' als ongewenst beschouwd.

20-5.2 Draagkracht Leefgebied

Nadat in 1985 Het Nationaal Park De Meinweg was aangewezen als leefgebied voor Wilde Zwijnen, zijn er eind 80-er jaren draagkrachtonderzoeken uitgevoerd door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (het RIN) en het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN / DLO).

Hierop gebaseerd is door de provincie de populatieomvang bepaald op een voorjaarsstand van 60 stuks. De voorjaarsstand is het moment in het seizoen voordat de biggen geboren worden. De voorjaarsstand van 60 stuks is opgebouwd uit 20 keilers (adulte mannelijke Wilde Zwijnen), 20 zeugen (adulte vrouwelijke Wilde Zwijnen) en 20 overlopers (de 1 jarige Wilde Zwijnen. Deze aantallen geven aan hoeveel Wilde Zwijnen er zouden kunnen leven, gebaseerd op genoeg dekking (beschutting), rustgebieden, water en natuurlijk voedsel.

Beheer gebaseerd op deze draagkrachtberekeningen wordt al jaren door de WBE Roerstreek toegepast en vindt mede zijn basis in tellingen, waarnemingen en inschattingen van de mastopbrengst. In samenhang met andere factoren, zoals verkeersslachtoffers, geslachtsverhouding, lokale omstandigheden en verkeersveiligheid wordt in het werkgebied de gewenste populatieomvang bepaald.

20-5.3 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid: Buiten de Leefgebieden

Aan de hand van afschotcijfers, waarnemingen, sporen, schademeldingen en valwildregistratie wordt in kaart gebracht waar de Wilde Zwijnen zich bevinden. De waarnemingen zullen altijd de ondergrens vormen van de werkelijke populatie. Bij een jaarlijks afschot van ongeveer 350 dieren is de werkelijk aanwezige populatie groter.

Dit is ook te herleiden uit het afschot van opeenvolgende jaren, waarbij ieder jaar weer ook oudere dieren geschoten worden die naar alle waarschijnlijkheid niet datzelfde jaar vanuit het buitenland zijn binnengekomen, dus vorige jaren ook al aanwezig moeten zijn geweest maar toen niet gesignaleerd zijn.

Uit de jaarlijkse inventarisatie door jachtaktehouders van zogeheten bijstaande varkens (de grootte van de groep waaruit 1 dier werd geschoten) lijkt de aanwezige populatie buiten de leefgebieden gemiddeld 2 tot 3 x het geschoten aantal dieren.

20-5.4 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid: Leefgebied

Aan de hand van tellingen, afschotcijfers, jaarrond waarnemingen, bijstaande dieren op moment van afschot, sporen, schademeldingen en valwildregistratie wordt in kaart gebracht hoe de populatie zich ontwikkelt. De waarnemingen zullen altijd de ondergrens vormen van de werkelijke populatie.

Daarnaast speelt het feit dat De Meinweg populatie deel uitmaakt van een grensoverschrijdende populatie met Duitsland een grote rol. Diverse onderzoeken tonen aan dat Wilde Zwijnen die zich eenmaal een leefgebied eigen hebben gemaakt niet over grote afstanden migreren, zelfs niet door kortdurende regelmatig terugkerende verstoringen zoals recreatie of jacht. Wel zoeken zij afhankelijk van de aard van de verstoring gedeeltes van het gebied op waar zij verwachten niet gestoord te worden.

De afstanden in De Meinweg tot de Duitse grens, waar het grootste deel van het leefgebied ligt, zijn echter dermate klein dat er zeker dieren zullen zijn die geregeld de grens zullen passeren (homerange gelegen aan beide zijden van de grens), en dus aan beide zijden van de grens geteld en/of geschoten kunnen worden.

Door de gegevens van de lange termijn te betrekken bij het populatiebeheer kan er door middel van trendanalyses gekeken worden hoe de populatie zich ontwikkelt in relatie tot het voedselaanbod, de weersomstandigheden en het afschot.

20-6 Beheer Leefgebied & Buiten Leefgebieden

In het kader van het beheer van de populatie Wilde Zwijnen in het leefgebied de Meinweg in de provincie Limburg worden in de beheerperiode de volgende type handelingen verricht:

- Preventieve (schadevoorkomende) maatregelen;
- Gewenste bijsturing van de populatie.

Bij het beheer van het Wild Zwijn spelen diverse factoren (voedselaanbod, weersomstandigheden voorjaar) een belangrijke rol. Zo kan deze effectiviteit in zeer goede mastjaren klein zijn, maar andersom ook groot in het geval van slechte mastjaren. Ook het feit dat het Meinweg gebied slechts een relatief klein deel uitmaakt van het totale grensoverschrijdende leefgebied, kan de effectiviteit van het beheer in het Leefgebied De Meinweg (Nederlandse leefgebiedsdeel) sterk beïnvloeden.

De toename van de recreatie in het Nationaal Park De Meinweg kan ervoor zorgen dat Wilde Zwijnen naar rustigere gebieden migreren. Ook perioden van droogte kunnen bepalend zijn voor de gewenste effectiviteit (de dieren komen meer naar de overgebleven natte plekken). Vanwege de veel ruimere jachtwet in het Duitse deel van het leefgebied kan het sterk wisselende afschot (bijvoorbeeld door grootschalige Duitse drijfjachten) ook een sterk tijdelijk effect hebben op de aantallen Wilde Zwijnen aan de ene of de andere kant van de grens.

De effectiviteit kan onder meer verhoogd worden door: de vaste afschotplaatsen met intervallen te bejagen, alleen bij goede windrichting vaste afschotplaatsen te gebruiken, niet ontweiden op afschotplaats. Daarnaast zal de mogelijkheid tot het inzetten van nachtzichtapparatuur en/of restlichtkijkers en/of geluiddemper (bij gebruik waarvan er minder verstoring is in het veld en de omgeving en het geweer daardoor in de praktijk vaker en effectiever inzetbaar is) bijdragen aan een effectiever beheer. Afschot van zieke en gebrekkige dieren moet overal jaarrond mogelijk zijn.

Buiten de leefgebieden in de provincie Limburg stelt de Faunabeheereenheid Limburg een schade-gestuurd beheer van Wilde Zwijnen voor in de geest van de GS visie gebaseerd op lokaal maatwerk gericht op het verminderen van de schade veroorzaakt door Wilde Zwijnen. Dit zal bereikt worden door diverse gecoördineerde gebiedsgerichte maatregelen, afgestemd op de lokale mogelijkheden en wensen.

De kans op inloop van Wilde Zwijnen van buiten de provincie blijft bestaan, en met de beschikbare middelen zal het waarschijnlijk niet mogelijk zijn om in geheel Limburg alle schades veroorzaakt door Wilde Zwijnen te voorkómen. Blijkens de GS visie zal echter bij een gecoördineerde schade gestuurde aanpak het behandelbedrag worden gecompenseerd. Nieuwe vestigingen zullen zoveel mogelijk worden voorkómen.

Er zal naar gestreefd worden om de mogelijke schade aan de landbouw en risico's voor de verkeersveiligheid zoveel mogelijk te beperken. Schade in gebieden waar tot nu toe nog geen schade was dient te worden voorkómen.

Een optimale regionale gebiedsgerichte en schade-gestuurde aanpak waarbij alle partijen ruimhartig samenwerken is daarbij essentieel. Alle partners in het buitengebied kunnen via een breed scala aan preventieve maatregelen inclusief afschot (op verschillende wijze in te vullen) de kans op schade in een gebied minimaliseren. Redelijkerwijs te verwachten schade aan landbouwbelangen en risico's voor de verkeersveiligheid worden echter zoveel mogelijk beperkt. In enkele WBE's heeft men goede ervaringen opgedaan met deze op samenwerking gebaseerde systematiek, dit zal verder uitgerold gaan worden. De volgende typen handelingen dan wel maatregelen spelen hierbij een rol:

- *Goede afstemming tussen lokale terreinbeheerders, (agrarische) grondgebruikers en jachtaktehouders;*
- *Inzet van preventieve (schadevoorkomende) maatregelen (waaronder strategische geplaatste rasters);*
- *Beter inzicht verkrijgen in de werkelijk aanwezige aantallen Wilde Zwijnen;*
- *Afschot, ondersteund met Nachtzichtapparatuur en/of Geluidsdemper;*
- *Inzet ontheffingen ook in de nachtelijke uren van Zon- en Feestdagen;*
- *Mogelijkheid tot het gebruik van vangkooien onderzoeken (mits verantwoord gebruik gewaarborgd is) en/of inzetten van andere maatregelen en/of verkennen van nieuwe methodes.*

20-6.1 Beheer Leefgebied & Buiten Leefgebieden: Afgelopen FBP periode

Ter voorkoming van schade aan boven vernoemde belangen waren in de afgelopen faunabeheerplanperiode diverse ontheffingen van kracht voor wat betreft het beheer van Wilde Zwijnen **buiten de leefgebieden**:

- *Basisontheffing inclusief stationair Kunstlicht & mobiel Kunstlicht Buiten Leefgebieden;*
- *Beperkte drukjacht (1op1 methode);*
- *Nachtzicht / restlicht apparatuur Wild Zwijn;*

Bijna alle geschoten Wilde Zwijnen zijn in de nachtelijke uren geschoten met kunstlicht of bij volle maan, omdat Wilde Zwijnen zich overdag bijna niet vertonen. Met de beperkte drukjacht zijn enkele pilots gehouden, maar in verband met de veiligheid en de aard van het terrein wordt deze ontheffing nog niet op veel plekken ingezet. In regionaal overleg zal bekeken worden of deze mogelijkheid lokaal vaker ingezet kan worden.

Voor het **leefgebied** de Meinweg was aanvullend aan de hierboven genoemde ontheffingen ook een ontheffing *Populatiebeheer Leefgebieden* beschikbaar. Er is vooralsnog één Wildbeheereenheid belast met het beheer, namelijk de WBE Roerstreek waarbinnen het gehele leefgebied gelegen is. Voor wat betreft het beheer in het 200 hectare grote stuk leefgebied gelegen in Meerlebroek wat deel uitmaakt van het totale Nederlands/Duitse leefgebied (8.000 hectare totaal, waarvan 2.000 in de Meinweg) zullen met de toekomstige beheerder van het gebied afspraken worden gemaakt over het te voeren (populatie-)beheer.

20-6.1.1 Beheer Leefgebied & Buiten Leefgebieden: Afgegeven Ontheffingen

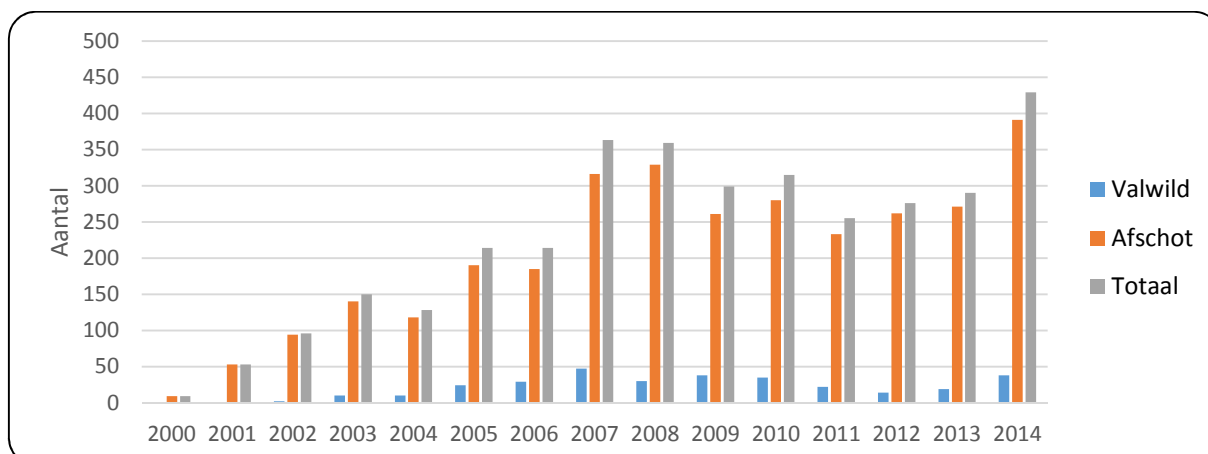
In *Tabel 20-6* wordt een overzicht gegeven van afgegeven ontheffingen (meestal aan WBE's, soms aan individuele grondgebruikers) per type in de afgelopen beheerperiode.

Ontheffing	2010	2011	2012	2013	2014
Basis & Regulier Afschot gemeld / totaal doorgeschreven)	19/36	20/36	20/36	25/36	24/37
Beperkte drukjacht Buiten Leefgebieden Afschot gemeld / totaal doorgeschreven)	0/35	1/36	2/36	2/36	1/35
Nachtzicht / restlicht Buiten Leefgebieden Afschot gemeld / totaal doorgeschreven)	-	-	1/4	5/9	6/11
Populatiebeheer Leefgebieden Afschot gemeld / totaal doorgeschreven)	1/1	1/1	1/1	1/1	1/1

Tabel 20-6: Overzicht afgegeven vergunningen Wilde Zwijnen Limburg (Afschot gemeld: Dat jaar aantal WBE dat afschot heeft gemeld op de Machtiging / Totaal doorgeschreven: totaal dat jaar geldige meerjarige Machtigingen)

20-6.1.2 Beheer Leefgebied & Buiten Leefgebieden: Uitgevoerde Maatregelen

In Afbeelding 20-2 wordt een overzicht gegeven van het afschot en valwild Buiten Leefgebieden.

Afbeelding 20-2: Ontwikkeling Afschot & valwild Wild Zwijn Buiten Leefgebieden Limburg 2000-2014

In Tabel 20-7 wordt een samenvattend overzicht gegeven van het aantal geschoten dieren met een ontheffing in de afgelopen beheerperiode in **Buiten Leefgebieden**, als ook het aantal Valwild Wilde Zwijnen (dood gevonden dieren, meestal na aanrijding). In Bijlage 20-2 wordt een meer gedetailleerd overzicht gegeven per Wildbeheereenheid per jaar.

Ontheffing	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Afschot	261	280	233	262	271	391
Valwild	38	35	22	14	19	38
Totaal	299	315	255	276	290	429

Tabel 20-7: Overzicht aantal gedode dieren & Valwild Wilde Zwijnen Limburg Buiten Leefgebieden 2009-2014

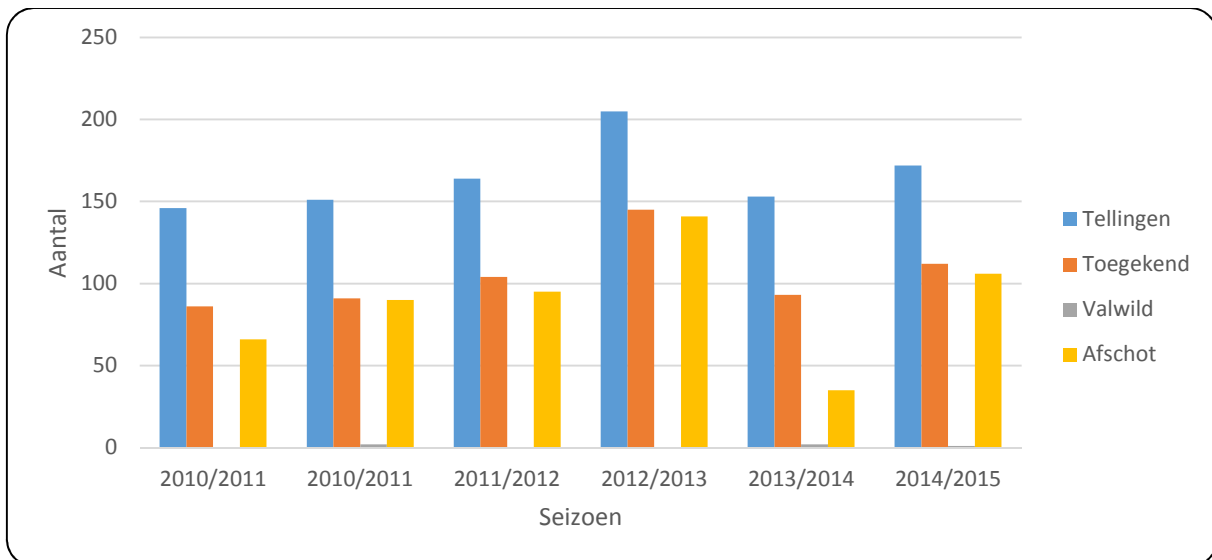
In Tabel 20-8 en Afbeelding 20-3 wordt een overzicht gegeven van het aantal geschoten dieren met een ontheffing in de afgelopen beheerperiode in de **Leefgebieden**, als ook het aantal Valwild Wilde Zwijnen (dieren dood na een verkeersongeluk of verdrinking).

	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Aanwastellingen	146	151	164	205	153	172
Toekenning	86	91	104	145	93	112
Valwild	0	2	0	0	2	1
Afschot	66	90	95	141	35*	106

* Door zachte winter met veel voeraanbod in de dekking kwamen de dieren niet bij de afschotplaatsen

Tabel 20-8: Telgegevens en Toekenningen Wild Zwijn Leefgebied 2009-2014

In de winter van 2013/2014 werden er gedurende enkele maanden nagenoeg geen Wilde Zwijnen geschoten omdat deze niet naar de voerplaatsen kwamen. Ondanks een verlenging van de afschotperiode werd daar de doelstelling niet gehaald. Dit leidde niet tot een hogere telling in het voorjaar daarop, waarschijnlijk omdat er in het Duitse deel voldoende afschot gerealiseerd werd.

Afbeelding 20-3: Geteld aantal Wilde Zwijnen, Toegekend Afschot (met ophoging), Valwild en Aantal gedode dieren in Leefgebied De Meinweg 2009-2014

20-6.2 Beheer Leefgebied & Buiten leefgebieden: Beheermaatregelen

20-6.2.1 Beheermaatregelen Leefgebied: Algemeen

Bij de uitvoering van het beheer in het **leefgebied Meinweg / Meerlebroek** zijn de volgende doelstellingen van belang:

- Grensoverschrijdende uitwisseling van gegevens en /of samenwerking;
- Bepaling van de standwildpopulatie;
- Leeftijdsbepaling afgeschoten Wilde Zwijnen;
- Deskundigheid bij het uitvoeren van het beheer;
- Inventarisatie voedselaanbod;
- Handhavend optreden afsluiting gemotoriseerd verkeer;
- Vergroting leefgebied of inrichten nieuwe leefgebieden bij aanleg nieuwe natuur.

20-6.2.2 Beheer Leefgebied & Buiten Leefgebied: Gewenste maatregelen

Voor de beheerperiode 2010-2015 werd **buiten de leefgebieden** géén instandhoudingsdoelstelling nagestreefd conform het landelijke en provinciale beleid. Hiertoe werden ontheffingen gevraagd voor het doden van Wilde Zwijnen met het geweer te voet of met de aanzit methode, met de mogelijkheid tot het gebruik van een beperkte hoeveelheid lokvoer.

Overige maatregelen omvatten het schemer en nachtelijk afschot met gebruik van kunstlicht (stationair of bewegend) en een beperkte vorm van drukjacht, aangevuld met een ontheffing voor het gebruik van restlicht- en/of nachtzichtapparatuur en/of geluiddemper.

Aanvullend zou voor de nieuwe beheerplanperiode ook tijdens de nachtelijke uren van zonen feest-dagen afschot mogelijk moeten worden, omdat daarmee het aantal nachten dat de ontheffing effectief gebruikt kan worden kan toenemen.

Verder wordt een uitgebreidere vorm van de drukjacht, de zogeheten bewegingsjacht (indien als middel beschikbaar), als optie beschouwd om lokaal de stand effectiever te kunnen verlagen.

Tenslotte zal ook onderzocht worden of het gebruik van vangkooien (mits gewaarborgd wordt dat het gebruik ervan niet tot onnodig lijden van gevangen dieren leidt) kan bijdragen aan het lokaal voorkomen van schade aan belangen door Wilde Zwijnen.

Middels een gecoördineerde gebiedsgerichte aanpak wordt gestreefd naar het sterk verminderen van de schade veroorzaakt door het Wild Zwijn in het landbouwgebied en het risico dat de soort oplevert voor het autoverkeer. Partners in de regio (grondeigenaren/-gebruikers, jachtsector, natuurbeheerders) werken hiertoe optimaal en ruimhartig samen.

In elk deelgebied waar schade door Wilde Zwijnen kan optreden wordt een gericht pakket aan maatregelen uitgevoerd (bijv. via plaatsing rasters, wildvoorzieningen langs wegen, afschot toegesneden op de gebiedssituatie, bijvoorbeeld ook door het meer inzetten van de beperkte drukjachtmethode, of het na gebleken geschiktheid eventueel inzetten van vangkooien) om schade(risico's) te minimaliseren. Uit de 'instrumentenkoffer' met een breed scala aan maatregelen kan per gebied geput worden. Breed draagvlak bij de partners is bij uitvoer van een specifieke maatregel die zich over percelen met meerdere grondgebruikers en/of beheerders uitstrekt echter altijd essentieel.

Voor het bestaande **leefgebied** wordt voor de beheerperiode 2015-2020 een voorgestelde stand van 60 dieren nagestreefd conform het provinciale beleid in de geslachtsverhouding 1:1 en een evenwichtige leeftijdsopbouw conform de regulatieplannen van de afgelopen faunabeheerplanperiode.

Voor het beheren van de populatie in het **leefgebied** worden ontheffingen gevraagd voor het doden van Wilde Zwijnen met het geweer door middel van aanzit of te voet, gebruikmakend van een beperkte hoeveelheid lokvoer, ook inzetbaar in de nachtelijke uren van zon- en feestdagen, aangevuld met een ontheffing voor het gebruik van restlichtkijker en/of nachtzichtapparatuur en/of geluidsdemper, en een beperkte vorm van drukjacht (1:1 methode) conform de richtlijnen van het ministerie en de provincie. Aanvullend zullen ook ontheffing voor gebruik Vangkooi en Bewegingsjacht (indien als middel beschikbaar) worden aangevraagd, zodat deze desgewenst regionaal ingezet kunnen worden.

20-6.2.3 Zieke en gewonde dieren (Valwildregeling)

Een deel van de vermindering van de populatie is toe te schrijven aan het zogeheten "Valwild". Er wordt door de Faunabeheereenheid Limburg gewerkt aan het opzetten van een registratiesysteem voor Valwild voor heel Limburg, zodat deze data nog nauwkeuriger kunnen worden (zie *Paragraaf 20-6.6*).

20-6.2.4 Maatwerk bij schade

Voor Wilde Zwijnen is een speciaal regionaal overlegcircuit opgestart (Lokaal Wilde Zwijnen Overleg) voor gebieden buiten de leefgebieden, waarin de lokale boeren, jachtaktehouders en terreinbeheerders met elkaar afspraken over het beheer in de praktijk maken. De komende beheerperiode zal dit verder doorgezet worden, waarbij per deelgebied door ruimhartige samenwerking het halen van de doelstelling van vermindering van schade aan landbouwgewassen en risico's voor de verkeersveiligheid zal worden nagestreefd. Blijkens de GS visie zal bij een gecoördineerde schade gestuurde aanpak het behandelbedrag worden gecompenseerd.

20-6.2.5 Maatwerk bij niet realiseren van de afschotaantallen Leefgebied

Indien uit telgegevens blijkt dat de voorjaarsstelling een te grote onderschatting was van de lopende het seizoen werkelijk waargenomen stand inclusief aanwas (bijvoorbeeld in mastrijke jaren gevolgd door zachte winters), en/of als het wenselijk is dat er al eerder begonnen wordt met het afschot jonge dieren omdat afschot later in het seizoen moeilijker te realiseren is, dan bestaat de mogelijkheid om de afschotperiode te verlengen (maximaal 2 maanden), en/of het opvolgende jaar de afschotperiode te vervroegen (maximaal 1 maand).

20-6.2.6 Plaats van Beheer

Op alle wettelijk toegestane locaties in geheel Limburg **buiten de leefgebieden**.

Op alle percelen binnen de huidige **leefgebieden**. In overleg, en middels de faunabeheer-overeenkomsten, kan besloten worden bepaalde gedeeltes niet bij het beheer te betrekken (refugia / rustgebieden, recreatief druk bezochte gebieden, omgeving woonhuizen e.d.).

20-6.2.7 Beheer Periodes

20-6.2.7.1 Beheer Periodes: Buiten Leefgebieden

Jaarrond, 24 uur per dag, ook tijdens nachtelijke uren van zon- en feestdagen, bij maanlicht of met behulp van kunstlicht-, restlicht- of nachtzichtapparatuur en/of geluiddemper, vangkooi (na gebleken geschiktheid), 1:1 drukjacht en/of bewegingsjacht (indien beschikbaar); in het geval van zieke en kreupele dieren, dan wel dieren die verkeersrisico's opleveren: Jaarrond, het gehele etmaal, ook op zon- en feestdagen.

20-6.2.7.2 Beheer Periodes: Leefgebied

Van 1 augustus tot en met 31 januari, voor wat betreft het gebruik van de ontheffing met kunstlicht en/of nachtzicht ook in de nachtelijk uren van zon- en feestdagen, zowel overdag als ook 's nachts bij maanlicht of met behulp van kunstlicht-, restlicht- of nachtzichtapparatuur en/of geluiddemper; in het geval van zieke en kreupele dieren, dan wel dieren die verkeersrisico's opleveren: Jaarrond, het gehele etmaal, ook op zon- en feestdagen. Eventueel met één of twee maanden extra verlenging of een vervroeging met 1 maand van het regulatiejaar erop aan te vragen indien de na-aanwas dit noodzakelijk maakt of indien uit de waarnemingen in het veld en de opgave van bijstaande varkens op het moment van afschot blijkt dat de aanwastelling een onderschatting was, en/of als het wenselijk is dat er al eerder begonnen wordt met het afschot jonge dieren omdat afschot later in het seizoen moeilijker te realiseren is. Optioneel ook gebruik van vangkooi (na gebleken geschiktheid), 1:1 drukjacht en/of bewegingsjacht (indien als middel beschikbaar).

20-6.2.8 Uitvoering Beheermaatregelen

De uitvoering van het beheer zal plaatsvinden zoals in de hieronder volgende paragrafen wordt beschreven.

20-6.2.8.1 Inventarisatie populatie: Buiten Leefgebieden

Aan de hand van afschotcijfers, waarnemingen (o.a. ook met IR-Wildcamera's), sporen, schademeldingen en valwildregistratie.

20-6.2.8.2 Inventarisatie populatie: Leefgebied

Jaarrond gegevens betreffende de populatieomvang worden verkregen door:

- *Gebruik waarnemingsformulieren;*
- *Opgave bijstaande varkens tijdens afschot;*
- *Afschotgegevens;*
- *Valwildregistratie;*
- *Indelen in deelgebieden met één rapporteur per deelgebied;*
- *Indien noodzakelijk geacht extra gecoördineerde tellingen.*

De kwaliteit van de inventarisaties vormt de basis van een goed Wild Zwijn beheer. De gegevens moeten objectief en representatief zijn. Doel is het zo juist mogelijk bepalen van de zomerstand (voorjaarsstand inclusief aanwas). Daarnaast moet de Faunabeheereenheid Limburg op gezette tijden informatie ontvangen over gegevens betreffende de populatieomvang en samenstelling gedurende het seizoen.

De nawinterstand en/of de voorjaarsstand is een rekenkundig gegeven, nl. het totaal van de zomerstand minus de regulatie.

De aanwastellingen vinden in de regel plaats vanaf vaste locaties. Dit is een betrouwbare werkwijze. De tellingen (2 opeenvolgende avondschemertellingen) worden gehouden in de maand juni en zijn bepalend voor het vaststellen van het afschot.

De uitvoerende Wildbeheereenheid (verantwoordelijk voor het beheer) kan voorstellen het toegewezen afschot mede naar aanleiding van het voortschrijdend inzicht gedurende het regulatieseizoen (onderbouwd) aan te passen.

De uitwerking van de verzamelde gegevens dient zorgvuldig te gebeuren. Het Wilde Zwijn is een hoog sociaal georganiseerde diersoort, waarbij een goed sociaal evenwicht wordt gewaarborgd door het aanwezig zijn van voldoende volwassen zeugen en keilers.

Hierbij is het van het grootste belang, dat het vastgestelde en verleende afschot wordt gerealiseerd. Bij de regulatie is “selectief afschot” essentieel, zodat ieder voorjaar weer een streefstand in de Meinweg is gerealiseerd van 20 zeugen, 20 keilers en 20 overlopers.

20-6.2.8.3 Meldingssysteem

Van elk Wild Zwijn dat geschoten wordt of anderszins sterft (dus ook valwild), wordt door de jachthouder een verplichte melding gedaan bij de provinciale Wilde Zwijn coördinator of diens vervanger, opdat de benodigde onderzoeken verricht kunnen worden (zie *Paragraaf 20-2.9.3*).

20-6.2.9 Methodiek Ontheffingen

20-6.2.9.1 Methodiek Ontheffingen: Buiten Leefgebieden

- *De Faunabeheereenheid Limburg (FBE) is houder van de Provinciale ontheffing;*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De FBE geeft toestemming ontheffinggebruik (machtiging) aan de WBE's;*
- *De WBE schrijft de ontheffing door aan de in de WBE uitvoerende jachtaktehouders in de vorm van een gebruikersmachtiging;*
- *Jachtaktehouders kunnen onder hun verantwoordelijkheid de gebruikersmachtiging doorschrijven aan andere jachtaktehouders;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

20-6.2.9.2 Methodiek Ontheffingen: Leefgebied

- *De Faunabeheereenheid Limburg (FBE) is houder van de Provinciale ontheffing;*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De Faunabeheereenheid geeft toestemming ontheffinggebruik (machtiging) aan de WBE's op basis van de jaarlijks in te dienen rapportage die voorafgaand aan de jaarlijkse beheerperiode ter goedkeuring aan de Faunabeheereenheid wordt ingediend;*
- *De houder van de door de Faunabeheereenheid doorgescreven ontheffing (coördinator) in de WBE schrijft de ontheffing door aan de in de WBE uitvoerende jachtaktehouders in de vorm van een gebruikersmachtiging;*
- *Jachtaktehouders kunnen onder hun verantwoordelijkheid de gebruikersmachtiging doorschrijven aan andere jachtaktehouders;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

20-6.2.9.3 Identificatie & Onderzoek

De provinciale Wild Zwijn coördinator verzorgt de verplichte bloed en/of weefselafname voor het monitoringsonderzoek Besmettelijke Dierziekten.

Door hem wordt de melding voorzien van alle relevante informatie omtrent het afschot of gevonden Valwild van het betreffende dier. Bedoeld zijn gegevens als Datum, Tijd, Locatie, Geslacht, Geschatte Leeftijd, Gewicht (ontweid), Conditie en eventuele Afwijkingen (lichamelijk of in het gedrag). De gegevens worden door de coördinator verwerkt en in Tabelvorm doorgegeven aan de Faunabeheereenheid Limburg.

20-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Voor deze diersoort geldt **buiten de leefgebieden** geen streven naar een duurzame staat van instandhouding. De duurzame staat van instandhouding wordt door de leefgebieden gewaarborgd.

De duurzame staat van instandhouding wordt in het **leefgebied** gewaarborgd, waarbij rekening wordt gehouden met het feit dat naar rato van beschikbaar grensoverschrijdend leefgebied zich 1/4 deel van de totale populatie zich in Nederland bevindt. De populatie zal op minimaal het berekende draagkrachtniveau worden gehouden in de geslachtsverhouding 1:1 en een evenwichtige leeftijdsopbouw conform de regulatieplannen van de afgelopen faunabeheerplanperiode. Gezien de beheerhistorie en de huidige ontwikkeling van de populatie mag worden geconcludeerd dat de duurzame staat van instandhouding niet negatief wordt beïnvloed door de voorgestelde beheermaatregelen.

20-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Voor de populatie Wilde Zwijnen in Limburg is afschot één van de sterftefactoren naast bijvoorbeeld ouderdom, sterfte ten gevolge van koude of voedseltekort, stroperij, aanrijdingen, verdrinking, ziekte en predatie (o.a. zeugen die hun jongen opeten na een strenge winter). De aanwas van de populatie is sterk afhankelijk van het jaarlijks wisselende voedselaanbod in de bossen (eikels, beukenootjes e.d., de zogeheten "mast"). Een mastarm jaar gevolgd door een lange strenge winter en een koud en nat voorjaar (met als gevolg veel uitval van jonge biggen) kunnen helpen de gewenste stand meer te benaderen.

De Faunabeheereenheid Limburg hoopt met de aanvullende aanvraag voor ontheffingen tot het gebruik van geluiddemper, vangkooi en bewegingsjacht (indien als middel beschikbaar) een grotere instrumentarium ter beschikking te krijgen, zodat effectiever kan worden gewerkt. Dit biedt de regionaal werkende groepen meer keuze om geschikte instrumenten in te zetten passend in hun werkgebied. Breed draagvlak bij de partners is bij uitvoer van een specifieke maatregel die zich over percelen met meerdere grondgebruikers en/of beheerders uitstrekt echter altijd essentieel.

20-6.4.1 Effectiviteit van de beheermaatregelen: Buiten Leefgebieden

Het afschot bevindt zich tot nu toe onder het niveau van de aanwas en de voortdurende immigratie uit België en Duitsland, mede waardoor de populatie langzaam toeneemt en zich meer en meer verspreid over een steeds groter deel van Limburg (zie *Bijlage 20-1*).

De methode van aanzitten al dan niet met kunstlicht is een zeer arbeidsintensieve methode. Een snelle inventarisatie levert op dat gemiddeld 40 tot 100 uur (10 tot 25 nachten; afhankelijk van de dichtheid van de populatie en de gesteldheid van het terrein) gezeten moet worden voordat er een Wild Zwijn geschoten kan worden.

Omdat de effectiviteit van het beheer ook sterk samenhangt met de immigratie van Wilde Zwijnen uit België en Duitsland wordt overleg met deze partijen nagestreefd. Gestreefd wordt naar een internationale uitwisseling van gegevens en naar een onderling afstemmen van het beheer voor deze diersoort.

20-6.4.2 Effectiviteit van de beheermaatregelen: Leefgebied

Het afschot bevindt zich tot nu toe goed op het niveau van de aanwas, eventuele immigratie uit Duitsland kan echter een complicerende factor zijn. Een goed jaarrond waarnemingssysteem (met eventueel een aanvullende telling in maart) kan hiervoor compenseren. De methode van bersen of aanzitten is een zeer arbeidsintensieve methode. Een inventarisatie toont aan dat gemiddeld 30 tot 50 uur (8 tot 14 nachten; afhankelijk van de dichtheid van de populatie en de gesteldheid van het terrein) gezeten moet worden voordat er een Wild Zwijn geschoten kan worden.

Indien door middel van tellingen, waarnemingen en/of argumenten onderbouwd, zal een verruiming van de afschotperiode (voorafgaand en aansluitend aan de reguliere periode; of voorafgaand aan de volgende periode), een effectiever beheer mogelijk maken.

Omdat de effectiviteit van het beheer ook sterk samenhangt met de immigratie van Wilde Zwijnen uit Duitsland wordt overleg met deze partijen nagestreefd. Gestreefd wordt naar een internationale uitwisseling van gegevens en op termijn naar onderling afstemmen van het beheer voor deze diersoort.

Voor de komende beheerperiode is het afschot gelijkgesteld aan de aanwas, hierin bij de realisatie inbegrepen de andere sterftefactoren. Het resultaat van deze maatregel en de uitvoering is dat de stand zich stabiliseert op het niveau van de berekende draagkracht.

De te verwachten effecten zijn:

- *Voorkomen van stress omdat de draagkracht niet wordt overschreden en het afschot volledig gericht is op een zo natuurlijk mogelijke populatiestructuur;*
- *Verdere ontwikkeling van het beheer van de populatie in de leefgebieden in Limburg op basis van centraal gecoördineerd gegevensbeheer in de Faunabeheereenheid Limburg en overleg met de buurlanden en/of provincies;*
- *De Faunabeheereenheid Limburg adviseert om indien er een toename is van lokale schade aan andere erkende belangen, het afschot te focussen op de gebieden rond de knelpunten en het in samenwerking met de overheden en terreineigenaren treffen van maatregelen.*

20-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4.

20-6.6 Monitoring

Zie 20-6.2.8.1 t/m 3 & 6.2.9.3.

20-7 Analyse & Conclusies

20-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

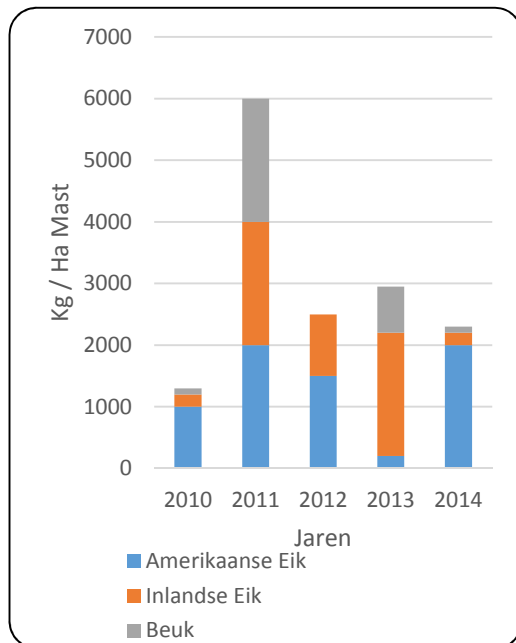
Gedurende de afgelopen faunabeheerplanperiode nam het aantal Wilde Zwijnen (buiten het formeel begrensde leefgebied) sterk toe, zowel in aantal als verspreiding. De visie op deze ontwikkeling vanuit de diversie fracties binnen de Faunabeheereenheid Limburg was divers. Er was de wens van de fractie TBO's tot het realiseren van meer ruimte voor Wilde Zwijnen in Limburg, en de wens van de fractie Landbouw om juist het aantal Wilde Zwijnen (buiten het leefgebied) tot nul te blijven reduceren.

Tevens onderschreven alle fracties het standpunt dat schades ontstaan door Wilde Zwijnen (ondanks voldoende inspanning van de lokale jachtaktehouders) op adequate wijze vergoed dienen te worden. Dit was tevens belangrijk voor het creëren dan wel behouden van draagvlak voor een aangepaste beheerstrategie.

Daarnaast is de Faunabeheereenheid Limburg gevraagd om de visie van GS Limburg (zie *Bijlage 20-7*) te verwerken in dit faunabeheerplan.

Het aantal aangereden en geschoten Wilde Zwijnen fluctueerde maar leek zich te stabiliseren, doch lijkt aan het einde van de afgelopen faunabeheerplanperiode te stijgen, nadat het enkele jaren een dalende lijn vertoonde.

In 2013 was er in de bossen veel voedsel beschikbaar voor de Wilde Zwijnen, en ook najaar 2014 was er een redelijk aanbod aan eikels en beukenootjes beschikbaar, wat gecombineerd met de zeer zachte winter in potentie tot een groei van de lokale populaties Wilde Zwijnen kon leiden. Op 1 juni 2015 was er sinds de start van de registratie een record aantal Wilde Zwijnen geschoten in vergelijking met eerdere vergelijkbare periodes (1 augustus 2014 - 1 juni 2015: 545 dieren; 1 jan - 1 juni: 300 dieren). Zie *Afbeelding 20-4* voor een grafische weergave van het voedselaanbod in de bossen.

Afbeelding 20-4: Mastgrafiek voor Limburg: beschikbare kg/hectare van diverse boomvruchten (Bron: Faunafonds)

Ook komen er nu Wilde Zwijnen voor in gebieden waar dat tot voor kort nog niet zo was (Stramproy / Weert: uit België; Venray nabij Ysselsteyn: vanuit Brabant).

Daar waar men gebruik maakt van de ontheffing voor een nachtkijker worden zeer goede resultaten behaald. Met name het laatste jaar wordt deze meer en meer aangevraagd en ingezet: in 2013 werden buiten de leefgebieden 7 dieren met nachtzicht geschoten (2,6%), in 2014 36 dieren (9,2%).

De 1:1 drukjacht ontheffing werd nauwelijks aangevraagd of gebruikt, omdat het in de praktijk niet werkbaar bleek: het was lastig om geschikte terreinen te vinden, en de Wilde Zwijnen komen met slechts enkele drukkers en jagers niet voldoende in beweging om dit zinvol toe te kunnen passen.

Een uitgebreidere vorm van drukjacht, de zogeheten bewegingsjacht (waarbij een beperkt aantal personen zich rustig en langzaam in een groter gebied door het veld begeven en er op diverse plekken mensen op hoogzitten zitten te wachten totdat de Wilde Zwijnen zich voorzichtig van de ene naar de andere dekking begeven) is een mogelijkheid om de effectiviteit van beheer te vergroten. Er zijn mogelijk meer locaties beschikbaar, waar deze methodiek kan worden toegepast. De Faunabeheereenheid Limburg vraagt om deze vorm van beheer als instrument mogelijk te maken, onder de huidige wet is dit nog niet toegestaan. In de Lokale Wild Zwijn Overleggen kan dan bekeken worden of dit middel, mits er regionaal draagvlak voor bestaat, zal worden ingezet.

Het lijkt er op dat in de huidige beheerpraktijk met de huidig beschikbare middelen buiten het leefgebied Meinweg / Meerlebroek niet alle schades veroorzaakt door Wilde Zwijnen voorkómen kunnen worden. De aantallen leken afgelopen jaren stabiel, maar in 2014 en de eerste helft van 2015 was er een duidelijke toename. De geografische verspreiding neemt jaarlijks toe. Uitbreiding van de beschikbare middelen is zinvol; daarnaast zal een (nog) beter overleg tussen partners in het gebied tot een effectiever beheer moeten leiden (zoals dit al in enkele WBE's wordt toegepast). Geluidsdempers, ontheffinggebruik in de nachtelijke uren van zon- en feestdagen, vangkooien (na gebleken geschiktheid) en bewegingsjacht (indien als middel beschikbaar) zijn middelen welke het beheer mogelijk effectiever kunnen maken.

20-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen: Buiten Leefgebieden

- *Voorop staat dat een goed beheer grotendeels zou moeten voorkómen dat er een overmaat aan schade door Wilde Zwijnen ontstaat, niet alleen qua verkeersveiligheid, maar ook voor de landbouw;*
- *Vastgesteld kan worden dat, ondanks alle beheerinspanningen de afgelopen jaren de Wilde Zwijnen populatie in Limburg buiten het Leefgebied De Meinweg / Meerlebroek in aantal en verspreiding gestaag toeneemt;*

- Zoals ook in andere landen van Europa waargenomen is, laat een zich eenmaal gevestigde populatie Wilde Zwijnen zich niet eenvoudig terugdringen, zeker niet na een aantal voedselrijke jaren waarin de stand in korte tijd snel kan groeien;
- Het najaar is bij uitstek de tijd dat Wilde Zwijnen gaan trekken. Daarbij kunnen zij wegen gaan oversteken, met een verhoging van het risico op (bijna-)aanrijdingen als gevolg.
- Na maanden in grote aaneengesloten gebieden met maïs geschild en gefoerageerd te hebben, verdwijnen met de naderende winter steeds meer van die percelen in de maïskneuzer. Deze verdwijning van dekking is ook een reden dat de Wilde Zwijnen gaan trekken naar gebieden waar nog wel dekking is;
- Gezien het gevarieerde landschap van Limburg is het voor Wilde Zwijnen relatief eenvoudig om zich onder dekking van diverse bosschages en (in de zomer) van de graan- en maïsvelden door geheel Limburg te verplaatsen nadat zij vanuit België of Duitsland zijn binnengekomen;
- Met de nu beschikbare mankracht en middelen van de vrijwillige jachtaktehouders blijkt het niet mogelijk om de Wilde Zwijnen stand zodanig terug te brengen dat landbouwschade en verkeersrisico's geheel zijn te voorkómen;
- Gemiddeld kost het buiten het leefgebied een jachtaktehouder 40 tot 100 uur om één Wild Zwijn te schieten. Dit gebeurt optimaal 's nachts bij volle maan en een onbewolkte hemel, een situatie die in Nederland niet regelmatig voorkomt. Het gebruik van een nachtzicht- of restlicht-apparatuur (waarmee ook op bewolkte nachten gewerkt kan worden) heeft in ieder geval tot een betere tijd/resultaat-verhouding geleid.
- Mogelijk kan met het gebruiken van een geluiddemper er minder verstoring optreden in het veld en de omgeving, waardoor het geweer vaker en effectiever kan worden ingezet.

20-7.3 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg: Leefgebied

- Afhankelijk van het voedselaanbod (en eventuele immigratie vanuit of emigratie naar Duitsland) kan de zomerstand variëren van 80 tot 240 dieren. Tot nu toe is het afschot bijna altijd gerealiseerd, zij het soms met verlenging van de reguliere regulatie periode (in het FBP 2010-2015 was deze 1 augustus tot en met 31 januari);
- Gemiddeld kost het een jachtaktehouder 30 tot 50 uur om één Wild Zwijn te schieten. Dit gebeurt optimaal 's nachts bij volle maan en een onbewolkte hemel, een situatie die in Nederland niet regelmatig voorkomt. Mogelijk dat een uitgebreider gebruik van nachtzicht of restlicht-apparatuur (waarmee ook op bewolkte nachten gewerkt kan worden) en/of geluiddemper tot een betere tijd/resultaat-verhouding leidt, omdat dan sneller een verantwoord schot afgegeven kan worden (betere selectie en herkenning, meer trefzekerheid);
- Mogelijk kan met het gebruiken van een geluiddemper er minder verstoring optreden in het veld en de omgeving, waardoor het geweer vaker en effectiever kan worden ingezet.
- Door een verlenging van de regulatieperiode met een eventuele verlenging of vervroeging zal het eenvoudiger worden om in voedselrijke jaren, na sterke immigratie vanuit Duitsland en/of bij onder-tellingen de gewenste stand te bereiken;
- Onderhoud en plaatsing van een goed zwijnen-kerend raster is belangrijk voor de preventie van schade aan landbouwpercelen gelegen in en/of nabij het leefgebied.

20-7.4 Oplossingsrichtingen: Buiten Leefgebieden

- Ingestoken zal worden op een schade gestuurde aanpak, waarbij bekend is dat met de huidige stand van zaken ten aanzien van inloop uit het buitenland en de beschikbare mensen en middelen er niet voorkómen kan worden dat er ergens schade zal optreden;
- Intensiveren van lokale overleggen om knelpunten te signaleren en snel middels maatwerk op te lossen. In deze overleggen wordt onder voorzitterschap van de Faunabeheereenheid Limburg praktische afspraken gemaakt tussen de lokale vertegenwoordigers van de Fracties Landbouw, Jacht en TBO's aangaande de bestrijding van problemen door Wilde Zwijnen (via mitigerende maatregelen, afschot of anderszins);

- *Ontheffing voor Vangkooi, Geluiddemper, ontheffinggebruik in de nachtelijke uren van zon- en feestdagen en Bewegingsjacht (indien beschikbaar) verwerven, zodat deze desgewenst (mits draagvlak binnen bovengenoemde lokale overleggen aanwezig is) via maatwerk ingezet kunnen worden;*
- *Ontheffingen voor eventuele andere nieuwe middelen en/of methoden verwerven;*
- *In bepaalde gebieden waar na afstemming in het gecoördineerd lokaal overleg in het kader van het schade gestuurde beheer besloten wordt dat de schade risico's zo laag mogelijk moeten zijn in verband met de verkeersveiligheid en/of schade aan landbouwbelangen (zoals gewasschade en/of het risico op de verspreiding van besmettelijke dierziekten), kan de komende beheerperiode middels een pilot bekeken worden of dat haalbaar is om zo meer zekerheid te hebben dat de vrij levende populatie stuurbaar en beheersbaar is. Gekeken kan worden of middels extra coördinatie en/of bijvoorbeeld extra inzet van nachtkijkers en/of IR-Wildcamera's (eventueel deels gefinancierd door de provincie) of andere middelen (vangkooi of vangkraal om te beoordelen of dit geschikte middelen zijn) betere resultaten te behalen zijn. Aan het gebruik van vangmiddelen als vangkraal of vangkooi zullen wel strikte voorwaarden verbonden zijn om te waarborgen dat alle handelingen binnen de grenzen van dierenwelzijn blijven, maar het kan dan een benodigd aanvullend middel om bijvoorbeeld lokaal nieuwe vestigingen te voorkomen of als calamiteiten oplossing zal bekeken worden.*

20-7.5 Wenselijkheid tot Beheer Leefgebied & Buiten Leefgebieden

Indien **buiten de leefgebieden** géén beheer meer uitgevoerd zou worden is naar verwachting een sterkere toename in verspreiding en aantal Wilde Zwijnen in Limburg het gevolg, met een navenante stijging van schades aan landbouwgewassen, een toename van de risico's voor de verspreiding van besmettelijke veeziekten en een toename van de risico's voor de verkeersveiligheid. De Faunabeheereenheid Limburg vindt dit in zijn algemeenheid ongewenst, en kiest voor het onbeperkt lokaal kunnen verlagen van de stand van Wilde Zwijnen buiten de leefgebieden.

De Faunabeheereenheid Limburg streeft naar het beheeren van de Wilde Zwijnen populatie naar draagkracht in de huidige **leefgebieden**. Hierbij wordt een gezonde populatie opbouw bereikt, en de schade aan de erkende belangen zoveel mogelijk beperkt en/of voorkomen.

20-7.6 Doelstellingen

20-7.6.1 Doelstellingen: Buiten Leefgebieden

- *Buiten de leefgebieden onbeperkt ingrijpen in de stand waar dat vanuit daadwerkelijke schades dan wel belangrijke schaderisico's gewenst is;*
- *Door gebiedsgericht lokaal maatwerk zorgen dat schades voorkómen dan wel beperkt worden;*
- *Mogelijkheden voor betere regulatiemethoden verwerven;*
- *Ontheffingen voor nieuwe middelen en/of methoden verwerven.*

20-7.6.2 Doelstellingen: Leefgebieden

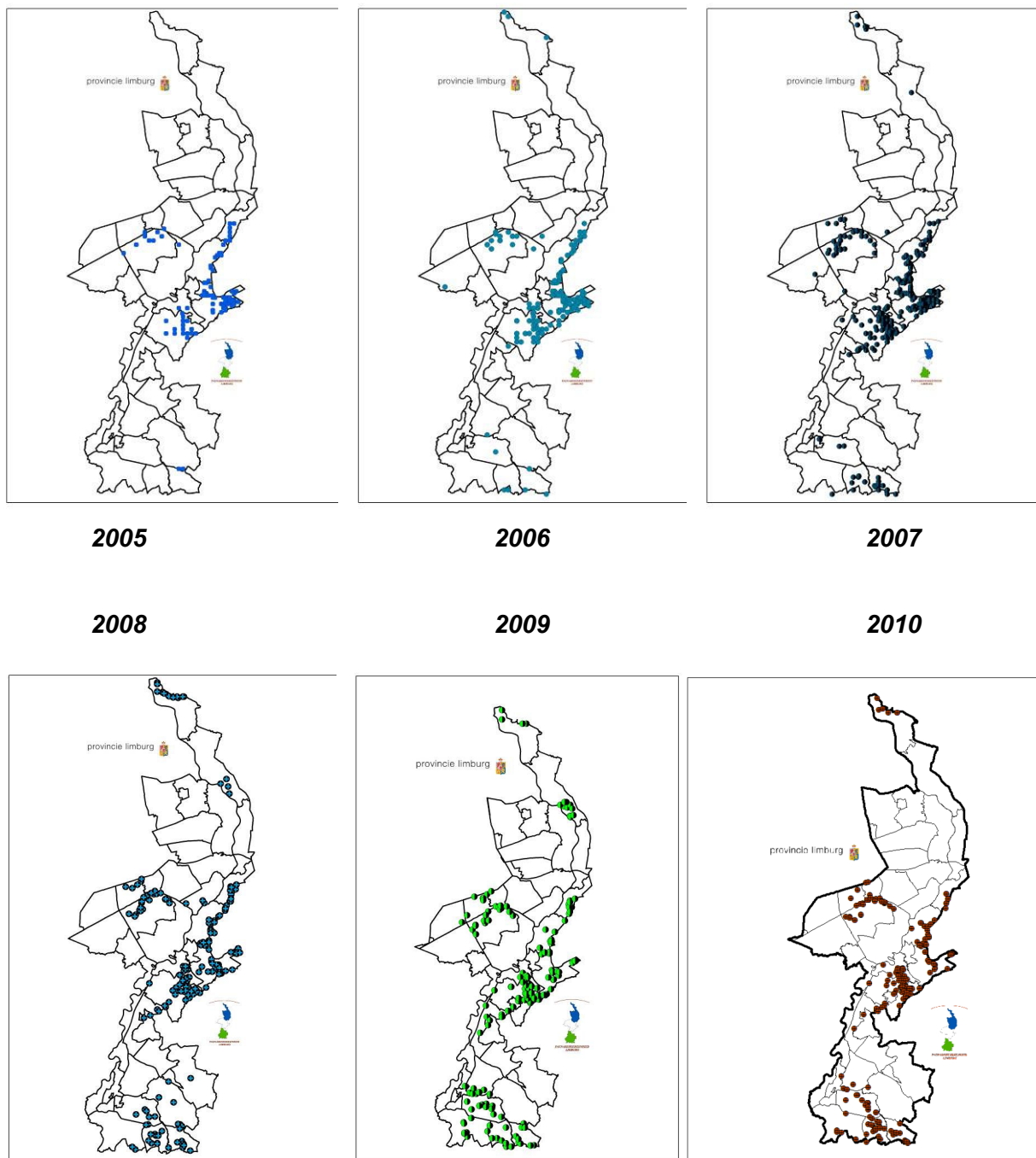
- *Het Wilde Zwijn dient in Leefgebied De Meinweg beheerd te worden, zoals aangegeven in het onderhavige Faunabeheerplan en de jaarlijks door de WBE Roerstreek op te stellen motivatie voor het Wild Zwijn regulatieplan;*
- *Er dient naar een optimale stand gestreefd te worden waarbij overleg met de aangrenzende Duitse jachtaktehouders gewenst is voor een evenwichtige opbouw van deze stand;*
- *Het bewaren van de gewenste stand gebaseerd op de draagkracht berekening, waarbij rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van voldoende gevarieerd voedselaanbod en voldoende dekking. Voorts worden hierin meegenomen de belangen van de grondgebruikers en Terrein Beherende Organisaties, de veiligheid van de weggebruikers, de intrinsieke waarde en rust van en voor het dier;*

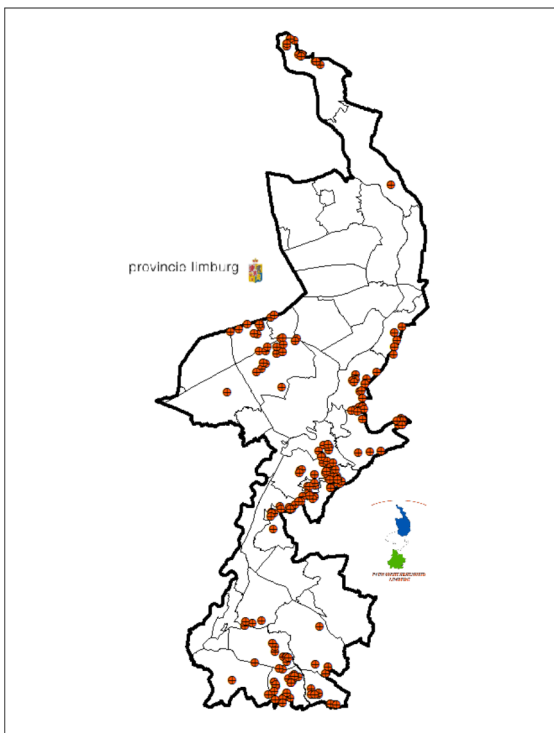
- *Voor het bestaande leefgebied wordt voor de beheerperiode 2015-2020 een voorgestelde stand van 60 dieren nagestreefd conform het provinciale beleid in de geslachtsverhouding 1:1 en een evenwichtige leeftijdsopbouw conform de regulatieplannen van de afgelopen faunabeheerplanperiode;*
- *Door maatwerk zorgen dat schades voorkomen worden;*
- *Mogelijkheden voor betere regulatiemethoden verwerven.*

20-8 Referenties

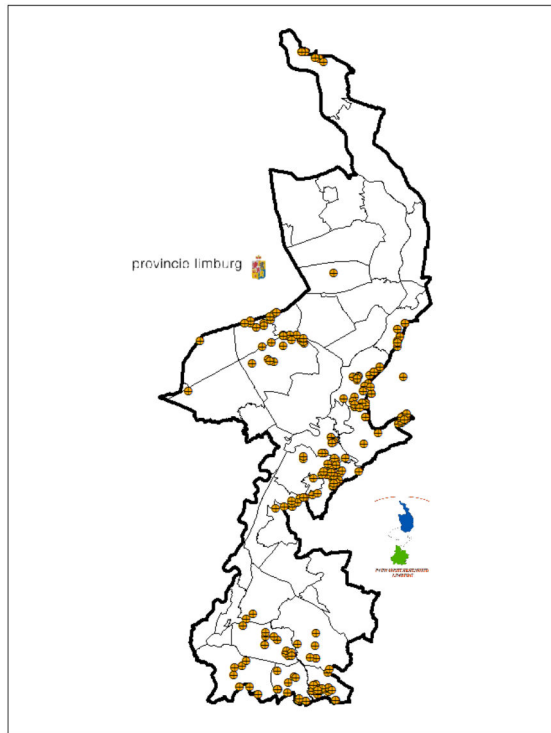
- *Groot Bruinderink, G et al: Ex ante evaluatie van maatwerk beheer van Wilde Zwijnen. Alterra rapport 9 dec 2009*
- *Lenders, A.J.W en P.W.A.M. Janssen : Populatieontwikkelingen bij Adders en Wilde Zwijnen. Natuurhistorisch Maandblad Februari 2010, 92/2, Blz 27-37*

Bijlage 20-1: Verspreiding Wild Zwijn Limburg 2005-2014 (Afschot & Valwild)

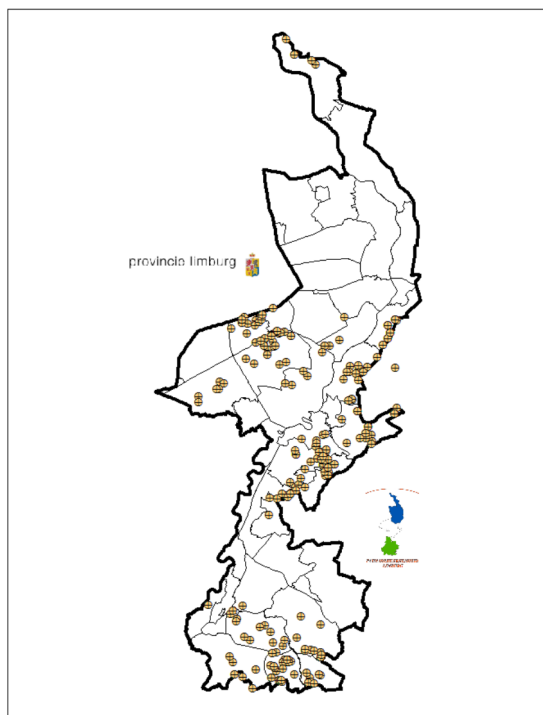

2011

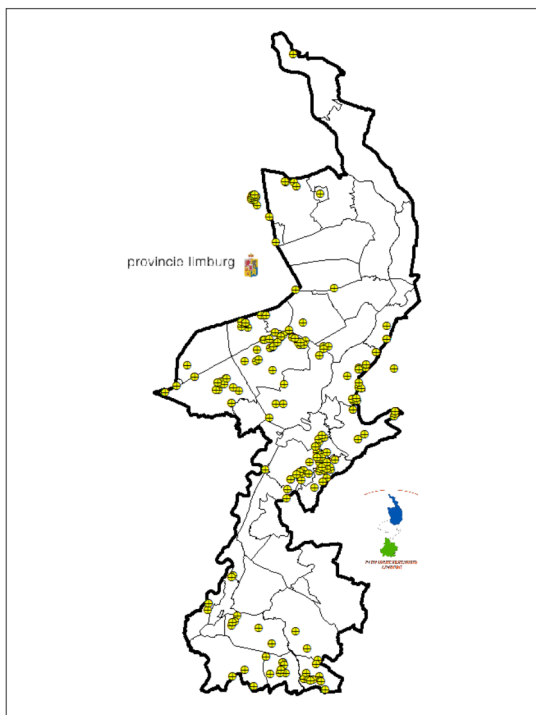

2012

2013

2014

Bijlage 20-2: Gegevens Wild Zwijn Beheerperiode 2010-2014: Buiten Leefgebieden

Oorzaak	WBE 2010	Subtotaal	Oorzaak	WBE 2010	Subtotaal
Afschot	Annendaal	50	Verkeer	Annendaal	5
Afschot	Beekdal	10	Verkeer	Beekdal	9
Afschot	Eendracht	7	Verkeer	Geuldal	1
Afschot	Geuldal	19	Verkeer	Grenslaan	1
Afschot	Grenslaan	25	Verkeer	Heuvelland	4
Afschot	Groote Peel	3	Verkeer	Land van Horn	1
Afschot	Heuvelland	24	Verkeer	Maas en Niers	1
Afschot	St Hubertus Meijel	1	Verkeer	Maas en Roer	1
Afschot	Land van Horn	1	Verkeer	Roerstreek	4
Afschot	Maas en Niers	12	Verkeer	Swalm.Reuver	2
Afschot	Maas en Roer	18	Verkeer	Swentibold	1
Afschot	Maasterras	19	Verkeer	Waterbloem	4
Afschot	Meerssen	1	Verkeer	WBE Meijel	1
Afschot	Roerstreek	34			
Afschot	Savelsbos	7			
Afschot	Susteren E.O.	9			
Afschot	Swalm.Reuver	28			
Afschot	Swentibold	1			
Afschot	Waterbloem	43			
Totaal Afschot		315	Totaal Valwild		35

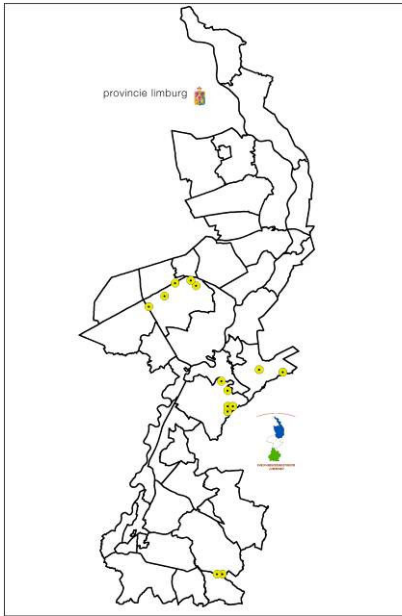
Oorzaak	WBE 2011	Subtotaal	Oorzaak	WBE 2011	Subtotaal
Afschot	Annendaal	39	Verkeer	Annendaal	5
Afschot	Beekdal	5	Verkeer	Eendracht	2
Afschot	Eendracht	8	Verkeer	Groote Peel	2
Afschot	Geuldal	10	Verkeer	Heuvelland	6
Afschot	Grenslaan	12	Verkeer	Roerstreek	2
Afschot	Groote Peel	6	Verkeer	Savelsbos	1
Afschot	Heuvelland	35	Verkeer	St Hubertus Meijel	2
Afschot	St Hubertus Meijel	6	Verkeer	Voerendaal	1
Afschot	Bergen	1	Verkeer	Waterbloem	1
Afschot	Maas en Niers	18			
Afschot	Maas en Roer	6			
Afschot	Maasterras	10			
Afschot	Helden	1			
Afschot	Roerstreek	13			
Afschot	Savelsbos	2			
Afschot	Susteren E.O.	8			
Afschot	Beesel Reuver Swalmen	27			
Afschot	Swentibold	6			
Afschot	Voerendaal	2			
Afschot	Waterbloem	17			
Totaal Afschot		232	Totaal Valwild		22

Oorzaak	WBE 2012	Subtotaal	Oorzaak	WBE 2012	Subtotaal
Afschot	Annendaal	39	Verkeer	Annendaal	2
Afschot	Beekdal	2	Verkeer	Beesel Reuver Swalmen	1
Afschot	Beesel ReuverSwalmen	33	Verkeer	Geuldal	1
Afschot	Eendracht	7	Verkeer	Grenslant	1
Afschot	Geuldal	15	Verkeer	Hubertus Meijel	1
Afschot	Grenskant	1	Verkeer	Roerstreek	2
Afschot	Grenslant	20	Verkeer	Savelsbos	1
Afschot	Groote Peel	9	Verkeer	Voerendaal	2
Afschot	Heuvelland	12	Verkeer	Waterbloem	3
Afschot	Hubertus Meijel	7			
Afschot	Maas en Niers	10			
Afschot	Maas en Roer	11			
Afschot	Maasterras	21			
Afschot	Oude Graaf	1			
Afschot	Roerstreek	31			
Afschot	Savelsbos	9			
Afschot	Sevenum	1			
Afschot	Susteren E.O.	8			
Afschot	Voerendaal	6			
Afschot	Waterbloem	19			
Totaal Afschot		262	Totaal Valwild		11

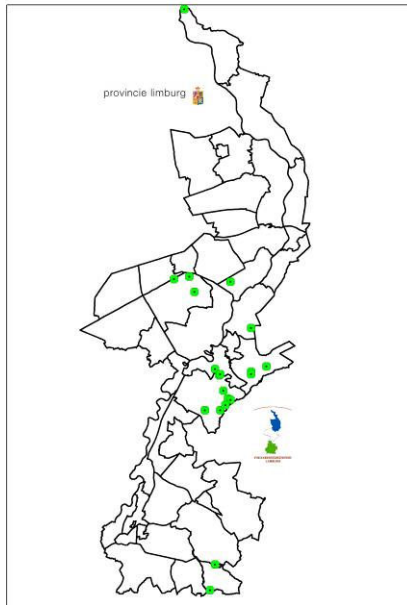
Oorzaak	WBE 2013	Subtotaal	Oorzaak	WBE 2013	Subtotaal
Afschot	Annendaal	51	Verkeer	Annendaal	3
Afschot	Beekdal	1	Verkeer	Grenskant	1
Afschot	Beesel ReuverSwalmen	23	Verkeer	Grenslant	1
Afschot	Eendracht	3	Verkeer	Groote Peel	3
Afschot	Everlose Beek	1	Verkeer	Heuvelland	5
Afschot	Geuldal	12	Verkeer	Savelsbos	2
Afschot	Graafschap Kessel	2	Verkeer	Waterbloem	4
Afschot	Grenskant	5			
Afschot	Grenslant	8			
Afschot	Groote Peel	11			
Afschot	Helden	3			
Afschot	Heuvelland	24			
Afschot	Hubertus Meijel	7			
Afschot	Land van Horne	7			
Afschot	Maas en Niers	5			
Afschot	Maas en Roer	6			
Afschot	Maasterras	23			
Afschot	Maasvallei	1			
Afschot	Meerssen	1			
Afschot	Roerstreek	23			
Afschot	Savelsbos	4			
Afschot	Susteren E.O.	9			
Afschot	Swentibold	1			
Afschot	Voerendaal	12			
Afschot	Waterbloem	27			
Totaal Afschot		270	Totaal Valwild		19

Oorzaak	WBE 2014	Subtotaal	Oorzaak	WBE 2014	Subtotaal
Afschot	Annendaal	48	Oorzaak	WBE	Subtotaal
Afschot	Beekdal	2	Verkeer	Annendaal	3
Afschot	Beesel Reuver Swalmen	42	Verkeer	Everlose beek	1
Afschot	Eendracht	15	Verkeer	Geuldal	3
Afschot	Geuldal	11	Verkeer	Graafschap Kessel	1
Afschot	Graafschap Kessel	1	Verkeer	Grenskant	6
Afschot	Grenskant	31	Verkeer	Grensland	1
Afschot	Grensland	24	Verdronken	Groote Peel	7
Afschot	Groote Peel	14	Verkeer	Hubertus Meijel	1
Afschot	Helden	3	Verkeer	Land van Horne	5
Afschot	Heuvelland	18	Verkeer	Maasvallei	2
Afschot	Hondskerk	1	Verkeer	Roerstreek	1
Afschot	Hubertus Meijel	10	Verkeer	Savelsbos	2
Afschot	Land van Horne	8	Verkeer	Susteren e.o.	1
Afschot	Maas en Niers	6	Verkeer	Waterbloem	3
Afschot	Maas en Roer	17			
Afschot	Maasterras	31			
Afschot	Maasvallei	7			
Afschot	Meerssen	1			
Afschot	Oude Graaf	1			
Afschot	Roerstreek	14			
Afschot	Savelsbos	12			
Afschot	Susteren E.O.	6			
Afschot	Voerendaal	9			
Afschot	Waterbloem	60			
Totaal Afschot		391	Totaal Valwild		38

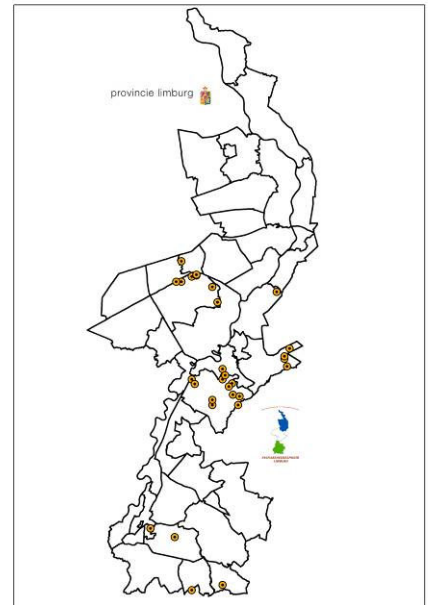
Bijlage 20-3: Overzicht Valwild Wild Zwijn Limburg 2005-2014

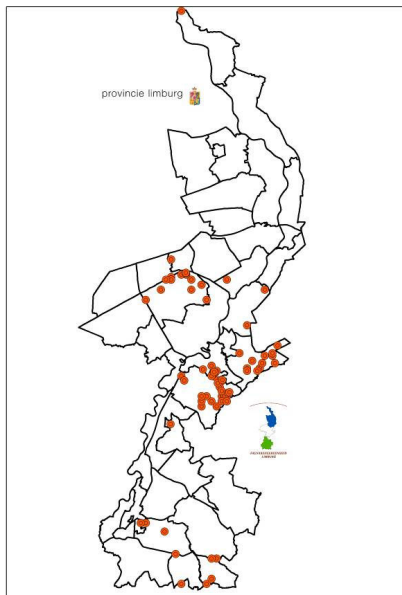
2005

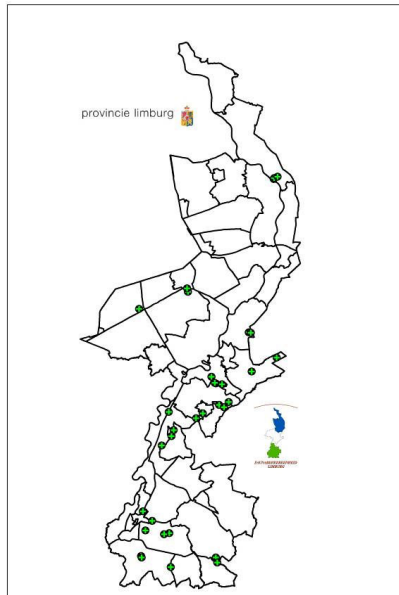
2006

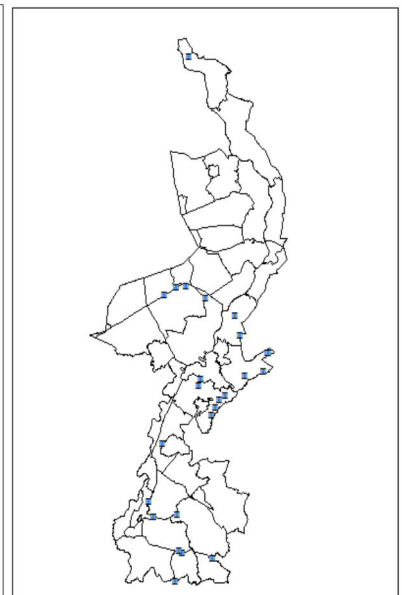
2007

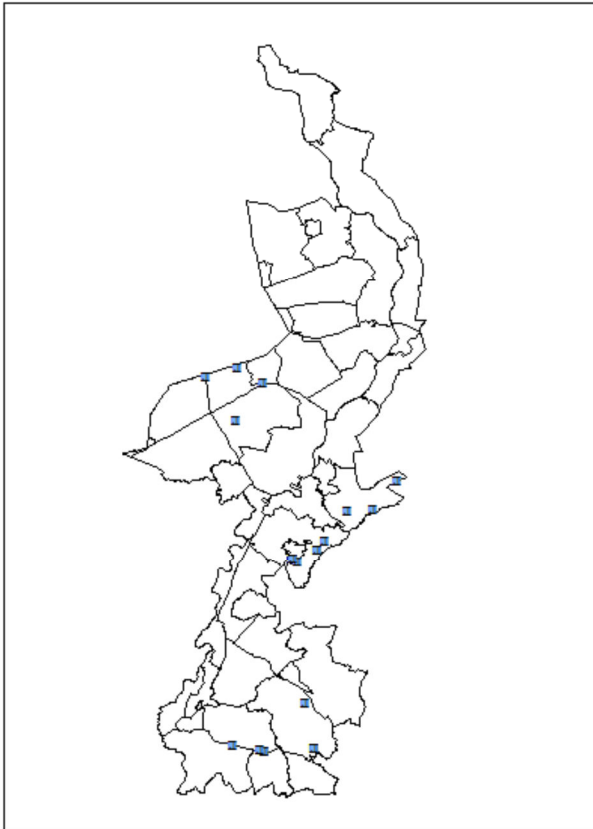
2008

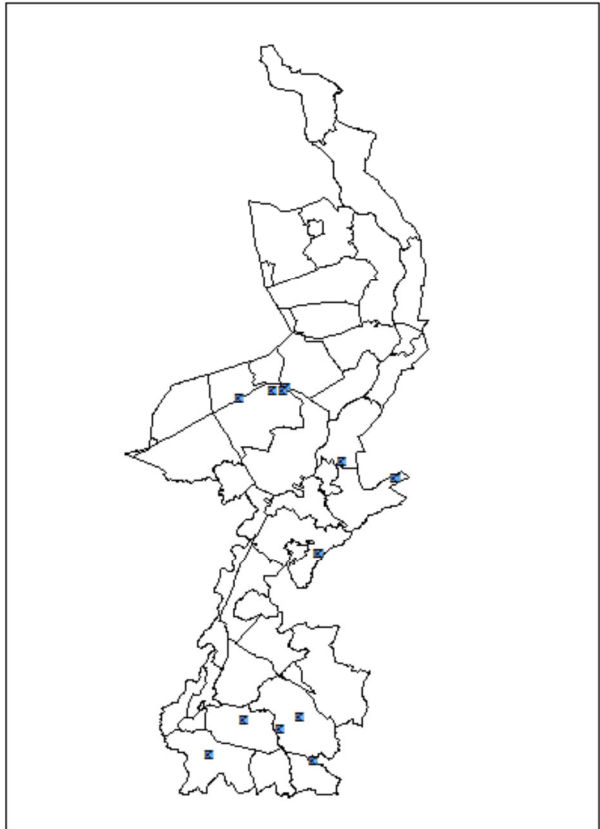
2009

2010

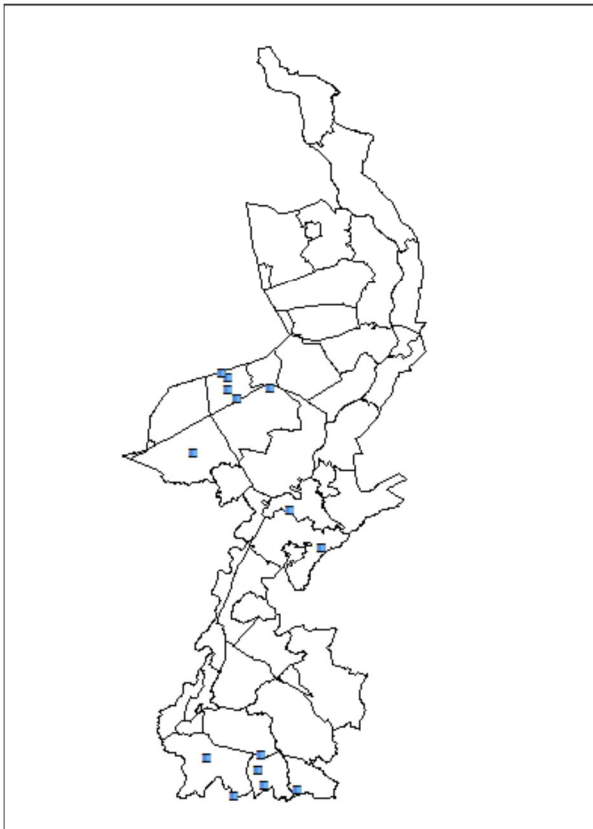

2011

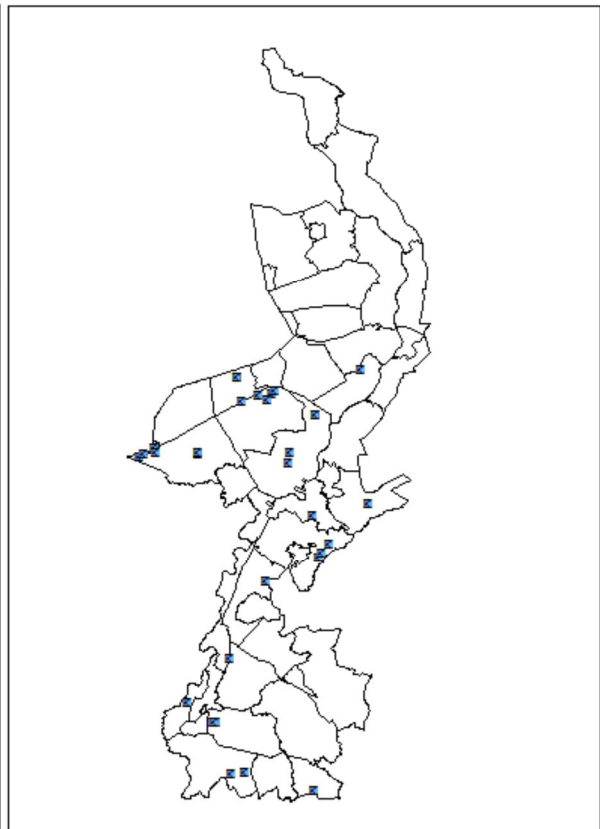

2012

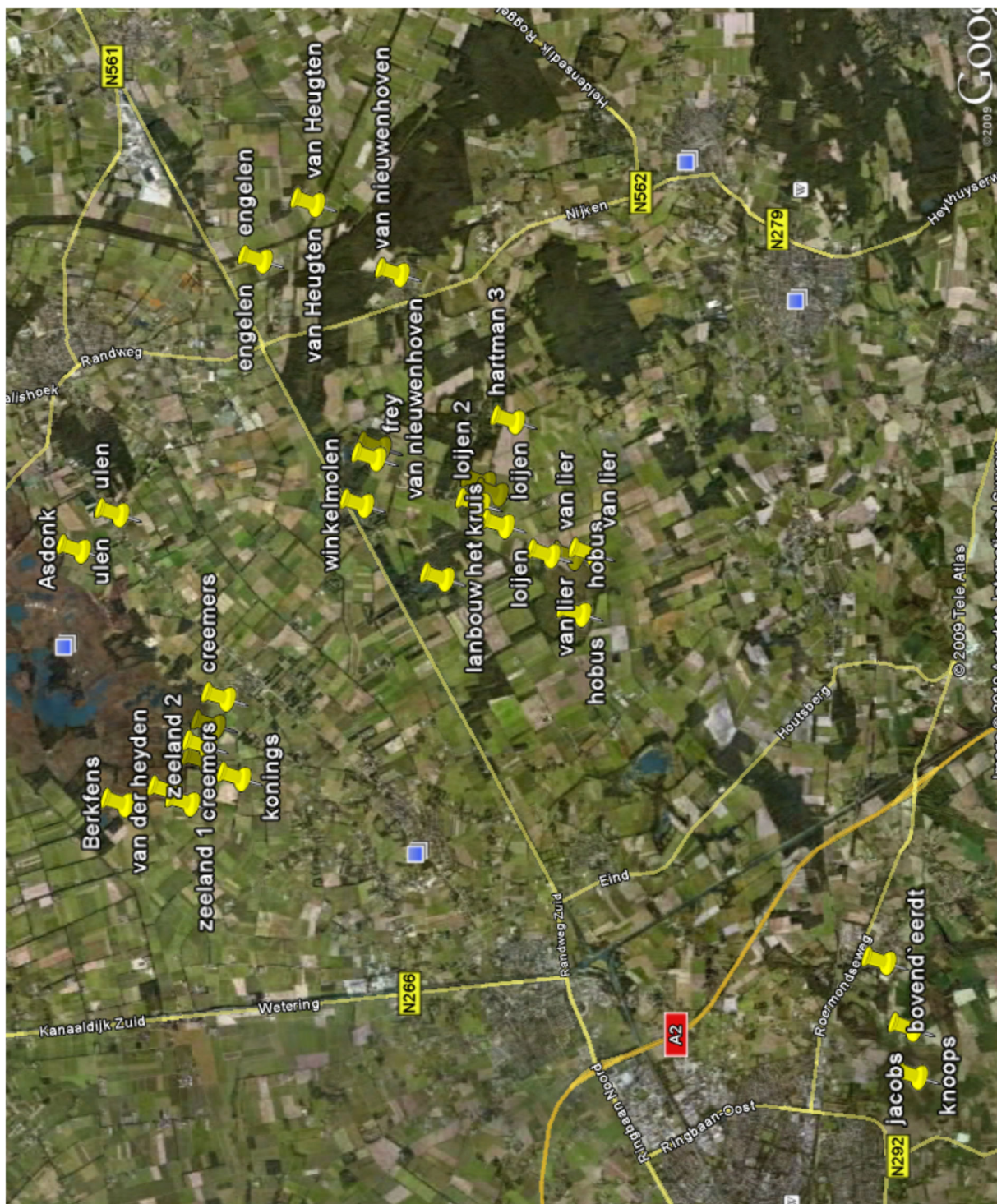
2013

2014

Bijlage 20-4: Overzicht clustering kleinere schades Wild Zwijn Midden-Limburg

Bijlage 20-5: Gegevens Wild Zwijn Leefgebied over de beheerperiode 2009-2014

Regulatie Leefgebied Zwartwild 2009 - 2010 W.B.E. Roerstreek

Afschot				Valwild			
Klasse	Keiler	Zeug	Aantal	Klasse	Keiler	Zeug	Aantal
Adult		6	6	Adult	0	0	0
Overloper	11	8	19	Overloper	0	0	0
Big	21	20	41	Big	0	0	0
Totaal	32	34	66	Totaal	0	0	0

Regulatie Leefgebied Zwartwild 2010 - 2011 W.B.E. Roerstreek

Afschot				Valwild			
Klasse	Keiler	Zeug	Aantal	Klasse	Keiler	Zeug	Aantal
Adult	5 (1)	8 (0)	13	Adult	1	0	1
Overloper	13 (6)	5 (1)	18	Overloper	0	0	0
Big	30 (6)	27 (4)	57	Big	0	1	1
Totaal	48	40	88	Totaal	1	1	2

Regulatie Leefgebied Zwartwild 2011 - 2012 WBE Roerstreek

Afschot				Valwild			
Klasse	Keiler	Zeug	Aantal	Klasse	Keiler	Zeug	Aantal
Adult	7 (1)	14 (4)	21	Adult	0	0	0
Overloper	12 (-)	6 (-)	18	Overloper	0	0	0
Big	25 (1)	14 (-)	39	Big	0	0	0
Totaal	44	34	78	Totaal	0	0	0

() afschot in schadegebied

Regulatie Leefgebied Zwartwild 2012 - 2013 WBE Roerstreek

Afschot				Valwild			
Klasse	Keiler	Zeug	Aantal	Klasse	Keiler	Zeug	Aantal
Adult	8 (2)	17 (6)	25	Adult	0	0	0
Overloper	14 (2)	6 (-)	20	Overloper	0	0	0
Big	31 (4)	20 (3)	51	Big	0	0	0
Totaal	53	43	96	Totaal	0	0	0

() afschot in schadegebied

Regulatie Leefgebied Zwartwild 2013 - 2014 WBE Roerstreek

Afschot				Valwild			
Klasse	Keiler	Zeug	Aantal	Klasse	Keiler	Zeug	Aantal
Adult	8 (2)	17 (6)	25	Adult	0	0	0
Overloper	14 (2)	6 (-)	20	Overloper	0	0	0
Big	31 (4)	20 (3)	51	Big	0	0	0
Totaal	53	43	96	Totaal	0	0	0

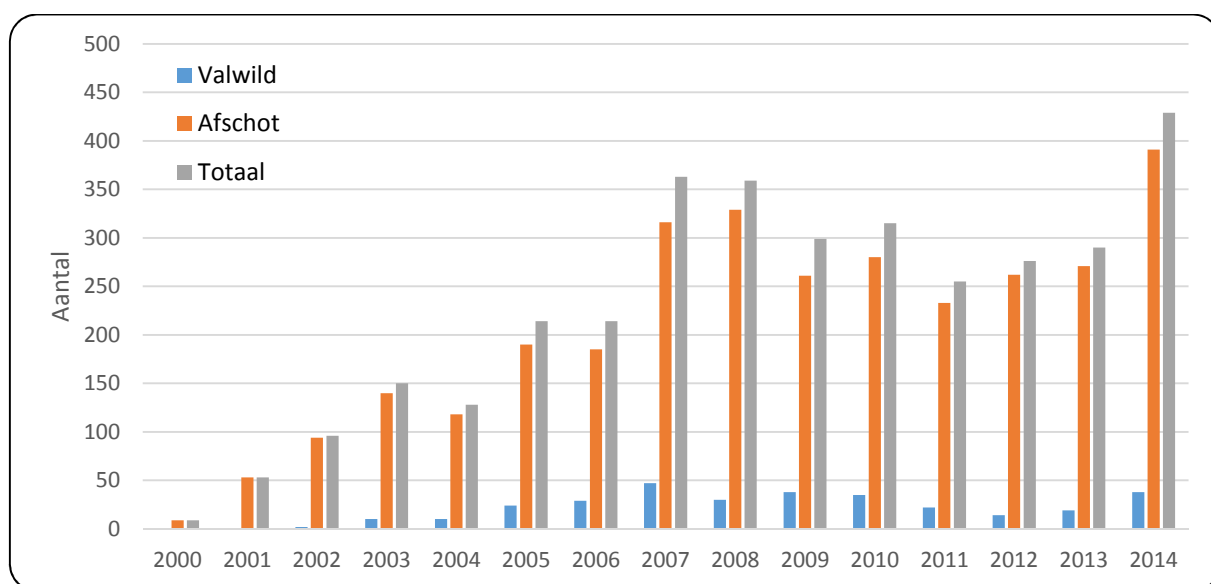
()= afschot in schadegebied

Bijlage 20-6: Evaluatie Wild Zwijn Raster Meinweg

Bijgevoegd 3 kaarten per 5 jaarlijkse periode over de afgelopen 15 jaren, en tabellen met het afschot buiten het Leefgebied, het aantal schademeldingen en het totaalbedrag der schademeldingen in de regio zoals op de kaarten aangeven. Daarnaast de totaal tabel voor geheel Limburg als indicatie voor de trend in geheel Limburg.

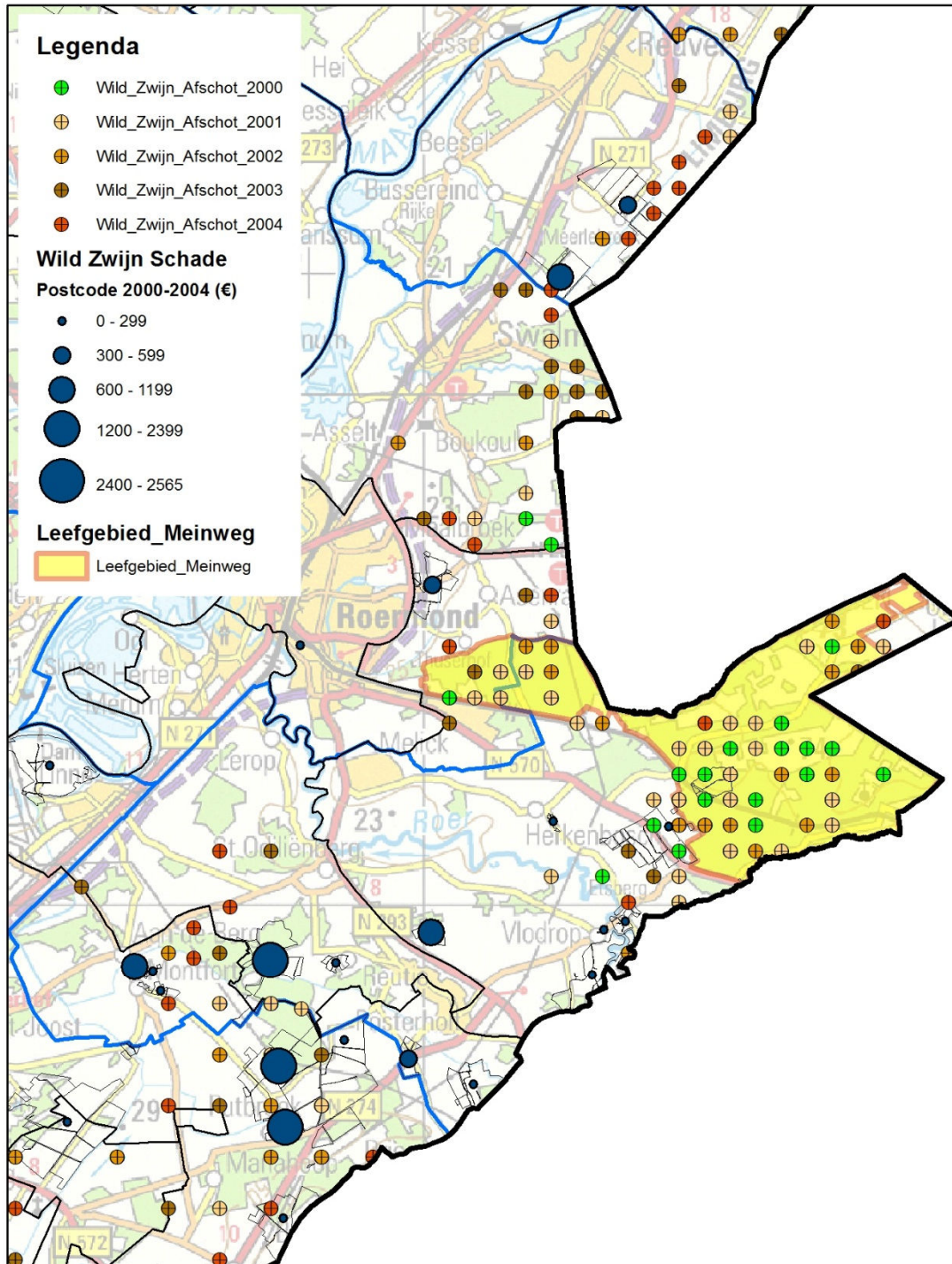
Afschot Wild Zwijn Meinweg Regio (exclusief leefgebied) & Geheel Limburg								
<i>Jaar</i>	<i>Regio</i>	<i>Limburg</i>	<i>Jaar</i>	<i>Regio</i>	<i>Limburg</i>	<i>Jaar</i>	<i>Regio</i>	<i>Limburg</i>
2000	9	9	2005	144	190	2010	137	280
2001	51	53	2006	100	185	2011	100	233
2002	86	94	2007	114	316	2012	114	262
2003	100	140	2008	118	329	2013	118	271
2004	121	128	2009	91	261	2014	91	235
Totaal	367	424	Totaal	567	1.281	Totaal	560	1.281

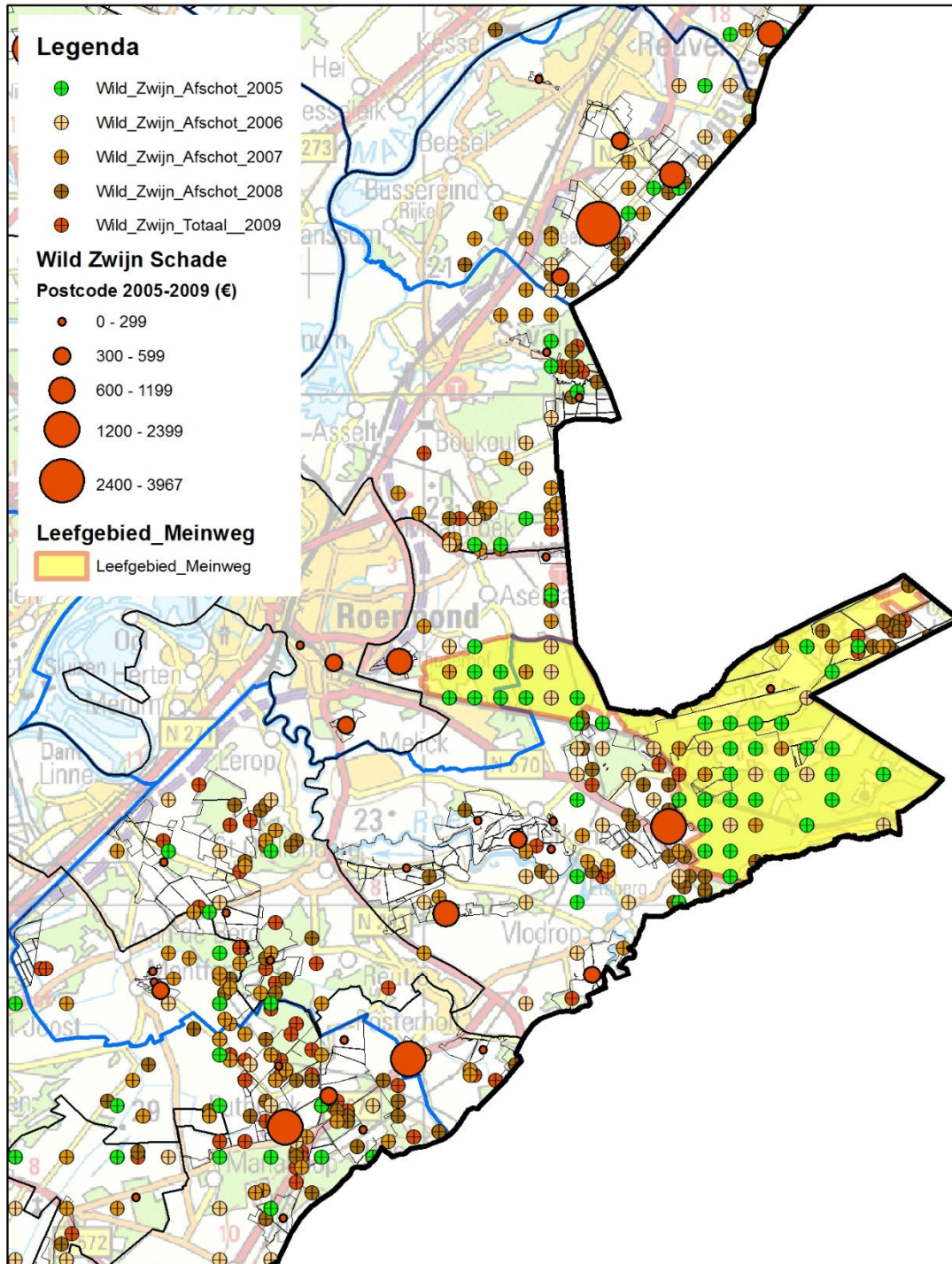
Meinweg regio	Afschot	Meldingen	Getaxeerd
2000-2004	367	35	€ 12.707
2005-2009	567	38	€ 17.305
2009-2014	560	32	€ 19.624

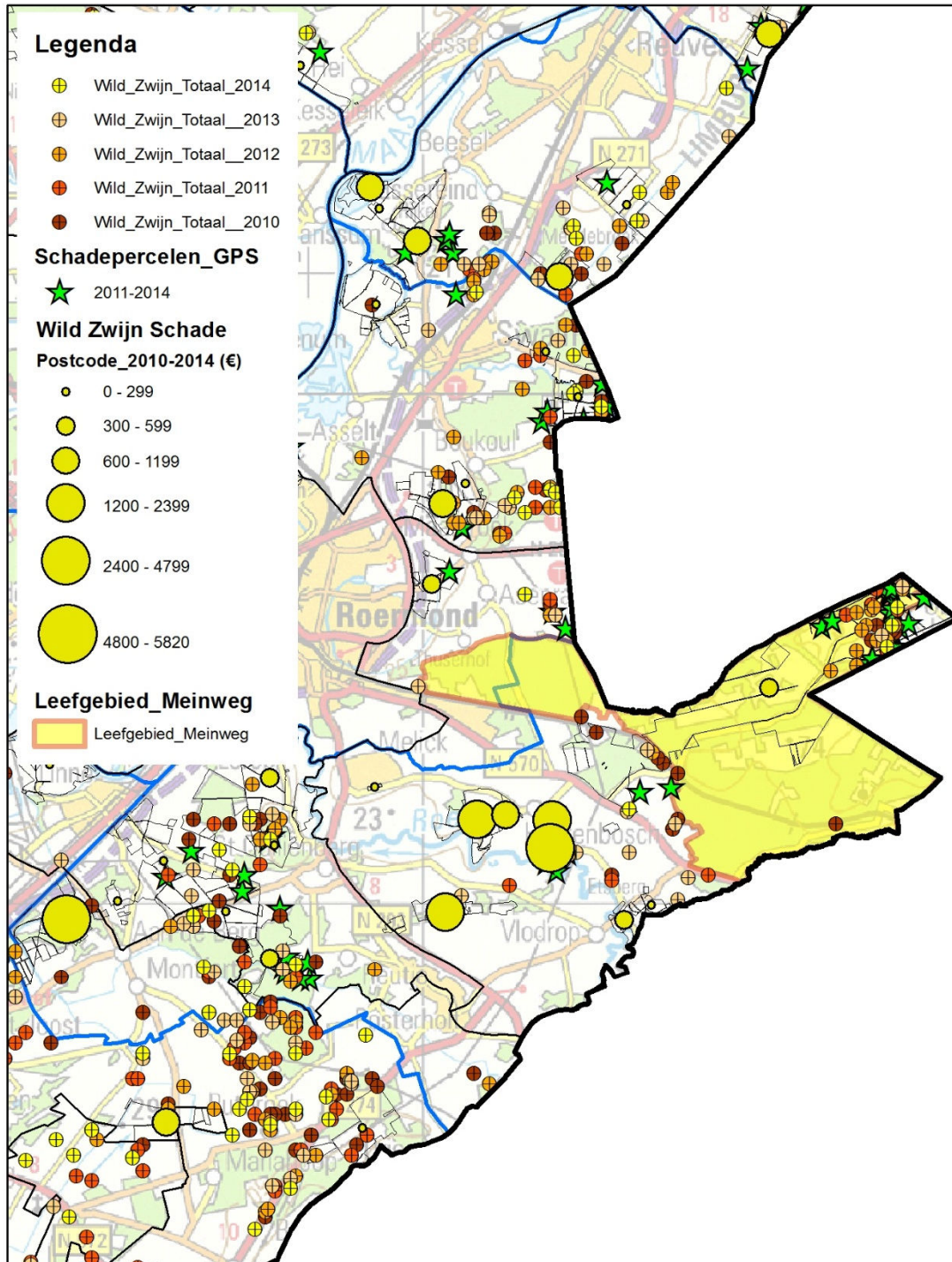

Op de kaarten is de schadelocatie op basis van de beschikbare informatie van het Faunafonds aangegeven als het postcodegebied van de aanvrager, en de grootte van de schade is af te lezen aan de grootte van de stip. Sinds 2011 is het Faunafonds deels begonnen met ook het registreren van de daadwerkelijke schadelocaties: die zijn dan ook in de kaart van 2010-2014 opgenomen (gele sterren). Afschot is per jaar weergegeven in een eigen kleurcode.

Te zien is dat er de laatste 5 jaren (nadat het raster op orde is gebracht) geen verhoogde concentratie van schadepercelen of afschot is direct buiten het raster.

Nieuwe aanpak beheer wilde zwijnen buiten leefgebieden in Limburg

Aanleiding

Een tweetal incidenten met Wilde Zwijnen buiten de voor deze soort aangewezen leefgebieden, een dodelijk verkeersongeval en het afschieten van door de brandweer uit het water geredde wilde zwijnen, heeft geleid tot het aannemen van een motie in de vergadering van Provinciale Staten van 12 december 2014, waarin het college van Gedeputeerde Staten wordt verzocht om het beleid ten aanzien van wilde zwijnen te actualiseren, zodanig dat er sprake is van een duurzame ontwikkeling van verkeersveiligheid en landbouw enerzijds en natuurontwikkeling anderzijds. De uitvoering van deze motie is gestart met een vrije, open gedachtewisseling in een rondetafelgesprek met verschillende belanghebbenden. In dit document vindt u de weerslag van dit constructieve gesprek.

Huidig beleid en wetgeving

Sinds de inwerkingtreding van de Flora- en faunawet in 2002 gold dat buiten de leefgebieden (thans Meinweg en Meerlebroek) een nulstand van het Wild Zwijn werd nagestreefd. Dit beleidsdoel (alleen Wilde Zwijnen in aangewezen leefgebieden) werd, conform de Beleidsnota Uitvoering Flora- en faunawet, vastgelegd in een door de Faunabeheereenheid Limburg opgesteld en door het college van Gedeputeerde Staten goedgekeurd faunabeheerplan. Ten behoeve van de uitvoering van dit faunabeheerplan werden door de provincie ontheffingen verstrekt waarbij alle wettelijke middelen werden toegestaan om de Wilde Zwijnen buiten de leefgebieden te doden, zonder restricties ten aanzien van periodes en tijden (uitgezonderd de in de wet genoemde dagen, zoals zondagen). In het voorstel voor de nieuwe Wet natuurbescherming, dat in 2012 door staatssecretaris Bleker aan de Tweede Kamer werd toegezonden en controversieel werd verklaard, werd voorgesteld om het Wild Zwijn toe te voegen aan de wildlijst. In het gewijzigde voorstel dat eind 2014 door staatssecretaris Dijkzema aan de Tweede Kamer is gezonden, blijft echter de huidige status in stand, waarbij het Wild Zwijn een beschermde soort is die alleen met een provinciale ontheffing mag worden beheerd.

De situatie in het veld

Het Wild Zwijn heeft zich ondanks het toegestane afschot sinds 2002 sterk verspreid in de provincie Limburg, waarbij er zichzelf in standhoudende populaties zijn ontstaan in het Heuvelland, de zuidelijke Roerstreek en westelijk Midden-Limburg tot in de Groote Peel en het Kempen~Broek. Er zijn meerdere factoren die een rol hebben gespeeld bij deze toename: dit zijn onder meer klimaatverandering, immigratie van dieren uit het aangrenzend buitenland en de grootschalige teelt van maïs. De stand buiten de aangewezen leefgebieden wordt anno 2014 geschat op 500 dieren, een veelvoud van het aantal dieren binnen de leefgebieden, waar een voorjaarsstand van 60 dieren wordt nagestreefd. Het is niet waarschijnlijk dat het wild zwijn door faunabeheermaatregelen volledig zal verdwijnen uit de gekoloniseerde gebieden. Het realiseren van een nulstandbeleid is hier dus te beschouwen als zijnde feitelijk niet haalbaar.

Risico's en kansen

De aanwezigheid van de populaties buiten de aangewezen leefgebieden heeft geleid tot schade aan landbouwgewassen en problemen met de verkeersveiligheid. Daarnaast is er een mogelijk risico dat een uitbraak van dierziekte in een populatie wilde zwijnen tot exportrestricties voor de varkenshouderij leidt, ook al worden alle geschoten dieren veterinair onderzocht en zijn tot op heden geen risicovolle dierziekten gevonden. Tegelijkertijd biedt de aanwezigheid van wilde zwijnen in natuurgebieden ook kansen omdat deze soort een ecologische rol vervult en een hoge belevingswaarde voor recreanten heeft.

Schadegestuurde aanpak

Wilde Zwijnen horen thuis in de aangewezen leefgebieden, daarbuiten niet. Strikt juridisch handhaven wij daarom het nulstandbeleid. De aanwezigheid van Wilde Zwijnen buiten de leefgebieden is echter een gegeven. De provincie en stakeholders zullen in gebieden waar de aanwezigheid van wilde zwijnen als een gegeven moet worden beschouwd niet meer inzetten op het moeten halen van de nulstand, maar inzetten op het verminderen van schade en het beheersbaar maken van de aanwezigheid van wilde zwijnen. Dit kan worden bereikt door goed faunabeheer en andere maatregelen. Daarbij geldt dat er geen verplichting is op het instandhouden van een levensvatbare populatie in deze gebieden. Het afschot blijft volledig vrij; de duurzame staat van instandhouding is immers al gewaarborgd in de aangewezen leefgebieden. Nieuwe vestigingen kunnen en moeten worden voorkomen door vroegtijdig ingrijpen van faunabeheerders.

Maatregelen

Om het risico op schade te kunnen verminderen is het nodig om naast afschot in te zetten op maatregelen die leiden tot een betere scheiding tussen natuurgebieden en agrarische percelen, om daarmee te bereiken dat Wilde Zwijnen voornamelijk in de natuurgebieden blijven. Te denken valt daarbij aan de volgende maatregelen.

- Rasters, op de grens tussen natuur- en landbouwgebieden, of binnen landbouwgebied, om landbouwgewassen te beschermen;*
- Het aanbieden van alternatief voedsel binnen natuurgebieden om te voorkomen dat dieren uitzwerven naar agrarische percelen;*
- Waarschuwingssystemen langs wegen en faunapassages, om de verkeersveiligheid te verbeteren;*
- Compartimentering, bijvoorbeeld door het mogelijk te maken om verbindingzones en ecoducten snel af te kunnen sluiten, om bij een eventuele uitbraak van een dierziekte de bewegingsvrijheid van de dieren te kunnen beperken;*
- Verbetering van de aanpak van afschot, waarbij met de wildbeheereenheden zal worden bekeken of een verdere optimalisatie van methodes voor populatiebeheer en schadebestrijding mogelijk is;*
- Samenwerking tussen jachtaktehouders, waarbij in gebieden met een grote schadedruk zal worden gestimuleerd dat jachtaktehouders beter samen werken, over de grens van het eigen jachtveld.*

Samenwerking

Om de maatregelen effectief te kunnen nemen is het nodig dat er maatwerk per gebied wordt geleverd. Er is sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid van natuurbeheerders, agrariërs en jachtaktehouders. Om hier invulling aan te geven is het noodzakelijk dat deze belangengroepen op gebiedsniveau overleg voeren, waarbij uitgangspunt is dat er een gezamenlijk probleem is, dat enkel gezamenlijk kan worden opgelost. Bij deze lokale overleggen wordt ook de noodzakelijke toegang tot terreinen afgestemd. In het bestaande leefgebied de Meinweg zijn goede ervaringen opgedaan met een dergelijke aanpak.

Financiële aspecten

Bij de uitwerking van de financiële aspecten van deze aanpak gaan we ervanuit dat er sprake is van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De ervaringen in het Meinweggebied leren dat, na een investering in een goede inrichting van het gebied, de beheerkosten beperkt zijn. De provincie kan financiële ondersteuning bieden bij het nemen van maatregelen, onder andere via de Subsidieverordening Inrichting Landelijk Gebied (ILG). Omdat goede schadepreventie leidt tot minder kosten ten aanzien van schadetegemoetkomingen, hoeft deze aanpak niet noodzakelijk te leiden tot kostenstijging. Het is zinvoller om te investeren in schadepreventie dan in tegemoetkomingen in schade.

Tegemoetkomingen in schade aan landbouwgewassen

Wanneer er op gebiedsniveau sprake is van een goede samenwerking om schade zoveel mogelijk te voorkomen, is het niet redelijk dat agrariërs een behandelbedrag moeten betalen om schade aan landbouwgewassen te laten taxeren en om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen. Binnen deze gebieden zal daarom geen behandelbedrag van toepassing zijn (of het zal worden terugbetaald).

Nieuwe vestigingen tegengaan

Nieuwe vestigingen van wilde zwijnen in deelgebieden op de westelijke Maasoever, waar de intensieve varkenshouderij geconcentreerd is, zullen worden tegengegaan. Dit gebeurt onder meer door de gecoördineerde inzet van grondgebruikers, jachtaktehouders en wildbeheereenheden. Deze kunnen zorgen voor het doden van de wilde zwijnen, in een vroeg stadium van vestiging. Zo nodig kan de provincie daarbij een aanwijzing doen om afschot mogelijk te maken.

Uitwerking

De provincie Limburg zal aan de Faunabeheereenheid Limburg verzoeken om een gebiedsgerichte uitwerking van deze aanpak te maken, als onderdeel van het op te stellen faunabeheerplan 2015-2020, dat in het voorjaar van 2015 ter goedkeuring aan het college van Gedeputeerde Staten wordt aangeboden. Ook het financiële aspect behoeft nadere uitwerking.

Bijlage 20-8 Uitwerking Schadecijfers Wild Zwijn Faunafonds 2009-2014

	2009			2010			2011			2012			2013			2014			Totaal
	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal	
Zomergraan	191	1.050	6	9.344	1.918	2.396	8.066	46	5	1.734	2.571	6	797	10.502	2	612	9	3	€ 59.486
Wintergraan	1	3	1	11	1	2	11	1	11	1	1	2	1	8	1	8	3	3	483
Voedergewas	718	11	2	2.396	32	2	2.563	21	2	4.260	31	5	1.328	10	2	1.170	14	3	
Suikerbiet	718	11	2	2.396	32	2	2.563	21	2	4.260	31	5	1.328	10	2	1.170	14	3	
overige kool																			
overige akkerbouwgewassen							692	4	1		5	1							
mais snijmais										13.894	131	23	9.654	112	13	18.856	165	23	
mais korrelmais										1.367	21	3	4.528	35	4	344	4	3	
Mais	10.164	245	163	15.138	1.299	373	15.524	234	30	1.367	21	3	4.528	35	4	344	4	3	€ 47.695
Groenten																			407
Graszoden										973	11	1							63
grasland, nieuw ingezaaid													12.740	37	5	3.310	26	2	
grasland, blijvend	46.402	270	22	65.950	701	44	42.984	197	18	19.562	139	16	34.762	212	23	42	44	6	€ 76.386
Aardappel	716	20	2	15	4	1	4.692	33	3	2.870	24	4	2.075	18	3	3.492	44	6	€ 27.907
																			302
																			47

21-0 Ree (*Capreolus capreolus*)

21-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

21-1.1 Algemeen

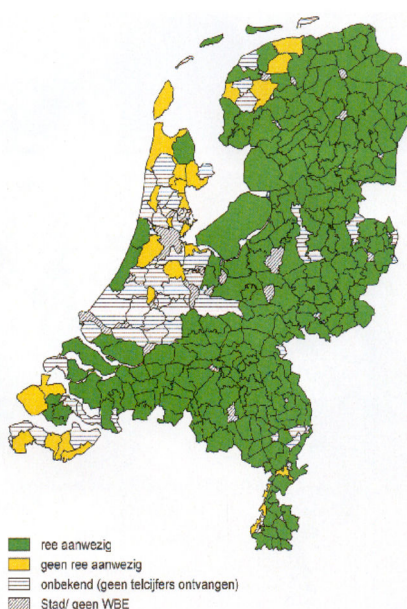
Het Ree behoort tot de herkauwers en is de kleinste inlandse hertensoort, die zich goed thuis voelt in terreinen met veel struikgewas. Reeën hebben een voorkeur voor parklandschap: bebost gebied, afgewisseld met akkers en weilanden, en met name voor loof- of gemengd bos met enige ondergroei die als dekking kan dienen.

Ze houden zich vooral op in de boszomen, omdat ze hier zowel over voedsel (weiland, kruidenzomen) als vluchtmogelijkheden (de dekking van het bos) beschikken. Het Ree leeft echter ook in open parklandschappen zoals heideterreinen, polderland en zelfs uitgesproken vochtige landschapstypen zoals rietvelden (Lange et al. 1994).

De grootte van hun leefgebied varieert, vooral wanneer de voedselplaatsen en rustplaatsen ver uit elkaar liggen. Door het gehele jaar wordt het leefgebied geschat op 200 hectare, afhankelijk van het jaargetijde, klimaat, dekking en voedselaanbod. Voor veldreeën, die zich meer in het open terrein ophouden, is de oppervlakte wel 1.000 hectare groot.

Reeën eten zeer gevarieerd: bladeren, knoppen van bomen en struiken, grassen, kruiden en lagere planten. In tegenstelling tot het Edelhert en het Damhert leven zij niet in kuddeverband, maar vormen in de winter kleine groepjes tot wel tien dieren, een sprong genoemd. In het voorjaar valt zo'n sprong weer uit elkaar. In dat voorjaar begint de bok zijn territoriaal gedrag en markeert zijn gebied o.a. met reuksporen, krab- en veegplaatsen.

De geiten verdelen het geschikte terrein gedurende de zomermaanden, waarbij dit terrein dan kleiner is als in de winter. Dit heeft vermoedelijk te maken met beter voedselaanbod en de aanwezigheid van kalveren. Het Ree heeft zich uitgebreid in vrijwel geheel Nederland, waarbij de laatste jaren ook de dichtheden hoger zijn geworden (*Vereniging Het Reewild; zie Afbeelding 21-1*).

Daarnaast zijn er schattingen van het aantal Reeën in Nederland (*zie Tabel 21-1*).

De opgave 2006 van de KNJV Databank behelst 241 WBE's (Wildbeheereenheden: lokale associaties van jachtaktehouders) van de geschatte 300 WBE's.

Meer volledige gegevens van het aantal getelde Reeën zijn bekend bij de FBE's. Daarbij moet in aanmerking worden genomen dat slechts een deel van het daadwerkelijke aantal in een gebied voorkomende Reeën wordt waargenomen.

Gegevens van jaarrondtellingen zijn slechts betrouwbaar indien deze worden verzameld door dezelfde persoon op frequente tijden (één maal per week) en dubbeltellingen zoveel mogelijk worden uitgesloten.

Waarschijnlijk bedraagt het aantal Reeën in Nederland in 2014 rond de 65.000 stuks (*Bron: FBE's Nederland*).

Afbeelding 21-1: Verspreiding Reewild Nederland (Bron: KJV Amersfoort WBE database)

Jaar	Aantallen	Bron
1930	3.000 - 4.000	van Haaften, 1978
1958	18.000	Eygenraam, 1960
1964	20.000	Eygenraam, 1964
1975	22.000	van Haaften, 1978
1980	25.000 - 30.000	Dir. Faunabeheer, 1980
2000	45.000 - 50.000	LNV / WBE Databank
2006	54.000	KNJV Databank
2014	60.000 - 72.000	FBE's Nederland

Tabel 21-1: Aantal Reeën in Nederland: Historisch Overzicht

21-1.2 Vóórkomen & Trend in Limburg

In Limburg leven gemiddeld 4.100 Reeën, dit is ongeveer 5% van de landelijke populatie. In de Faunabeheereenheid Limburg komen in alle beheergebieden van de WBE's (Wildbeheereenheden: lokale associaties van jachtaktehouders, welke onderdeel uitmaken van het ontheffingen & monitoring systeem) leefgebieden met Reeën voor.

Jaarlijkse tellingen georganiseerd door de diverse WBE's geven bij benadering inzicht in de aantallen (zie Tabel 21-2).

Voorjaarsstand											Gemiddeld
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2005-2014
Geit	2.109	2.141	2.070	2.203	2.515	2.444	2.309	2.362	2.632	2.296	2.308
Bok	1.715	1.779	1.687	1.848	2.026	1.900	1.770	1.831	1.986	1.800	1.834
Totaal	3.824	3.920	3.757	4.051	4.541	4.344	4.079	4.193	4.618	4.096	4.142
Ratio ♀	55%	55%	55%	54%	55%	56%	57%	56%	57%	56%	56%
Ratio ♂	45%	45%	45%	46%	45%	44%	43%	44%	43%	44%	44%

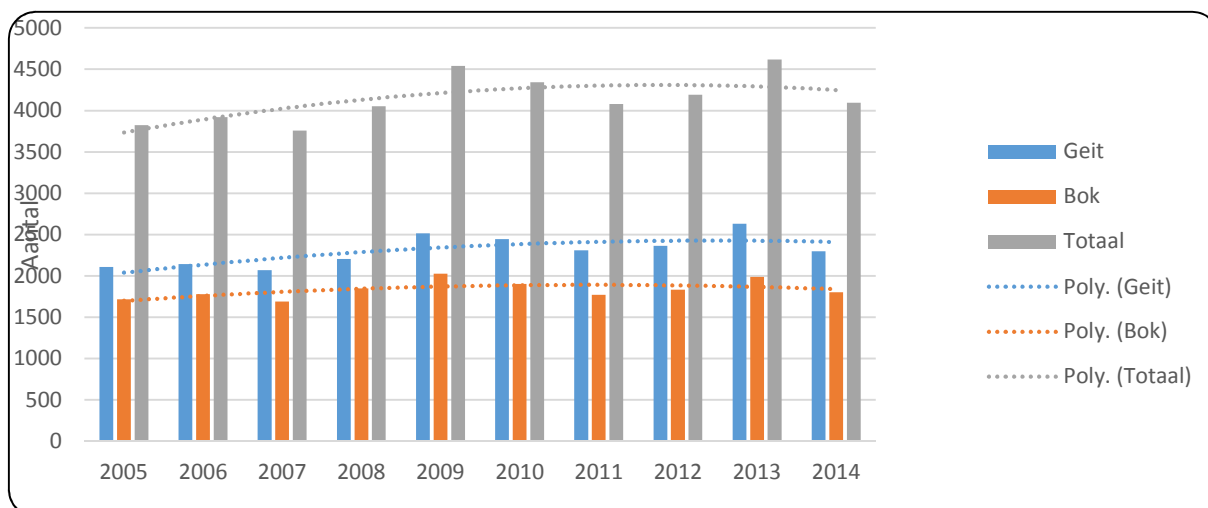
Tabel 21-2: Aantallen Reewild Voorjaarstellingen 2005-2014

Met de tellingen wordt slechts het minimaal aantal aanwezige dieren op dat moment vastgesteld, de schatting is dat gebaseerd op een vergelijking van de Voorjaarstelling aantallen en Jaarrondtellingen in Limburg met deze methode slechts 80% van het werkelijke aantal dieren wordt waargenomen.

De trendlijn van de Voorjaarsstand van de laatste 10 jaren (zie *Afbeelding 21-2*) wijst erop dat de populatie zich stabiliseert. Een onderzoeksproject waarbij de draagkracht voor geheel Limburg per gebied opnieuw werd vastgesteld is nu de basis voor de nieuwe draagkracht. Hierbij werd rekening gehouden met veranderingen aan het leefgebied zoals nieuwe natuurgebieden, bosschages en langdurig dekking gevende landbouwgewassen zoals korrelmaïs, rozenkwekerijen en plantages. Op grond van deze nieuwe berekeningen worden jaarlijks Reguleringsplannen gemaakt (zie de betreffende *Paragraaf 21-5: Draagkracht* voor meer informatie), waarbij gecorrigeerd werd voor gebieden welke ongeschikt zijn als leefgebied (bijvoorbeeld geheel uitgerasterde terreinen, of drukke bungalowpark complexen).

Uit de getelde aantallen dieren in de Voorjaarstelling kan door middel van berekeningen gebaseerd op studie en onderbouwd met jarenlange veldervaringen de verwachte zomerstand berekend worden (Van Haaften; zie *Tabel 21-3 & Afbeelding 21-3*). Hiertoe telt men het verwachte aantal kalveren op bij de getelde dieren van de voorjaarstelling, minus het ingeschatte verlies van kalveren door diverse oorzaken.

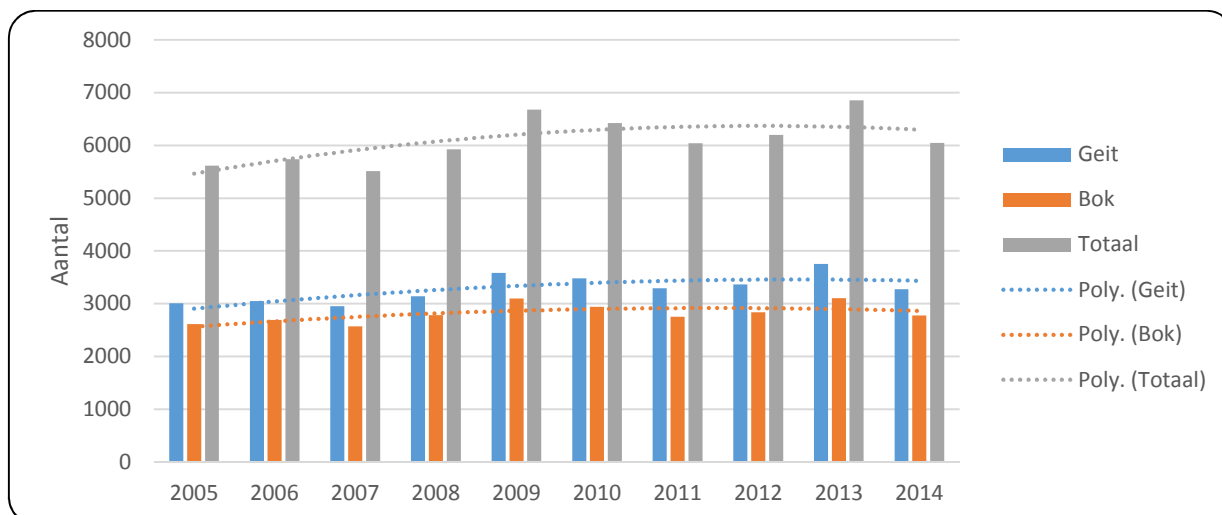
*Rekenvoorbeeld: in de Voorjaarstelling worden in een leefgebied 88 dieren geteld: 40 bokken en 48 geiten. Deze geiten brengen in een gemiddeld jaar $48 \times 0,85 = 40$ kalveren groot, waarvan de helft bokkalveren en de helft geitkalveren. De Verwachte Zomerstand zal dan zijn: Bokken: $40 + 20 = 60$; Geiten: $48 + 20 = 68$; Totaal $60 + 68 = 128$ dieren (zie de betreffende *Paragraaf 21-5: "Draagkracht"* voor meer informatie).*

Afbeelding 21-2: Aantallen Reewild Voorjaarstellingen met Trendlijn 2005 - 2014

Berekende Zomerstand Reewild											Gemiddeld
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2005-2015
Geit	3005	3051	2950	3139	3584	3483	3290	3366	3751	3272	3289
Bok	2611	2689	2567	2784	3095	2939	2751	2835	3105	2776	2815
Totaal	5617	5740	5517	5924	6679	6421	6042	6201	6855	6048	6104
Ratio ♀	54%	53%	54%	55%	53%	53%	54%	53%	53%	53%	54%
Ratio ♂	46%	47%	46%	45%	47%	47%	46%	47%	47%	47%	46%

Tabel 21-3: Berekende Zomerstand Reewild 2005 - 2014.

Afbeelding 21-3: Berekende Zomerstand Reewild met Trendlijn 2005 - 2014.

21-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Het Ree is een beschermde inheemse diersoort, waarvoor geen landelijke of provinciale vrijstelling is vastgesteld.

Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, ter voorkoming van schade aan flora en fauna en in het belang van de openbare veiligheid kan de Provincie op grond van Artikel 68 voor afschot van Reeën ontheffing verlenen. Per april 2004 is een wijziging van het Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren (*Artikel 3*) van kracht geworden waardoor het ook mogelijk is uit hoofde van populatiebeheer ontheffing te verlenen.

Voorwaarde hiervoor is dat de aanleiding moet zijn gelegen in de schadehistorie ter plaatse en van het omringende gebied en de maximale populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden.

In haar Beleidsnota Uitvoering Flora- en Faunawet van 2002 geeft de provincie aan dat het huidige beheer van het Ree met een voorjaarsstand van circa 3.500 stuks in geschikte leefgebieden zal worden voortgezet. Met het goedkeuren van het Faunabeheerplan 2010-2015 en de daarin opgenomen passage dat beheerd zou gaan worden op basis van de nieuwe draagkrachtberekening, wordt sinds 2012 gewerkt met een voorjaarsstand van circa 4.000 dieren in geheel Limburg

De volgende factoren worden meegewogen bij het bepalen van de toegestane verspreiding:

- *De mogelijkheid die een gebied heeft tot het bieden van rust, voedselaanbod en verblijfsmogelijkheid voor vestiging van een volwaardige populatie (of een deelpopulatie indien deze deel uitmaakt van een grensoverschrijdende populatie);*
- *In hoeverre mogelijkheden voorhanden zijn om de belangen te beschermen van de openbare (verkeers-)veiligheid, en in hoeverre belangrijke schade aan gewassen, vee en bossen, flora en fauna kan worden voorkomen;*
- *De effecten op de aanwezige natuur en de ontwikkeling van gewenste natuurdoelen zoals aangegeven in de stimuleringsplannen natuur, bos en landschap.*

21-3 Potentiële schade aan belangen

21-3.1 Wenselijkheid populatiebeheer

Om te kunnen aantonen dat populatiebeheer gewenst is, is het noodzakelijk inzicht te krijgen in de effecten van het achterwege laten van dit beheer. Daarbij moet tevens de afweging worden gemaakt waar en in hoeverre natuurlijke sterfte onder invloed van ziekte, parasieten of andere natuurlijke oorzaken wenselijk en /of mogelijk is.

21-3.1.1 Territoriumgedrag en stress

Territoriumgedrag komt zowel bij bokken als geiten voor. Bij bokken heeft dit gedrag met name bij de oudere sterke bokken tot gevolg dat zij elkaar en de jongere bokken verdrijven uit de meest geschikte delen van het leefgebied. Voor de minder dominante exemplaren resteren dan minder geschikte en kleinere territoria. Bovendien zullen diverse exemplaren hun leefgebied verlaten, rondzwerfend op zoek naar een ander leefgebied. Door dit gedrag ontstaat in de periode van april tot en met juni een grote sociale onrust onder de Reeën.

Indien geen beheer van de populatie wordt gepleegd kan deze (bij afwezigheid van predatoren) verder groeien en zijn de volgende effecten te verwachten (o.a. Peltzer, 2002):

- *In Reeënpopulaties die de berekende draagkracht van leefgebieden overschrijden, zal ten gevolge van de toenemende dichtheden in de kerngebieden dit tot meer onderlinge confrontaties leiden, waardoor de kans op stress toeneemt. De factor stress kan boven een bepaald niveau een negatief effect hebben op het welzijn en de conditie van Reeën. Hierdoor is tevens een grotere vatbaarheid voor ziekten en parasieten te verwachten, waardoor eventueel de sterfte onder Reeën kan toenemen (Maublanc, M: 2009), een voorbeeld hiervan in Nederland is de sterfte in Oldematen / Staphorst in 1987 (Telegraaf 1988 Twentse Courant 1988);*
- *Bij toenemende dichtheden is een toename van schade aan gewassen en teelten te verwachten. Om toenemende schade te voorkomen zullen preventieve maatregelen zoals inrasteren leiden tot “verhekkings” van het landschap; deze ingreep wordt ecologisch en economisch niet verantwoord geacht. Door veranderende beheermethoden (geïntegreerd en natuurlijk bosbeheer) is schade aan bossen naast vraat- en veegschade aan aanplant vooral van belang bij vraat- en veegschade aan spontane verjonging. Deze is natuurlijk wel afhankelijk van de functie die het bos vervult. In natuurlijke beheerde bossen is dit effect van Reeën een integraal deel van het bosbeheer, en is daar niet schadelijk, maar juist gewenst;*

- *Door het kunstmatig grotere voedselaanbod in de vorm van landbouwgewassen en het toenemend bestand loofhout, grotendeels ter vervanging van naaldhout, zal de ecologische draagkracht hoger zijn dan wanneer dit aandeel in het voedselaanbod niet aanwezig zou zijn. Doordat de landbouwgewassen met name in het groeiseizoen extra voedsel en dekking bieden zal de zomerstand hoger zijn dan in die situaties waarin deze extra dekking en voedsel ontbreken. Hierdoor zal het verschil in beschikbaar leefgebied in de zomer- en wintersituatie groter zijn dan onder natuurlijke omstandigheden. Dit extra zomer-surplus zal de neiging vertonen om een sterkere migratie- en dispersiedrang te vertonen als de gewassen van het veld zijn gehaald. Hierdoor zal de migratiedrang van niet dominante Reeën maximaal blijven. Een gevolg hiervan is dat de frequentie waarmee wegen, vaarten, spoorlijnen e.d. worden overgestoken zal toenemen, met daardoor een verhoogde kans op aanrijdingen en verdrinking;*
- *Bij een sterk verlaagd of geen afschot zal de populatie aanvankelijk sterk groeien, maar door toenemende stress en voedsel en territoriumcompetitie kan de populatie zelfs geheel verdwijnen of instorten tot een lager niveau. Hierna kan de populatie zich stabiliseren op een nieuw niveau, dan wel sterker dan nu fluctueren o.i.v. ziekten of voedselgebrek (Gilpin 1986);*
- *Een populatie waarin geen afschot gepleegd wordt zal niet oneindig groeien, daarom zal naast een mogelijke daling van de reproductie ook de sterfte door overige onnatuurlijke én natuurlijke oorzaken relatief hoger zijn dan in het geval dat er wel populatiebeheer plaatsvindt.*

21-3.1.2 Onnatuurlijke sterfte

Naast het verdrijven van minder sterke exemplaren en overige migratie bestaat er nog een reden welke ertoe leidt dat het Ree een gevaar voor de verkeersveiligheid kan vormen. Zo zijn vaste territoria gelegen langs autowegen vaak riskanter dan leefgebieden die hier verder vanaf liggen, omdat verstoorde of voedselzoekende Reeën vaker een weg zullen oversteken. Ook kunnen territoriumgevechten, verontrusting door recreanten of loslopende honden tot paniekerig vluchtgedrag leiden. Dit betekent een verhoogd risico op aanrijdingen, waarbij veelal materiële en soms ook ernstige persoonlijke schade kan optreden. Naast eventueel persoonlijk leed, zal bij een gemiddeld schadebedrag van € 1.000 tot € 2.000 per aanrijding de jaarlijkse totale materiële schade aan de auto veroorzaakt door aanrijdingen met het Ree in de provincie Limburg geschat honderdduizenden euro's bedragen.

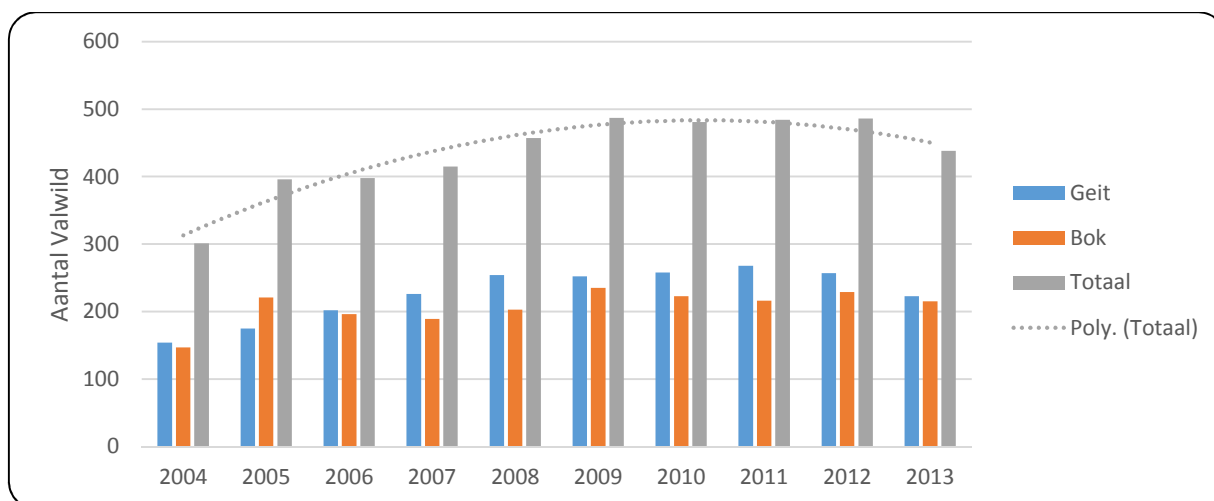
In hun zoektocht naar een ander leefgebied zal soms ongeschikt leefgebied worden doorkruist, zoals landbouwgronden met daarin verkeersstructuren en grote wateren. Hierdoor is er een vergrote sterftkans. Dood gevonden dieren die niet zijn geschoten worden "Valwild" genoemd. Hierin zitten zowel de dieren die een natuurlijke dood gestorven zijn (ouderdom, vermagering, ziekte) of door een ongeval om het leven zijn gekomen (verdrinking en aanrijdingen). Veel gestorven dieren worden echter nooit gevonden, maar door aaseters geheel opgeruimd. Met name dieren die ten gevolge van aanrijdingen zijn gestorven worden redelijk goed gerapporteerd. Landelijk ligt het percentage Ree Valwild op 10% van de voorjaarsstand. (*Bron: diverse FBE's Nederland Jaarrapportages*).

De aantallen Ree Valwild (dood of niet door afschot stervend gevonden dieren) in Limburg zijn de afgelopen 10 jaar zeer variabel (zie *Tabel 21-4*), maar vertonen wel een opgaande trend, die in de pas loopt met de toegenomen populatiegrootte (zie *Afbeelding 21-4*). Opgemerkt dient te worden dat niet al het Valwild wordt gemeld en/of gevonden. Er wordt door de Faunabeheereenheid Limburg gewerkt aan het opzetten van een registratie systeem voor Valwild voor heel Limburg, zodat deze data nauwkeuriger kunnen worden vastgelegd.

De laatste jaren kan ook naar doodsoorzaak worden uitgesplitst. Gemiddeld is 90-95% van het aantal gemelde stuks valwild per jaar slachtoffer van een aanrijding met een auto, overige incidentele doodsoorzaken van valwild zijn verdrinking, verstrikt geraakt in een raster, aanrijding met een trein, of geen duidelijke oorzaak bekend.

Valwild	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	Gemiddeld 2004-2014
Geit	154	175	202	226	254	252	258	268	257	223	227
Bok	147	221	196	189	203	235	223	216	229	215	207
Totaal	301	396	398	415	457	487	481	484	486	438	434
Ratio ♀	51%	44%	51%	54%	56%	52%	54%	55%	53%	51%	52%
Ratio ♂	49%	56%	49%	46%	44%	48%	46%	45%	47%	49%	48%
Valwild / VJS	8%	10%	10%	11%	11%	11%	11%	12%	12%	9%	11%

Tabel 21-4: Valwild Ree 2004-2014

Afbeelding 21-4: Valwild met Trendlijn 2004-2014

21-3.1.3 Verwachting indien populatiebeheer uitblijft

Bij niet beheren zal de dichtheid van het Ree toenemen. Hierdoor zal de kans op stress toenemen, en de migratie- en dispersiedrang toenemen. Het gevolg is dat de kans op aanrijdingen zal stijgen met negatief gevolg voor de verkeersveiligheid. Ervaringen uit de praktijk wijzen uit dat Valwild en afschot deels gezien mogen worden als systeem van "communicerende vaten" (Siebenga 2005). Dit betekent dat als afschot niet of onvoldoende wordt gerealiseerd, de jaarlijkse sterfte in de vorm van verkeersslachtoffers en natuurlijke sterfte in het wild zal toenemen. Dit kan afhankelijk van de wens en/of doelstelling van de grondgebruiker meer of minder wenselijk zijn.

21-3.2 Schade aan gewassen

21-3.2.1 Potentiële landbouwschade

De Handreiking Faunaschade vermeldt diverse gewassen waarin mogelijk door het Ree schade veroorzaakt kan worden (Tabel 21-5).

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Granen (zomer- en winter-)	Vraatschade (voorjaar)
Vollegrondsgroenten algemeen	Vraatschade (direct na uitplanten)
Appels en peren	Vraat- en veegschade (winter / vroege voorjaar)
Bramen en frambozen	Vraatschade (voorjaar, zomer en herfst)
Aardbeien	Vraatschade (voorjaar)
Bloemen, -zaden, -bollen	Vraatschade (voorjaar)
Bosbouw en boomteelt	Vraat- en veegschade (winter en voorjaar)
Landbouwhuisdieren	Overbrenging ziekten (gehele jaar)

(Bron: Handreiking Faunaschade, Faunafonds)

Tabel 21-5: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Reeën Algemeen

In het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg kwamen volgens CBS in het jaar 2014 diverse voor het Ree schadegevoelige landbouwgewassen voor (*Tabel 21-6*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardbeien totaal	285	Maïs, corncob mix	612
Akkerbouwgroenten, totaal	3.746	Maïs, korrel	5.841
Appels	1217	Peren	309
Blijvende teelt, totaal	4.595	Rode bessen, frambozen, bramen	70
Bloemkwekerijgewassen	198	Rogge, geen snijrogge	173
Boomkwekerij en vaste planten	2.530	Snijmaïs	15.046
Bos- en haagplantsoen	282	Suikermaïs	80
Gerst, winter	1.302	Tarwe, winter	7.058
Gerst, zomer	1.329	Tarwe, zomer	386

Tabel 21-6: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Reeën in Limburg 2014 (Bron: CBS)

21-3.2.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

De schade bestond in Limburg de afgelopen vijf jaar uit veeg- en vraatschade bij twee plantages (*Tabel 21-7*).

Locatie	Soortschade	Gewas / Teelt
Banholt	Vraat / Veegschade	Fruitbomenplantage
Reijmerstok	Vraat / Veegschade	Fruitbomenplantage

Tabel 21-7: Schadehistorie Landbouwgewassen in relatie tot Reeën

Het Faunafonds verleent alleen in uitzonderlijke gevallen een tegemoetkoming in de schade veroorzaakt door Reeën. Ook ligt het schadebedrag vaak onder de drempel voor eigen risico (€ 250). Daarnaast is er per 1 oktober 2014 een behandelbedrag van € 300 ingesteld welke voldaan dient te worden alvorens men een aanvraag voor tegemoetkoming in de schade bij het Faunafonds kan indienen. Dit is mede de reden dat in de meeste gevallen agrariërs schade veroorzaakt door Reewild accepteren en deze niet bij het Faunafonds melden. Er zijn echter wel degelijk regelmatig kleinere schades.

21-3.2.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

In *Tabel 21-8* is een overzicht gegeven van getaxeerde schades in € bij het Faunafonds in de afgelopen faunabeheerplanperiode.

Gewas	Postcode	2009	2010	2011	2013	2014	Totaal (€)
Boomkwekerij	6255AC			3.000			3.000
Courgette	6077NV				179		179
Fruitboomkwekerij	6245GE	302					302
Grasland, blijvend	6369GP					82	82
Groenten	5971NW / 6075AD	184					184
Kleinfruit	6031PK	449					449
Mais	5813AH	149					149
Mais snijmais	6077HD					68	68
Wintergraan	6367PG	109	19				128
Totaal		1.193	19	3.000	179	150	4.541

Tabel 21-8: Getaxeerde schades in € door Faunafonds in relatie tot Reeën in het jaar 2009-2014

21-3.3 Schade aan bossen en bosaanplant

In het verleden zijn er incidenteel meldingen geweest van schade aan bossen, bosvernieuwingsgebieden en bosaanplant.

De TBO's (in de Faunabeheereenheid Limburg deelnemende Terrein Beherende Organisaties) hebben aangegeven dat er zelfs bij de huidige dichtheden geen schade in hun terreinen is. In fruitplantages en boomkwekerijen die niet uitgerasterd waren vergoedt het Faunafonds geen schade, hiervan zijn wel enkele schadegevallen bekend.

Vanuit de Bosgroep Zuid-Nederland wordt aangegeven dat steeds meer aangesloten leden kiezen voor bosverjonging door natuurlijke uitzaaiing in plaats van door handmatige aanplant. Dit vergt een planning op de lange termijn, en een selectief etend Ree kan grote schade aan deze planning veroorzaken (gewenste verhouding eiken/beuken verstoord). Incidenteel wordt schade waargenomen, en de wens om de mogelijkheid te hebben om bij lokale problemen (waarbij rasteren niet gewenst of mogelijk is) de Reewildstand te kunnen verlagen wordt uitgesproken.

De afgelopen 5 jaren zijn er geen schades gemeld bij het Faunafonds aan bosaanplant of bosverjongingsgebieden. Mocht er echter in de toekomst wel schade optreden, dan kan dit op grond van schade aan gewassen een reden zijn om afschot toe te kennen.

21-3.4 Schade aan Flora en Fauna

Voor Reewildpopulaties geldt dat de omvang daarvan in Nederland niet beperkt wordt door natuurlijke predatoren. In bepaalde gebieden met een Wilde Zwijnen populatie zoals het NP "De Meinweg" wordt predatie van kalveren vermoed (*Giuliano 2005*). Dit zou ook kunnen gelden voor gebieden met een hoge Vossenstand (*Anders Jarnemo, et al. 2004; Aanes, A & Reidar Andersen 1996*). Daarnaast kan lokaal stroperij ook een forse daling van de Reewildstand veroorzaken.

Er bestaat in ons land geen natuurlijk evenwicht meer tussen vegetatie, Reeën en predatoren. Het aantal Reeën dat in een gebied kan leven, hangt daarom vooral af van het voedselaanbod in de verschillende perioden van het jaar en de aanwezige rust. Groei van de Reeënpopulaties kan daarom in bepaalde gevallen leiden tot voedselstress.

Gezondheidsrisico's en de daardoor verhoogde kans op sterfte bij de soort zelf zijn in te schatten op basis van de voorjaarsstand in relatie tot de draagkrachtbepaling van het gebied in combinatie met dichtheidsafhankelijke effecten (zie indicatoren Ree / leefomgeving) die duiden op overpopulatie.

Ecologische schade aan de flora en indirect aan de fauna (andere soorten) door herbivoren die leven in semi-natuurlijke ecosystemen kán voorkomen (*Reimoser 1999*). Hetzelfde geldt ook voor Reeën, vooral in die gebieden waar aanwezige landbouwgronden zorgen voor een verhoging van de draagkracht. De dichtheden binnen de aanwezige bos- en natuurgebieden worden hierdoor verhoogd, waardoor ook de effecten op de natuurlijke vegetatie toenemen (*Bergquist 1998*). In Limburg zijn de afgelopen 5 jaren geen schadelijke effecten op Flora en Fauna, die veroorzaakt zijn door Reeën, gemeld.

De intrinsieke waarde van een levend dan wel op natuurlijke wijze gestorven Ree is ook een factor van belang. In natuurgebieden kunnen Reeën ook een positieve invloed hebben op het bosbeeld: de dichtheid waarbij het gewenste natuurlijke landschap ontstaat kan anders zijn dan de berekende draagkracht, het kan dus vanuit natuurbelang wenselijk zijn andere dichtheden in de natuurgebieden te laten ontstaan.

21-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Het onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Reewild.

Ter voorkoming van schade wordt in de beheerperiode op WBE niveau ingezet op het belang van de verkeersveiligheid en het voorkomen van schade aan bossen en gewassen (boomteelt).

<i>Vlaggen</i>	<i>Elektronische geluidsgolven</i>	<i>Camouflagenetten</i>
<i>Knalapparaat</i>	<i>Regulering door afschot</i>	<i>Plaatsen (tijdelijke) rasters bij</i>
<i>Aanbieden alternatief voedsel</i>	<i>Flitsmolens</i>	<i>nieuwe aanplant bos en</i>
<i>Flitslampen</i>	<i>Gebruik van manchetten</i>	<i>boomkwekerijen</i>

(Voor meer gedetailleerde toepassing, zie genoemde Handreiking)

In het kader van de verkeersveiligheid kunnen de volgende maatregelen worden genomen:

- *Toepassen van verkeer remmende en snelheid beperkende maatregelen;*
- *Plaatsen van wildsignaleringsystemen en/of geleiderasters, en de daarbij behorende aanleg van passages;*
- *Plaatsen van wildspiegels en reflectoren;*
- *Regulatie van de populatie.*

Voor de eerste drie onderdelen heeft de lokale WBE een adviserende taak. Het zijn in hoofdzaak de overheden die, in overleg en indien mogelijk, voorstellen van de WBE's over kunnen nemen om voorgestelde maatregelen te kunnen realiseren. Jaarlijks kunnen de WBE's aan de Faunabeheereenheid Limburg in hun rapportage voorstellen in het kader van de eerste drie typen maatregelen aandragen ter voorkoming van schade aan verkeersveiligheid.

De Faunabeheereenheid Limburg zal centraal de Valwildgegevens verzamelen en inzichtelijk maken. Deze zullen dan aan de wegbeheerders en WBE's ter beschikking worden gesteld opdat de risico's voor de verkeersveiligheid kunnen worden verminderd.

In het kader van populatieregulatie heeft de WBE een initiërende en uitvoerende taak. Het is vooral van belang om bij regulatie van de populatie, afschot zo veel als mogelijk te concentreren in de directe nabijheid van wegen waar vaak aanrijdingen met Reewild zijn en vooral het accent te leggen op Reeën zonder territorium. In Limburg blijkt op basis van de Valwildgegevens dat er sprake is van knelpunten. Echter, vanwege het tot nu toe ontbreken van een sluitende Valwildregistratie is het overzicht van knelpunten slechts ten dele te construeren (zie ook *Paragraaf 21-6.6*).

Ter voorkoming van schade aan bossen en gewassen kunnen de volgende maatregelen worden genoemd:

- *Uitrasteren van kapitaalsintensieve teelten. In hoofdzaak betreft het in Limburg de fruitboomplantages en deels ook boomkwekerijen;*
- *Bespuiten / aansmeren van kwetsbare gewassen met een anti-veeg- of vraatmiddel. Dit is vooral effectief bij recent aangeplante of ingezaaide gewassen. Het effect van een dergelijk middel is echter maar van tijdelijke aard zodat het tijdstip van aanbrengen zeer goed moet worden overdacht;*
- *Zo nodig lokale dichtheden afstemmen op de bosverjongingsdoelen van de terreinbeheerder of grondeigenaar.*

21-5 Draagkracht & Gewenste Stand

21-5.1 Draagkracht: Inleiding

De methode van prof. van Haften (*Bijlage 21-1*) is door de Faunabeheereenheid Limburg gekozen om de gewenste populatieomvang te bepalen. Deze methode wordt al jaren door de WBE's toegepast en vindt zijn basis in een methodische terreininventarisatie waardoor de draagkracht van een leefgebied wordt bepaald. Op grond daarvan en in samenhang met andere factoren, zoals verkeersslachtoffers, geslachtsverhouding, lokale omstandigheden en verkeersveiligheid, wordt in het werkgebied de gewenste populatieomvang bepaald.

21-5.2 Draagkracht : Reewildstand

De Reewildstand wordt bepaald aan de hand van de jaarlijkse Voorjaargestelling, die in elke WBE wordt verricht eind maart/begin april. Het aantal getelde vrouwelijke dieren wordt vermenigvuldigd met de factor 0,85, waaruit de zomerstand wordt berekend: 50% toevoegen aan het aantal getelde geiten en bokken. De vermenigvuldigingsfactor is naar aanleiding van veldstudies op 0,85 gesteld en is inclusief een gemiddeld aantal Valwild (*v. Haften*).

Om storende toevalsfactoren te verminderen (boswerkzaamheden of een nachtelijke dropping in de week van de telling) wordt gekozen om te werken met het gemiddelde van de afgelopen 3 jaren voorjaarsstand telgegevens.

Rekenvoorbeeld: Bij de Voorjaarsstelling 2010 worden in een leefgebied 82 dieren geteld: 38 bokken en 44 geiten. (Voorjaarsstelling 2009: 108 dieren geteld: 50 bokken en 58 geiten; Voorjaarsstelling 2008: 74 dieren geteld: 32 bokken en 42 geiten). Over 3 jaren gemiddeld is de stand dan: 88 dieren: 40 bokken en 48 geiten. Deze 48 geiten brengen in een gemiddeld jaar $48 \times 0,85 = 40$ kalveren groot, waarvan de helft bokkalveren en de helft geitkalveren. De Verwachte Zomerstand zal dan zijn: Bokken: $40 + 20 = 60$; Geiten: $48 + 20 = 68$; Totaal $60 + 68 = 128$ dieren.

De Ideale Reewildstand werd bepaald aan de hand van de draagkrachtbepaling volgens de methode van prof. van Haften. Aan de hand van een Tabel kon berekend worden hoeveel Reeën per 100 hectare permanente dekking er binnen een leefgebied zouden kunnen zitten (Kolom A; *Bijlage 21-2*). In 2007 is de Tabel aangepast voor Reewild dat ook veel kan foerageren op landbouwgronden (Kolom B; *Bijlage 21-2*), de oude Tabel werd gehandhaafd voor de grotere bosgebieden. In 2009 is de Tabel voor Limburg opnieuw aangepast gezien de langjarige ontwikkeling van de populatie, waarbij een hogere draagkracht mogelijk lijkt dan vroeger werd aangenomen (Kolom C; *Bijlage 21-2*).

Door bij het opstellen van het Regulatieplan (het jaarlijks door de Faunabeheereenheid Limburg opgestelde beheerplan) te kiezen tussen de verschillende tabellen kan men beter rekening houden met de geschiktheid van de verschillende leefgebieden, en hierdoor een beter op de werkelijkheid afgestemd regulatieplan opstellen. Ook kan men de gewenste stand beter aanpassen aan actuele ontwikkelingen op gebied van schade voor de landbouw en verkeersveiligheid (maatschappelijke draagvlak). Om storende toevalsfactoren te verminderen wordt gekozen om te werken met het gemiddelde van de afgelopen 3 jaren voorjaarsstand telgegevens.

Uitgaande van bovenstaand rekenvoorbeeld, en indien de ideale stand voor het betreffende voorbeeld-beheergebied 36 bokken en 36 geiten, dus totaal 72 dieren is, moeten er $128 - 72 = 56$ dieren verwijderd worden om de gewenste voorjaarsstand te bereiken, namelijk 24 bokken / bokkalveren en 32 geiten / geitkalveren, ter verdelen over bepaalde leeftijdsklassen om een goede populatieopbouw te behouden.

In Tabel 21-9 is een kort overzicht gegeven van de nu gebruikte kengetallen (In *Bijlage 21-3* is een overzicht per WBE gegeven).

Kengetallen Draagkrachtberekening Ree

Regio	Permanente Dekking (ha.)	Draagkracht (aantal/100 ha.)	Ideale Stand
Noord-Limburg	13.735	Gem.: 12,1	1.664
Midden-Limburg	11.225	Gem.: 12,6	1.418
Zuid-Limburg	5.956	Gem.: 15,1	900
Totaal	30.916	Gem.: 12,9	3.982

Tabel 21-9: Kengetallen Draagkrachtberekening Ree

De gewenste voorjaarsstand in de afgelopen beheerperiode (de ideale stand behorende bij de berekende draagkracht van het leefgebied) is circa 4.000 dieren op basis van populatiebeheer. Hierbij treedt nauwelijks schade op aan landbouwbelangen, en ligt het Valwildpercentage ten gevolge van aanrijdingen onder het landelijk gemiddelde van circa 10% van de voorjaarsstand, terwijl de individuele dieren in goede conditie zijn.

21-5.3 Draagkracht: Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

De vaststelling van de populatieomvang dient op een uniforme wijze te gebeuren. De voorkeur gaat in verband met de betrouwbaarheid uit naar aantalsgegevens op grond van jaarrond waarnemingen.

Aanvullend hierop wordt door middel van drie opeenvolgende schemerperiode-tellingen (medio maart / begin april) een beeld verkregen van de aanwezige stand. De Faunabeheereenheid Limburg zal samen met de WBE's de wijze van inventariseren uitwerken en standaardiseren.

21-6 Beheer

In het kader van het beheer van de populatie Reeën in de provincie Limburg worden in de beheerperiode de volgende type handelingen verricht:

- Preventieve (schadevoorkomende) maatregelen;
- Noodzakelijke bijsturing van de populatie.

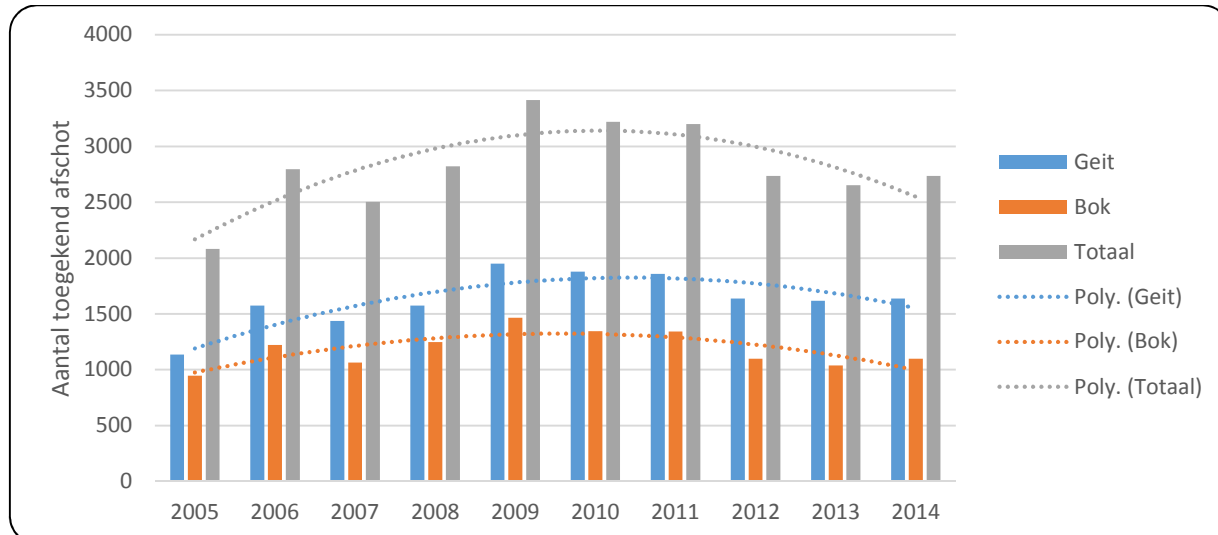
21-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

Ter voorkoming van schade aan boven vernoemde belangen heeft in de volgende paragrafen samengevat beheer plaatsgevonden (zie Tabel 21-10 & 21-11 en Afbeelding 21-5 & 21-6) .

21-6.1.2 Beheer: Toegekend afschot

Toegekend Afschot	2004-	2005-	2006-	2007-	2008-	2009-	2010-	2011-	2012-	2013-	Gemiddeld 2004-2014
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Geit	1.117	1.135	1.575	1.438	1.573	1.949	1.877	1.859	1.637	1.616	1.578
Bok	946	946	1.222	1.064	1.248	1.465	1.344	1.342	1.098	1.037	1.171
Totaal	2.063	2.081	2.797	2.502	2.821	3.414	3.221	3.201	2.735	2.653	2.749
Ratio ♀	54%	55%	56%	57%	56%	57%	58%	58%	60%	61%	57%
Ratio ♂	46%	45%	44%	43%	44%	43%	42%	42%	40%	39%	43%

Tabel 21-10: Afgegeven Ontheffingen Reewild 2004-2014

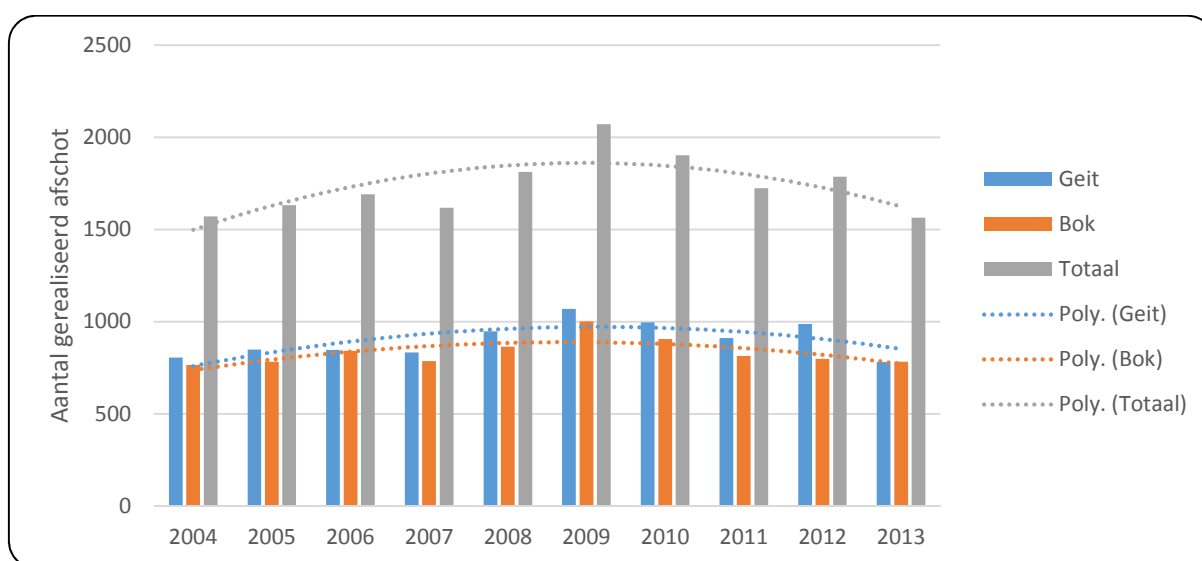

Afbeelding 21-5: Afgegeven Ontheffingen Reewild met Trendlijn 2005-2014

21-6.1.3 Beheer: Uitgevoerde Maatregelen

Gerealiseerd Afschot											
	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2004-2014
Geit	793	805	849	842	948	1069	997	911	988	782	898
Bok	700	775	779	786	864	1002	906	814	798	783	821
Totaal	1.493	1.580	1.628	1.628	1.812	2.071	1.903	1.725	1.786	1.565	1.719
Ratio ♀	53%	51%	52%	52%	52%	52%	52%	53%	55%	50%	52%
Ratio ♂	47%	49%	48%	48%	48%	48%	48%	47%	45%	50%	48%
Realisatie Geit	71%	71%	54%	59%	60%	55%	53%	49%	60%	48%	57%
Realisatie Bok	74%	82%	64%	74%	69%	68%	67%	61%	73%	76%	70%
Realisatie Totaal	72%	76%	58%	65%	64%	61%	59%	54%	65%	59%	63%

Tabel 21-11: Aantal gedode dieren Ree op basis van ontheffing 2004-2014

Afbeelding 21-6: Aantal gedode dieren Ree op basis van ontheffing 2004-2013 & Trendlijn

21-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

21-6.2.1 Populatieregulatie

Voor de komende beheerperiode wil de Faunabeheereenheid Limburg de gewenste stand op basis van de draagkracht op WBE (of associatie van WBE's) niveau handhaven door regulatie.

Hierbij geldt voor de beheerperiode een na te streven voorjaarstand van circa 4.000 dieren, op basis van het uitgevoerde Draagkrachtonderzoek.

Op basis van het driejarig gemiddelde van de jaarlijkse tellingen en de berekende aanwas wordt de zomerstand bepaald. Het verschil tussen de zomerstand en de na te streven voorjaarstand bepaalt de jaarlijkse vermindering. Jaarlijks wordt dit door de Faunabeheereenheid Limburg in een Regulatieplan uitgewerkt. Bij de uitvoering van de regulatie worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. De na te streven verdeling van het afschot op basis van streven naar een zo natuurlijk mogelijke populatiestructuur is realisatie van 50% van het afschot in de leeftijdsklasse van 0 tot 1 jaar.
2. Voorafgaand aan de toekenning van het afschot zal de WBE de werkelijke stand op basis van de telling in maart in een werkplan aan de Faunabeheereenheid Limburg indienen. Het jaarlijkse afschot kan hierdoor fluctueren.

3. Voor toekenning van het afschot dienen de WBE's een rapportage in te dienen aan de Faunabeheereenheid Limburg om de stand te reguleren, bestaande uit de volgende onderdelen:
 - *Getelde Stand per 1 april, onderverdeeld naar vrouwelijke/mannelijke kalveren, reebokken en reegeiten, aangevuld met jaarrond waarnemingen. Om dubbeltellingen te voorkomen wordt geadviseerd om aanpalende WBE's op dezelfde dag te laten tellen, in ieder geval in de gedeelde grensoverschrijdende leefgebieden. De niet aangesproken Reeën (dieren die wel gezien zijn, maar waarvan geslacht en/of leeftijd niet vastgesteld kon worden) worden evenredig verdeeld over de reebokken en reegeiten;*
 - *Afschot- en Valwildgegevens worden aan de Faunabeheereenheid Limburg gerapporteerd en centraal geregistreerd.*
4. De Faunabeheereenheid Limburg berekend op basis van deze gegevens dan:
 - *Berekende Aanwas (de Zomerstand);*
 - *Benodigd Afschot (om tot de gewenste Voorjaarsstand te komen).*

21-6.2.2 Calamiteiten Wildmerken

Een deel van de vermindering van de populatie is toe te schrijven aan het zogeheten "Valwild": dieren die dood gevonden worden na te zijn gestorven door bijvoorbeeld een aanrijding of verdrinking. Er wordt door de Faunabeheereenheid Limburg gewerkt aan het opzetten van een registratiesysteem voor Valwild voor heel Limburg, zodat deze data nauwkeuriger kunnen worden verzameld (zie *Paragraaf 21-6.6*).

Voorgesteld wordt om 10% van de gemiddelde Voorjaarsstand (VJS) als reserve toe te kennen. Deze merken worden dus niet uitgedeeld aan de leden bij de WBE's, maar worden zo nodig toegekend aan de diverse Valwildmeldingen.

Daarnaast wordt 5% van de gemiddelde Voorjaarsstand (VJS) als reserve toegekend om in te zetten bij acute schade of risico's voor de verkeersveiligheid terwijl er geen reguliere loodjes (meer) beschikbaar dan wel inzetbaar zijn.

Deze merken worden als EXTRA afschot verstrekt, dus vormen geen reden meer voor het niet behalen van de beheerdoelstelling. Deze merken worden NIET direct uitgegeven door de WBE, alleen in benodigde gevallen aan de uitvoerders verstrekt. Voor het volgende jaar worden weer de 10% VJS voor valwild en 5% VJS voor acute schade of verkeersveiligheid extra voorschot merken toegewezen.

21-6.2.3 Maatwerk bij niet realiseren van de afschotaantallen

In dit nieuwe Faunabeheerplan en de daarop gebaseerde ontheffingen is duidelijk omschreven wat de gezamenlijke doelen zijn van het voorgestelde beheerplan, en wat de reële mogelijkheden, belemmeringen en mogelijke oplossingen voor het bepalen van deze doelen kunnen zijn. Faunabeheer omvat meer dan alleen jagen: in dit Faunabeheerplan zal duidelijk omschreven zijn dat jacht, beheer en schadebestrijding per gebied een andere invulling en mate van intensiteit zullen kunnen hebben (van natuurlijke regulatie zonder menselijk ingrijpen tot intensief populatiebeheer). De diverse doelstellingen van de fracties dienen hierbij te worden gerespecteerd en zo goed als mogelijk afgestemd te worden.

De Faunabeheereenheid Limburg streeft ernaar om door middel van maatwerk en nauw overleg met de direct betrokkenen eventuele problemen bij de realisatie van de vastgestelde doelen op te lossen. De Terrein Beherende Organisaties (TBO's) nemen deel in de Faunabeheereenheid Limburg en hebben een bijdrage geleverd aan het opstellen van het Faunabeheerplan. Het is voor hen van belang dat het Faunabeheerplan de mogelijkheden biedt in te grijpen bij schade aan Flora en Fauna, de Volksgezondheid en de Openbare Veiligheid alsmede uit oogpunt van goed nabuurschap.

Voor hen zijn de natuurdoelen voor de afzonderlijke terreinen leidend. De TBO's maken zelf de afwegingen of ze vanuit de beheerdoelen voor de terreinen gebruikmaken van de mogelijkheden van het Faunabeheerplan, maar nemen in geval van knelpunten in de uitvoering deel aan overleg gericht op het vinden van oplossingen.

21-6.2.4 Plaats van Beheer

Het noodzakelijke afschot per jaar zal op WBE (of associaties van WBE's) niveau dienen te worden bepaald. Hier is de benodigde kennis van de populatie en hun leefgebied aanwezig. Van belang is dat de focus van het afschot in eerste instantie is gericht op de plaatsen rond de knelpunten voor verkeersrisico's (Valwild) en de directe omgeving van schadegevoelige opstanden en gewassen.

Naast de reguliere wildmerken voor populatiebeheer worden er nog 10% VJS reservemerken voor valwild en 5% VJS voor acute schade of risico's voor de verkeersveiligheid toegekend. Deze worden pas uitgegeven indien een grondgebruiker zich meldt met schade, of er een knelpunt voor wat betreft de verkeersveiligheid zich aandient, wat niet met regulier toegekend afschot kan worden opgelost. Hierdoor kan er lokaal snel en effectief opgetreden worden indien er acuut een schade of risico voor de verkeersveiligheid optreedt. Deze gereserveerde merken kunnen in geheel Limburg jaarrond ingezet worden, wel dient men in de periode dat zogende geiten met nog drinkende kalveren lopen een gedegen afweging te maken voordat men besluit de geit én de jongen te schieten.

21-6.2.5 Beheer Periodes

De volgende afschotperiodes worden gehanteerd:

- *Reebokken: Jaarrond (van 1 april t/m 31 maart), van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang;*
- *Reegeiten & Kalveren (bokkalf & geitkalf): 1 oktober t/m 31 maart, van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang;*
- *Zieke of gebrekkige dieren, dan wel dieren die acuut aanmerkelijke schade of verkeersrisico's opleveren: Jaarrond, het gehele etmaal, ook op zon- en feestdagen, al dan niet met gebruik van kunstlicht.*

21-6.2.6 Uitvoering Beheermaatregelen

De uitvoering van het Reeënbeheer zal plaatsvinden zoals in de hieronder volgende paragrafen wordt beschreven.

21-6.2.6.1 Inventarisatie populatie

De uitvoering van de jaarlijkse inventarisatie wordt gecoördineerd door de coördinator van de WBE die verantwoordelijk is voor de kwaliteitsbewaking en de uniforme verwerking van de inventarisatiegegevens. De gegevens worden vervolgens gestuurd naar de Faunabeheereenheid Limburg, die verantwoordelijk is voor de verslaglegging van de uitgevoerde inventarisaties van de WBE's en voor het aanleveren van de verslaglegging aan het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie.

21-6.2.6.2 Meldingssysteem

Van elk Ree dat geschoten wordt of anderszins sterft, wordt door de jachthouder een melding gedaan bij de Reewildcoördinator of Reewildcommissie van de WBE. In de WBE's wordt de melding voorzien van alle relevante informatie omtrent het afschot of gevonden Valwild van het betreffende dier. Bedoeld zijn gegevens als Datum, Tijd, Locatie, Geslacht, Geschatte Leeftijd, Gewicht (ontweid), Conditie en eventuele Afwijkingen (Lichamelijk of in het Gedrag).

De gegevens worden door de coördinator verwerkt in de jaarlijkse werkplannen voor de Faunabeheereenheid Limburg. De Faunabeheereenheid Limburg zal het meldingssysteem omtrent de afhandeling van de Reeën die geschoten of anderszins gestorven zijn continueren zoals de afgelopen faunabeheerplanperiode gebruikelijk was (Loodjes via Vereniging het Reewild).

21-6.2.6.3 Methodiek Ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE geeft toestemming ontheffinggebruik (machtiging) aan de WBE's op basis van de jaarlijks in te dienen rapportage die voorafgaand aan de jaarlijkse beheerperiode ter goedkeuring aan de FBE wordt ingediend. De FBE kan advies vragen aan derden (bijvoorbeeld aan de Vereniging het Reewild);*
- *De Reewildcoördinator in de WBE schrijft de ontheffing door aan de in de WBE uitvoerende jachtaktehouders in de vorm van een gebruikersmachtiging;*
- *Jachtaktehouders kunnen onder hun verantwoordelijkheid de gebruikersmachtiging doorschrijven aan andere jachtaktehouders;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

21-6.2.6.4 Identificatie Reeën

Op dit moment worden de Reeën die worden geschoten of op een andere wijze sterven uit oogpunt van registratie, toezicht en handhaving, en uit oogpunt van wildhygiëne geïdentificeerd binnen de WBE's, en van uniek genummerde wildmerken voorzien.

De Faunabeheereenheid Limburg stelt aan de ontheffingverlener voor om door of namens de Faunabeheereenheid Limburg te verstrekken wildmerken onderdeel te laten zijn van de ontheffingsvoorwaarden.

21-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Gezien de beheerhistorie en de huidige ontwikkeling van de populatie mag worden geconcludeerd dat de duurzame staat van instandhouding niet negatief wordt beïnvloed door de voorgestelde beheermaatregelen.

21-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Voor de populatie Reeën in Limburg is afschot één van de sterftefactoren naast o.a. aanrijdingen, verdrinking, ziekte, ouderdom, stroperij, en predatie. Het afschot bevindt zich tot nu toe gemiddeld op het niveau van de aanwas, waardoor de populatie stabiel is. Naast natuurlijke sterfte zorgt ook het aantal verkeersslachtoffers er voor dat de stand niet sneller groeit dan op grond van de gegevens zou mogen worden verwacht. Voor de komende beheerperiode is het afschot gelijkgesteld aan de aanwas, hierin bij de realisatie inbegrepen de andere sterftefactoren. Het resultaat van deze maatregel en de uitvoering is dat de stand zich stabiliseert op het niveau van de berekende draagkracht.

De te verwachten effecten zijn:

- *Instandhouding van het welzijn van de populatie Reeën, omdat de draagkracht niet wordt overschreden en het afschot volledig gericht is op een zo natuurlijk mogelijke populatiestructuur;*
- *Vermindering van het aantal verkeers- en verdrinkingsslachtoffers door vermindering van de migratie- en dispersiedrang als gevolg van het richten van afschot op een zo natuurlijk mogelijke populatiestructuur. Daarnaast zal in samenwerking met overheden en terreineigenaren biotoop verbeterende maatregelen getroffen kunnen worden gericht op de factoren rust en verbinding van geschikte leefgebieden;*

- De Faunabeheereenheid Limburg adviseert om bij het verminderen van het aantal verkeers- en verdrinkingslachtoffers, het afschot te focussen op de gebieden rond de knelpunten en het in samenwerking met de overheden en terreineigenaren treffen van maatregelen ter voorkoming van aanrijdingen en/of verdrinking;
- Verdere ontwikkeling van het beheer van de populatie Reeën in Limburg op basis van centraal gecoördineerd gegevensbeheer in de Faunabeheereenheid Limburg;
- Omdat de moderne telescoopkijkers met coatings steeds lichtsterker worden wordt gevraagd om de ontheffing in te kunnen zetten van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang.

21-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4.

21-6.6 Monitoring

Aan de hand van de jaarlijkse opgaven van de WBE's (Voorjaarsstellingen & Jaarrond tellingen) en de Valwildregistratie (WBE's, politie en de wegbeheerders in Limburg).

Er wordt gewerkt aan het opzetten van een uniform valwild Meld- & Registratiesysteem voor geheel Limburg. Gegevens verkregen uit de Monitoring en de Valwildregistratie zullen inzichtelijk worden gemaakt en ter beschikking gesteld worden van de wegbeheerders (gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat) om zo het risico op aanrijdingen te kunnen verminderen.

In *Bijlage 21-4* is als voorbeeld van het inzichtelijk maken van de Valwild-problematiek een GIS-kaart opgenomen met de meldingen Valwild Ree voor geheel Limburg over het beheerseizoen 2010-2015.

21-7 Analyse & Conclusies

21-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

De doelstelling wordt redelijk gehaald. Afgelopen jaren is het aangepaste beheer op basis van de nieuwe draagkrachtbepaling doorgevoerd. Incidenteel is lokaal maatwerk toegepast om te komen tot een goed gedragen uitvoering zonder sterke toename van het aantal aanrijdingen (zie *Afbeelding 21-4*).

De populatie is sinds de stapsgewijze invoering van de nieuwe ideale stand zoals gewenst licht toegenomen en heeft zich gestabiliseerd, overeenkomstig de toename van het geschikte leefgebied, zoals berekend in de nieuwe draagkrachtberekening. Er is nagenoeg geen landbouwschade. Het aantal aanrijdingen is stabiel. Het behaalde afschot loopt met name bij de geiten achter op het gewenste aantal, wat deels verklaard kan worden door het zich minder tonen ten opzichte van de bokken.

Schade wordt nagenoeg niet aangemeld, maar komt ook niet vaak voor een tegemoetkoming van de schade in aanmerking. Afschot vindt zeker ook plaats op knelpunten voor verkeersveiligheid en bij schade aan plantages e.d.

Door het inzetten van geluiddempers bij het gecoördineerde populatiebeheer kan verstoring van de omgeving gedeeltelijk voorkomen worden.

21-7.2 Analyse Reewildpopulatie ontwikkelingen Limburg

De voorjaarsstand van de Reewildpopulatie in de provincie Limburg lijkt zich op basis van de tellingen de afgelopen jaren te stabiliseren op het gewenste niveau (zie *Afbeelding 21-2*)

21-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Om de oorzaak van verhoogd trekgedrag ten gevolge van (plaatselijk ongewenst) hoge dichtheden in combinatie met te weinig draagkracht en de daarmee gepaard gaande verzwakking, ziekte van de dieren en tot verkeersonveilige leidende situaties te verminderen c.q. weg te nemen, is het wenselijk om populatiebeheer met selectief afschot toe te passen.

Selectief afschot vindt plaats op basis van leeftijdsklassen, geslacht met een prioriteit voor zieke en oude dieren, bij drukke wegen en schadeveroorzakende dieren.

Bij de wenselijkheid om te komen tot duurzaam beheer zijn in meer of mindere mate de navolgende belangen in het geding:

- *Het belang van de openbare (verkeers-)veiligheid ex Artikel 68, lid 1a;*
- *Voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen ex Artikel 68, lid 1c;*
- *Schade aan fauna door voedselstress ex Artikel 68;*
- *Voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige Reeën, ex Artikel 4, lid 1 AMvB Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren.*

21-7.4 Doelstellingen & Conclusies

Doel van het beheer is het in evenwicht brengen van de Reewildpopulatie, waarbij rekening wordt gehouden met de draagkracht, de aanwezigheid van gevarieerd voedselaanbod en voldoende (permanente) dekking. Voorts worden hierin meegenomen de belangen van de grondgebruikers en Terrein Beherende Organisaties, de veiligheid van de weggebruikers, de intrinsieke waarde en rust van en voor het Ree.

Op basis van de ervaring van de laatste 5 jaar mag worden geconcludeerd dat de huidige iets verhoogde stand nauwelijks voor schade in de land- en bosbouw heeft gezorgd, het aantal ongelukken op het landelijk gemiddelde ligt en dat er sprake is van een gezonde Reeënpopulatie in de provincie Limburg. Voorgesteld wordt om het tot nu toe gevolgde beheer ongewijzigd voort te zetten, aangevuld met de mogelijkheid tot het gebruiken van geluiddempers bij het gecoördineerde populatiebeheer om verstoring van de omgeving gedeeltelijk voorkomen worden.

Gegevens verkregen uit de Monitoring en de Valwildregistratie zullen inzichtelijk worden gemaakt en ter beschikking gesteld worden aan de WBE's (bepaling zwaartepunt afschot) én de verantwoordelijke wegbeheerders (gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat) om zo het risico op aanrijdingen te kunnen verminderen.

Daar waar gebieden te klein zijn voor zelfstandig populatiebeheer (volgens de Nota Jacht & Wildbeheer en/of volgens de verkregen inzichten uit het hernieuwde Draagkracht Onderzoek Reewild Limburg 2010) dient aansluiting te worden gezocht met naastgelegen gebieden voor gezamenlijk beheer.

In het geval van leefgebieden die gelegen zijn op de grens van twee Wildbeheereenheden dienen deze hun tellingen op elkaar af te stemmen om zo dubbeltelling te voorkomen. Bij voorkeur gebeurt dit ook met leefgebieden die de provinciegrens overschrijden naar Noord-Brabant en Gelderland.

Daar waar leefgebieden de landsgrens overschrijden is de zaak gecompliceerder. Per gebied kan dit verschillen, afhankelijk van de mate van medewerkzaamheid van de partijen over de grens. Als basis is de volgende methode afgesproken: "*Tellen tot de grens, afschot tot aan de grens*".

Gestreefd wordt naar beheer van de populatie op een stand waarbij de kans op aanrijdingen op hetzelfde niveau blijft, wat momenteel vergelijkbaar met het landelijke gemiddelde is. Bekend is dat bij niet beheren van een populatie de stand kan toenemen, en tevens is bekend dat bij een toenemende stand er een hogere kans op aanrijdingen bestaat.

21-8 Referenties

- Aanes, R. & R. Andersen; *The effects of sex, time of birth, and habitat on the vulnerability of roe deer fawns to red fox predation in Norway*, *CJZ* 74(10): 1857–1865 (1996)
- Anders Jarnemo, et al.: *Predation by red fox on European roe deer fawns in relation to age, sex, and birth date in Sweden* (*Can. J. Zool.* 82(3): 416–422 (2004)
- Bergquist, Jonas and Göran Örlander *Browsing damage by roe deer on Norway spruce seedlings planted on clearcuts of different ages : Effect of slash removal, vegetation development, and roe deer density*. *Forest Ecology and Management, Volume 105, Issues 1-3, 1998, Pages 283-293*
- FBE's Nederland: *Jaar Rapportages*
- Gilpin, M. E., and M. E. Soulé. 1986. *Minimum viable populations: processes of species extinction*. Pages 19-34 in M. E. Soule, editor. *Conservation biology: The science of scarcity and diversity*. Sinauer, Sunderland, MA. ISBN: 0878937951 blz 7 3.1.1
- Giuliano, William M. and George W. Tanner: *Ecology of Wild Hogs*. WEC 191 Institute of Food and Agricultural Sciences (IFAS), University of Florida, 2005
- Maublanc, M-L: *Demographic crash associated with high parasite load in an experimental roe deer (Capreolus capreolus) population in France*; *European Journal of Wildlife Research* Volume 55, Number 6, 2009, pp 621-625
- Peltzer, R: *Wanneer reguleren, en hoe lang nog?* In: *Het edelhert*, 37-1, 2002. pp 23-27
- Reimoser, Friedrich, Helen Armstrong and Rudi Suchant: *Measuring forest damage of ungulates: what should be considered* . *Forest Ecology and Management, Volume 120, Issues 1-3, 12 July 1999, Pages 47-58*
- Siebenga, S: *Minder aanrijdingen met Reewild door goed beheer*. In: *De Jager* 13, 2005 pp 20-15
- *Telegraaf: Afschotvergunningen moeten Reeënsterfte voorkomen* 22-2-1988
- *Twentse Courant: 23-2-1988: "Massale sterfte voorkómen"*
- *WBE database: KNJV. 2000-2008*

Bijlage 21-1: Draagkracht Reewild berekeningsmodel volgens Van Haften

Bijlage 4

Draagkrachtberekening volgens de waarderingsmethode 'Van Haften'.

De draagkrachtmethode 'Van Haften', welke is beschreven in de dissertatie *'Das Rehwild in verschiedenen Standorten der Niederlande und Slowenien. Med. ITBON 76/1968'*, geeft in feite een waardering van de biotoop waar reeën voorkomen. Daarbij worden onderscheiden het veldgrenspercentage, oppervlakte weiden en akkers, dekkingspercentage, boomsoortenverdeling en zuurgraad van de grond.

Veldgrenspercentage: hierbij wordt de grens tussen dekking en open veld in procenten van de totale veldgrens uitgedrukt.

0%	0 punten
1-20%	2 punten
21-40%	5 punten
41-60%	8 punten
61-80%	11 punten
81-100%	15 punten

Oppervlakte weiden en akkers

De oppervlakte wordt uitgedrukt in procenten van het totale veldoppervlak. Alle landbouwgronden die door reeën worden gebruikt, worden meegenomen in de berekening.

0%	0 punten
1-4%	2 punten
5-10%	6 punten
11-20%	10 punten
>20%	15 punten

Dekkingspercentage:

Dit is de oppervlakte permanente dekking in procenten van de totale veldoppervlakte.

0%	0 punten
1-10%	5 punten
11-20%	10 punten
21-40%	15 punten
41-60%	20 punten
61-70%	30 punten
71-80%	20 punten
>80%	15 punten, wanneer de omgevende biotoop bos is
>80%	20 punten, wanneer de omgevende biotoop uit weide, heide of akkers bestaat

Boomsoortenverdeling

Naaldbos zonder ondergroei	2 punten
Naaldbos zonder ondergroei	6 punten
Gemend bos zonder ondergroei	6 punten
Gemengd bos met ondergroei	10 punten
Loofbos zonder ondergroei	8 punten
Loofbos met ondergroei	15 punten
3-50% eik	15 punten
>50% eik	20 punten

Zuurgraad (PH) bodem

< 4,0	4 punten
4,0 – 4,9	8 punten
5,0-5,9	12 punten
6,0-6,9	16 punten
>7,0	20 punten

Na het optellen van de punten is in onderstaande tabel af te lezen welke de meest gewenste dichtheid per 100 ha dekking voor het betreffende terrein is.

Biologisch toelaatbare reewilddichtheid per 100 hectare dekking in bos-en natuurgebieden

Punten	0-25	26-30	31-35	36-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-100
Aantal reeën	0	2	4	6	8	9	10	11	12

Uit recente gegevens uit de praktijk blijkt dat met name in landbouwgebieden de actuele aantallen reeën hoger kunnen liggen dan de berekende doelstanden zonder dat belangen noemenswaard worden geschaad. Daarom is voor cultuurlandschappen de puntentelling iets aangepast (zie onder). Klimaatverandering speelt hierin mogelijk ook een rol. In de winter is er meer voedsel aanwezig dan vroeger, waardoor er meer reeën in bepaalde terreinen kunnen overleven.

Biologisch toelaatbare reewilddichtheid per 100 hectare dekking in cultuurlandschappen, zoals geadviseerd door de Commissie Beheermodel van de VHR en prof. J.L. van Haften .

Punten	0-25	26-30	31-35	36-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-100
Aantal reeën	0	3	5	7	9	11	12	13	15

Voor grootschalige bos- en natuurgebieden zonder een substantieel aandeel voor reeën benutbare landbouwgronden, blijft de oude puntentelling van toepassing.

NB.

Veldreeën

De waarderingsmethode Van Haften blijkt niet goed toepasbaar voor veldreeën die leven in gebieden met weinig permanente dekking. In dit soort situaties is het dus niet goed mogelijk om vooraf een goede indicatie te hebben van een gewenste stand. Deze stand zal proefondervindelijk moeten worden vastgesteld. Hiervoor zijn de conditie van de reeën (dierenwelzijn), de mate waarin door reeën schade wordt veroorzaakt aan landbouwgewassen (economische schade) en aanrijdingen met reeën (verkeersveiligheid) bepalend.

In gebieden met veldreeën is het dus zaak om in eerste instantie op het oog de conditie van de levende dieren vast te stellen (al dan geen vuile spiegel), het valwild te registreren, de schade aan landbouwgewassen in beeld te brengen en het aantal aanrijdingen met reeën vast te leggen. Zodra er aanleiding is om over te gaan tot afschot, moeten vanzelfsprekend de lichaamsgewichten of het CP van de geschoten dieren worden vastgelegd.

Aanbevolen wordt om onderzoek te laten verrichten naar een biotoop waarderingsmethode (naar analogie van die van Van Haften) voor de open landbouwgebieden in het noorden van het land.

Edelhert en damhart

Correctie van de gewenste reewildstand voor de aanwezigheid van edelhert en of damhart kan in situaties met lage dichtheden (<5 per 100 ha) achterwege blijven. In situaties met hoge dichtheden kan correctie wel noodzakelijk zijn. Hiervoor wordt verwezen naar de expertise van de Vereniging Wildbeheer Veluwe.

Bijlage 21-2: Puntenschalen Draagkracht berekeningen Reewild

**Biologisch toelaatbare Reewild dichtheid
per 100 ha. dekking (Naar Van Haaften)**

Punten van	tot	A	B	C
		Oude model Aantal *	Model 2007 Aantal **	Model 2010 Aantal ***
0	5			
5	10			
10	15			
15	20			
20	25	0	0	0
25	30	2	3	4
30	35	4	5	6
35	40	6	7	8
40	45	7	8	9
45	50	8	9	10
50	55		10	11
55	60	9	11	12
60	65			13
65	70	10	12	14
70	75			15
75	80	11	13	16
80	85			
85	90		14	17
90	95			
95	100	12	15	18

* Dit model werd gebruikt voor grootschalige bos- en natuurgebieden zonder toegankelijke landbouwgronden

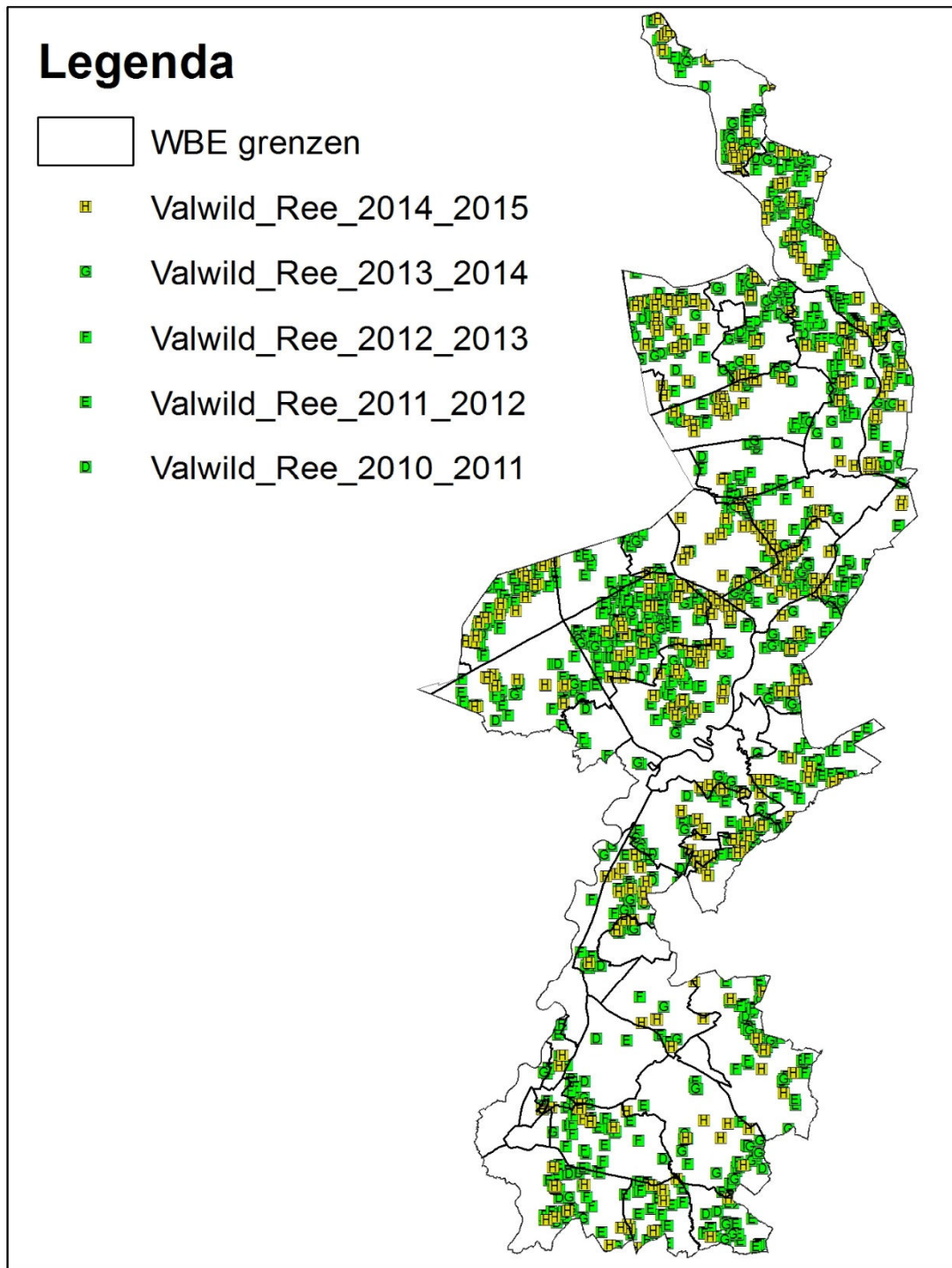
** Deze aanpassing werd ingevoerd voor die gebieden waar Reewild landbouwgronden kon benutten, nu gebruiken voor grootschalige bos- en natuurgebieden zonder toegankelijke landbouwgronden

*** Nieuwe model voor gebieden waar Reewild volop landbouwgronden kan benutten

Bijlage 21-3: Kengetallen deelgebieden Reewildbeheer

Beheereenheid	Dekking (ha)	Totaalscore	Ideaal/100ha	Stand
Bergen	2.456	65	11,5	282
Arcen en Velden	1.303	65	11,5	150
Cluster Noord-Limburg	3.759	65	11,5	432
Maas en Niers	934	61	12,2	114
Venray	1.652	64	12,8	212
Meerlose baan	1.475	60	12,0	178
Heidse Peel (Li)	82	60	12,0	10
Horst	1.160	61	12,2	142
Sevenum	738	60	12,0	88
Graafschap Kessel	941	64	12,8	126
Helden en Everlose beek	1.363	60	12,0	164
Cluster Helden	2.304	-	-	284
St. Hubertus Venray	990	60	12,0	118
Subtotaal Noord	13.735		12,1	1.664
Maasterras	641	67	13,4	86
Groote Peel	114	57	11,4	13
St. Hubertus Meijel	176	57	11,4	20
Cluster Groote Peel	290	-	-	34
De Oude Graaf	1.267	65	13,0	164
Grenskant	1.512	61	12,2	184
Hunsel	144	57	11,4	16
Beesel-Reuver-Swalmen	870	65	13,0	114
De Waterbloem	1.759	61	12,2	214
Land van Horne	1.677	61	12,2	204
Maasland	80	62	12,4	10
Roerstreek	1.744	69	13,8	240
Tussen Maas en Roer	381	61	12,2	46
Annendaal (incl. WBE de Eendracht)	1.501	64	12,8	192
Cluster Annendaal	1.882	-	-	238
Subtotaal Midden	11.225		12,6	1.418
De Hondskerk	409	62	12,4	51
Swentibold	290	62	12,4	36
Susteren Graetheide (Inclusief Meersen)	362	62	12,4	45
Cluster Susteren	1.061	-	-	132
Beekdal	348	64	12,8	44
Brunsummerheide & Schinveldse Bossen	1.228	66	13,2	162
Voerendaal	670	69	13,8	92
Geuldal	740	69	13,8	102
Grenslaan Vaals	647	68	18,0	116
Heuvelland	534	68	25,0	134
Savelsbos	514	64	18,0	92
Maasvallei	214	62	12,4	26
Subtotaal Zuid	5.956		15,1	900
Totaal	30.916		12,9	3.982

Bijlage 21-4: Overzicht Valwild 2010-2015 Reewild

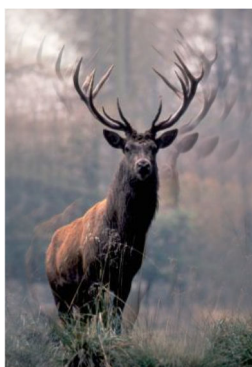
Het werk van de Faunabeheerseenheid Limburg
wordt mogelijk gemaakt door
provincie limburg

22-0 **Edelhert (*Cervus elaphus*)**

22-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

22-1.1 **Algemeen**

Het Edelhert heeft tot ca. 1750 in de Hollandse duinen geleefd. Geleidelijk werd hun leefgebied in de 18e eeuw beperkt tot de Veluwe. Tot 1893 konden de Edelherthen zich vanuit het Reichswald ongehinderd richting Noord-Limburg (Milsbeek, Ottersum en Gennepe) verplaatsen. Recent duiken zij ook als dwaalgast op in de Voerstreek (België).

Het Edelhert leeft hoofdzakelijk in bossen en in de nabijgelegen omgeving. Open bosgedeelten en omringende open landschappen vormen een ideaal voedsel- en bronstgebied. Dit hoefdier leeft in een kudde of roedel. De meest stabiele sociale eenheid vormt een hindengroep met kalveren en bestaat uit 6 tot 12 vrouwelijke dieren (Grzimek, 1992).

De mannelijke roedels (losse verbanden met herten van vergelijkbare leeftijd) ontstaan na de bronsttijd en leven in overlappende leefgebieden. Het Edelhert verkiest kruiden, loof en jonge scheuten als voedsel.

22-1.2 **Vóórkomen & Trend in Limburg**

Bij het Koningsven in Noord-Limburg is een heel klein stukje leefgebied (naar Nederlandse zijde geheel ingerasterd) dat verbonden is met het achterliggende Duitse Reichswald. Daarbuiten komt de soort incidenteel in Midden-Limburg voor. Er is een melding in 2006 uit de regio Weert geweest en een melding van 2 dieren die in de buurt van de grens met België in Stramproy zijn gesignaleerd (2009 & 2010). Waarschijnlijk zijn deze dieren uit gevangenschap ontsnapt.

Nabij Noord-Limburg zijn in 2009 ook Edelherthen gesignaleerd in Duitse natuurgebieden grenzende aan de provincie Gelderland. Het grensgebied van Limburg, Noord-Brabant en aangrenzend België (ca. 60.000 hectare) bestaat grotendeels uit een dekzandlandschap, afgewisseld met beekdalen of moerassen. Bijna 25 % bestaat momenteel uit bos en natuur met een aantal aaneengesloten natuurkernen van meer dan 1.000 tot 2.000 hectare. Grote delen van de bestaande natuurgebieden in Nederland en Vlaanderen hebben hier een status als Vogel- en Habitatrichtlijngebied vanwege de belangrijke aanwezige natuurwaarden.

In de regio Stramproy worden de laatste jaren regelmatig enkele Edelherthen waargenomen, vermoedelijk afkomstig uit België (zie *Tabel 22-1*)

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal waarnemingen	3-4	3-4	5-6	3-4	4-5

Tabel 22-1: Waarnemingen Edelhert in regio Stramproy 2010-2014

22-2 **Wettelijke Status & Provinciaal Beleid**

Het Edelhert kan op grond van populatiebeheer beheerd worden. Zolang er nog geen sprake was van een populatie in Limburg gold voor de beheerperiode 2010-2015 de afspraak dat indien dieren gesignaleerd werden, er overleg plaatsvond met de provincie vóórdat de ontheffing tot afschot in verband met belangrijke schade of risico's voor de verkeersveiligheid mocht worden doorgeschreven.

De Faunabeheereenheid Limburg wil deze werkwijze voor het nieuwe plan continueren. Mochten er gedurende de Faunabeheerplanperiode proefprojecten met vrijlevende dieren worden uitgevoerd, dan zal in het kader van dat project vastgesteld worden welke vorm van beheer daarvoor dan het best geschikt is. Eventuele ontheffingen worden geacht op basis van dit Faunabeheerplan dan daarvoor te kunnen worden verstrekt.

22-3 Potentiële schade aan belangen

Vanwege hun omvang kan een aanrijding met een Edelhert grote gevolgen hebben. Een ontheffing tot afschot voor dieren die een gevaar voor de verkeersveiligheid vormen zal ook voor de komende beheerperiode aangevraagd worden. Dit geldt ook voor de mogelijkheid tot afschot bij belangrijke schade aan overige erkende belangen door individuele dieren op een specifieke locatie.

22-3.1 Wenselijkheid beheer

Zolang er geen sprake is van een populatie zullen incidentele dieren die schade (dreigen te) veroorzaken aan erkende belangen geschoten moeten kunnen worden. Indien zich in Limburg een populatie ontwikkeld zal deze door middel van populatiebeheer gereguleerd moeten kunnen worden. Ook moet er de mogelijkheid zijn om resterende dieren na afloop van een eventuele proefuitzetting te kunnen afschieten indien besloten wordt dat de uitzetting geen succes is.

22-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Als één of meerdere Edelherthen zich vestigen in Limburg en er zou geen beheer mogelijk zijn dan bestaat het risico van onacceptabele afbreuk aan de verkeersveiligheid of bij onacceptabele schade in de landbouw.

22-3.3 Schade aan gewassen

22-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

De Handreiking Faunaschade vermeldt diverse gewassen waarin door deze diersoort schade veroorzaakt kan worden (*Tabel 22-2*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Granen (zomer- en winter-)	Vraatschade (voorjaar)
Aardappelen	Vraat- en krabschade (voorjaar/gehele teeltperiode)
Bieten (suiker- en voeder-)	Vraatschade; soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen (gehele teeltperiode)
Maïs	Vraatschade (zomer en herfst); soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen
Grasland	Vraatschade (gehele teeltperiode)
Bloemen, -zaden, -bollen	Vraatschade (voorjaar) en schade afdekmateriaal
Bosbouw en boomteelt	Vraat-, schil- en veegschade (winter en voorjaar)
Landbouwhuisdieren	Overbrenging ziekten (gehele jaar)

Tabel 22-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Edelherthen Algemeen (Bron: Handreiking Faunaschade, Faunafonds)

In het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg kwamen volgens het CBS in het jaar 2013 diverse voor deze diersoort schadegevoelige landbouwgewassen voor (*Tabel 22-3*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardappelen, totaal	6.949	Haver	49
Bloemkwekerijgewassen	198	Laan- en parkbomen	410
Bloemzaden	9	Maïs, corncob mix	719
Boomkwekerijgewassen & vaste planten	2.530	Maïs, korrel	4.918
Bos- en haagplantsoen	327	Snijmaïs	15.046
Granen, totaal	16.284	Suikerbieten	6.466
Grasland	49.478	Suikermaïs	80
Graszaden	319		

Tabel 22-3: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Edelherthen in Limburg (Bron: CBS)

22-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

Er is in de afgelopen beheerperiode geen melding van schade gedaan.

22-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2010-2014

Er is in de afgelopen beheerperiode bij het Faunafonds geen aanvraag gedaan voor tegemoetkoming in de schade in Limburg veroorzaakt door deze diersoort.

22-3.4 Schade aan Bossen en Bosaanplant

Er is in de afgelopen beheerperiode geen melding van schade gedaan.

22-3.5 Schade aan Flora en Fauna

Er wordt gemeld dat daar waar Edelherten zich vestigen de Reewildstand omlaag gaat. Het is afhankelijk van de doelstellingen van de grondgebruiker of dit al dan niet gewenst is.

22-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Het onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Edelherten.

Vlaggen	Regulering door afschot	Aanbieden alternatief voedsel (wildakkers)
Knalapparaat	Flitsmolens	Plaatsen (tijdelijke) rasters bij nieuwe
Flitslampen	Landbouwvoertuigen	aanplant bos en boomkwekerijen

(Voor meer gedetailleerde toepassing, zie genoemde Handreiking)

22-5 Gewenste Stand

Zolang er geen sprake is van een populatie is er ook geen sprake van een gewenste stand, schademeldingen zullen individueel afgehandeld worden. Indien er sprake is van een (proef-) populatie en voor hen aangewezen leefgebieden, zal de draagkrachtberekening leidend zijn voor die gebieden die als leefgebied worden aangewezen. Tijdens een eventueel proefproject zal vooraf worden afgesproken hoe om te gaan met dieren die zich in of in de directe omgeving van het proefgebied bevinden.

22-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Incidentele waarnemingen en mogelijk toekomstig valwild. Bij het vestigen van (proef-) populaties: bovengenoemde gegevens aangevuld met tellingen, jaarrond waarnemingen en afschotgegevens.

22-6 Beheer

22-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

Afgelopen beheerperiode is er geen ontheffing aangevraagd.

22-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

22-6.2.1 Gewenste maatregelen

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is zal per geval beoordeeld worden of er erkende belangen geschaad worden. Op basis van dit Faunabeheerplan zal een ontheffing voor afschot op grond van (dreigende) schade aan erkende belangen kunnen worden aangevraagd.

Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal daar populatiebeheer plaatsvinden waarbij het afschot gebaseerd wordt op tellingen van de aanwezige populatie in relatie tot een gewenste stand die is afgeleid uit een draagkrachtberekening en de leeftijdsopbouw van deze populatie.

Mochten er tijdens deze faunabeheerplanperiode proefprojecten met vrijlevende Edelherten worden uitgevoerd, dan zal op basis van dit Faunabeheerplan een ontheffing worden aangevraagd om de resterende dieren te kunnen afschieten om ze uit eventuele proefuitzetgebieden (en eventueel andere gebieden waar naartoe zij zich dan mogelijk verspreid hebben) te verwijderen, indien na evaluatie van de proefprojecten besloten wordt om de proefuitzettingen te stoppen (exit-strategie).

22-6.2.2 Zieke en gewonde dieren (Valwildregeling)

Zieke en kreupele dieren zullen jaarrond geschoten moeten kunnen worden. Voor de Valwildregeling: zie *Paragraaf 4.6 (Algemene Hoofdstukken)*.

22-6.2.3 Maatwerk bij schade

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is zal per geval beoordeeld worden of er erkende belangen geschaad worden. Indien dit zo is, kan een ontheffing tot afschot worden doorgeschreven, welke Jaarrond beschikbaar is, en inzetbaar van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang. Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal in dit leefgebied populatiebeheer plaatsvinden, gebaseerd op tellingen van de aanwezige populatie in relatie tot een gewenste stand en een op een draagkrachtberekening gebaseerde gewenste stand die is afgeleid uit een draagkrachtberekening en de leeftijdsopbouw van deze populatie.

22-6.2.4 Plaats van Beheer

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is, vindt afschot plaats op of in de onmiddellijke nabijheid van eventuele schadelocaties. Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal in dit leefgebied in het kader van populatiebeheer afschot plaatsvinden.

22-6.2.5 Beheer Periodes

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is, vindt afschot op eventuele schadelocaties jaarrond plaats, in het geval van zieke en kreupele dieren, dan wel dieren die verkeersrisico's opleveren: Jaarrond, het gehele etmaal, ook op zon- en feestdagen, al dan niet met gebruik van kunstlicht.

Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal in dit leefgebied in het kader van populatiebeheer afschot plaatsvinden in een nader te bepalen seizoen conform het dan op te stellen beheerplan.

22-6.2.6 Uitvoering Beheermaatregelen

De uitvoering van het beheer zal plaatsvinden zoals in de hieronder volgende paragrafen wordt beschreven.

22-6.2.6.1 Inventarisatie populatie

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is, worden Incidentele waarnemingen geregistreerd. Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal daar in het kader van populatiebeheer een inventarisatie (conform Reewildbeheer, zie *Hoofdstuk 21-Ree*) plaatsvinden.

22-6.2.6.2 Meldingssysteem

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is dient afschot op basis van een doorgeschreven ontheffing of dood gevonden dieren direct aan de Faunabeheereenheid Limburg te worden gemeld, zodat eventueel onderzoek aan het dier kan plaatsvinden. Hiertoe stelt de Faunabeheereenheid Limburg de provincie direct in kennis.

Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal in dit leefgebied in het kader van populatiebeheer rapportage en registratie van diverse parameters plaatsvinden (conform Reewildbeheer, zie *Hoofdstuk 21-Ree*).

22-6.2.6.3 Methodiek Ontheffingen

- *De houder van de ontheffing op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken:*

- Zolang er nog geen populatie Edelherten in Limburg is zal bij een melding direct vastgesteld worden of erkende belangen worden geschaad. Indien dit zo is wordt de ontheffing doorgeschreven;
- Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal de FBE de ontheffing doorschrijven aan WBE's binnen wier grenzen het leefgebied is gelegen, dit op basis van het jaarlijkse werkplan dat voorafgaand aan de jaarlijkse beheerperiode ter goedkeuring aan de Faunabeheereenheid wordt ingediend. De FBE kan advies vragen aan derden over de inhoud van het plan;
- De WBE schrijft de ontheffing door aan de in de WBE uitvoerende jachtaktehouders in de vorm van een gebruikersontheffing;
- Jachtaktehouders kunnen onder hun verantwoordelijkheid de gebruikersontheffing doorschrijven;
- De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.

22-6.2.6.4 Identificatie & Onderzoek

Alle dieren die in het kader van beheer worden geschoten of op een andere wijze sterven dienen uit oogpunt van registratie, toezicht en handhaving, en uit oogpunt van wildhygiëne geïdentificeerd te worden binnen de WBE's, en van uniek genummerde wildmerken te kunnen worden voorzien.

De Faunabeheereenheid Limburg stelt aan de ontheffingverlener voor om door of namens de Faunabeheereenheid Limburg te verstrekken wildmerken onderdeel te kunnen laten zijn van de ontheffingsvoorwaarden.

22-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is zal afschot pas na een belangenafweging worden toegekend, de duurzame staat van instandhouding voor de incidentele dieren wordt hierdoor gewaarborgd.

Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal in dit leefgebied de duurzame staat van instandhouding worden gewaarborgd.

22-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is, is dit punt niet van toepassing. Indien er sprake is van een populatie met een leefgebied zal dit in het kader van het populatiebeheer beoordeeld worden (conform Reewildbeheer, zie *Hoofdstuk 21-Ree*).

22-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4.

22-6.6 Monitoring

Monitoring vindt plaats aan de hand van de jaarlijkse opgaven van de WBE's (Voorjaarsstellingen & Jaarrondtellingen), de Valwildregistratie (WBE's, politie en de wegbeheerders in Limburg) en overige waarnemingen.

Er wordt gewerkt aan het opzetten van een uniform valwild Meld- & Registratiesysteem voor geheel Limburg. Gegevens verkregen uit de Monitoring en de Valwildregistratie zullen inzichtelijk worden gemaakt en ter beschikking gesteld worden aan de wegbeheerders (gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat) om zo het risico op aanrijdingen te kunnen verminderen.

22-7 Analyse & Conclusies

22-7.1 Evaluatie afgelopen beheerperiode

Incidenteel komen Edelherten de grens van Limburg over, vooral in de regio onder Weert, maar ook 1 hinde in de buurt van Meijel. Bij Stramproy / Kempenbroek / Altweerderheide / Tungalroy en Swartbroek zitten er sinds 2005 enkele dieren. In de loop der jaren tot nu toe zijn er maximaal 6 dieren gezien. Tot verkeers-onveilige situaties heeft dat tot nu toe 1 maal geleid tot afschot in 2007 op de A2 bij Ell door een BOA. Er was tot op heden slechts sprake van geringe landbouwschade. Aan de Belgische kant van de grens zijn er echter 2 dieren geschoten i.v.m. schade. De beschikbare ontheffing tot afschot van Edelherten is afgelopen beheerperiode geen enkele keer aangevraagd. Momenteel wordt de stand op 4-5 dieren in Limburg geschat (3-4 WBE Grenskant, 1 WBE St. Hubertus Meijel).

Het college van GS heeft vragen gesteld over hoe men op termijn denkt aan een toekomst van vrijlevende Edelherten in grotere natuurterreinen in Limburg. Door de Faunabeheereenheid Limburg is in een eerdere brief aangegeven dat zekerheden geboden moeten worden ten aanzien van verkeersveiligheid en de afhandeling van eventueel optredende schades.

22-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

Momenteel zijn er slechts incidenteel individuele dieren waargenomen in Limburg. In principe is het spontaan vestigen van een populatie dieren in Noord- of Midden-Limburg mogelijk.

Tevens is door de Terrein Beherende Organisaties (TBO's) de wens geuit om in de toekomst dieren te herintroduceren in voor hen geschikte gebieden.

Er is binnen de Faunabeheereenheid Limburg discussie gaande over de wenselijkheid van en het tempo waarin eventuele pilots met vrijlevende Edelherten in Limburg uitgevoerd zouden moeten worden.

Momenteel is er onvoldoende draagvlak voor dergelijke pilots.

22-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Indien er sprake is van een populatie Edelherten met een leefgebied in Limburg zal deze duurzaam beheerd dienen te worden.

Om de oorzaak van verhoogd trekgedrag ten gevolge van (plaatselijk ongewenst) hoge dichtheden in combinatie met te weinig draagkracht en de daarmee gepaard gaande verzwakking, ziekte van de dieren en tot verkeersonveilige leidende situaties te verminderen c.q. weg te nemen, is het wenselijk om populatiebeheer met selectief afschot toe te passen. Selectief afschot vindt plaats op basis van leeftijdsklassen, geslacht met een prioriteit voor zieke en oude dieren, bij drukke wegen en schade-veroorzakende dieren.

Bij de wenselijkheid om te komen tot duurzaam beheer zijn in meer of mindere mate de navolgende belangen in het geding:

- *Het belang van de openbare (verkeers-)veiligheid ex Artikel 68, lid 1a;*
- *Voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen ex Artikel 68, lid 1c;*
- *Voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, ex Artikel 4, lid c AMvB Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren;*
- *Het reguleren van de populatieomvang van dieren ex Artikel 4, lid e AMvB Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren.*

22-7.4 Doelstellingen & Conclusies

Zolang er geen populatie Edelherten in Limburg is zal indien er schade optreedt aan erkende belangen een afweging plaatsvinden of afschot nodig is.

In beginsel wordt voorgesteld om het tot nu toe gevolgd beheer te continueren.

Naast het beheer van incidentele dieren die de grens oversteken en voor problemen zorgen moet gekeken worden naar de mogelijkheid van populatiebeheer zodra zich een populatie gevestigd heeft, maar ook naar gedoogbeheer, dus de optie open gehouden worden voor kansen voor vrijlevende Edelherten mits de gesignaleerde knelpunten afdoende worden opgelost.

Als er in de toekomst een populatie Edelherten met een leefgebied in Limburg is, zal deze duurzaam beheerd dienen te worden door het in evenwicht brengen van de populatie, waarbij rekening wordt gehouden met de draagkracht, de aanwezigheid van gevarieerd voedselaanbod en voldoende (permanente) dekking. Voorts worden hierin meegenomen de belangen van de Grondgebruikers en de Terrein Beherende Organisaties, de veiligheid van de weggebruikers, de intrinsieke waarde en rust van en voor het dier.

Gegevens verkregen uit de Monitoring en de Valwildregistratie zullen inzichtelijk worden gemaakt en ter beschikking gesteld worden aan de WBE's (bepaling zwaartepunt afschot) én de verantwoordelijke wegbeheerders (gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat) om zo het risico van aanrijdingen te kunnen verminderen.

Daar waar beheergebieden te klein zijn voor zelfstandig populatiebeheer dient aansluiting te worden gezocht met naastgelegen gebieden voor gezamenlijk beheer.

In het geval van leefgebieden die gelegen zijn op de grens van twee Wildbeheereenheden dienen deze hun tellingen op elkaar af te stemmen om zo dubbeltelling te voorkomen. Bij voorkeur gebeurt dit ook met leefgebieden die de provinciegrens overschrijden naar Noord-Brabant en Gelderland.

Daar waar leefgebieden de landsgrens overschrijden is de zaak gecompliceerder. Per gebied dient bepaald te worden hoe hiermee om te gaan.

23-0 **Damhert (*Dama dama*)**

23-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

23-1.1 **Algemeen**

Het Damhert is vooral bekend als parkhert, dat daarnaast in verwilderde staat binnen deels afgerasterde terreingedeelten op de Veluwe, de Noord-Hollandse Duinen en in Zeeland voorkomt.

Damherten zijn kleiner dan Edelherten. Het meest opvallende kenmerk wordt door de mannelijke dieren gedragen, namelijk het opvallende schoffelvormige gewei. Deze diersoort leeft samen in kleine groepen.

Zij kunnen met heel sober voedsel toe en hebben een voorkeur voor gras, ook al is dit van slechte kwaliteit. In gemengde bossen en loofbossen leven zij het liefst, maar ook in duingebieden aarden zij uitstekend.

23-1.2 **Vóórkomen & Trend in Limburg**

Normaal gesproken komen de Damherten in Limburg niet voor. Desondanks zijn er af en toe meldingen van loslopende exemplaren. Het is vaak onduidelijk of het hier om ontsnapte respectievelijk illegaal uitgezette dieren gaat.

Incidenteel worden Damherten in Limburg waargenomen. Na het openknippen van een raster met gehouden Damherten in Duitsland werden er in 2012 gedurende korte tijd meerdere Damherten in de regio Beesel-Reuver-Swalmen waargenomen. De meeste hiervan zijn nadien in Duitsland geschoten. Zie *Tabel 23-1* voor een overzicht.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal waarnemingen	2	3	12	2	2

Tabel 23-1: Overzicht waarnemingen Damherten in Limburg

23-2 **Wettelijke Status & Provinciaal Beleid**

In het geval van gevaar voor de openbare orde of veiligheid is het een zaak van de politie om op te treden. In die gevallen is de korpschef van de Regiopolitie verantwoordelijk om in te grijpen door het dier te vangen of te doden.

In het geval er geen sprake is van onmiddellijk gevaar voor de openbare orde of veiligheid, dient er eerst te worden nagegaan of er sprake is van een eigenaar, die dan verantwoordelijk is voor het vangen, respectievelijk doden van het dier.

Daar waar de eigenaar niet is te achterhalen, kan het Damhert als een in het wild levend dier worden aangemerkt. Aangezien het Damhert een beschermde inheemse diersoort is, mogen deze dieren niet zonder ontheffing ex Artikel 68 of aanwijzing ex Artikel 67 van de FF-wet worden gedood.

Indien de dieren duidelijk tam zijn (dus bijvoorbeeld nog benaderbaar met een verdovingsgeweer tot op 30 meter), kunnen de dieren niet als wilde beschermde inheemse diersoort beschouwd worden, maar als gehouden dieren die ontsnapt zijn. Ze kunnen dan met een verdovingsgeweer bemachtigd worden. Indien de eigenaar onbekend is en blijft, is formeel de burgemeester van de betreffende gemeente verantwoordelijk voor het "verloren goed". Bij acute verkeersonveilige situaties kan een speciaal daartoe gemachtigde persoon in opdracht van de Officier van Dienst afschot te plegen op basis van een verlof. De ontheffing ex Artikel 68 FF-wet mag hiervoor dus niet ingezet worden. Zie ook *Bijlage 23-1: Beslisboom bij toekenning Machtiging Damhert*

In de beleidsnota uitvoering Flora- en Faunawet geeft de provincie aan de Faunabeheereenheid Limburg de ruimte om onder voorwaarden Damherten in hun werkgebied te tolereren.

23-3 **Potentiële schade aan belangen**

Vanwege hun omvang kan een aanrijding met een Damhert grote gevolgen hebben. Beheer in het kader van gevaar voor de verkeersveiligheid is nodig in de komende faunabeheerplanperiode. Dit geldt ook voor de mogelijkheid tot beheer bij belangrijke schade aan overige erkende belangen (zoals Landbouwschade) door individuele dieren op een specifieke locatie. Ook kan een hoge dichtheid aan Damherten negatieve effecten op de stand van de Reewild populatie hebben.

23-3.1 **Wenselijkheid beheer**

De Faunabeheereenheid Limburg stelt zich op het standpunt dat de komende Faunabeheerplanperiode geen gebruik zal worden gemaakt van de door de Provinciale beleidsnota geboden ruimte om onder voorwaarden de Damherten te tolereren in Limburg. Dieren die schade (dreigen te) veroorzaken aan erkende belangen dienen te worden gevangen of als dat niet mogelijk is, geschoten te kunnen worden.

23-3.2 **Verwachting indien beheer uitblijft**

Als Damherten zich vestigen in Limburg en er zou geen beheer mogelijk zijn dan is dit ongewenst vanwege het risico van onacceptabele afbreuk aan de verkeersveiligheid of onacceptabele schade in de landbouw.

23-3.3 **Schade aan gewassen**

23-3.3.1 **Potentiële Landbouwschade**

De Handreiking Faunaschade vermeldt diverse gewassen waarin door deze diersoort schade veroorzaakt kan worden (*Tabel 23-2*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Granen (zomer- en winter-)	Vraatschade (voorjaar)
Aardappelen	Vraat- en krabschade (voorjaar/gehele teeltperiode)
Bieten (suiker- en voeder-)	Vraatschade; soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen (gehele teeltperiode)
Maïs	Vraatschade (zomer en herfst); soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen
Grasland	Vraatschade (gehele teeltperiode)
Bloemen, -zaden, -bollen	Vraatschade (voorjaar) en schade afdek materiaal
Appels & peren	Vraat-, schil- en veegschade
Bosbouw en boomteelt	Vraat-, schil- en veegschade (winter en voorjaar)
Landbouwhuisdieren	Overbrenging ziekten (gehele jaar)

Tabel 23-2 Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Damherten Algemeen (Bron: Handreiking Faunaschade, Faunafonds)

In het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg kwamen volgens CBS in het jaar 2014 diverse voor deze diersoort schadegevoelige landbouwgewassen voor (*Tabel 23-3*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardappelen, totaal	6.949	Graszaden	319
Appels & Peren	1.528	Haver	49
Bloemkwekerijgewassen	198	Laan- en parkbomen	410
Bloemzaden	9	Maïs, corncob mix	719
Boomkwekerijgewassen & vaste planten	2.530	Maïs, korrel	4.918
Bos- en haagplantsoen	327	Snijmaïs	15.046
Granen, totaal	16.284	Suikerbieten	6.466
Grasland	49.478	Suikermaïs	80

Tabel 23-3: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Damherten in Limburg 2014 (Bron: CBS)

23-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

Er is in de afgelopen beheerperiode geen melding van schade gedaan.

23-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2010-2014

Er is in de afgelopen beheerperiode bij het Faunafonds geen melding voor tegemoetkoming in de schade in Limburg veroorzaakt door deze diersoort gedaan.

23-3.4 Schade aan Bossen en Bosaanplant

Er is in de afgelopen beheerperiode geen melding van schade gedaan.

23-3.5 Schade aan Gehouden Vee

In één geval is ontheffing aangevraagd om een Damhert te schieten om te voorkomen dat via dit rondzwervend Damhert een besmettelijke koeienzieke tussen de percelen van twee boeren werd overgedragen (de ene veestapel was ParaTBC vrij, en de andere niet).

23-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Het onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Damherten.

Vlaggen	Regulering door afschot	Aanbieden alternatief voedsel (wildakkers)
Knalapparaat	Flitsmolens	Plaatsen (tijdelijke) rasters bij nieuwe
Flitslampen	Landbouwvoertuigen	aanplant bos en boomkwekerijen

(Voor meer gedetailleerde toepassing, zie genoemde Handreiking)

23-5 Gewenste Stand

De Faunabeheereenheid Limburg stelt zich op het standpunt dat de komende Faunabeheerplanperiode geen gebruik zal worden gemaakt van de door de Provinciale beleidsnota geboden ruimte om onder voorwaarden de Damherten te tolereren in Limburg. De gewenste stand is derhalve een stand waarbij er geen vrij levende Damherten voorkomen in Limburg. Het wordt nog steeds ongewenst geacht dat zich in Limburg een populatie Damherten gaat vestigen in verband met risico's verkeersveiligheid (aanrijdingen), landbouwschade en de verwachte negatieve effecten op de Reewildpopulatie.

23-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Incidentele waarnemingen en mogelijk toekomstig valwild.

23-6 Beheer

23-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

Incidenteel worden Damherten in Limburg waargenomen.

Na het openknippen van een raster met gehouden Damherten in Duitsland werden er gedurende korte tijd meerdere Damherten in de regio Beesel-Reuver-Swalmen waargenomen. De meeste hiervan zijn nadien in Duitsland geschoten, enkele echter ook in Nederland.

Soms veroorzaken Damherten problemen voor de verkeersveiligheid, in 1 geval is ontheffing gebruikt om te voorkomen dat via een rondzwervend Damhert een besmettelijke koeienzieke tussen de percelen met grazende koeien van twee boeren werd overgedragen (de ene was ParaTBC vrij en de andere niet).

Afgelopen jaren zijn er 11 Damherten geschoten met een machtiging, hiervan waren er 4 waarschijnlijk afkomstig van de ontsnapte populatie net over de grens in Duitsland.

Zie Tabel 23-4 voor een overzicht van de meldingen, aangevraagde ontheffingen tot afschot, het gerealiseerde afschot, het aantal aanrijdingen en de getaxeerde schade.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal waarnemingen	2	3	12	2	2
Aangevraagde ontheffingen	2	3	6	2	2
Aantal afschot	2	3	3	1	2
Aantal aanrijdingen	0	0	0	0	0
Getaxeerde schade Faunafonds	0	0	0	0	0

Tabel 23-4: Waarnemingen, Aangevraagde Ontheffingen, Gerealiseerd afschot, Aantal aanrijdingen & Getaxeerde schade voor Damhert Limburg 2010-2014

23-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

23-6.2.1 Gewenste maatregelen

Op basis van dit Faunabeheerplan zal een ontheffing voor afschot op grond van (dreigende) schade aan erkende belangen kunnen worden aangevraagd. Per geval zal beoordeeld worden of er erkende belangen geschaad worden middels een beslisboom: zie *Bijlage 23-1*.

23-6.2.2 Zieke en gewonde dieren (Valwildregeling)

Zieke en kreupele dieren zullen jaarrond geschoten moeten kunnen worden, het gehele etmaal, ook op zon- en feestdagen, al dan niet met kunstlicht. Voor de Valwildregeling: zie *Paragraaf 4.6 (Algemene Hoofdstukken)*.

23-6.2.3 Maatwerk bij schade

Per geval zal beoordeeld worden of er erkende belangen geschaad worden. Indien dit zo is, kan een ontheffing tot afschot worden doorgeschreven.

23-6.2.4 Plaats van Beheer

Afschot zal plaatsvinden overal in het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg zodra er enig risico is op schade aan erkende belangen.

23-6.2.5 Beheer Periodes

Afschot zal jaarrond plaatsvinden van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang, in het geval van zieke en kreupele dieren het gehele etmaal, ook op zon- en feestdagen, al dan niet met kunstlicht.

23-6.2.6 Uitvoering Beheermaatregelen

De uitvoering van het beheer zal plaatsvinden zoals in de hieronder volgende paragrafen wordt beschreven.

23-6.2.6.1 Inventarisatie populatie

Incidentele waarnemingen worden geregistreerd.

23-6.2.6.2 Meldingssysteem

Het vangen of afschot op basis van een doorgeschreven ontheffing dient aan de Faunabeheereenheid Limburg te worden gemeld, zodat eventueel onderzoek aan het dier kan plaatsvinden. Hiertoe stelt de Faunabeheereenheid Limburg de provincie in kennis van afschot.

23-6.2.6.3 Methodiek Ontheffingen

- De Faunabeheereenheid Limburg (FBE) is houder van de provinciale ontheffing;
- Bij een melding wordt beoordeeld of er een eigenaar bekend is, en vastgesteld of er erkende belangen worden geschaad. Indien dit zo is wordt de ontheffing doorgeschreven;
- De FBE geeft toestemming ontheffinggebruik (machtiging) aan de WBE's;
- De WBE schrijft de ontheffing door aan de in de WBE uitvoerende jachtaktehouders in de vorm van een gebruikersmachtiging;

- *Jachtakehouders kunnen onder hun verantwoordelijkheid de gebruikersmachtiging doorschrijven aan andere jachtakehouders;*
- *Indien een dier geschoten of gevangen is wordt dit aan de FBE gemeld, opdat er eventueel onderzoek kan plaatsvinden aan het dier. Hierbij wordt het dier ook direct geregistreerd voor rapportage (datum, locatie XY, geslacht, gewicht, bijzonderheden);*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtakehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

23-6.2.6.4 Identificatie & Onderzoek

Alle dieren die worden geschoten of op een andere wijze sterven dienen gemeld te worden aan de Faunabeheereenheid Limburg, opdat er eventueel onderzoek aan het dier kan plaatsvinden.

23-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Dit punt is niet van toepassing, Damherten worden als ongewenst beschouwd in Limburg.

23-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Voor zover de dieren waarvoor de ontheffing was aangevraagd nog werden aangetroffen in het betreffende gebied, is er afschot gepleegd (11 stuks afschot op 21 waarnemingen). Een deel van de waargenomen ontsnapte dieren uit Duitsland zijn weer teruggedaan naar Duitsland, en zijn daar geschoten.

23-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4.

23-6.6 Monitoring

Monitoring vindt plaats aan de hand van de jaarlijkse opgaven van de WBE's (Voorjaarstellingen & Jaarrondtellingen), de Valwildregistratie (WBE's, politie en de wegbeheerders in Limburg) en overige waarnemingen.

Er wordt gewerkt aan het opzetten van een uniform valwild Meld- & Registratiesysteem voor geheel Limburg. Gegevens verkregen uit de Monitoring en de Valwildregistratie zullen inzichtelijk worden gemaakt en ter beschikking gesteld worden aan de wegbeheerders (gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat) om zo het risico op aanrijdingen te kunnen verminderen.

23-7 Analyse & Conclusies

23-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Incidenteel worden Damherten in Limburg waargenomen. Na het openknippen van een raster met gehouden Damherten in Duitsland werden er gedurende korte tijd meerdere Damherten in de regio Beesel-Reuver-Swalmen waargenomen. De meeste hiervan zijn in Duitsland geschoten, enkele echter ook in Nederland. Soms veroorzaken Damherten problemen voor de verkeersveiligheid, in één geval is ontheffing gebruikt om te voorkomen dat via een rondzwerfend Damhert een besmettelijke koeienziekte tussen de percelen met grazende koeien van twee boeren werd overgedragen (de ene was ParaTBC vrij en de andere niet). Afgelopen jaren zijn er 11 Damherten geschoten met een machtiging, hiervan waren er 4 waarschijnlijk afkomstig van de ontsnapte populatie net over de grens in Duitsland.

Middels de inzet van de ontheffing wordt gerealiseerd dat er zich geen vrijlevende populatie Damherten vestigt in Limburg, en worden daardoor problemen voor de verkeersveiligheid en schade aan landbouwgewassen en vee voorkómen.

23-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

Momenteel zijn er slechts incidenteel individuele dieren waargenomen in Limburg.

Daar waar er sprake was van (dreigende) schade aan erkende belangen zijn er ontheffingen afgegeven. Tot nu toe blijven waarnemingen incidenten, met uitzondering van twee meldingen.

De eerste was een melding in 2009 in de Grootte Peel. Dit betrof meerdere dieren die zo tam waren dat ze meermaals overdag gezien werden vlak bij een drukke doorgaande weg, en benaderbaar waren tot op 30 meter afstand. In dit geval mocht de ontheffing echter niet hiervoor worden ingezet (geen wilde dieren, maar ontsnapte dieren). De tweede was de melding van de vernieling van een raster om een groot gebied met vrijlevende Damherten Duitsland, waardoor er in het betreffende grensgebied in korte tijd veel waarnemingen in de regio Beesel-Reuver-Swalmen waren. Dieren die de landsgrens overschrijden worden altijd beschouwd als zijnde niet-gehouden dieren.

23-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Dit punt is niet van toepassing.

23-7.4 Doelstellingen & Conclusies

De Faunabeheereenheid Limburg stelt zich op het standpunt dat de komende Faunabeheerplanperiode geen gebruik zal worden gemaakt van de door de Provinciale beleidsnota geboden ruimte om onder voorwaarden de Damherten te tolereren in Limburg.

De Faunabeheereenheid Limburg vindt het ongewenst dat Damherten zich in Limburg vestigen. Daarom wordt een ontheffing aangevraagd conform de afgelopen faunabeheerplanperiode.

Een ontheffing ex Artikel 68 zal worden aangevraagd, opdat zodra er schade optreedt aan erkende belangen een afweging plaats kan vinden of afschot of vangen nodig is.

Gegevens verkregen uit de Monitoring en de Valwildregistratie zullen inzichtelijk worden gemaakt en ter beschikking gesteld worden aan de WBE's (bepaling zwaartepunt afschot) én de verantwoordelijke wegbeheerders (gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat) om zo het risico op aanrijdingen te kunnen verminderen.

Bijlage 23-1 Beslisboom Toekenning Machtiging Damhert

Voordat de ontheffing Damhert wordt doorgeschreven (bevat mogelijkheid tot bemachtigen middels vangen met netten of kralen, bemachtigen met verdovingsgeweer en het doden met een kogelgeweer), wordt via een beslisboom bepaald of en zo ja in welke vorm (vangen, verdoven of doden) dit zal geschieden.

- 1- Veroorzaakt het Damhert schade of bevindt het zich regelmatig in de buurt van openbare wegen?**
 - Ja > Ga verder naar -2-
 - Nee > Geen machtiging toekennen: er worden geen wettelijke belangen geschaad

- 2- Is er een eigenaar bekend van het Damhert?**
 - Ja > Geen machtiging toekennen, de eigenaar moet dit zelf oplossen
 - Nee > Ga verder naar -3-

- 3- Is het Damhert benaderbaar tot op 30 meter?**
 - Ja > Geen machtiging tot afschot toekennen, het Damhert kan dan met netten, een vangkraal of een verdovingsgeweer bemachtigd worden en herplaatst via de Dierenbescherming (beschikbaar alternatief voor het doden)
 - Nee > Ga verder naar -4-

- 4- Is er sprake van een acuut gevaar voor de verkeerveiligheid?**
 - Ja > De politie moet een WM verlofhouder inschakelen om het dier te schieten
 - Nee > De machtiging voor het doden met kogelgeweer wordt toegekend om een toekomstig gevaar voor een aanrijding weg te nemen, of om schade aan landbouwgewassen te beperken

24-0 Vos (*Vulpes vulpes*)

24-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

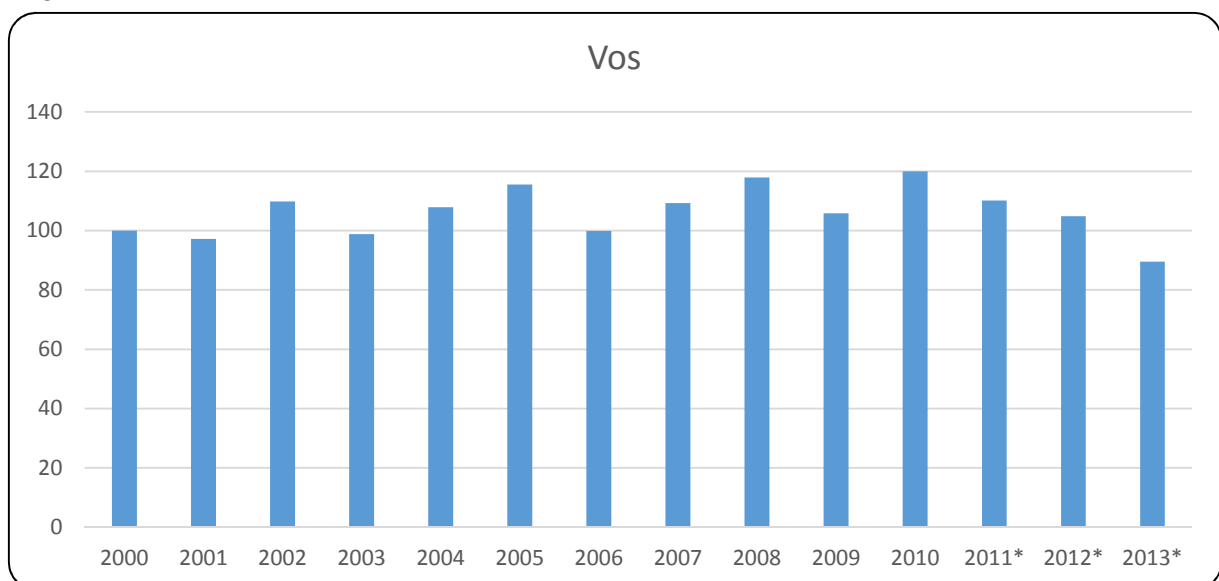
24-1.1 Algemeen

De Vos is een diersoort, die met zijn enorme aanpassingsvermogen zich overal thuis voelt, ook in door mensen bewoonde gebieden. Hij is met name tussen zonsondergang en zonsopgang actief. Afhankelijk van de voedselsituatie kan de hele nacht worden doorgebracht op een relatief klein weilandje of kunnen tochten worden ondernomen buiten zijn territorium naar plaatsen waar voedsel makkelijker verkrijgbaar is. De Vos is een alleseter met een voorkeur voor dierlijk voedsel.

Gesteld kan worden dat een Vos ongeveer alles eet wat eetbaar is, bijvoorbeeld: bessen, noten, zaden, insecten, hagedissen, muizen, vogels en hun eieren en zoogdieren tot de grootte van een volwassen Haas, en kunnen ook een rol spelen bij het bepalen van de populatiegrootte van bijvoorbeeld ganzenpopulaties. Onderzoek naar de rol van predatie door Vossen op grondbroeders toont aan dat de Vos niet de enige predator is, maar wel een belangrijke. Daarnaast worden ook aas of gemakkelijk te overmeesteren grotere dieren, zoals verwentelde schapen aangevreten. Vossen bewonen een bepaald woongebied, ook wel aangeduid als territorium of homerange. Alleen territoriale Vossen planten zich voort en werpen in maart / april hun jongen; dit gebeurt bij voorkeur ondergronds in een burcht. Een worp bestaat gemiddeld uit 4 tot 6 jongen. Vossen die niet in staat zijn een eigen territorium te vestigen (oudere, zwakkere en jonge Vossen) worden zwervers. Naast een beperkt voedselaanbod zijn ook onvoldoende schuilmogelijkheden (dagrustplaatsen) factoren die een gebied minder geschikt maken voor de Vos om er zich te vestigen.

Volgens de Index Vossenpopulatie Nederland (*Bron: Compendium voor de leefomgeving; zie Afbeelding 24-1 & Tabel 24-1*) vertoont de Vos landelijk de laatste 15 jaren een stabiele trend. Wel lijkt de Vos in sommige regio's toe te nemen en in andere regio's af te nemen. Het aantal Vossen in Nederland wordt geschat op 0,1 tot 2,5 Vossen per 100 hectare. Toen de Vos vrij bejaagbaar was, was er een jaarlijks afschot van 10.000 tot 15.000 dieren zonder dat de stand in gevaar kwam.

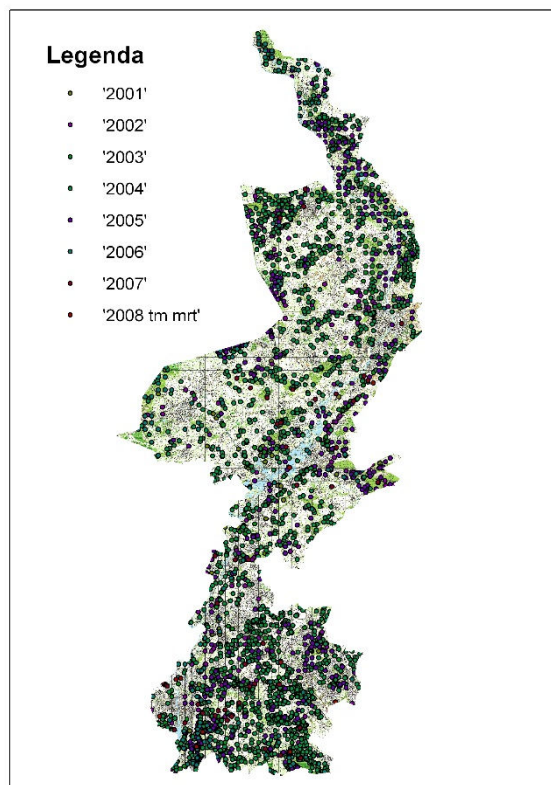

Afbeelding 24-1: Index Vossenpopulatie Nederland (*Compendium voor de Leefomgeving; Index 2000 = 100*)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
100	97	110	99	108	116	100	109	118	106	120	110	105	90

Tabel 24-1: Index Vossenpopulatie Nederland (Compendium voor de Leefomgeving; Index 2000 = 100)

24-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

In Limburg leeft de Vos wijd verspreid. In *Afbeelding 24-2* wordt een overzicht gegeven van waarnemingen van Vossen in de periode 2001-2008.

Omdat er weinig gegevens bekend waren over het aantal Vossen in Limburg en het verspreidingsgebied in het werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg is in 2004 een gebiedsdekkende inventarisatie gedaan van het aantal “belopen” Vossenburchten. Een belopen Vossenburcht is een burcht waarvan door sporen (prooiresten, voetsporen), reuk (een bewoonde burcht ruikt sterk naar Vossen) of zichtwaarnemingen is vastgesteld dat de betreffende burcht daadwerkelijk bij Vossen in gebruik was. Niet alle belopen burchten worden kraamburchten, omdat Vossenfamilies naast de kraamburcht eveneens andere burchten in de omgeving gebruiken als “speelburchten” of als uitwijkmogelijkheid bij onraad. In 2010 en 2014 is opnieuw inventarisatie van belopen burchten en kraamburchten uitgevoerd (zie *Tabel 24-2*).

Afbeelding 24-1: Overzicht waarnemingen Vos in Limburg 2000-2008 (Bron: Provincie Limburg Overzicht FBP soorten)

Het aantal geïnventariseerde belopen burchten bedraagt gemiddeld 1617 over 3 meetmomenten (2004, 2010 & 2014), en het aantal kraamburchten bedraagt gemiddeld 638 over 2 meetmomenten (2010 & 2014).

Regio	2004 2004		2010 2010		2014 2014	
	Belopen	Kraam	Belopen	Kraam	Belopen	Kraam
Noord	492 (11/13)	-	533 (12/13)	192 (13/13)	441 (13/13)	178 (13/13)
Midden	265 (11/13)	-	553 (13/13)	201 (13/13)	505 (12/13)	183 (10/13)
Zuid	801 (10/13)	-	699 (13/13)	310 (12/13)	561 (12/13)	212 (8/13)
Totaal Limburg	1.558 (32/39)	-	1.785 (38/39)	703 (37/39)	1.507 (37/39)	573 (31/39)

Tabel 24-2: Overzicht Vossenburchten Inventarisatie 2004-2010-2014 (Faunabeheereenheid Limburg; Tussen haakjes het aantal WBE's waarvan data beschikbaar waren, en het totale aantal WBE's)

Om een indicatie over de trend van het aantal belopen Vossenburchten te krijgen zijn in *Tabel 24-3* ook de reeksen getoond voor Belopen burchten (2004, 2010 & 2014) en voor de Kraamburchten (2010 & 2014) van alleen die WBE's die voor al die telmomenten data hadden aangeleverd. Het aantal belopen burchten is in de betreffende WBE's iets gestegen en daarna weer iets gedaald, eenzelfde beeld treedt op bij de kraamburchten.

Regio	2004	2010	2014
	Belopen Burchten	Belopen Burchten	Belopen Burchten
Noord	492	501	356
Midden	260	439	423
Zuid	728	586	468
Totaal Limburg	1.480	1.526	1.247

Regio	2010	2014
	Kraamburchten	Kraamburchten
Noord	192	175
Midden	155	183
Zuid	203	168
Totaal Limburg	550	526

Tabel 24-3: *Overzicht Vossenburchten Inventarisatie Belopen Burchten & Kraamburchten 2004-2010-2014. (Faunabeheereenheid Limburg). Weergegeven worden allen die resultaten waarvan een aaneengesloten reeks data beschikbaar was. Datareeks gebaseerd op gegevens van 30 van 39 Limburgse WBE's*

24-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

De Vos staat sinds 2006 op de Landelijke Vrijstellingslijst en kan daarom nu in het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid Limburg in iedere WBE overdag met het geweer en andere toegestane wettelijke middelen bestreden worden. Voorwaarde is wel dat er ergens in het werkgebied van een WBE belangrijke schade aan erkende belangen (schade landbouwgewassen, vee, en Fauna en Flora) wordt geleden of verwacht.

Aangezien de Vos vooral in de schemer en nacht actief is kan, bij ontbreken van bevredigende alternatieven, bij schade aan erkende belangen een provinciale ontheffing worden aangevraagd voor het gebruik van geweer met aanvullende middelen (zoals kunstlicht, nacht/restlicht en/of geluiddemper), waardoor de stand lokaal effectiever verlaagd kan worden.

In het kader van Één-Loket-Functie van de Faunabeheereenheid Limburg kunnen voor deze diersoort ook een aantal ontheffingen via de Faunabeheereenheid Limburg worden aangevraagd en doorgeschreven. Zie hiervoor dan ook het betreffende *Hoofdstuk 5: Één-Loket-Functie*.

In de beleidsregels van het Faunafonds is bepaald dat er voor diersoorten waarvoor een (landelijke) vrijstelling is verleend, er geen tegemoetkoming in de schade zal worden verleend.

24-3 Potentiële schade aan erkende belangen

24-3.1 Wenselijkheid beheer

De Vos is op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst wegens het in het gehele land toebrengen van aanmerkelijke schade aan erkende belangen. Aanvullende ontheffingen zijn nodig in gevallen waarbij met de reguliere vrijstelling onvoldoende effect bereikt wordt.

24-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Indien de aanvullende ontheffingen niet worden ingezet zal plaatselijk een onacceptabele schade aan erkende belangen kunnen gaan optreden.

24-3.3 Schade aan Volksgezondheid & Openbare Veiligheid

Het overbrengen van dierziekten is een van de mogelijke belangen welke geschaad kunnen worden. Bekend is dat de Vos een beschreven overbrenger van de voor mensen gevaarlijke Vossenlintworm is. Het contact van de ontlasting van de Vos met bijvoorbeeld bramen, aardbeien en ander fruit kan een risico voor de volksgezondheid vormen. Daarnaast is de Vos beschreven als overbrenger van hondsdolheid (rabiës).

Een hondsdolle Vos verliest zijn schuwheid voor mensen en zal daardoor gemakkelijk benaderd en aangeraakt kunnen worden, waarmee er een groot risico op besmetting ontstaat. Een lagere Vossenstand zorgt voor een lagere kans op besmetting van mensen met bovenvermelde ziektes.

Voor het beschermen van de volksgezondheid zal op verzoek van de GGD of andere gezondheidsinstellingen een ontheffing tot gebruik van geweer en aanvullende middelen moeten kunnen worden aangevraagd.

Vossen kunnen verder door het graven van tunnels schade en een risico voor de volksgezondheid en de openbare veiligheid veroorzaken o.a. in of op begraafplaatsen, spoordijken, rivierdijken, waterbergingen, kogelwerende dijken op schietbanen en oefenterreinen, taluds langs wegen, industrieterreinen, sport- en evenementen-terreinen.

24-3.4 Potentiële Landbouwschade

24-3.4.1 Schade aan vee (o.a. schaaplammers en geitlammeren)

Vossen kunnen jonge lammeren doden tot een leeftijd van 3 maanden. Van een grondgebruiker kan niet altijd in redelijkheid verwacht worden dat hij gehele weidepercelen Vos-bestendig afrastert.

24-3.4.2 Schade aan Freiland pluimvee

Vossen doden vrijlopend pluimvee dat op grote percelen buiten loopt. Van een grondgebruiker kan in redelijkheid niet altijd verwacht worden dat hij gehele uitlooppercelen Vos-bestendig afrastert.

24-3.4.3 Schadehistorie Landbouwschade

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er diverse meldingen geweest van predatie op lammeren, waarna een ontheffing voor kunstlicht voor dat gebied werd doorgeschreven (zie *Paragraaf 24-6.1.2* voor een overzicht van afgegeven ontheffingen).

In de afgelopen faunabeheerplanperiode is er een melding geweest van predatie op Freiland kalkoenen, met een geschatte schade van bijna € 9.000 waarna een ontheffing voor kunstlicht voor dat gebied en een zone daaromheen werd doorgeschreven. Ook is de ontheffing diverse malen afgegeven aan bedrijven met vrije uitloopkippen.

24-3.4.4 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

Voor vrijgestelde diersoorten wordt geen tegemoetkoming in de schade uitgekeerd door het Faunafonds. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk geregeld geen verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

24-3.5 Schade aan Flora en Fauna

24-3.5.1 Schade aan Flora en Fauna: Weidevogels

De Vos is één van de predatoren van weidevogels. Bij vogels ontstaan de problemen door het feit dat de periode van broeden en de periode dat de jongen nog niet vliegen (circa 9 weken) parallel loopt met de periode waarin de Vos zijn jongen grootbrengt.

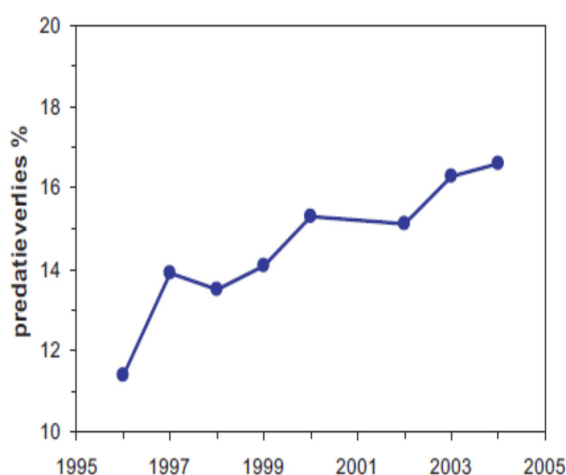
Als veroorzaker van schade aan de Flora en Fauna zijn uiteraard ook nog andere oorzaken aan te wijzen:

- *Predatie door andere diersoorten (Zwarte Kraai, Verwilderde Kat, Kauw, roofvogels);*
- *Het gebruik van grotere en snellere landbouwmachines en nachtelijke maaiwerkzaamheden;*
- *Het injecteren van mest in het voorjaar en tijdens het uitrijden van mest en het onmiddellijk onderwerken daarvan brengt veel schade toe aan weidevogels en jonge Hazen.*

Effecten van predatie beperken zich niet alleen tot de roof van eieren en kuikens, maar ook volwassen broedvogels kunnen het slachtoffer worden en dit kan een grotere impact hebben dan het verlies van een ei.

Naast onderzoek naar de effecten van landschapskarakteristieken op nationaal en gebiedsniveau wordt op dit moment in een aantal gebieden meer in detail gekeken naar de mogelijke oorzaken van predatie. Een voorbeeld daarvan is het volgen van temperatuurontwikkeling in het nest. Daarmee kan onderscheid worden gemaakt tussen dag- en nachtpredatie. Dit onderzoek toonde aan dat relatief grote predatieverliezen optreden door nacht-actieve predatoren. Vogels (Kraai) kunnen dan worden uitgesloten. Om zekerheid te krijgen wie dan wel de veroorzaker van de schade is, is een onderzoek opgestart (Teunissen et al, 2005, Alterra rapport no 1292). Predatie lijkt de afgelopen jaren (1995-2005) gestaag toe te nemen (zie Afbeelding 24-3) en verantwoordelijk te zijn voor het verloren gaan van een kwart van alle legsels en driekwart van alle kuikens. De Vos blijkt één van de belangrijkste nachtelijke nestpredatoren, en is ook de enige soort waarvan de stand lokaal verlaagd kan worden (op grond van de landelijke vrijstelling) ter bescherming van de vogelpopulatie (zie Paragraaf 24-6.1.2 voor een overzicht van afgegeven ontheffingen in de afgelopen faunabeheerplanperiode).

Voor de komende faunabeheerplanperiode zal er een ontheffing worden aangevraagd voor afschot Vos met Schemer & Kunstlicht, Nachtzichtapparatuur en Geluiddemper voor de Weidevogelbeheer-percelen, en een zone van 2000 meter eromheen.

In Tabel 24-4 wordt de ontwikkeling van het aantal nesten in het Weidevogel beheergebied Grootte Peel weergegeven (Bron: Weidevogelbeheer plan Grootte Peel 2014).

Afbeelding 24-3: Predatie in gebieden met vrijwillige vogelbescherming periode 1995-2005 (Bron: Teunissen et al, 2005)

Aantal NESTEN	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Grutto	13	18	20	19	16	14
Wulp	3	12	8	8	4	9
Kievit	65	156	171	136	156	200
Scholekster	4	7	7	4	4	7

*: Ambitie 2015

Tabel 24-4: Ontwikkeling aantal nesten beheergebied Grootte Peel 2010-2014 (Bron: Weidevogelbeheerplan Grootte Peel 2014)

24-3.5.2 Schade aan Flora en Fauna: Overige diersoorten - Akkervogels

Daar waar in de komende faunabeheerplanperiode er ook gecoördineerde beheervormen voor andere diersoorten dan weidevogels worden opgestart (bijvoorbeeld voor Akkervogels) zal het op grond van dit Faunabeheerplan ook mogelijk zijn om in analogie van de weidevogelonthefing ook een ontheffing voor de nieuwe initiatieven te kunnen aanvragen en doorschrijven op verzoek van de gebiedscoördinatoren, mits een deugdelijke onderbouwing wordt aangeleverd.

24-3.5.3 Schade aan Flora en Fauna: Hamster (Korenwolfproject)

In 1999 zijn enkele van de laatste Hamsters (in Limburg Korenwolf genoemd) in Nederland gevangen voor een fokprogramma. Dit heeft in de periode 2000-2003, 347 jonge Hamsters opgeleverd. Daarvan is in 2002 en 2003 een groot aantal uitgezet in de Hamsterkernleefgebieden (HKL's) Sibbe en Amby en later in Heer.

Hamsters zijn knaagdieren met een groot reproductievermogen en een korte levensverwachting. Ze staan bij veel predatoren, waaronder de Vos, op het menu. Uit de begeleidende monitoring van de herintroductie is gebleken dat predatie plaatsvindt door met name Vos, Bunzing, Hermelijn, en daarnaast door honden, katten, roofvogels en de Das. Predatie vindt vooral plaats direct na het uitzetten, bij grootschalige landbouw-werkzaamheden en aan het eind van de winter en in het vroege voorjaar, als er nog geen dekking is en de Hamsters al boven de grond komen.

Bij een herintroductie is het van groot belang alle condities voor de soort optimaal te hebben, aangezien dergelijke kleine populaties erg kwetsbaar zijn. Dit wordt nog eens versterkt door het gegeven dat de Hamsters deels uit gevangenschap afkomstig zijn en dus minder zijn aangepast. Daarnaast zijn de dieren genetisch sterk verarmd, wat ook niet bevorderlijk is voor de overleving. Vandaar dat in de HKL's Hamstervriendelijk beheer wordt toegepast, variërend van aangepaste agrarische werkzaamheden tot eventuele predatorcontrole.

Dit beheer zal worden uitgevoerd totdat de populatie voldoende groot is om verliezen te kunnen dragen. Uit het Korenwolfonderzoek blijkt dat dit minimaal 500 burchten voorjaarsstand per cluster leefgebieden moet zijn. Voor de opbouw van een levensvatbare Hamsterpopulatie is vooral de voorjaarsstand van belang. Elk vrouwtje dat in het voorjaar aan de reproductie meedoet, kan twee worpen (2 x 5 jongen) grootbrengen. Bovendien kan een deel van de jonge vrouwtjes uit de eerste worp hetzelfde jaar nog ook aan de reproductie meedoen. Zo kan één vrouwtje in het voorjaar zorgen voor een (maximale) bijdrage aan de populatie van grofweg 15 jongen.

Uit berekeningen blijkt, dat vooral predatie in het voorjaar een snelle populatiegroei beperkt. De gegevens tot nu toe maken duidelijk dat predatie in het voorjaar vooral plaatsvindt door Vossen met jongen. In de rest van het jaar worden Hamsters belaagd door verschillende predatoren: Bunzing, Hermelijn, Hond en Kat, maar ook dan tevens door de Vos (La Haye, M. et al.: 2009). Met name voor dieren (mannetjes en vrouwtjes) die in gevangenschap zijn gekweekt en in het veld losgelaten worden is de Vos een grote bedreiging. Ook voor de in het wild geboren mannetjes (die een zeer lage dagelijkse overlevingskans hebben) zou een verlaagde Vossenstand kunnen meehelpen aan het beter overleven van individuele Hamsters, en daarmee van de stabiliteit van de populatie.

Belangrijkste voorwaarde voor een gezonde populatie Hamsters is het juiste beheer van akkers, maar aangezien dit slechts in beperkte gebieden plaatsvindt kan ondersteuning van de overlevingskansen door een verlaagde predatorstand een bijdrage aan het behoud van de populatie leveren.

Op verzoek van de Korenwolfcommissie zal de komende periode gekeken worden of een verlaagde Vossenstand in sommige Hamsterkernleefgebieden kan bijdragen aan een verhoogde overlevingskans voor de populatie Hamsters. Uit het onderzoek van Jaap Mulder (*Mulder, J.: 2007*) is gebleken dat het verlagen van de lokale Vossenstand een positief effect heeft op hun overlevingskansen, mits ervoor gezorgd wordt dat dit bereikt is vóórdat de Hamster na hun winterslaap boven de grond komen, en nádat de Vossen zich gesetteld hebben in hun (nieuwe) territoria. In de praktijk betekende dit dat er voor gezorgd moest worden dat vooral in de maanden februari tot en met april de territoriale Vossenstand verlaagd werd, zodat dit gedurende het voortplantingsseizoen van de Hamsters tot een verlaagde predatiedruk door Vossen leidt.

In 2002 is met verschillende alternatieve methoden geprobeerd om de predatie van Vossen op Hamsters in Sibbe te beperken. Zo is afleidend gevoerd met dode kippen en zijn de Vossenburchten verstoord. Deze alternatieven hebben niet geleid tot verminderde predatie door de Vos. De kippen werden gegeten en versleept, de aanwezige Vossen bleven echter actief in het reservaat. Tijdens de aanwezigheid van mensen in het reservaat (verstoring) bleven de Vossen weg. Zij verlegden hun activiteitenperiode echter naar de rustige delen van de dag en nacht. Gezien de grootte van het gebied is (volledig) uitrasteren geen optie, maar met experimentele uitrastering van een klein deel van het gebied is in 2004 gestart.

Om predatie te beperken wordt het terreinbeheer dusdanig uitgevoerd dat er altijd voldoende dekking aanwezig is over het hele terrein. Oogst en grondbewerking vinden gespreid over de tijd plaats over beperkte oppervlaktes. Een deel van het gewas wordt niet geoogst. Ondanks deze maatregelen blijft in het vroege voorjaar de dekking beperkt.

Ter ondersteuning van de Hamster is de afgelopen faunabeheerplanperiode een ontheffing tot afschot Vos beschikbaar geweest: Kunstlicht & Schemer; inzetbaar van februari tot en met april (nog weinig migratie jonge Vossen) en gericht op het lokaal verlagen van de Vossenstand in het voorjaar.

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er meerdere uitzettingen van gefokte Hamsters geweest, waarvoor aanvullend de ontheffing voor Schemer & Kunstlicht voor dat gebied werd doorgeschreven om lokaal de Vossenstand ondersteunend te verlagen. Zie *Paragraaf 24-6.1.2* voor een overzicht van afgegeven ontheffingen in de afgelopen faunabeheerplanperiode.

Voor de komende faunabeheerplanperiode zal er op verzoek van de Gebiedscoördinator Hamsterbeheer en/of de Korenwolfcommissie of haar opvolger een ontheffing worden aangevraagd voor afschot Vos met Schemer & Kunstlicht, Nachtzichtapparatuur en Geluiddemper voor de Hamsterbeheer-percelen en/of Hamster Kernleefgebieden, en een zone van 2000 meter eromheen.

24-3.5.4 Schade aan overige belangen: Niet-bedrijfsmatig gehouden dieren

Vossen doden niet-bedrijfsmatig gehouden dieren (Hobbydieren) die op percelen in het buitengebied lopen. Indien van een grondgebruiker niet in redelijkheid kan worden verwacht dat hij gehele weidepercelen Vos-bestendig afrastert of dat ondanks afrasteren en/of 's nachts opsluiten ervan toch nog dieren gedood worden zal voor het te beschermen perceel en een zone daaromheen een ontheffing tot gebruik van Schemer en/of Kunstlicht moeten kunnen worden doorgeschreven.

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er diverse meldingen geweest van predatie op lammeren, waarna een ontheffing voor kunstlicht voor dat gebied werd doorgeschreven (zie *Paragraaf 24-6.1.2* voor een overzicht van afgegeven ontheffingen in de afgelopen faunabeheerplanperiode).

24-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

- *Goede communicatie over hygiëne bij consumptie van bosvruchten en aardbeien etc. in verband met het risico op besmetting met de Vossenlintworm;*
- *Goede communicatie over hoe om te gaan met een Vos die niet meer bang is voor mensen in verband met rabiës (hondsdoelheid);*
- *Het 's nachts ophokken van (niet-bedrijfsmatig gehouden-) (pluim-) vee, tenzij dit in redelijkheid niet van de grondgebruiker gevergd kan worden;*
- *Het plaatsen van een Vossenwerend raster ter bescherming van (niet-bedrijfsmatig gehouden-) (pluim-) vee, tenzij dit in redelijkheid niet van de grondgebruiker gevergd kan worden;*
- *Het uitvoeren van goed terreinbeheer waardoor er volop dekking is voor Hamsters in de leefgebieden;*
- *Rekening houden met nestcontroles van Weidevogels in het veld, daar sommige Vossen de sporen van de nestbeschermers volgen naar de nesten.*

In *Bijlage 24-4* wordt een overzicht gegeven van de voorwaarden waaraan in de afgelopen beheerperiode een grondgebruiker in redelijkheid zou moeten voldoen alvorens de ontheffingen kunstlicht Vos Vee en Hobbyvee werden doorgeschreven. Voorgesteld wordt deze voorwaarden ook voor de nieuwe beheerperiode zo te hanteren.

Voor de ontheffingen ter bescherming van beschermde inheemse diersoorten (zoals Weidevogel & Hamster), alsook voor dijklichamen, begraafplaatsen, industrieterreinen, sportvelden, golfbaancomplexen, evenemententerreinen e.d., zal in de regel gezien de uitgestrektheid van deze gebieden waarop de ontheffing ingezet zal worden niet in redelijkheid van de grondgebruikers verwacht worden alles Vosbestendig uit te rasteren.

24-5 Gewenste Stand

Voor de Vos wordt gestreefd naar een lokale verlaging van de stand tot het niveau waarop er geen schade aan erkende belangen meer is.

24-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Door middel van een periodiek oppervlakte dekkende inventarisatie van belopen burchten en kraamburchten wordt in kaart gebracht waar en hoe de Vossenstand zich ontwikkeld. Daarnaast worden gegevens uit de WBE databank (geschoten en/of gevangen op grond van de landelijke vrijstelling) en de afschot- en vanggegevens op grond van afgegeven ontheffingen verzameld en in kaart gebracht.

24-6 Beheer

24-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode werd gebruik gemaakt van 6 ontheffingen met kunstlicht en overige middelen, te weten:

- Vossen ter bescherming van broedende weidevogels;
- Vossen ter bescherming van niet-bedrijfsmatig gehouden dieren;
- Vossen ter bescherming van bedrijfsmatig gehouden vee;
- Vossen ter bescherming van sportterreinen;
- Vossen ter bescherming van begraafplaatsen;
- Vossen ter bescherming van Hamsters (Korenwolfproject).

24-6.1.2 Beheer: Afgegeven Ontheffingen & Gerealiseerd Afschot

In *Bijlage 24-3* wordt een overzicht gegeven over de afgelopen beheerperiode van de aanvraag en inzet van diverse ontheffingen voor het doden van Vossen.

24-6.1.2.1 Vossen ter bescherming van broedende weidevogels

Zie *Tabel 24-4* voor het aantal ontheffingen en de resultaten. De kunstlicht ontheffing is in verband met een gerechtelijke uitspraak op Beroep geschorst geweest van oktober 2013 tot en met juni 2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal WBE's doorgeschreven</i>	8	4	4	4	4
<i>Aantal gebruikte machtigingen</i>	8	4	4	2	4
<i>Behaald afschot</i>	131	62	22	31	7

Tabel 24-4: Overzicht gedode Vossen voor weidevogelbescherming 2010-2014

Zie *Bijlage 24-1* voor een overzicht van de gebieden waar deze ontheffing kon worden ingezet in de afgelopen faunabeheerplanperiode.

24-6.1.2.2 Vossen ter bescherming van niet-bedrijfsmatig gehouden dieren

Zie *Tabel 24-5* voor het aantal ontheffingen en de resultaten. De kunstlicht ontheffing is in verband met een gerechtelijke uitspraak op Beroep geschorst geweest van oktober 2013 tot en met juni 2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgescreven	5	10	13	7	2
Aantal gebruikte machtigingen	4	14	14	7	10
Behaald afschot	11	101	311	36	3

Tabel 24-5: Overzicht gedode Vossen voor bescherming niet-bedrijfsmatig gehouden dieren 2010-2014

24-6.1.2.3 Vossen ter bescherming van bedrijfsmatig gehouden vee

Zie Tabel 24-6 voor het aantal ontheffingen en de resultaten. De kunstlicht ontheffing is in verband met een gerechtelijke uitspraak op Beroep geschorst geweest van oktober 2013 tot en met juni 2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgescreven	5	8	7	2	1
Aantal gebruikte machtigingen	6	9	7	1	5
Behaald afschot	55	136	78	16	14

Tabel 24-6: Overzicht gedode Vossen voor bescherming bedrijfsmatig gehouden vee 2010-2014

24-6.1.2.4 Vossen ter bescherming van Sportterreinen & Industrierreinen

Zie Tabel 24-7 voor het aantal ontheffingen en de resultaten.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgescreven	1	0	0	0	0
Aantal gebruikte machtigingen	1	0	0	0	0
Behaald afschot	1	0	0	0	0

Tabel 24-7: Overzicht gedode Vossen voor sportterreinen & Industrierreinen 2010-2014

24-6.1.2.5 Vossen ter bescherming van Begraafplaatsen

Zie Tabel 24-8 voor het aantal ontheffingen en de resultaten.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgescreven	-	0	0	0	1
Aantal gebruikte machtigingen	-	0	0	0	1
Behaald afschot	-	0	0	0	0

Tabel 24-8: Overzicht gedode Vossen voor sportterreinen & Industrierreinen 2010-2014

24-6.1.2.6 Vossen ter bescherming van Hamsters (Korenwolfproject)

Zie Tabel 24-9 voor het aantal ontheffingen en de resultaten.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgescreven	8	7	7	7	7
Aantal gebruikte machtigingen	3	6	7	6	112
Behaald afschot	31	55	55	49	65

Tabel 24-9: Overzicht gedode Vossen voor Hamsterbeheer 2010-2014

24-6.1.2.7 Aantal gedode Vossen op basis van Landelijke vrijstelling

In Tabel 24-10 wordt een overzicht van het jaarlijkse aantal gedode vossen op basis van de landelijke vrijstelling in de provincie Limburg gegeven (Bron: KJV / WBE Databank).

2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012*	2012-2013*
107	1927	1958	2203	2114	2245	41	1100

Tabel 24-10: Aantal gedode Vossen in Limburg 2005-2013

(Bron: KJV WBE Database; * in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

24-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

24-6.2.1 Gewenste maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan erkende belangen worden ontheffingen aangevraagd voor de volgende doelen:

- Vossen ter bescherming van Broedende Weidevogels;
- Vossen ter bescherming van Niet-bedrijfsmatig Gehouden Dieren;
- Vossen ter bescherming van Bedrijfsmatig Gehouden Dieren;
- Vossen ter bescherming van Dijklichamen, Industrierreinen, Sportterreinen e.d.;
- Vossen ter bescherming van Hamsters (Korenwolfproject);
- Vossen ter bescherming van overige diersoorten (bijvoorbeeld Akkervogelbeheer).

De ontheffingen strekken tot het bemachtigen en/of doden met gebruik van:

- Vangkooien
- Kastvallen
- Aardhonden
- Elektronische lokgeluiden
- Geweer
- Geluiddemper (Weidevogel, Hamster, Volksgezondheid & Openbare Veiligheid)
- Schemerontheffing
 - Verlenging van de inzetperiode zonder kunstlicht met 1 extra uur in de ochtend en 1 extra uur in de avond
 - ook in de Schemeruren van zon- en feestdagen (Weidevogel, Hamster, Volksgezondheid & Openbare Veiligheid)
- Nachtelijk afschot met:
 - Stationair & Bewegend Kunstlicht
 - Nachtzichtapparatuur/ Restlichtversterkers (Weidevogel, Hamster, Volksgezondheid & Openbare Veiligheid)
 - inzet van Geluiddemper (Weidevogel, Hamster, Volksgezondheid & Openbare Veiligheid)
 - ook in de nachtelijke uren van Zon- en Feestdagen (Weidevogel, Hamster, Volksgezondheid & Openbare Veiligheid)

De inzet van de diverse middelen van de ontheffingen zal getrappt geschieden, daar bijvoorbeeld gebruik van een lichtbak vanuit een rijdende auto meer verstoring geeft dan de inzet van de schemerontheffing. Hoe groter de belangen die geschaad worden, des te eerder en des te meer middelen er zullen kunnen worden ingezet. Voor het gecoördineerde beheer van Hamster- en Weidevogel gebieden en beheer in het kader van de Volksgezondheid & Openbare Veiligheid zullen zo meer middelen ruimer inzetbaar zijn dan voor perceelsgebonden schadegevallen.

Ook wordt de mogelijkheid van het gebruik van bewegend kunstlicht met melding bij de meldkamer van de politie iets aangepast. In de vorige beheerperiode was er maximaal 1 zogeheten lichtbak per WBE per avond toegestaan, dit wordt aangepast tot 1 lichtbak per avond per 2000 hectare WBE werkgebied met een maximum van 3 per WBE in Noord- en Midden-Limburg, en 1 lichtbak per avond per 1500 hectare WBE werkgebied met een maximum van 3 per WBE in Zuid-Limburg.

24-6.2.2 Maatwerk bij schade

Zie Paragraaf 2-6.

24-6.2.3 Plaats van Beheer

Per ontheffing is een zone buiten het schadegebied wenselijk om het gewenste effect te bereiken. Deze zones zijn voor zover toepassing de afgelopen faunabeheerplanperiode werkzaam geweest.

Zones per ontheffing:

- *Vossen ter bescherming van Broedende Weidevogels: 2000 m;*
- *Vossen ter bescherming van Niet-bedrijfsmatig Gehouden Dieren: 2000 m;*
- *Vossen ter bescherming van Bedrijfsmatig Gehouden Dieren: 2000 m;*
- *Vossen ter bescherming van Dijklichamen, Industrierterreinen, Sportterreinen e.d.: 2000 m;*
- *Vossen ter bescherming van Hamsters (Korenwolfproject): 2000 m;*
- *Vossen ter bescherming van Overige soorten: 2000 m.*

Afgelopen faunabeheerplanperiode heeft de 2000 m zone naar tevredenheid van grondgebruikers en jachtaktehouders gewerkt. Deze zone is proefondervindelijk vastgesteld op basis van praktijkervaring (gesteldheid terrein, ligging burchten ten opzichte van schadepercelen, mobiliteit Vossen). Onderzoek aan Vossen door Mulder in het kader van Hamsterbeheer vermeldt dat bij voorkeur in een 1000 m zone geschoten en gevangen wordt, maar dit was vooral omdat daarmee de effectiviteit van de inzet van beschikbare jagers groter was.

Besloten wordt om voor alle ontheffingen kunstlicht voor Vossen de zone op 2000 m te stellen, met in de ontheffing de voorwaarde dat het zwaartepunt van het afschot in eerste instantie dient te liggen in een 1000 m zone rondom het schadeperceel. Als dit onvoldoende resultaat geeft dan kan ook in de 2000 m zone afschot gepleegd worden. Dit kan door het verplicht registreren op kaarten met nummers en datum/tijdstip bij de rapportage worden gecontroleerd. Per belang c.q. te beschermen diersoort wordt ook een periode van gebruik aangegeven, voor Hamsters en Weidevogels is een "voorjaarsreductie" een effectief middel om de stand te verlagen voordat de kwetsbare dieren in de percelen verschijnen.

In *Bijlage 24-1* is een overzichtskaart van Weidevogelgebieden over de faunabeheerperiode 2010-2015 opgenomen (deze kaart kan jaarlijks worden aangepast aan de werkelijke gebieden waar gecoördineerd weidevogelbeheer plaatsvindt), en in *Bijlage 24-2* een kaart met de ligging van de Hamster Kernleefgebieden (deze kaart kan jaarlijks worden aangepast aan de werkelijke gebieden waar gecoördineerd Hamsterbeheer plaatsvindt).

24-6.2.4 Beheer Periodes

Per ontheffing is een periode van inzet wenselijk om het gewenste effect te bereiken. Deze periodes zijn de afgelopen faunabeheerplanperiode werkzaam geweest en hebben deels tot tevredenheid gewerkt. Wel is voor gecoördineerd beheer ten behoeve van de bescherming van inheemse beschermde diersoorten aangegeven dat de inzet eerder gepleegd zou moeten kunnen worden om de stand voldoende te verlagen vóórdat de Vossen jongen krijgen, daartoe is de inzetperiode voor gecoördineerd beheer ten behoeve van de bescherming van inheemse beschermde diersoorten tot 1 januari vervroegd en tot 30 juni verlengd.

Periodes per ontheffing:

- *Vossen ter bescherming van Broedende Weidevogels: 1 januari - 30 juni;*
- *Vossen ter bescherming van Niet-bedrijfsmatig Gehouden Dieren: Jaarrond;*
- *Vossen ter bescherming van Bedrijfsmatig Gehouden Dieren: Jaarrond;*
- *Vossen ter bescherming van Dijklichamen, Industrierterreinen, Sportterreinen e.d.: Jaarrond;*
- *Vossen ter bescherming van Hamsters (Korenwolfproject): 1 januari – 30 juni (met eventuele verlenging op verzoek van Korenwolfprojectcoördinator en/of Korenwolfcommissie of haar opvolger: 1 juli - 31 oktober).*

24-6.2.5 Uitvoering Beheermaatregelen

De uitvoering van het beheer zal plaatsvinden zoals in de hieronder volgende paragrafen wordt beschreven.

24-6.2.5.1 Inventarisatie populatie

Inventarisatie vindt plaats aan de hand van de belopen burchten & kraamburchten inventarisatie (KJV/WBE's), de Faunabeheereenheid Limburg voorjaarstellingen andere waarnemingsbronnen (o.a. *waarneming.nl*). De verplichte rapportage over het aantal gedode Vossen op basis van een ontheffing of op basis van een vrijstelling is ook een belangrijke informatiebron.

24-6.2.5.2 Meldingssysteem

Voordat een ontheffing middels een machtiging wordt doorgeschreven zal er in relevante gevallen eerst een aanvraag voor een machtiging bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan.

In de aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, bij welk gewas of diersoort er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen al zijn getroffen.

Een veldinspectie kan worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan.

24-6.2.5.3 Methodiek ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

24-6.2.5.4 Identificatie & Onderzoek

Indien dit door derden wordt gevraagd worden geschoten of anderszins bemachtigde Vossen ter beschikking gesteld voor onderzoek (Vossenlintworm onderzoek, Hamsterproject).

24-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Gezien de plaatsing op de landelijke vrijstellingslijst en het op basis daarvan gepleegde afschot en de trendontwikkeling van de aantallen over de afgelopen 5 jaren wordt geen bedreiging van de staat van instandhouding verwacht bij het voorgestelde beheer.

24-6.4 Effectiviteit van de Beheermaatregelen

Uit analyse van de individuele afschotgegevens 2006-2008 van het Korenwolfproject bleek dat met de inzet van kunstlicht er een toename in het afschot is met gemiddeld 57% van het aantal dat met alleen aanzitten wordt gerealiseerd (aanzitten 171 dieren, met kunstlicht 97 extra dieren). Analyses over het effect van afschot op de Hamsteroverleving komen in 2015-2016 beschikbaar. Weidevogelbeheerders geven aan dat Vossenreductie een waardevolle bijdrage levert aan het beheer van de weidevogels. Afschot van Vossen rondom percelen met schade door Vossen aan (hobby-)vee zorgt voor een afname van het aantal gedood pluimvee.

24-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4.

24-6.6 Monitoring

Jaarlijkse rapportage van het gebruik van de ontheffingen is verplicht, inclusief opgave van anderszins in de gebruikperiode in het werkingsgebied van de ontheffing bemachtigde Vossen. Daarnaast zal het overige afschot via de KJV / WBE database verzameld worden. Tenslotte wordt met intervallen het aantal belopen burchten geïnventariseerd in geheel Limburg.

24-7 Analyse & Conclusies

24-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Daar waar de diverse ontheffingen zijn ingezet wordt aangegeven dat zij in belangrijke mate hebben bijgedragen aan het doel van de inzet van de ontheffingen, te weten de bescherming van Hamsters, Weidevogels, Hobbyvee en Bedrijfsmatig vee.

Gebleken dat de inzet van kunstlicht op enige avond soms botste met beheer op basis van andere belangen (Vos afschot voor Hamsterbeheer óf Konijn afschot om schade te beperken?). Een verruiming van de mogelijkheden is wat dat betreft opgenomen.

Vanuit het werkveld is aangegeven dat voor een effectiever gecoördineerd Vossenbeheer in grotere aaneengesloten gebieden (zoals bij Hamsterbeheer, Weidevogelbeheer en beheer op basis van gevaar voor de Volksgezondheid & Openbare Veiligheid) een uitbreiding van de beschikbare mogelijkheden gewenst is:

- *Periode inzet aardhonden vervroegen en verlengen (van 1 januari tot en met 30 juni: Weidevogels & Hamsters);*
- *Periode inzet ontheffing overige middelen vervroegen en verlengen (vanaf 1 januari tot en met 30 juni: Weidevogels & Hamsters);*
- *Ook in nachtelijke uren van zon- en feestdagen de ontheffingen inzetbaar maken;*
- *Toestaan nachtzichtapparatuur / restlichtversterkers al dan niet op het geweer.*
- *Toestaan inzet geluiddemper (geweer met minder verstoring in het veld en voor de omgeving, daardoor vaker effectiever inzetbaar)*

Het Faunafonds vergoed geen schade veroorzaakt door diersoorten waarvoor een vrijstelling geldt.

Gaande de beheerperiode bleek dat GS Limburg niet het bevoegd gezag was om voor een Ontheffing Gravende Zoogdieren op Begraafplaatsen te ontheffen, daarom is bij het Ministerie van EZ enkele malen deze ontheffing aangevraagd en telkens voor de periode van 1 jaar verleend.

24-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

Landelijke ontwikkelingen tonen een stabiele populatie Vossen aan (*Afbeelding 24-1*), ondanks de plaatsing op de landelijke vrijstellingslijst. Bij continuering van het beheer conform de afgelopen faunabeheerplanperiode worden geen grote veranderingen op deze trend verwacht.

24-7.3 Wenselijkheid tot Beheer

De landelijke vrijstelling biedt niet in alle gevallen voldoende mogelijkheden om schade aan erkende belangen te voorkomen, beperken of te bestrijden. In die gevallen kunnen ontheffingen worden aangevraagd voor aanvullende wettelijke toegestane middelen om de genoemde belangen wel voldoende te kunnen beschermen.

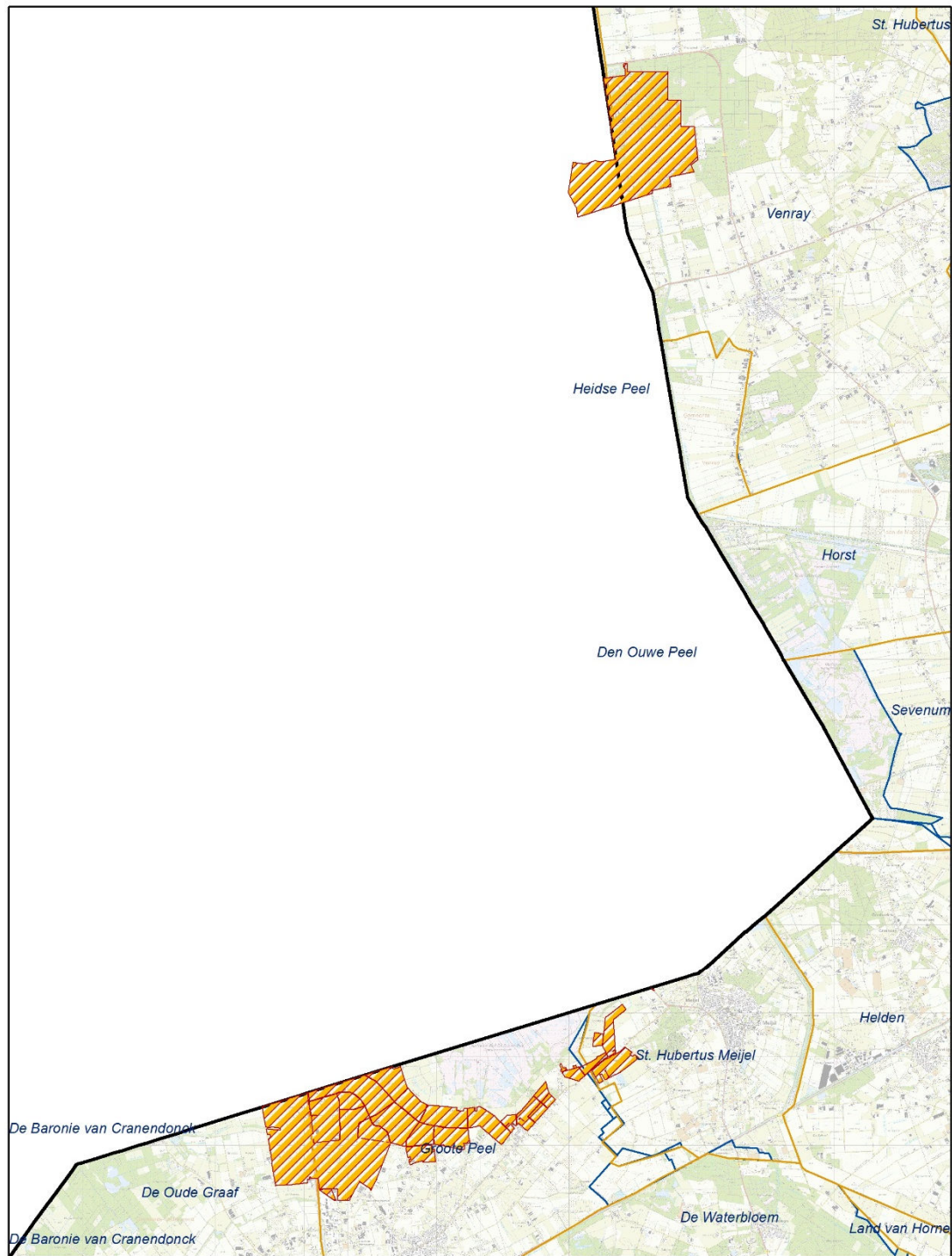
24-7.4 Conclusie / Doelstellingen

Door het aanvragen van specifieke ontheffingen en/of aanwijzingen ervoor zorgen dat erkende belangen niet onacceptabel worden geschaad zonder de instandhouding van de diersoort in gevaar te brengen.

24-8 Referenties

- *La Haye, M. et al.: Is de Hamster gebaat bij bejaging van de Vos? Alterra 2009*
- *Mulder, J.: Vossenbeheer voor Hamsters: (hoe) heeft het gewerkt?; 2007*
- *Teunissen, W. et al.: Predatie bij weidevogels, 2005, Alterra rapport no 1292*

Bijlage 24-1: Overzicht Gebieden Weidevogelbeheer FBP 2010-2015

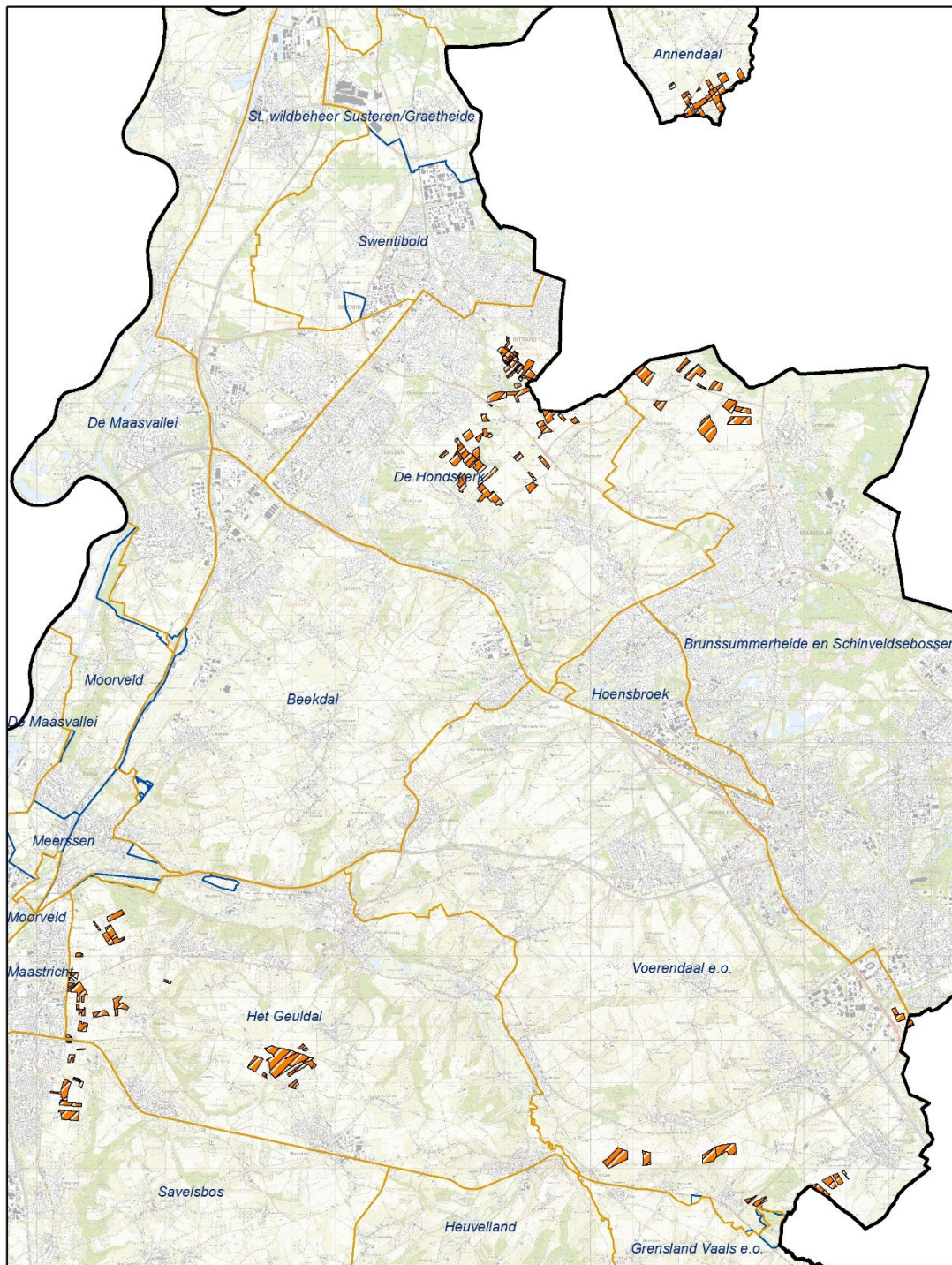
Legenda

- Weidevogelgebieden
- FBE Limburg WBE grenzen 2012

Het werk van de Faunabeheerseenheid Limburg
wordt mogelijk gemaakt door
provincie limburg

Bijlage 24-2: Overzicht gebieden Hamsterbeheer 2010-2014

Legenda

- Hamsterbeheergebieden
- FBE Limburg WBE grenzen 2012

Het werk van de Faunabeheereenheid Limburg
wordt mogelijk gemaakt door

provincie limburg

Bijlage 24-3
Meldingen Ontheffinggebruik Vos

ontheffing	soort ontheffing	aanvang actie	middel	preventieve middelen	opp (ha)	Belang Schade	Uitkomst	opmerkingen veldcontrole
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	5-10-2010	geweer	rasters			akkoord	al 2x eerder ontheffing zelfde jaar voor ontvangen 2010-2-002 en 2010-2-123
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	17-12-2010	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen, parelhoenders, ganzen	akkoord	OK
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	17-12-2010	geweer	raster, ophokmogelijkheden		ganzen, kippen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	3-1-2011	geweer	raster		kippen, pauwen, Konijnen, ganzen e.d.	akkoord	zie kaartbijlage bij aanvraag ontheffing mail 4-11-2010 prov archief AL
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	4-1-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	13-1-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		schapen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	13-1-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		schapen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	23-3-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen	akkoord	OK
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	29-4-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	29-4-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	24-5-2011	geweer	rasters		kippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	24-5-2011	geweer	rasters		kippen	akkoord	akkoord

2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	24-5-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen	akkoord	akkoord; zie mail 18/4 archief/inc.ont h 2010-2011 voor adressen
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	8-6-2011	geweer	rasters		kippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	8-6-2011	geweer	rasters		siereenden en sierkippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	15-6-2011	geweer	rasters		siereenden en sierkippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	4-11-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden, schrikdraad		ganzen, kippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	14-12-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	21-12-2011	geweer	raster, ophokmogelijkheden		lammeren	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	18-1-2012	geweer	raster, ophokmogelijkheden, schrikdraad		kippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	18-1-2012	geweer	raster, ophokmogelijkheden, schrikdraad		kippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-1-2012	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen, parelhoenders, ganzen	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-1-2012	geweer	rasters		kippen	akkoord	akkoord
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	24-1-2012	geweer	rasters		Kippen, siereenden, parelhoenders, etc	akkoord	
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	24-1-2012	geweer	raster, ophokmogelijkheden		kippen	akkoord	

201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	1-2- 2012	geweer	raster, ophokmogelij kheden, schrikdraad		siereenden en sierkippen	akkoord	OK. Alle 3 locaties.
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	1-2- 2012	geweer	rasters		sierkippen	akkoord	
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	3-2- 2012	geweer	rasters		Kippen,sier eenden,par elhoenders, etc	akkoord	
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	3-2- 2012	geweer	rasters		kippen	akkoord	
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	3-2- 2012	geweer	rasters		kippen	akkoord	
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	9-3- 2012	geweer	rasters		kippen	akkoord	5/3 akkoord
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	27-3- 2012	geweer	omraster met fijnmazige betonmatten tot een hoogte van 2 m	6	sierkippen, reeen	akkoord	23/3 akkoord
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	18-4- 2012	geweer	rasters		kippen, eenden e.d.	akkoord	16/4 akkoord
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	26-6- 2012	geweer	raster, ophokmogelij kheden		kippen	akkoord	25/6 akkoord; locatie 8 voldoet aan de voorwaarden, overige 7 locaties niet
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	26-7- 2012	geweer	raster, ophokmogelij kheden, schrikdraad		kippen	akkoord	
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-9- 2012	geweer	Stokken en Linten, iedere dag verjagen met border collies	1,20	Consumptie aardappele n	akkoord	

2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	26-1-2013	geweer	verjaging		ganzen, muskuseenden	akkoord	voldoen aan de voorwaarden
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	4-2-2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, 3e locatie in Horst niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-2-2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, overige 3 kippenboeren niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-2-2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, overige 3 kippenboeren niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-2-2013	geweer	verjaging		kippen, ganzen, parelhoenders	akkoord	Thijsen voldoet aan de voorwaarden, v.d. Broek te Haler niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-2-2013	geweer	verjaging		kippen, ganzen, parelhoenders	akkoord	Thijsen voldoet aan de voorwaarden, v.d. Broek te Haler niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-2-2013	geweer	verjaging		kippen, ganzen, parelhoenders	akkoord	Thijsen voldoet aan de voorwaarden, v.d. Broek te Haler niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	20-2-2013	geweer	verjaging		kippen, ganzen, parelhoenders	akkoord	Thijsen voldoet aan de voorwaarden, v.d. Broek te Haler niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	2-3-2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, overige 3 kippenboeren niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	1-4-2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, 3e locatie in Horst niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	4-4-2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, overige 3 kippenboeren niet
2010-012-25	Vos hobbyvee kunstlicht	4-4-2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, overige 3 kippenboeren niet

201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	9-4- 2013	geweer	geen	4,5	kippen, ganzen, pauwen, eenden etc.	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	9-4- 2013	geweer	geen	4,5	kippen, ganzen, pauwen, eenden etc.	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	9-4- 2013	geweer	verjaging	4,5	kippen, ganzen, pauwen, eenden etc.	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	10-4- 2013	geweer	geen	4,5	kippen, ganzen, pauwen, eenden etc.	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	10-4- 2013	geweer	verjaging	4,5	kippen, ganzen, pauwen, eenden etc.	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	11-4- 2013	geweer	geen		kippen, parelhoend ers, zwaanganzen	akkoord	voldoet aan de voorwaarden, locatie Achten niet
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	22-4- 2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, 3e locatie in Horst niet
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	24-5- 2013	geweer	geen		kippen	akkoord	voldoen aan de voorwaarden, overige 3 kippenboeren niet
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	14-6- 2013	geweer	verjaging		kippen	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	23-6- 2013	geweer	verjaging		kippen	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	26-9- 2013	geweer	geen		kippen	akkoord	23/9 akkoord; voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	26-9- 2013	geweer	geen		kippen	akkoord	23/9 akkoord; voldoet aan de voorwaarden
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer	geen raster		ganzen en eenden	niet akkoord	geen raster aanwezig (johan mail 18/11)
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer			ganzen	niet akkoord	raster niet in orde
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer			kippen	niet akkoord	geen schrikdraad

201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer			kippen	niet akkoord	alle kippen waren weg
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer			kippen	niet akkoord	geen schade geweest
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer			kippen	niet akkoord	rasters niet in orde
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer			kippen, kalkoenen	niet akkoord	kl ontheffing geschorst
201 0- 012- 25	Vos hobbyvee kunstlicht	niet	geweer			kalkoenen	niet akkoord	kl ontheffing geschorst
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	1-10- 2010		rasters			akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	10- 12- 2010	geweer	rasters en stroomdraad		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	4-1- 2011	geweer	raster, ophokmogelij kheden		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	4-1- 2011	geweer	raster, ophokmogelij kheden		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	4-1- 2011	geweer	rasters		lammeren	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	1-2- 2011	geweer	rasters		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	1-2- 2011	geweer	rasters		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	29-3- 2011	geweer	raster, ophokmogelij kheden, schrikdraad		kippen	akkoord	OK
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	29-4- 2011	geweer	raster, ophokmogelij kheden		lammeren	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	20-5- 2011	geweer	rasters		lammeren	akkoord	akkoord

201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	28-5- 2011	geweer	rasters		kippen	akkoord	akkoord
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	14- 12- 2011	geweer	raster, ophokmogelij kheden		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	11-1- 2012	geweer	rasters		Bedrijfsmati g gehouden kippen.	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	11-1- 2012	geweer	raster, ophokmogelij kheden		lammeren	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	13-1- 2012	geweer	raster, ophokmogelij kheden		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	13-1- 2012	geweer	rasters		Bedrijfsmati g gehouden kippen.	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	13-1- 2012	geweer	rasters		kippen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	3-2- 2012	geweer	rasters		kalkoenen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	13-3- 2012	geweer	rasters		kippen	akkoord	8/3 akkoord
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	20-4- 2012	geweer	rasters		kippen	akkoord	18/4 akkoord
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	27-4- 2012	geweer	rasters	25	lammeren	akkoord	25/4 akkoord
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	1-1- 2013	geweer	rasters en stroom-draad		kalkoenen	akkoord	
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	niet	geweer			lammeren	niet akkoord	afgewezen
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	niet	geweer			lammeren	niet akkoord	afgewezen

201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	niet	geweer			kippen	niet akkoord	afgewezen
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	niet	geweer			lammeren	niet akkoord	slecht raster, geen schrikdraad
201 0- 012- 26	Vos bedrijfsmatig (pluim)vee kunstlicht	niet	geweer			lammeren	niet akkoord	raster niet toereikend, geen schrikdraad aanwezig

Bijlage 24-4 Voorwaarden tot inzet Ontheffing Vos

Afgelopen beheerperiode zijn er een aantal voorwaarden opgesteld waar men aan moet voldoen alvorens in aanmerking te komen voor een ontheffing Vos Kunstlicht (Hobby-)Vee:

Voorwaarden ontheffing Vos Kunstlicht Hobbypluimvee:

1. *Kippen bij particulieren dienen als het donker is (tussen zonsondergang en zonsopgang) te worden opgehokt. Er wordt dus normaliter geen kunstlicht ontheffing meer afgegeven voor deze categorie, hoogstens de schemerontheffing voor Vossen die aantoonbaar precies na zonsondergang langskomen;*
2. *Eenden en ganzen kunnen niet eenvoudig worden opgehokt, er is voor deze soorten dan ook geen nachtelijke ophokplicht, wel dient er dan een Vossendicht raster van min. 1.20 meter te worden geplaatst (ook ingegraven in de grond, met omslag naar buiten en/of rondom aan de buitenzijde met betontegels dichtgelegd);*
3. *Vanaf 20 niet ophokbare dieren dient schrikdraad aan de buitenkant van het raster te worden geplaatst;*
4. *De afgelopen periode dient er aantoonbare schade te zijn geweest.*

Voorwaarden ontheffing Vos Kunstlicht Hobbyvee & Bedrijfsmatig vee (Schaap / Geit):

1. *Wanneer binnen wordt afgelammerd, wordt er geen ontheffing meer doorgeschreven;*
2. *Bij buiten aflammeren dient dit in een met schrikdraad raster afgezette 'paddock' te gebeuren: een fijnmazig elektrisch netwerk (90 cm hoog) conform het boek 'Handreiking Faunaschade' (prijsindicatie ca. € 2,- per meter, klok ca. € 180,-);*
3. *Bij lammeren ouder dan een week waarvan door de eigenaar wordt gezegd dat de Vos de doodsoorzaak was, dient eerst te worden vastgesteld door de Gezondheidsdienst dat de Vos het lam heeft gedood. De eigenaar dient het dode lam in de diepvries te bewaren totdat het opgehaald wordt door de Gezondheidsdienst uit Deventer. De eigenaar dient zelf de Gezondheidsdienst te bellen voor een afspraak en de rekening hiervoor kan naar de FBE worden gestuurd. Zij zijn te bereiken op nummer: 0900 - 20 200 12 (ophaaldienst kadavers voor onderzoek). Mocht achteraf blijken dat het lam daadwerkelijk door de Vos is gedood, dan kan de desbetreffende ontheffing worden doorgeschreven door de FBE;*
4. *De afgelopen periode dient er aantoonbare schade te zijn geweest.*

Voorwaarden ontheffing Vos Kunstlicht Bedrijfsmatig Pluimvee:

1. *Hier dient een raster van min. 1.20 meter te worden geplaatst (ook ingegraven in de grond, met omslag naar buiten en/of rondom aan de buitenzijde met betontegels dichtgelegd);*
2. *Vanaf 20 dieren dient schrikdraad aan de buitenkant van het raster te worden geplaatst;*
3. *De afgelopen periode dient er aantoonbare schade te zijn geweest.*

25-0 **Das (*Meles meles*)**

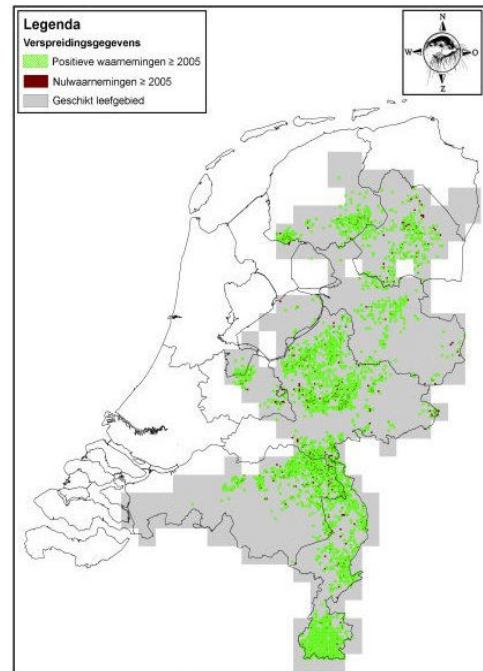
25-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

25-1.1 **Algemeen**

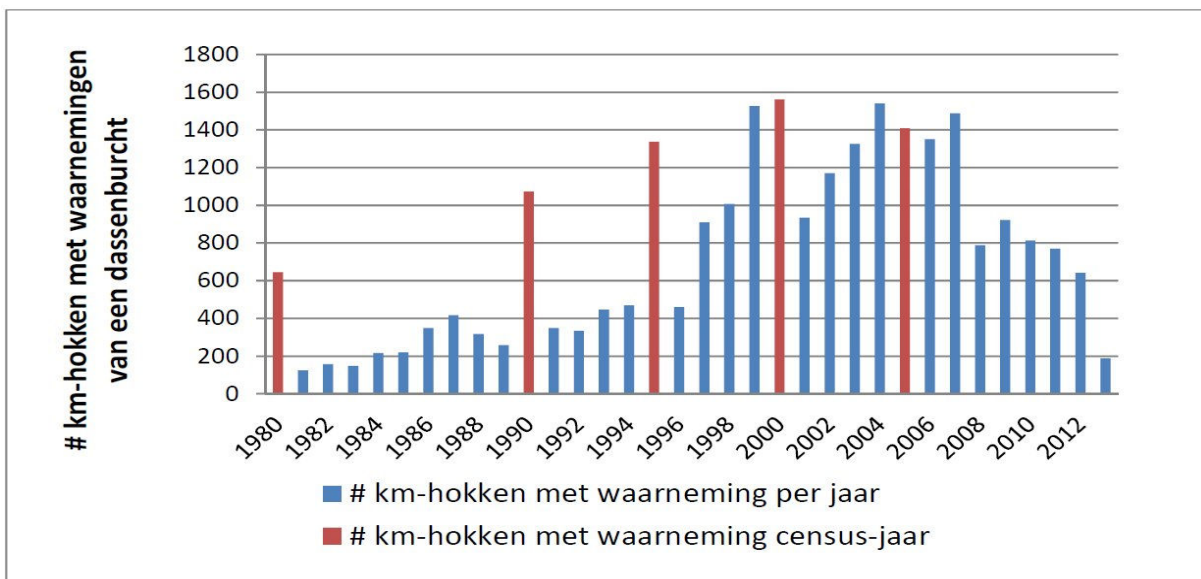
De Das heeft een gedrongen 90 cm lang lichaam, een korte staart en korte sterke poten met klauwen. Dassen hebben een enorm goed gehoor en reukvermogen maar hun ogen zijn wat minder.

De Das is een nachtdier en over het algemeen zo schuw dat men hem zelden te zien krijgt. Dassen komen gewoonlijk een uur na zonsondergang uit hun burcht in de herfst en de winter. In de zomer komen ze wel vóór zonsondergang naar buiten, omdat de nachten dan korter zijn. Als er echter onraad is of er verdachte geluiden of geuren zijn, blijft de Das de gehele nacht in zijn burcht en ook bij heldere maan komt hij vaak niet naar buiten. Ook 's winters blijven Dassen soms weken lang in hun burcht. In Nederland zijn er ongeveer 6.000 dassen (*Das en Boom* 2014). Zie *Afbeelding 25-2* voor de trendontwikkeling.

Afbeelding 25-1: Verspreiding Das in Nederland (Bron: Zoogdierverseniging; 2005)

De Das komt vooral in het oosten van het land voor (zie *Afbeelding 25-1*). In 2006 werd hun aantal geschat op 2.600 dieren. De Das is een alleseter die leeft van zeer gevarieerd, voornamelijk zacht en klein voedsel. Regenwormen vormen een belangrijk deel van het voedsel. Daarnaast eten ze enkele andere soorten wormen, insecten (kevers en hun larven), slakken, amfibieën (kikkers) en kleine zoogdieren (jonge konijnen, muizen, mollen) en zelfs egels en wespen. De Das eet ook veel plantaardig voedsel, met name (afgevalen) appels, knollen, eikels, bessen, gras, paddenstoelen, maïs en haver. Bij het uitgraven van voedsel worden de klauwen gebruikt. Soms wordt een graanveld of meerdere maïsstengels platgetrapt door een Das, die op graankorrels of maïskolven uit is. Heel af en toe doden Dassen ook kippen, maar dit is een hoge uitzondering, meestal veroorzaakt door voedselgebrek.

Afbeelding 25-2: Trend populatieontwikkeling - Kilometerhokken met Das waarnemingen (Bron: Zoogdierverseniging rapport 2013.11 - 2014)

25-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

De Das komt vrij algemeen verspreid voor in de gehele provincie, vooral langs de oostgrens en in geheel Zuid-Limburg. Dassen houden van een gevarieerd landschap. Hun burcht maken ze het liefst langs bosranden, in kleine bosjes of in houtwallen. De Das houdt van een gebied met een niet te intensieve landbouw met behoorlijke stukken weiland (vanwege de wormen die hij veel eet), ook akkers, boomgaarden, bosjes, heggen enz. moeten voorkomen. Hij heeft een voorkeur voor hellingen. Dassen worden soms ook in steenachtige gebieden met kliffen of in steengroeven gevonden.

In de jaren 2007-2008 leek de stand in Zuid-Limburg terug te lopen, maar in 2009 was er sprake van herstel: meerdere burchten die de jaren daarvoor leeg waren gebleven vertoonden weer sporen van jonge Dassen.

25-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Dassen zijn beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet.

Incidenteel is er de afgelopen beheerperiode ter voorkoming van belangrijke schade door de Provincie een ontheffing afgegeven op grond van Artikel 68 van de wet voor het verontrusten of verstoren van Dassen en hun nestplaatsen.

Erkende schades aan landbouwgewassen worden 100% vergoed door het Faunafonds, daarnaast bestond de afgelopen faunabeheerplanperiode tot 2012 de mogelijkheid om gedoogovereenkomsten af te sluiten voor Dassen. Hierdoor konden activiteiten van Dassen worden gedoogd en werd de schade aan gewassen gecompenseerd.

Daarnaast was de mogelijkheid om zonder eigen risico een tegemoetkoming voor gewasschade bij het Faunafonds aan te vragen. Sinds 1 oktober 2014 moet men echter eerst €300,- behandelbedrag betalen bij een aanvraag tegemoetkoming schade.

25-3 Potentiële schade aan erkende belangen

25-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er regelmatig sprake geweest van schade aan erkende belangen. Dit betrof niet alleen gewasschade. Zo is ook ontheffing verleend voor het verstoren van een dassenburcht die de omringende dijk van een noodwater opvangbassin verzwakte. Voor de komende faunabeheerplanperiode wordt overwogen of er onder strikte voorwaarden bijvoorbeeld bij kapitaalintensieve teelten een ontheffing voor het verontrusten van dassen zou moeten komen, aangevuld met de mogelijkheid tot het verstoren en eventueel verplaatsen van burchten.

25-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie kan blijven optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Dassen, net als in het verleden, regelmatig zal optreden. Over de aard en omvang zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

25-3.3 Schade aan Belangen

In *Tabel 25-12* is de schadehistorie van deze diersoort in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat de laatste jaren de schade aan landbouwgewassen toeneemt (Zie *Tabel 25-1*). In *Bijlage 25-1* is een uitwerking van de schadegegevens weergegeven.

De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het papierwerk dat als belastend wordt ervaren.

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aardappel				2.475		
Aardbei				1.010		186
Appel					840	
Courgette					179	
Druif				10.513	7.765	43.582
Grasland, blijvend	1.167	1.170	947	463	200	266
Grasland, nieuw				807		309
IJsbergsla					219	
Kers			2.820			8.523
Kleinfruit	3.017	187	545			
Mais	33.209	35.544	35.716		224	
Mais korrelmais				11.446	8.382	6.188
Mais snijmais				40.081	33.197	56.606
Mais suikermais				2.078	1.567	3.284
Niet ingevuld			326			
Overig			82			
Peer					1.110	
Pompoen				420		
Schorseneren				84		
Suikerbiet	2.242	1.189	497	201	117	
Wintergraan	784	2.284	1.684	8.731	6.649	3.840
Zomergraan			284			
Das Totaal	€ 40.419	€ 40.374	€ 42.901	€ 78.309	€ 60.449	€ 122.784

Tabel 25-1: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Dassen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds)

Daarnaast was het mogelijk om voor percelen Dassen gedoogovereenkomsten te sluiten. De kosten hiervan bedragen circa € 320.000 per jaar. Vanaf 2012 werden er echter geen nieuwe overeenkomsten meer gesloten wegens budgettaire redenen. Deze Dassenovereenkomsten lopen allemaal in 2015 af. In Tabel 25-2 wordt voor 2010-2014 een overzicht hiervan gegeven voor Limburg.

Dassenovereenkomsten Limburg	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal Overeenkomsten	213	200	202	199	200
Aantal Burchten	686	817	805	789	791
Vergoeding voor Burchten	€ 234.198	€ 329.022	€ 322.909	€ 323.914	€ 328.458

Tabel 25-2: Overzicht & kosten Dassenovereenkomsten in de provincie Limburg 2010-2014 (Bron: Faunafonds)

25-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Het is niet toegestaan om zonder ontheffing Dassen te doden of te verontrusten of hun burchten te verstoren. Als er een burcht in een landbouw perceel zit mag deze niet verstoord worden. Een perceel waarin nog geen burchten zitten mag wel met een Dassen-werend raster worden afgesloten. Voor burchten op of in de onmiddellijke omgeving van landbouwpercelen kon gedurende een gedeelte van de afgelopen faunabeheerplanperiode een Dassen gedoogovereenkomst worden afgesloten.

25-5 Gewenste Stand

Ingrijpen in de stand is vooralsnog niet aan de orde.

25-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Trendtellingen, provinciale en landelijke databases. Per 2015-2016 is de Faunabeheereenheid Limburg begonnen met het periodiek in kaart brengen van dassenburchten in Limburg.

25-6 Beheer

25-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was geen ontheffing beschikbaar om bij optredende gewasschade te kunnen worden doorgeschreven. Wel konden tot 2012 gedoogovereenkomsten worden afgesloten en werd schade aan erkende belangen voor 100% vergoed door het Faunafonds (géén eigen risico). Sinds 1 oktober 2014 is er echter een behandelbedrag van € 300 ingevoerd door het Faunafonds.

Voor schade aan dijklichamen is afgelopen beheerperiode 1x een ontheffing doorgeschreven voor het verstoren van een dassenburcht die de omringende dijk van een noodwater opvangbassin verzwakte.

25-6.2 Gewenste maatregelen

Van Dassen zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord.

Er zou onder strikte voorwaarden bijvoorbeeld bij kapitaalintensieve teelten of risico's voor de volksgezondheid en de openbare veiligheid een ontheffing voor het verontrusten van Dassen moeten komen, aangevuld met de mogelijkheid tot het verstoren en eventueel verplaatsen van burchten.

Daarnaast zouden de gedoogovereenkomsten weer beschikbaar moeten komen.

Tenslotte zou er zolang er geen ontheffingen beschikbaar zijn het behandelbedrag voor schades aan landbouwgewassen door Dassen gerestitueerd moeten worden.

25-7 Analyse & Conclusies

25-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Er is sprake van een toename van het aantal meldingen van schade veroorzaakt door Dassen. Met de invoering van het behandelbedrag bij een aanvraag tegemoetkoming in de schade én het wegvallen van de mogelijkheid tot gedoogovereenkomsten ontstaat er in het veld een onwenselijke situatie.

25-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De Das is een redelijk algemeen voorkomende soort in Oost- en Zuid-Limburg. De populatie is stabiel in Oost-Limburg, leek afnemend in Zuid-Limburg maar is momenteel weer gestabiliseerd tot toenemend in Zuid-Limburg. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er diverse meldingen van schade binnengekomen.

25-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Regelmatig is er sprake van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Voor een 100% tegemoetkoming in schade aan erkende belangen zal een beroep gedaan moeten kunnen worden op het Faunafonds (waarbij een eventueel behandelbedrag gerestitueerd zou moeten worden), en de mogelijkheid tot het afsluiten van gedoogovereenkomsten moet mogelijk blijven. Er zou onder strikte voorwaarden bijvoorbeeld bij kapitaalintensieve teelten of risico's voor de volksgezondheid en de openbare veiligheid een ontheffing voor het verontrusten van Dassen moeten komen, aangevuld met de mogelijkheid tot het verstoren en eventueel verplaatsen van burchten.

25-7.4 Analyse Beheer

De kans op belangrijke schade aan gewassen door Dassen neemt toe. Vooralsnog is er een 100% tegemoetkoming in de schade, maar betaalt een grondgebruiker wél € 300 behandelbedrag.

De mogelijkheid tot het afsluiten van gedoogovereenkomsten is sinds 2012 niet meer beschikbaar, hierdoor ontstaat er in het veld een ongewenste situatie. In het kader van de volksgezondheid en de openbare veiligheid is afgelopen jaar 1x een ontheffing ingezet voor het verstoren van een burcht in een dijklichaam van een noodwateropvangbassin.

25-7.5 Conclusie

Dassen veroorzaken in toenemende mate belangrijke schade aan erkende belangen. Er zou onder strikte voorwaarden (bijvoorbeeld bij kapitaalintensieve teelten of risico's voor de volksgezondheid en openbare veiligheid) een ontheffing voor het verontrusten van Dassen moeten komen, aangevuld met de mogelijkheid tot het verstoren en eventueel verplaatsen van burchten.

Van Dassen zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord.

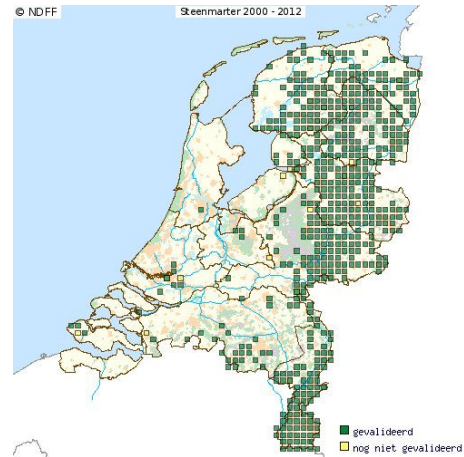
26-0 **Steenmarter (*Martes foina*)**

26-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

26-1.1 **Algemeen**

De Steenmarter heeft ongeveer het formaat van een slanke kat en komt voornamelijk in Oost-Nederland voor (Zie Afbeelding 26-1).

Was dit voor enkele tientallen jaren nog in dorpen en boerderijen, tegenwoordig komt hij ook voor nabij grote steden en lijkt hij zich aan de menselijke bebouwing te hebben aangepast. Deze marterachtige is vooral actief tussen zonsondergang en zonsopkomst. Meerdere territoria van vrouwtjes kunnen binnen het territorium van één mannetje vallen.

Afbeelding 26-1: Verspreiding Steenmarter in Nederland (Bron: Zoogdiervereniging)

De totale populatie in Nederland wordt op 10.000 dieren geschat (Alterra 2012). De soort klimt gemakkelijk in bomen, maar ook tegen gevels en muren en heeft tientallen schuilplaatsen in takkenhopen, boomholtes, dichte struwelen, op zolders en in kruipruimten; een opening van 8 à 9 centimeter is voldoende. Hun menu is veelzijdig en bestaat uit muizen, ratten, jonge Konijnen, vogels, eieren, kikkers, maar ook vruchten en bessen. Steenmarters paren in de zomer. Hun draagtijd duurt 9 maanden, er is één worp per jaar met twee tot zeven jongen.

26-1.2 **Voorkomen & Trend in Limburg**

De Steenmarter komt vrij algemeen verspreid voor in de gehele provincie. Exacte trendgegevens of geschatte aantallen zijn niet beschikbaar. Wel is het aantal waarnemingen in het tijdvak 1994-2007 sterk toegenomen (Zoogdieren van Limburg; 2010). Veelvuldig voorkomen vooral langs de oostgrens en geheel Zuid-Limburg. De Steenmarter is af en toe zeer lokaal verantwoordelijk voor overlast aan woningen, schade aan opstallen, auto's en predatie van pluimvee.

26-2 **Wettelijke Status & Provinciaal Beleid**

Steenmarters zijn beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet.

Ter voorkoming van belangrijke schade en overlast kan de provincie een ontheffing op grond van Artikel 68 van de wet verlenen voor het verontrusten en verstoren van de nestplaats van Steenmarters: "voor zover betrekking hebbende op het verontrusten van Steenmarters (*Martes foina*) en het verstoren van hun vaste rust- of verblijfplaatsen, ter voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door Steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken, bij ontbreken van andere bevredigende oplossingen".

De systematiek van het beleid brengt met zich mee dat het verontrusten van Steenmarters slechts is toegestaan op basis van een ontheffing. Deze ontheffing werd tot 2011 door Gedeputeerde Staten van de provincie aan gemeenten verstrekt. De Faunabeheereenheid Limburg had voorheen geen rol in de schadebeperking door de soort. Sinds 2011 is echter dit ook bij de Faunabeheereenheid Limburg ondergebracht (Eén-Loket-Functie). Door de provincie is een leidraad opgesteld waarin de provinciale beleidsregels zijn verwoord ten aanzien van deze soort.

In het kader van de Één-Loket-Functie van de Faunabeheereenheid Limburg kan voor deze diersoort ook een ontheffing via de Faunabeheereenheid Limburg worden aangevraagd en doorgeschreven. Zie hiervoor dan ook het betreffende *Hoofdstuk 5: Één-Loket-Functie*.

26-3 Potentiële schade aan erkende belangen

26-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er incidenteel sprake geweest van schade aan erkende belangen, en werd er enkele keren een ontheffing tot het uit een gebouw wegvangen en binnen het eigen territorium weer loslaten verleend. In een sporthal, een bedrijvencomplex en een ziekenhuis werd stankoverlast en brandgevaar (door vreten aan elektriciteitskabels) veroorzaakt.

26-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie incidenteel kan blijven optreden aan erkende belangen. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door Steenmarters, net als in het verleden, slechts incidenteel zal optreden. Over de aard en omvang zijn op voorhand geen uitspraken te doen.

26-3.3 Schade aan Belangen

26-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties waarbij o.a. stank en geluidsoverlast optreedt, schade aan voertuigen wordt toegebracht of kleinvee wordt gepredeerd.

Preventief kunnen toegangen tot zolders en tussenmuren dichtgemaakt worden. Indien er al een Steenmarter zit, mag dit afsluiten pas geschieden nadat er 3 dagen geen gebruik is gemaakt van de opening, en moet vastgesteld zijn dat er geen jongen aanwezig zijn. Door middel van kragen om bomen kan voorkomen worden dat Steenmarters via het dak binnendringen.

Door middel van ultrasone geluiden kan mogelijk ook een Steenmarter verjaagd worden (gebouwen en auto's).

26-5 Gewenste Stand

Ingrijpen in de stand is vooralsnog niet aan de orde. Steenmarters kunnen echter onder bepaalde omstandigheden soms schade aanrichten, ondanks het voldoende inzetten van werende middelen.

26-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Trendtellingen, provinciale en landelijke databases.

26-6 Beheer

26-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode is enige keren bij optredende schade aan erkende belangen een ontheffing doorgeschreven. Zie *Tabel 26-1* voor een overzicht

	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal doorgeschreven</i>	-	0	1	1	2
<i>Aantal gebruikte machtigingen</i>	-	0	1	1	1
<i>Aantal gevangen & Verplaatste Steenmarter</i>	-	0	0	1	0

Tabel 26-1: Overzicht ontheffingen & Gebruik Steenmarter 2010-2014

26-6.2 Gewenste maatregelen

Van Steenmarters zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord. Een ontheffing tot het verontrusten, verstoren van de nestplaats en in ultimo het wegvangen uit een gebouw met herplaatsen binnen het eigen territorium zal worden aangevraagd.

26-6.3 Uitvoering Beheermaatregelen

De ontheffingen voor beperking van schade en overlast door de Steenmarter lopen in het kader van de Eén-Loket-Functie via de Faunabeheereenheid Limburg. Gemeentes kunnen bij de Faunabeheereenheid Limburg een verzoek tot ontheffing indienen. Door schakeling met de Stichting Instandhouding Kleine Landschappen (die de afgelopen faunabeheerplanperiode het aanspreekpunt was voor gemeentes) zal aan een lokale deskundige dierschadebestrijder de ontheffing doorgeschreven kunnen worden.

26-7 Analyse & Conclusies

26-7.1 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

Deze ontheffing werd door enkele gemeentes aangevraagd de afgelopen periode, met name bij sporthallen, bedrijfscomplexen en een ziekenhuis. Meestal volstond het onbereikbaar maken van het gebouw, incidenteel moest daarnaast ook het dier uit het gebouw gevangen en herplaatst worden binnen het eigen territorium.

26-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De Steenmarter is een algemeen voorkomende soort in Limburg. De populatie is stabiel in Oost-Limburg tot mogelijk toenemend in geheel Zuid-Limburg. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen van schade binnengekomen.

26-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Momenteel is het voor gemeentes slechts via een provinciale ontheffing mogelijk om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er echter sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen. Voor een tegemoetkoming in de schade kan geen beroep gedaan worden op het Faunafonds.

26-7.4 Analyse Beheer

De provincie verwacht in eerste instantie dat alternatieve werende en preventieve middelen worden toegepast teneinde schade te voorkomen en te beperken, alvorens over te gaan tot het uit een gebouw wegvangen en herplaatsen in het eigen territorium. Doden is tot nu toe niet noodzakelijk gebleken.

De kans op belangrijke schade en/of overlast door deze diersoort blijft echter aanwezig.

26-7.5 Conclusie

Steenmarters kunnen lokaal belangrijke schade aan erkende belangen veroorzaken. Vanuit de provincie is bij het huidige beleid via de Eén-Loket-Functie van de Faunabeheereenheid Limburg een ontheffing mogelijk.

In de toekomst zal bekeken worden of ook het belang "Overlast en schade aan voertuigen" een reden kan zijn tot ingrijpen, nu in de nieuwe Wet Natuurbescherming óók schade aan eigendommen als belang gezien gaat worden op basis waarvan ingegrepen zou mogen worden.

27-0 Bever (*Castor fiber*)

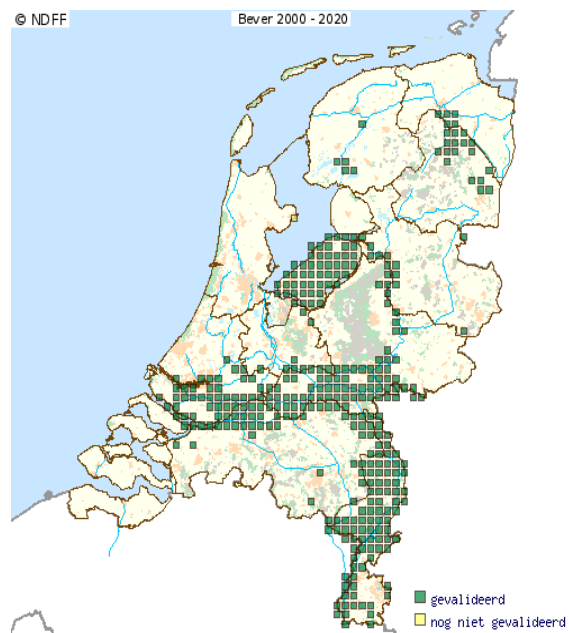
27-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

27-1.1 Algemeen

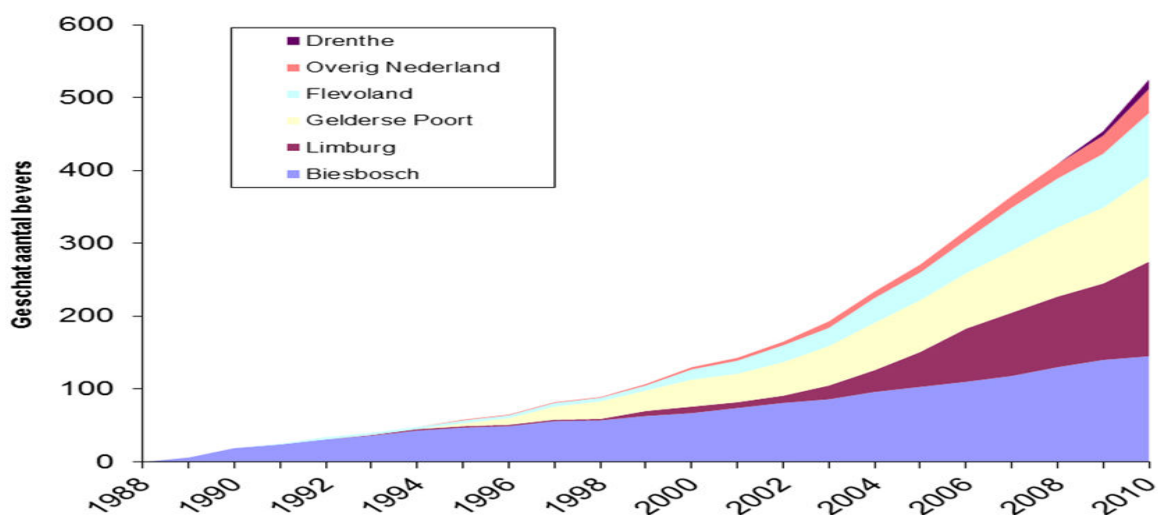
De Bever is het grootste knaagdier van Europa met een romplengte 70 tot 100 cm en een gewicht 15 tot 35 kg.

Door een aantal herintroducties is het aantal populaties en het aantal dieren in Nederland gestaag toegenomen (zie *Afbeeldingen 27-1 & 27-2*). Geschat wordt dat er nu zo'n 1.000 Bevers in Nederland zitten. Aan het uiterlijk is duidelijk te zien dat het dier goed is aangepast aan het leven in het water. De platte 'geschubde' staart wordt onder andere gebruikt om in het water te kunnen sturen. Zeer kenmerkend zijn verder de grote voortanden, bedekt met een harde laag oranje glazuur, waarmee Bevers in staat zijn vrijwel alle houtige gewassen door te knagen. Bevers zijn vooral 's nachts actief.

Afbeelding 27-1: Verspreiding Bever in Nederland (Bron: Zoogdierverseniging)

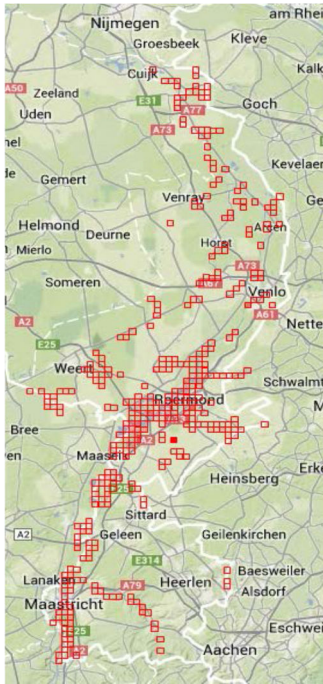
De Bever leeft solitair of in een kleine familie en is doorgaans monogaam. Na 3 jaar zijn ze volwassen en kunnen van april tot juli, na een draagtijd van 3½ maand, een nest van gewoonlijk 2 tot 4 jongen krijgen. In de zomer komen de jongen, die in een hol of burcht worden geboren, naar buiten. De gemiddelde levensduur is 8 tot 12 jaar. 's Winters bestaat het voedsel voornamelijk uit bast van houtige gewassen en wortelstokken (bijvoorbeeld van waterlelie). Van de boomsoorten worden voornamelijk de zachte soorten gekozen zoals populier, wilg en abeel. In het zomerseizoen wordt dit menu aangevuld met kruidachtige land- en waterplanten.

Afbeelding 27-2: Populatieontwikkeling Bever in Nederland (Bron: Zoogdierverseniging; 2012)

27-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

Rond 1750 verdween de Bever uit Limburg als gevolg van jacht en biotoopvernietiging. In oktober 1992 was er een waarneming langs de Eckeltse beek bij Afferden, mogelijk een nakomeling van de Bevers die in de jaren 80 zijn uitgezet in de Duitse Eifel en die via de Roer Limburg konden bereiken.

In 2002 verbleven er verspreid over Limburg en aangrenzend Duitsland ongeveer 10 Bevers, maar dit waren allemaal eenlingen en er vond geen voortplanting plaats. In 2006 zijn er concentraties van Bevers rond Roermond (Roer en Maasplassenregio), het Leudal, de Swalm, de Worm en in het Maasdal rond Maastricht. In Noord-Limburg leven de Bevers meer verspreid langs beken (zie *Afbeelding 27-3* voor een overzicht).

In Limburg is de terugkeer van de Bever gestimuleerd door het uitzetten van 33 Bevers tussen 2002 en 2004. Bevers vervullen een ecologische sleutelrol langs de oevers van de Maas en haar zijbeken. De vraat aan bomen en struiken draagt bij aan een gevarieerde oever en de bouw van dammen in kleine beekjes zorgt lokaal voor vernatting. Hiervan profiteren moerasplanten, vissen, amfibieën en libellen. Intussen planten de dieren zich succesvol voort en kan worden geconcludeerd dat de verspreiding over Limburg langzaam toeneemt. De populatieomvang werd op 90-95 dieren geschat in 2008. In 2010 was dat 140 dieren, en in 2012 waren het 200 dieren (*Kurstjens 2014*).

Afbeelding 27-3: Verspreiding Bever in Limburg 2002-2014 (Bron: Waarneming.nl)

27-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Bevers zijn beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet.

Ter voorkoming van belangrijke schade is incidenteel een ontheffing op grond van Artikel 68 van de wet verleend voor het Vangen & Verplaatsen van Bevers.

Erkende schade aan landbouwgewassen worden 100% vergoed door het Faunafonds. Sinds 1 oktober 2014 moet men echter eerst € 300 behandelbedrag betalen bij een aanvraag tegemoetkoming schade.

27-3 Potentiële schade aan erkende belangen

27-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er geregeld sprake geweest van schade aan erkende belangen. Naast gewasschade betrof het ook veranderingen in de waterloop waardoor de fundamentpalen van gebouwen dreigden te worden aangetast. Deze dieren zijn gevangen en herplaatst (naar Drenthe).

27-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang en ontwikkeling daarvan is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade aan erkende belangen in de provincie veelvuldig zal gaan optreden.

27-3.3 Schade aan Belangen

In *Tabel 27-1* is de schadehistorie van deze diersoort in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat de laatste jaren geregeld schade aan landbouwgewassen wordt getaxeerd. In *Bijlage 27-1* wordt een uitwerking van deze schadegegevens weergegeven.

De werkelijke landbouwschade veroorzaakt door deze diersoort in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het papierwerk dat als belastend wordt ervaren.

Gewas	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Appel				396		
Appels en peren	472					
Bomen kwekerij					1.351	
Mais	183	54	464			
Mais korrelmais				145	427	224
Mais snijmais						154
Niet ingevuld				60		
Suikerbiet		90	53		15	0
Wintergraan					54	
Bever Totaal	€ 655	€ 144	€ 517	€ 601	€ 1.847	€ 378

Tabel 27-1: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Bevers diersoort per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds)

27-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Het is niet toegestaan om zonder ontheffing Bevers te doden of te verontrusten of hun burchten te verstoren. Een perceel waarin schade verwacht wordt mag wel met een Bever-werend raster worden afgesloten. De Waterschappen werken met een Protocol op basis waarvan zij verstoringen in de waterlopen kunnen oplossen zonder daarvoor een ontheffing voor iedere handeling te hoeven aanvragen. Voor het vangen of het in de toekomst ooit mogelijk noodzakelijke doden van Bevers is wel een ontheffing benodigd.

27-5 Gewenste Stand

Ingrijpen in de stand is vooralsnog niet aan de orde. Indien dit in de toekomst door gewijzigd provinciaal beleid en/of (lokale) ontwikkelingen in de populatie Bevers in Limburg wel aan de orde is, wordt gestreefd naar een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat in het algemeen dieren slechts verontrust en verjaagd worden, en indien niet toereikend is slechts zeer incidenteel een beperkt aantal dieren wordt gevangen en verplaatst dan wel gedood (indien herplaatsen geen optie is) ter beperking van schade aan erkende belangen nadat andere middelen zijn ingezet maar niet toereikend bleken.

27-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Trendtellingen, provinciale en landelijke databases.

27-6 Beheer

27-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was een ontheffing tot het Vangen & Verplaatsen beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven (verstoringen van de waterloop welke niet anders konden worden opgelost). Met deze ontheffing zijn in totaal 2 Bevers gevangen en verplaatst (naar Drenthe), zie Tabel 27-2 voor een overzicht.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal doorgeschreven	-	-	1	1	0
Aantal gebruikte machtigingen	-	-	1	1	0
Aantal gevangen & Verplaatste Bevers	-	-	1	1	0

Tabel 27-2: Overzicht ontheffingen & Gebruik Bever 2010-2014

Schade aan erkende belangen werd voor 100% vergoed door het Faunafonds (géén eigen risico). Sinds 1 oktober 2014 is er echter een behandelbedrag van € 300 ingevoerd door het Faunafonds.

27-6.2 Gewenste maatregelen

Van Bevers zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord. Ook wordt een ontheffing aangevraagd om incidenteel lokaal enkele Bevers te kunnen vangen om deze elders weer te kunnen uitzetten (bijvoorbeeld voor herintroducties of ondersteunende introducties bij zwakke populaties). Een ontheffing tot het doden van Bevers zal eerst worden aangevraagd indien herplaatsen in binnen- of buitenland in redelijkheid niet meer mogelijk is. Zolang er geen ontheffing is ter voorkoming van gewasschade zou het behandelbedrag wat verschuldigd is bij een aanvraag tegemoetkoming bij het Faunafonds gerestitueerd moeten worden.

27-7 Analyse & Conclusies

27-7.1 Evaluatie afgelopen Faunabeheerplanperiode

Er is sprake van een toename van schade door Bevers aan landbouwgewassen. Daarnaast was er schade aan monumentale bomen, gebouwen en landerijen. In de afgelopen faunabeheerplanperiode was een ontheffing beschikbaar om bij optredende problemen met de waterlopen te kunnen worden doorgeschreven. Er zijn enkele ontheffingen afgegeven aan het waterschap om probleembevers te vangen en te verplaatsen. Momenteel wordt er de laatste hand gelegd aan een Beverprotocol, waarin vastgelegd wordt hoe men in bepaalde gevallen mag handelen. Voor zover dit protocol daar niet in voorziet zal er aanvullend een ontheffing nodig zijn om dammen en burchten (de leefomgeving) te verstoren, Bevers te verontrusten, te verjagen, te vangen, te verplaatsen en laatstelijk eventueel zelfs te doden. Schade aan erkende belangen werden voor 100% vergoed door het Faunafonds (géén eigen risico). Sinds 1 oktober 2014 is er echter een behandelbedrag van € 300 ingevoerd door het Faunafonds.

27-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De Bever is bezig een redelijk algemeen voorkomende soort langs de beken en rivieren in Limburg te worden, de soort kent in Limburg een zeer sterke toename. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er diverse meldingen van schade binnengekomen.

27-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Incidenteel is er sprake van schade aan erkende belangen. Voor een 100% tegemoetkoming in schade aan erkende belangen zal een beroep gedaan moeten kunnen worden op het Faunafonds (waarbij een eventueel behandelbedrag gerestitueerd zou moeten worden).

27-7.4 Analyse Beheer

De kans op belangrijke schade door Bevers blijft aanwezig.

27-7.5 Conclusie

Bevers kunnen belangrijke schade aan erkende belangen veroorzaken.

Van Bevers zal de ontwikkeling van populatie, verspreiding, schade en/of overlast de komende faunabeheerplanperiode worden gemonitord. Een ontheffing om incidenteel lokaal enkele Bevers te kunnen vangen om deze elders weer te kunnen uitzetten (bijvoorbeeld voor herintroducties of ondersteunende introducties bij zwakke populaties) wordt aangevraagd. Indien de populatie zo sterk groeit dat met verplaatsen alleen de situatie niet meer te handhaven is, zal aanvullend een ontheffing aangevraagd worden om indien nodig dammen en burchten te verstoren, Bevers te verontrusten, te verjagen, te vangen, te verplaatsen en laatstelijk eventueel zelfs te doden (wanneer de dieren niet meer herplaatst kunnen worden).

Zolang er geen ontheffing is ter voorkoming van gewasschade zou het behandelbedrag wat verschuldigd is bij een aanvraag tegemoetkoming bij het Faunafonds gerestitueerd moeten worden.

27-7.5 Literatuur

- *Kurstjens, G. Beverbeheer in Limburg; 2014*

Bijlage 27-1: Uitwerking schadegegevens

	Totaal		
	Taxatie	Hectares	Aantal
appel			
appels en peren	472	1	1
bomen kwekerij			
mais	183	11	4
mais korrelmais			
mais snijmais	54	5	1
niet ingevuld			
suikerbiet	90	3	1
wintergraan			
	€ 655	13	5
	€ 144	8	2
	€ 517	9	3
	€ 601	17	4
	€ 1.847	15	6
	€ 378	39	9
2009			
2010			
2011			
2012			
2013			
2014			

28-0 **Woelrat (*Arvicola terrestris*)**

28-1 **Verspreiding & Aantalsontwikkeling**

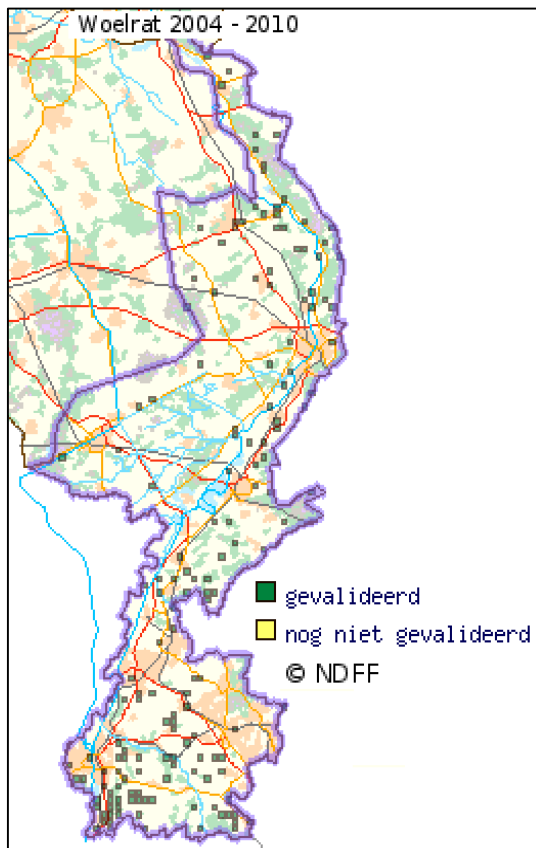
28-1.1 **Algemeen**

De Woelrat behoort tot de knaagdieren en is afkomstig uit Midden- en Oost-Europa. Over het algemeen wordt uitgegaan van twee ondersoorten, namelijk een semi-aquatische en een zuiver terrestrische vorm. Behalve uiterlijke verschillen, bestaan er verschillen in verspreiding en leefwijze (Pelzers 1992). De terrestrische ondersoort wordt alleen in het zuiden van Nederland (Limburg) aangetroffen. De semi-aquatische Woelrat leeft meestal aan begroeide oevers van stromend en stilstaand water.

In de herfst komen zij ook vaak voor -ver van het water- in tuinen en parken, waarbij sommige populaties daar blijven en niet meer terugkeren naar hun oorspronkelijke biotoop. De terrestrische Woelrat leeft gewoonlijk verder van het water, vooral in graslanden, akkers met hakvruchten, tuinen en boomgaarden. Zij leven zeer verborgen en meestal zijn alleen de sporen van hun bezigheden te zien. In het voorjaar en de zomer leven zij vooral van groene planten, terwijl zij zich in de herfst en winter voeden met onderaardse plantendelen, waarbij zij vooral bij jonge zaailingen aanzienlijke schade veroorzaken. Ook worden kleine wintervoorraden in hun holen aangelegd (Lange et al. 1994). Hun voortplantingstijd duurt van maart tot oktober. De worp bestaat uit 4 tot 6 jongen, terwijl zij jaarlijks 3 tot 4 keer kan werpen. In het westen en noorden van Nederland is het een algemene en soms vrij talrijke soort.

28-1.2 **Voorkomen & Trend in Limburg**

Hoewel diverse onderzoekers vermeldden dat de aquatische vorm zuidelijk slechts tot Eindhoven reikte en de terrestrische vorm alleen in Zuid-Limburg voor zou komen, kan volgens anderen een gemengde populatie in Zuid-Limburg niet worden uitgesloten.

De huidige grens van het verspreidingsgebied van de twee Woelratvormen in Limburg is niet nauwkeurig aan te geven; er is te weinig materiaal voorhanden. Wel is aangetoond dat de Woelratten in Noord-Limburg tot de terrestrische vorm moeten worden gerekend. Anderzijds worden in Zuid-Limburg Woelratten vlakbij het water aangetroffen, waarbij de vraag rijst om welke vorm het in die gevallen gaat.

Het vermoeden bestaat dat net als bij een aantal andere knaagdieren er bij Woelratten sprake is van een cyclische populatieontwikkeling, waarbij jaren van matige populatieomvang worden opgevolgd door een plotselinge toename van de populatiegrootte. Nader onderzoek hiernaar is gewenst, om met de verworven kennis beter te kunnen inspelen op de preventie van schade. In *Afbeelding 28-1* is een overzicht van de verspreiding in Limburg weergegeven.

Afbeelding 28-1: Verspreiding Woelrat in Limburg 2004-2009 (Bron: Zoogdieratlas.nl)

28-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Tot 2002 was de Woelrat onbeschermd, maar in het kader van de Flora- en Faunawet is deze soort nu wel beschermd. In Limburg is deze soort vanwege het risico op het veroorzaken van belangrijke schade aan erkende belangen (grote schade in de fruitteeltsector) op de Provinciale Vrijstellingslijst gezet voor wat betreft het vangen en doden. Daarnaast was door de provincie de afgelopen faunabeheerplanperiode ter voorkoming van belangrijke schade een ontheffing op voorhand aan de Faunabeheereenheid Limburg verleend op grond van Artikel 68 van de wet voor het doden van Woelratten met wettelijk toegestane chemische middelen. Anno 2015 zijn er echter geen middelen meer beschikbaar.

28-3 Potentiële schade aan erkende belangen

Woelratten leven zeer verborgen en meestal zijn alleen de sporen van hun aanwezigheid te zien. Met name in de fruitteelt en de boomteelt zijn de risico's groot. In het voorjaar wordt vaak pas ontdekt dat hele wortelkluiten zijn weggevreten, met de dood van de boompjes tot gevolg.

28-3.1 Wenselijkheid beheer

Op het moment dat de schade zichtbaar is, is bestrijding te laat. Doel van het beheer is om belangrijke schade te voorkómen. De verwachting is dat Woelratten incidenteel belangrijke schade aan gewassen zullen veroorzaken. Gezien de ontwikkeling van de getaxeerde schades blijft preventief beheer gewenst.

28-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Indien er geen preventief beheer zou plaatsvinden, bestaat er een grote kans op het optreden van enorme schades. Zo werd er in 2005 voor € 378.245 aan schade in fruitbomen en boomkwekerijen getaxeerd door het Faunafonds.

28-3.3 Schade aan gewassen

Bekend is dat Woelratten schade veroorzaken aan gewassen, met name aan fruitteelt en boomkwekerijgewassen. De schade bestaat uit het aanvreten van wortels, waardoor de bomen en struiken afsterven. Verder is bekend dat Woelratten gewassen (zoals knol- en bolgewassen, witlof, peen, aardappels en bieten) van onderaf opeten. Ook vreten ze granen en vruchten (o.a. appels) aan.

In de Handreiking Faunaschade (*Faunafonds 2009*) wordt aangegeven dat Woelratten schade in de agrarische sector kunnen aanrichten in diverse teelten. *Tabel 28-1* geeft een overzicht van de gewassen waaraan schade kan optreden, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Aardbeien	Wortelschade	Winter	Preventief bestrijden
Appels & Peren	Wortelschade	Winter	Preventief bestrijden
Kersen & Morellen	Wortelschade	Winter	Preventief bestrijden

Tabel 28-1. Overzicht van de schade die Woelratten kunnen aanrichten aan Landbouwgewassen. (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

28-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

In Limburg zijn diverse arealen met voor Woelratten gevoelige gewassen (*Tabel 28-2*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Appels	1.197	Fruit Pit en Steenvruchten, totaal	3.806
Peren	310	Bos- en haagplantsoen	177
Pruimen	27	Boomkwekerijgewassen, totaal	2.512
Zure kersen	299	Vruchtbomen	492
Overige pit- en steenvruchten	71		

Tabel 28-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Woelratten in Limburg 2014 (Bron: CBS)

28-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

Verspreid over geheel Limburg is de afgelopen faunabeheerplanperiode regelmatig gebruik gemaakt van de ontheffing tot het inzetten van chemische bestrijdingsmiddelen in verband met (dreigende) belangrijke schade. Het zwaartepunt ligt in Zuid-Limburg, daarbuiten werd incidenteel gebruik gemaakt van de ontheffing. Zie *Paragraaf 28-6.1* voor een overzicht. De indruk bestaat dat de schade aan het afnemen is, mogelijk ten gevolge van het gevoerde beheer.

28-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2010-2014

Schade door Woelratten komt niet meer voor een tegemoetkoming in aanmerking. Daarom zijn er ook geen taxaties door het Faunafonds in de afgelopen beheerperiode uitgevoerd.

Zie *Bijlage 28-1* voor een geografische weergave van de locaties in Limburg waar in het verleden de schades werden aangemeld bij het Faunafonds (postcodegebieden huisadres ontheffing gebruiker).

28-3.4 Schade aan Bossen en Bosaanplant

Er zijn de afgelopen faunabeheerplanperiode geen aanvragen tot ontheffinggebruik ingediend in verband met schade aan bosaanplant of boomkwekerijen.

28-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Omdat de Woelrat provinciaal vrijgesteld is voor wat betreft het doden zijn er weinig alternatieve werende middelen ingezet de afgelopen faunabeheerplanperiode, enkel biologische fruittelers hebben gebruik gemaakt van honden of jachtvogels voor de bestrijding.

Lange et al. (1994) geven aan dat schade beperkt kan worden door de bodemvegetatie in boomgaarden en tuinderijen kort te houden. Door middel van het doden van de Woelratten met klemmen, vallen, jachtvogels, honden of professionele woelrattenbestrijders (fosfortabletten) of Rodenator probeert men de populatie op een acceptabel niveau te houden. Indien dit niet lukt, kon afgelopen beheerperiode een ontheffing voor het gebruik van wettelijke toegestane chemische bestrijdingsmiddelen aangevraagd worden. Ontheffingsvoorwaarde is dat dit middel pas mag worden ingezet na duidelijke instructie hoe het middel in het veld in te zetten om op die manier schade aan andere diersoorten te voorkómen (vergiftiging van niet bedoelde soorten). Medio 2012 waren er echter geen middelen meer op de markt die voor dit gebruiksdoel waren toegelaten.

28-5 Gewenste Stand

Gesteld kan worden dat Woelratten niet gewenst zijn in fruitteeltpercelen en boomkwekerijen. Zeer lokaal wordt een nulstand nagestreefd om belangrijke schade aan erkende belangen te voorkomen en/of te beperken.

28-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Indien men gebruik wilde maken van de ontheffing moest ook de vangst met en inzet van andere middelen (hond, klemmen, Rodenator) worden opgegeven, als ook de ondanks het inzetten van de ontheffing nog optredende schade. Aan de hand van deze gegevens kon het verloop van de populatiegrootte worden gemonitord.

28-6 Beheer

28-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

De Woelrat is provinciaal vrijgesteld voor wat betreft het doden. Hiertoe kan gebruik gemaakt worden van klemmen, professionele bestrijders (fosforwaterstof) of de Rodenator (een onderaardse gasexplosie doodt de dieren). Indien met de provinciale vrijstelling tot doden belangrijke schade niet kon worden voorkómen, kon een ontheffing tot het gebruik van wettelijk toegestane chemische bestrijdingsmiddelen (tot 2012 Arvicolex) worden aangevraagd. Zie *Bijlage 28-1* voor een geografische weergave van de locaties in Limburg waar de ontheffingen werden ingezet (postcodegebieden huisadres Machtiging gebruiker).

In de verplichte rapportage na afloop moest worden aangegeven op welke ander manier de Woelrat ook bestreden is, als ook een indicatie van de schade. Sinds medio 2012 was er geen ontheffing meer beschikbaar wegens ontbreken van wettelijk toegelaten middelen.

28-6.1.1 **Beheer: Afgegeven Ontheffingen & Resultaten**

In *Tabel 28-3* wordt een overzicht gegeven van het aantal afgegeven ontheffingen, de inzet ervan, het gebruik van de diverse middelen en aantallen gevangen Woelratten over de periode 2010-2014.

	Doorgeschreven	Gebruikt	Val & Klem	Gevangen	Rodenator	Arvicolex	Overig
<i>Totaal Noord</i>	1	1	-	24	-	-	-
<i>Totaal Midden</i>	3	0	-	0	-	-	-
<i>Totaal Zuid</i>	33	27	-	3.173	-	-	-
2010 Totaal Limburg	37	28	-	3.197	-	-	-
<i>Totaal Noord</i>	0	-	-	-	-	-	-
<i>Totaal Midden</i>	0	-	-	-	-	-	-
<i>Totaal Zuid</i>	35	-	19	757	4	5	8
2011 Totaal Limburg	37	-	19	757	4	5	8
<i>Totaal Noord</i>	0	-	-	-	-	-	-
<i>Totaal Midden</i>	0	-	-	-	-	-	-
<i>Totaal Zuid</i>	17	12	10	192	1	7	1
2012 Totaal Limburg	17	12	10	192	1	7	1

Tabel 28-3: Overzicht gebruik ontheffingen Woelrat 2010-2014

28-6.2 **Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen**

28-6.2.1 **Gewenste maatregelen**

Een ontheffing op voorhand voor gebruik van toegestane chemische bestrijdingsmiddelen zal voor de komende faunabeheerplanperiode worden aangevraagd zodra er weer middelen zijn toegestaan hiervoor.

28-6.2.2 **Plaats van Beheer**

Op of in de onmiddellijke nabijheid van de schadepercelen.

28-6.2.3 **Beheer Periodes**

Jaarrond.

28-6.2.4 **Uitvoering Beheermaatregelen**

28-6.2.4.1 **Inventarisatie populatie**

Aan de hand van aantal dieren gevangen met klemmen (het eerste middel dat wordt ingezet). Dieren gedood met chemische middelen of Rodenator is niet te bepalen. Aan de hand van schadegegevens c.q. het aantal aangevraagde ontheffingen is het verloop van de populatiegrootte te volgen.

28-6.2.4.3 **Gebruik Ontheffingen**

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker of uitvoerder) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen*

- *De FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

28-6.3 Duurzame staat van instandhouding

Gesteld kan worden dat Woelratten niet gewenst zijn in fruitteeltpercelen en boomkwekerijen. Aangezien de soort algemeen voorkomt buiten deze percelen kan zeer lokaal een nulstand worden nagestreefd, zonder dat hiermee de gunstige stand van instandhouding voor de soort (over een groter gebied) in gevaar komt.

28-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Woelrattenpopulaties vertonen mogelijk een cyclische ontwikkeling.

28-6.5 Beheer in Natura 2000 gebieden

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

28-6.6 Monitoring

Zie Paragraaf 28-5.1.

28-7 Analyse & Conclusies

28-7.1 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De laatste jaren is er geen aanvullende ontheffing meer mogelijk. Er is tot 2012 zicht op de ontwikkeling van de populatie.

28-7.2 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Het is zaak alert te blijven en de benodigde ontheffingen op voorhand beschikbaar te hebben om direct in te kunnen grijpen, indien zich weer een sterke toename van de populatieomvang met daaraan gekoppelde schade zou voordoen en er weer chemische middelen toegestaan zijn waarvan ontheffing verleend mag worden.

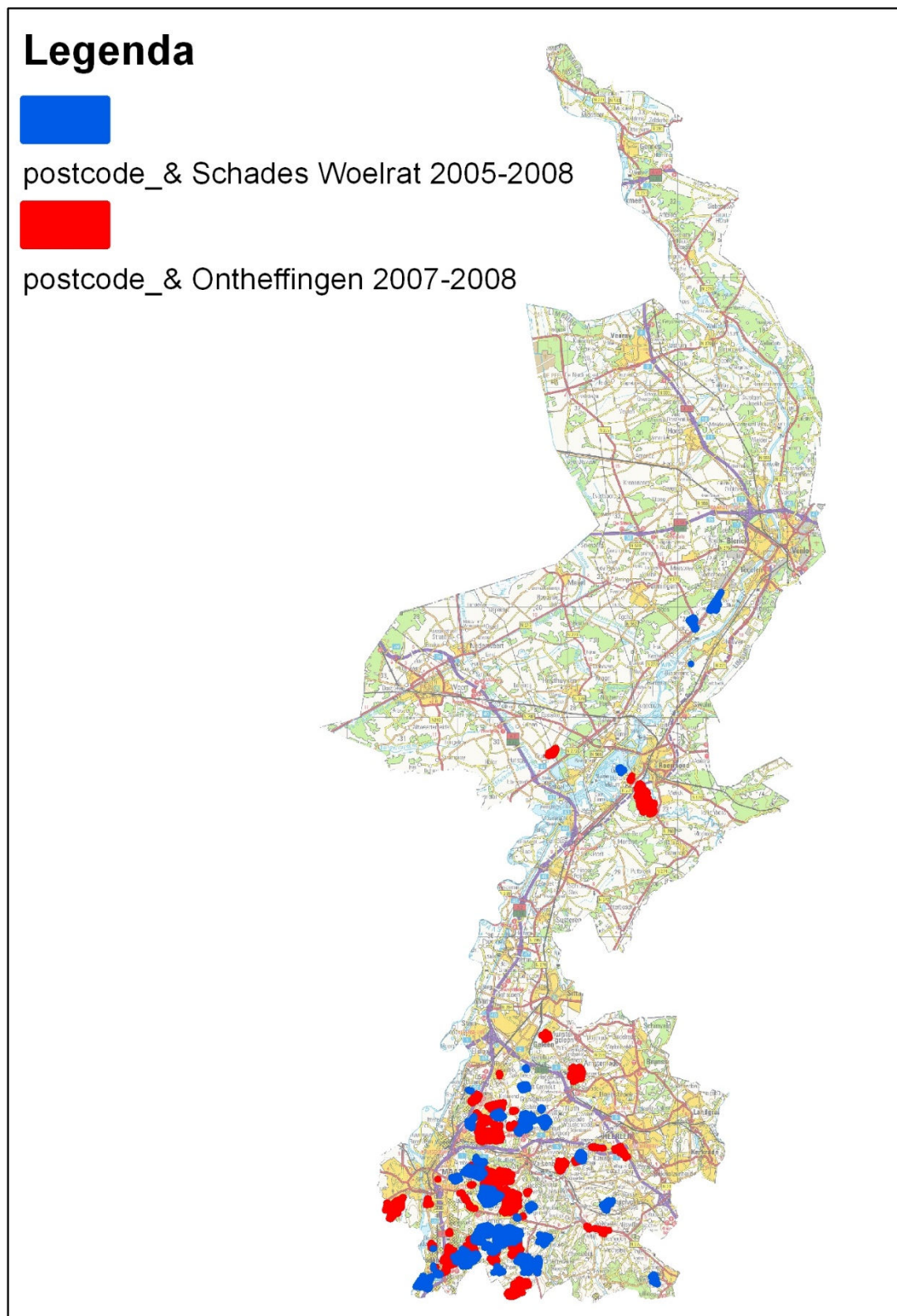
28-7.3 Doelstellingen

Het monitoren van de populatieontwikkelingen van Woelratten aan de hand van de aantallen in klemmen gevangen dieren en de ontwikkeling van het aantal schadegevallen. Een ontheffing voor het gebruik van wettelijk toegestane chemische middelen zal worden aangevraagd zodra er weer problemen gemeld worden en er toegestane middelen beschikbaar komen.

28-8 Referenties

- *Pelzers, E., 1992. Woelrat *Arvicola terrestris*. In: Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 246-249*
- *Lange, R., P. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek, 1994. Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht*

Bijlage 28-1: Locaties gebruik ontheffingen & Schademeldingen Woelrat Limburg

29-0 Haas (*Lepus europaeus*)

29-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

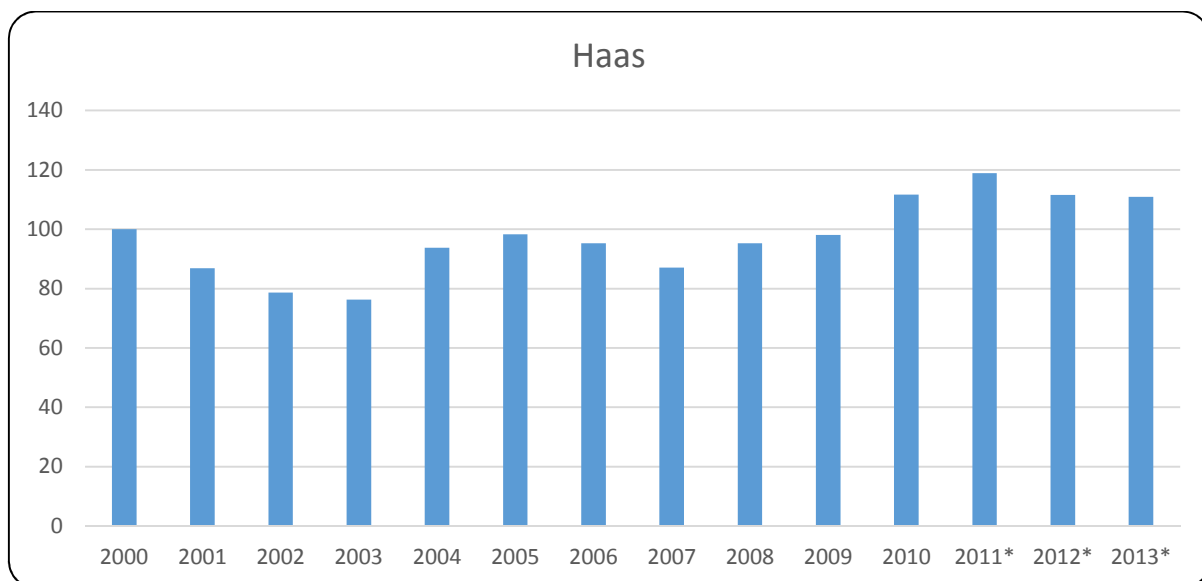
29-1.1 Algemeen

De Haas is een algemeen voorkomende soort en wordt vooral aangetroffen in open en halfopen cultuurland. Hoge vegetaties, zoals uitgegroeid graan en maïs, worden nauwelijks benut. Een kleinschalige mozaïek van gewassen is gunstiger voor de Hazenstand dan grote monocultures (Broekhuizen *et al.* 1992). De Haas heeft een solitaire leefwijze en is sterk plaatsgebonden. De grootte van hun leefgebied is gemiddeld 26 tot 38 hectare.

De leefgebieden overlappen elkaar sterk en soms treedt groepsvorming op, vooral bij het foerageren (Lange *et al.* 1994). De hoogte van de Hazenstand kan van jaar tot jaar sterk verschillen, vooral onder invloed van het weer. Natte omstandigheden bevorderen het uitbreken van parasitaire infecties. Afgezien van de gewone jaarlijkse verschillen, vertoonde de stand in de jaren zeventig landelijk gezien een dalende tendens. De oorzaak van die achteruitgang ligt vermoedelijk in de intensivering en schaalvergroting in de landbouw. In de jaren tachtig heeft de teruggang van de Hazenstand niet doorgezet.

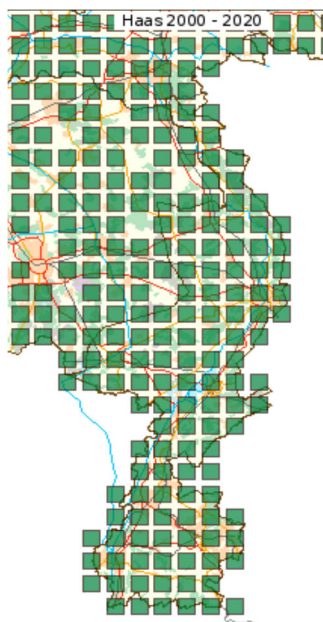
Vanaf 1988 is er sprake van een virusziekte onder Hazen (*European brown hare syndrome*) in Nederland. Van een echte epidemie is nog geen sprake geweest, hoewel in sommige terreinen wel een verhoogde sterfte is geconstateerd (Broekhuizen *et al.* 1992). Over de periode 2000-2013 vertoont de Haas een matige toename (Afbeelding 29-1; *Compendium voor de leefomgeving 2015*).

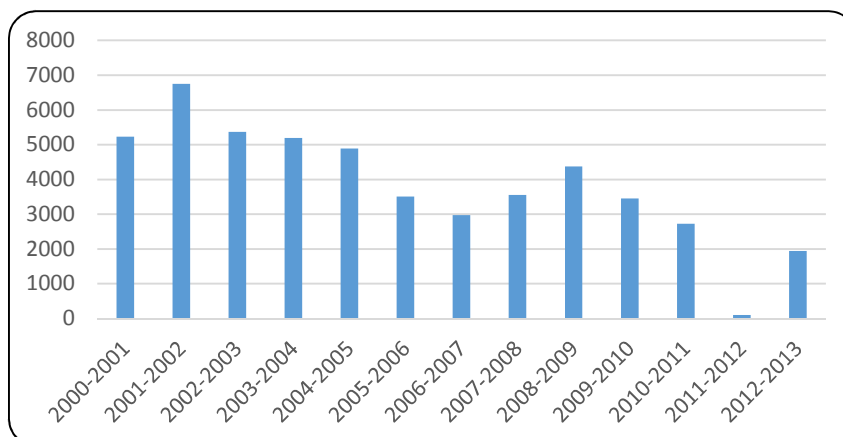
Afbeelding 29-1: Geïndexeerd verloop van het aantal Hazen in Nederland 2000-2013, geïndexeerd op 100 in 2000 (Bron: www.compendiumvoordeleefomgeving.nl 2015; * = voorlopige cijfers)

29-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

De Haas is een in geheel Limburg algemeen voorkomende soort (zie Afbeelding 29-2). De populatiegrootte in Limburg bedraagt naar schatting ca. 10.000 (2007-2008) tot 20.000 (2001-2002) dieren (KNJV data). Afschotcijfers (zie Afbeelding 29-3) tonen aan dat het aantal geschoten dieren in Limburg afneemt sinds 2002, een teken dat mogelijk de aantallen in het veld in Limburg afnemen (men schiet minder om de stand te waarborgen).

Afbeelding 29-2: Verspreiding Haas in Limburg (Bron: VZZ)

Afbeelding 29-3: Afschotcijfers Hazen in Limburg 2000-2013 (Bron: KJV WBE Database; in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

29-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

De Haas is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. Op grond van Artikel 32 van de wet is de Haas aangewezen als wild. Om reden van benutting is de jacht op Hazen geopend van 15 oktober tot en met 31 december. Bij bijzondere weersomstandigheden kan de jacht op Hazen door de provincie worden gesloten.

Inmiddels is afgelopen faunabeheerplanperiode gebleken dat het doden van Hazen overdag gedurende de periode dat jacht toegestaan is in sommige gevallen niet altijd voldoende is om lokaal schade aan erkende belangen te voorkomen en/of te beperken. De schade kan in bepaalde gevallen alleen effectief worden bestreden door ook buiten de periode dat de jacht geopend is afschot te plegen met geweer in combinatie met kunstlicht en/of het gebruik van honden. Dit kan echter alleen op basis van een provinciale ontheffing. Op grond van Artikel 68 kan de provincie hiervoor toestemming verlenen. Een ontheffing voor afschot buiten de periode dat de diersoort bejaagbaar is alsmede het gebruik van kunstlicht en/of honden dient te zijn voorzien van toelichting waarin de noodzaak voor dit middel is onderbouwd, en mag pas worden verstrekt indien een raster is geplaatst rond het schadepceel.

De Haas dient in gebieden met kwetsbare teelten via de reguliere bejaging tijdens het jachtseizoen op een acceptabel populatieniveau gehouden te worden. Buiten de bejaagbare periode is de Haas alleen te beheren op basis van een aanvullende ontheffing met een onderbouwde aanvraag voor gebieden waar sprake is van noodzaak van voorkomen en bestrijden van belangrijke schade en nadat alternatieve middelen onvoldoende werkzaam zijn gebleken.

In de beleidsregels van het Faunafonds is bepaald dat er voor diersoorten waarvoor in enig deel van het jaar de jacht geopend is, er geen tegemoetkoming in de schade zal worden verleend.

29-3 Potentiële schade aan erkende belangen

29-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er sprake geweest van schade aan erkende belangen.

29-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie incidenteel kan blijven optreden aan erkende belangen.

In de Handreiking Faunaschade (2009) wordt aangegeven dat Hazen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten.

29-3.3 Schade aan gewassen

In Tabel 29-1 is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Hazen schade kunnen veroorzaken, het type schade, en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Winterwortelen	Vraatschade	Na opkomst	
Peulvruchten	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	Zaai, Kiem & Afrijping
Vollegrondsgroenten	Vraatschade	Planten	Eerste twee weken
Algemeen			
Spinazie	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Sla & Andijvie	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Spruitkool	Vraatschade	Gehele teeltperiode	In jong gewas
Bloemkool Broccoli e.d.	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Boerenkool	Vraatschade	Gehele teeltperiode	Incidenteel
Overige koolsoorten	Vraatschade	Gehele teeltperiode	Incidenteel
Knolvenkel	Vraatschade	Kiemperiode	
Rabarber	Vraatschade	Voorjaar	
IJsbergsla	Vraatschade	Maart	
Appels & Peren	Vraat- & Schiltschade	Winter	Knoppen & Twijgen
Bessen	Vraat- & Schiltschade	Gehele jaar	
Wijnbouw	Schiltschade		
Bloemen, Bloembollen & Zaden	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	Gehele jaar
Bosbouw & Boomteelt	Vraat- & Schiltschade	Gehele jaar	Bosplantsoen in winter

Tabel 29-1: Overzicht van de schade die Hazen kunnen veroorzaken aan Landbouwgewassen. In de Tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

29-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

In Limburg komen diverse arealen gevoelige gewassen voor (Tabel 29-2).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Akkerbouwgroenten, totaal	3.969	Maïs, corn cob mix	637
Aardbeien totaal	728	Maïs, korrel	4.329
Andijvie	47	Overige tuinbouwgroenten	6.078
Appels	1.197	Peulvruchten, totaal	119
Blauwe bessen	394	Rabarber	176
Bloembollen en -knollen, totaal	1.088	Rode bessen, frambozen, bramen	74
Bloemen en sierplanten, totaal	177	Sla	845
Bloemkool	207	Snijmaïs	15.810
Boerenkool	32	Suikermaïs	84
Boomkwekerijgewassen, totaal	2.512	Tuinbouwgroenten, totaal	14.625
Bos- en haagplantsoen	177	Vruchtboomen	492
Broccoli	134	Wijndruiven	45
Granen, totaal	40.620	Winterpeen	231
Knolvenkel / venkel	127		

Tabel 29-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Hazen in Limburg 2014 (Bron: CBS)

29-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele ontheffingen aangevraagd (zie Paragraaf 29-6.1.2) om aanvullend afschot te kunnen plegen buiten de periode dat de jacht geopend was.

29-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

In Tabel 29-3 is de schadehistorie van Hazen in de provincie Limburg gepresenteerd. Uit de gegevens blijkt dat incidenteel de schade door Hazen aan landbouwgewassen aanzienlijk is. In Tabel 29-4 is een overzicht van uitgekeerde bedragen over 2009-2014 gegeven. Bijlage 29-2 bevat een uitwerking van deze schadegegevens.

Omdat het Faunafonds stelt dat fruitbomen door uitrasteren geheel van schiltschade te vrijwaren zijn, worden geen vergoedingen uitgekeerd, de grondgebruiker wordt geacht zijn teelt geheel te beschermen tegen schiltschade.

De werkelijke landbouwschade van Hazen in Limburg ligt waarschijnlijk hoger dan de getaxeerde waarde door het Faunafonds. Niet alle grondgebruikers laten namelijk de landbouwschade taxeren, onder meer vanwege het eigen risico van € 250 per grondgebruiker per jaar, en het per 1 oktober 2014 ingevoerde behandelbedrag van €300.

Conform de Flora- en Faunawet is de jachtaktehouder in principe verantwoordelijk voor het voorkomen van gewasschades door bejaagbare wildsoorten. Daarnaast wordt er door gewijzigde beleidsregels van het Faunafonds per 1 augustus 2014 voor diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is geen tegemoetkoming in de schade meer uitgekeerd door het Faunafonds. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk geregeld geen verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

Gewas	2009	2010	2011	Totaal
Fruitboomkwekerij			1.467	1.467
Groenten	102			102
Overig			5.027	5.027
Sla		452		452
Suikerbiet			324	324
Wintergraan		84		84
Haas Totaal	102	536	6.818	7.456

Tabel 29-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Hazen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie)

29-3.4 Schade aan Bossen en Bosaanplant

Er zijn geen aanvragen voor ontheffingen ontvangen in de afgelopen faunabeheerplanperiode in verband met schade in bossen en bosaanplant.

29-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Hazen:

<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Afrasteren metaalgaas</i>	<i>Elektronische geluidsgolven</i>
<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Schriklint / koord / raster</i>	
<i>Afschot / regulering stand</i>	<i>Geurstoffen</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

29-5 Gewenste Stand

Een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat slechts incidenteel aan verjaging ondersteunend afschot plaatsvindt, ter beperking van schade aan erkende belangen.

Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan gewassen is soms een dusdanig lage stand op en om het schadegevoelige perceel noodzakelijk door middel van afschot tijdens het jachtseizoen, dat het risico op schade beperkt blijft.

Echter ook kleine aantallen Hazen kunnen, onder bepaalde omstandigheden, soms grote schade aanrichten, ook buiten het jachtseizoen. Hiervoor bestaat de mogelijkheid om een aanvullende ontheffing aan te vragen, nadat andere middelen zijn ingezet maar niet toereikend bleken.

29-5.1 **Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid**

Registratie afschot en trendtellingen landelijke databases.

29-6 **Beheer**

29-6.1 **Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode**

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was een ontheffing voor gebruik van kunstlicht beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven.

29-6.1.1 **Beheer: Afgegeven Ontheffingen**

In Tabel 29-4 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgeschreven	0	1	1	1	0
Aantal gebruikte machtigingen	0	1	1	1	0

Tabel 29-4: Overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen Haas 2010-2014

29-6.1.2 **Beheer: Gerealiseerd Afschot**

Tabel 29-5 vermeld van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal meldingen en het aantal gedode dieren op basis van de ontheffing in Limburg.

	2010	2011	2012	2013	2014
Behaald afschot	0	0	3	3	0

Tabel 29-5: Overzicht aantal gedode Hazen 2010-2014

29-6.1.3 **Aantal gedode Hazen op basis van Jacht**

In Tabel 29-6 wordt een overzicht van het jaarlijkse afschot op basis van Jacht in de provincie Limburg gegeven (Bron: KJV / WBE Databank). In Afbeelding 29-3 wordt een grafische weergave van dit afschot over de jaren weergegeven.

2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012*	2012-2013*
3.552	4.370	3.448	2.724	98	1.940

Tabel 29-6: Afschotcijfers Haas in Limburg 2005-2013 (Bron: KJV WBE Database; * in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

29-6.2 **Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen**

29-6.2.1 **Gewenste maatregelen**

Een ontheffing op voorhand voor het uitdrijven van omrasterde percelen met honden en, indien dit niet afdoende werkt, afschot met kunstlicht wordt aangevraagd, om incidenteel te kunnen inzetten voor een kortlopende periode.

29-6.2.2 **Plaats van Beheer**

Op of in de onmiddellijke nabijheid (maximaal 250 meter) van het schadeperceel. In fruitplantages en kwekerijen kan vaak niet geschoten worden in verband met schade aan de bomen en het fruit, de ontheffing zal daarom ook moeten gelden voor een zone van 250 meter rondom het schadeperceel.

29-6.2.3 Beheer Periodes

Jaarrond.

29-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

29-6.2.4.1 Inventarisatie populatie

Zie Paragraaf 29-5.1.

29-6.2.4.2 Meldingssysteem

Voordat een ontheffing middels een machtiging wordt doorgeschreven zal er eerst een aanvraag voor een machtiging bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan. In de aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, bij welk gewas er schade is, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen al zijn getroffen. Een veldinspectie kan dan door medewerkers van de provincie worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan.

29-6.2.4.3 Methodiek ontheffingen

- De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);
- De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;
- De FBE stelt voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen kwalitatieve en uniforme formulieren ter beschikking;
- De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;
- De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.

29-6.3 Duurzame staat van instandhouding

De duurzame staat van instandhouding in relatie tot de ontheffing is gewaarborgd doordat slechts incidenteel afschot plaatsvindt. Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het totaal aantal aanwezige en tijdens het jachtseizoen geschoten dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

29-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

29-6.5 Monitoring

Zie Paragraaf 29-5.1.

29-7 Conclusies & Analyse

29-7.1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

Deze ontheffing werd incidenteel aangevraagd door een kwekerij of plantage. Meestal werd eerst geprobeerd het probleem op te lossen door de hazen uit een omrasterd terrein te jagen. Indien dit niet lukte werd alsnog tot afschot overgegaan binnen het raster.

Het Faunafonds vergoed geen schade veroorzaakt door diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is.

29-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De populatie Hazen neemt langzaam af. Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er enkele meldingen van schade binnengekomen door een lokale Hazenstand welke niet gedurende de periode dat de jacht geopend was dusdanig verlaagd kon worden dat er geen schade aan erkende belangen optrad.

29-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Zonder beheer zal het niet mogelijk zijn om in incidentele gevallen bij schade aan erkende belangen in te grijpen. Incidenteel kan er sprake zijn van aanzienlijke schade aan erkende belangen.

Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het reguliere afschot in de bejaagbare periode en zeker in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

29-7.4 Conclusie / Doelstellingen

Indien alternatieve middelen zoals bijvoeren van snoeihout, het aanbrengen van geurstoffen, het plaatsen van rasters, het uitdrijven met honden en/of het verlagen van de stand gedurende het jachtseizoen niet het gewenste effect hebben op het voorkomen en/of beperken van schade aan erkende belangen zal een ontheffing voor het uitdrijven van omrasterde percelen met honden en, indien dit niet afdoende werkt, kunstlicht aangevraagd kunnen worden om in te zetten gedurende een korte periode op of in de onmiddellijke nabijheid (250 meter) van het schadeperceel.

29-8 Referenties

- *Broekhuizen S., B. Jenster & F. Leeuwenberg, 1992. Haas. Lepus europaeus Pallas, 1778. In: Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 322-327*
- *Lange R., P. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek, 1994. Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht*
- *Oord J.G., 2000. Verslag van drie proefopstellingen met elektrisch netwerk ter voorkoming van schade door hazen. Oord Faunatechniek i.o.v. het Jachtfonds*
- *Oord J.G., 2002. Handboek Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht*
- *www.milieuennatuurcompendium.nl (2008). PBL, Bilthoven, CBS, Den Haag en WUR, Wageningen*

ontheffing	soort ontheffing	aanvang actie	middel	preventieve middelen	opp (ha)	belang Schade	Uitkomst	opmerkingen veldcontrole
2010-012-40	Haas geweer jachtvogel kunstlicht	28-5-2011	geweer	knalapparaat, verjagen met tractor		bladsla	akkoord	akkoord
2010-012-40	Haas geweer jachtvogel kunstlicht	16-5-2012	geweer	raster, takken	10	boompjes	akkoord	16/5 akkoord op voorhand; Johan is later gaan kijken ivm Hemelvaart
2010-012-40	Haas geweer jachtvogel kunstlicht	20-6-2013	geweer	verjaging, snoeihout		boompjes	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
2010-012-40	Haas geweer jachtvogel kunstlicht	niet	geweer	verjaging, hond, schriklint	3	bieten	niet akkoord	afgewezen
2010-012-40	Haas geweer jachtvogel kunstlicht	niet	geweer	raster, bejaging, verjaging, schriklint	2	appelbomen	niet akkoord	geen hazenwerend raster aanwezig
2010-012-40	Haas geweer jachtvogel kunstlicht	niet	geweer	verjaging, raster	0	asperges	niet akkoord	raster niet hoog genoeg, nagenoeg geen hazen, wel Konijnen

	Totaal								
	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal
	2009			2010			2011		
fruitboomkwekerij									
groenten	102	1	1				1.467	2	1
overig							5.027	119	1
sla				452	5	1			
suikerbiet							324	7	2
wintergraan				84	7	1			
	€ 102	1	1	€ 536	12	2	€ 6.818	127	4

30-0 Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)

30-1 Verspreiding & Aantalsontwikkeling

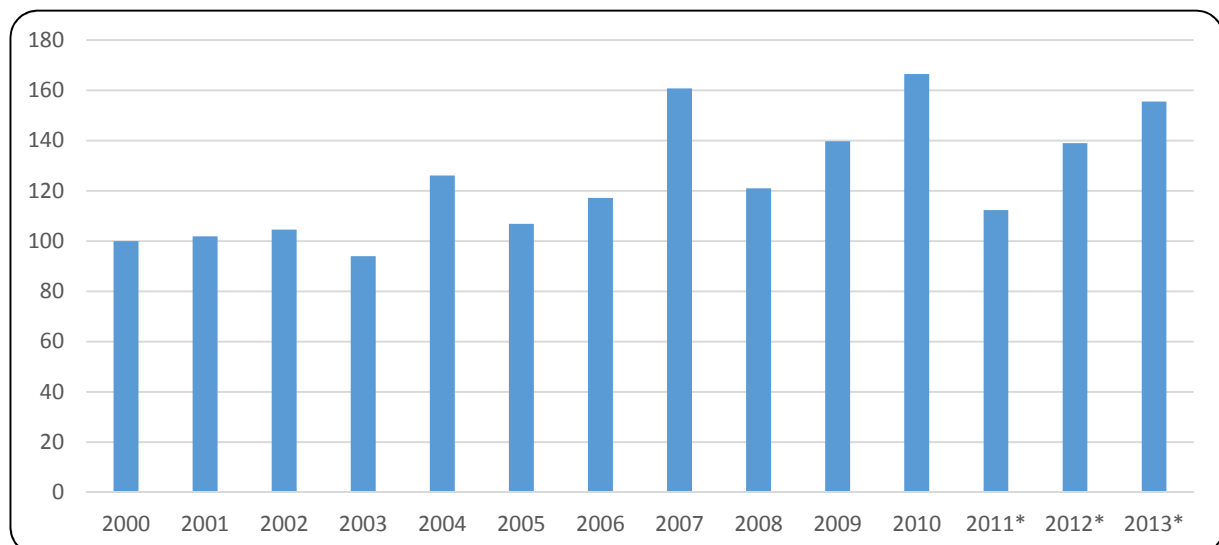
30-1.1 Algemeen

Konijnen behoren tot de haasachtigen en leven in holen. Naar mate een hol langer in gebruik is, krijgt het steeds meer pijpen (ingangen) en groeit het uit tot een burcht. Meestal strekt zijn leefgebied zich uit tot de directe omgeving van de burcht. Deze soort komt algemeen voor op zandgronden en met name in half open landschappen, op industrieterreinen, op dijken en in bebouwde kommen.

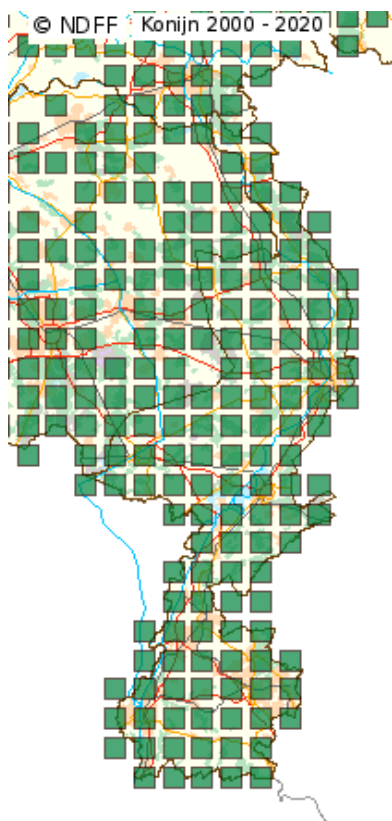
Konijnen zijn voornamelijk in de schemering en in de nacht actief. Een hol of burcht wordt door één familie van maximaal 10 leden bewoond. Binnen deze familie bestaat een onderlinge rangorde. De voortplantingstijd valt van januari tot augustus; terwijl er 2 tot 3 nesten per jaar zijn met elk een worp van 3 tot 7 jongen. Bij voedselschaarste, koude en vooral bij overbevolking kan tot 60% resorptie van de embryo's optreden. Sterfte treedt o.a. op door de jacht en door predatie. Daarnaast kunnen een aantal besmettelijke Konijnenziekten zoals Myxomatose en VHS aanzienlijke sterfte veroorzaken. Hun menu bestaat vrijwel alleen uit plantaardig voedsel, zoals allerlei grassen, kruiden, loten van jonge struiken en boompjes en bast. Ook eten ze maïs, sla, kool en andere landbouwgewassen.

Het Konijn is van oorsprong een soort die beperkt was tot Spanje, Zuid-Frankrijk en Noord-Afrika. Vanaf de 13e eeuw breidde het areaal zich sterk uit, waarbij de mens een sleutelrol vervulde (Drees,1992). Het Konijn handhaaft zich het best in halfopen landschappen waar gelegenheid bestaat om holen te graven. Het Konijn heeft een veelzijdig plantaardig menu van grassen en kruiden, 's winters aangevuld met bast en wortels. Konijnen zijn vooral 's nachts actief en leven in groepen. De homeranges van verschillende individuen kunnen overlappen, waarbij tussen de dieren een sociale rangorde ontstaat. Konijnen zijn plaats-trouw en bewonen het hele jaar hetzelfde gebied (Drees,1992). Het Konijn komt overal in Nederland voor, met uitzondering van een aantal plekken in het midden van Holland en het westen en noorden van Friesland (Drees,1992). In Nederland leefden in de vijftiger jaren enige honderdduizenden Konijnen. In de jaren zestig van de vorige eeuw decimeerde de Konijnenstand door de ziekte Myxomatose, in de negentiger jaren werden de Konijnen in Nederland getroffen door een epidemie van Viraal Haemorrhagisch Syndroom (VHS). Hierdoor decimeerde de populatie. Uit recente tellingen (Afbeelding 30-1; Compendium voor de leefomgeving 2015) blijkt dat de Konijnenpopulatie in Nederland de laatste jaren weer toeneemt.

Afbeelding 30-1: Geïndexeerd verloop van het aantal Konijnen in Nederland sinds 2000, het jaar 2000 is geïndexeerd op 100 (Bron: www.compendiumvoordeleefomgeving.nl 2015)

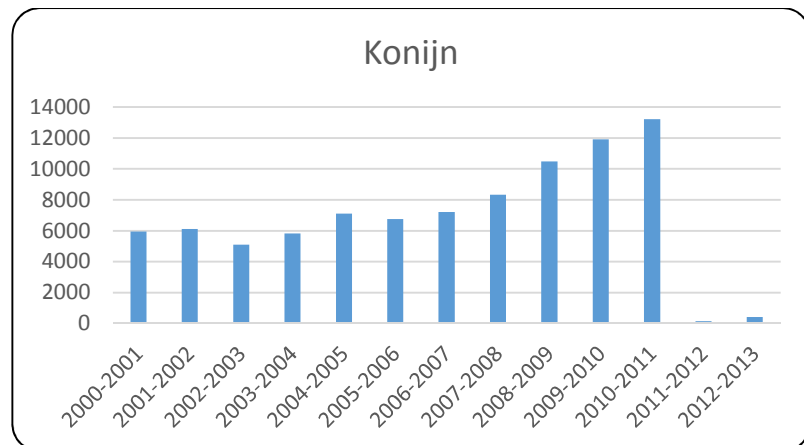
30-1.2 Voorkomen & Trend in Limburg

Het Konijn is een in geheel Limburg algemeen voorkomende soort (zie Afbeelding 30-2).

Afbeelding 30-2: Verspreiding Konijn Limburg (Bron: VZZ)

Afschotcijfers (zie Afbeelding 30-3) tonen aan dat het aantal geschoten dieren in Limburg weer toeneemt sinds 2002, een teken dat mogelijk de aantallen ook weer toenemen.

Afbeelding 30-3: Afschotcijfers Konijnen in Limburg 2000-2013 (Bron: KJV/ WBE Database; in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

30-2 Wettelijke Status & Provinciaal Beleid

Het Konijn is beschermd in het kader van de Flora- en Faunawet. Op grond van Artikel 32 van de wet is het Konijn aangewezen als wild. Om reden van benutting is de jacht op Konijnen geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. De jacht wordt niet geopend in Natura-2000 gebieden. Bij bijzondere weersomstandigheden kan de jacht op Konijnen door de provincie worden gesloten.

Op grond van Artikel 65 is het Konijn aangewezen als diersoort die “in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten”. Er geldt een landelijke vrijstelling voor het doden van Konijnen. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen. Deze vrijstelling geldt het jaarrond.

Inmiddels is afgelopen faunabeheerplanperiode gebleken dat het doden van Konijnen overdag in sommige gevallen niet goed mogelijk is. De schade kan in bepaalde gevallen alleen effectief met geweer worden bestreden in de schemerperiode of in combinatie met kunstlicht. Deze middelen mogen echter alleen op basis van een provinciale ontheffing gebruikt worden. Op grond van Artikel 68 kan de provincie hiervoor toestemming verlenen. Een ontheffing voor het gebruik van de aanvullende middelen dient te zijn voorzien van toelichting waarin de noodzaak voor dit middel is onderbouwd.

Het Konijn dient in gebieden met kwetsbare teelten via de reguliere bejaging op een acceptabel populatieniveau gehouden te worden. Buiten de bejaagbare periode is het Konijn te beheren op basis van de landelijke vrijstelling. Aanvullende ontheffingen zullen op basis van een onderbouwde aanvraag worden aangevraagd voor gebieden waar sprake is van noodzaak van voorkomen en bestrijden van belangrijke schade.

In het kader van de Één-Loket-Functie van de Faunabeheereenheid Limburg kunnen voor deze diersoort ook een aantal ontheffingen via de Faunabeheereenheid Limburg worden aangevraagd en doorgeschreven. Zie hiervoor dan ook het betreffende *Hoofdstuk 5: Één-Loket-Functie*.

Artikel 4 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren stelt hier onder de paragraaf “Aanwijzing andere belangen voor het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen” o.a. over:

“Als andere belangen als bedoeld in Artikel 68, eerste lid, onderdeel e van de FF-wet, zijn aangewezen:d. de voorkoming en bestrijding van de schade veroorzaakt door Konijnen en Vossen op sportvelden of industrieterreinen”.

In de beleidsregels van het Faunafonds is bepaald dat er voor diersoorten waarvoor in enig deel van het jaar de jacht geopend is, er geen tegemoetkoming in de schade zal worden verleend. Hetzelfde geldt ook voor diersoorten waarvoor een (landelijke) vrijstelling is verleend.

30-3 Potentiële schade aan erkende belangen

30-3.1 Wenselijkheid beheer

De afgelopen faunabeheerplanperiode is er sprake geweest van schade aan erkende belangen.

30-3.2 Verwachting indien beheer uitblijft

Gezien de huidige populatieomvang is de verwachting dat in de toekomst belangrijke schade in de provincie kan blijven optreden aan erkende belangen.

In de Handreiking Faunaschade (2009) wordt aangegeven dat Konijnen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten. Daarnaast kan het Konijn schade toebrengen aan begraafplaatsen, sportterreinen, industrieterreinen, evenemententerreinen en/of en golfbanencomplexen.

30-3.3 Schade aan gewassen

In *Tabel 30-1* is een overzicht gegeven van de gewassen waaraan Konijnen schade kunnen veroorzaken, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Schadegevoelige Landbouwgewassen

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Granen (zomer- & wintergranen)	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	Ook Graafschade
Winterwortelen	Vraatschade	Na opkomst	
Grasland	Vraatschade	Gehele jaar	Ook Graafschade
Peulvruchten	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	Zaai, Kiem & Afrijping
Graszaad & Graszoeden	Vraatschade	Gehele jaar	Ook Graafschade
Vollegrondsgroenten Algemeen	Vraatschade	Planten	Eerste twee weken
Spinazie	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Sla & Andijvie	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Spruitkool	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Bloemkool Broccoli e.d.	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Boerenkool	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Overige koolsoorten	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Asperge	Vraatschade		
Appels & Peren	Vraatschade	Winter / Voorjaar	
Bessen	Vraat- & Schilischade	Gehele jaar	
Bramen & Frambozen	Vraatschade	Voorjaar/Zomer/Herfst	
Aardbeien	Vraatschade	Planttijd	
Wijnbouw	Schilischade		
Bloemen, Bloembollen & Zaden	Vraatschade	Voorjaar/Zomer	
Bosbouw & Boomteelt	Vraat- & Schilischade	Winter/Voorjaar	

Tabel 30-1: Overzicht van de schade die Konijnen kunnen veroorzaken aan Landbouwgewassen. In de tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Handreiking Faunaschade - Faunafonds 2009)

30-3.3.1 Potentiële Landbouwschade

In Limburg komen diverse arealen gevoelige gewassen voor (*Tabel 30-2*).

Schadegevoelige Landbouwgewassen Limburg 2014 (in hectares)

Aardbeien totaal	285	Maïs, korrel	5.841
Andijvie	31	Overige akkerbouwgroenten	33
Appels	1.284	Overige tuinbouwgroenten	289
Asperges, nog geen productie	263	Peulvruchten, totaal	96
Blauwe bessen	242	Rode bessen, frambozen, bramen	49
Bloembollen en -knollen, totaal	1.298	Sla	663
Bloemen en sierplanten, totaal	1.648	Snijmaïs	15.046
Bloemkool	217	Suikermaïs	80
Boerenkool	6	Tuinbouwgroenten, totaal	4.980
Bos- en haagplantsoen	327	Vruchtboomen	403
Broccoli	34	Wijndruiven	30
Energiemaïs	16	Winterpeen	174
Granen, totaal	19.302	Zwarte bessen	20
Maïs, corncob mix	612	Overige akkerbouwgroenten	33

Tabel 30-2: Schadegevoelige Landbouwgewassen in relatie tot Konijnen in Limburg 2014 (Bron: CBS)

30-3.3.2 Schadehistorie Landbouwgewassen

In de afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er meerdere ontheffingen aangevraagd (zie *Paragraaf 30-6.1.2*) om aanvullend afschot te kunnen plegen met kunstlicht. Schade aan onder andere struiken, heggen en bomen wordt vermeld als reden voor de aanvragen.

30-3.3.3 Schademeldingen aan Faunafonds in het jaar 2009-2014

Omdat het Konijn landelijk vrijgesteld is ontbreken gegevens vanuit het Faunafonds, er is geen mogelijkheid tot het aanvragen van een tegemoetkoming in de schade.

Conform de Flora- en Faunawet is de jachtaktehouder in principe verantwoordelijk voor het voorkomen van gewasschades door bejaagbare wildsoorten. Daarnaast wordt er door gewijzigde beleidsregels van het Faunafonds per 1 augustus 2014 voor vrijgestelde diersoorten, of diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is, geen tegemoetkoming in de schade uitgekeerd door het Faunafonds. Een grondgebruiker zal dus in de praktijk geregeld geen verzoek tot tegemoetkoming indienen bij het Faunafonds.

In incidentele gevallen zijn er wel taxaties verricht (aparte gevallen of als bijtaxatie bij een andere diersoort), zie *Tabel 30-3* voor een overzicht, en *Bijlage 30-2* voor een nadere uitwerking.

Gewas	2010	2011	2013	Totaal
Boomkwekerij	181.873			181.873
Groenten		223		223
IJsbergsla			11	11
Suikerbiet		278		278
Wintergraan	84	45		129
Konijn Totaal	181.957	546	11	182.514

Tabel 30-3: Overzicht getaxeerde schade in € veroorzaakt door Konijnen per gewas in de provincie Limburg (Bron: Faunafonds; blanco = geen taxaties uitgevoerd, nul = geen schade vastgesteld bij taxatie)

30-3.4 Schade aan Bossen en Bosaanplant

Er zijn geen aanvragen voor ontheffingen ontvangen in de afgelopen faunabeheerplanperiode in verband met schade in bossen en bosaanplant.

30-3.5 Schade aan Gehouden Vee

Konijnen kunnen diverse ziekten overbrengen op gehouden Konijnen, zoals Myxomatose en VHS. Gehouden Konijnen kunnen geënt worden tegen deze ziektes, een werend raster kan contact en besmetting deels voorkomen.

30-3.6 Overige Schade

Konijnen kunnen door het graven van tunnels schade en een risico voor de volksgezondheid en de openbare veiligheid veroorzaken in en op begraafplaatsen, begraafplaatsen, sportterreinen, industrieterreinen, evenemententerreinen, golfbanencomplexen, spoordijken, rivierdijken, waterbergingen, kogelwerende dijken op schietbanen en oefenterreinen en taluds langs wegen.

30-4 Preventie & Schadevoorkomende maatregelen

Onderstaand overzicht is ontleend aan de Handreiking Faunaschade en geeft een opsomming van maatregelen, die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door Konijnen:

<i>Nabootsing roofvogel</i>	<i>Afrasteren metaalgaas</i>	<i>Snoeihout voeren</i>
<i>Afschot / verjaging</i>	<i>Schriklint / koord / raster</i>	<i>Vogelverschrikker met lamp</i>
<i>Afschot / regulering stand</i>	<i>Geurstoffen</i>	

(Voor meer gedetailleerde toepassingen, zie genoemde Handreiking).

Het combineren en regelmatig wisselen van de diverse methoden wordt aanbevolen.

30-5 Gewenste Stand

Een stand waarbij het voortbestaan gewaarborgd is doordat slechts incidenteel aan verjaging ondersteunend afschot plaatsvindt, ter beperking van schade aan erkende belangen. Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan gewassen is soms een dusdanig lage stand op en om het schadegevoelige perceel noodzakelijk door middel van afschot tijdens het jachtseizoen en op basis van de vrijstelling, dat het risico op schade beperkt blijft. Echter ook kleine aantallen Konijnen kunnen, onder bepaalde omstandigheden, grote schade aanrichten, ook buiten het jachtseizoen en ondanks afschot gepleegd op basis van de landelijke vrijstelling.

30-5.1 Methode van inventarisatie en nauwkeurigheid

Registratie afschot en trendtellingen landelijke databases.

30-6 Beheer

30-6.1 Beheer: Gevoerd Beheer afgelopen periode

In de afgelopen faunabeheerplanperiode was een ontheffing voor gebruik van kunstlicht beschikbaar om bij optredende schade aan erkende belangen te kunnen worden doorgeschreven.

30-6.1.1 Konijn Gewasschade

30-6.1.1.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen Konijn Gewasschade

In Tabel 30-4 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Aantal WBE's doorgeschreven</i>	5	6	8	6	0
<i>Aantal gebruikte machtigingen</i>	1	3	5	3	0

Tabel 30-4: Overzicht van het aantal afgegeven Konijn Gewasschade Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.1.2 Beheer: Gerealiseerd Afschot Konijn Gewasschade

Tabel 30-5 vermeld van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffingen in Limburg. De ontheffing is in verband met een gerechtelijke uitspraak op Beroep geschorst geweest van oktober 2013 tot en met juni 2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
Behaald afschot	2	105	178	210	0

Tabel 30-5: Overzicht aantal gedode Konijnen Gewasschade Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.2 Konijn Dijklichamen

30-6.1.2.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen Konijn Dijklichamen

In Tabel 30-6 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgeschreven	-	1	3	2	1
Aantal gebruikte machtigingen	-	1	2	2	1

Tabel 30-6: Overzicht van het aantal afgegeven Konijn Dijklichamen Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.2.2 Beheer: Gerealiseerd Afschot Konijn Dijklichamen

Tabel 30-7 vermeld van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffingen in Limburg.

	2010	2011	2012	2013	2014
Behaald afschot	-	194	250	168	220

Tabel 30-7: Overzicht aantal gedode Konijnen Dijklichamen Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.3 Konijn Begraafplaatsen

30-6.1.3.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen Konijn Begraafplaatsen

In Tabel 30-8 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgeschreven	-	6	8	5	1
Aantal gebruikte machtigingen	-	9	4	3	0

Tabel 30-8: Overzicht van het aantal afgegeven Konijn Begraafplaatsen Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.3.2 Beheer: Gerealiseerd Afschot Konijn Begraafplaatsen

Tabel 30-9 vermeld van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffingen in Limburg.

	2010	2011	2012	2013	2014
Behaald afschot	-	0	30	12	0

Tabel 30-9: Overzicht aantal gedode Konijnen Begraafplaatsen Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.4 Konijn Sportvelden

30-6.1.4.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen Konijn Sportvelden

In Tabel 30-10 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgeschreven	-	0	0	0	0
Aantal gebruikte machtigingen	-	0	0	0	0

Tabel 30-10: Overzicht van het aantal afgegeven Konijn Sportvelden Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.4.2 Beheer: Gerealiseerd Afschot Konijn Sportvelden

Tabel 30-11 vermeld van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffingen in Limburg.

	2010	2011	2012	2013	2014
Behaald afschot	-	0	0	0	0

Tabel 30-11: Overzicht aantal gedode Konijnen Sportvelden Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.5 Konijn Industrieterreinen

30-6.1.5.1 Beheer: Afgegeven Ontheffingen Konijn Industrieterreinen

In Tabel 30-12 wordt een overzicht van het aantal afgegeven ontheffingen gegeven.

	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal WBE's doorgeschreven	-	0	0	0	0
Aantal gebruikte machtigingen	-	0	0	0	0

Tabel 30-12: Overzicht van het aantal afgegeven Konijn Industrieterreinen Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.5.2 Beheer: Gerealiseerd Afschot Konijn Industrieterreinen

Tabel 30-13 vermeld van de afgelopen faunabeheerplanperiode het aantal gedode dieren op basis van de ontheffingen in Limburg.

	2010	2011	2012	2013	2014
Behaald afschot	-	0	0	0	0

Tabel 30-13: Overzicht aantal gedode Konijnen Industrieterreinen Ontheffingen 2010-2014

30-6.1.6 Aantal gedode Konijnen op basis van Jacht & Landelijke Vrijstelling

In Tabel 30-14 wordt een overzicht van het jaarlijkse afschot op basis van Jacht en de Landelijke Vrijstelling in de provincie Limburg gegeven (Bron: KJV / WBE Databank). In Afbeelding 30-3 wordt een grafische weergave van dit afschot over de jaren weergegeven.

2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012*	2012-2013*
8325	10490	11917	13228	159	412

Tabel 30-14: Afschotcijfers Konijn in Limburg 2005-2013

(Bron: KJV WBE Database; * in 2011/2012 trendbreuk door uitrol nieuwe registratiemethode)

30-6.2 Beheer: Uitvoering Beheermaatregelen

30-6.2.1 Gewenste maatregelen

Ontheffingen op voorhand voor het doden van Konijnen in verband met belangrijke schade aan diverse erkende belangen wordt aangevraagd, om incidenteel te kunnen inzetten voor een kortlopende periode.

De ontheffingen strekken tot het bemachtigen en/of doden met gebruik van:

- fret
- buidel (flexibel en star)
- vangkooien
- kastvallen
- aardhonden
- geweer
- schemerontheffing
 - van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang
- nachtelijk afschot met:
 - stationair en bewegend Kunstlicht
 - nachtzicht- / restlichtapparatuur en/of geluiddemper (Dijklichamen, Industrieterreinen)

De inzet van de diverse middelen van de ontheffingen zal getrapt geschieden, daar bijvoorbeeld gebruik van een lichtbak vanuit een rijdende auto meer verstoring geeft dan de inzet van de schemerontheffing. Hoe groter de belangen die geschaad worden, des te eerder en des te meer middelen er zullen kunnen worden ingezet.

Ook wordt de mogelijkheid van het gebruik van bewegend kunstlicht met melding bij de meldkamer van de politie iets aangepast. In de vorige beheerperiode was er maximaal 1 zogeheten lichtbak per WBE per avond toegestaan.

In verband met het voldoende inzetbaar hebben van dit middel (zodat een grotere WBE niet op een avond moet gaan kiezen tussen het beperken van de schade door Konijnen in het ene deelgebied of door Wilde Zwijnen in het andere deelgebied) wordt dit aangepast tot 1 lichtbak per avond per 2000 hectare WBE werkgebied met een maximum van 3 per WBE in Noord en Midden-Limburg, en 1 lichtbak per avond per 1500 hectare WBE werkgebied met een maximum van 3 per WBE in Zuid-Limburg.

30-6.2.2 Plaats van Beheer

Op of in de onmiddellijke nabijheid (maximaal 250 meter) van het schadeperceel. In fruitplantages en kwekerijen kan vaak niet geschoten worden in verband met schade aan de bomen en het fruit, de ontheffing zal daarom ook moeten gelden voor een zone van 250 meter rondom het schadeperceel.

30-6.2.3 Beheer Periodes

Jaarrond, bij gebruik van schemer en kunstlicht het gehele etmaal, ook in de schemer en nachtelijke uren van zon- en feestdagen (Dijklichamen, Industrierreinen).

30-6.2.4 Uitvoering Beheermaatregelen

30-6.2.4.1 Inventarisatie populatie

Zie Paragraaf 30-5.1.

30-6.2.4.2 Meldingssysteem

Voordat een ontheffing middels een machtiging wordt doorgescreven zal er eerst een aanvraag voor een machtiging bij de Faunabeheereenheid Limburg moeten worden gedaan. In de aanvraag dient vermeld te worden waar het schadeperceel ligt, welke grondgebruiker het betreft, wie de verjagingsactie zal uitvoeren, welk belang geschaad wordt, hoe groot het schadeperceel is en welke verjagende maatregelen al zijn getroffen. Een veldinspectie kan worden gedaan om te controleren of aan de voorschriften van de ontheffing wordt voldaan.

30-6.2.4.3 Methodiek ontheffingen

- *De houder van de ontheffingen op voorhand is de Faunabeheereenheid Limburg (FBE);*
- *De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de FBE;*
- *De FBE stelt een systeem voor verslaglegging van gegevens en beheermaatregelen ter beschikking;*
- *De FBE adviseert grondgebruikers bij de uitvoering van schadevoorkomende en beperkende maatregelen, middelen en methodieken;*
- *De machtiging gebruiker (grondgebruiker, jachtaktehouder, uitvoerder of WBE) is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde beheermaatregelen, de FBE is verantwoordelijk voor het verzamelen en aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.*

30-6.3 Duurzame staat van instandhouding

De duurzame staat van instandhouding in relatie tot de ontheffing is gewaarborgd doordat slechts incidenteel afschot plaatsvindt.

Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het totaal aantal aanwezige en tijdens het jachtseizoen en op grond van de vrijstelling geschoten dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

30-6.4 Effectiviteit van de beheermaatregelen

Zie Paragraaf 3-4 (Algemene Hoofdstukken).

30-6.5 Monitoring

Zie Paragraaf 30-5.1.

30-7 Analyse & Conclusies

30-7-1 Evaluatie afgelopen faunabeheerplanperiode

30-7-1.1 Konijn Gewasschade

Deze ontheffing is regelmatig aangevraagd, vooral voor kwekerijen en fruitteelt plantages. Met behulp van de kunstlicht ontheffing kon lokaal de stand van de Konijnen afdoende verlaagd worden.

Er is een probleem gesignaleerd met telers van houtige gewassen die op veel percelen struiken en planten telen waarvan een groot deel ieder jaar op andere percelen. Voor percelen met meerjarige en vaste teelten geldt wel de eis tot afrasteren aler er een ontheffing mag worden ingezet. Als men veel rouleert kan in redelijkheid niet verlangd worden dat men alle teelten telkens weer afrastert. Normaliter is dit ook geen probleem, maar op de niet-gerasterde percelen ontstaat in de winter snel veel schade als er complete sneeuwbedekking ligt en de houtige gewassen als enige nog bereikbaar zijn als voer voor de Konijnen. Voorgesteld wordt om de ontheffing Schemer jaarrond beschikbaar te hebben voor dergelijke percelen, en bij totale sneeuwbedekking de ontheffing Kunstlicht ook inzetbaar te hebben op die percelen.

30-7-1.2 Konijn Dijklichamen

Deze ontheffing is regelmatig aangevraagd, vooral door Waterschappen. Ook de kastval en roofvogel waren in deze ontheffing opgenomen. Met name de kastval was een welkome aanvulling gezien de discussie over het gebruik van kooitjes als starre buidels bij het fretteren.

Uitbreiding met de nachtelijke periode van zon- en feestdagen, en nachtzicht-/restlichtapparatuur en geluiddemper is gewenst omdat daardoor het geweer vaker en effectiever is in te zetten door minder verstoring in het veld en de omgeving.

De inzet van luchtdrukwapens kan zorgen voor een effectiever schadebeheer.

30-7-1.3 Konijn Begraafplaatsen

Deze ontheffing is regelmatig aangevraagd door diverse gemeentes. Met behulp van fret en buidel, kastval en/of de kunstlicht ontheffing kon lokaal de stand van de Konijnen afdoende verlaagd worden. Gaande de beheerperiode bleek dat GS Limburg niet het bevoegd gezag was om voor een Ontheffing Gravende Zoogdieren op Begraafplaatsen te ontheffen, daarom is bij het Ministerie van EZ enkele malen deze ontheffing aangevraagd en telkens voor de periode van 1 jaar verleend.

De inzet van luchtdrukwapens kan zorgen voor een effectiever schadebeheer (zie Paragraaf 5-3.9: Luchtdrukwapens).

30-7-1.4 Konijn Sportvelden

Deze ontheffing is voor Sportvelden regelmatig aangevraagd, maar meestal kon bij grotere complexen en terreinen in redelijkheid niet voldaan worden aan de voorwaarde tot het eerst inzetten van een rondom gesloten raster met ingegraven gaas, of gesloten schrikdraad rondom. Voorgesteld wordt om de ontheffing Schemer jaarrond beschikbaar te hebben voor dergelijke percelen, en de ontheffing Kunstlicht pas inzetbaar te hebben op die percelen als aan alle voorwaarden is voldaan (2-traps aanpak).

De inzet van luchtdrukwapens kan zorgen voor een effectiever schadebeheer (zie *Paragraaf 5-3.9: Luchtdrukwapens*).

30-7-1.5 Konijn Industrieterreinen

De ontheffing is afgelopen beheerperiode niet aangevraagd.

Gezien de aard en ligging van dergelijke terreinen kan in de regel niet in redelijkheid worden verlangd dat deze geheel Konijn-werend worden uitgerasterd. Voorgesteld wordt om de ontheffing Schemer jaarrond beschikbaar te hebben voor dergelijke percelen, en de ontheffing Kunstlicht pas inzetbaar te hebben op die percelen als aan alle voorwaarden is voldaan (2-traps aanpak).

Uitbreiding met de nachtelijke periode van zon- en feestdagen, en nachtzicht-/restlichtapparatuur en geluiddemper is gewenst omdat daardoor het geweer vaker en effectiever is in te zetten door minder verstoring in het veld en de omgeving.

De inzet van luchtdrukwapens kan zorgen voor een effectiever schadebeheer (zie *Paragraaf 5-3.9: Luchtdrukwapens*).

30-7.2 Analyse populatie ontwikkelingen Limburg

De populatie Konijnen neemt nu langzaam weer toe.

Afgelopen faunabeheerplanperiode zijn er meerdere meldingen van schade binnengekomen door een lokale Konijnenstand welke niet met de landelijke vrijstelling en het jachtseizoen dusdanig verlaagd kon worden dat er schade aan erkende belangen optrad. Het ruim kunnen inzetten van een schemerontheffing kan bijdragen aan een effectiever schadebestrijding (2-traps aanpak).

Gebleken dat de inzet van kunstlicht soms bots met belangen (Vos afschot voor Hamsterbeheer of Konijn afschot om schade te beperken). Een verruiming van de mogelijkheden is wat dat betreft gewenst.

Ook is gebleken dat van sommige terreinen niet in redelijkheid van de grondgebruiker kan worden verlangd dat het gehele oppervlakte Konijnenwerend wordt uitgerasterd (natuurbegraafplaatsen, grote sportterreinen en/of golfcomplexen, industrieterreinen).

Tenslotte zullen kunstlichtontheffingen ook direct inzetbaar moeten zijn bij sneeuwbedekking waardoor er plotseling grote schadedruk op percelen met houtige gewassen kan ontstaan. Daar waar het roulerende teelten betreft (vaak kwekerijen op wisselende percelen in de loop der jaren) kan dan niet in redelijkheid van de grondgebruiker worden verwacht alle deze percelen voor de duur van de teelt preventief in te rasteren.

Het Faunafonds vergoed geen schade veroorzaakt door diersoorten waarop in enig deel van het jaar de jacht geopend is, of waarvoor een vrijstelling geldt.

30-7.3 Wenselijkheid tot duurzaam beheer

Zonder beheer wordt een toename van de nu al aanzienlijke schade aan erkende belangen verwacht. Het aantal dieren gedood met ontheffing in relatie tot het totaal aantal aanwezige dieren in Limburg en zeker in Nederland vormen geen bedreiging van de duurzame staat van instandhouding van de soort.

30-7.4 Doelstellingen

Indien alternatieve middelen als bijvoeren van snoeihout, het aanbrengen van geurstoffen, het plaatsen van rasters en/of het verlagen van de stand gedurende het jachtseizoen en met de landelijke vrijstelling niet het gewenste effect hebben op het voorkomen en/of beperken van schade aan erkende belangen dan wel niet in redelijkheid van de grondgebruiker kunnen worden verlangd zal een ontheffing aangevraagd kunnen worden.

Deze kan al maatwerk getraptdoorgeschreven worden voor het gebruik van kastval, aardhond, fret, buidel, roofvogel, schemer en/of kunstlicht, nachtzicht- restlicht-apparatuur en/of geluiddemper aangevraagd kunnen worden om in te zetten gedurende een korte periode op of in de onmiddellijke nabijheid (250 meter) van het schadeperceel, en voor de belangen Volksgezondheid en openbare veiligheid ook in de schemer en nachtelijke uren van Zon- en Feestdagen.

30-8 Referenties

- *Drees, J.M. 1992. Konijn, Oryctolagus cuniculus. In Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij Koninklijke Natuurhistorische Vereniging, Utrecht*

Bijlage 30-1
Meldingen Ontheffinggebruik

Ontheffing	soort ontheffing	aanvang actie	middel	preventieve middelen	opp (ha)	Belang Schade	Uitkomst	opmerkingen veldcontrole
2010-012-42	Konijn kunstlicht	2-12-2010				gekweekte bomen	akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	15-2-2011	geweer	normale bejaging, raster, draden, manchetten	4	sierplanten in containerpotten	akkoord	Deugdelijk raster.OK
2010-012-42	Konijn kunstlicht	16-3-2011	geweer	normale bejaging, raster		bieten, mais	akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	1-1-2012	geweer	normale bejaging			akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	7-2-2012	geweer	normale bejaging, raster, draden		bomen	akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	7-2-2012	geweer	normale bejaging, raster, draden		bomen	akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	7-2-2012	geweer	normale bejaging, raster, draden		bomen	akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	7-2-2012	geweer	normale bejaging, raster, draden		bomen	akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	23-3-2012	geweer	netten om boompjes		schilshade aanplant bomen plantsoen	akkoord	22/3 akkoord
2010-012-42	Konijn kunstlicht	10-5-2012	geweer	rasters		plantsoenen (aanplant)	akkoord	iom de korpschef politie N- en M-Limburg, dhr. vd Sterren
2010-012-42	Konijn kunstlicht	16-5-2012	geweer	normale bejaging, raster, manchetten om bomen	9	bieten, erwten, fruitbomen, etc.	akkoord	14/5 akkoord

2010-012-42	Konijn kunstlicht	18-1-2013	geweer	snoeihout voeren, gebruik van Wobra en inrasteren percelen		bomen	akkoord	17/1 akkoord
2010-012-42	Konijn kunstlicht	18-1-2013	geweer	snoeihout voeren, gebruik van Wobra en inrasteren percelen		bomen	akkoord	17/1 akkoord
2010-012-42	Konijn kunstlicht	22-1-2013	geweer				akkoord	
2010-012-42	Konijn kunstlicht	24-1-2013	geweer	snoeihout voeren, gebruik van Wobra en inrasteren percelen		bomen	akkoord	17/1 akkoord
2010-012-42	Konijn kunstlicht	24-1-2013	geweer	snoeihout voeren, gebruik van Wobra en inrasteren percelen		bomen	akkoord	17/1 akkoord
2010-012-42	Konijn kunstlicht	16-7-2013	geweer	geen	20	planten	akkoord	voldoet aan de voorwaarden
2010-012-42	Konijn kunstlicht	niet	geweer	verjaging, hond, fret, buidel		mais, bieten	niet akkoord	tevens 8-6-2011 veldcontrole; bij buren al ontheffing afgegeven
2010-012-42	Konijn kunstlicht	niet	geweer			appelboomgaard	niet akkoord	geen Konijnenwerend raster aanwezig

Bijlage 30-2

Uitwerking Schadegegevens

	Totaal								
	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal	Taxatie	Hectares	Aantal
	84								
wintergraan		7	1						
suikerbiet				278	3	1			
ijsbergsla							11	7	1
groenten				223	80	1			
boomkwekerij	181.873	40	2						
	€ 181.957	47	3	€ 546	88	3	€ 11	7	1